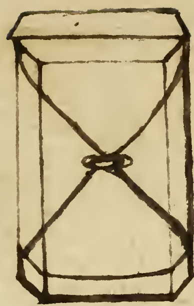
JOHN CARTER BROWN
LIBRARY
ACQUIRED WITH THE
ASSISTANCE OF THE
T. KIMBALL BROOKER
SIXTEENTH-CENTURY
FUND

Sum ex libris Georgij Ædilis
Noribergensis 1593
23 Martij.

Iam sum ex libris Joannis
Weigely Martisburgensis
q. me precio redemit 1604.

1591

Non ſoura

3

79|8|59

411

OPERAE
HORARVM
SVCCISIVARVM,
SIVE
MEDITATIONES
HISTORICAE.

Continentes accuratum delectum memorabilium Hiſtoriarum, & rerum tam veterum, quàm recentium, ſingulari ſtudio inuicem collatarum, quæ omnia lectoribus & vberem admodum fructum, & liberalem pariter oblectationem afferre poterunt.

Vnà cum indice locupletiſſimo.

PHILIPPO CAMERARIO I.F. IVRISCONSVLTO, ET REIPVB. NORICÆ à conſiliis, auctore.

Georgius Ædilis Noriberg. 1593

Ex libris Johannis [illegible] Nicolaj F. DANI.

οἰστέον καὶ ἐλπιστέον.

Altorphii Noricorum Ao ultimi ac perversi hujus seculi 1592 die Maij 18.

NORIBERGÆ,
TYPIS CHRISTOPHORI LOCHNERI ET IOHANNIS HOFMANNI.
Cum Gratia & Priuilegio Cæſ. Maieſt. ad annos XII.
ANNO CIↃ IↃ XCI.

VOTVM ET DEDICATIO
AVCTORIS.
C. S. S.

COGITATIONES CONATVS LVCVBRATIONES LABORES OPERÆ ET RELIQVA QVÆ IN HOC LIBRO SVCCISIVIS HORIS COACERVATA CVMVLATAQVE SVNT. HÆC OMNIA POTISS. PVBLICO BONO DEINDE PACIS QVIETIS ATQVE VERITATIS BONARVMQVE ARTIVM ET PARTIVM NEC NON HISTORIARVM STVDIOSIS INGENIIS DEDICATA CONSECRATAQVE SVNTO. QVÆ LIBAMINA SI REIPVB. VSVI ET EIVSMODI HOMINIBVS INSTAR PABVLI ANIMI GRATA ACCEPTAQVE FVERINT ET EX IIS NON SOLVM DELECTATIVNCVLAM PROPTER VARIETATEM RERVM ET SIMILITVDINEM HISTORIARVM INVICEM COLLATARVM: SED ETIAM NONNVLLAM VTILITATEM HAVSERINT PERCEPERINTVE: EX VOTO AVCTOR LITATVM CENSEBIT: SIN SECVS EA OMNIA QVÆ IN HOC LIBRO CONGESTA CVMVLATAQVE SVNT PEREANT POTIVS DELEANTVR IRRITA INFECTAQVE SVNTO. HÆC SVNT PRÆCIPVA DESIDERIA ET VOTA AVCTORIS. QVÆ SI RATA FVERINT BENE ACTVM EST ET IRE LICET AD INCHOATAS SIMILES OPERAS DEXTRIS ET FELICIBVS AVSPICIIS ABSOLVENDVM: SIN IRRITA INTERMITTVNTOR ET COEPTA TINEIS PASCENDIS SEPONVNTOR.

RPJCB

AVCTOR
LECTORIB. ET
TYPOGRAPHIS
S. S.

HVNC *librum auctori eius ideo* OPERAS HORARVM SVCCISIVARVM, SIVE MEDITATIONES HISTORICAS, *appellare viſum fuit, quòd vel confectis, vel ſepoſitis ſuis laboribus, plerunq; propter gravitatem rerum, & negotiorum, hac turbulenta tempeſtate, iniucundis, & moleſtis, quos in ſua functione ſæpenumero ſuſtinere cogitur, nonnihil defatigatus, & nauſeabundo ſimilis, ad hiſtoricorum libros varios, ſed vtiliſſimos, confugere, & veluti adulto vere, in hortulo, amœniſſimis & fragrantibus arboribus, plantis & floſculis, referto, animum ſuum, quemadmodum* PABVLO *quodam, reficere, ex ijs jucunda, memorabilia, & utilia decerpere, atq; ſicut apiculæ flores in alucarium ſuum, aggerere, & comportare,*

tùm ea, quæ ex alijs audiuit, vel ipſe vidit, cum veteribus, & viciſsim antiquiora cũ recentioribus, non absq; peculiari animi voluptate, conferre ſolitus ſit; Nõ ſecus ac M. Cicero, conſiderationem & contemplationem in naturæ ſecretis, appoſitè atq; luculenter, NATVRALE QVODDAM ANIMORVM INGENIORVMQVE QVASI PABVLVM, *appellat. Abſoluto itaq; hoc primo volumine, in centũ capita distributo, nũc vlterius in decerpendis, & pertexendis elegantiſsimis, & ſuauiſsimis hiſtoriarum floſculis, ſucciſiuo tempore, ſicut cœpit, animũ quandoq; defeſſum, oblectare, paſcere, & recolligere pergit. Quòd ſi hic primus ſucciſiuus partus, & conatus, ex voto eius proſperè ceſſerit, & legentes vnà cum voluptate vtilitatem quoque inde aliquam perceperint (Reperient autem non ſolùm hiſtorica, ſed etiam Ethica, Phyſica, Politica, & alia non vulgaria, non tam ijs qui minorũ, quàm qui maiorum quoque gentium perhibentur, conuenientia) mox ſecundus, vel etiam tertius, atque fortè plures libri, ſi vita & ocium ſuppetit, adiuuante* DEO, *ſub ſingulis centurijs, ſubſequentur. Siquidem teſte Thucydide, Similia accidunt donec manet eadem hominum natura: aliâs aliquan-*

quanto mitiùs, aliâs aliquanto atrociùs, vt ferunt circumſtantiæ. Quare quemadmodum lectores etiam atque etiam rogatos vult, vt omnia candidè & ſincerè, ſepoſito felle & acerbitate animi (talis enim in hoc toto opore mens & voluntas eſt auctoris) interpretari, aut ſi fortaſſe errata deprehenderint, ea amanter notare, corrigere, & meliora ſuggerere velint: ita typographos fideliter monet, ne ſe inuito atq; inſcio, neque has ſuas lucubrationes latinas, neque ab alio quopiam (ſicut paßim nunc, quàm rectè iudicent alij, fieri ſolet) in vernaculam noſtram linguam translatas, veluti ſuppoſititium partum, prælis vel typis ſuis ſubijciant. Hoc enim ſi fecerint, & hæc monita neglexerint, caueant diligenter & attentè, ne operam, laborem, & impenſas, cum iactura perdant, & fruſtra collocent. Etenim daturus tunc non ſolum operam eſſet, vt hæc prima centuria, paulo poſt auctior, luculentior, & terſior in lucem prodiret: ſed etiam ipſemet translationem Germanicam inchoatam, maturè abſoluere non eſſet intermiſſurus. Præterea, ſicut non licet neque honeſtum eſt, prohibente alicuius rei domino, alium, non conceſſa poteſtate,

 eam,

eam, perinde ac ſi ſua eſſet, pro libito vſurpare: ita ſpe gloriolæ, vel lucelli, alijs attributa & conceſſa penſa veluti ſurripere, & ſibimet aliena, quaſi propria, priuata auctoritate, aſſcribere, reprehenſione non caret.

Alterum eſt, quod ſcire vult auctor Lectores, epiſtolam ſequentem ad ſe, à quodam generis nobilitate Illuſtri, & eximio, magnoque iudicio & experientia rerum prædito Viro, quum Noribergæ ex frequentibus peregrinationibus, ſeſe recolligens diu ſanè ſubſiſteret, & eum ſæpiùs familiariter inuiſeret, atque de hoc opere tunc temporis inchoato potiùs quàm abſoluto, inter ſeſe conferrent, humaniſſimè ſcriptam, non iactantiæ, vel gloriæ captandæ cauſſa, huic operi inſertam (nouit enim, & ſibi probè conſcius eſt, ea, quæ illi in commemorata epiſtola præconia inſignia & laudes attribuuntur, ex abundanti ſtudio & amore ſcribentis potiùs profecta eſſe, quàm tenuitati ſui ingenij cõuenire) ſed ideo eam editam eſſe, vt ex illa rectiùs cognoſcatur, quo pacto cũ iudicio et vtilitate hiſtoriæ legendæ, et in vſum rectè ſint transferendæ: tum quoq; vt conſtaret, ſe non ſponte, ſed precibus & monitis magnorũ virorũ adductum

eſſe,

eſſe, vt hoc ſuũ opuſculum, nondũ ſuis partibus & membris, ſicut par fuiſſet, abſolutũ, & expolitum, in lucem prodire pateretur. Eamq; ob cauſſam & alteram epiſtolam Nobiliſs. & dignitate atq; virtute reuerendi & præſtantiſs. cuiuſdam Viri, ſupprimere noluit. Poſtremò ſuas peculiares rationes habuit, quarè maxima ex parte, non ſolùm verba hiſtoricorum formalia retinuerit, & huic operi inſeruerit, ſed etiam nonnunquam ex aliorum ſententijs & verbis propemodum totum caput veluti cæmento conglutinauerit. Ex quibus non poſtrema ratio hæc eſt, vt hoc modo non tàm ſuſpicacibus, qui dubitarent de fide hiſtoriarum, omne dubium allegatis auctoribus eximeretur, quàm cupiditati illorum, qui auctores citatos, vel peregrinando in promptu non haberent, vel obſtantibus negocijs grauioribus eos legere impedirentur, denique illis qui ijs omnino carerent, & nihilominus ex fontibus natiuis res geſtas & actiones inter legendum ſimul haurire & cognoſcere ſatagerent, breuiori compendio ſubueniretur. Maximè autem eum in ſuo propoſito confirmauit, Vir quidam exquiſita eruditione noſtri ſeculi præſtantiſsimus, qui itidem in ſuis Poli-

ticis

ticis factitauit, quamuis nullo modo hæc cum illis conferri poſsint. Lege igitur o bone, *& interpretare ea omnia candidè, atq; ſuperbis & liuidis affectibus & morſibus amotis, dextrè atq; ſincerè iudica, ſicut de te ipſo, ſi loco auctoris eſſes, alios iudicare expeteres. Non enim obſcurũ eſt, hoc ſeculũ noſtrum præter modum ſcatere (dolendum ſanè) accuſationibus, delationibus, calumnijs & obtrectationibus occultis & manifeſtis eorum, qui ſecundùm Pindarũ ijs veluti opſonio ſeſe paſcere & oblectare ſolent, & hac ratione grauitatem & auctoritatem aliquam (ah quàm vmbratilem & parum diuturnam, inuiſamq́; omnibus bonis) ſibi acquirere præ reliquis ſtudent. Vel vt ille apud Comicum conqueritur; Multis in quæſtu eſt theſaurus ſtultis in lingua ſitus, vt quæſiui habeant malè loqui de melioribus.*

Hanc monitiunculam ſi ſecutus fueris, votum pro te, quicunq; ſis, facit auctor lubens, vt Horæ hæ ſucciſiuæ tibi inſtar Pabuli animi, *utiles, iucundæ & voluptati ſint, vtque tibi tuisq;, benè & feliciter, omnia tua cœpta eueniant, non ſecus ac ſibimet ipſi. Valete.*

SE-

SEQVVNTVR EPISTOLAE DVÆ, EX AVTOGRAPHO DEſcriptæ, quarum mentio facta fuit in præfatione.

Ad clariſsimum, doctiſsimumque J.C.

PHILIPPVM CAMERARIVM.

MAGNVM iſtud ingenium tuum, ſingularemq; prudentiam, PHILIPPE CAMERARI, mirari ſatis non queo, nec vti par eſt laudare. Nam quùm magnis negotijs ſemper ſis occupatus, quæ ob Reip. huius ampliſsimæ munus tibi delegatum ſuſtines: ſi aliquando modicum quid otij, vel vt verius loquar, reſpirationis tibi conceditur, ſucciſiuis operis, vt aiunt, illud non in corporis cura, non in reliquis voluptatibus, delicijsq;, vt pleriq; ſolent, conſumis; ſed in amœniſsimos Muſarũ hortos diuertens, perq; illos ſpacians, colligis hinc inde, quaſi ſedula apis varios, iucundiſsimosq; flores: ex quibus mel conficis, aliorum guſtui quale, neſcio, meo certè & dulciſsimum, & ſuauiſsimum. Sic etiam faciebat olim noſter ille; verùm tantò tu vtilius, quantò ea quæ tractas, ijs quæ ille tractabat, ſunt præſtantiora. Quamquam numquam inficiabor illius πάρεργα eſſe mirifica, ſed cum tuis nullo modo comparanda. Ille enim dulce potius, quàm vtile quærebat: tu verò omne tuliſti punctum, qui vtile, vt Flacci noſtri verba vſurpem, dulci miſcuiſti, ex quo lector & delectatus recedat, & monitus. atq; hoc profectò meritiſsimò. Eſt enim hiſtoriæ cognitio adeò humano generi neceſſaria, ut ſine ipſa ambigo an ipſum humanum genus poſſet ſubſiſtere. Non heic

recenſebo,quid de hac Ariſtoteles,Iſocrates,Cicero,aliĳꝗ viri doctiſsimi cenſuerint; non item noſtros pios commemorabo,EuſebiumCęſarienſem,Hieronymum,Oroſium, tum ex recentioribus Bedam, alioſꝗ complures, qui hac in palæſtra magno cum fructu, nec minore gloria deſudarunt: Sacroſanctos dumtaxat libros adferam in medium, in quibus & mundi primordium cognoſcere fas eſt,& Dei excelſiſsimi arcana, tum & ipſius Filĳ ortum, vitamꝗ & geſta. Cuinam iſtæc omnia debemus, niſi hiſtoriæ? Nam ſi non extitiſſent

Tradidit arcano quæcumq; volumine Moſes,

ſi non reliqui veteris, noviꝗ fœderis fuiſſent ſcriptores; ignota prorſus nobis cuncta eſſent, & abſcondita. Itaque quantum hiſtoriæ debeamus, facilè quilibet cognoſcit, modò mentem habeat hominis. Quum igitur nunc in hoc ludo te exerceas, totuſꝗ incumbas; non eſt obſcurum, rem te facere, ut aiebam, & præclaram nimiùm, & admodum fructuoſam. Nam elegantiſsimo inuentu,quæ apud graues hiſtoricos ſparſa reperiuntur rara, ſeria, magniꝗ momenti, reperiſti; eaꝗ poſtea collecta in penum retuliſti tuum. Neque hoc contentus, quæ ſimilia erant, & ut Græci dicunt παράλληλα, miro artificio & jucunditate conjunxiſti; ita ut lector ab eorum lectione ſatur nunquam, auidus ſemper ſit diſceſſurus. Quod opus quanto deſiderio omnes docti expectent, pluribus dicerem, ſi unus ego ex ĳs eſſem. Immò & provinciam hanc perlubenter caperem, ut tamquam eorum ſcilicet legatus agerem tecum, teꝗ vehementer orarem, viꝗ iuſta quidem, & honeſta cogerem ad edendum. Verùm quum is ego ſim, qui nullo pacto inter doctos, vel minimos etiam debeam numerari; ab hoc onere, quamuis inuitus, deſiſto: illud cedens viris diſertis, eloquentibuſꝗ, qui te veriſsimis rationib. eò adigant, ut nullo modo poſsis denegare. Vel potius tibi ipſi hoc onus imponam; nam quum tu is ſis, qui ſummam virtutem ſumma cum humanitate conjunxiſti,

iunxiſti; vtriꝗ ſummopere detraheres, ſi non faceres. Nam probi hominis eſt, homines quantûm poteſt, juuare; humani autem etiam magis: ita vt ſi non faceret, neque probus vocari, neꝗ humanus vllo modo mereretur. Tu ergo hæc etiam atꝗ etiam cogita; nam ſi rectè cogitabis, illud, certò ſcio, facies, quod omnes docti & petunt, & optant. Sed antè quàm finem faciam, volo te facere participem cuiuſdam meæ cogitationis. Annis præteritis quum eſſem juuenis, atꝗ icci̇rco otioſior, inꝗ huiuſmodi auctoribus frequenter verſarer; ſic mecum ratiocinabar: Non mediocrem voluptatem profectò ex hiſtoriarum lectione percipimus, nec non quoque mediocre commodum: ſed quanto perciperemus majorem, ſi eas diligenter perpenderemus, & examinaremus? Nam pleriꝗ corticem dumtaxat ſpectantes, atꝗ hoc ſolo delectati, & contenti; medullam non valent, neꝗ ſciunt, vel curant deguſtare. Quòd ſi id quod latet, penitus perſpicerent; & dulcedinem inuenirent admirabilem, & incredibilem ſimul vtilitatem. Eſt ſanè pulchrum, magnumꝗ ex vitio alterius ſuum emendare, ut dicitur ſapientes facere ſolere; tum ex continua hiſtoriarum ſerie id colligere, numquam ſcilicet benè, recteꝗ facta ſua gloria, & compendio fuiſſe fraudata, & numquam pariter impunita, & commendata, quæ perperam praueꝗ ſunt peracta. Sed illud pulchrius, maiusque exiſtimo, ſcire videlicet quonam pacto id fieri debeat. quod quidem tûm rectè fit, quum quis eas quas Græci περιστάσεις adpellant, accuratè ponderat; ſingillatimꝗ in quo quid benè, ac prudenter, quid malè, imprudenterꝗ geſtum ſit, ſpectat. tum ſi aliter factum fuiſſet, quodnam ſucceſsiſſet euentum; conſiliaꝗ omnia minutatim, diligenterꝗ perſcrutatur, ac rimatur. Poſſetꝗ hæc lucubratio nuncupari Animaduerſiones, vel Conſiderationes, vel Meditationes, ſiue Contemplationes, vel Commentationes, vel aliud ſimile. Præſtitit hoc Nicolaus Macchiauellus Italico ſermone in primam Liuij decadem tantummodò, neque tamen integram; verùm non

iuxta meum propoſitum. nam prolixè vagatur, atque occupatur in multis, quæ breuius poterant dici. præterea multa omittit, quæ omitti non debebant; tum de euentis planè nihil: quemadmodum neque ſemper oſtendit vbi peccatum ſit, vbi benè actum. Atque vt exemplum adferam meæ voluntatis: Sumamus eam hiſtoriam de Bacchanalibus, quam refert Liuius; quanta ibi eſſent conſideranda? Primùm, quàm facilè credamus, etiam ignotis, præſertim in rebus ad religionem ſpectantibus, id quod hodieq; paſsim fieri cernimus; quodq; contrarium omnino facere deberemus. Nam ſi reliquis in rebus nimium credulos eſſe non decet; quantò magis in his quæ & arduæ ſunt, & plenæ tum periculi, tum etiam difficultatis? Quocirca monemur à Ioanne, Ne nos cuiuis ſpiritui credamus, ſed prius experiamur an ex Deo ſint illi ſpiritus. Quod ſi feciſſent Etruſci, nequaquam Græculus ille ignobilis eos decepiſſet; neque ſic poſtea illa mali labes ex Etruria Romam, velut morbi contagione, penetraſſet. Heic dicendum quanta vis vitij ſit, quàm citò creſcat, quàm facilè latè peruagetur. Tum ponderanda illa ſcelera quæ fiebant, ſingulatim; oſtendendumq; verum eſſe quod Cæſar dixit apud Salluſtium, Omnia mala exempla ex bonis initijs orta eſſe. quamq; rectiſsimè videtur dixiſſe Lucretius:

Decad. IIII. *lib.* 9.

1. Ioan. 4.

Tantum relligio potuit ſuadere malorum.

tum quàm aptum velum ſit illud religionis, ad omnia flagitia, quantumuis turpia & immania, contegenda. Similiter quantum peccandi licentia, & voluptas alliciant homines: quantumq; (diceret fortè aliquis, qui vini potione non vteretur) vinum detrimenti, & malorum cauſſa ſit. Modus deinde patefactionis attendendus; quamq; veriſsimũ Seruatoris noſtri dictum ſit; Nullam rem adeò occultam eſſe, quæ non ſit in lucem proditura. Diligentiſsimè quoque explicandum eſſet, quantam vim ſuperſtitio in imbecillium animis obtineat, quàm accuratè, fideliter-

Matth. 10.

deliterq; myſteria celent; ita vt non ſolum Manichæorum illud obſeruent;

Jura, perjura, ſecretum prodere noli:

ſed etiam ſi torqueantur, tamen conſtantiſsimè in reticendo perſiſtant, permulti quoq; vitam profundant. Hæc tantùm attigi breuiter, plurimis prætermiſsis, quæ ei eſſent expolienda, cui ſcribendi onus incumberet. Nam tota illa narratio continet res digniſsimas conſideratione. Quemadmodum & huic ſimilis, quam ſcribit Ioſephus accidiſſe Romæ ſub Tiberio Cæſare, de Paulina, & Dec. Mundo. digna profectò hiſtoria quæ & articulatim expendatur & exaggeretur, exagiteturq; omnibus neruis copiæ, & eloquentiæ. Sed his omiſsis veniamus ad Pompeij geſta cum ſocero. Quanta heîc venirent ponderanda? Verùm multis præteritis, arripiamus illud præcipuum. Et quidē rectè ne, an ſecus Romam dereliquerit Cæſare adveniente, alijs diſputandum trado. Illud nunc dico, quàm malè ſibi conſuluiſſe de loco, in quem ſe recepit, ne dicam occultauit. Quum enim tùm in Græcia militaris diſciplina penè omnis extincta eſſet; quid auxilij ab inertibus, & imbellibus erat ſperandum? Et quidem Cæſar quum poſt Pompeij excidium tam facilè, matureq; totam ſubegiſſet Aſiam; non immeritò irriſiſſe dicitur Pompeij de Mithridate victoriam: En, inquiens, præclara gens, quam adeò Pompeius gloriari eſt ſolitus viciſſe. ſcripſitq; Romam, vel vt aliqui dicunt, in eius Pontico triumpho inter pompæ fercula trium verborum prætuliſſe titulum, V. V. V. itaque quam ignaua gens eſſet, manifeſtè declarauit. Debebat igitur Pompeius, ſi Romam deſerere ſtatuerat, potiùs in Hiſpaniam proficiſci, vbi & viri admodum bellicoſi erant, & vbi probè ſciebat diſciplinam militarem planè vigere, quippe qui ibi ſtrenuè militauerat aliquoties, præſertim cum Metello contra Sertorium. Quod res ipſa perſpicuè demonſtrauit. Nam quum Cæſar ibidem infeliciter vltimo prælio pugnaſſet, deſperatis iam

rebus, de conſciſcenda nece cogitauit. Quod ſi accidit cum Pompeij liberis; quid fuiſſet, ſi cum ipſo Pompeio erat decertandum? præſertim ipſius belli initio, quum Cæſar tantas vires, auctoritatemq; nondum adquiſierat. Fuit igitur error iſte nõ modicus, de profectione, inquam, in Græciam, Hiſpanijs poſthabitis. Præterea in Græcia quoties erratum? Non heic referam deſidiam, pigritiamq; ſui exercitus, non luxum, & mollitiem, quum tabernacula cuncta myrto eſſent ornata, ſtrata omnia floribus referta, menſæ graues vaſis magnificis, & pretioſis, crateresq; vino ſpumantes: ſic vt verius adparatus videretur, ornatusq; litantium, feſtaq; agentium, quàm virorum ſe ad certamen præparantium. Caſtrorum facies certè ſimilior Darei, vel Sardanapali potius caſtris, quàm Romanorum, præſertim priſcorum illorum Camilli, Fabricij, Maximi, Catonis, Scipionum. Illud verò, ſi viueret, quo nam pacto poſſet excuſare, quum prope Dyrrhachium cum Cæſare conflixit? in quo quidem conflictu quum Cæſarem iam fregiſſet, pepuliſſetq; perſequi victoriam neglexit. Quod quum Cæſar vidiſſet, negauit eum ſcire vincere. Heic quàm latus campus patet ad deteſtandam cunctationem omnibus in negotijs maximè noxiàm, præcipuè bellicis, celeritatemq; ſummopere vtilem laudandam? ita vt Lucanus ait:

Semper nocuit differre paratis.

Quocirca elegantiſsimè idem Poëta quum vtrumq; confert, comparat Pompeium quercui;

Qualis frugifero quercus ſublimis in agro
Exuuias veteres populi, ſacrataq; geſtans
Dona ducum: nec jam validis radicib. hærens,
Pondere fixa ſuo eſt, nudosq; per aëra ramos

Effun-

Effundens, trunco non frondib. efficit umbram.
Et quamuis primo nutet caſura ſub Euro,
Tot circum ſyluæ firmo ſe robore tollant,
Sola tamen colitur. Cæſarem autem fulmini;
———— Sed non in Cæſare tantùm
Nomen erat, nec fama ducis, ſed neſcia virtus
Stare loco, ſolusque pudor non vincere bello.
Acer & indomitus, quò ſpes, quoq́ ira vocaſſet,
Ferre manum, & numquã temerando parcere
Succeſſus vrgere ſuos, inſtare fauori (ferro;
Numinis: impellens quidquid ſibi ſumma petẽti
Obſtaret, gaudensque viam feciſſe ruina.
Qualiter expreſſum ventis per nubila fulmen
Aetheris impulſi ſonitu, mundique fragore
Emicuit, rupitque diem, populosque pauentes
Terruit, obliqua perſtringens lumina flamma;
In ſua templa furit, nullaque exire vetante
Materia magnamq́ cadens, magnamq́ reuer-
Dat ſtragẽ latè, ſparſosq́ recolligit ignes. (tens.

At profectò magnum diſcrimen inter fulmen & quercum, quare non mirum eſt, ſi à Cæſare victus eſt Pompeius, quum quercus à fulmine feriatur, non autem contrà fulmen à quercu. Hæc pauca poſuiſſe ſufficiat, exempli gratia; ſi fortè tuum excellens ingenium ad tam inſigne opus poſſent excitare. Dignum certè, meo quidem iudicio, opus

opus, in quo & tu, & tui ſimiles doctiſsimi viri elaborent, oſtendantq́; quaſi ſpeculum, in quo omnes inſpiciant vitas omnium, atque ex aliis ſumant exemplum ſibi, Hoc facito, hoc fugito, hoc laudi eſt, hoc vitio datur. Equidē ego, etſi in doctorum numero non ſim cenſendus, vt dixi jam, ſed potiùs in indoctorum; tamen non formidarem tantam rem aggredi, quantùm exiguæ noſtri ingenij vires permitterent: ſed ætas ingraueſcens, tum domeſticæ occupationes, moleſtiſsimæ illæ quidem, vt tu noſti optimè, aliæq́; non paucæ, neq́; leues cauſſæ ab hoc me prorſus auocant, immò deterrent. Si quid tamen otij rariſsimè conceditur, id grauioribus in ſtudijs, hoc eſt, diuinis conſumere non ſolùm æquum vt faciam, mihi videtur, verùm etiam neceſſarium. Equidem planè cognoſco eſſe properandum; nam ſi homo, vt Varronis verbis vtar, bulla eſt, eò magis Senex: annus enim primus & ſexageſimus admonet me, vt ſarcinas colligam, antè quàm proficiſcar è vita. Quod quidem numquam rectiùs facere potero, quàm eos libros euoluendo, è quibus libris & veram philoſophiam diſcimus, & ſpem certam adquirimus de æterna noſtra felicitate. Noſtris quidem, (vtar nunc Varronis familiari) acerbiſsimis doloribus, varijsq́;, & vndiq́; circumfuſis moleſtijs alia nulla poteſt inueniri leuatio.

Vale.

I. B. B. M. O.

CLA-

CLARISSIMO VIRO D. PHILIPPO CAMERARIO IVRISCONSVLTO, AMICO SVO CARISSIMO.

MEditationes tuas, CAMERARI doctiſsime, vix tandem ob frequentes hinc inde profectiones, & varias quibus diſtrahor occupationes, magna cum voluptate mea perlegi. Ac primùm quidem mirari ſubit, hominem te in Repub. illa ampliſsima prouinciam laborioſiſsimam ſuſtinentem, tot auctorum volumina non ſolùm legendo percurrere: verùm etiam ex ijs quæ notatu maximè digna erant, excerpere, & in ordinem aptiſsimum digerere potuiſſe. Sed mirari propemodum deſino, dum cogito, te in optimis nimirum diſciplinis ab ineunte ætate eruditum, & ad labores honeſtiſsimos parentis exemplo perferendos aſſuefactum. Quod tu profectò in hisce lucubrationibus tuis egregiè declaraſti. Immenſi enim laboris hoc opus eſſe, & multiplici refertum eruditione fatebuntur, qui id legent, omnes. Cumq; in omni vitæ genere plurimum expediat in promptu habere ſelecta ex veterum monumentis exempla, quibus quid ſequendum, quidúe declinandum ſit, quaſi viua voce admoneamur: neſcio ſanè an vllum mihi videre contigerit librum, qui ad eam rem magis fuerit accommodatus, vt vel hac de cauſa vtiliſsimum vitæ humanæ ſpeculum iure poſsit nominari. Proponuntur in eo illuſtres hiſtoriæ, quibus animi generoſi ad pietatem, prudentiam, juſtitiam, magnanimitatem, temperantiam, aliasq; virtutes pulcherrimas præclarè informantur. Vitiorum è diuerſo commemorantur exempla, vt perſpecta eorum turpitudine, & poſitis ob oculos pœnis ac calamitatibus, quas illa plærumq; ſecum trahunt co-

mites, ab ijſdem homines deterreantur & fugiant. Inueniet hîc paterfamiliâs: inuenient graues Rerumpub. conſiliarij, inuenient etiam ipſi principes, quod non modò oblectare ipſos: ſed & erudire & meliores efficere poſsit. Explicantur multa ad Philoſophiam naturalem pertinentia, quæ & lectu ſunt jucundiſsima, & vtilitatem in vita habent non contemnendam. Taceo iam Oratores, prætereo Poëtas, qui ex hoc tanquam vberrimo fonte, ſeu penu quodam inſtructiſsimo, ad inſtitutum ſuum, depromere plurima, ijsq; ſcripta ſua locupletare poterunt, & viuis quaſi coloribus illuſtrare. Quapropter te operam hanc optimè collocaſſe, & lucubrationes iſtas omninò dignas eſſe judico, quæ typis deſcribantur, & in manus multorum perueniant, atque adeo ad omnem poſteritatem propagentur: Quæ laudem tibi & honorem pro exhauſtis laboribus tribuet ſempiternum. Habes breuiter, quod petijſti, ſententiam nimirum de Meditationibus tuis, meam, cui quin omnes boni & intelligentes ſubſcripturi ſint, equidem minimè dubito.

Vale.

CATA-

CATALOGVS
AVTORVM ET LIBRORVM
QVI CITANTVR, ET QVIBVS IN HIS MEDITATIONIBVS HISTORICIS
autor vtitur.

A.

ABraham Ortelius.
Actius Sincerus Sanazarius
Adriani Imperat. Epiſtolæ.
Adamantius.
Adrianus Iunius.
Adolphus Occo.
Aëtius.
Ælius Spartianus.
Æſopus.
Æneas Siluius.
Æſchylus.
Ælianus.
Ælius Lampridius.
Africanus.
Agathias.
Agapetus.
Agathyrſis Samius.
Alexander Aphrodiſæus.
Albertus de Gandino.
Albertus de Roſate.
Albertus Leander, Italicè.
Albertus Magnus.
Aloiſius Iohannes Alexandrinus, Italicè.
Alex. de Alexandr.
Alexander Guaguinus Veronenſis.
Albertus Crancius.
Ammian. Marcellinus.
Andreas Eborenſis Luſitanus.
Antoninus Archiepiſcopus Florentinus.
Antonius Sabellicus.
Annonius vel Aymoinus.
Antonius Cornelius Lynnichianus.
Antimachiauell. Gallicè.
Antiſthenes.
Antonius Muretus.
Annales Turcici.
Annales Herbipolenſes.
Antonius Riccobonus.
Antonius à Piſo, Gallicè.
Annales Colonienſium Epiſcoporum.
Annæus Seneca.
Andreas Theuetus, Gallicè.
Angel. Politianus.
Andreas Tiraquellus, IC.tus.
Andreas Alciatus, IC.tus.
Apuleius.
Appianus.
Apollodorus.
Appiani antiquitates.
Ariſtoteles.
Arrianus.
Arnobius.
Arnoldus Ferronus.

Ariſtæas.
Ariſtoxenus philoſophus.
D. Auguſtinus.
Auguſtinus Steuchus.
Augerius Gislenius Busbequius, Cæſareæ Majeſtatis legatus ad Soliman. Turcicum Imperatorem.
Auſonius.
Aurelius Prudentius.
Auicennas.

B.

Baptiſta Fulgoſius.
Baldus IC.tus.
Baldaſar Caſtellioneus Italicè.
Balæus Anglus.
Baſilius.
Bartholom. Georgeuuitz.
Bartholomæus de la Caſas vel Caſaus, Epiſcopus Hiſpanus, & monachus Dominicanus, Gallicè.
Bartholomæus Picernus.
D. Bernhardus.
Benedictus Arias.
Beniamin Tudelenſis.
Benno Cardinalis.
Bellonus.
Belizarius Neritinorum Dux.
Bernhardinus Scardeonius.
Bernhardus Girardus, Gallicè.
Bias Prienæus.
Blondus.
Boccatius.
Boërius IC.tus.
Boëtius.
Budæus.
Bulla Aurea Caroli IIII.
Bulla Iouis Sanctæ.

C.

Cato Cenſorinus.
Caij Fannij fragmenta.
Callias.
Cariſius.
Chares Mitylenæus.
Capitonis fragmenta.
Charon Lampſacenus.
Carolus Sigonius.
Carolus Mallæuilleus.
Caſpar Peucerus.
Caſſiodorus.
Cedrenus.
Cæliæ nobilis fœminæ Romanæ liber Epiſtolarũ, Italicè.
Cælius Rhodigin.
Cælij Antipatris fragmenta.
Chilo Lacedæmonius.
Chœrilus.
Chriſtianus Maſſæus.
Chriſtophorus Richardus, Biturix.
Cicero.
Claudianus.
Claudius Paradinus.
Cleobulus.
Clemens Alexandrinus.
Clemens Romanus.
Cl. Marius Aretius.
Cneus Neuius.
Conradus à Liechtenau Vrſpergenſis Abbas.
Conſtitutiones vel Receſſus Imperij.
Conſuetudines vel vſus Feudorum.

Cornelius Tacitus.
Conſtitutiones Caroli Magni.
Cõſtitutiones pœnales Imperij.
Conſtitutiones Alberti Cęſaris.
Conſtitutiones Elect. Saxon. recentiores.
Conradus Heresbachius.
Cornelius Agrippa.
Cornelius Nepos.
Cornelius Kempius.
Conſtantius Landus Complani Comes.
Crinitus.
Crantor Solenſis.
Crates Pergamenus.
Cratinus.
Cynus Iuriſconſultus.
Cyprianus Leouitius.

D.

Damianus à Goës, eques Luſitanus.
Daniel Hermannus.
Dauid Chytræus.
Demades Orator.
Demoſthenes.
Democritus Abderites.
Dietmarus.
Diodorus.
Diphilus.
Dion Chryſoſtomus.
Dion.
Didacus Couarruuias Hiſpanus IC.tus.
Diodorus Siculus.
Diogenes.
Dionyſ. Halycarnaſſ.
Dominicus Soto Segubienſis.
Draco legislator.

E.

Eginardus.
Empedocles.
Ennius.
Ephorus.
Epictetus.
Epiphanius.
Eraſmus Roterodamus.
Eraſmus Stella.
Euſebius Pamphil.
Euripides.
Eutropius.
Euanthes.

F.

Fabius Quintilianus.
Fauſtus Longianus, Italicè.
Felinus.
Feſtus.
Felix Vlmenſis, Dominicanus.
Ferdinandus Vaſquius.
Flauius Vopiſcus.
Flaminius.
Florus.
Franciſcus Aretinus, Iuriſconſultus.
Franciſcus Zilettus, Italicè.
Franciſcus Balduinus IC.tus.
Franciſcus Guicciardinus.
Franciſcus Patricius.
Franciſcus de S. Nazario à Ripa Iuriſconſultus.
Franciſcus Aluareſius.
Franciſcus Hotomanus.
Froſſardus.

G.

Galenus.
Galeotus Martius.

 Gabriel

Gabriel Simeonis, Florentinus.
Gellius, ſiue Agellius.
Gemiſtius Pletho.
Georgius Buchananus.
Georgius Sabinus.
Georgij Fronsbergij res geſtæ.
Godefridus Viterbienſis.
Gonz. Ouiedus.
Gregorius Nazianzenus.
D. Gregorius.
Gregorius Iodocus, Bergomas.
Grauamina principum Imperij.
Gregorius Turonenſis.
Gulielmus Poſtellus.
Gulielmus Choulius, Gallicè & Italicè.
Gulielmus Langæus Bellaius.
Gulielmus Camdenus.

H.

Haithon Armenus.
Hartmanus Hartmani IC.tus.
Heſiodus.
Herodotus.
Herodianus.
Heliodorus.
Heſychius Hieroſolymitanus.
Herodoti Apologia Gallicè.
Henricus Bullingerus.
Henricus Stephanus.
Heuterus Delfius.
Hippocrates.
Hieronymus Benzo.
Hieronym. Oſorius.
Hieronym. Maggius.
Hieronymus Mutius, Iuſtinopolitanus, Italicè.
Hieronymus Donzellinus.
Homerus.
Horatius.
Hugo Falcandi.
Hubertus Velleius.
H. Hunditonenſis.

I.

Iamblichus Platonicus.
Iaſon Marinus.
Iacobi Sprengeri Malleus Maleficarum.
Iacobus Micyllus.
Iacobus Cuiacius.
Iacobus Meyerus.
Iacobus Fontanus.
Iacobus Ræuardus IC.tus.
Ignatius Martyr.
Iohann. Chryſoſtomus.
Iouianus Pontanus.
Ioachimus Camerarius.
Iohannes Auentinus.
Iodocus Damhouderius Iuriſconſultus.
Iohannes Baptiſta Gellius Academicus Florentinus, Italice & Gallicè.
Iohannes Baptiſta Porta.
Iohannes Meletius.
Iohannes Leunclauius.
Iohannes Lupus Hiſpanus, Iuriſconſultus.
Iohannes Secundus Hagienſis.
Ioſephus.
Iohannes VViërus.
Iohannes Dubrauius.
Iohannes Euuichius.
Iohannes Caſsianus.
Iohannes Anton. Viperanus.
Iohann. Franciſcus Mirandulæ Comes.

Iohan-

Iohannes Sledanus.
Iohannes Pincianus.
Iohann. Andreas IC.tus.
Iohannes Vaſæus.
Iohann. Antonius Menauinus.
Iohannes Bodinus.
Iohannes Nouiomagus.
Iohannes Mandeuilla.
Iohannes Charterius.
Iohannes Tilius.
Iornandes.
Iohannes Poſthius.
Iohannes Brentius.
Iohannes Bartholomæus Mar-
Iohannes Marius. (lianus.
Irenæus.
Iſocrates.
Iſocrates hiſtoricus.
Iſidorus.
Iunius Cordus, Hiſtoricus.
Iuſtinus Martyr.
Iuſtinus hiſtoricus.
Iuſtiniani Imper. Cod. Pandect. Authent. & Nouellæ.
Iuliani Cæſares.
Iulianus Gozellini Italicè.
Iulius Capitolinus.
Iulius Cæſar Scaliger.
Iulius de Iulio à Canobio, Iurisconſultus.
Iuuenalis.
Iulius Higinus.
Iulius Camillus, Italicè.
Iuſtus Lipſius.
Iuan Chriſtoual. Caluete de Eſtrella Hiſpanicè.

L.

Lactantius Firmianus.
Lambertus Schafnaburgenſis.
Laurentius Valla.
Laurentius Cardinalis tit. S. Anaſtaſiæ.
Lampridius.
Lazarus Bayfius.
Leges XII. Tabul.
Leges Seruij Tullij.
Leges Romuli.
Leges Alemanorum.
Leges Salicæ.
Leonhardus Chienſis.
Lerius, Gallicè.
Leuantius Guicciadolus, Ital.
Leuinus Torrentius.
Leuinus Lemnius.
Lilius Gregorius Gyraldus.
Liuius.
Lucianus.
Lucius Marineus.
Ludouicus Cominæus.
Ludouicus Viues.
Lucretius.
Lucanus.
Luitbrandus Ticinenſis.
L. Aretinus.
L. Caſsij Heminæ fragmenta.

M.

Macarius Ægyptius.
Macrobius.
Manilius.
Manuelis Imperatoris præcepta.
Martialis.
Martinus Bellajus.
Martinus Cruſius.
Martinus Berletius.
Marcus Antonius Muretus.

Marcus

Marcus Antonius Zomara.
Marſilius Ficinus.
Math. Grylandus, Iuriſconſ.
Matthiolus.
Menander.
Mercurius Triſmegiſtus.
Michaël Glycas.
Michael Siluius.
Michael Voſmerus.
Montanarius Patauinus.

N.

Natalis Comes.
Nauclerus.
Nicoſtrates.
Nicephorus.
Nicephorus Gregoras.
Nicander.
Niceta Choniates.
Nicolaus Schombergius Cardinalis.
Nicolaus de Cuſa Cardinalis.
Nicolaus Olahus Metropolita Strigonienſis.
Nicolaus Euerhardi Iuriſconſ.
Nicolaus à Clamengijs.
Nicolaus Todiſchus Abbas Panormitanus.
Nicolaus Hanapus Patriarcha Hieroſolymitanus.
Nicolaus Nicolai.
Nicolaus Machiauellus.
Nonius.
Nunius Pincianus.

O.

Olaus Magnus.
Olympiodorus Alexandrinus.
Onophrius Panuinius.
Oppij fragmenta.
Orpheus.
Orus Apollo Niliacus.

P.

Palæphatus Abydenus.
Pandulphus Collenucius.
Papirius Maſſonus.
Paullus Iouius.
Pauſanias.
Paullus Æmylius Veron.
Paullus Iuriſconſultus.
Paullus Manutius.
Paullus Diaconus.
Paullus Oderbornius.
Paullus Venetus.
Phalaridis Epiſtolæ.
Petrarcha.
Petrus Baldaſar, Gallicè.
Petrus de Aliaco.
Petrus Iuſtinianus.
Petrus Martyr ab Angleria Mediolanenſis.
Petrus Victorius.
Petrus Martyr Vermilius, Florentinus.
Petrus Meſſias, Italicè.
Petrus Albinus.
Philo Iudæus.
Philoſtratus.
Philip. Melanchthon.
Philippus Mornæus.
Pindarus.
Plato.
Platina.
Plautus.
Plinius.
Plinius Secundus.
Plutarchus.

Poggius

Poggius Florentinus.
Poliphili Hypnerotomachia, Italicè.
Polybius.
Polydorus.
Pomponius Lætus.
Pomponius Mela.
Pompilius Amazænus.
Porcius Latro.
Porphyrius.
Poſidonius.
Phocylides.
Prouerbia Gallica.
Ptolomæus.
Publius Mimus.
Pythagoras.

Q.

Quintus Curtius.

R.

Rabi Abraham.
Raphaël Volaterranus.
Richardus Dinothus.
Robertus Gaguinus.
Rodericus Santius.
Rodericus Suarius Hiſpan. Iuriſconſultus.
Rodericus Toletanus.
Ruffinus.

S.

Sabbas Caſtellionæus Italicè.
Saluſtius.
Sammonici fragmenta.
Scipio Africanus.
Sebaſtianus Monticulus Iurisconſultus.
Sebaſtianus Foxius Morzillus Hiſpalenſis.
Sempronij Aſellionis fragmenta.
Seneca Tragœdus.
Seruius.
Serinus.
Serenus.
Sextus Aurelius Victor.
Sextus Empericus.
Sibyllina oracula.
Sidonius.
Sifridus Presbyter.
Sigibertus Gemblacenſis.
Simplicius.
Simonides.
Solon.
Solinus.
Sophocles.
Sozomenus.
Speculum Saxonicum.
Statius Poëta.
Stephanus Vinandus Pighius.
Steſichorus.
Stobæus.
Strabo.
Suetonius.
Suidas.
Summa Angelica.
Symmachus.
Syneſius.
Synopſis Caroli IX.

T.

Teſtamentum vetus & nouum.
Terentij Varronis fragmenta.
Terentius.
Tertullianus.
Theoclius.

Theodorus Lector.
Theopompus.
Theophraſtus, philoſophus.
Theodoritus.
Themiſtius.
Theodorus Beza.
Thomas Kempiſius.
Thomas Hariotus, Anglus.
Thomas Morus.
Thomas Porcacius, Italicè.
Thomas Eraſtus.
Thomas Coperus.
Thomas Fazelli.
Thucydides.
Tibullus.
Trebellius Pollio.
Tuditani fragmenta.

V.

Valerius Maximus.
Valerij Antiatis fragmenta.
Valerius Pierius.
Vbertus Folieta.
Velleius Paterculus.
Vegetius.
Vincentius Lupanus.
Vicentius Lirinenſis.
Vitæ Patrum.
Virgilius Maro.
Vitruuius.
Vdalricus Zaſius, Iuris-conſultus.
Vlpianus Iurisconſultus.
Vuolfgangus Lazius.

X.

Xenophon.

Z.

Zenon Stoicus.
Zonaras.

CAPI-

CAPITA OPERARVM SVCCISIVARVM SIVE MEDITATIONVM HISTORICARVM HVIVS PRIMÆ CENTVRIÆ.

DEO puras & caſtas preces, vota gemituſq; grata eſſe. I.
Rempublicam literis & armis regi & ſeruari. II.
Ab iniurijs & calumnijs abſtinendum, Et inprimis mortuos & abſentes, conuicijs non lædendos. III.
De inſigni liberalitate Principum erga doctos viros. IIII.
De ſecuritate Agricolarum, & nonnulla de diſciplina militari. V.
De feudis, quæ dicuntur Ligia, pulchra quædam. VI.
Proditionem gratam, ſed proditorem exoſum eſſe, Item, Virtute non ſceleribus immortale nomen parari. VII.
Minima quæque interdum maximum auxilium contra hoſtes præbere. VIII.
Conſilium malum Conſultori peßimum eſſe. IX.
De vera & aſſcititia venuſtate, & quàm caduca & fragilis res ſit pulchritudo hominum. X.
Angues ex medulla cadaueris humani naſci. XI.
De dubia, incerta, fluxa & miſera humanæ vitæ conditione. XII.
De miſera conditione Acridophagorum, qui ſunt Aethiopiæ populi. XIII.
AEs putrefactioni non eſſe obnoxium, & alias res à putrefactione ſeruare, atque de miro ritu ſepeliendi. XIIII.
De pœnis contra ocioſos & ignauos conſtitutis. Et, Quàm inuiſum ſit ocium. XV.
De validis mendicantibus. XVI.
De Cingaris, quos Germani Ziegeuner vocant. XVII.
De induſtria hominum, quibuſdam veterum inſtrumentis Muſicis, & quatenus iuuentus in ijs ſit inſtruenda. XVIII.

De fuga laſciuiæ & voluptatum. XIX.
Delicatis ipſiſmet luxum & molliciem eſſe pernicioſam. XX.
De manſuetudine erga bruta animalia. XXI.
De heroica Leonum natura, & quomodo à culicibus ad internecionem vſq; exagitentur. XXII.
De equorum & luporum mira ἀντιπαθείᾳ *& diſſenſu, cum elogio Equi pulcherrimo.* XXIII.
De canum fidelitate & ſagacitate, cum elogio memorabili. XXIIII.
Tauros rubro, & Elephantos albo colore efferari: & quàm proximè hæc bellua accedat ad rationem humanam: nec non de hoſtibus eius. XXV.
Aquam marinam potiùs excitare, quàm extinguere incendium, Et de nauibus quædam memorabilia. XXVI.
De improuiſo periculo & morte quorundam principum virorum. XXVII.
De morte Thomæ Mori: & quare Anglia lupis careat: nec non de muro vel vallo Pictico mirabilia. XXVIII.
In magnis & ſubitis mœroribus lachrymis locum interdum non eſſe. XXIX.
Magnos viros diuinitus ab inſidijs ſæpenumero conſeruari. XXX.
M. Tullium Ciceronem non ſolùm eloquentem, ſed etiam locupletem fuiſſe, & de æſtimatione capitis, eiusque monumento. XXXI.
Priuata beneficia à publicis ſeparanda, hæcq; illis præponenda eſſe. XXXII.
Priuatos affectus in conſultationibus publicis abeſſe debere. XXXIII.
Ethnicos in balneis maiorem verecundiæ rationem habuiſſe, quàm nonnullos Chriſtianos. XXXIIII.
In dextra manu eſſe ſignum pacis aut ſimultatis. XXXV.
De barba & coma. XXXVI.
De miranda naturæ compenſatione. XXXVII.
De vrſis ambeſtricibus hominum, & mira crudelitate quorundam, qui Chriſtiani perhiberi volunt. XXXVIII.
De crudelitate Ethnicorum erga amabile Chriſtianum nomen. XXXIX.
De furore, ſæuitia, & crudelitate irritatæ & ſuperſtitioſæ multitudinis. XL.
De inanis ſuperſtitionis perſuaſoribus, Et De iudicio poſtremo nonnulla memorabilia. XLI.

De Iu-

De Iudæorum obſtinatis & ſeditioſis actionibus. XLII.
Antrum Platonicum, ſiue Speculum vanæ & ineptæ perſuaſionis & inſcitiæ. XLIII.
De perſuaſione quæ oritur ex imperitia. XLIIII.
Commendatio priuatæ & mediocris generis vitæ. XLV.
Sorte ſua contentum viuere quemlibet debere. XLVI.
Quare Maſsilienſes olim neminem armatum in ſuam vrbem ingredi permiſerint. XLVII.
De Romanorum virtutibus & vicijs, nec non & alia nonnulla memoratu digna. XLVIII.
De Scipionis Africani & Octauij Auguſti moribus nonnulla memoratu digna. XLIX.
De inſigni fortitudine & conſtantia, tam virorum quàm mulierum, exempla quædam memorabilia. L.
De eximio ſtudio, obſeruantia & fidelitate vxorum erga maritos, & maritorum erga vxores, exempla memoria digna. LI.
Quomodo vnaquæq; diligens materfamilias valetudinem ſuorum curare debeat, Et de diſciplina & educatione veterum Romanorum. LII.
De Zelotypia. LIII.
Quanta ſit imaginationis vis & efficacia. LIIII.
Præcocia conſilia pernicioſa eſſe. LV.
De ſignis antecedentibus pœnas propter delicta meritas. LVI.
Faciem indicem eſſe animi, Et Deum eſſe ſolum καρδιογνώστην. LVII.
Quid ſit Libare & Litare apud Ethnicos, & De ſacrificijs eorundem, nec non de diuerſitate Religionum. LVIII.
De nefandis ſacris Iuliani Apoſtatæ & eius ſceleratis actionibus, nec non & de victimis humanis memorabilia quædam. LIX.
Penates & Palladium apud Romanos, & Ancile quid fuerit, nec non de alijs ſtatuis & picturis fatalibus memorabilia. LX.
Diadema & Citaris qualia ornamenta Regia fuerint, & De donatione Conſtantini nonnulla. LXI.
De lacubus nobilioribus nonnulla. LXII.
De theſauris nonnulla memorabilia. LXIII.

De nonnullis inſignibus & ſtupendis furtis, nec non & quadam de Theſauro Venetorum publico. LXIIII.
De phengite lapide, in quo ea quæ à tergo fiunt, conſpici poſſunt. LXV.
Subditos plerunque imitari principum mores. LXVI.
De bubone inauſpicata aue, & Iohanne XXIIII. Pontifice Romano. LXVII.
De auium pugna, & ſolertia earum, nec non & de Serpentibus, memoratu digna. LXVIII.
De Serpentibus peculiaria. LXIX.
De Menippeis amoribus, & alijs præſtigijs memorabilibus. LXX.
De Satyris & Sphingibus. LXXI.
De mirificis illuſionibus diabolicis & λυκανθρώποις. LXXII.
De nonnullis mirandis rebus, de quibus vera ratio reddi nequit, & de fraudibus diabolicis. LXXIII.
De Cacodæmone Camontino & Schiltacenſi. LXXIIII.
De mira agilitate quorundam. LXXV.
Gladium non ſolùm indicem Iuſticiæ, & olim fuiſſe, & nunc eſſe, ſed etiam veram fortitudinem in prælijs eo demonſtrari. LXXVI.
Clamorem militarem in prælijs magnam efficaciam ad terrendos hoſtes habere. LXXVII.
Gloriam rei militaris præferendam prædæ hoſtili. LXXVIII.
De ſimplicitate & frugalitate veterum & noſtrorum militum. LXXIX.
Leuiſsimam occaſionem ſæpiùs ad maximas res perficiendas ducem ſe præbere. LXXX.
Conatus irriti. LXXXI.
De miro robore & fortitudine quorundam principum virorum, nec non de Gigantibus nonnulla memoria digna. LXXXII.
Veſper Siculus. Et de lanienis improuiſis. LXXXIII.
De nonnullorum nefanda vindictæ cupiditate. LXXXIIII.
De fertilitate Regni Neapolitani & eius prouentibus. LXXXV.
Imprecationes eſſe vitandas. LXXXVI.
De miris ſupplicij generibus. LXXXVII.
De libidine regnandi. LXXXVIII.
Quo pacto vires Barbarorũ præter opinionem mirificè auctæ fuerint. LXXXIX

Liber-

Libertatem monendi ab aulis plerunq; exulare. XC.
Inimicitia quæ teſtem à teſtimonio repellit, qualis eſſe debeat, & quæ capitalis dicatur. XCI.
Simultates inter amicos & conſanguineos eſſe grauiſſimas. XCII.
Quare Bacchus pingatur cornutus, Et De varijs modis inebriandi. XCIII.
De nimia ingurgitatione, Et quæ inde mala eueniant. XCIIII.
De conuerſione in arboribus, alijsq; rebus circa brumalem diem. XCV.
Quæ dicantur Laruata funera, & de quibuſdam miris mortis generibus. XCVI.
De profanis & religioſis Ethnicis. XCVII.
De dicto: Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris. XCVIII.
De pœna Talionis. XCIX.
Mitiorem ſententiam, quando ſubeſt cauſſa, in pœnis ſequendam. C.

OPERARVM SVCCISIVARVM,

Siue

MEDITATIONVM HISTORICARVM

Caput I.

Deo puras & caſtas preces, vota, gemituſq́ grata eſſe.

IN præclaro Ciceronis opere de Legibus hęc verba inſerta ſunt: AD DIVOS CASTE ADEVNTO: PIETATEM ADHIBENTO: QVI SECVS FAXIT, DEVS IPSE VINDEX ERIT. Item, IMPIVS NE AVDETO PLACARE DONIS IRAM DEORVM. Putabant namque ethnici, licet cognitionem veritatis certam nullam haberent, DEVM irritari impiorum precibus magis ad vindictam, quàm ad opitulandum flecti. Id teſtatur Bias Prienæus. Quum enim una navi cum quibusdam ſceleratis & impijs veheretur, & ij, ob tempeſtatem ortam, Deorum opem implorarent; Silete, inquit, ne vos hîc illi navigare ſentiant. Plato quoq; vetat dubitare, qua ſit mente futurus DEVS, ſi ab impio inuocatur, vel placari donis ſtudetur, cùm vir nemo bo- *Lib. 2.*

nus ab improbo donari velit. Ob eam cauſſam quidam ex veteribus dicere ſolitus eſt, in rebus ſecundis & proſperis Deos placandos eſſe, vt eos in rebus aduerſis confidentiori animo inuocare poſſimus. Huc reſpexiſſe Plinius videtur, ubi dicit: MANIBVS HONESTIS OMNIA LÆTIVS PROVENIVNT. Vnde apparet ex hiſtorijs, veteribus planè perſuaſum fuiſſe, Dijs minimè grata ſacrificia eſſe, quæ ab impuris manibus ſceleratorum offerebantur. Idcirco per nouem dies noctesque ſaltem oportebat ab omni libidine ſacerdotes mulieres æditúas abſtinere. Sic & Cybeles ſacerdotes membrum genitale ſibi quodam lapide abſcindebant, vt caſti viuerent. Et Athenis alij bibebant cicutam, vt vim membri genitalis amitterent: mulieres præterea initiaturæ ſibi lectos peculiaribus folijs ſubſternebant, vt refrenarent libidinem. Quare iure ſcripſit Demoſthenes hæc de præſidibus ſacrorum: Ego ſanè exiſtimo, eum qui ad ſacra accedit, & res ſacras ſit tractaturus, aut res ad Deos ſpectantes curaturus, oportere non ſtatutum dierum numerum eſſe caſtum, ſed per vniuerſum vitæ ſuæ curſum ab huiuſmodi turpibus ſtudijs abſtinuiſſe. Hæc autem & alia plura prolixè & eruditè traduntur in Natalis Comitis mythologia. Magi ſanè, vt ſimpliciores ſub prætextu pietatis & caſtitatis magis decipiant, volunt, quòd ſpiritus & dæmones propter ſimilitudinem maximè diligant virgines, puros & caſtos. Similitudo enim dilectionis eſt cauſſa, ipſi namq; non coëunt. Vnde inquit Galeotus Mart. Quum Deos placare intendimus, caſtitatem ſeruamus, ſecundùm illud:

Lib. 18. cap. 5. — *In oratione contra Timocratem.* — *Lib. 1.* — *De doctrina promiſcua cap. 19.*

Hac caſti maneant in relligione nepotes.

Quod etiam tetigiſſe poëta videtur, ait enim:

Virgil. 2. Aeneid.

——Et ſpiſſis noctis ſe condidit umbris.
Apparent diræ facies inimicaque Troiæ
Numina magna Deûm.

Nam Venere præſente (ea namque deorum ac ſpirituum viſionem prohibet) nihil profectò viderat. Sic nonnulli magiam imitantes, quum furem in phiala aquæ vel ſpeculo apparentem noſcere exoptant, virgunculas aut infantulos impollutos eligunt, vt ea ſimulacra conſpiciant, quæ pollutus minimè videt. Hiſce magicis ineptijs olim Didium Iulianum Cæſarem delectatum fuiſſe, tradit Ælius Spartianus in eius vita. Fuit, inquit, in Iuliano hæc amentia, ut per magos pleraque faceret, quibus putaret vel odium populi

populi deliniri, vel militum arma compeſci. Nam & quaſdam, non conuenientes Romanis ſacris, hoſtias immolauerunt, & carmina profana incantauerunt, & ea quæ ad ſpeculum dicunt fieri, in quo pueri præligatis oculis incantando vertice reſpicere dicuntur, Iulianus fecit: tumque puer vidiſſe dicitur, & aduentum Seueri, & Iuliani deceſſionem, &c. Sic Toloſæ ſuo tempore Luſitanum fuiſſe ſcribit Bodinus, qui res occultas in vngue pueruli videndas exhiberet. Et ibidem refert, quòd DEVS grauiſſimè vetuerit, ne lapis imaginationis adoretur. Ipſius autem opinio eſt, quòd hic lapis imaginationis vel adorationis fuerit ad vnguem expolitus, tanquam ſpeculum, ex quo imagines offerebantur, & diuinationes petebantur. Huc quoque noſtro tempore magi lapidem cryſtallum adhibent. Vnde κρυσταλλομαντεία, vel ὀνυχομαντεία dicitur, quum fricato vngue aut cryſtallo neſcio quos ſermones pronunciant, & tum puerum integræ & incorruptę pudicitiæ admouent, vt videat quod ab illis quæritur, vt idem Bodinus recenſet. Sed has ineptias & amentiam hominum, vetitis artibus deditorum, omittamus, & ad noſtram meditationem reuertamur. Si igitur ethnicis perſuaſum fuit, tantum pondus pias & caſtas preces habere: quid Chriſtianis, qui cognitionem veri DEI habent, & ex eius verbo certi ſunt, quòd caſtè & piè inuocari, & has preces efficaces eſſe velit, faciendum erit? Hoc ſanè poſt alios nos docet Lactantius. Si quis, inquit, ad ſacrificium non integra conſcientia venerit, audit, quæ illi DEVS comminetur, ille qui latebras cordis videt, qui peccatis ſemper infeſtus eſt, qui exigit iuſticiam, qui fidem poſcit. Quis hîc malæ menti, aut malæ preci locus eſt? At illi infelices nec ex ſceleribus ſuis intelligunt, quàm malum ſit, quod colunt, quandoquidem flagitijs omnibus inquinati veniunt ad precãdum, & ſe piè ſacrificaſſe opinantur, ſi cutem lauerint, tanquam libidines intra pectus incluſas vlli amnes abluant, aut vlla maria purificent. Quanto ſatius eſt mentem potiùs eluere, quæ malis cupiditatibus ſordidatur, & vno virtutis & fidei lauacro vniuerſa vitia depellere? Quod qui fecerit, quamlibet inquinatum ac ſordidum corpus gerat, ſatis purus eſt. Hæc Lactantius. Inſtituta autem hæc lotio olim fuit myſtica quadam ſignificatione. Nam in facie lauanda, emundati corporis, ac ſinceræ conſcientiæ puritas denotabatur. Vnde lauare faciem Chryſoſtomus exponit ſignificare ab omni ſorde peccatorum

In Dæmonomania, lib. 3. cap. 3.

Lib. 1. cap. 11.

Leuiti. cap. 26.

Lib. 2. cap. 2.

Inſtitut. diuin. lib. 5. cap. 19.

Homilia XLV.

rum & ſqualore delicti, faciem cordis noſtri, & ipſam conſcientiam mundam præferre, vt verè lætitiam cœleſtis gaudij, & hilaritatem ſancti Spiritus in nobis habere poſſimus. Memorabilis quoque eſt epiſtola Conſtantini Magni ad Saporem Perſarum regem, in qua inter alias pias monitiones, teſte Euſebio, hæc verba legūtur: DEVS puram ſolummodo mentem & animum omni labe vacantem ab hominibus flagitat, quibus ille virtutis, & pietatis actiones ponderat. Eodem modō non minùs piè quàm rectè Philippus Melanchthon vir pius, & de toto orbe, ubi Chriſtianum nomen notum eſt, optimè meritus, admonuit, quales preces DEO gratę ſint, hoc diſticho:

feria IIII. Cinerum.

Lib. 4. cap. 10. de vita Conſtantini.

Caſta DEVS mens eſt, caſta vult mente vocari,
Et voluit caſtas pondus habere preces.

De morte & vita æterna.

Vt enim vaſa pice referta (qua ſimilitudine vtitur Dauid Chytræus) ſi melle aut vino ea implere velimus, effundi antè & mundari oportet: ita mentes & corda noſtra, à ſtultis & futilibus mundi huius deſiderijs, & tetris peccatorum ſordibus, quibus nunc plena ſcatent, expurgari antè & munda reddi neceſſe eſt, ut ſapientiæ ac juſticiæ & vitæ diuinæ, ſeu ipſius DEI capacia reddantur. Ea intentione Eccleſia canit: Aufer à nobis DOMINE cunctas iniquitates noſtras, vt poſſimus PVRIS MENTIBVS introire in ſancta ſanctorum. Elegantiſſimum quoque eſt diſtichon Gregorij Nazanzeni:

χειρῶν ἔργον ἄριστον, ἐς οὐρανὸν αἰὲν ἀείρειν
ἀγνῶς καὶ πρὲ χεῖν εὐσεβέεσι λιταῖς.

Hos verſus parens mens piæ memoriæ, aliquando inter prandendum è græco ita tranſtulit:

Optimum opus manuum, has in cœlum tendere puras,
Atque pio caſtas fundere ab ore preces.

In Nouell. 132. collat. 9. tit. 16. cap. 5.

Huc reſpexit Iuſtinianus Imperator, vbi caſtitatem & pietatem monachis vtriusque ſexus ſeuerè præcipit. Si enim illi, inquit, puris manibus & nudis animabus pro Repub. ſupplicent DEO, manifeſtum quòd exercitus habebunt bene, & ciuitates bene disponentur. DEO quoque placato & propitio exiſtente, quomodo non vniuerſa plena totius pacis, & deuotionis? Sed & terra nobis feret fructus, & mare quæ ſua ſunt dabit, illorum oratione propitiationem DEI ad omnem Rempub. deducente. Id ipſum præterea

D. Au-

D. Auguſtinus monuit, vbi ita ſcribit: Oratio iuſti clauis eſt cœli. aſcendit precatio, & deſcendit DEI miſeratio. licet alta ſit terra, altum cœlum, audit tamen DEVS hominis linguam: ſi mundam habeat conſcientiam, quum ſenſibus loquitur, ſi ſit ſolus noſter gemitus. Eaſdem pias cogitationes habuit D. Bernhardus. Credimus, inquit, angelos ſanctos aſtare orantibus, offerre DEO vota & preces hominum, ſi ſine deceptione leuari puras manus proſpexerint. Memorabilis poſtremò & digna eſt ſimilitudo Iohannis Chryſoſtomi, vt huic meditationi inſeratur. Facies, inquit, animæ eſt conſcientia. Sicut enim in conſpectu hominum gratioſa eſt facies pulcra: ſic in oculis DEI ſpecioſa eſt conſcientia munda. Ad has preces & gemitus reſpexit idem Chryſoſtomus, vbi admonet eos, qui pauperibus iniuriam faciunt. Habetis, inquit, vos potentiam, ſed habent illi omnium validiſſima arma, gemitus & lamentationes, & illud ipſum iniuriam pati, qua auxilium de cœlo attrahunt. Hæc arma domus ſuffodiunt, fundamenta diruunt, vrbes euerterunt, vniuerſas nationes fluctibus obruerunt. Tantam gerit DEVS eorum prouidentiam, qui læduntur. Magna enim & valida arma ſunt, iniuriam patientium hominum gemitus.

In ſermonibus Quadrageſimæ cap 4.

Super Matthæum.

In oratione de Auaritia.

Rempub. literis & armis regi & ſervari.

CAPVT II.

IVLIVS Cæſar in heroicis Gabrielis Simeonis ſymbolis depingitur, ſtans ſuper globum mundi, ſiniſtra tenens librum, dextra gladium, cum hac inſcriptione: EX VTROQVE CÆSAR. Qua pictura demonſtratur, his duobus, armis videlicet & literis, Cæſarem imperium acquiſiuiſſe, & acquiſitum conſeruaſſe. Rectiſſimè enim dicitur:

Non minor eſt virtus, quàm quærere, parta tueri.

Extat hac de re lex Seruij Tullij VI. Regis Romanorum, qua continetur, Non ſolùm armis & ſcientia belli, ſed & conſilijs artibuſque pacis Rempub. cõſiſtere. Huc ſine dubio Iuſtinianus Imperator, in principio ſuarum inſtitutionum iuris, reſpexit, vbi orditur: Imperatoriam maieſtatẽ non ſolùm armis decoratam, ſed etiam legibus armatam eſſe oportet, vt vtrumq; tempus, & bellorum & pacis, re-

&è poſſit gubernare, & Princeps Romanus non ſolùm in hoſtilibus prælijs victor exiſtat: ſed etiam per legitimos tramites calumniantium calamitates expellat. Conſtat igitur ex his, quanta fuerit veterum Regum & Principum prudentia & ſolicitudo, vt eorum labore & ſolertia acquiſita conſeruarentur. Et ob hanc rem Franciſcus Guicciardinus, hiſtoricus inter recentiores exquiſitiſsimus, eos imprudentiæ tacitè coarguit, qui armis imperia facilè propagarent, ea tamen retinere non poſſent, nec viderent partum imperium ijs, qui domeſtica diſciplina vti neſcirent, non modò non vtile, ſed etiam graue ac perniciosum ſemper fuiſſe. Id non ignorauit Auguſtus Cæſar. quum enim Alexandri Magni res in Oriente geſtas legeret, admiratum ferunt, non induxiſſe Alexandrum in animum ſuum, qua ratione & via quæſita conſeruaret, ac regeret, ſed tantùm quomodo quæſitis alia adijceret. Simili ingenio fuit Pyrrhus Epiri rex, cuius, vt Iuſtinus hiſtoricus dicit, nemo, quà tuliſſet, impetum ſuſtinere valuit: ſed vt ad deuincenda regna inuictus habebatur: ita deuictis acquiſitisque celeriter carebat. Tanto meliùs ſtudebat acquirere imperia, quàm retinere. Vnde Antigonus Rex aleatori ſimilem eum eſſe dicebat, qui ſpe futuri lucri proprias opes prodigit, nec vnquam contentus eſt eo, quod in alea vicerit, ſed quæcunque colluſoribus ſuperſunt, magna auiditate cupit, inque ea relictis omnibus ſolùm inhians, quæcunq; antè quæſierat, profundit. Scipio quoque quum Cenſor eſſet, noluit in ſolenni carmine, ſicut erat moris, precari: Dij augete Rempub. ſed conſeruate. Satis, inquit, habemus auctam, ſi modò conſeruetur. Huc reſpexit Criſpus Salluſtius. Imperium inquit, facilè his artibus retinetur, quibus initio partum eſt. Verùm vbi pro labore deſidia, pro continentia & æquitate, libido atque ſuperbia, inuaſêre: fortuna cum moribus mutatur. Hoc etiam Totilas Rex Gottorum, occupata Roma conſiderauit, ita enim orationem ad milites ſuos (ſicut à Leonh. Aretino refertur) concludit: Tueri quæſita difficilius eſt, quàm acquirere: quoniam in acquirendo ignauia poſsidentis ſæpè plus confert, quàm propria virtus. Tueri autem quæſita ſine propria virtute nemo poteſt. Cum Iulij Cæſaris verò ſymbolo, quod initio adduximus, conuenit perpulchrè verſus Homericus, quo poſt Alexandrum Magnum, qui ſemper eum in ore habuit, inprimis delectatum fuiſſe

Lib. 25.

In coniurat. Catilinæ.

De bello Italico contra Gothos lib. 3.

Regem

Regem Galliæ Franciſcum I.apparet ex librorum (qui eius ſumptibus à Roberto Stephano elegantiſs. typis græcis ſunt editi) inſcriptionibus, vbi vtplurimùm illi additus eſt. Deſcribitur autem eo Agamemnon, quòd non ſolùm Rex fortitudine, ſed & bonitate ingenij fuerit præſtans:

ἀμφότερον βασιλεύς τ' ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰχμητής.

Sic Ageſilaus magnus ille Lacedæmoniorum Rex, quodam tempore interrogatus, vtra virtus eſſet præſtantior, fortitudo an iuſtitia? grauiter reſpondit, Fortitudinis nullum eſſe vſum, niſi adſit iuſtitia. Eodem modo vetus atque perpetuum inſtitutum eſt apud Turcas, vt intranti templum ſupplicandi cauſſa Imperatori, Taliſmanus æditu us ſacerdos occurrat, claraque voce pronunciet, vt meminiſſe velit, Imperium, quod iuſtitia & virtute bellica partum ſit, non alijs quàm ijsdem artibus conſeruari, propugnariq; oportere, ut Iovius recenſet. Hinc videmus maximo cum noſtro malo, *In Elogijs* hoſtem hunc; vt Buſbequij, in ſua exclamatione de acie cõtra Tur- *Lib.2.* cas inſtruenda, verbis vtar; ea eſſe vigilantia, eam ſeruare diſciplinam, ea vti in cõſeruandijs ijs quæ ſibi adiunxit ratione, ita regnare ac dominari, vt vbi ſemel veſtigium fixerit, inde ſe moueri nunquam patiatur: nunquam ſe attollat ſeges, quam ſemel illa calamitas depreſſerit. adeoq; difficile dictu videtur, ſitne in acquirendo acrior, an in tuendo quæ acquiſierit firmior, atque validior. Sanè prudenter Maximilianus I. Imperator optimus, ſæpè in ore habuit, Longè facilius eſſe vincere, & domare gentem, quàm in officio retinere. Hoc etiam Nicias apud Thucydidem monere voluit, vbi *Lib.6.* dicit, Stultum eſſe eos inuadere, quos victor non poſsit in officio retinere. Huc referri poteſt emblema XIII. quod doctiſsimus vir Adrianus Iunius in ſuo eleganti libello Emblematum inſeruit. Ibi enim depingitur geminum Mercurij ſimulacrum, alterum iuuenta florentis: alterum maturo ſenio venerandi. Quo veteres, vt ipſe explicat, innuere voluerunt, eum qui rectè Rempub. aut regnum ſit adminiſtraturus, coniunctam cum prudentia fortitudinem habere debere, quaſi alterutrum inutile ſit, abſq; alterius ope. Ideoq; inſcriptio rectiſsimè conuenit: PRVDENTIA CVM ROBORE CONIVNCTA. Nec non & ſubſcripti verſiculi, ſumpti fortaſſe ex ſententia Iſocratis ad Demonicum: Robur cum prudentia coniunctum prodeſt, qua ſine, plus habenti incommodat.

Viribus

Viribus Cyllenius integris ſtat,
Iunctus cum ſenio graui.
Robur inuictum eſt, ſapientia ſi
Firmes, qua ſine, concidet.

In dialogo VI. *de hiſtoria.*

Rectè itaque ſentit Franciſcus Patricius, quòd quibus modis acquiratur imperium, ijsdem etiam augeatur. Quoniam, inquit, non eſt aliud incrementum, quàm adiectio eius, quod augetur. ſed vbi iam acquiſitum eſt auctumq; imperium, ſupereſt vt conſeruetur, ſubditorum animos continendo, vt libenter, aut etiam inuiti maneant, quorum iſtud vi perficitur, illud ſi optimè eos tractaris, aut meliùs quàm alij, aut ſaltẽ ſi meliùs, quàm alij, tractare videberis.
» Quibus ſi accedat grauitas quædam magiſtratus, quæ in ſubditis
» timorem quendam cum admiratione & reuerentia efficiat, nihil
» erit, quod ſubditorũ animos ęquè deuinctos, ceu catena quadam,
» continere poſſit. Nam nihil eſt, quod hominum animos ita terreat
» atq; faſcinet, ut admiratio. Poſtremò non omittenda eſt inſcriptio monumenti antiquiſſimi, quam Auguſtinum Neruccium, quum Hiſpanias peragraret, inde attuliſſe, Petrus Victorius vir genere & eruditione præſtantiſs. dicit, talis videlicet:

In Annotat. in M. Varronem de re ruſtica.

PALLADI VICTRICI SACRVM.

HIC HOSTIVM RELLIQVIAS PROFLIGAVIT CATO. VBI SACELLVM MIRO ARTIFICIO CONDITVM ET ÆREAM PALLADIS EFFIGIEM RELIQVIT.

PAREANT ERGO ET NOSCANT OMNES SENATVS ET POPVLI ROMANI IMPERIVM DEORVM NVMINE ET MILITVM FORTITVDINE ET TVERI ET REGI.

Ab iniurijs & calumnijs abſtinendum, & inprimis mortuos & abſentes convicijs non lædendos.

CAPVT III.

TRITVM apud nos eſt in ore, utinam reipſa quoque fieret, De abſentibus & mortuis, nil niſi benè loqui & precari licere. Hoc quidem veteres magna cum diligentia obſeruarunt.

uarunt. Extat enim præceptum Sapientum : DEFVNCTI INIVRIA NE AFFICIVNTOR. Et aliud: DE MORTVO NON RISERIS. Huc ſpectat inſcriptio ſigilli Platonis: FACILIVS EST MOVERE QVIETVM, QVAM QVIETARE MOTVM. Non enim eſt pugnandum cum manibus, nec decet eos affici iniuria, qui hac vita ſunt defuncti. Siquidem iniuriæ vulnus altiùs penetrat, quàm beneficij gratia. Vel, vt Cornelius Tacitus argutè dicit, Procliuius eſt iniuriæ quàm beneficio vicem exoluere, quia gratia oneri, vitium in quæſtu habetur. Ob hanc rem laudatur lex Solonis, quæ prohibet in defunctos maledicta conijcere. Nam & pium eſt; vt Plutarchus in vita eius dicit; eos ſacros ducere, qui è vita diſceſſerint, & iuſtum, his, qui eſſe deſinunt, abſtinere, & ciuilium inimicitiarum aliquando modum ſtatuere, nec in infinitum progredi ſinere. Vel vt Cariſij verbis, ſicut in C. Fannij fragmenta relata ſunt, vtar, Inimiciter iraſcendum non eſt. Prudenter ſanè veteres illi legislatores homines à maledictis & calumnijs abſterruerunt. Non enim ignorarunt, maledictis quàm malefactis grauiùs etiam abſentes lædi, difficiliusque à plerisque contumeliam perferri, quàm damnum. Quòd facto ſe defendere hoſtibus propter neceſſitatem conceſſum videtur: in conuicijs nimium quiddam ineſſe, vel odij, vel maliciæ creditur. Id ipſum Plato innuere videtur, qui eiusmodi conuiciatores in numerum furioſorum refert. Furoris genera, inquit, ſunt multa: Alij morbo laborant, alii praua iracundi ingenij natura, & vitioſa educatione, qui ob leues offenſiones contenta voce exclamant, & mutuis ſeſe alij alios conuicijs proſcindunt. Quod quidem in benè moderata ciuitate nullo modo tolerari debet. Hoc etiam Herodotus obſeruauit, vbi dicit: Detractio importuniſſima res eſt, in qua duo ſunt, qui iniuriam faciunt: vnus cui iniuria fit. Qui enim detrahit, iniurius eſt, quòd non præſentem accuſat. Item qui huic credit, iniurius eſt, quòd priùs credit, quàm rem compertam habeat. Et illi, cui abſenti detrahitur, ob id fit iniuria, quòd ab altero inſimulatur vt malus, ab altero talis putatur. Huc quoque idem Plato ſuam legem direxit, quæ eſt talis: NEMO CVIQVAM CONVICIATOR. QVI VERO CVM ALIQVO ALIQVA DE RE DISCEPTAT, DISCITO IPSE ET DOCETO EVM QVI CVM ILLI CONTROVERSIA EST, ET PRÆSENTES, ET A

Lib.11.de Legibus.

In Polymnia.

Lib.11.de Legibus.

MALEDICTIS PRORSVS ABSTINETO. Ob hanc rem Carolus Borbonius, ſicut Ferronus refert, plerunque in ore habuit Aquitani cuiusdam ſcitum reſponſum, qui rogatus à Carolo VII. Rege Galliæ, Quo tandem præmio impelli poſſet, vt fidem ſibi tot magnis rebus perſpectam falleret, NON TVO, inquit, REGNO; NON ORBIS IMPERIO ADDVCI POSSIM; NON OMNIVM THESAVRIS: CONTVMELIA TAMEN ET STOMACHOSA INIVRIA POSSIM. De mortuis autem Chilonis Lacedæmonij præceptum laudatur: τὸν τετελευτηκότα μὴ κακολόγει, ἀλλὰ μακάριζε, id eſt, Defunctum non maledictis afficias, ſed beatum prædices. Putabant enim nihil ingenuo viro indignius, quàm eos inceſſere lingua, qui reſpondere non poſſent, ſiquidem tam turpe hoc habetur, quàm cum laruis vel vmbris luctari. Huc præterea & illud Ariſtotelis referendum eſt, qui in Rhetoricis citat Platonem dicentem: An non illiberale quiddam, cogitationisque auaræ, muliebris ac vilis eſſe videtur, cadauer expoliare, hoſtemque putare mortui corpus, cùm aduerſarius ipſe abierit, eo quo cũ pugnabat relicto? Num cenſes eos qui hoc agunt differre à canibus, aduerſus iactos lapides iraſcentibus, eo qui iacit dimiſſo? Nihil equidem differre arbitror. Quare à rapinis huiusmodi abſtinendum eſt. victoriæ namque obſunt. Hoc conſiderauit Pauſanias Lacedæmoniorum Rex, cui quum victo & in prælio occiſo Mardonio, Lampon è primoribus Æginetarum; vt Herodotus refert; ſuaderet, ut hoſtis cadauer in crucem ageret, ſicut ipſe Leonidæ feciſſet: Tuam, reſpondit Pauſanias, beneuolentiam atque prouidentiam amplector. tamen ab æquitate iudicandi deerras. Nam & me & patriam, quos in altum extuliſti, ob hæc geſta ad nihilum redigis, quum ſuades mihi ſævire in mortuum, aisque me auditurum meliùs, ſi iſtud fecero, quod barbaros potiùs decet facere, quàm Græcos, quodque in illis improbamus. Memorabile igitur eſt, quod Suidas de ſtatua Niconis Thaſij pugilis retulit. Quum enim eius iam defuncti ſtatuam æmulorum vnus, odio indulgens, fuſtibus cæderet, tanquam Niconem ipſum viuum contumelia afficiens: ſtatua, manium eius vltrix, in cædentem ipſa collapſa, oppreſſit eum & extinxit. Hæc autem hiſtoria ſumta eſt ex Pauſania, licet Euſebius Diomedis athletæ ſtatuam fuiſſe dicat. Audiamus quoque Catonem Cenſorinum, cuius verba ex eius commen-

Lib.7. de rebus geſtis Gallorum.

Lib.5. de Repub.

In Calliope.

Lib.6. Iliacôn.

Lib.5. de præparat. Euang.

commentario de militari diſciplina refert Plinius. Scio ego, quæ ſcripta ſunt, inquit, ſi palàm proferantur, multos fore, qui vitilitigent, ſed ij potiſſimùm, qui veræ laudis expertes ſunt. Eorum ego orationes ſino præterfluere. Nec Plancus illepidè, quum diceretur Aſinius Pollio orationes in eum parare, quæ ab ipſo aut liberis poſt mortem Planci ederentur, ne reſpondere poſſet: Cum mortuis non niſi laruas luctari. Quo dicto ſic repercuſſit illos, vt apud eruditos nihil impudentius iudicetur. Hæc Plinius. Reprehenditur itaque non immeritò Sulla, cui non ſatis fuit viuis hoſtibus illudere, niſi mortuorum etiam oſſa, à ſepulcris canino more eruta, in fluuium mergi iuſſiſſet, ut de Marij cadauere hiſtorici ſcribunt. Proinde moriens ſe cremari teſtamento cauit, ne idem ab hoſte ludibrium eius cadauer pateretur. Quàm ſancta autem memoria olim defunctorum fuerit, apparet ex hoc, quòd vetus mos apud Romanos extitit, præclaros Principes nuper mortuos publico luctu ſuorum popularium ad integrum annum, aliúdue tempus iuſtum, honeſtari. Pium enim eſt caritatem erga mortuos teſtari. Sicut quoque huius moris teſtimonia in ſacris literis extant. Huc referri poteſt Athenienſium inſtitutum. Ij enim, quotquot in bello pro patria fortiter occubuerunt, in diario aſſcriptos, nominum & rerum ab illis præclarè geſtarum crebra recitatione, celebratione, & gloria, præſente vniuerſorum ciuium corona, poſt tam felicem mortem ludis, & celebritate publica celebrarunt; certaminaque à iuventute fiebant, quæ dicebantur ἐπιταφικὰ, id eſt, ſepulcralia, in quibus ipſi iuvenes gloriæ cupiditate ad rem bellicam, mortis contemtum, amorem Reipub. vſque adeo beneficiorum in ſe memoris, inflammarentur. Præſcribi præterea à Polemarcho ſolebant cantilenæ & verſus quidam, in laudem defunctorum & virtutis, qui ipſis iuuenibus decantandi in ludis publicis dabantur. Poſtremò non omittendum fuit memorabile factum Ludouici XI. Galliarum Regis; ſicut id recenſetur à Roberto Gaguino; ex quo apparet, Regem illum mortuorum famam, abolitis odijs, qualiſcunque eorum vita fuerit, illibatam habere voluiſſe. Fuit Agnes, inquit, quæ Bella nuncupata fuit, Ludouici patris pellex. ea in Diuæ Mariæ templo, quod in caſtello Lociarum eſt, ſepeliri voluit. Datoque ſacerdotibus annuo prouentu, in medio templi choro ſepulcrum ſibi extrui impetrauit.

In præfatione ſuper 1. librum natural. hiſtor.

In hiſto. Francorum lib. u. cap. 12.

Ad eum locum aliquando diuertens Ludouicus, eſt ſciſcitatus, cuius hoc eſſet monumentum. Eſt, inquit quidam ex clero, Agnetis illius, quam propter formę decorem Bellam vulgus appellabat: Sed quia nobis impedimento eſt ſepulcrum, vellemus cum tua venia in alio aliquo ſacello reponere. Non æquum, inquit Rex, poſtulatis. Quanquam enim illa dum vixit, mihi ſit multùm aduerſata, mulieris tamen buſtum contra leges non violabo. Sed nec vos arbitror illius cadauer ſine largo eius munere hîc collocaſſe. Seruate benefactrici, quod viuenti promiſiſtis. Nec vobis fas eſto hinc mouere ſepultam. Vt autem illius cauſſa obnoxiores DEVM orare ſitis, accipite dono ſex millia librarum. Et hæc dicens, iuſſit nummos ſacerdotibus tradi, quos in perpetuos templi reditus im-
Eodem libro cap. 4. penderent. Refert autem idem autor ex Iohanne Charterio vetere hiſtorico, de hac Agnete, Carolum VII. patrem Ludouici XI. dum obſideret Harfleum, vt Anglos inde eijceret, in cœnobio Gemetenſi diuerſatum eſſe. Eoque Agnetem (quam propter egregiam ſpeciem Bellam appellabant) veniſſe, eo animo, vt Regem admoneret proditionis, qua in eum quidam coniurarant. De hac Agnete, inquit, conſtans mea ætate fama fuit, eam à Carolo adamatam fuiſſe, & puellam breuiſſimæ vitæ peperiſſe. Quanquam Carolus ex ſe prognatam eſſe omnino diffiteretur. Deceſſit in eo cœnobio Agnes, condito ſexaginta millium aureorum teſtamento: vbi exſecta eius præcordia humo tradita ſunt, reliquum cadauer Lochias elatum, & in Diuæ Mariæ templo ſepultum. Fuit namque admodum lepida & faceta, luxuque & veſtium cultu, ſupra mulieris modeſtiam, gloriabunda. Qui faſtus quandoquidem non, niſi grandi ſumtu ducitur, eius pompæ impenſam ad amorum mercedem Carolus facere credebatur. Acceſſit ad ſtupri ſuſpicionem propinquorum Agnetis ad dignitates Eccleſiaſticas repentina promotio. Huius Agnetis Soreliæ meminit quoque Gi-
Lib. 23. rardus, de rebus Franciæ, in vita Caroli VII. Regis. Et Heuterus
Lib. 4. Delfius de rebus Burgundiæ ſcribit, famam fuiſſe, mortem Agnetis vltra modum à Carolo adamatæ, Delphinum, qui poſtea patri ſucceſſit, & Ludouicus XI. appellatus fuit, procuraſſe.

De

De inſigni liberalitate Principum erga doctos viros.

CAPVT IIII.

RECTISSIME dictum à veteribus eſt: Honos alit artes. Hoc enim Cicero ex hisce Platonis verbis transtulit: *1. Tuſcul.* ἀσκεῖται δὴ τὸ ἀεὶ τιμώμενον, ἀμελεῖται δὲ τὸ ἀτιμαζόμενον. Memoriæ namque traditum eſt, qua cupiditate priſci heroës non ſolùm liberalibus artibus dediti fuerint, ſed etiam quàm gratos & munificos erga eos, qui in illis excelluerunt, ſeſe geſſerint. Vnde mirandum non eſt, quòd illorum tempeſtate doctrina & artes ita floruerint, vt ad nos fructus tam multiplices propagati ſint. Vt enim fruges aëris temperie, liquidioreque celo exuberant: haud ſecius bonæ artes eximiaque ingenia benignitate, honorificentia, humanitateque euocantur, contraque inuidia, ſordibus, moroſitate eorum, qui rerum potiuntur, reſtinguuntur & langueſcunt. Quis enim eſt, qui, ſi præmium laborum ſuorum vel habet, vel expectat, non ad omnia alacrior & promptior reddatur? Et vt Claudianus ſcribit: *In laudib. Stiliconis paneg. 2.*

——Egregios inuitant præmia mores.

Miratus autem ſæpiùs fui noſtrorum patrum memoria munificentiam Ludouici XI. Regis Galliæ, qui vt Cominæus refert, Medico ſuo, menſtruum ſtipendium decem aureorum millia dare ſolebat, ſic vt intra quintum menſem ille ab eo ad quinquaginta quatuor millia acciperet. Nec id modò, verùm etiam Epiſcopatum Ambianenſem eius nepoti; & munera publica largiebatur eius propinquis & amicis. Vtrùm autem iſta liberalitas dici poſſit, quæ non ex libera & munifica voluntate, ſed animo metu coacto proficiſcatur, quærere poteſt qui dubitat. Scribit enim idem autor, Regem illum, ſuum Medicum magnopere metuiſſe, & ad ſuos familiares, de illius aſperitate nimia, ſæpè queſtum fuiſſe. Perſuaſerat autem Regi, ſe ipſius opera carere non poſſe, & poſt ſuum diſceſſum, ſi dimitteretur, eum ſuperſtitem diu non manſurum. De Carolo IX. Rege Galliæ quoque legimus in eius vitæ ſynopſi è libris Gallicis excerptæ, quòd erga omne hominum genus, inprimis erga Alber-

tum Tudium inſtitoris Lugdunenſis filium, liberaliſſimus fuerit' eumque quibus ille optauit rebus auxerit, ita vt conſtet, poſt ſummos honores in eum collatos, vno quinquennio ſexcentis aureorum millibus à Rege donatum eſſe. Verùm cùm nihil ibi additum ſit, qua in re ille excelluerit, niſi quòd Rex ab eo nomen DEI didicerit iurare: ignoro, an iſta liberalitas noſtræ meditationi conueniat. Veterum igitur liberalitas longè ſuperat has, quas modò retulimus. Præ ceteris autem Alexander Magnus munificentiſs. fuit erga doctos. Memoriæ enim proditum eſt, eum Ariſtoteli, pro deſcribendis naturis animalium, ſubminiſtratis omnibus ſumptibus, præmium laboris dediſſe, octingenta talenta, hoc eſt, ſecundùm quorundam computationem, coronatorum aureorum millia quadringenta octoginta: Xenocrati Philoſopho quinquaginta per legatos talenta, aureorum videlicet millia triginta miſiſſe. Sed illo recuſante, quòd tanta pecunia non ſibi diceret opus eſſe, legatis reuerſis, Quid, inquit, nullóſne habet amicos quibus benefaciat? Traditum etiam eſt ab hiſtoricis, Theombrotum Medicum Antiochum regem talentis centum ſanaſſe: Apellem pictorem, ſed literarum peritum, eundem Alexandrum Regem viginti auri talentis pinxiſſe, quanti hodie Ducatus non mediocris emi poſſet. Singula enim talenta auri non minùs ſenis millibus ſeptingentis & quinquaginta ſolatis Gallicis valuerunt. Apud Seruium legimus, Virgilium poëtam tres ſuos libros Æneidos Auguſto recitaſſe, II, IIII. & VI. Sed ſextum maximè ob Octauiam Auguſti ſororem, Marcelli matrem, quem Marcellum ſibi Auguſtus adoptauerat; qui periјt anno XVIII. ſuæ ætatis, morbo correptus. Hæc igitur Octauia quum recitationi intereſſet, & Virgilius ad carmina illa veniſſet, circa finem VI. libri, quibus Marcelli luctum deſcribit, defeciſſe animo illa dicitur, quum ad illud ventum eſt:

Heu miſerande puer ſi qua fata aſpera rumpas,
Tu Marcellus eris.

Ægrè autem refocillata Octauia, ſilentium Virgilio imperaſſe dicitur, & dena ſeſtertia pro ſingulis verſibus dari iuſſiſſe, qui numero ſunt vnus & viginti. Quod ſi verum eſt, Virgilius paucis verſibus ſupra quinque millia aureorum meruit. Imitata autem eſt fortaſſe Octauia Cretenſes, qui Homerum mille numiſmatis ob

egregium

egregium ſuum poëma donarant, idque columnæ, publico in loco incidendum curarant. Porrò, vt memorabile relatum eſt, Chœrilum poëtam ſingulorum verſuum ſingulos ſtateres aureos accepiſſe. Sic prædicatur Lyſander, quòd poëtæ Antilocho, ob pauculos verſus pileum argento impleuerit. Eodem modo deinceps Seuerus Cæſar Oppiano (qui piſcium generá, naturam, & quo pacto capiendi ſint, numeris deſcripſit) pro ſingulis verſibus ſui poëmatis ſingulos aureos numerari iuſſit, illaque ſua munificentia tantam hominibus excitauit admirationem, vt Oppiani carmina ad hodiernum diem à plerisque aurea nominentur. Compertum præterea eſt Manilium Cornutum ditiſſimum hominem, prouinciæ Aquitaniæ legatum, quum mentagra fœdiſſima corriperetur, & ſanitati eſſet reſtitutus, perſoluiſſe Medico honorarij loco ducenta ſeſtertia, quæ ſumma eſt noſtrorum aureorum 4000. Verùm omiſſis priſcis exemplis ad recentiora redeamus. Maiorum noſtrorum tempore Thadæus Florentinus Medicus, in tanta fuit autoritate, vt extra vrbem proficiſcenti ſæpè in ſingulos dies numerarentur 50. coronati, & vocatus ad Papam Honorium quartum, ab eo habuerit centum. Quapropter toto tempore, quo valetudinis ipſius curam geſſit, collegit decem millia coronatorum. Narratur quoque de Petro Apponenſi Medico Patauino, quòd nunquam vocatus valetudinis curandæ gratia ad ægros, extra vrbem Bononienſem prodierit, niſi conſtituto ſtipendio dietim 50. coronat. Quum ad Pontificem aliquando ægrotantem accerſeretur, pactum priùs eſſe ſingulis diebus ſalarij loco quadringentos coronatos. Similem felicitatem & munificentiam prudentia & induſtria ſua olim conſecutus eſt Eraſiſtratus Medicus, vt à Plutarcho & Appiano refertur. Quum enim Antiochus Stratonices nouercæ incredibili amore flagraret, tabe conficiebatur, ac iam moriturus videbatur, niſi Eraſiſtratus, Ariſtotelis ex filia nepos, amoris vim ex ipſo pulſu iudicaſſet. Patri Seleuco refert actum eſſe de vita filij. Tum Seleucus: Quid ita? Meam, inquit Eraſiſtratus, vxorem deperit. An ego, inquit Seleucus, tam mala de te meritus ſum, ut adoleſcentis amori non indulgeas? Tum ille: Túne quidem amori alterius inſeruires? Vtinam, inquit Seleucus, dij ſuum amorem in cariſſimam Stratonicen conuerterent. Hîc Eraſiſtratus: Ergo pater idem & Medicus eſſe potes. Itaque Seleucus

cus Antiocho nouercam deſpondit. Eraſiſtratus verò donatus eſt ſexaginta millibus aureorum. Etſi autem Bodinus hanc hiſtoriam iucundam & memorabilem potiùs ad caput amoris, quia huic rei cauſſam præbuit ſumma vis amoris, referendam putat: tamen ex ea quoque apparet, quàm immenſa liberalitas fuerit olim Regum erga doctos & prudentes viros, ideoque & eam huic noſtræ meditationi inſerere volui. Memorabilis eſt poſtremò inſcriptio in marmoribus, quæ teſte Marliano, in ſua topographia antiquæ Romæ, prope turrim militiarum ſupra forum Traiani effoſſa ſunt, talis videlicet:

Lib.5. cap.22.

POTENTISSIMA DOS IN PRINCIPE LIBERALITAS ET CLEMENTIA.

De ſecuritate agricolarum, & nonnulla de diſciplina militari.

CAPVT V.

QVANTA olim fuerit cura & ſolicitudo Magiſtratus, vt agricolæ ab omni vi & iniuria, tam in pace, quàm in bello tuti eſſent; ex multis legibus & cõſtitutionibus abundè patet. Non enim ignorarunt, quantum Reipub. interſit, vt annonæ diligentiſs. ratio habeatur. Etenim quemadmodum natus infans ſine nutricis lacte non poteſt ali, neque ad vitæ creſcentis gradus perduci: Sic ciuitas ſine agris & eorum fructibus in mœnibus affluentibus non poteſt creſcere, nec ſine abundantia cibi frequentiam habere, populumq; ſine copia tueri. Hoc quoq; Ciceroni non fuit ignotũ, vbi dicit: Omnium rerũ ex quibus aliquid exquiritur, nihil eſt agricultura melius, nil vberius, nil dulcius, nil libero homine dignius. Et M. Cato cõmemorat, veteres quum bonũ virum laudarent, ita laudare ſolitos: bonũ agricolam bonumq; colonum. Hinc cenſoria nota affectos illos fuiſſe conſtat, qui malè agrum colerent, aut contemnerent. Et ideo petitæ ædilitatis repulſam paſſus fertur Scipio Naſica, quòd adoleſcentulum competitorem, cui erant ruſtico opere duratæ manus, quaſi illudens interrogaſſet, numquid manibus incederet? Hoc ipſum animaduerterunt

Lib.1. Offic.

In proœmio de re ruſtica.

terunt etiam Romani, quum alueos à ſingulis regionibus Ægypti ære publico in Nilum ducendos curarent, quibus frumenti ingens vis Alexandriam, ac demum Romam conueheretur; incredibilique ſumptu alueos ſeruari mandarent, ea lege, vt ſi quis aggeres Nili, qui erant alueorum ripæ, rupiſſet, capite plecteretur. De qua re ſtudioſus lector plura reperiet in Hieronymi Maggij miſcellaneis. *Lib.1. cap.10.* Similes leges habent hodie Phriſij, Hollandi & Selandi ob artificiales aggeres, propter publicam ſecuritatem, quibus impetus irati & tumidi maris magna aſſiduitate & diligenti cura, ingentique labore & ſumptu, ingruentibus tempeſtatibus coercetur. Verùm enimuero, ut hæc meditatio non ad decantandas laudes agriculturæ inſtituta eſt: ita ea potiſſimùm, quæ ad ſecuritatem agricolarum ordinata ſunt, perſequamur. Inter alia autem extat egregia conſtitutio Friderici II. inſerta vſibus feudorum, De ſtatutis & conſuetud. contra libertatem Eccleſ. quæ conſpicitur etiam in Codice Iuſtiniani ſub tit. quæ res pignor. oblig. poſſ. cuius hæc ſunt verba: Agri cultores & circa ruſticitatem occupati, dum villis inſident, & agros colunt, ſecuri ſint, quacunque parte terrarum, ita vt nullus inueniatur tam audax, qui perſonas vel boues, agrorum inſtrumenta, aut ſi quid aliud ſit, quod ad operam ruſticalem pertinet, inuadere, capere, aut violenter auferre præſumat. Si quis autem huiusmodi ſtatutum auſu temerario violare præſumſerit: in quadruplũ ablata reſtituat, infamiam ipſo iure incurrat, imperiali animaduerſione nihilominus puniendus. &c. Reliqua quoque priuilegia & immunitates, quæ agricolis propter publicam vtilitatem conceſſæ ſunt, diligenter collegit Franciſcus de Sanctonazario à Ripa. *In tractatu de peſte Verſ. ſed ſuper. n. 181. cum ſequentibus.* Extant præterea hac de re conſtitutiones Imperij, quæ anno 1548, in comitijs Auguſtanis, & anno 1570 in comitijs Spirenſibus, nec non & in politicis ſanctionibus Francofurtenſibus, anno 1577. promulgatæ ſunt. Eodem modo exteris gentibus incolumitas & ſecuritas agricolarum magnopere curæ fuit. Cyrus enim magnus quum bella gereret, præconium fieri iuſſit, ut parceretur agricolis, & ſic vincere, vt poſſeſſores manerent in ſuis poſſeſſionibus. Id teſtatur quoque Xerxes potentiſs. Perſarum Rex, quum in expeditione contra Græcos eſſet. Nam armatis viris, inquit ad Artabanum, apud Herodotum, non paſtoribus inferemus bellum. Et Arrianus in ſuo

libro rerum Indicarum aſſerit, Nefas fuiſſe apud Indos, agricolas in bello capere, aut agrum eorum vaſtare. Reliqui, inquit, bellum inter ſe gerunt, ſeſeque mutuò interficiunt: ipſi iuxta eos tranquillè aut arationi, aut vindemiæ, vel frondationi vel meſſi vacant. Id à Strabone quoque in ſua Geographia confirmatur. Secundum inquit, genus apud Indos eſt agricolarum, qui plurimi ſunt & probiſſimi. Hi ob immunitatem à militia, & ſecuram opus faciendi licentiam, neque vrbem neque publicum negocium, nec aliud vllum munus attingunt. Quamobrem eodem tempore, & eodem loco alij pugnant, & cum hoſte pedem conferunt, alij arant vel fodiunt, ſine omni periculo, cùm illos propugnatores habeant. Sic quoque olim Ægyptus, teſte Diodoro & Iſocrate, in tria genera hominum diuiſa fuit: In ſacerdotes; in opifices, in quibus agricolæ comprehenſi fuere; & in milites. Hæc priſca ſecuritas data etiam fuit agricolis, ſicut ex oculatis teſtibus audire memini, in bello illo diuturno, quod noſtro ſæculo inter Cæſarem Carolum V. & Franciſcum I. Galliarum Regem, geſtum eſt, quum vterque in Pedemontio numeroſum exercitum, annum vnum atque alterum, continuò inter ſe belligerantes, alerent. Alioqui milites maturè commeatus, obſeſſis & impeditis itineribus, defeciſſet. Idq; confirmatur in vita Ferdinandi Gonzagæ Principis Melfettani, quæ diligenter & eruditè deſcripta & edita eſt Italica lingua, à Iuliano Goſellini; qui liber ſanè eſt propter multas res memorabiles, & conſilia prudenter explicata, quæ alibi non reperiuntur, vtiliſſimus. Hoc etiam Beliſarius, inter Iuſtiniani Imperatoris duces præſtantiſſimus, animaduertit. Ita enim poſt Suidam de eo ſcribit L. Aretinus: Ruſticorum tantam curam habuit, ut in ducendo exercitu neminem eorum violari, nemini inferri damna pateretur. ne poma quidem in arboribus pendentia milites ſui attingere audebant. Hac ille ſecuritate diſciplinæ conſequebatur, vt caſtra eius abundantiora eſſent, quàm ullum in vrbe forum. ita libera & ſecura erat rerum venalium importatio. Idem fecit Totilas Rex, dum contra eundem Beliſarium bellũ in Italia gereret. Agrorum enim cultoribus, teſte Procopio, per omnem Italiam mali nil quicquam intulit, ſed terram ut intrepidè colerent, nil ſecius, vt antea, imperauit; ſibique ac Reipub. tributa dependerent, & fructus dominis reportarent. Sed quid nunc in pleriſque expeditionibus bellicis fiat,

Lib. 15.

Fol. 151.

De bello contra Gothos, in princip. lib. 3.

Lib. 3. de bello Gothorum.

fiat, notius eſt, quàm vt longiorem narrationem requirat. Quotus enim quisq; ex noſtris militibus eſt, qui (vti nunc bella geruntur) non in infamiam & imperialem animaduerſionem incurreret? Siquidem plerique inter tot millia reperiuntur, qui absque vllo diſcrimine tam amicos quàm hoſtes impunè deprædantur; qua in parte Heluetij adhuc, in retinenda diſciplina militari, noſtratibus militibus mercenarijs longè excellunt. Mirum itaq; non eſt, quòd noſtræ expeditiones plerunque tam infelices: econtra illorum, apud quos adhuc viget diſciplina & ordo militaris, fauſtæ & proſperæ ſint. Exercitus enim, vt Nicephorus Gregoras in hiſtor. Rom. lib. 6. ait, quem iniuria & audacia antecedit, plerunque cladem & interitum ominatur, & priusquam hoſtes irruant, ipſi ſua timiditate euertuntur, ipſiq; ſibi hoſtes ſunt, diuina vindicta eum exitum decernente, quem facta illorum meruerunt. Neque enim probabile erat, rem benè geſturos eſſe eos, qui lachrymas & execrationes pro viatico ſecum abstuliſſent. Rectiſs. igitur Heſiodus & Homerus inſtrumentum rei ruſticæ & agricolarum magis probauerunt, quàm bellatorum ac rei bellicæ. Illud enim mortalibus vitam ac felicitatem pollicetur: hoc autem mortem & miſeriam. Id deſignare voluerunt Reges Benomotapæ, Æthiopiæ vltra promontorium Bonæ ſpei, quæ Auſtrali terminatur Oceano, ante aduentum Luſitanorum potentiſſimi. Ij enim, vt Hieron. Oſorius memoriæ tradidit, maieſtatis regiæ duo inſignia geſtare ſolent, paruum videlicet ligonem cum eburneo manubrio: & iacula duo. Ligone ſubditos ad terræ culturam adhortantur, ne propter ignauiam atq; deſidiam terram deſerant, & fame coacti latrocinentur. Vno vero iaculo ſignificare volunt, ſe ſcelerum vindices futuros: altero ſe vim externam ab hoſtibus armis atque virtute repreſſuros. Sanè Turci, apud quos hactenus viguit ordo & diſciplina militaris (quod vnicum ferè inuictos illos tamdiu præſtitit, eaque inter Chriſtianos milites propemodum extincta eſt, vt in elegantiſs. libello Vberti Folieræ de magnitud. & increment. imperij Turc. perſpicuè videre licet, hancque diſſolutionem diſciplinæ militaris Lactantius inter ſigna præcedentia vltimum iudicium recenſet) Turci inquam, quando non in hoſtico eorum exercitus, qui ſolet plerunque eſſe immenſus, procedit, non ſolùm accuratè cauent, ne conſitis agris hortiſue damnum inferatur; verùm etiam, vel in-

Lib. 4. de rebus Indiæ.

In epitome diuin. Inſtit. c. 8.

cautiores vel contumaciores ſeuerisſimè puniunt. De qua re habemus memorabile exemplum apud Bartholomæum Georgeuitzium, qui, utpote αὐτόπτης, ita ſcribit: Tanta ſeueritas diſciplinæ eſt in bello, vt nemo militum auſit aliquid iniuſtè rapere, alioquin abſque vlla commiſeratione puniretur. Habentur enim inter eos ordinarij cuſtodes, ſiue defenſores earum rerum, quæ in via militibus obuiam per pueros octo vel decem annorum, venales portantur, panes, oua, fructus, auena & ſimilia. Tenentur ſic quoque defendere dicti præfecti, hortos fructuum, circa viam ſitos, vt nec ipſi audeant vnum pomum, vel huiusmodi ſimile ſine licentia poſſidentis carpere, alioquin & tales capitis pœnam luerent. Quum eſſem, inquit, in exercitu Turcæ in expeditione contra Perſas, vidi Tſpahiam vnà cum equo & miniſtro decollari, quòd ſolutus equus arua cuiusdam ingreſſus fuerat. Id ipſum aſſeuerat Melchior Seidlitzius nobilis & vir militaris, in ſuæ peregrinationis hiſtoria, vbi dicit, ſe, quum induſtria Gallici legati, cum ſuis ſocijs, ex Turcica ſeruitute durisſima, liberatus fuiſſet, vidiſſe in caſtris Turcici Imperatoris, quæ aliquot milliaria, & in his nonnullos pagos complectebantur, tantam diſciplinam, modeſtiam & ſecuritatem, vt in illis pagis, omnes fructus, gallinæ & aliæ aues cicures, oua quoque atq; reliqua colonorum ſubſtantia vniuerſa, penitus intacta manſerit. Quare ibidem noſtrorum militum diſſolutionem, rapacitatem, & licentiam grauiter deteſtatur. Huc referre non incommodè licet (non in contumeliam Germanicæ gentis, virtute & rei militaris experientia nulli ſecundæ, ſed vt rectiùs cognoſcatur ſuperbia & faſtus barbaricus Turcorum) ea quæ Auentinus memoriæ tradidit. Rhodienſes, inquit, aliquando ad Imper. Fridericum III. & Principes Electores perſcripſêre, Turcicum Imperatorem; quum conſiliarij & duces ei autores eſſent, ne Chriſtianos, inprimis verò Germanos armis laceſſeret; eis reſpondiſſe, Se nequaquam Chriſtianorum, in primis verò Germanorum, arma exhorreſcere, & quidem quatuor de cauſsis: quia ſint diſcordes, &, quemadmodum quinq; ſui digiti, nunquam in vnum coaleſcant: quia laborum ſint impatientes, & præ alijs Germani ſint helluones, potatores, in caſtris ſcortorum turbam foueant, duceſque belli plumis potiùs, quàm armis militaribus gaudeant: quòd temerè, cœco impetu, citra ordinem ad res gerendas ruant: quòd legum

De Turcorum moribus.

De rebus Turcicis.

gum & iuſticiæ ſint negligentes, nullos virtutum præmijs ornent, nec etiam meritis pœnis ſcelera afficiant, quòdque erga eos, qui veniam & miſericordiam mereantur, ſint aſperi & crudeles, contrà, erga eos, in quos ſeuerè animaduertendum erat, lenes & miſericordes, &c. Hæc & ſimilia (ſicut hoſtes plerunque maligni obtrectatores & acutiores cenſores & accuſatores aliorum quàm propriorum viciorum eſſe ſolent) acerbè obijcit Chriſtianis, & latiſs. proſequitur Aſſanus Baſſa Turcicus, Ahenobarbi filius, in ſua militari oratione apud Vbertum Folietam, vbi ſuadet & perſuadet, prelium cum claſſe confœderatorum Chriſtianorum committendum eſſe, in quo deleta propemodum vniuerſa claſſe Turcica, apparuit, vt idem Folieta in principio lib. 1. ait, Turcarum opes ſuperabiles eſſe, neque tam ſuis ipſos viribus, quàm noſtra ignauia, Chriſtiano orbi terribiles eſſe, dum nos armis, quæ in communem hoſtem vertenda eſſent, ad noſmetipſos mutuis cladibus conficiendos abutimur, illique aſsiduis damnis nos carpendo, maiores vires, maiusque robur indies aſſumunt. Sed ne à propoſito longiùs diſcedamus, Diſciplinæ militaris vim indicat etiam Franciſcus Patricius. Omnis vis copiarum, inquit, conſiſtit aut in militum diſciplina, aut numero, aut robore. Nec non & Poliphilus in ſua hypnerotomachia, hieroglyphicas figuras, virum videlicet cogitabundum cum hinc inde collocatis militaribus armis ſedentem, & ſerpentem manu tenentem, ſupra quem aquila expanſis alis inſiſtens anchoræ, ita interpretatur: Militaris prudentia ſeu diſciplina, imperij eſt tenaciſsimum vinculum. Hoc non ignorauit Simon Vignoſius Ligur, & Genuenſis claſsis præfectus. Quum enim, ut idem Vbertus Folieta ſcribit, vrbe Chio potitus, ingreſſum in ciuium prædia, militibus edicto interdixiſſet: vnicus filius, paterna indulgentia ſeſe aduerſus edicti ſeueritatem ſatis munitum ratus, cuiusdamque ciuis fundum temerè, ac per laſciuiam ingreſſus, nonnullis vuæ racemis aſportatis, comprehenſus, racemisque collo ad maiorem ignominiæ notam ſuſpenſis, palàm virgis cæſus, tota vrbe iuſſu parentis circumductus eſt, memorabili rigidi atque inuicti animi exemplo, omnemque paternum ſenſum in ducum imperijs, militarique diſciplina & obedientia ſancienda ſuperantis. Memorabilis eſt igitur epiſtola militaris D. Aureliani ad ſuum vicarium, vt à Flauio Vopiſco recenſetur. SI VIS

De ſacro fœdere lib. 3.

Dialog. 6. de hiſtor.

In elogijs.

In vita Aurelij.

TRIBVNVS ESSE, immò ſi vis viuere: manus militum contine. Nemo pullum alienum rapiat, ouem nemo contingat, vuam nullus auferat, ſegetem nemo deterat, oleum, ſal, lignum nemo exigat, annona ſua contentus ſit. De præda hoſtis, non de lachrymis prouincialium habeat: arma terſa ſint: ferramenta ſamiata, calceamenta fortia. Veſtis noua veſtem veterem excludat. Stipendium in baltheo, non in popina habeat. Torquem brachialem & annulum apponat: equum ſaginarium ſuum defricet, captum animal non vendat, mulum centuriatum comiter curet. Alter alteri quaſi ſeruus obſequatur: à medicis gratis curentur. Aruſpicibus nihil dent; in hoſpitijs caſtè ſe agant; qui litem fecerit vapulet.

De feudis, quæ dicuntur Ligia, pulchra quædam.

CAPVT VI.

DE feudis Ligijs multa paſsim à Iuriſconſultis traduntur, neque eorum ſententiæ ſunt pares. In hoc autem conueniunt, nomen iſtud tribui feudis Ligijs, eo quòd plus ligent vaſallum, quàm alia feuda. Communior quoque eſt ſententia, ad feudum Ligium tria neceſſariò requiri: primò vt vaſallus iuret fidelitatem nullius alterius fidelitate reſeruata. Secundò vt expreſſè dicatur in inſtrumento inueſtituræ, quòd ſit feudum Ligium. Tertiò quòd vaſallus principaliter perſonam ſuam, & in conſequentiam etiam bona non feudalia ſubijciat poteſtati domini. Vt autem de his plura hoc loco referre mei propoſiti non eſt: ita ad declarationem feudi Ligij valdè conducibile, vt Plautino verbo vtar, eſſe puto, quod Iouianus Pontanus autor grauis & fide dignus refert, cuius verba, vt res liquidior fiat, & iuramentum hominis Ligij rectiùs cognoſcatur, aſſcribenda duxi. Vrſus, inquit, Neapolim ad Regem profectus, iurauit de more Neapolitanorum Regum in eius verba. Ritus verò iurandi verborumque huiusmodi eſt formula: Sedet Rex medius, regia in ſella editiore loco conſtituta: aſsident iuxtà primi ordinis optimates

Lib. 2. de rebus geſtis Regis Ferdin. Alph. F.

mates ac proceres: ſtant inde purpuratorum frequentes ordines loco quisque ſuo: Regis ad pedes genibus innitens à dextra procumbit parte Epiſtolarum Magiſter, qui nunc Secretarius dicitur; ſiniſtra Antiſtes Euangeliorum libros regio in ſinu asſtratos tenens. Horum medius, genibus & ipſe ille inniſus, procumbit, qui in verba iurat, vtraque manu libris adapertis impoſita. Ibi Magiſter epiſtolarum verba præit, quæ iuraturus in verba ſequitur. Igitur poſteaquam Vrſus regios ad pedes prouolutus, palmam in codice vtramque expanſam ſtatuit, tum Magiſter verba præire cœpit, Vrſusque ea eſt ſecutus: Vrſus ego Vrſinus Nolæ & Atripaldi Comes, Aſculi, Lauri & Fiorini dominus, illorumque agrorum & finium, ciuium ac popularium; tibi Ferdinando Regi, liberisque ſucceſſoribusque in Regno Neapolitano tuis polliceor, promitto, ſpondeo pro liberis ſucceſſoribusque in hisce item vrbibus, oppidis, agris, finibusque meis; fidelem meque illosque utique futuros; tuisque illorumque imperijs vbique, meque illosque parituros, atque imperata facturos, cum hisce vrbibus, oppidis, agris, finibus, popularibusque, perpetua cum conſtantia & fide. Si quid verò aduerſus teue illósue parari fraudis, doliue, insidiarúmue audiero, ſciero, compertúmue ſignificatúmue habuero: indicaturum illud è veſtigio, ac facturum palàm tibique illisque; officia demum obiturum meque illosque omnia domi forisque, pace belloque, aduerſum quoscunq;, ac pro imperio, quæ probi ac fidelis ſubiecti iure, lege, natura, obeunda ac præſtanda ſunt Regi: Deumq; his Opt. Max. teſtemque inuoco, perq; ſacroſancta hæc Euangelia ſciens, volens, libensque verbis conceptis iuro. Atque his dictis, manus ipſe è libris ſuſtulit. Tum Rex Vrſi manus vtriusq; digitis pollicibus apprehenſis, ſuosq; intra pollices ijs inſertis, deuinxit illos ſuis, ſtatuitque ſuper Euangelia. Hîc rurſum Vrſus, Magiſtro præeunte verba, Ego me, inquit, cum liberis, ſucceſſoribusque meis Ferdinandi Regis mei, domini mei, liberorum ac ſucceſſorum eius Ligium hominem ſtatuo, dedicoq;, eumq; me hîc ſiſto. Hæc ter dixit, regios oſculatus eſt pollices. Rexq; ore ſuo illius os excepit, moxq; comiter appellatum dimiſit. Hic eſt vſitatus iurãdi mos, in verba Regum Neapolitanorum: quiq; Ligios illorum ſe faciunt, ipſum hunc ſeruant. Dicti inde Ligij, quòd ligatis Reges pollicib⁹, illos fidei imperijsq; ſic

Iuramentum fidelitatis.

Iuramentum Ligium.

ſuis vinciant,atque obnoxios ſtatuant,&c. Non abſimilis implicatio dextrarum & pollicum olim quoque inter Reges vſitata fuit, quando fœdera arctiſs. inter ſe ſtatuerunt. De qua re habemus exemplum apud Corn. Tacitum. Mos,inquit, eſt Regibus, quoties in ſocietatem coëunt,implicare dextras,pollicesque inter ſe vincire, nodoque præſtringere. Mox vbi ſanguis in artus extremos ſe effuderit,leui ictu cruorem eliciunt,atque inuicem lambunt. Id fœdus arcanum habetur, quaſi mutuo cruore ſacratum. Hoc quoque apud Scythas vſitatum fuiſſe, apparet ex Luciano, in dialogo ſuo,cuius titulus eſt, Toxaris ſiue amicitia, vbi eorum fœdus ac iuſiurandum, quod maximum appellat,recenſetur. Etenim,inquit Scytha ille Lucianicus,ſimul atque inciſis digitis ſanguinem in calicem deſtillauerimus, ſummisque intinctis gladijs, ambo pariter admouentes biberimus,non eſt quicquam quod deinde nos queat dirimere. Huc quoque Solinus Polyhiſtor ſpectaſſe videtur, vbi de Scythis ita ſcribit: Hauſtu mutui ſanguinis fœdus ſanciunt,non ſua tantum, ſed Medorum quoque vſurpata diſciplina. Simile quiddam tribuit Poſidonius apud Athenæum Germanis. Ferunt, inquit, hos in ſympoſijs benignè complexos, venas in fronte abſcindere, & ſanguinem defluentem in poculo miſcentes bibere, ſummum amicitiæ terminum attigiſſe exiſtimantes, quum ſanguinem viciſsim inter ſe deguſtarint. Hoc ritu vſus eſt Radamiſtus Pharaſmanis Iberiæ Regis filius (quæ regio more Georgiana appellatur) ad decipiendum Mithridatem Armeniæ Regem auunculũ ſuum. Nam quum vi & miris inſidijs nil profeciſſet,rem cum auunculo componere ſimulauit,atq;data fide eum ad colloquium traxit.Ibi quum illius gentis more amborum pollices colligandi eſſent, & hauſtum ex eis ſanguinem vtrumque guſtare oporteret: is cui vinciendi munus erat iniunctum,fingens ad terram funes cõcidiſſe,illis Mithridatis pedes implicuit, atq; ita eum cum vxore & liberis cepit.Et quoniã neq; ferro,neq; veneno eos ſe læſurum promiſerat, culcitris oppreſſos præcluſa anima enecuit,arbitratus huius rei obſeruantia,quòd neque ferro neque veneno eos necaſſet, perfidiæ ſuæ crimen latere,ſicut Baptiſta Fulgoſius refert, & hanc cum alijs multis hiſtorijs egregijs ex eo recenſet Andreas Eborenſis in ſuis memorabilibus exemplis de proditione. In Palmaria inſula,ſicut recenſent peregrinatores,quum nouos

Lib. 12. annalium.

Cap. 20.

Lib. 2. capit. 2. dipnoſoph.

Lib. 9.

nouos hoſpites in amicitiæ fœdus ſuſcipiunt, ſibiipſis nouacula, vel gladio lapideo, ſanguinem ex lingua, manu aut lacerto, aliáue corporis parte inſpectante hoſpite eliciunt, non veram amicitiam interpretantes, quæ pro amico vitam profundere renuit. Hunc ritum Sathanas, cum Magis fœdus initurus, ſeruare ſolet. Eos enim cogit proprio ſanguine formulam obligationis mutuæ conſcribere, ſicut à Bodino aliquot exempla recenſentur. *In Dæmonomania.* Reuocat mihi mentio in hac meditatione de feudis Ligijs egregium factum Comitis Sabaudiæ Petri, in memoriam, qui feudum apud Imper. Ottonem I I I. petiturus, ante eum apparuit in duplici habitu. Latus enim dextrum eius veſtibus inauratis egregiè fuit ornatum, ſiniſtrum verò armis lucidiſs. ferreis munitum. Imperator quid ſibi hic diſtinctus & inuſitatus mos veſtiendi vellet, ab eo ſciſcitatur. Comes reſpondet; Aurum ſe geſtare in dextra parte ad honorandum Maieſtatem Imperatoriam: in ſiniſtra verò ſe eſſe armatum, vt contra maleuolos & obtrectatores eius vſque ad extremum ſpiritum pugnaret. Eundem quoque quum Cancellarius Imperatoris moneret, literas feudales de nonnullis oppidis, quæ paulò antè primùm in bello acquiſierat, monſtraret: gladium euaginatum illi oſtendens, Hæ inquit, ſunt literæ, quibus iſta loca acquiſiui. Huc reſpexit fortaſſe Cynus Iuriſconſultus inſignis, ſicut allegatur à Paride de Puteo, quòd quidam nobilis domino feudi oſtenderit enſem pro inſtrumento feudali. *De redint. feud. cap. 76.*

Proditionem gratam, ſed proditorem exoſum eſſe. Item, Virtute non ſceleribus, immortale nomen parari.

CAPVT VII.

DECIPIVNTVR omnes iſti, qui ſpe lucri, honorum, vindictæ cupiditate, aliáue ratione, ſubdolis & proditorijs artibus, præſertim contra patriam, emergere cupiunt. Rectiſſimè enim Plutarchus in vita Romuli ſcribit: Quicunque improborum aliquo in negocio opera vtuntur, omnes eodem ad-

uerſus eos affectos eſſe modo,ſicut hi ſunt, qui virus aut fel ab aliqua beſtia petunt. Quippe vſum in accipiendo eo, gratum cùm habeant,malitiam beſtiæ,re peracta, oderunt. Perfidia enim grata eſſe deſinit,quum id quod ex ea ſperabatur, impetratum eſt,aut omnino obtineri non poteſt. De qua re cum alia exempla, tum Auguſti Imper.extat.Nam quum in conuiuio Rhymitacles Thracum Rex, qui ab Antonio ad eum deſciuerat, inſolentiùs iactaret ſua erga Cæſarem merita, ac ſine fine exprobrans belli ſocietatem, moleſtus eſſet: Cæſar diſſimulata illius petulantia, alteri cuidam Regum propinans dixit: Proditionem amo, proditores non laudo. Hoc quoque, ſed adiuncta crudelitate, imitatus eſt Imp. Seuerus. Scribit enim de eo Herodianus, quòd multos duces Nigri,æmuli imperij, per filios ad prodendas eius res impulerit,dein poſtquam eorum opera abuſus eſſet, ſuaque omnia ex ſententia compoſuiſſet, ipſos liberosque necauerit. Memorabilis inſuper eſt epiſtola Aureliani Imp. de Heraclemone proditore patriæ ſuæ, quam ex Flauio Vopiſco huc deſcribendam duxi.

Papyrius Maſſon. in annalibus Francorum.

Lib. 3.

Aurelianus Auguſtus Mallio Chiloni S.

OCcidi paſſus ſum, cuius quaſi beneficio Thyanam recepi. Ego verò proditorem amare nō potui,&libenter tuli,quòd eum milites occiderunt. neq; enim mihi fidem ſeruare potuiſſet, qui patriæ non pepercit. &c.Sic Maximinus Imp.Macedonio,qui Tycum æmulum imperij occiderat, primò gratias egit, poſtea vt proditorem odio habuit & occidit, vt Herodianus & Iulius Capitolinus,in eius vita,referunt. Porrò non omittendum eſt Brenni Galliæ Regis factum. Is enim vaſtando Aſiam quum Epheſum perueniſſet, ibi caſtrametatus, præfinitum pugnæ diem expectabat. Interea plebeia quædam virgo, nomine Dæmonice,amore barbari capta, prodituram ſe ipſi Epheſum promiſit,ſi torques & monilia pro mercede darentur. Ad hanc Brennus in certo loco ſuſceptam ſubditos duxit,& quicquid haberent auri, in gremium auaræ cōijcerent,imperauit. Qui quum imperium exequerentur, Dæmonice,præ auri in ſe cōiecti multitudine,& grauitate,viuens eſt obruta. Similem hiſtoriam apud Liuium de Sp. Tarpeij Romani filia habemus, quum Sabinis vrbem prodidiſſet. Idem præmium

mium proditionis, vt Auentinus refert, conſecuta eſt Rhomylda Sigulphi principis vxor. Ea enim quum occiſo marito à Cacano Rege Venetorum in Foro Iulij obſideretur, capta amore eius pacta eſt nuptias, vrbem prodidit. Hoſtes vrbem incendunt, infantes, impuberes & mulieres captiuos in Pannoniam ſuperiorem abducunt, viros trucidant. Rhomylda quoque cum liberis abacta eſt. Non ampliùs vna nocte Regis Auarum potita eſt. In campo eam Cacanus palo confixit. Quæ patriam, liberos, coniugem prodidit, haud alio, inquit, digna eſt marito. Eius duæ filiæ Appa & Gæla, longè matri diſſimiles, pudicitiæ conſuluêre crudæ carnis fœtore, quæ faſcia pectorali mamillas cohibente, à virginibus ob caſtitatem ſeruandam poſita, calore computruerat. Barbari natura fœtere ita Longobardorum mulieres opinati, intactas reliquêre. Eodem modo Iulianus Comes Spartariorum Gothus, dignam mercedem ſuæ nimiæ & intempeſtiuæ vindictæ, quum patriam & gentem ſuam Sarracenis prodidiſſet, tulit. Is enim, quum ipſius opera Rodericus vltimus Rex Gothorũ, vt Santius in hiſtoria Hiſpanica recẽſet, poſtquam filiam eius violenter oppreſſiſſet, contra Mauros pugnans occubuiſſet, & Gothorum exercitus deletus eſſet, ab ijſdem veluti proditor, indignus qui viueret, trucidatus eſt, de qua re in tumulo prope Viſæum ciuitatem Luſitaniæ, teſte Roderico Toletano, vbi clades illa prolixè deſcribitur, talis extat inſcriptio.

Lib. 3. annal. Boior.

Lib. 2. cap. 37.

De rebus Hiſp. lib. 4. cap. 19.

HIC IACET RODERICVS VLTIMVS REX GOTTHORVM. MALEDICTVS FVROR IMPIVS IVLIANI QVIA PERTINAX ET INDIGNATIO QVIA DVRA. VESANVS FVRIA. ANIMOSVS INDIGNATIONE. IMPETVOSVS FVRORE. OBLITVS FIDELITATIS. IMMEMOR RELIGIONIS. CONTEMPTOR DIVINITATIS. CRVDELIS IN SE. HOMICIDA IN DOMINVM. HOSTIS IN DOMESTICOS. VASTATOR IN PATRIAM. REVS IN OMNES. MEMORIA EIVS IN OMNI ORE AMARESCET ET NOMEN EIVS IN ÆTERNVM PVTRESCET.

De huius Iuliani mercede, digna ſua ſcelerata proditione, Nunius Pincianus, ſicut à Iohanne Vaſæo in Hiſpaniæ Chronico citatur,

paulò aliter ſcribit, vxorem videlicet eius à barbaris proditionem laudantibus, ſed non proditorem, lapidibus obrutam; filium è turri Septenſi præcipitem actum; ipſum verò Iulianum omnibus poſſeſſionibus exutum, miſeram mortem obijſſe in vinculis, in arce Aragonica quadam, territorij Oſcenſis.

Verùm ne penitus veterum hiſtorijs inhæreamus, audiamus quoque, quod tempore Caroli IIII. accidiſſe ſcribit Crancius, in ſua Saxonia. *Lib. 9. cap. 37.* Memorabilem, inquit, per hæc tempora memorant annales rem, ſilentio non transeundam. Ceterùm fides ſit apud autores. Carolus Imper. bellum gerebat in Philippum Auſtriæ Ducem. Comparat quiſque vires in hoſtem: agmina educuntur in inuicem ad congreſſum de proximè. Vidit Imperator longè hoſtem ſuperare multitudine ſuas copias, & ideo cui viribus par non erat, ingenio illum ſuperare contendit. Euocari clàm iubet per amicos tres hoſtilium duces copiarum, & magno ære expromiſſo cum illis agit, ut Duci ſuo timorem incutiant, hortenturque ad fugam:

——*Dolus an virtus, quis in hoſte requirat.*

Illi operas pollicentur: Ad Dominum ſuum reuerſi referunt, ſpeculatum abijſſe copias hoſtiles, & pro comperto habere, Imperatoris exercitum triplo eſſe ſuo maiorem, certam eſſe omnibus perniciem, niſi fuga in tempore ſibi conſulant. nunc illum, quid faciat, ſecum conſtituere. Quando, inquit, in ſola fuga, vt aſſeritis, præſidium eſt, conſulamus ſaluti, expectantes rei gerendæ idonea magis tempora. non eſt indecorum nobis ceſſiſſe maiori noſtro. Ergo collectis armis noctu Philippus fugit, nemine perſequente, & in ſua ſe ſecurus recipit. Tres illi viri boni, promiſſione corrupti, Ducem ſuum prodentes, ad Imperatorem reuertuntur, proditionis præmium accepturi. Prouiderat Imper. adulterinam aureorum monetam, quę in valore viceſimam non haberet, eam iuſſit numerari. Illi alacres, tanto ære ditati, redeunt in ſua, & jam expendere conati, repererunt eſſe falſatam monetam. Redeunt ad Imperatorem, argentarium & monetarium eius incuſantes. Imperator toruis oculis illos reuerberans, Abite, inquit, furciferi, in meritam crucem: merita proditionis præmia, niſi protinus ex oculis euaneſcatis, accepturi. Quam aliam meretur pecuniam veſtra proditio atque perfidia? adulterinum aurum adulterino compenſetur

opere.

opere. abite in malam crucem. Illi protinus confuſi,ex omnium oculis in latibula abierunt.&c. Secutus autem fortaſſis Carolus IIII.(ſi modò non ficta ſunt ea quæ ex Crancio recenſuimus,nam & ipſemet de veritate huius hiſtoriæ dubitare videtur) eſt oraculum Apollinis,quod Philippo Regi Macedoniæ, conſulenti, quo pacto poſſet victoria potiri,hunc in modum reſpondit:

ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα κρατήσεις.

Argenteis pugna telis atque omnia vinces.

Similis hiſtoria legitur apud Paulum Æmilium,de Clodouæo,qui ſuſceptis Chriſtianis ſacris,Ludouicus appellatus eſt. Quum enim Cannacarius Cameracenſium & Atrebatenſium Regulus ob affectatum Regnum, vnà cum fratribus ſuis, Ludouico proditi,necatique eſſent: proditoribus,ne exemplum prodendorum Regum iudicio ſanctum haberi poſſet, munera, quæ aurea dari conuenerat, adulterina data ſunt. Non inconueniens etiam videtur huic meditationi fabella Æſopica de canibus & lupis. Nam quum animaduerterent lupi, ſe nō virtute canum, ſed multitudine ſuperari, hoc inijſſe conſilium perhibentur. Mittunt ad canes, qui ab ijs, quorum color non diſſimilis luporum eſſet, quærerent, Cur non potius ſecum coniungerentur,quibus natura ipſos conciliaſſet,id quod coloris ſignificaret ſimilitudo; Quique illis dicerent,ſi luporum auxilio aduerſus alios canes diſcrepantes colore, uti vellent, poſtea ſublatis illis & ipſos ſolos rerum potituros, & in perpetua amicitia luporum futuros eſſe. Quum res ſtultis canibus probata,& alij canes circumuenti atque iugulati fuiſſent,tum ſine negocio & periculo,iſtos etiam concolores ſibi interfecerunt lupi. Quid autem (licet ad multa alia, quæ noſtro tempore in politicis & religione accidunt, accommodari poſſet) potiſſimùm vult hæc fabella? quàm quòd proditoribus tantiſper honor paſſim habetur,dum requiritur opera illorum: at mox ijs,quæ expetuntur, perfectis, plerunque ne parcunt quidem his, neque abſtinent illi ipſi, qui eos corruperunt. Etſi autem hiſtoriæ teſtantur, hoc genus hominum multùm vſurpaſſe Philippum Alexandri Magni patrem: tamen conſtat illum eos odiſſe peſſimè. Itaque quodam tempore querentibus Olynthi proditoribus apud ſe, quòd per contumeliam à Macedonibus proditores patriæ appellarentur, Eſt, reſpondit, illa natio inciuilis & ruſtica, atque ſuis nominibus res

In vita Clodouæi,lib.1.de rebus geſt.Franc.

vocare quasque ſolet. Vel, vt Plutarchus retulit, σκάφηρ Macedones, inquit, σκάφηρ nominant. Huc referri non incommodè poteſt, quod noſtro tempore in Hungaria accidiſſe dicitur. Ferunt enim, quum Solymanus Turcicus Tyrannus Budam ab incolis deſertam occupaſſet, Thomam Nadaſtum ſtrenuè arcem defendiſſe, cõtra omnes inſultus hoſtiles, ac procul dubio eam retenturum fuiſſe, niſi à ſuis militibus eſſet proditus. Nam quum illis ſeſe volentibus dedere, minimè aſſentiretur, eum captum & duris vinculis ligatum Solimano vnà cum arce obtulerunt, modò vnà cum omnibus rebus ſalui ipſi abire poſſent. Quod etiamſi Turca primùm promiſiſſet, cognita tamen tam atroci in Præfectum eorum proditione, contra fidem datam omnes trucidare iuſſit. Narratur quoque memorabilis hiſtoria de quodam, cuius opera idem Turcicus Imper. in occupanda inſula Rhodo vſus fuerat. Promiſerat enim proditori illi, ſi victor euaderet, ſe illi vnam ex filiabus ſuis cum magna dote in matrimonium collocaturum. Petente poſtea eo præmium proditionis promiſſum, Tyrannus adduci filiam, more regiarum puellarum gemmis & auro ornatam, eique dotem immenſam aſſignari iuſſit. Quum autem ille proditor, veluti ſomnio beatus, gaudio geſtiret: mox conuerſus ad eum Tyrannus, Vides, inquit, me promiſſis ſtetiſſe. Verùm, cùm tu ſis Chriſtianus; filia autem mea ſponſa tua futura, ſit origine & profeſſione Mahometana: procul dubio parùm inter vos conueniet, neque mihi placet gener, niſi intra & extra cutem Muſulmanus, id eſt fidelis. Non autem ſufficiet, vt verbo tenus; ſicut nonnulli ex tua ſecta, dicis cauſſa, ſpéue lucri facere ſolent; abnegando tuum crucifixum CHRISTVM, id teſteris: ſed deponenda penitùs tibi tua pellis baptiſata & incircumciſa erit. His dictis mandauit vt ſuo genero deſignato, cutis detraheretur, & is deinceps in lectum ſale conſperſum collocaretur: ſique denuo cute, eaque Mahometana corpus eius obduceretur, tum demum ſponſa ſua illi adduceretur. Ita proditor ille ludibrio habitus, dignam mercedem ſuæ perfidiæ & proditionis accepit. nam inter intolerabiles cruciatus expirauit. Eandem mercedem dignam ſanè pro meritis accepit Iudæus Medicus à Selimo patre Solimani. Quum enim præmijs & minis eum induxiſſet, vt patrem Baiazetem veneno ex contrito adamante interficeret: mox ei caput præcidi

Iohannes Anton. Menauius

cidi

cidi iuſſit. Eadem ſiquidem, dicebat, aduerſus me etiam auderet Iudæus iſte, ſi patrandi ſceleris occaſio, vel ſpes præmij affulgeret. Conſtat igitur proditores, & transfugas, non modò his quibus obſunt, ſed etiam illis quibus proſunt, abominabiles ac deteſtabiles, & plerunque nihilomagis ei, ad quem transfugerunt, fidos eſſe, quàm illi quem deſeruerunt, vt de Amynta Macedone Q. Curtius tradit. Hæc ſi Alexandro Regi Epiri in mentem veniſſent, non tam miſerè nimis fidens transfugis Lucanis, perijſſet. Quum enim in Italiam à Tarentinis accitus eſſet, multaſque Brutiorum & Lucanorum cepiſſet vrbes, ducentos ferè Lucanorum exules circa ſe pro fidis habebat. Verùm ij ſuis ciuibus, pacto reditu in patriam, promiſerunt Regem aut viuum aut mortuum ſe in poteſtatem daturos. Itaque quum Acherontem amnem incerto vado transmitteret, eum iam propè egreſſum, eminus veruto, Lucanus exul transfigit. Lapſum inde cum inhærente telo corpus exanime detulit amnis in hoſtium, præſidia, vbi fœda laceratio cadaueris eius facta eſt. Prudens ſanè fuit conſilium Conſtantij Pij Auguſti. Is enim licet profeſſione gentilis eſſet, tamen erga Chriſtianos, ſæuiente in ipſos mirificè Galerio eius collega, humanitatem eximiam adhibuit. Quos enim maxima apud ſe excellere pietate cognouit, hos ampliſs. honoribus extulit. Experiendæ autem, (quemadmodum Euſebius memoriæ tradidit,) illorum fidei gratia, quodam die optione omnibus data, hanc tulit conditionem, vt aut immolando integram poteſtatem præſtandæ ſibi operæ retinerent, aut ſi ſacrificare abnuerent, à conſuetudine congreſſuque ſuo recederent. Quum itaq; alij tuendæ illius gratia, ſacrificaturos ſe dixiſſent; alij in priſtina CHRISTI colendi ſententia permanſiſſent: illos tanquam DEI ſui proditores grauiſs. oratione increpuit; hos ob ſinceram conſtantemque erga eundem voluntatem, eximiè collaudauit. Atq; illis amandatis, vt qui ne ſibi quidem præſtituri eſſent fidem, quam DEO fefelliſſent, hos regni ſui cuſtodes cõſtituit. Similis hiſtoria legitur apud Theodorum in ſuis collectaneis. Theodoricus Afer Diaconum quendam habuit orthodoxum, quem præ cæteris dilexit & fouit. Hic Diaconus hoc pacto Theodorico ſe gratificaturũ eſt ratus, ſi relicta homouſiana fide cũ Arrianis cõſentiret. Cognito hoc Theodoric⁹, quem tantopere dilexerat cõfeſtim capite truncari iuſſit, dicendo:

hiſtor. Turc. lib. 2. cap. 22.

Lib. 4. de rebus Alex. Magni.

Lib. 1. cap. 11. de vita Conſtantini.

Lib. 2.

Si Deo fidem non ſeruaſti, quomodo homini ſinceram conſcientiam ſeruabis? Eodem modo decipiuntur ij, qui inſigni aliquo facinore, ambitione nimia inſtigati, immortale nomen ſibi acquirere cupiunt. Memoriæ enim proditum eſt, olim Heroſtratum, alioquin obſcurum hominem, Dianæ Epheſiæ templum toto orbe celeberrimum de induſtria concremaſſe, idque nulla alia de cauſſa, quàm ut ſcelere aliquo atrociſs. quia virtute non poſſet, ſibi nomen compararet. Verùm aliter accidit. Nam lege cautum fuit, ad illius memoriam abolendam, ne deinceps quis eius nomen in annalibus aut hiſtorijs referret, & ob hanc cauſſam nomen eius penè abolitum rariſſimè inuenitur. Hoc imitati ſunt Veneti, qui poſt Tepulanam coniurationem, decreto cauerunt, ne quis Baiamontis, aut cuiuspiam coniuratorum ſigna, in albo aliáue materia referret. In hoc propoſito etiam manſerunt, poſtquam Phalerius Dux eorum, ob coniurationem in patriam, ſupplicio affectus eſſet. Quum enim omnium Ducum imagines ab initio vrbis, ad hæc tempora, in comitio referātur; ne Marini Phalerij pernicioſi principis imago, in tanta maieſtate Ducum conſpiceretur; thronum vacuum, nigro velo opertum figurare voluerunt. Animaduerterunt enim eos qui de Repub. malè meriti eſſent, nullo maiori ſupplicio affici poſſe, quàm ſi eorum nomen, vnà cum perpetuo » ſilentio, occulto premeretur odio. Siquidem delicta ea impunita » non manent, quæ omnibus tacitè inuiſa ſunt, & odioſa. Nec enim » vllum ſupplicium grauius eſt publico odio. Quare præſtat no- » men viri probi & honeſti memoriæ prorſus eximi, quàm malè & » incommodè poſteris innoteſcere.

Sabellicus lib. 3. decad. 2.

Minima quæque interdum maximum auxilium contra hoſtes præbere.

Capvt VIII.

Fvror arma miniſtrat, canit Poëta. Hoc ſanè ita eſſe experientia cum olim, tum noſtra tempeſtate, vrgente neceſſitate, contra hoſtiles inſultus, ſæpenumero docuit. Conſtat enim ea, quæ homines alioquin rarò, & non ſine periculo, attingere ſoliti ſunt, neq; ſine noxa loco moueri queunt, ſed emolumenti,

lumenti, aliáue de cauſſa, in alios vſus aſſeruantur; telorum vſum, & inopinatum auxilium, contra improuiſam irruptionem hoſtium præbuiſſe. Hoc memorabili hiſtoria autor grauis Iouianus Pontanus teſtatur. Memoriæ enim tradidit, quum Rex Vicarum oppidum occupare conſtituiſſet, primoq; impetu, vallo eruto, foſſam transgreſsi milites, alij muros miſsilibus oppugnare, alij ſcalas applicare cœpiſſent: oppidanos quanquam repentino Regis aduentu perculſos, nihilo tamen ſegniùs armatos ſubitò in muro apparuiſſe, ac transilire conantes lapidibus repuliſſe. Quum autem Regij acriùs inſtarent, nec à muro repelli poſſent, complura apum aluearia, quæ fortè paulò antè ex agris metu hoſtium intra caſtellum congeſſerant in muros, arrepta in hoſtes deuoluerunt, quorum fragore irritatæ apes, quum circumuolarent: non ſolùm os, atque oculos oppugnantium inceſſebant, verùm etiam ſeſe armis & interioribus tunicis inferentes, eos maiore quadam moleſtia, & malo afficiebant. Atque hoc modo ſeſe & oppidum diu tutatos eſſe, donec vi maiore, ſubrutis mœnibus, in deditionem venirent. Hoc quoque non ita pridem in Africana expeditione contra Regem Feſſenſem Luſitanis accidiſſe Hieronymus Oſorius refert. Quum enim Barriga, Luſitanorum militum dux, Xiatimenſes acerrimè oppugnaret, ijque ſe in vltimum diſcrimen adductos eſſe cernerent: aluearia apum innumerabilia, quibus abundabant, incenſa è mœnibus deuoluêre. Luſitani igitur & alueariùm flammis ambuſti, & apum aculeis ſtimulati, oppugnationem deſerere coacti ſunt. Idem inopinatum auxilium, & quidem felici euentu, ſeruauit ante pluſculos annos arcem quandam Hungaricam, finitimam Turcis, ſatis munitã, in ditione Epiſcopi Agrienſis. Quum enim, ſicut ex fide dignis viris cognoui, Turcæ ex improuiſo eam occupare conarentur, & perpauci præſidiarij adeſſent, neque in tanta feſtinatione, abſente Præfecto ad importandos commeatus & ſtipendia militum, alijsque neceſſarijs armis deſtituti, hoſtes, mœnia & aggerem transſcendentes, repellere poſſent: ſubitò aliquot aluearia, quę incolę tanquam in tutum locũ eò congeſſerant, in irruentes præcipitarũt, quorũ mole nõ tantùm, ſed multò magis ab apiculis irritatis, ex fauis agminatim prodeuntibus, & ſeſe ſub fluxis veſtibus eorum inſinuantibus, icti & afflicti, non ſine clade, infecta re, magna cum indignatione diſcedere coacti ſunt. Verum

Lib. 7. de geſtis Regis Alfonſi I.

Lib. 8. de rebus Africis & Indicis.

enim eſt, vt Ammiani Marcellini verbis vtar, quòd in diſtrictis neceſsitatibus nihil tam leue ſit, quod non interdum etiam contra ſperata rerum afferat momenta magnarum. Non abſimilis aſtus
Lib.32. militaris Annibale autore, vt Iuſtinus & alij hiſtorici tradunt, olim profuit Regi Pruſiæ contra Eumenem, vt nouo commento victor exiſteret. Nam omne ſerpentium genus in fictiles lagenas conijci iuſsit, medioque prælio in naues hoſtium miſit. Id primùm Ponticis ridiculum viſum, fictilibus dimicare, qui ferro nequeant. Sed vbi ſerpentibus naues repleri cœpêre; ancipiti periculo circumuenti, hoſti victoriam ceſſêre. Idem accidit Seuero Impera-
Lib.3. tori, vt refert Herodianus in expeditione contra Atrenos. Obſeſsi enim à Seuerianis, non ſolùm ſagittis lapidibusque ſeſe audacter defenderunt: ſed etiam vaſa fictilia, volucribus quibusdam venenatisque beſtiolis oppleta deuoluêre, quæ quum aut oculis inuolitarent, aut in apertas corporis partes ſenſim obreperent, grauiter ſingulos ſauciabant. Sic quoque Pompeius, vt Plutarchus in eius vita teſtatur; quum victoriam contra Mithridatem conſecutus, in Hyrcaniam & ad mare Caſpium, à quo tridui itinere aberat, ire vellet; multitudine venenatorum reptilium prohi-
Theodorit.in Eccleſiaſti. hiſtor.lib.2.c.30. bitus fuit. Eodem modo Sapores Rex Perſarum à Niſibis vrbis, quam nonnulli Antiochiam Mygdoniæ vocant, obſidione, crabronum & culicum multitudine repulſus eſt. Quod inopinatum auxilium precibus Iacobi Epiſcopi attributum eſt. Voluit enim DEVS non fulminibus, ſed per exiguas beſtiolas ſuam potentiam & præſentiam in Eccleſia declarare, ſicut in Ægypto muſcas & ranas, aliaque inſecta, non vrſos aut leones Pharaoni & ſeruis eius immiſit, vt rebus viliſsimis ſuperbia tyrannica domaretur. Rectiſsimè igitur dicitur in adagio: ἔνεστι καὶ μύρμηκι καὶ σέρφῳ χολή. Vnde Plutarchus Braſidem fortiſs. ducem Lacedæmoniorum dixiſſe ſcribit, quum manum in caricas temerè miſiſſet, & à mure inibi fortè fortuna latente morderetur: Papè, vt nullũ animal eſt tam puſillum, neque tam inualidum, quod laceſsitum non cupiat vlciſci ſe! Huc etiam Pub. Mimus in ſuis ſententijs ſpectaſſe videtur, vbi dicit: Etiam capillus vnus habet ſuam vmbram. Nihil enim tam minutum, quod non poſsit aliquid. Quamvis hoc dictum inter adagia ab Eraſmo referatur, quo ſignificatur, ſicut quantumuis puſillum commodum iuuare, ita quantumlibet

exiguum

exiguum nocere ſolere. Vnde legimus in Fragmentis Terentij Varronis; cuius rei etiam Plinius mentionem facit; à caniculis ſuffoſſum eſſe in Hiſpania oppidum: à talpis in Theſſalia: à ranis ciuitatem in Gallia pulſam: à locuſtis in Africa: ex Gyaro Cycladum inſula incolas à muribus fugatos: in Italia Amyclas à ſerpentibus deletas. *Lib.8. cap.29.*

Conſilium malum conſultori peßimum eſſe.

CAPVT IX.

GELLIVS in Noctibus Atticis narrat hiſtoriam de perfidia Aruſpicum Hetruſcorum, quodque ob eam rem à pueris Romæ vrbe tota cantatum ſit: Malum conſilium conſultori peſsimum eſt. Huc reſpicere videtur Auſonius, vbi in Trochaicis ſuis Terentiano prouerbio, Tute hoc intriſti. &c. confine quoddam ſubnectit, & Poëtæ metaphoram altera quadam metaphora interpretatur: *Lib.3. cap.5.*

Tu moleſtus flagitator lege moleſta carmina.
Tibi, quod intriſti, exedendum eſt, ſic vetus verbum iubet.
Compedes quas ipſe fecit, ipſus vt geſtet faber.

Vera eſt itaque Heſiodi ſententia, quum ait in opere, cui titulus eſt ἔργα καὶ ἡμέραι:

οἷ αὐτῷ κακὰ τεύχει ἀνὴρ ἄλλῳ κακὰ τεύχων.
Ipſe ſibi nocet is, alium qui lædere quærit,
Conſultum malè, conſultori peßima res eſt.

De hac re habemus innumera exempla, quæ non tantùm olim ſed noſtro tempore accidêre, recentiora autem tanquam nimis odioſa recenſere mei propoſiti non eſt. Notabile eſt, quod refert Cominæus de Cardinale Baluenſi, qui crudelitatis miniſter Ludouico XI. Regi Galliarum fuit. Excogitauerat enim is Cardinalis carceres horrendos, quos eius inſtinctu Rex parari iuſsit (ij hodie quoque Lutetiæ conſpiciuntur) caueas nempe aliquot, partim ferreas, partim ligneas ferreis laminis coopertas, latitudine octo pedum, & altitudine paulò maiori quàm eſt ſtatura hominis,

Compedes etiam ferreas grauiſs. fieri curauit, quibus illigarentur crura. pedes vinciebantur annulo ferreo. ab eo pendebat immanis quædam catena, ad cuius exitum maximi ponderis globus. In has tetras caueas Cardinalis ipſe, & quidem in eam quæ primùm perfecta fuit, incluſus eſt, perque totos quatuordecim annos detentus. Nec abſimile Regi ipſi accidit. etſi enim carceres illos tetros paſſus non eſt, tamen ad eundem planè modum ipſe quoque ſpontaneis vinculis ſeſe induit, inque maiori metu verſabatur, quàm illi quos aliquando captiuos detinuerat. Ita enim ſeſe in arce quadam incluſit & cuſtodijs circumſepſit, vt teſte Cominæo, veluti oculato teſte, nullus arctiori cuſtodia coërceri potuiſſet, quàm ille

Lib. 4. ſeipſum cohibuit. Huc referri poteſt id, quod Froſſard. & Bernar-

Lib. 18. dus Girardus in ſua hiſtoria Francica, in vita Caroli V I. de pomo veneno tincto, quod regio puero præparatum & inter ludendum obiectum, ſed à filio eius, veneficij autoris comeſtum fuerat, ſcriptum reliquit. Necnon & memorabilem hiſtoriam hac de re habemus, quæ Petro Portio Vincentino, dum Bargeſium occupare

Lib. 9. inſidijs nititur, contigit. hanc Arnoldus Ferronus de rebus geſtis Gallorum recenſet.

Circumretit enim vis atque iniuria quemque,
Atque vnde exorta eſt, ad eum plerunque reuertit,

vt Lucretius eleganter ac verè dixit. Vix autem puto, exemplum, quod huic meditationi magis conueniat, adduci poſſe, quàm Maioris Amirati magni, Gulielmi Regis Siciliæ. Is enim dum libidine imperandi, licet ex humili ortus genere eſſet, varia conſilia interficiendi Regis tractat, tandem à Matthæo Bonello iuuene nobiliſſimo, & ſuo genero deſignato, interfectus eſt. Quam hiſtoriam præ cæteris memorabilem latè & eleganter deſcribit Hugo

De Siciliæ calamitatibus. Falcandi, ad quam hiſtoriam ſtudioſos lectores remitto. Rectè quoque facient, ſi legerint Socratem in hiſtor. Eccleſiaſt. vbi me-

Lib. 6. cap. 5. morabile exemplum de Eutropio Eunucho reperient, contra quem etiam Chryſoſtomus in oratione ſua de diuitijs & paupertate acriter intonat. Hoc præterea olim contigit ijs, qui autores malarum artium & ſuaſores ſcelerum & crudelitatis fuerunt, ſicut de Perillo Athenienſi legimus, qui vti exiſtimauit, ex ære æneum taurum artificioſiſſimum Phalaridi fabricauit, in quo, ſi homines concremarentur, nimio dolore & cruciatibus boatum, non

hominis

hominis vocem, viderentur emittere; & hoc ſupplicium, quum munus à Tyranno petijſſet, autor primùm, ipſius iuſſu, eſt expertus. Vnde Ouidius:

Et Phalaris tauro violenti membra Perilli
Torruit, infelix imbuit autor opus.

Eodem modo contigit cuidam Arnutio Paterculo, qui æneum equuleum ad excruciandos homines excogitârat. Non ideo fruſtrà in prouerbio dicitur, Quod plerunque aliquis in foueam, quam alij parauit, præceps cadat. Vel ut in Gallico idiomate elegantiùs profertur, *Qui altruy trompe : garde ſa trompe, quil ne ſoit trompé. Car celuy qui trompe, ſouent de ſa trompe ſe trouue trompé.* Hoc certè illuſtratur memorabili exemplo Maxentij Tyranni, de quo Euſeb. hiſtor. Eccleſ. dicit: Lacum aperuit & effodit eum, inque eum incidit. Et, Reuertetur labor eius in caput eius, & in verticem iniuſtitia eius deſcendet. Id ipſum confirmat Ælius Lampridius, vbi de inſidijs Antonini Heliogabali contra Alexandrum Cæſarem, qui poſtea Seuerus appellatus fuit, ita ſcribit: Sed nihil agunt improbi contra innocentes. Nam nulla vi quis adduci potuit, vt tantū facinus impleret, cùm in ipſum magis conuerſa ſint tela, quæ parabat alijs, ab hisque ſit interfectus, quibus alios appetebat. Hac de re habemus præterea inſigne exemplum apud Liuium de veneficis Romanis, cuius quoque Valer. Max. meminit; quæ quum venena præparaſſent, quibus multi ſimilibus morbis extinguerentur, neque compertum eſſet, vnde iſta venirent; tandem ancilla rei veritatem detexit, muliebri videlicet fraude ciuitatem premi, matronasque ea venena coquere. Negantibus autem hoc matronis, & ea medicamenta ſalubria eſſe contendentibus: eæ bibere ſunt iuſſæ iſtas decoctiones. Haud abnuentibus illis bibere: epoto medicamento ſuamet ipſæ fraude omnes interierunt, ideoque extemplo reliquæ comprehenſæ, ex quibus CLXX. damnatæ ſunt. Non abſimilis hiſtoria à Iuſtino hiſtorico refertur. Vix etenim Gryphus Rex Ægypti, recuperato patrio regno, externisque periculis liberatus, matris inſidias euaſit. Hæc enim quum cupiditate dominanationis prodito marito Demetrio, & altero filio interfecto, huius quoque victoria inferiorem dignitatem ſuam factam doleret: venienti ab exercitatione veneni poculum obtulit. Sed Gryphus prædictis iam antè inſidijs, veluti pietate cum matre certaret, bi-

Lib. 9. cap. 9.

Lib. 8.

Lib. 2. cap. 26.

Lib. 39.

bere ipſam iubet; abnuenti inſtat. Ad poſtremum prolato indice eam arguit, ſolam defenſionem ſceleris ſupereſſe affirmans, ſi bibat, quod filio obtulit. Sic victa Regina ſcelere in ſe verſo, veneno, quod alij parauerat, extinguitur. Eandem fortunã experta eſt Laodice ſoror & vxor Mithridatis Regis potentiſſ. Quum enim commiſſa adulteria maiore ſcelere tegere vellet, & marito & fratri venenum paraſſet: admonitus is ab ancilla facinus in autores vindicauit. Hoc quoque Pruſiæ Regi Bithyniæ accidiſſe legimus apud eundem Iuſtin. Dum enim conſilium capit, interficiendi Nicomedis filij; isque ab ijs, qui hoc facinus ſuſceperant, admonitus eſſet, ut crudelitatem patris caueret: occupauit non ſolùm regnum paternum; ſed etiam ab eo pater; nõ minori ſcelere, quàm quo filium occidi iuſſerat, interficitur à filio. Verè itaq; Ferron. dicit, Rectè ſapientiſſimos homines prodidiſſe, DEVM magna exempla in caput inuenientium regerere, vt iuſtiſſima patiendi vice, quod quisque excogitarit alieno malo, ſępè excipiat ſuo. Sic multi ijsdem telis vel armis, quæ ipſimet cõfecerunt, perierunt, vt de Mario, tyrannorũ, tempore Galieni Cæſaris, ſeptimo, gladio proprio interfecto legimus. Quum enim vno die factus eſſet Imperator: altero viſus eſt imperare; tertio interemptus eſt à milite, qui percuſſurus illum dixit: Hic eſt gladius quem ipſe feciſti. Nam fuit opifex ferrarius. Huc referri poteſt, vt rurſus ad recentiora veniamus, quod Robertus Gaguinus memoriæ tradidit. Per eos dies, inquit, anno ſalutis M CCCC LXXVIII. machina ingens, quam bombardam dicunt, Turoni cõflata, & inde Pariſium vecta, triſte ſui ſpectaculum prębuit. Ad D. Antonij portam extra muros, quum inſtructa & compoſita prorſus à peritis eius operis eſſet: dum pila ferrea, pondere quingentarum librarum, in cauum machinæ deuoluitur: ignem excutit, quo pila ipſa repentè depulſa, machinæ inprimis autorem; moxque quatuordecim ibi aſtantes viros, ita diſſipauit, vt per aërem membra prouecta ægrè inueniri & colligi potuerint. Longiùs quoq; euolans pila, aucupem auibus inſidias ponentem oppreſſit. Alij præterea ſex violentia ſpiritus & ſulphuris fœtore grauem valetudinem incurrerunt. Iohannes Mangueus, qui machinam conflauerat, fruſtatim per agrum receptus apud S. Medericum ſepultus eſt.

In fine libri 34.

Lib. 8. de rebus geſtis Gallorum.

Lib. 10. cap. 29. hiſtor. Francor.

De

De vera & aſſcititia venuſtate, & quàm caduca & fragilis res ſit pulcritudo hominum.

CAPVT X.

SÆPIVS miratus fui nimiam incontinentiam nonnullorum Italorum, & ardorem immoderatum in adamatis rebus, quas veluti rem diuinam & extra humanam ſortem poſitam laudibus ſatis prædicare nequeunt. In illis enim viuunt; in illis mori videntur; adeò vt verè dictum ſit à quopiam, Amantis animam ineſſe in re amata. Vel vt Plautus amoris inſaniam deſcribit: *In Ciſtellaria.*

Vbi ſum, ibi non ſum: vbi non ſum, ibi eſt animus.

Vnde Plato dicit, Animum eius qui amore tenetur, in ſuo corpore mori, in alieno autem viuere, licet ſint qui hanc ſententiam Catonis eſſe putent, quoniam ipſe eandem crebris ſermonibus vſurpabat. Equidem eo magis miratus fui (vt de illicitis & nefandis amoribus taceam) quòd pleræque feminæ Italicæ, & quæ præ ceteris ornatiores videri volunt, facie fucata ſuperbire ſoleant, ita vt naturalem formam, ſi qua præſtant, de induſtria inficiant.

Vnde piè D. Hieronymus dicit: Illæ oculos Chriſtianos ſcandalizant potiùs, quæ purpuriſſo & quibusdam fucis ora oculoſque depingunt; quarum facies, Ægyptiaca, nimio candore deformes, idola mentiuntur; quas nec numerus annorum poteſt dicere, quòd vetulæ ſint; quæ capillis alienis verticem ſtruunt, & præteritam iuuentutem in rugis anilibus poliunt. Erubeſcat mulier Chriſtiana, ſi naturam cogit in decorem, ſed carnis curam facit in concupiſcentijs. Et in alia Epiſt. Quid in facie Chriſtianæ purpuriſſus facit & ceruſſa? Accedit & illud eiusdem ad Lætam: Caue ne aures eius perfores; ne ceruſſa & purpuriſſo conſecrata CHRISTO ora depingas; nec collum auro & margaritis premas; nec caput gemmis oneres. Hoc quoque D. Auguſtinus admonuit, vbi dicit: Quanta amentia eſt effigiem mutare naturæ, picturam quærere? Tolerabiliora propemodum in adulterio crimina ſunt. Ibi enim pudi-

Epiſt. 8.

Epiſt. 98.

De Sermone DOMINI.

In Hexaëm. pudicitia; hîc natura adulteratur. Et D. Ambroſius, Deles, inquit, picturam Dei mulier, ſi vultum tuum materiali candore obleuiſti. Eodem modo & olim Ethnici fucatas illas mulierculas deriſerunt, *In Moſtellaria.* ſicut ex Plauto apparet, vbi dicit:

> *Mulier rectè olet, vbi nihil olet.*
> *Nam iſthæc veteres, quæ ſe vnguentis vnctitant interpoles;*
> *Vetulæ, edentulæ, quæ vitia corporis fuco occulunt;*
> *Vbi ſe ſudor cum vnguentis conſociauit: ilico*
> *Itidem olent, quaſi quum vnà multa iura confundit coquus.*

Hinc apparet, licet olim quoque fucus muliebris vſitatus fuerit, tamen nunquam non caruiſſe reprehenſione, interdum etiam deriſione. Quare quidam admodum venuſtè καινοσπουδίαν muliebrem taxauit hoc dilemmate: Si pulchræ ſunt mulieres: ſufficit natura; non contendat ars contra naturam, hoc eſt, non litiget fucus cum veritate: Si turpes ſunt natura; id quod opponunt, magis deformitatem arguit. Ob eam rem Pyhagoras voluit, vt facies feminarum non aſſcititio nec alieno colore decoretur, ſed genuino & proprio corporis, & aqua ſimplici abluatur, ac pudore potiùs ornetur. *In Moſtellaria.* Quò reſpexit idem Plautus hisce verſiculis:

> *Purpura ætas occultanda eſt; aurum turpe mulieri.*
> *Pulchra mulier nuda erit, quàm purpurata, pulchrior.*
> *Poſtea ne quidquam exornata eſt benè, ſi morata eſt malè.*

Nicoſtrati quoque præceptum eſt: Sana mulier minimè illinatur fuco, nec vtatur ceruſſa, neque depictione oculorum, aut alio pigmento, quod pingit & obumbrat oculos. Optandum itaque illis fucatis, vel potiùs perſonatis mulierculis eſſet, vt ſæpè in conuiuium Phrynæum introducerentur. Id ferunt fuiſſe eiusmodi: Phryne formoſiſsima femina, vel, vt quidam voluerunt, ſcortum nobile olim apud Græcos, in conuiuio quodam, cui complures aderant nobiles feminæ, quum iuxta morem ioci conuiualis, quod vnusquisque faceret, idem omnes facere cogerentur, prior manum bis aquæ immerſam admouit fronti. Quoniam autem erant reliquæ facie fuco infecta, aqua per lituram fucorum defluens, rugarum ſpecie vultus omnium deformabat, quum ipſa interim Phryne, quæ naturali forma pollebat, ſpecioſior etiam appareret diluta facie. Non abſimili arte legitur, Regem Solomonem deprehen-

prehendiſſe Reginæ Sabæ technas. Ea in confeſsione fidei Abiſſinorum, ſicut à Damiano à Goës refertur, Maqueda appellatur, & ex Solomone filium Meilech, qui poſtea Dauidis nomen aſſumſit, ſuſcepiſſe dicitur. Quum enim omnia ænigmata, licet obſcuriſsima, à Rege illi magna dexteritate declarata eſſent: Cedrenus refert (penes quem ſit fides, non enim hoc in ſacris literis, licet fieri potuerit, inuenitur) eam adduxiſſe pueros & puellas eodem veſtitu ornatos, ita vt ex facie & geſtibus nullũ diſcrimen ſexus Rex Solomon animaduertere potuerit; experiri hac in re quoque cupientem ipſius ſapientiam in diſcernendo ſexu. Regem autem conſpectis ijs, & quare exhiberentur certiorem factum, mox iuſſiſſe miniſtrum polubro aquam afferre, & ſingulos faciem manibus lauare. Hoc facto pueros à puellis ex geſtibus & moribus facilè dignoſci potuiſſe. Illi enim maſculè manu faciem fricabant; quum hæ puellari modeſtia ſummis digitis vix eam timidè attingerent. Sed vt ad propoſitum noſtrum reuertamur, optandum potiùs eſſet, vt Italus, vel ſi quiſpiam alius inſano amori præter rationem indulgeret, diligenter antidoti loco legeret, & in animum induceret, quod D. Chryſoſtomus ſcribit, cuius verba apponenda duximus. Quum igitur, inquit, vides venuſtam mulierem, fulgidum habentem oculum, vultu hilare coruſcantem, eximium quendam decorem aſpectu præ ſe ferentem, vrentem mentem tuam, & concupiſcentiam augentem: cogita terram eſſe id, quod admiraris; ſtercus quod te vrit; & conquieſcet furens animus. Detege ipſi cutem vultus, & tunc videbis omnem venuſtatis vilitatem. Ne ſubſiſtas ſuperficie tenus, ſed interiùs penetra cogitatione; nihil aliud inuenies, quàm oſſa, neruos & venas. Sed non ſufficiunt hæc: Cogita mihi, eam alterari, ſeneſcere, ægrotare, ſubſidentes oculos, cauas genas, florem illum omnem defluentem. Animaduerte quid admiraris; & ſtercus & puluis te vrit & cinis. Pulchritudinis enim eius, quam aſſpicis, ſubſtantia nihil aliud eſt, quàm pituita, deſtillatio, ſanguis, & alimenti computrefacti ſuccus. His enim & oculi & genæ & reliqua omnia rigantur. Quod niſi cotidiè rigationem illam accipiat ab aluo & jecinore prodeuntem: ſtatim tota auolat, ſubſidente plus æquo cute, & oculis in cauum recedentibus. Quocirca ſi tecum reputes, quid intra pulchros illos oculos ſubſit, quid intra rectum naſum, quid intra os

De Aethiopum moribus.

In oratione de pulchritudine & vxore.

& genas; nihil aliud dicturus ſis venuſtatem corporis, quàm ſepulchrum calce illitum. Tantis ſordibus intus plena eſt. Et panniculum quidem, huiuſcemodi aliquid, veluti pituitam vel mucum habentem ſi aſſpicias; ne extremis quidem digitis contrectare, immò nec aſſpicere ſuſtines: ad horum autem cellas & horrea obſtupeſcis? Is igitur qui corporis amator eſt, & ad venuſtatem puellæ obſtupeſcit, ſi non velit ſermone diſcere deformitatem ſubſtantiæ ipſam in ſe, ex aſſpectu cognoſcet. Etenim multæ æquales amicæ illius, ac ſæpenumero ſplendidiores etiam, defunctæ, poſt vnum atque alterum diem fœtore & tabo oppletæ ſunt, & putredine vermium. Cogita ergo cuiusmodi pulchritudinem amas homo, & ad qualem venuſtatem obſtupeſcis? Quò reſpexit idem

Super Pſal. 50. Chryſoſtomus vbi dicit: Quid eſt ſpecioſa mulier? ſepulchrum dealbatum, niſi fuerit ſobria, caſta pudica. Pulchritudo autem ſine his virtutibus eſt præcipitium patens, venenum inſpicientibus

Lib. 16. moral. compoſitum. Certiſſimum itaque Gregorius remedium docuit contra procaces iſtos affectus. Caro, inquit, quum concupiſcitur, penſetur quid ſit exanimis, & intelligitur quid ametur. Nihil quippe ſic ad domandum deſideriorum carnalium appetitum valet, quàm vt quisque quod viuum diligit, quale ſit mortuum penſet. Hoc innuere voluerunt Græci, qui trina ſua recordatione mortuorum eis certis diebus iuſta perſoluere ſolent, vt in Cruſij Turcogræcia refertur. Mortuis enim perſoluuntur, Tertia, Nona & Quadrageſima; Tertia, quòd mortuus die tertio immutatur agnitione faciei amiſſa; Nona, quòd nono die totum corpus diffluit præter cor; Quadrageſima, quòd quadrageſimo die ipſum cor quoque perit. Eſt etiam alia interpretatio ibidem, quæ recordationem iſtam trinam ad Reſurrectionem, Apparitionem & Aſcenſionem CHRISTI accommodat. Poſtremò fragilitas humanæ venuſtatis confirmatur exemplo Eremitæ cuiusdam, ſicut in vitis patrum legimus. Is enim exagitabatur libidinoſis cogitationibus, inprimiſque illi pulcritudo alicuius notæ ſibi feminæ mente continuò obuerſabatur. quibus impreſſionibus quum vix reſiſtere poſſet: ab alio Eremita fortè cognoſcit, illam feminam ante pluſculos dies mortuam eſſe. Hoc quum ille cognouiſſet, contulit ſe noctu vbi ea humata eſſet, & reſerato ſepulchro, pallio ſuo deterſit ſaniem putrefacti cadaueris; mox reuerſus in

eremum,

eremum, & ingruentibus impuris ſuggeſtionibus, fœtorem illius infecti pallij intuitus eſt: Ecce, inquit, habes deſiderium, quod quærebas, ſatia te ex eo. Et ita hoc fœtido panno cruciabat ſemetipſum, donec recederent iſtæ libidinoſæ cogitationes. Extat quoque hac de re non inelegans epiſtola Æneæ Syluij. Plura verò meditationes ſequentes indicabunt. *Epiſt.106.*

Angues ex medulla cadaueris humani naſci.

CAPVT XI.

PLINIVS ſcribit, Anguem ex medulla hominis ſpinæ gigni. Hoc verum eſſe & experientia teſtatur, & illuſtratur exemplo à Plutarcho. Quum enim iuſſu Ptolemæi cadauer Cleomenis in crucem actum eſſet, & cuſtodes cadaueris draconem caput eius circumplicantem, faciemque operientem, ita vt nulla carniuora auis aduolaret, vidiſſent: Alexandrini, inquit, etiam frequentes ad eum locum commeantes, heroëm Cleomenem & deorum filium appellauerunt, tantiſper dum eorum doctiores monuerunt docentes, putrefacto bouis cadauere apes: equi veſpas: aſini ſcarabeos generari: In humano autem corpore cõfluente ſanie, quæ eſt circa medullam, & in vnũ coaleſcente, angues naſci. Sanè in illuſtri Germaniæ loco monumentum cuiusdam nobilis adoleſcentis, in gentilicio ſacello ſepulti, ſæpiſſimè vidi, qui viuens dicebatur omnium ſuæ ætatis fuiſſe pulcerrimus. Quumque in florenti ætate in lethalem morbum incidiſſet, à propinquis ſuis exorari non potuit, vt ſuam effigiem (ſicut quoque de Ageſilao memoriæ proditum eſt) poſteritati vel depictam vel ſculptam relinqueret; tantùm hoc precibus illorum conceſſit, vt poſtquam terræ mandatus eſſet, pluſculos poſt dies ſepulchrum ſuum aperirent, & qua forma ſuum cadauer inuenirent, ita depingi curarent. Hoc quum factum eſſet, inuenerunt faciem eius ſemiconſumptam à vermibus, & plures ſerpentes circa diaphragma & ſpinam dorſi extantes. Iuſſerunt igitur eius effigiem, ſicut inuenerant, lapidi incîdi, quod monumentum adhuc, vt dixi, in loco illo

Lib.10. cap.66. natural. hiſtor.
In vita Cleomenis.

illo inter armatas maiorum & gentilium ſtatuas conſpicitur. Documentum videlicet certiſſimum, quàm fragilis res ſit formoſi hominis corpus, & quæ pulchra & magnifica in illo conſpiciuntur, nil eſſe aliud quàm putredinem & eſcam vermium, velut Siracides dicit: In morte hominis hæredes ſunt ſerpentes, & beſtiæ & vermes, quod etiam conſtat ex inſcriptione monumenti Romæ in templo Saluatoris, vbi tale diſtichon legitur: *Cap. 10.*

Sperma fui fœdum, vixi domus atra lutoſi
Stercoris: hoc iaceo vermibus eſca loco.

Huc reſpexit D. Bernhardus, vbi dicit: Homo nihil aliud eſt quàm ſperma fœtidum, ſaccus ſtercorum & cibus vermium: *Lib. Meditation. cap. 3.*

Poſt hominem vermis, poſt vermem fœtor & horror.
Sic in hanc ſpeciem vertitur omnis homo.

Ita natura ex corrupto humano cadauere anguem vel draconem generans, quaſi digito autorem noſtrarum calamitatum, & corruptionis, & irreconciliabile odium monſtrare videtur: antiquum videlicet ſerpentem, non ſolùm viuentibus nobis inſidiari, verùm etiam mortuos laniare, & depaſcere non deſinere.

De dubia, incerta, fluxa & miſera humanæ vitæ conditione.

CAPVT XII.

M. Cicero hos verſus recitat: *De oratore Lib. 3.*

At Romanus homo tamen etſi res benè geſta eſt,
Corde ſuo trepidat.

QVIBVS innuere voluit, quàm dubia & incerta ſit humanarum rerum conditio, eamque Romanos, vtpote tam in proſperis quàm in arctis exercitatos, diligenter conſideraſſe. Hoc quoque patet ex Scipionis Africani reſponſo, quod legatis Antiochi Regis, magna ſtrage à Romanis victi, vt à Iuſtino refertur, dedit, NEQVE ROMANIS SI VINCANTVR ANIMOS MINVI: NEQVE SI VINCANT SECVNDIS REBVS INSOLESCERE. Rectiſſimè itaque ille apud Liuium dicit, *Lib. 30.*

Nemini

Nemini compertum eſſe, quid ſerus veſper ferat. Talis enim ſtatus eſt humanarum rerum, vt innumeris telis fortunæ obiectæ ſint, adeò vt in rebus proſperis nemo ſeſe efferre, in duris autem & aduerſis nemo animo prorſus abiecto eſſe debeat. Hæc res olim prudentioribus viris magnopere curæ fuit, ſicut apud Senecam Tragœdum videre licet, cuius admonitio memorabilis eſt talis: *In Thyeſte.*

Vos quibus Rector maris, atque terræ,
Ius dedit magnum necis, atque vitæ,
Ponite inflatos tumidosq́ vultus.
Quicquid à vobis minor extimeſcit,
Maior hoc vobis Dominus minatur.
Omne ſub regno grauiore regnum eſt.
Quem dies vidit veniens ſuperbum,
Hunc dies vidit fugiens iacentem.
Nemo confidat nimiùm ſecundis,
Nemo deſperet meliora, lapſus.
Miſcet hæc illis, prohibetq́, Clotho,
Stare fortunam, rotat omne fatum.
Nemo tam diuos habuit fauentes,
Craſtinum vt poßit ſibi polliceri.
Res DEVS *noſtras celeri citatas*
Turbine verſat.

Notum prẹterea eſt apud Ægyptios hunc morem fuiſſe, vt in ipſorum conuiuijs mortis ſimulacrum circumferretur, & conuiuæ admonerentur, vt inter edendum & bibendum illud quoq; intuerentur. Id ipſum apparet quoque in Trimalcionis conuiuio apud Petronium, ſicut à doctiſſimo Lipſio refertur: Potantibus & accuratiſſ. lautitias nobis mirantibus laruam argenteam adtulit ſervus, ſic aptam, vt articuli eius vertebræque in omnem partem flecterentur. Hanc quum ſuper menſam ſemel iterumque abieciſſet, & catenatio mobilis aliquot figuras exprimeret, Trimalcio adiecit: *In Saturnalibus cap. 19. libri 1.*

Heu heu nos miſeros quàm totus homuncio nil eſt;
Sic erimus cuncti poſtquam nos auferet Orcus.
Ergo viuamus dum licet eſtq́ benè.

Quid autem aliud id fuit, quàm admonitio fragilitatis humanæ, & mortis certiſſimæ? Hoc quoque non minus piè quàm verè ma-

gnus ille Morus Cancellarius Angliæ ſuo elegantiſs. diſticho meditatus eſt:

Scilicet ex illa, qua primùm naſcimur, hora
Prorepunt iuncto vitaq; morsq; pede.

Conſtantinopoli, vt refert Iſidorus, moris fuit, vt quo die Imperator coronam Cæſaream ſuſciperet, eum ſedētem in ſublimi throno accederet cæmentarius, proponens illi lapidum genera aliquot, vt ex his vnum eligeret, ex quo ſibi tumulum fabricari vellet. Saladinus quoque Ægypti Syriæq; Sultanus, vt Iouius refert, moriens, vti humanæ conditionis atque miſeriæ memor, condito teſtamento omnem funeris pompam abdicauit, iuſſitque tantùm in lancea præferri atri coloris obſoletam tunicam, præcinente ad populum ſacrificulo huius ſententiæ carmen, quod à Bocatio memoriæ proditum eſt:

Lib.1.elog.illuſtr.viror.

Vixi diuitijs, regno, tumidusq; trophæis,
Sed pannum heu nigrum nil niſi morte tuli.

Hoc etiam Auguſtus Monarcha omnium potentiſs. innuere voluit. Morte enim eius, vt Cedrenus refert, appetente, omnibus mandauit, vt ſe defuncto plauderent ac riſum tollerent, ſicut in Mimorum fine fieri aſſolebat. Eo mandato vitam humanam, vtpote ridiculam rem, ſubſannare voluit. In Rom. Pontificum inauguratione, interea dum de more ſacellum D. Gregorij declaratus prætergreditur, ipſum præit ceremoniarum magiſter, geſtans arundines ſeu cannas duas, quarum alteri ſurſum appoſita eſt candela ardens, quam alteri cannæ cui ſuperpoſitæ ſtuppæ ſunt, adhibet, inceditque dicens: PATER SANCTE, SIC TRANSIT GLORIA MVNDI, Quod & ipſum tertiò iterat. Vnde Paradinus ſumſit ſymbolum, quod inter heroica ſua poſuit: NIL SOLIDVM. Hoc olim non ignorarunt Romani. Nam ſi alicui ex ipſorum ducibus vel Imperatoribus, ob res feliciter geſtas, & hoſtibus deuictis, triumphus à Senatu decretus eſſet, & is in curru triumphali maxima pompa vrbem ingrederetur, eodem curru carnifex miniſter publicus vehebatur, qui ponè coronam auream, gemmis diſtinctam ſuſtinens, eum admonebat, vt reſpiceret, id eſt, vt reliquum vitæ ſpaciū prouideret, nec eo honore elatus ſuperbiret. Appenſa quoque erat currui nola & flagellum, quibus notabatur, ipſum in eam calamitatem incidere poſſe, vt & flagris cæderetur,

Zonaras lib.2. annalium.

deretur,& capite damnaretur. Nam qui ob facinus ſupremo ſupplicio afficiebantur, nolas geſtare ſolebant, ne quis inter eundum contactu illorum piaculo ſe obſtringeret. Eodem modo legimus legatum Mauricij Imp. ferociam Cagani Regis Auarum, commonefactione rerum humanarum mitigaſſe. Retulit enim illi hiſtoriam de Seſoſtri Rege Ægypti. Is ſolitus fuerat vehi in curru aureo, qui à quatuor Regibus captivis trahebatur. Quum autem vnus ex illis Regibus ſæpè reſpiciens rotam intueretur, interrogatus à Seſoſtri, cur toties reſpiciat? Intuens, inquit, rotæ volubilitatem, in qua citò ea quæ ſumma fuerant, fiunt ima, cogito de fortuna noſtra. Hac admonitione motus Seſoſtris factus eſt moderatior,& Reges liberauit. Simile aliquid accidiſſe legimus, quum Iuſtinianus Cæſar Gelimerem Vandalorum Regem vinctum catenis vnà cum vxore & regia familia in triumpho duceret, qui in conſpectum Imperatoris ductus, pleno ore riſit. Quum itaque eum ingenti dolore perculſum mente captum eſſe putarent; ferunt illum dixiſſe, ſe ridere fortunæ humanæ viciſſitudines, vt qui modò Rex fuiſſet, iam ſeruiret. Laudandum igitur eſt memorabile Canuti Angliæ Regis potentiſſimi factum, quo aſſentatorem, qui omnia ad Regis vultum & nutum conuerti aſſerebat, memor inſtabilitatis fortunæ,& humanæ fragilitatis, repreſſit. Illud ex H. Huntindonenſi, ita refert Gulielmus Camdenus in ſua Britannia. Sedile ſuum, inquit, in littore maris, quum aſcenderet, ſtatui iuſſit. Dixit autem mari aſcendenti: Tu meæ ditionis es, & terra in qua ſedeo, mea eſt, nec fuit qui impunè meo reſiſteret imperio. Impero igitur tibi, ne in terram meam aſcendas, nec veſtes nec membra dominatoris tui madefacias. Mare verò de more conſcédens pedes Regis ſine reuerentia madefecit. Ille igitur reſiliens ait: Sciant omnes habitantes Orbem, vanam & friuolam Regum eſſe potentiam, nec Regis quempiam nomine dignum, præter eum, cuius nutui, cœlum, terra, mare, legibus obediunt æternis. Nec vnquam poſtea coronam ſibi impoſuit. &c. Ob hanc rem non minùs piè quàm prudenter faciunt, qui conſiderant potentiam & opes terrenas tam inſtabiles eſſe, quàm vndas à vento agitatas. Modicùm enim affluunt his qui habere ſe eas arbitrantur, mox verò refluentes, ad alios accedunt. Quò ſpectaſſe videtur Nazianzenus, vbi ex Pſalmo LXI. dicit: Qui parandis opibus inhiatis, audite Prophe-

Pompon. Lætus in vita Iuſtiniani.

In oratione de cathedra Con-

ſtantinopol. affectata.

De vita & ſtudiorum ratione hominis ſacris initiati.

Prophetam dicentem, Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. ſcitote vos rei fragili & incertæ niti. Nihil eſt autem, ſicut Vbertus Folieta piè monet, quod animos hominum ab officio magis abducat, quàm res ſecundæ, bonaque fortuna. Hæc ſolet animos hominum inflare, ſpiritusque quoſdam elationis & arrogantiæ plenos ſecum afferre. Quæ res facit, vt cùm amplitudo fortunæ non ſatis æquis oculis ab omnibus aſpici ſoleat, ſi ad illã ſuperbiam præterea arrogantiam adiunxerit, intolerabilis res fiat, ſummoque in omnium odio verſetur. Quare omni ratione cohibendus eſt hic impetus, modeſtiæque freno coërcendus, omniſq; aſperitas vitanda, contraque ſumma humanitas, atq; in omnibus dictis & factis ſuauitas inducenda. Qua virtute, vt nulla eſt Chriſtianæ profeſſioni coniunctior, ita nec quæ magis ſecundæ fortunæ inuidiam mitiget, cõmunemq; hominum beneuolentiam illi conciliet. Documento nobis eſſe deberet inſigne & tragicũ exemplũ (ne planè in priſcis immoremur) Vgolini Giradeſci Piſani. Is enim, vt Paulus Æmilius memoriæ tradidit, vtpote Guelpharũ partium princeps, initio Gibellinis partim pulſis, partim perculſis eò potentiæ domi peruenerat, vt nutu omnia adminiſtraret, patriæq; dominus & eſſet & haberetur, diuitijs, nobilitate, ingenij fama, autoritate vigens; vxore, filijs, nepotibus, & omnibus in vita bonis appetendis circũfluens; beatus, felix & ceteris & ſibi viſus, eorumq; cogitatione perfruens, lętus, fidens etiam illorum commemoratione gaudebat. In feſto frequentique natalis ſui celebrandi conuiuio, ad quod omnes ſuos inuitarat adhibueratque, dum fortunam ſuam ipſe fando effert, admiratur, cœloque æquat: auſus eſt quendam ex intimis amicis Marcum, quid tandem abeſſe videretur, interrogare. Ille vel reputatioue rerum humanarum, quàm fluxæ, fallacique ſpecie; quàm volucri orbe circumagantur: vel mente diuinitùs admonita, SOLA, inquit, IRA NVMINIS PROCVL DIVQVE ABESSE A TAM SECVNDIS REBVS NON POTEST. Et neceſſe erat congeſta in vnum hominem, nondum alteram fortunam expertum, bona excipi calamitate ingenti. Guelphorum viribus conſeneſcentibus, Gibellini armis correptis, ædes eius circumſiſtunt, oppugnant, vnum ex filijs, vnumque nepotum vim arcere conatos occidunt, ipſum & duos præterea filios, tres nepotes, comprehenſos in turrim incluſère, obſeratis foribus, clauibusque in

Lib. 8. de rebus geſtis Francor.

que in Arnum propinquum flumen deiectis. Ibi fame in oculis, in gremio ſuo, cariſsima pignora, parens moriens morientia vidit. Vociferanti expoſcentique, vt humanis ſupplicijs exigendis inimici contenti eſſent, ſacræ confeſſionis ſacroſanctique viatici poteſtas facta non eſt. Hactenus Æmilius. Sapienter igitur cogitant, qui temporibus ſecundis caſus aduerſos reformidant. Huc referri commodè poſſent Polycratis Samiorum tyranni immoderatæ fortunæ ſucceſſus tanti, vt ipſemet impatiens funeſti ſui exitus eam imminuere cogitarit. Sed cùm alioquin prolixiores meæ cogitationes in hac meditatione fuerint, Herodotus & Strabo reliqua ſuppeditabunt Ne itaquè maiorum nobilitate opibusque aut potentia, vt in Agapeti expoſitionibus legimus, quis delicietur. Limum enim habent omnes generis autorem, & qui purpura byſſoque turgent, & qui paupertate & aduerſa valetudine affliguntur; tam qui diademate redimiti ſunt, quàm qui per cubicula excubant. Quare abſit vt lutulentum iactemus genus, ſed morum integritate gloriemur. Et in hac miſera vita, vt Cominæus in ſuis hiſtorijs monet, nihil potius ducamus, quàm vt metuamus diuinum iudicium, & ſtudeamus in rebus omnibus æquitati, neque defatigemur ijs curis quales ferè ſuſcipiuntur à multis, nimia quadam ambitione & cupiditate augeſcendi. Hanc viam ſi poſſemus ingredi atque tenere, & tranquilliùs viueremus, & minus affligeremur valetudine aduerſa. Etenim quanta ſit vitæ noſtræ miſeria, vel ex eo dijudicari poteſt, quòd ſimul atque quis moritur, quicunque ille ſit, ſtatim omnes fugiunt, atque exhorreſcunt ipſum cadauer, & auolat anima, ſiſtiturque iudicio ineuitabili. Vnusquisque igitur, vt Lactantius piè monet, potiorem animam ſuam iudicet, quàm bona iſta fallacia, quorum incerta & caduca poſſeſſio eſt. Migrant enim quotidie, & multo velociùs exeunt, quàm intrauerunt. Et tamen, ſi nobis vſque ad vltimum liceat iſtis frui, alijs certè relinquenda ſunt. Nihil nobiscum ferre poſſumus, niſi vitam benè & innocenter actam. Ille ad DEVM copioſus, ille opulentus adueniet, cui asſtabunt continentia, miſericordia, patientia, fides, charitas. Hæc eſt hæreditas noſtra, quæ nec eripi vnquam poteſt, nec transferri ad alium. Non ſine ratione itaque Trauſi, gens Thracibus finitima, vt Herodot. refert, edito infante, cum ploratu commemorant, quantum calamitatum illi

Lib. 7. cap. 27

In Terpſichore.

G ſit

ſit perferendum vitam ingreſſo; contrà defunctum hominem cum luſu lætitiaq; efferunt, recenſentes quàm multis malis ſubductus ſit, vt elegãter hac de re & prolixè ſcribit Eraſmus, in adagio: Optimum non naſci. De Getis quoque ſcribit Pompon. Mela, quòd pijſſimi olim omnium mortalium habiti ſint, vt qui optimè & ſanctiſs. de immortali DEO ſentirent. Complures enim eorum animas dicebant ſempiternas, quæ etiam poſt corporis obitum ad beatiorem vitam transirent. Qua ex re longè melius eſſe arbitrabantur mori, quàm viuere. Proinde puerperia lugebant, funera autem luſu ac feſto cantu celebrabant. Hoc etiam Cauſianis attribuitur. Ij enim naſcentes lugent: mortuos autem beatos reputant. Hoc Ludouicus Cortuſius Iurisconſultus Patauinus ſuo tempore celeberrimus, in ſuo teſtamento poſteritati, ni fallor, in mentem reuocare voluit. Is enim, vt Hieronymus Scardeonius de claris Iurisconſultis Patauinis refert, moriens, contra communem mortalium morem ex teſtamento interdixit ſuis propinquis lachrymas, & ſolitas funerum lamentationes, Ennij ſummi vatis exemplo, & quæcunque lugubria ſolent ad mœſticiam parari, abeſſe prorſus voluit, addita etiam ex legato graui mulctatione hæredi, ſi id facere neglexiſſet. Contrà verò pro his acciri iuſſit muſicos, cantores & citharoedos & tibicines omnis generis, qui vario concentu vnà cum clero funeris pompam partim præirent, partim ſequerentur vsque ad quinquaginta, quibus ſingulis mercedem dimidij aurei nummi dandam ſtatuit. Et quòd duodecim puellæ innuptæ, amictæ viridibus pannis feretro ſubirent, vſque ad templum, vbi ſe ſepeliendum mandauerit; quæ omnes pariter de more lætantium, quæcunque vellent, modulantes alta voce cõcinerent, relicta ſingulis certa pecuniæ quantitate, dotis cauſſa. Sepultus eſt in æde vetuſtiſſima S. Sophiæ centum funalibus incenſis, & viginti integris dandis vniuerſo clero Patauino, qui lõgo ordine præcedebat, & cum eo omnis cucullatorum conuentus, exceptis Eremitanis, quos teſtamento cauit, ne funeri ſuo vllo pacto intereſſent, ne ſua fortaſſis illa nimia cucullarum nigredine hilaritatem exequiarum interim funeſtarent. Obijt anno ſalutis M. CCCC. XVIII. XVI. Cal. Aug. ſicut in eius epitaphio ibidem videre licet. Huius teſtamenti meminit Paulus de Caſtro Iurisconſultus, idque tanquam hominis non ſanæ mentis in dubium vocat, quod

Lib. 2. de ſitu Orbis.

Lib. 2. claſſ. 8.

In l. quidam in ſuo. De cond. & iſtit.

quod approbare videtur text.in l.ſeruo.De legat.1. Prudenter itaque Artabanus apud Horodotum, quum Xerxes 5282200 homines vno conſpectu intuens, acerbè flere inciperet, quòd ex tot hominum millibus, poſt annos centum nullus ſuperſtes futurus eſſet, ſubijcit, In hoc tam breui vitæ humanæ ſpacio, multa ſingulis hominibus accidere, vt ſæpiùs mori magis quàm viuere cupiant. Ita breue etiam vitæ ſpacium miſeris hominibus nimis longum & diuturnum videri. Ceterùm hæc vita temporalis, vt idem Lactantius ait, quia breuis, idcirco & bona eius, & mala breuia ſint, neceſſe eſt. Illa verò ſpiritualis, quæ huic terrenæ contraria eſt, quoniam ſempiterna eſt, idcirco & bona eius & mala ſempiterna ſunt. Ita fit vt & bonis breuibus mala æterna, & malis breuibus bona æterna ſuccedant. Quæ eſt enim obſecro vita noſtra? Vapor, inquit D. Iacobus, qui ad exiguum tempus apparet & deinde euaneſcit. Vel, vt Ariſtoteles dicit, Quidnam eſt homo? Imbecillitatis exemplum, temporis ſpolium, fortunæ luſus, inconſtantiæ imago, inuidiæ & calamitatis trutina, reliquum verò pituita & bilis. Rectè itaque dici poteſt:

In Polymnia.

Lib.6.cap.4. de vero cultu.

Cap.3.

Vita quid eſt hominum? ſpes & formido futuri,
Multum triſticiæ, læticiæq́ parum.

Vnde D. Auguſtinus non minùs piè quàm verè ſcribit: Vita hæc eſt vita dubia, vita cæca, vita ærumnoſa, quam humores tumidant, dolores extenuant, ardores exiccant, eſcę inflant, ieiunia macerant, ioci diſſoluunt, triſticiæ conſumunt, ſolicitudo coartat, ſecuritas hebetat, diuitiæ iactant, paupertas deijcit, iuuentus extollit, ſenectus incuruat, infirmitas frangit, mœror deprimit, & poſt hæc omnia mors interimit, vniuerſis gaudijs finem imponit. Ita quum eſſe deſierit, nec fuiſſe putetur. Pulchrum eſt igitur adagium, πομφόλυξ ὁ ἄνθρωπος. Quò reſpexiſſe Lucianus videtur, qui vitas hominum bullis ſimiles facit, quarum aliæ ſimul atque natæ ſunt, protinus euaneſcunt, aliæ paulò diutiùs durant, omnes breuiſſimis quibuſdam interuallis aliæ ſuccedunt alijs. Qua autem re poſſet magis extenuari hominis vita, quàm vt Æſchylus apud Stobæum indicat? Is enim eam vmbræ fumi ſimilem facit. Nam hi ſunt eius verſus:

In Charonte.

τὸ γὰρ βρότειον σπέρμ' ἐφήμερα φρονεῖ,
καὶ πιστὸν οὐδὲν μᾶλλον ἢ καπνοῦ σκιά.

Caduca molitur genus mortalium.
Neque certa res eſt vlla, nec tuta, haud magis
Atque vmbra fumi.

Laudanda itaque eſt pietas noſtrorum maiorum, qui Imperatoribus & Principibus eiusmodi publica monumenta poſuerunt, vt poſteritas admoneretur, nullum reſpectum perſonarum habendum poſt mortem, omniumque mortalium carnem maſſam lutoſam & putridam eſſe. De qua re epitaphium, quod in templo cathedrali vrbis Brunſuicenſis hodie legitur, præ ceteris memorabile eſt. Id ſicut manu ſua mihi deſcriptum dedit verè nobilis, & eximia eruditione indefeſſoque ſtudio vir, Franciſcus à Domsdorf, huc inſerendum operæ precium duxi, licet appareat illud ſeculum potius rhythmorū, quàm puritatis & proprietatis linguæ latinæ, non vbique obſeruata quantitate ſyllabarum, ſtudioſum fuiſſe:

Hîc iacet Henricus quondam Dux, conditor huius
Eccleſiæ, dignus nobilitate pius.
Mcribus ornata ſibi coniux eſt ſociata,
Pauperibus larga, ſimplicitate pia.
Inclyta Mechtildis Anglorum filia Regis.
Nutriat angelicis hos DEVS *ipſe cibis.*
Adiacet aptatus Rex horum ſanguine natus,
Otto coronatus, vermibus eſca datus.
Huius erat pòſt ſponſa Philippi ſtirps generoſa,
Filia formoſa, nunc cinis, antè roſa.
Qui legis hæc metra, memor eſto orans pro poëta.
Quid caro, quid vita, quid res? niſi mors, cinis, vmbra.

Hoc etiam Sabbas Caſtellioneus Eques Hieroſolymitanus ſuo epitaphio, quod viuens ſibi ipſe fecit, & conſpicitur in principio libri ſui, quem Italica lingua conſcripſit, eique titulum fecit, *Ricordi*, indicare voluit. id eſt eiusmodi.

D. O. M.

PVTREDINI ET CORRVPTIONI RESVRRECTVRIS VTINAM IN MELIVS SABBAS MEDIOLAN. EX GENTE CASTIL. FR. ET MIL. HIEROSOLYM. EX PARVO CONTENTVS VIXI. PARVO CONTENTVS

TENTVS

TENTVS ET SOLITARIVS HIC IACEO AVGVSTE. QVALIS FVERIM NEC EGO SCIVI NEC TV QVÆRAS. QVISQVIS ES SI PIVS ES DEPRECARE DEVM PRO ME. HOSPES SOSPES ABI. VALE ET VIVE MEMOR LETHI. VIVENS MORITVRO MIHI POSVI. MORTALIVM VITA ORTVS LABOR ET MORS. OBIIT AN. DOM. SAL. M. D. LIII. DIE XVI. MARTII.

RELIQVVM MORTALE ET CORRVPTIBILE FRATRIS SABBÆ.

Rectiſſimè igitur doctiſſimus Buchananus in ſuo Iephte miſeram conditionem humanæ vitæ elegantiſs. hisce verſiculis deplorat:

Non vnquam mihi
Secura vitæ fluxit vlla portio.
Vt trudit vndas vnda, fluctus fluctui
Cedit ſequenti, pellitur dies die:
Semper premuntur præterita nouis malis,
Dolor dolori, luctui eſt luctus comes.

Sanè vita noſtra omnino nauiganti ſimilis eſt. Is enim qui nauigat, inquit D. Gregorius, ſtet, ſedeat, iaceat; ſemper vadit, quia impulſu nauis ducitur: Sic & nos ſiue vigilantes ſiue dormientes per momenta temporum quotidie ad finem tendimus. Quod etiam Seneca admonuit. Prænauigamus, inquit, vitam, & quemadmodum in mari, vt ait Virgilius noſter: *Epiſt. 71.*

Terræq; vrbesq; recedunt:

Sic curſu rapidiſſimi temporis primùm puericiam abſcondimus, deinde adoleſcentiam, deinde quicquid eſt inter iuuenem & ſenem medium, in vtriusque confinio poſitum, deinde ſenectutis optimos annos. Nouiſſimè incipit oſtendi publicus finis generis humani. Scopulum eſſe illum putamus? clementiſſimus portus eſt aliquando petendus, nunquam recuſandus. Plura ſtudioſus lector huic meditationi congruentia reperiet apud Franciſcum Patritium Senenſem in ſuo elegantiſs. libro de Regno & Regis inſtitutione. Adijciendam hoc loco putaui inſcriptionem, quam ex hieroglyphicis figuris in ſuo dialogo pio & ſpeculatiuo M. Gabriel Symeon Florentinus, ita interpretatur; Hanc quoque in li- *Lib. 1. titulo 8.*

bello ſuo peculiari precum propria manu ſcripſit Daniel Archiepiſcopus & Elector Imperij Moguntinus, nuper defunctus:

VITA BREVIS. FORMA DECIPIENS. PECVNIÆ FLVXÆ. IMPERIVM INVISVM. BELLVM PERNICIOSVM. VICTORIA ANCEPS. CONCORDIA FALLAX. SENECTVS MISERA. MORS FELICITAS. SAPIENTIÆ FAMA PERENNIS.

In vita Claudij Cæſaris.

Etſi autem Trebellius Pollio ita ſcribit: Doctiſſimi Mathematicorum centum & viginti annos homini ad viuendum datos iudicant, neque amplius cuiquam iactitant eſſe conceſſum, etiam illud addentes, Moſen ſolum, DEI, vt Iudæorum libri loquuntur, familiarem CXXV. annos vixiſſe, qui quum quereretur, quòd iuuenis interiret, reſponſum ei ab incerto ferunt numine, neminem plus eſſe victurum: tamen licet homines tam longæui adhuc eſſent, ſicut prima ætate Adamus & reliqui Patriarchæ, nihilum tamen atque breue tempus vixiſſent. Ceterùm in Pſalmo XC. qui eſt oratio Moſis viri DEI, ſeptuaginta ſolummodo anni ætati hominis ſtatuuntur; & ſi multum eſt, octoginta. quod ſi quid ampliùs; labor eſt & dolor, quoniam transiuimus & citò auolauimus, vt ibidem dicitur. Ætas ſanè hominis variè diſtinguitur, ſicut ex diuerſis autoribus collegit Petrus Meſſias Hiſpanus. Vt autem ea rectiùs cognoſcantur, viſum eſt Solonis diſtinctionem ætatum, quam Philo Hebræus doctiſſimus in ſuum commentarium de mundi opificio inſeruit, eamque elegiam Lilius Gyraldus ita transtulit, in fine huius meditationis adijcere:

In ſylua variar. lection. parte 1. cap. 40.

Lib. 2. De poët. hiſtor. Dialog. 3.

Impubes & adhuc infans quum ſepta molaris
Educit primùm, ſeptimus annus erit.
Quumq́; alios ſeptem DEVS *huic perfecerit annos,*
Apparent pubis mollia ſigna noua.
Tertia mox veſtit tenera lanugine malas
Heu nimis ætatis flos citò præteriens.
Iam iuuenem vireſq́; facit tibi ſeptima quarta,
Virtutis profert certaq́; ſigna viri.
Coniugijs ætas maturum quinta miniſtrat,
Natorum & quibus eſt poſteritatis amor.
Sexta hominis mentem cunctos adducit ad vſus,
Qui queat ingenio rebus adeſſe ſuis.

Septima

Septima mente valet, valet & lingua, & ſimul iſti
Octaua, ambæ annis quattuor atque decem.
Nona ætate etiam mage mollia dicere quibit,
Virtutem ad magnam lingua etiam & Sophia.
Si quiſquam ad decimæ menſuram exegerit annos,
Intempeſtiuam non habet ille necem.

De miſera conditione Acridophagorum, qui ſunt Aethiopiæ populi.

CAPVT XIII.

ACRIDOPHAGI, vt ſcribit Diodor. & Strabo ſunt Æthiopiæ populi, deſerto contermini, homines paulo ceteris breuiores, macilenti, ac ſupra modum nigri Veris tempore Zephyrus & Libycus venti infinitum penè locuſtarum ex deſerto ad eos deferunt numerum. Has ſale, qui ibi plurimus eſt, ſuperinfuſo diutiùs ſeruant, cibum guſtu eis ſuauem. Hic eſt ſolus eorum per omne tempus locuſtarum uictus. Neque enim pecora nutriunt; neque piſces edunt, procul à mari poſiti; neque vllum aliud adminiculum habent. Corpore leues ſunt, veloces curſu, & vitæ breuis, vt qui longiſsimè viuunt quadrageſimum non excedant annum. Finis eorum admirabilis eſt. Nam propinquante ſenecta, pediculi alati, non ſolùm viſu varij, ſed ſpecie horrida ac turpes, in corporibus nati, ventrem primò, tum pectus, deinde totum corpus paruo tempore exedunt. Qui morbum patitur, primùm veluti ſcabiei cuiusdam pruritu allectus, corpus ſcalpit, voluptate ſimul & dolore perceptis. Deinde exorientibus pediculis, ſimul effluente ſanie, morbi acerbitate & dolore percitus, vnguibus corpus magno cum gemitu lacerat. Tanta verò vermium copia effluit, alijs ſuper alios tanquam ex perforato vaſe ſcaturientibus, vt deleri nequeant. Hoc pacto ſiue cibi ſiue aëris cauſſa miſerum ſortiuntur vitæ finem. Vnde aliquis non abs re dicere poſſet, ex vermibus illos ali, & ab ijsdem rurſum eos necari. Parum autem differunt ab his (quamuis ratio victus diuerſa ſit) ij, qui à Luſitanis è remotioribus inſulis cateruatim apportantur. *Lib. 4.* *Lib. 16.*

Audiui

Audiui enim ab illis, qui viderunt ſæpiùs appellentes naues onuſtas huiusmodi mancipijs, quæ à colore Negros appellant; ea, ſicut Solinus Himantopodes gentes Libyæ deſcribit, flexis niſibus crurum, repere potiùs quàm incedere, & præter formam ferè nihil habere commune cum homine, quem ratio & ſermo à reliquis animantibus diſtinxit: ſed hos Negros in ædificia in littore, inſtat latiſs. horreorũ, ad hoc conſtructa, veluti bruta, non habita ratione ætatis, ſexúsue, promiſcuè includi, donec emptorem reperiant. Huius autem primum laborem eſſe, vt ſua mancipia inſtruat & doceat intelligere, ſeſe animalia rationalia, id eſt, homines & non bruta eſſe. Non ſecus ac Strabo memoriæ de Corſicis mancipijs tradit, quæ, inquit, Romæ cernere eſt ſimul & mirari, quàm agreſtis videatur effigies, quamque beſtiarum appareat diritas, faciesque truculentæ. Aut enim vitam tolerare non poſſunt, aut per ſocordiam & ignauiam inſenſati dominos conterunt. Itaque licet pro eis paululum exponant precij, tamen pœnitentia torquentur.

Cap. 30. *Lib. 5.*

Aes putrefactioni non eſſe obnoxium, & alias res à putrefactione ſeruare, atque de miro ritu ſepeliendi.

CAPVT XIIII.

VIDI cum meis ſodalibus Venetijs (ex quibus honoris cauſſa nominare libet Antonium à Maſſau doctum, nobilem & militarem iuuenem, Pomeranum, qui ea re valdè delectabatur) inter alias ſelectiſsimas antiquitates, & res rariſsimas, apud Lauredanum, qui poſtea Dux Venetus electus eſt, quaſdam imagunculas æreas, quas ipſius filius (qui nos in ædes paternas nauicula, vel vti vulgò vocatur Gondala ſua peculiari, ſicut Venetis mos eſt, aduexerat) ſingulari humanitate nobis monſtrabat. Is affirmabat eas reperiri in Ægypto reconditas in corporibus defunctorum, & quidem eorũ, de quibus piſſaſphalthum facticium, quod Arabes Mumiam vocant, ſumitur. Sæpiùs igitur cogitaui, an tantùm ſuperſtitione quadam, veluti idola, iſtæ imagines,

gines, quæ, vti opinor, à Romanis ſigilla appellabantur, terra conditæ eſſent, ſicut noſtro quoq; tempore nonnunquam reliquiæ & imagines Sanctorũ, quibusdam in locis monumentis conduntur: an verò ratio quędã ſubeſſet. Verùm enimuero, quemadmodũ non ſemel miratus ſui veterũ eximiam prudentiam, quæ plerunq; coniuncta fuit ſuperſtitioni ipſorũ, & vt Poëta quidã præſtantiſs. dixit;

Nil ſine prudenti fecit ratione vetuſtas:

ita deprehendi, hæc idola ærea non abſque peculiari ratione ita inſita cadaueribus fuiſſe. Conſtat enim ex ſacris literis & hiſtorijs, veteres, Ægyptios præſertim, nimiam quandam curam & exactam diligentiam adhibuiſſe, vt conſeruarent cadauera ſuorum in monumentis integra, vtque eſſent putrefactioni minùs obnoxia. Vbi enim mortuum, inquit Plato, corpus ceciderit & conditum fuerit, *In Phædone.* quemadmodum qui in Ægypto condiuntur, penè totum perdurat, longo quodam infinitoque tempore. Atque etiamſi nonnulla corporis membra computruerint: oſſa, nerui & huiusmodi omnia tamen (vt ita dicam) immortalia perdurant. Ob hanc rem adhibuerunt aromata, & alios odores, quos Arabia felix profert. Neq; ignorarunt, æs valde ſolidum eſſe, quare—*Nexas ære trabes*— apud Virgilium reperitur: Et *monumentum ære perennius*, apud Horatium. Experientia igitur edoctos, æs non tantùm ſeipſum à putredine & ærugine quàm diutiſsime conſeruare, ſed etiam aduerſùs putreſcentia, peculiarem vim quandam habere; iſtas æreas icunculas (qualis vel ſimilis fortaſsè fuit ea icuncula puellaris, vel potiùs laguncula, vt nonnulli legendum putant, licet à quibusdam ſed falſò, acuncula legatur, quam Nero ſuperſtitione quadam, vt Suetonius refert, pro ſummo numine, trinisque in die ſacrificijs colere ſolitus fuit) cadaueribus arbitror eos inſuiſſe (non tamen inficior ſuperſtitionem aliquam acceſsiſſe) vt diutiùs à putredine aſſeruarentur, cùm præſertim ob hanc rem, etiam acutos mucrones æreos olim cadaueribus infixos fuiſſe teſtetur Pierius. Eiusmodi claui, cum fibulis æreis, non ita pridem apud nos in vicinia, quum fortè monumenta vetuſtiſs. in loco ſylueſtri inuenirentur, inter oſſa mortuorum reperti ſunt, quos propterea diligenter aſſeruo. Etſi autem non ignoro aliam ſepeliendi & condiendi rationem, de qua Lilius Gyraldus & alij nonnulli ſcripſerunt, accedere: tamen hoc quod diximus eo faciliùs accidere po-

In vita Neronis.

In hieroglyphicis.

H teſt,

teſt, propter magnam differentiam cadauerum hominum Orientalium & Europæorum. Illi enim vtpote ſicciore conſtitutione, non ita putrefactioni obnoxij ſunt, velut hi. Idque conſtat ex Ammiano Marcell. vbi dicit, Cadauera Romanorum à Perſis in prælio cæſorum diſcerni potuiſſe. Noſtrorum enim cadauera, inquit, mox cæſorum fatiſcunt & defluunt, adeò vt nullius mortui facies poſt quatriduum agnoſcatur. Interfectorum verò Perſarum inareſcunt in modum ſtipitum corpora, vt nec liquentibus membris, nec ſanie perfuſa madeſcant, quod vita parcior facit, & vbi naſcuntur, exuſtæ caloribus terræ. Huc ſpectant ea quæ in fragmentis Varronis legimus, Perſas videlicet propter exercitationes pueriles modicas, eam eſſe conſecutos corpore ſiccitatem, vt neque ſpuerent, neque emungerentur, ſufflatoque corpore eſſent. Ideoque teſte Xenophonte, vſi ſunt frequenter naſturtio in cibo, quod ideo factum Suidas in hiſtoricis putat, quòd naſturcium vrinam & ſputum (negantibus tamen Medicis noſtratibus illam vim, ſed potiùs contrariam naſturtio ineſſe) inhibeat. Cauent enim, inquit, Perſæ, ne multum expuant, mingant & emungant. Eodem modo non ignorarunt, pueros, vt idem Varro teſtatur, impuberes, ſi plurimo cibo nimioque ſomno vtantur, hebetiores fieri, hincque elici tarditatem, corporaq; eorum inprocera fieri, minusque adoleſcere. Etſi autem tanta firmitas corporum Perſis attribuitur, tamen Herodotus tradit, Perſarum capita adeo fragilia eſſe, vt ſi velis ferire, vel ſolo calculo perforare poſſis: Ægyptiorum autem ita firma, vt ea vix ictu lapidis elidas. Hoc autem ideo accidere, quòd Ægyptij ſtatim à pueris radere capita incipiunt, & os capitis ad Solem redditur compactum. Quæ eadem cauſſa eſt calueſcendi. Nam ex omnibus, inquit, hominibus paucis ſ. quis Ægyptios caluos videat, cuius rei hoc cauſſæ eſt, quòd robuſta capita geſtant. At Perſis cur fragilia ſint capita, id in cauſſa eſt, quòd à principijs imbuuntur operire capita, geſtantes pileos tiarasque. Eadem ferè quæ Marcellinus de cadaueribus Perſarum inareſcentibus ſcripta reliquit, de Hiſpanis nouum Orbem ſubigentibus, dici poſſent, vt ex epiſtola à milite quodam ad Medicum Hiſpanum è Lima Peruana Anno 1568 miſſa apparet, quæ allegatur in additionibus apud Benzonem. Indos videlicet quum infinitos Hiſpanos trucidaſſent, eos tamen eſui aptos negaſſe,

Lib.19.

In Thalia.

In hiſtor. noui orbis lib.1.c.23.

gaſſe. Quippe duriori & exucca carne, niſi trucidati tres aut quatuor dies macerentur. Benzo autem ibidem aliam rationem aſſignat, quare ἀνθρωποφάγοι iſti ab eſu carnium interfectorum Hiſpanorum abſtinuerint. Poſtquam enim de acerrimo odio Indorum erga Hiſpanos multa dixit, ſuosque commilitones impios, ſceleratos ac perfidos Chriſtianos, indignos quos terra viuos ſuſtineat, adeo vt ne eorum conſpectum indigenæ ferre poſſint, ſed eos Viracochias, id eſt, ſpumam maris, vocitent, retulit: Quanquam, inquit, omnes eius fermè oræ accolæ humanis carnibus veſci conſueuerint: ex ijs tamen nonnulli, Hiſpanorum cadauera, qui prælio ceciderant, ceteris mandentibus, à tali cibo abhorrebant, veriti nempe, ne etiam tum eæ carnes corporibus ſuis aliquid damni afferrent. Sanè ne nimis extra propoſitum vagemur, mirum eſt, quod Ortelius ex Gyraldo Cambr. notauit. In Arranicis inſulis hominum corpora non putreſcere, ideoque non humari, ſed diuo expoſita, permanere incorrupta. Sic homines auos, atauos, tritauos, longamq; ſtirpis ſuæ ſeriem, magna admiratione cognoſcere. Idem mos eſt quibusdam Indis occidentalibus in Comagra, vt Petrus Martyr refert. Reguli huius, inquit, penetrale ingreſſi Hiſpani, cameram reperiunt penſilibus refertam cadaueribus, goſſampinis funibus appenſis. Interrogati quid ſibi vellet iſta ſuperſtitio, parentum eſſe, auorum, atauorumque Comagri Reguli ea cadauera, inquiunt. De quibus ſeruandis maximam eſſe apud eos curam, & pro religione pietatem eam haberi recenſent. Pro cuiusque gradu indumenta cuique cadaueri impoſita, auro gemmisque ſuperintexta.

In Theatro orbis Tabula x. de Hibernia.

De reb. Ocean. decad. 2. lib. 3.

De pœnis contra ocioſos & ignauos conſtitutis.

ET

Quàm inuiſum ſit ocium.

CAPVT XV.

TRITVM eſt: Ocia dant vicia. Item prouerbium: Qui è nuce nucleum eſſe vult, frangat nucem, id eſt, Qui commodum appetit, ne fugiat laborem. Ob eam rem antidoti

loco, vt vitijs quaſi compedes inijcerentur, multæ ſalubres leges paſsim extant, ex quibus dignoſcitur, quàm varijs modis, & meritò quidem ocium ſemper exoſum, induſtria autem & φιλοπονία, ſicut Greci elegãti nomine exprimunt, commendata ſit. Qui enim deſides, ignaui & oſcitantes viuunt, non hercle magis viuunt ſecundùm Crinitum, quàm ſtolidæ pecudes & meræ beluæ. Neque enim viuunt, ſed ſpiritum trahunt, ſicut pecudes ſolent. Quo factum eſt, vt Nomothetæ non ſolùm ſalubres leges, vt modò diximus, verùm etiam pœnas acerrimas contra iſtos deſides atq; ocioſos ſtatuerint, eoſque iure infames dixerint. Siquidem & Solon ipſe in ſuis legibus inertiam hanc turpemque ignauiam ſeueriſsimè culpauit. QVI DESIDIAM, inquit, SECTATVS EST, IS ACCVSANTIBVS ESTO OBNOXIVS. Extant præterea Draconis Athenienſis leges, qui in ocioſos pœnam mortis ſtatuit. Et in noſtris legibus Iuſtin. Imperator dicit: Mens inerti ocio dedita haud ſane quicquam bonorum peperit. Sumpſit hoc fortaſſe ex Sophoclis Iphigenia, qui prudenter monet:

Lib. 2. de honeſta diſciplina. cap. 12.

In Auth. de monach. &c. col. 10. tit. 133. paulo ante finem.

τίκτει γὰρ οὐδὲν ἐσθλὸν εἰκαία σχολή,
θεὸς δὲ τοῖς ἀργοῦσιν οὐ παρίσταται.
Nihil boni parit ocium inane,
DEVS *enim ociantes non adiuuat.*

De Brachmanis philoſophis traditum eſt, quòd pueros impranſos foras extrudere ſoliti ſint, ſi quando nihil vtilis operæ vel parentibus, vel ſuis rebus neceſſarijs dediſſent. Parthi quoque more recepto obſeruarunt, ne quis die exorto antè liberis victum præberet, quàm curſus iaculandique certamine ſuſcepto, ſudore circùm capita diffuſo feſsi permaduiſſent. Id ipſum Platonem mouit, qui citat Heſiodum ſapienter dicentem, Viam quæ ad vicia ducat æquam eſſe & planam, ac ſine ſudore iter expeditum exhibere, quippe quæ breuis ſit:

Lib. 4. De Legibus.

τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
ἀθάνατοι. μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτήν,
καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.
Virtutem at ſuperi ſudoribus vndique multis
Vallauere, & ad hanc via longa atque ardua ducit.

Aſſera.

Aſpera quin etiam eſt, ſed tandem in vertice ſummo
Plana eſt ac facilis, fuerit prius aſpera quamuis.

Animaduerterunt enim prudentiſsimi viri, ſine labore omnino nihil inter homines diuturnum eſſe poſſe, & omnia, vt quidam docuit, labore à dijs vendi mortalibus. Ideoque Cic. dicit: Neque ita generati ſumus à natura, vt ad ludum & iocum facti eſſe videamur, ſed ad ſeueritatem potiùs, & ad ſtudia quædam grauiora atque maiora. Vnde Cato ſenior commilitonibus inculcare ſolitus eſt, quod vniuscuiusque menti infixum eſſe conuenit: SI CVM labore præclari quiddam egeris, & quod honeſtati ſit coniunctum; labor abit, honeſtè factum remanet: Si cum voluptate quidquam commiſſum ſit; voluptas, vt res momentanea, citò auolat, atque euaneſcit: improbitas verò & nequitia, vt indelebile vitium perpetuò adhæret. Pia præterea & memorabilis admonitio continetur his verſibus: *Lib. 1. Offic.*

Non niſi per magnos voluit DEVS eſſe labores
Ad ſua regna viam, nec ſidera ſegnibus offert.

De qua re tanquam trita & vulgari licet multa egregia exempla recenſere poſſemus; præ ceteris tamen duorum Regum Æpypti memorabilia ſunt, qui vt ocij fuere impatientes; ita ignauiam ſummo odio proſecuti ſunt. Narrat autem Herodotus Seſoſtrem Regem primum omnium Regum longis nauibus Arabicum ſinum prætervectum populos rubri maris accolas in poteſtatem ſuam redegiſſe, indeque retro ijsdem veſtigijs reuerſum; coactis ingentibus copijs transgreſſum in continentem, infeſto exercitu obuias vbique gentes ſubegiſſe, ex Aſiaque in Europam transgreſſum Thraces & Scythas vi domuiſſe. Vnde digreſſus ad Phaſim amnem iter contendiſſe dicitur. Quascunque autem gentes nactus erat ſtrenuas, & pro libertate tuenda acriter & percupidè dimicantes, per harum ille regiones ſtelas, id eſt, cippos lapideos ſtatuebat, literis ſignificantes ipſius Regis nomen & patriam, & vt copijs eos proprijs ac viribus ſubegerat. Alexander autẽ de Alex. refert, trophæum eum cum coleis & virili membro erexiſſe. Quorum verò vrbes nullo negocio aut incruento certamine cepiſſet, apud hos itidem, vt apud illos, qui ſtrenuitatis ſpecimen ediderant, cippos quoque ſtatuebat, atque eò amplius muliebria genitalia adſculpebat, ſignificare volens eos ignauos & deſides eſſe. *Lib. 1. cap. 22. genial. dierum.*

Lib.34.de pudendis. Huius rei meminit quoque Pierius in hieroglyph. Amaſis deinceps rex Ægypti etiam legem ſanciuit contra ocioſos & ignauos. Nam eius memorabilis ſanctio fuit, vt ſinguli quotannis apud Nomarchem, id eſt, cuiusque præfecturæ præſidem profiterentur, vnde viuerent. qui autem hoc non faceret, aut genus vitæ præſidi approbare non poſſet, huic pœna extremum ſupplicium eſſet. Hanc legem Solon ex Ægypto mutuatus Athenienſibus promulgauit, qua illi ſemper vſi ſunt, lege ſanè inculpata. Areopagitas quoque hac lege iurisdictionem exercuiſſe teſtis eſt Athenæus *Lib.4.* his verbis: ὅτι δ' ἀσώτους, καὶ τοὺς μὴ ἔκ τινος περιουσίας ζῶντας τὸ παλαιὸν ἐκάλουν τε Ἀρεοπαγῖται καὶ ἐκόλαζον, ἱστόρησαν Φανόδημος καὶ Φιλόχορος, ἄλλοι τε πλείονες. id eſt, Quòd autem patrimoniorum profligatores, eosque qui nullis facultatibus victitarent, Areopagitæ in iudicium vocarent, pœnisque & ſupplicijs afficerent, memoriæ mandarunt Phænodemus & Philochorus, pluresque alij. Deinde idem autor Athenæus huiusmodi exemplum eius rei ſubdidit. Siquidem Menedemus, inquit, & Aſclepiades erant iuuenes ambo philoſophiæ quidem ſtudioſi, ſed egeſtate præditi. Hos Areopagus pro poteſtate accitos interrogare inſtitit, quonam pacto fieret, vt quum dies ipſi totos Philoſophis operam darent, nihil in cenſu habentes, bona nihilominus habitudine corporis viderentur. Ad hæc illi reſpondentes, quum piſtorem quendam accerſiri poſtulaſſent, & ille accerſitus veniſſet, eum interrogandum duxerunt. Qui quum rogitantibus Areopagitis dixiſſet, vnaquaque nocte illos in piſtrinum deſcendere ſolitos, ibiq; frumentum molentes, pro nocturnis operis drachmas vtrumque ſingulas ferre; admiratus Senatus, ducentas eis drachmas ob virtutem decreuit. Ob eam etiam cauſſam Scipionis Africani induſtria & ſedulitas celebratur, qui dicere ſolitus eſt, Se nunquam minus ocioſum eſſe, quàm quum ocioſus eſſet. Et Scipio Naſica quibusdam dicentibus, res Romanas iam in tuto eſſe, extinctis Carthaginenſibus, & Græcis in ſeruitutem redactis, Immò, inquit, nunc demum ſumus in periculo ſummo, poſteaquam nulli ſuperſunt, quos vel timeamus, vel reuereamur. Senſit ſanè inimicos per occaſionem vtiles eſſe nobis, per quos non licet impunè ſecureque eſſe negligentes & ſegnes. Huc reſpexit Cato quoque, qui voluit vnicuique qui nomen ſibi acquirere ſtuderet, cogitandum,

quo

quo pacto ratio reddenda illi foret, non tantùm negociorum, ſed & ociorum. Conſtat namq; ex hiſtorijs Romanorum ferè potentiſs. à primordio vrbis proprijs manibus laboraſſe, ſicut habemus exemplum in L. Quintio Cincinnato, qui ab aratro in curiam deductus fuit. Nam priſcis temporibus proceres ciuitatis morabantur in agris, & ſi quando Conſilium publicum cogendum erat, à villis accerſebantur in Senatum. Vnde tritum apud veteres agriculturæ ſtudioſos prouerbium erat, Omnium optimum fimum eſſe fimum, qui ex frequenti veſtigio domini in agrum caderet, & ſicut equum, ita quoque agrum impinguare domini oculum. Hinc agrum malè colere Cenſoria nota, & caſtigatio Cenſoria minus arare quàm verrere. Ita enim dicit Cato, ſicut à Gellio refertur: *Lib.4.cap.12.* Si quis agrum ſuum paſſus fuerat ſordeſcere, eumque indiligenter curabat, ac neque arauerat, neque purgauerat; ſiue quis arborem, vineamque habuerat derelictui; non is ſine pœna fecit, ſed erat opus Cenſorium, Cenſoresque ærarium faciebant. Ad hanc φιλοπονίαν & frugalitatem Romanorum etiam Ouidius *Lib.1. Faſtorum.* ſpectauit, inquiens:

Frondibus ornabant quæ nunc Capitolia gemmis,
Paſcebatq; ſuas ipſe Senator oues.
Nec pudor in ſtipula placidam cepiſſe quietem:
Nec fœnum capiti ſuppoſuiſſe fuit.
Iura dabat populis poſito modò Prætor aratro,
Et leuis argenti lamina crimen erat.

Laudarunt igitur veteres ob hanc cauſſam Lacedæmonios, qui ſic inuocandos deos exiſtimabant, vt manum etiam admoueremus, noſtram ſcilicet operam addentes. neque enim eos aliter exaudire. In hanc ſententiam Salluſtianus Cato, Non votis, inquit, neq; ſupplicijs muliebribus auxilia deorum parantur: vigilando, agendo, benè conſulendo, proſperè agendo omnia cedunt: vbi ſocordiæ te & ignauiæ tradideris; nequicquam deos implores; irati, infeſtique ſunt. Huc reſpexerunt prudentes Romani, quòd Agenorium, qui ad agendum excitaret; Stimulam, quæ ad agendum vltrò ſtimularet; Strenuam, quæ faceret ſtrenuum, intra Vrbem tanquam deos colerent, & ſacra publica illis conſtituerent. Quietem verò deam publicè ſuſcipere noluerunt, ſed ante Vr-

bem

bem in via Lauicana fanum illi deſtinarunt. Rectiſſimè igitur à Q. Ennio in ſua tragœdia, cui titulum fecit Iphigenia, ſcribitur, vt refert Gellius:

Lib.19. cap.10.

Ocio qui neſcit vti, plus negocij habet,
Quàm quum eſt negocium in negocio.
Nam cui quod agat, inſtitutum eſt; nullo negocio
Id agit, ſtudet ibi, mentem atque animum delectat ſuum.
Ocioſo, initio animus neſcit, quid velit.
Hoc idem eſt; neque domi nunc nos nec militiæ ſumus.
Imus huc, hinc illuc: quum illuc ventum eſt, ire illinc lubet.
Incertè errat animus, prœter propter vitam viuitur.

Ne autem omnino in ethnicis ſanctionibus, præceptis & actionibus hæreamus, audiamus hac de re ſacras literas, in quibus non minùs ad perferendum laborem, & fugiendum ocium admonemur, quàm nobis alia delicta prohibentur. Solomon ſanè in prouerbijs ita damnat ocium & ignauiam, vt dicat, Qui ignauia ſua tempeſtiuè non arat, ei hiberno tempore mendicandum eſſe. Notum etiam eſt, quòd Paulus Apoſtolus præcipiat, Qui non laborat, non manducet. Etenim vnumquemque recepturum mercedem ſecundùm labores vel opera ſua. Item Ignatius coætaneus Apoſtolorum in epiſtola ad Antiochenos: Nemo iners & ocioſus edat, ne vagus fiat & ſcortator. Et ad Tarſenſes; Nemo inter vos ocioſus ſit. Mater enim egeſtatis inertia. Et apud Iobum legimus, Hominem ad laborem naſci, ſicut auem ad volandum. Idcoque Auguſtinus piè & rectè ſcribit, Illam eleemoſynam DEVM approbare, quæ de iuſtis laboribus miniſtratur. Meritò autem ocium omnibus inuiſum eſſe debet, cùm ſecundùm Bernhardum id cogitationum & tentationum malarum ſit incentiuum. Qui etiam in epiſtola ad Ruſticum ſcribit, Ægyptiorum monaſteria hunc tenere morem, vt nullum abſque opere & labore ſuſcipiant, non tam propter victus neceſſitatem, quàm propter animæ ſaluationem. Nam ſicut in terra inculta naſcuntur vepres, & in aqua immota vermes: ita in anima ocioſa malæ cogitationes proueniunt. Sunt enim noſtri animi ad aliquid agendum nati & appoſiti: itaque opere paſcuntur, roborantur, gaudent: ocio verò diſſoluuntur, inertia decidunt. Et vt arcum intentio, ita animos remiſſio frangit, nec omnino poſſunt nihil agere, vt ad libidinem & flagitia

Cap.5.

De vita Chriſtiana.

flagitia, & his grauiora etiam facinora prolabi neceſſe ſit, quum melius aliquid deeſt, quo occupantur. Etenim nunquam faciliùs ſubrepit aſtus diabolicus, quàm in ocio, nec aliàs promptiùs exercet artes ſuas Venus, nec in femina modò, ſed in fortiore animante ac cõſtantiore, viro, vt pulchrè doctiſs. Viues monet. Vnde accidit, ſicut Papyrius Maſſonius memoriæ tradidit, Childericum Regem conſenſu Stephani Pontificis Romani in gratiam Pipini depoſitum ac detonſum in monaſterium relegatum eſſe, exemplo publicè ſalubri, ne Reges imbelli ocio victi pro virtute ignauiam colant. Semper enim illuſtribus familijs ocium & ignauia exitio fuere. Eodem modo rectiſs. in benè conſtitutis Regnis & Rebuspub. contra inertes & ocioſos inquiritur, vnde ſint, quid in loco ſine labore faciant, & de quo viuant. Sicut peculiares Conſtitutiones Saxonicæ Electorales extant, quibus mandatur, vt hoſpites & caupones ocioſos & ignauos homines vltra triduum apud ſe non retineant, & ſi migrando de vna taberna ad aliam, vel alia de cauſſa ſuſpicio contra illos oriatur, vt deferant eos magiſtratui, qui de vita & moribus eorum diligenter inquirat; ſique ſontes reperiat, pro merito puniat. Inprimis autem in oppido Miſniæ Leucopetra vel VVeiſſenfelſio ad Salam, non procul à finibus Turingiæ, acris inquiſitio erga tales ignauos & vagabundos homines eſſe ſolet. Vnde in patibulo, quod in edito loco ad biuium in via regia ſtat, plerunque conſpicies pendentes manipulum furum vtriusque ſexus. Compertum enim eſt, hac inquiſitione ſæpiſſimè detecta eſſe latrocinia, furta & alia ſcelera. Nemo enim de vento viuere præſumitur, vt Alexander Imper. reſcripſit. Hoc ipſum præbuit cauſſam veteribus, vt leges ſumptuarias conſtituerent, qualis fuit olim apud Corinthios. Ii enim, ſi quem cernerent ſplendidiùs obſonari, hunc interrogare ſolebant, vnde illi ſumtus competerent ei, quidue ageret. Quod ſi huic vitæ generi ſumtus ſuppeterent; frui ſinebant: Sin autem ſumtus facultates excederent; iubebant in poſterum moderatiùs vti: ni pareret, mulctam imponebant. Quod ſi nihil quum haberet, attamen ita ſplendidè & opiparè viueret; necandum carnifici tribuebant. quia aut hunc furem eſſe, aut noctibus ſpoliare, aut cum furibus participare, aut falſa teſtari, aut accuſare neceſſe eſſet. Hanc legem Athenæus ex Diphilo in Mercatore ita refert:

De Chriſtiana femina. lib. 1.

Lib. 1. annal. Franc.

L. fin. C. de alim. pup. præſtand.

Lib. 6. cap. 2.

Eſt optimè hîc ſtatutum apud Corinthios,
Si quempiam obſonare ſemper ſplendidè
Videmus, hunc rogamus, vnde viuat, &
Quid faciat operis? ſi facultates habet,
Vt reditus harum, ſoluere expenſas queat;
Perpetimur illum perfrui bonis ſuis.
Sin fortè ſumtus ſuperat ea, quæ poßidet;
Prohibemus huic ne faciat in poſterum.
Ni pareat, iam plectitur mulcta graui.
Sin ſumptuoſè viuit is qui nihil habet,
Tradunt eum tortoribus. Proh Hercules.
Nec enim licet vitam absque malo vllo degere
Talem; ſcias. Sed eſt neceſſe aut noctibus
Abigere prædam, aut fodere muros ædium,
Aut hæc patrantum iungier commercio,
Aut in foro agere Sycophantam, aut perfidum
Præbere teſtem. Nos genus hoc mortalium
Eijcimus hac ex vrbe, velut purgamina.

Poſtremò pulchra eſt explicatio hieroglyphicarum figurarum, quæ à Poliphilo in ſua Hipnerotomachia Italica ponitur, talis videlicet.

EX LABORE DEO NATVRÆ SACRIFICA LIBERALITER. PAVLATIM REDVCES ANIMVM DEO SVBIECTVM. FIRMAM CVSTODIAM VITÆ TVÆ MISERICORDITER GVBERNANDO TENEBIT INCOLVMEMQVE SERVABIT.

De validis mendicantibus.

CAPVT XVI.

FORTE fortuna incidi in librum quendam, in quo hæc ſcripta erant: Tria genera hominum debent expelli de ciuitatibus; leproſi, cadauera mortuorum, mendicantes validi. Venit igitur mihi in mentem non ſine graui cauſſa in vetere lege à Moyſe præceptum fuiſſe Iudæis, ne illi egenos & mendicos

inter ſe patiãtur, vnde colligendum eſt, quàm exoſum ſemper fuerit hoc genus hominum, qui veluti fuci ſeſe aliorum laboribus ſuſtentare, & alimenta egenorum ſurripere ſatagunt. Quare ſi leges Cæſareæ volunt, quòd filius qui poteſt ex induſtria ſua victum quærere, non ſit à patre alendus, multò magis ij ferendi non ſunt, qui bona habitudine corporis præditi, ſe ipſos labore ſuo ſuſtentare poſſunt, ne damno aliorum pingueſcant. Iuſtiùs igitur aliquis fecerit, ſi iniuſtè petentem correxerit, quàm ſi ei dederit. Hac de re habemus legem Platonis talem: NEMO IN NOSTRA CIVITATE MENDICVS ESTO. Et idem Plato dicit, In ea ciuitate, in qua videas mendicos, ibidem eſſe fures, latebras quæritantes ſectores, ſacrilegos, & huiusmodi ſcelerum artifices. Non abſimilis etiam fuit lex Gratiani, Valentiniani & Theodoſij Imppp. quæ eſt inſerta in Codice Iuſtiniani, ſub titulo de mendicantibus validis. Et extat Caroli Magni conſtitutio, in qua mendicis palantibus vetuit quicquam tribui: ſuos quamque regionem in- «
opes alere, ſanos validos labore victum queritare, ac deſiderio ſuf- «
ficere manus iuſſit. Huc reſpexerunt etiam Conſtitutiones Im- «
perij moderniores, quibus ſtatuitur, vt hoc ſegne atque futile genus hominum, & velut rapto viuens, non feratur. Ex ijsdem cauſſis veteres in benè conſtitutis Regnis & Rebuspub. non tulerunt eos, qui ſpecie religionis ſegniciem ſuam tegere, & alieno labore victitare voluerunt. Ita enim ſcribit Valer. Max. de Maſſilienſium Repub. Omnibus qui per aliquam religionis ſimulationem alimenta inertiæ quærunt, clauſas portas habet, & mendoſam & fucoſam ſuperſtitionem ſummouendam eſſe exiſtimans. Saluberrimam igitur doctrinam habemus in Eccleſiaſtico, vbi dicit: Fili vitam mendicam ne degeris, mors enim mendicitati eſt præferenda. Viri menſam alienam ſpectantis vita, non eſt pro vita deputanda, animum enim ſuum alienis contriſtat cibis. Cauebit autẽ vir prudens & eruditus. Ori impudenti ſuauis eſt mendicitas, & in ventre eius ignis ardet. Huc ſpectaſſe videtur Iohañes Auentinus, vbi ita dicit: Nunquam ſane ab eo tempore, quo mendicantes monachi exorti fuere, ſtatus Eccleſiæ fuit felix. Nouationibus ſemper ſtuduere plebem aduerſus Eccleſiaſtas ſuos, Epiſcoposque concitare; more coruorum cadauera hiante rictu ſectati ſunt; vetera tam Chriſtianorum, quàm gentilium philoſophorum monumen-

L. ſi quis §. Sed ſi filius. De lib. agnoſc.

Lib. 11. de legib.

Lib. 8. de Repub.

Lib. 2. cap. 1.

Cap. 40.

De rebus Turcicis.

ta & artes oppreſſerunt. Profectò quocunque tandem modo ſuam hypocriſin tueantur, extra controuerſiam eſt, mendicare æquè atque fornicari à DEO prohibitum eſſe, nec apud veteres illos Chriſtianos mendicantibus locum vllum fuiſſe. Sacra ſcriptura mendicitatem vt ſummum probrum deteſtatur. Chriſtiani illi veteres tripartitò decimas diſtribuebant: Vna pars erat pauperum, qui vel per ætatem, vel per languorem corporis laborare haud valebant. Mendicare inter eos nefas erat. Huc vsque Auentinus. Lepidè igitur, ſi non rectè, mendicis validis, qui mendicandi victus quaſi artem quandam factitant, iubetur panis dari, & inſuper quaſi pro opſonio pugnus impingi. illud quidem, quia homini panem petenti negare vix hominis videtur: hoc autem, vt diſcant ab illa fœda parandi victus ratione abſiſtere, & intelligant, ſe bonis omnibus meritò odioſos eſſe. Verſus græcus, ſicut à Mureto in ſuis varijs lectionibus inducitur, hic eſt:

Δὸς ἄρτον πτωχῷ, καὶ κονδύλον ὄψον ἐπ' αὐτῷ.

Hæc mihi meditanti venit in mentem hiſtoria elegans, quam recenſet Iodoc. Damhouderius in ſua praxi criminali. *Cap. 110. n. 55.* Quum Gandaui, inquit, cum aliquot Senatoribus Brugenſibus ſederem ante portam domus Senatoriæ, mendicus quidam gemebundus, plorabundus, miriſque modis Iri paupertatem ſimulans, eleemoſynam petit; habere ſe latens vitium ac malum prædicat, quod pudor illius hominum conſpectui exhibere deterreat. Ipſius miſerti ſinguli mendico eleemoſynam largimur. Mendicus à nobis digreditur. Vnus noſtrûm iubet famulum ſuum hunc mendicum inſequi, & propiùs quid latentis vitij haberet, perquirere. Paret is mandatis, mendicum rogat, quodnam ſit illud latens vitium, quo ſe laborare dicebat. Inſpicit faciem, videt pectus, videt brachia, omniaque nitentia & valida comperit. Nihil, inquit famulus, in te mali video. Ah, inquit mendicus, longè aliud eſt malum, quod me premit, quodq; à tuis obtutibus remotum eſt, nempe tale malum, quod per vniuerſum corpus meum ſerpſit, quod per venas ac medullas ita graſſatur, vt nullum ſit mihi corporis membrum, quod ſeſe laboribus ac operis tradere valeat. Hoc malum vocari audio pigritiam, & deſidiam. Quid? hæccine noxia admodum ſunt vitia? Famulus hîc ſtomachabundus diſcedit, ad ſuos redit. Rogatur, quod fuerit illud latens malum. Famulus, vt à mendico edoctus

edoctus fuit, rem explicat, cognitum illud latentiſs. malum, quod multos alios premit, aperit. Reſponſum cum riſu excipitur. Mox perquiritur mendicus, verùm aliò ſe ſubduxerat. Annectit idem Damhoud. aliam hiſtoriam, non minùs lepidam, quam propter prolixitatem omiſi, quum præſertim ipſius praxis in manibus habeatur. Rectè igitur hoc ſceleſtiſs. genus mendicantium deteſtatur, & quòd infinitorum malorum autores ſint Cornelius Agrippa multis exemplis & rationibus demonſtrat.

In libro de incertitud. & vanitate ſcientiarum capite 65.

De Cingaris, quos Germani Zigeuner *vocant.*

Capvt XVII.

NOtvm eſt in Germania & alibi genus hominum vagum, & inutile, qui vulgò Zigeuner/ apud Italos *Cingari*, ab Hiſpanis *Gittani*, à Gallis *Aegyptij* vocantur,

Quos aliena iuuant, proprijs habitare moleſtum.
Faſtidit patrium non niſi noſſe ſolum.

De quorum origine, & vnde veniant, diuerſi diuerſa ſentiunt. Quidam enim putant eos originem ducere à Chuſo, quem ferunt filium fuiſſe Chami, & oriundos eſſe ex Ægypto & Æthiopia, atq; adhuc vsque progenitoris maledictionem luere, per vniuerſum Orbem vagantes. Alij, inter quos eſt Polydorus, volunt eos eſſe Aſſyrios & Cilices. Volaterranus credit illos ab Vxijs ex Perſia ortum ſuum habere. Sed aliter rem ſe habere experientia oſtendit. Nihil enim aliud ſunt, quàm manipulus furum, vt ille ait, & colluuies ocioſorum & fraudulentorum hominum, ex varijs nationibus, non ita remotis, ſed vicinis collecta, qui extra ciuitates in agris, in triuijs, tentoria erigentes, latrocinijs & furtis, deceptionibus & permutationibus, atque ex chiromantica diuinatione, oblectantes homines, ijs fraudibus victum mendicant. Fabulas quoque meras, fingunt, ſibi ex patrijs ſedibus neceſſariam migrationem neſcio quibus de cauſſis iniunctam eſſe. ſi ſecus fecerint, & nõ quotannis hordas ſuas, id eſt, multitudinem hominum vtriusque

ſexus exulatum miſerint; calamitatem & ſterilitatem certam omnibus præſtò eſſe.

Lib.25. in fine.

Pierius in hieroglyphicis ſcribit, nonnullos arbitrari, hoc hominum genus ab aue Cinclo (cuius pictura veteres extremæ paupertatis hominem ſignificare voluerunt, vnde prouerbium, teſte Suida ortum: Pauperior leberide & cinclo) nomen accepiſſe. Ita enim inquit: Cùm cinclus inops adeo ſit, neque certo vsquam lare vtatur, nonnulli errones illos, qui nunc totum terrarum Orbem mendicabundi, cum Chiromanticis vxoribus & liberis peragrant, nusquam domos certas habentes, quos vulgò Cingaros vocamus, Cinclos ab auis huius ſimilitudine appellatos arbitrantur. &c.

In Adagijs.

Vnde Eraſmus ait, Ruſticos mendicos & errores Cinclos vocare, & adducit teſtimonium Æliani, qui dicit hoc genus hominum Græcos ἀνεστίους nominare, hoc eſt, expertes penatium.

De natura animant. lib.12.

Ceterùm, vt rectiùs cognoſcamus, cuiates ſint iſti impoſtores, audiamus Albertum Cranzium, cuius hæc verba ſunt:

In Saxonia lib.11. ca.2.

Quum ageretur à CHRISTO annus decimus ſeptimus poſt mille quadringentos, primùm apparuere his noſtris maritimis locis ad mare Germanicum homines nigredine informes, excocti ſole, immundi veſte, & vſu rerum omnium fœdi, furtis inprimis acres, præſertim feminæ eius gentis. Nam viris ex furto feminarum victus eſt. Tartaros vulgus appellat. In Italia vocant *Cianos.* Ducem comites milites inter ſe honorant. Veſte præſtantes, venaticos canes pro more nobilitatis alunt, ſed vbi venentur, niſi furtim non habent. Equos ſæpè mutant, maior tamen pars pedibus graditur. Feminæ cum ſtratis & paruulis iumento invehuntur. Literas tum prætulerunt Sigiſmundi Regis, & aliquot Principum, vt transitus illis per vrbes & prouincias incolumis permittatur, innoxiusque. Ferunt ipſi ex iniuncta ſibi pœnitentia mundum peregrinantes circumire, ſed fabellæ ſunt. Hominum genus, quod vſu compertum eſt, in peregrinatione natum, ocio deditum, nullam agnoſcens patriam, ita circuit, furto, vt diximus, feminarum victitans: canino ritu degit: nulla religionis illi cura: in diem viuit: ex prouincia demigrat in prouinciam: per aliquot annorum interualla redit, ſed multas in partes ſcinditur, vt non ijdem in eundem facilè redeant, niſi per longa interualla, locum. Recipiunt paſſim & viros & feminas volentes in cunctis prouincijs, qui ſe illorum miſcent contubernio. Colluuies hominum mirabilis,

omnium

omnium perita linguarum, ruſticæ plebi grauis imminens: vbi foris illi laborant in agris, hi ſpolijs inuigilant caſellarum. Auentinus quoque hanc impoſtorum progeniem ſuis viuis coloribus egregiè depinxit, cuius verba ex annalibus Boiorũ inſerere operæ precium exiſtimaui. Eadem tempeſtate (anno videlicet poſt natum CHRISTVM M. CCCC. XXXIX.) furaciſſimum, inquit, illud genus hominum, colluuies atque ſentina variarum gentium, quæ in confinio imperij Turcarum atque Vngariæ habitant (*Zigenos* appellamus) Rege Zindelone noſtras peragrare cœpere regiones. Furto, rapina, diuinationibus impunè prorſus victum quæritant. Ex Ægypto ſe eſſe mentiuntur, extorresque domo à ſuperis cogi, maiorum delicta, qui Deiparam virginem cum puero IESV hoſpitio excipere recuſarint, ſeptem annorum exilio expiare, impudentiſſ. confingunt. Experimentis cognoui, eos vti Venetica lingua. Et proditores atque exploratores eſſe, cùm alij, tum in primis Maximilianus Cæſar Auguſtus & Albertus parens Principum noſtrorum publicis edictis teſtantur. adeo tamen vana ſuperſtitio hominum mentes velut lethargus inuaſit, vt eos violari nefas putent, atque graſſari, furari, imponere paſſim impunè ſinant. Hæc Auentinus. Tale genus hominum futile & deteſtabile in Aſia apud Mahometanos paſſim quoque vagari, hiſce noſtratibus Europæis Cingaris ſceleribus, impoſturis, furtis, alijsque nefandis vitijs, multis nominibus ſuperiores, eosque vulgò Torlaquos vocari, Nicolaus Nicolai, Andreas Theuetus & alij complures in ſuis peregrinationibus teſtantur. Canones ſanè, & qui in eos commentaria ſcripſerunt, tanquam peccatum graue contra primum præceptum Decalogi, reputant, ſi aliquis eiusmodi peregrinatores Cingaros de fortuna ſua percontatur, animo credendi id, quod illi reponderint, quamuis ex curioſitate, vel ridendi gratia ſi quis faceret, non pro lethali culpa habeatur, niſi perſona talis eſſet conditionis, vt ex illa interrogatione alij grauiter offenderentur, tunc enim ratione ſcandali grauius cenſetur peccatum.

Lib. 7. non procul à fine.

c. 2. de noui oper. nunciat.

De

De induſtria hominum, quibusdam veterum inſtrumentis Muſicis, & quatenus iuuentus in ijs ſit inſtruenda.

CAPVT XVIII.

MIRA eſt induſtria & ſolertia hominum vtriusque ſexus in quibusdam Germaniæ ciuitatibus, vbi non ſolùm puberes & adulti, ſed etiam impuberes & decrepiti, habent ꝙ agant, vt inde neceſſaria alimenta acquirere poſſint. Vidi ego in celeberrima vrbe, pueros & puellas ſeptennes & quinquennes, &, ſi liceret dicere, propemodum infantes, labore ſuo, licet ipſis ludicro, attamen ſubſidiola ſibi ad victum parare. Adeò ſolers eſt natura in excogitandis ijs artibus, ex quibus ad ſuſtentationem ſui adminicula habere & lucrum percipere ſperat. Ea autem per ſe „ pauciſſimis eſt contenta, ſiquidem, teſte Ariſtotele, natura modicum petit: opinio immenſum Quod ſanè, ſi vlla in gente euidenter conſpici poteſt, in Belgis id manifeſtè apparet, qui magnam induſtriam hac in parte adhibere ſolent. Vt verè de illis dici poſſit, quod ex veteri quodam poëta Athenæus recenſet:

τοῖς ἄρτοις ὅσας
ἱςᾶσι παγίδας οἱ ταλαίπωρ(ο)ι βροτοί;

Quàm multos laqueos miſeri homines panibus ſtruunt? Hoc quoque olim apud Alexandrinos vſitatũ fuiſſe teſtatur epiſtola Adriani Imperatoris ad Seruianum Coſ. Ciuitas, inquit, opulenta, diues, fœcunda, in qua nemo viuat ocioſus. Alij vitrum conflant: ab alijs charta conficitur: omnes certè Lymphiones cuiuscunque artis & videntur & habentur. Podagroſi, quod agant, habent: cæci quod agant, habent: ne chiragrici quidem apud eos ocioſi viuunt. &c. Alexandrinos itaque induſtria ſingulari præditos fuiſſe, non ſolùm ex teſtimonio hoc Adriani apparet, verùm etiam Athe- *Lib. 4. cap. 24.* næus eos peritiſs. Muſicæ artis teſtatur. Ita enim ſcribit: Nulli magis periti ſunt artis Muſicæ, quàm Alexandrini, neque pulſandæ citharæ ſolùm dico, cui vel pauperrimus quisque priuatus apud nos, atque indoctus omnis ita eſt aſſuetus, vt quàm celerrimè

errores,

errores, qui in pulſatione chordarum fiunt, deprehendere poſſit: ſed tibiarum etiam ſunt peritiſsimi. Nec earum ſolùm quæ virgineæ pueriles que vocantur, ſed & earum quæ dicuntur viriles, perfectæ & ampliores, cithariſteriarumque & dactylicarum. Tibias enim buxeas, de quibus Sophocles in Niobe & Tympaniſtis meminit, nullas alias eſſe cognouimus, quàm Phrygias, quarum etiam non ignari ſunt Alexandrini. Nouerunt & diopos, & muſocopos, quique hypotreti appellantur. De buxeis tibijs mentionem facit Callias in deuinctis, quas Iuba Phrygiorum eſſe inuentum aſſerit, & ob ſimilitudinem craſſitudinis ſcytalias nuncupari, quibus vtuntur Cyprij, ſicut Cratinus iunior in Theramene teſtatur. Nouimus etiã hemiopos tibias dictas, de quibus Anacreon: Quis animum meum tenerum oblectans ingreſſus eſt, vt ob hemiopum tibiam ſaltem? Sunt tibiæ huiusmodi perfectis minores. nam & Æſchylus iuxta menſuram ſtudentes induxit &c. Etſi autem ignotum non eſt, quàm mirificam vim Muſica habeat in commouendis affectibus non ſolùm hominum, ſed etiam brutorum, ſicut multæ hiſtoriæ hac de re à Lilio Gyraldo recenſentur, ob eamq; rem tam ab alijs, quàm à Caſtellianeo in ſuo Cortegiano, vel vita aulica, tanquam res nobili viro digna prædicatur. Et Sozomenus quoq; memorabile exemplum recenſet. Eo enim tempore, quo Eugenius bellum graue & periculoſum commouit, cœpit pecunia Imperator Theodoſius defici. Plus igitur exigere vndiq; inſtituit, quàm antea contributum fuerat. Eam rem Antiocheni ita indignè tulerunt, vt & verbis cõtumelioſis debaccharentur in Imperatorem, & ſtatuas tam ipſius quàm Auguſtæ euerterent. Mox furore iracundiæ, tanquam tempeſtate, mitigato, pœnitere eos commiſſorum, & intelligere, in quod diſcrimen coniecta eſſet ciuitatis ſalus. deplorare igitur temeritatem, & confiteri delictum, & cum lachrymis ac eiulatu implorare Deum, vt leniret Imperatoris animum, & preces illas miſerabilibus modis decantare. Flauianus epiſcopus in illo periculo non ſubtraxit opem ciuibus ſuis, & profectus ad Imperatorem, deprecando conatur illum placare. Quum verò parum ſe proficere ſentiret, & atrocem pœnam meditari Imperatorem animaduerteret, neq; interpellare illum ampliùs auderet, & angeretur reſpectu civitatis ſuæ, tale cepit conſilium. Solebant ſymphoniaci pueri ad epulas aliquid accinere, vt Imperator exhilararetur. Im-

De poët. hiſt. dialog. 1.

Lib. 1.

K petrauit

petrauit igitur ab ijs quorum curatio ea erat, vt pueros Antiochenarum ſupplicationum carmina decantare paterentur. Quæ audiens Imperator, tanta miſericordia affectus fuiſſe perhibetur, vt pateram, quàm fortè manibus tum teneret, lacrymis profuſis rigaret. Et mox indignatione omni depoſita veniam Antiochenis dedit. Eodẽ modo vis mouendi animos ex hiſtoria, quæ à Strabone & Pauſania refertur, de Tyrtæo duce Lacedæmoniorum, cognoſcitur, qui quũ ſuauiſſimis modulis ad tibiam ſua carmina cecin iſſet; milites ita inflammauit, vt qui ſæpiùs antea victi fuerãt, veluti Muſarum furore conciti, victores euaſerint, & exercitum Meſſeniorum funditus deleuerint. Eodem modo Timotheum Mileſium tanta excellentia in Muſica facultate fuiſſe legimus, vt quum ſe Alexandro Magno oſtentare vellet, peritè adeo Palladis carmen Orthium, quod alij Phrygium dixêre, modulatus ſit, vt ardore cantus ad arma ſtatim Alexander proſiluerit; rurſus, eodem quaſi receptui canente, depoſuerit. Et Lilius Gyraldus refert hiſtoriam Danicam de Muſico, qui tanta modulandi vi excelluit, vt ſe audientes mente abalienare, id eſt, modò lætos, modò triſtes, imò furioſos efficere poſſe, gloriari ſolitus ſit. Idq; eum in præſentia Regis præſtitiſſe. Et addit, ſe propè paria, non ſemel apud Leonem X. ſpectaſſe. Fuerunt autem apud veteres peculiares moduli, ad affectus diuerſos deſtinati, vt ex Caſſiodori epiſtola, quam ibidem Gyraldus citat, apparet. Dorius, inquit, prudentiæ largitor eſt, & caſtitatis effector: Phrygius pugnas excitat, votum furoris inflammat: Æolius animi tempeſtates tranquillat, ſomnumq́; iam placatis attribuit: Iaſius intellectum obtuſum acuit, & terreno deſiderio grauatis cœleſtium appetentiam bonorum operator indulget: Lydius cõtra nimias curas animæ tædiaq; repertus, remiſſione reparat, & oblectatione corroborat. Etſi verò inquam, Muſicæ vis ac poteſtas in excitandis animi affectibus maxima eſt, ſicut eleganter & eruditè recenſetur à Donzelino: haud inconueniens tamen erit, huic meditationi adijcere, quid parens meus piæ memoriæ, nobili cuidam amico ſuo, quærenti inter alia, quatenus iuuentus ad Muſicæ exercitia aſſuefacienda eſſet, reſponderit. Hæc enim ſunt eius verba: Quòd pleriq; nunc Muſicam exquiſitè diſcere pueros volunt, neq; ſolùm voce canere, ſed & tibijs, ceteriſq́; quæ ἐμπνευστὰ ὄργανα vocarunt, itemque fidibus ſcire, quæ ſunt ἔντατα;

De poëtar. hiſt. Dialogo 9.

Lib. 2.

In remedio ferendarum iniuriarum.

idi

id quale ſit conſideratione eget accurata. Sed in hac confuſione vitæ haud ſcio an explicari diſſerendo nequeat. Multa enim vel plurima potiùs concedenda ſunt moribus, quamuis prauè fieri gerique videantur. Sed eſt omnino in hac parte, ſi ad pietatem & virtutem, & curam officij educare iuuentutem placet, modus aliquis ſeruandus, vt & quaſi ſucciſiuis horis huic ſtudio opera detur, neque temerè diſcantur omnia, præſertim organica. Et veteres à liberali inſtitutione cùm aliorum organorum, quæ fortaſſe ignota nobis ſunt, tum tibiarum vſum remouerunt, & has propter deformitatem oris abieciſſe Mineruam tradiderunt. Mineruam autem ſapientiæ & virtutis quoddam numen illos feciſſe ſcimus. Ijdem eos, qui ad ſpem Reip. educarentur, noluerunt ita Muſicam doceri, tanquam artifices aliquãdo illius & ipſi eſſent futuri. Sed quum ſcientiam quandam apprehendiſſent, & mediocrem vſum comparaſſent, eo contentos ad grauiora & ſeueriora ſtudia adduci. Nam vt veterum quiſpiam poëtarum ſcripſit:

γνώμαισιν ἀνδρῶν εὖ μὲν οἰκοῦνται πόλεις
εὖ δ᾽ οἶκος, οὐ ψάλμοισι καὶ περετίσμασι.

Quibus ſignificatur, rectè & præclarè adminiſtrari atque regi tam publicam rem quàm familiarem, prudentia & conſideratione, non carminum modulatione & ſonis. Hactenus ille. Huc referri poteſt quod Cicero ex Platone citat, Solere Reſpublicas cum Muſica ſimul mutari. *De legibus.* Cuiuſmodi enim numeris in cantu, grauibus aut mollibus, delectantur homines, ijſdem & moribus ſe præditos oſtendunt. Tales autem ſunt Reſpublicæ, quales ſunt ſingulorum ciuium domus. Id non ignorarunt Lacedæmonij, quum idem Timotheus Mileſius citharœdus celeberrimus multiplicem adhiberet harmoniam, eamque in Chromaticum genus, quod mollius eſſet, inuentis nouis chordis, conuertiſſet. Tale enim fecerunt de eo decretum, quod Lilius Gyrald. ex Boëtio refert: Quoniam Timotheus Mileſius in noſtram veniens ciuitatem antiquum cantum negligit, & ſeptichordem citharam auerſatus, multarum vocum conſonantiam, hoc eſt, polyphonian inducens, infecit auditus iuuenum per chordarum multiplicitatem, id eſt, polychordian, & recentiſſimum melos induxit, & variam pro ſimplici & ordinata circuminduit modulationem, in Chromaticum conſtituens me- *De poët. hiſt. dialog. 9.*

K 2 lidieſin,

lidieſin, pro enarmonio faciens antiſtrophon alternam; accitus verò in Eleuſiniæ Cereris certamen, indecentem diſperſit fabularum ſucceſſionem; Semeles enim dolores non ſat iuſtè iuuenes docuit: Edoceri dicimus de his Reges & Ephoros, accuſandum eſſe
» Timotheum, reaſſumendam verò vndecim chordarum lyram, ex-
» cidentes ſuperfluas, relicta ſeptichordi cithara, vt quiuis intuens
» vrbis grauitatem, caueat in Spartam inferre quippiam inhoneſta-
» rum indecentiumque conſuetudinum.

De fuga laſciuiæ & voluptatum.

CAPVT XIX.

VETERES quum viderent iuuentutem & adoleſcentiam nimis ad laſciuiam & voluptatem, idque naturali, ſed deprauato quodam impulſu, procliuem eſſe (vnde adoleſcentiari idem apud illos fuit quod luxuriari, ſic nonnunquam iuuenari pro laſciuire ponitur) multa, prudenti ſanè conſilio, excogitarunt, quibus eam ab iſtis illecebris abſterrerent, & ad virtutem honeſtatemque aſſuefacerent. Non enim ignorarunt, blandas voluptates corrumpere omne robur animi, indolemque virtutis, ingenium labefactare, conſilium eripere. Quo quid pernicioſius humano generi afferri poteſt? Et Seneca prudenter monet, Nullum hoſtem tam contumelioſum eſſe in quenquam, quàm in pleroſque voluptates ſuæ, quæ quum hominem arripuerint, penitus ſubmergunt & ſubuertunt. Vnde non minùs grauiter quàm verè à D. Hieronymo dictum eſt: Omne peccatum poſt factum pœnitentia ſequitur: ſola voluptas in ipſo pœnitentiæ tempore præter-
» itos ſtimulos patitur, vt ex hoc, quod corrigere cupimus, rurſus
» ſit materia delinquendi. Vſa autem fuit prudens & ſobria anti-
» quitas interdum non tantùm veris narrationibus & exemplis, quæ
» in brutis accidere fama eſt, ex quibus vnum atque alterum, vt alia prætereamus, aſſcribendum operæ precium duxi. Tradunt odore pantherarum & contemplatione, armenta mirè affici, atque vbi eas perſentiſcant, properatè conuenire, nec terreri, niſi ſola oris toruitate. quam ob cauſſam pantheræ abſconditis capitibus, quæ corporis

M. Varro in fragmentis. *Horat. in arte poë-tica.* *Plutarchus in vita Annibalis.* *Ad Amantium.* *Solinus cap. 21.*

corporis reliqua ſunt ſpectanda præbent, vt pecuarios greges ſtupidos in obtuitu populentur ſecura vaſtatione. Eodem modo D. Ambroſius vtitur pulcherrima ſimilitudine de cancro & oſtreo. Cancer, inquit, libentiſſimè veſcitur carnibus oſtreorum. Verùm quoniam illa benè munita ſunt, firmiſs. vtrinque teſtis, vt vi perfringi non poſſint; obſeruat callidè dum ſe exponant ad ſolem. Ibi dum ſe aperiunt, & captant auram; cancer immittit hiantibus in os lapillum, vt teſtas reducere non poſſint; poſtea ſatis tutò intrudit chelam & depaſcitur. Ita quum homines ſeſe dedunt ocio, & animum aperiunt voluptatibus; venit diabolus, immittit fœdas cogitationes, atque ita quum illi teſtam, qua antea muniebantur, non poſſint retrahere, deuorantur. Vſi, inquam, ſunt veteres non modò veris & naturalibus exemplis, ſed etiam ſæpenumero delectati ſunt fabuloſis narrationibus fidem firmare, aut demere; quod genus θέσεις & ἀνασκευὰς & κατασκευὰς Græci vocant; vt mentes puerorum quaſi ſuaui concentu paulatim deuincirent, illisque mala & incommoda, quæ ex luxu & voluptatibus promanarent, ante oculos ponerent. Docet autem prudentiſs. Plato, quales fabulæ narrandæ ſint vel non. Adultiores verò & prudentiores hoc delectu non indigent. Nam vt apis ex amariſſimis floribus, & aſperrimis ſpinis, mel ſuauiſſimum & leniſſimum colligit: ſic ex turpibus ac ſceleratis fabulis, ab ijs qui valent iudicio, vtcunque decerpi poteſt aliquid vtilitatis. Tritum enim eſt, nullum librum eſſe tam malum, quod dicere ſolitum Plinium accepimus, vt non aliqua ex parte prodeſſe poſſit. Vnde Galli ſuum prouerbium ſumſerunt; *Il n'eſt mal, d'ont bien ne venge.* Quod ita pentametro exprimi poſſet:

Lib. 2. de Repub.

Expers omnino eſt res mala nulla boni.

Ceterùm ingenioſæ fabellæ habent hanc vim, quòd ducere animos ſoleant, & præcipuè imperitorum, qui & ſimpliciùs quæ ficta ſunt, audiunt, & capti voluptate facilè ijs quibus delectantur conſentiunt. Hoc etiam Claudianus conatus eſt facere, vbi ait:

Quintilian. Lib. 5. Orat. inſtit.

In laudibus Stilliconis, paneg. 2.

Luxuries prædulce malum, quæ dedita ſemper
Corporis arbitrijs hebetat caligine ſenſus,
Membraque Circeis effeminat acriùs herbis,
Blanda quidem vultu, ſed qua non tetrior vlla
Interiùs, fucata genas, & amicta doloſis

Illecebris, toruos auro circumlinit hydros.
Illa voluptatum multos intexuit hamos.

Nam vt feræ beſtiæ blanda manu permulſæ, leui certamine ſuperantur: ita libidines, mollicies, aliaque animæ venefica mala, conſuetudine conſopita, nec perpetuo irritamento efferata, eluctabiliora deinde vi rationis fiunt. Hac de re extat apud Dionem Chryſoſtomum lepida & vtilis fabella, ſicut à Pierio in Hierogl. lib. 14. refertur. Eſſe in Libya inquit ferarum genus, ex promiſcua beſtiarum plurium & diuerſorum generum propagatione progenitum. Id autem immane admodum ſęuumque & ferociſſimum, circa Syrtes plurimùm verſari: cibi gratia tum feras reliquas venatu, tum humanum paſtum conquirere quàm auidiſſimè. Eius verò monſtri naturam faciemque forma eſſe huiusmodi conſpicuam: Corpus quidem muliebre, idque admodum formoſum, laſciuè tumentes papillæ, totumq; pectus ac ceruix pulcherrima, colore cutis nitidiſſimo: mira ab eius oculis proſiliebat hilaritas, quæ intuentem quemlibet in amorem procliuiter alliceret: reliquum autem corporis horridum & ſquamarum ſcabricie aſperum & intractabile: infernè demum in longum anguem deſinebat, cuius caput in extrema parte poſitum acre admodum eſſet, & mordaciſſimum: alis non eſſe pręditum, ſed Sphyngis inſtar factum, neq, tamen eloqui, vt illæ faciunt, ſed draconum in morem ſibilum tantùm edere acutiſsimũ. Feras has tota Lybia plurimas, atq; omnium quæ quot & qualibuscunq; pedibus ingrediantur velociſsimas, vt nemo eſſet tam alacer, qui earum inſultus effugiſſe gloriari poſſet. Animalia itaq; reliqua quotquot nactæ fuerint, pernicitate ſua fretę ac robore, per vim aſſequuntur & opprimunt, ſed vnum hominem dolo tantùm blanditijsq; adoriuntur & ſuperant, vtpote quæ pectoribus tam amabilibus oſtentatis, ſpectatores vti pręſtigijs implicant, fallaciſsimosq; amoris laqueos intentant, cõciliandis cõgreſsibus admodum idoneæ: in hos quippe quum inciderint, nullum cient tumultum, nihil hoſtile minantur, immotæ verò manent, oculis interim magna cum modeſtia in terram deiectis: inſtar ſpecioſæ lepidæq; feminæ ad colloquij congreſſum inuitant, lenociniisq; omnibus alliciunt: Simul ac verò quis, vt voluptuoſorũ hominum imprudentia eſt, cominus acceſſerit, extemplo eum arripiunt, iniectis, quas aduncis vnguibus præditas habent, manibus, tamdiu

Oratione 5.

priùs

priùs occultatis, quoad prædæ capiundæ oblata ſit occaſio: inſurgit extemplo ſerpens à tergo aggreſſus, apprehenſumque lethali morſu transfigit, venenoq; immiſſo necat è veſtigio: mox cadauer miſerabile, ſerpens & fera ipſa lætantes vnà ſocialiter depaſcuntur. Ad hęc addit Herculem Libycum iter eà facientem in eas incidiſſe, quas vbi primùm è longinquo proſpexiſſet, curſum arripuerit perniciſsimum. Illæ autem quum diu nec ignauiter ſubſecutæ, prædam tamen eam nanciſci minimè potuiſſent; indignatione ſuccenſæ omnem crudelitatem in ſe conuertêre, ora pectoraque vnaquęque ſua fœdiſs. dilacerata diſcerpentes, &c. Ita monitos eſſe nos debere, vt more Herculis improbitatem atque laſciuiam tantummodò fugiendo ſuperemus. Quemadmodum enim, quum peregrinus ficta ſimplicitate mendicus nos decipiendi gratia accedit, ſi eum non admittimus, recedit; ſi ſinimus eum ingredi, fit hoſpes, colligit vires; tandem, ſi aſſentiamur, fit dominus: ita motus prauæ concupiſcentiæ & luxuriæ ſtimulant nos; ſi eis non «
blandiamur, recedunt; ſi aſſenſi fuerimus, regnant in nobis. Si- «
quidem luxuria eo plus augeſcit, quo magis frequentatur; fugiendo fugatur. Idipſum Nathan Propheta veri DEI admonere Dauidem Regem in ſua ſimilitudine voluit, quum cõcupiſcentias eius, in adamata Berſabæa, vxore Vriæ fortiſsimi viri, peregrino diuertenti ad diuitem comparat. *Lib. 2. Samuelis, cap. 12.* Rectè itaque monet Thomas Kempiſius ordinis Canonicorum regularium Auguſtini, qui floruit circa annum 1410, in ſuo libello de imitando CHRISTO, Vigilandum eſſe maximè tentationis initio. *Cap. 13.* nam tunc, inquit, facilius vincitur hoſtis, ſi mentis oſtium intrare nequaquam ſinitur, ſed ei extra limen, ſimul ac pulſauit, obuiam itur. Itaque rectè dixit quidam:

Principijs obſta: ſerò medicina paratur,
Quum mala per longas inualuere moras.

Nam primò occurrit menti nuda cogitatio; deinde vehemens imaginatio; poſtremò delectatio, motusq; prauus & aſſenſio; quo fit vt paulatim penitus intret malicioſus hoſtis, dum illi non reſiſtitur principio; ac quanto quisque diutiùs ad reſiſtendum torpet, tanto & ipſe indies debilior, & hoſtis in eum fortior euadit &c. Huc referri poteſt Solomonis in prouerbijs monitio: Nõ reſpicies

ad

ad mulierem meretricem. fauus enim diſtillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius: nouiſſima autem illius amara quaſi abſynthium. Id quoque veteribus ethnicis curæ fuit, quum depingerent Sirenes in amœniſsimo prato, ſed tamen iuxta eas ex gramine vndique apparentia oſſa mortuorum. Qua re demonſtrare voluerunt, laſciuas & libidinoſas actiones, licet ſuaues primo intuitu appareant, tamen habere veluti pediſſequas, ruinam & perniciem, denique ipſiſsimam mortem Hinc quoque applicatio ſumi poteſt ad hiſtoriam de odore pantherarum, quam paulo antè ex Solino adduximus. Rectè itaque Scipio apud Liuium ita compellat Maſiniſſam: Non eſt, mihi crede, tantum ab hoſtibus armatis ætati noſtræ periculi, quantum à circumfuſis vndique voluptatibus. Qui eas ſua temperantia frenauit, ac domuit, multo maius decus maioremque victoriam ſibi peperit, quàm nos Syphace victo habemus. Etenim iſtæ concitationes animorum, vt Lactantius ait, iuncto currui ſimiles ſunt, in quo rectè moderando ſummum rectoris officium eſt, vt viam nouerit, quam ſi tenebit, quamlibet concitò ierit, non offendet. Si autem aberrauerit, licet placidè ac leniter eat, aut per confragoſa vexabitur, aut per præcipitia labetur, aut certè, quò non eſt opus, deferetur. Sic curſus ille vitæ, qui affectibus velut equis pernicibus ducitur, ſi viam rectam teneat, fungetur officio. Non minùs prudens quàm vtile conſilium fuit prudentis cuiusdam Hiſpani, de quo doctiſsimus Viues ſcribit, quo iuuentus ab illecebris voluptatum abducta, magno cum commodo patriæ, frugi eſſe cœpit. Etenim leuis & procliuis eſt via ad id quod volumus, plerique autem ob ignorationem & imperitiam rerum bonarum, peſsima volunt. Memini, inquit Viues, narrari olim mihi peraduleſcentulo, eſſe in Hiſpania ciuitatem, in qua iuuentus nobilitatis ex ocio atq; opulentia cœperit in ſtudia ſeſe luxus proijcere, vt nihil curarent præter conuiuia, ſaltationes, amores, luſus, & exercitia, quę minimum vel bonæ mentis afferrent, vel prudentiæ, cum magno ſeniorum mœrore, qui ex ijs initijs grandem Reipub. ſuæ iacturam augurabantur, multique eorum noctes & dies, quomodo hisce ſuorum iuuenum vitijs obuiam ire poſſent, inter ſe conſultabant. Etenim ſe mortuis, ciuitatem in perditiſs. hominum manus deuenturam, videbant. Eorum quidam conſilium attulit ſaluberrimum. Nam quum animaduer-

Lib. 10. decad. 3.

Lib. 6. cap. 17. de vero cultu.

Lib. 1. de Chriſtiana femina.

Plutarchus in vita Artaxerxis.

animaduertiſſet, amatorculos eſſe hos iuuenes, & de voluntate ac iudicijs feminarum plurimùm pendere, autor reliquis ſenibus fuit, vt quisque filiabus ſuis & nuribus, ijsque feminis, quæ ad curam ſuam pertinerent, declararet, quo in diſcrimine ſitæ eſſent ciuitatis res, quæ ex florenti ac felici miſerrima ac perditiſs. eſſet futura, ſimul ac primùm amentiſs. homines adminiſtrationem illius ſuſcepiſſent: feminas verò, quæ nunc molliter per opulentiam ætatem agerent, inuerſis negocijs in egeſtate atque inopia rerum omnium duriſsimè toleraturas vitam. Vnicum reſtare hisce malis remedium, ſi illæ, quarum cenſuris iuuentus tantum tribueret, ad prudentiæ illos ſtudium curamque publicæ ſalutis extimularent. Id futurum perfacilè, ſi ſaltatorculos, loquaculos, ineptos, ſcurriles, conuiuatores, ludibundos, aperta ſignificatione faſtidij defugerent atque auerſarentur: probos autem, moderatos, ſobrios, in quibus nonnihil eluceret cordis, comiter ac beneuolè exciperent, hos laudarent, tanquam futuros aliquando columen & tutelam patriæ: vituperarent illos vt nequam & perditos adoleſcentes, nullius frugis, & patriæ futuros dedecori atque exitio. Placuit ſenibus conſilium, quod & explanatum feminis, vehementer eſt, vt in tam manifeſto periculo, approbatum, idque illæ acutiſs. executæ ſunt. Breui tempore iuuentus ita eſt commutata, vt è profligatiſs. ac perditiſs. cordatiſſimi viri euaſerint, & callentiſsimi publicæ priuatæque adminiſtrationis. Atque illa ciuitas multo deinceps vigentior fuit ſub his iuuenibus, quàm ſub illis ſenibus fuerat, longeque maiores ſuos iuuenes iſti ingenio & rerum vſu antecelluerunt. Hactenus Viues. Huc ſpectant ea quæ apud Apuleium leguntur. Si laudas, inquit, aliquem quia generoſus eſt; parentes eius laudas. Si verò, quia diues; fortunæ hoc debetur. Et paulò poſt: Sed ſi eum laudas, qui bonis moribus & artibus doctus ſit, & valdè eruditus, quantum homini licet; tunc ipſum virum laudas. quia nec à patre hæreditarium, nec ætate mutabile, nec à corpore caducum.

De deo Socratis.

Delicatis ipſiſmet luxum & molliciem eſſe pernicioſam.

CAPVT XX.

Lib.12. cap. 19. ATHENÆVS in dipnoſoph. vbi de luxu & mollicie & exitu multorum diſſerit, ita concludit: Cauendum eſt igitur, ne delicijs inſeruiamus, cùm vitas euertant, ac iniuria omnium rerum maximè calamitoſa &c. Hinc conſtat nihil noui accidere, ſi homines ijs rebus quas ad luxum, voluptates & molliciem excogitarunt, veluti auiculæ viſco implicentur, vel vt eſt in prouerbio, ſicut ſorex aut pyrauſta, proprio indicio & inopinato interitu, ſibi ipſis exitium, præter omnem ſpem accerſant. Quid enim aliud, vt à ſacris ordiamur, fecit Abſolon adoleſcens ille regius formoſiſs. dum ſuam aureàm comam ad oſtentationem *Regum lib.2. cap.18.* nutriret? Nonne ea ipſa illi in ſaltu Ephraimitico fugienti inter arbores exitio fuit? Habemus præterea hac de re, vt ad profana veniamus, memorabile exemplum in Regibus Perſarum, præſertim Dario Rege vltimo. Ipſius enim tempore in eas delicias *Lib.5. Circa princip. lib.12.* Perſarum Reges prolapſos eſſe ſcribit Chares Mitylenæus, ſicut ab Athenæo refertur, vt ad caput cubilis regij conclaue vnum eſſet pariete vno intermedio obſtructum, ea magnitudine, quæ quinque lectos caperet, in quo ſemper condita eſſent talenta auri quinquies mille: hocque conclaue ceruical regium appellabatur. E regione verò huius aliud eſſet conclaue triclinum, ad parietem eum excitatum, ad quem cubilis pedes vergebant, in quo argenti talentorum tria millia condebantur. nam ipſum etiam trium tantùm lectorum capax erat, & ſcamnum ſuppedaneum Regis eſſe dicebatur. Præterea in ipſo cubiculo regio vitis erat aurea, gemmis inſuper incluſis locupletata; eaque veluti pergu-*De manſionibus regijs.* la regio cubili obtendebatur. Hanc vitem Amyntas prodidit racemos etiam penſiles habuiſſe ex lapillis æſtimatiſſimis compoſitos. Nec procul ab ea craterem aureum collocari ſolitum Theodori Samij opificio nobilem. Hæ & aliæ deliciæ Darium, licet prælio victum eò pertraxerunt, vt qui tanti caput ſuum recumbere, & pedes ſubniti voluerat, tanti etiam manibus pedibusque

vinciretur, & ad extremum, quum proditoribus obſequi nollet, ab ijsdem iaculis configeretur. Non minùs huic meditationi conueniunt ea, quæ memoriæ tradita ſunt de Planco Plotio Munatij Planci Conſularis & Cenſorij fratre. Is enim, quum in proſcriptione Triumvirali à militibus ad necem quæreretur, fidelitate ſeruorum in regione Salernitana occultatus, odore vnguentorum proditus eſt. De hoc facto tale epigramma à doctiſſimo viro Theodoro Beza conſcriptum eſt, quod propter eius elegantiam huc ponendum duxi: *Valer.Maxim. lib.6. cap.8.*

Sæua cohors Plancum ad mortem quum quæreret illa
Triumviralis carnifex:
Seruarant dominum ſerui penetralibus imis,
Et ille mortem effugerat.
Vnguentis quum profuſis de more madentem,
Odor indicatum prodidit.
Quàm potuit multos virtus ſeruare fideles,
Mala quos voluptas perdidit!

In illa autem horrenda proſcriptione notandum eſſe dicit inſignis hiſtoricus Velleius Paterculus, fuiſſe in proſcriptos vxorum fidem ſummam: libertorum mediam: ſeruorum aliquam: filiorum nullam. Adeo difficilis eſt, inquit, hominibus vtcunq; conceptæ ſpei mora. Ne quid vlli ſanctũ relinqueretur, velut in dotem inuitamentumq; ſceleris, Antonius L. Cæſarem auunculum, Lepidus Paulum fratrem proſcripſerunt. Nec Planco gratia defuit ad impetrandum, vt frater eius Plancus Plotius proſcriberetur. &c. Sed vt ad propoſitum noſtrum reuertamur, ſimilem hiſtoriam legimus de Muleaſſe Rege Tunetorũ. Scribit enim Iouius, eum, quum contra Amidam filium ad recuperãdum regnum infeliciter pugnaſſet, ſuo cruore & multo puluere fœdatũ, inter turbam terga vertentium, nulla alia re magis ab hoſtibus, quàm vnguentorum odore agnitum, captumq;, & à filio candenti ſcalpello proſciſſa vtriusq; oculi pupilla immaniter occæcatum eſſe. Huc non incommodè referri poteſt hiſtoria Sybaritica, quam ex Aphricano in Ceſtis, ſic enim grecè liber ipſius de re militari inſcribitur, refert Politianus, vbi de luxu Sybaritarum multa diſſerit; quæ ſanè non minùs vrbana quàm ridicula eſt. Etenim Sybaritas eò deliciarũ veniſſe narrat, vt equos in cõuiuia introducerẽt, ita inſtitutos, vt audito tibię cantu, *Lib. 44.* *In Miſcellaneis cap. 15.*

ſtatim ſe tollerent erectos, & pedibus ipſis prioribus vice manuum geſtus quoſdam chironomiæ, motusque ederent ad numerum ſaltatorios. Accidit autem vt tibicen ibi quiſpiam contumelia affectus transfugeret ad Crotoniatas hoſtes, paulo antè prælio ſuperatos à Sybaritis, & quod è repub. foret illorum, polliceretur (ſi fidem modò haberent) ſua opera Sybaritarum cunctorum equites in ipſorum venturos poteſtatem. Credita res, & belli dux creatus à Crotoniatis tibicen, conuocat omnes quotquot eiusdem forent in vrbe artificij, modulamentumque ijs indicat, atque, vt viſum tempus, procedere in hoſtem iubet. Sedenim Sybaritæ faſtu prætergidi, quòd equitatu ſuperabant, eunt cõtrà, prçliumq; conſerunt. Hîc autem repentè dato ſigno tibicines vniuerſi conſpirant. Ecce tibi igitur confeſtim modulamine agnito, cantuque illo vernaculo, tollunt eriguntque ſeſe in pedes equi Sybaritæ, ſeſſoribus excuſsis, & quod tripudium domi didicerant, etiam in acie exhibent. Ita capti omnes equites, ſed humi iacentes; omnes equi, ſed tripudia repræſentantes. Hæc, vt dixi, Angelus Politianus ex Aphricano refert, & hanc rem quoque Athenæus enarrat, addens Cherontis Lampſaceni planè ſimilẽ hiſtoriam de Cardianis, quorum equites à Biſaltis eodem aſtu victi ſunt. Plinius præterea, & Eraſmus in ſuo adagio, Sybaritica menſa, hæc attingunt. Vera eſt igitur admonitio Procopij: Homines qui temerè cuiquam rei idcirco incumbunt, vt vitam deinceps per delicias ducant, haudquaquam hactenus quiuerint animos ſiſtere, ſed maiora quædam opperiuntur, ac benè ſperando continenter & tamdiu procedunt, quoadusque tandem vel ea priuentur felicitate, quam conſecuti antea fuerint. Rectè quoque Crantor Solenſis, cui Sextus Empiricus asſtipulatur, actiones noſtras diſtribuit. Primas enim virtuti dat; ſecundas bonæ valetudini; tertias honeſtæ voluptati; quartas diuitijs. Sed fruſtra atque inani conatu omnia ab hominibus ad vitanda vitia & comparandam virtutem fiunt, & inſtituuntur, licet præcepta philoſophica, quæ fortaſſe, vt ille ait, cicatrices potiùs quàm vulnera curare poſſunt, anxiè ſequantur, & actiones ſuas ad ea imitanda dirigant, niſi vera pietate inſtructi, ad voluntatem diuinam ſeſe accommodent, & ipſius ope & fauore rectam viam ingrediantur. Id quod Diuus Auguſtinus nos docuit. Quamuis animus, inquit, corpori, & ratio vitijs laudabiliter imperare

In dipnoſoph. lib.12. cap. 6.
Lib.2. terminorum.
Lib. 8. cap.42. natural. hiſt.
Lib.3. de bello Gothico.
Lib. de ciuitate Dei 19. cap.25.

videatur; ſi tamen DEO animus, & ratio ipſa non ſeruit, ſicut ſibi ſeruiendum eſſe ipſe DEVS præcepit; nullo modo corpori vitijsque rectè imperat. Nam quî corporis atque vitiorum poteſt eſſe mens domina, veri DEI neſcia, nec eius imperio ſubiecta, ſed vitioſiſſimis dæmonijs corrumpentibus proſtituta? Proinde virtutes quas ſibi habere videtur, per quas imperet corpori ac vitijs, ad quodlibet adipiſcendum vel tenendum, niſi ad DEVM retulerit, etiam ipſæ vitia potiùs ſunt, quàm virtutes. Nam licet à quibusdam tunc veræ & honeſtæ putentur eſſe virtutes, quum ad ſeipſas referuntur, nec propter aliud expetuntur; etiam tunc inflatæ ſunt, atque ſuperbæ, & ideo non virtutes ſed vitia iudicandæ ſunt. Sicut enim non eſt à carne, ſed ſupra carnem, quod carnem facit viuere: ſic non eſt ab homine, ſed ſupra hominem, quod hominem facit benè viuere, nec ſolum hominem, ſed etiam quamlibet poteſtatem virtutemque cœleſtem.

De manſuetudine erga bruta animalia.

CAPVT XXI.

ETSI omnia animalia bruta ad vſum & commoditatem hominis creata, & poſt eius lapſum deſtinata ſunt: tamen iſta licentia tyrannide & crudelitate prorſus carere debet, ſicut expreſsè in lege diuina mãdatum populo Iſraëlitico fuit, vbi *Deut. cap. 22.* prohibetur, ne auis incubans vnà cum ouis vel pullis ex nido auferatur. Non eſt igitur ferenda quorundam imperitorum & agreſtium hominum ſæuitia & crudelitas erga iumenta, & alia animalia, ad obſequium hominis nata & aſſueta, quum ea intempeſtiuis minis, verberibus & vulneribus, pro libidine impotentis animi, excruciant. Siquidem minimè ipſorum iniuria (nam animal quod propoſito, hoc eſt, προαιρέσει nocendi & iniuriandi caret, licet damnum dare poſſit, non poteſt videri iniuriam feciſſe) interdum ea faciunt, quæ nos irritant, lædúntue: ſed aut ætate, vel labore, interdum etiam inedia, non rarò autem imperitia eorum, qui ea regere debent, coguntur committere, ad quæ naturali impulſu & neceſſitate inſtigantur. Meritò itaque reprehendendus vt barbarus eſt *Herodotus in* Pharnuchus Perſa. Is enim, quum fortè eo equitante canis ſub *Polymnia.*

equi pedes intercurriſſet, ideoque equus improuiſò deterritus, ſeſeque extollens, Pharnuchum excuſſiſſet; famulis ſuis mandauit, vt equum in eum locum adducerent, vbi dominum ſtrauerat, eique crura cum genibus abſcinderent. Huc referri poteſt, quod Sabbas Caſtilioneus Mediolanenſis, Eques Hieroſolymitanus, in ſuo libro, quem vernacula lingua conſcripſit, eiq; titulum fecit *Ricordi*, recenſet, ſiue hiſtoria ea ſit, ſiue fabella. Nam & is ſe legiſſe ait in quodam libello eleganti, cuius autorem non ampliùs recordetur. Fuiſſe olim in Brutijs ſtatutum, vt is qui vellet agere contra ingratos, teneretur ſonare campanulam ad hanc rem deſtinatam. Hoc ſigno dato mox conueniebant quidam Senatores, ij cognita cauſſa, ſi reperiebant actorem habuiſſe iuſtas cauſſas accuſandi aliquem propter ingrati animi vitium, mox iniungebant reo ſub graui mulcta compenſationem aliquam, & vt absque mora erga beneficium gratum ſeſe exhiberet. Accidit igitur, vt quidam diu fuiſſet vſus equo ſuo, qui propter ætatem & diuturnum laborem orbatus oculis, nec non ſtrigoſus, claudicans, & prorſus inutilis factus fuerat. Ob eam cauſſam expulerat eum herus domo, ita vt expers pabuli conſueti in publico muſcis præda fieret. Equus ille emeritus hinc inde claudicans, & vmbram quærens in locis opacis, ratus fortaſſe ſe intrare ſtabulum, ingreſſus eſt ſacellum, in quo erat illa campana, de qua ſuprà dictum eſt, cuius funiculo fortè annexæ erant frondes, quas quum famelicus decerperet, commouit campanulam vt ſignum daret. Mox conuenerunt, vti moris erat, Iudices, & quum nullus alius compareret, conſpecto illo ſtrigoſo & famelico equo, iuſſerunt eum adduci, & domino ipſius accerſito, mandarunt illi cum graui interminatione, vt equum ſuum ad ſe reciperet, eique pabulum prçberet, neque aliter tractaret, ac ſi eſſet adhuc integer viribus, & ad laborem aptus. Æquitatem enim naturalem poſcere, quoniam in prçſtandis ſeruitijs apud eum conſenuiſſet, vt in ſenectute eum alat. Hoc ſtatutum ſanè fuit iuſtum & æquum, nec non & ſententia illa bona & laudanda, licet lata fuerit in fauorem bruti. &c. Rectè itaque Seneca ait, ingratum eum eſſe, qui negat beneficium accepiſſe: ingratum qui non reddit: ingratum qui diſſimulat: ingratiſſimum omnium qui oblitus eſt. Vnde videmus quòd natura nihil magis odio proſequatur, quàm ingratum animum, quę etiam beſtijs feris, vt elephantis, leonibus,

Ricordo 122.

nibus, draconibus, addo & aquilis (de qua re Crates Pergamenus, memorabilem hiſtoriam, quæ à Pierio refertur, recitat) immò etiam lupis, ſicut Strabo recenſet, grati animi ſenſum & beneficij memoriam quandam indidit. Memorabile autem inprimis eſt, quod ij, qui animalium hiſtorias condidêre, tradunt, Accipitrem videlicet alitem rapaciſſimum, rigenti brumæ tempore, calidioris temperamenti paſſerculum vnguibus implicitum, noctu ſibi pectore ſolitũ admouere, eoque ſe à frigore tueri; manè illum illæſum intactumq;, vt beneficij memorem, dimittere. Rem ſimilem de aquila & columba nonnulli produnt. De ſcombris piſcibus Philarchus apud Athenæum, ſed prolixiùs Ælianus recenſet, eſſe inſulam non lõgè ab Epidamno, quæ Athenas vocetur, vbi piſcatores habitent. In ea lacum reperiri, vbi ſcombrorum cicurum multitudo ab ijs alatur. Hi verò, vt nutritoribus gratiam referant, paſti in altum denatãt ad feros ſcombros, eosq; ita circumeuntes ad piſcatorum captionem deducunt; quibus captis cicures ſcombri ad ſua luſtra redeunt, paſtum à piſcatoribus ſolitum expectantes. Ex hac brutorum animantium grati animi ſignificatione, homines admoniti (quod alioquin ipſorum officium eſſet) ſtudioſiores in referenda gratia eſſe deberent. Veriſſimè enim à ſapientibus dictum eſt, Ingratum hominem eſſe rem per ſe fugiendam, quòd nihil æquè humani generis concordiam diſtrahat atq; diſiungat; è contrario grati animi affectionẽ rem per ſe bonam & expetẽdam, quòd eandem humani generis ſocietatem conglutinet atq; cõnectat. Non fruſtra igitur in legibus Cæſareis noſtris habemus naturalẽ obligationem ad remunerandũ. Vnde etiam Athenis aduerſus ingratos actio conſtituta fuit, & rectè, quia dandi & accipiendi beneficij commerciũ, ſine quo vix vita hominũ extat, perdit, & tollit, quiſquis benè merito parẽ referre gratiam negligit. Quare, vt nos docet Plutarchus, humanitatis eſt, equos cõfectos laboribus alere, itemq; canũ non catulos modò, ſed & ipſos ſenio graues. Atq;, inquit, cernimus, ampliorem eſſe bonitatis quàm iuſticiæ locũ. Siquidem legibus & iuſticia tantùm erga homines vtimur: beneficia & gratiæ nõnunquã etiam brutis dantur. etenim de manſuetudine tanquam vbere fonte profluunt. Ideoque non vt calceis aut vaſis, vtendum eſt rebus animatis, quæ rupta vel attrita vſu abijciuntur: ſed in his, ſi nullam aliam ob cauſſam, at vt ad humanitatem nos aſſuefaciamus, exercere

Lib. 19. hieroglyph.

Lib. 5.

L. ſed & ſi lege §. conſuluit. De petit. hæredit.

Valer. Maxim. lib. 5. cap. 3.

In vita Catonis.

exercere manſuetudinem conuenit. Quocirca M. Porcium Catonem, virum aliàs omni laude digniſſimum, reprehenſum legimus, quòd vetulos ex familia ſeruos, ne dum boues venum tradendos præceperit, quodq; equum, quo Conſularis vſus fuerat in Hiſpania, dimiſerit: horridumque illum ac tetricum fuiſſe, parumque humanitatis habuiſſe profitentur. Hoc conſiderarunt ij qui mulas & alia iumenta, quę in extruendis ædificijs plurimum laborem toleraſſent, libera in paſcuis dimiſerunt. Vt de Athenienſibus tradit idem autor. Quum templum, inquit, Mineruæ, cui Hecatompedon nomen fuit, ædificaſſent, ex his vnam aiunt vltrò ad opus acceſſiſſe, & iumentis, quæ ſarcinas ad arcem traherent, comitem ſe dediſſe, præeundoque veluti adhortatam ad laborem. Ob eam rem decretum eſt, vt ea vsque ad mortem publicè aleretur. De Selimo Imp. Turcico ſcribunt hiſtorici, quòd equo ſuo (quem nonnulli ſpadicem fuiſſe tradunt, à Turcis verò, teſte Busbequio in ſuo Itinerario Carabouluk, hoc eſt, nubem nigram ab abſoluta nigricie vocatum) vacationem ab omnibus laboribus dederit, eò quòd eius pernicitate ex prælio, in quo à Baiazete patre ſuo, prope oppidum Chiurli victus fuit, fuga ſaluus euaſerit. Eandem vacationem & pabuli libertatem præſtitit equo ſuo Neapolitanorum Rex Ferdinandus. Nam equis ineſſe iudicium documentis plurimis patefactum eſt, cùm iam aliquot (vt Solin. polyhiſtor ait, & multis exemplis illuſtrat) inuenti ſint, qui non niſi primos dominos recognoſcerent, obliti manſuetudinis, ſi quando mutaſſent conſueta ſeruitia. Inimicos partis ſuæ norunt, adeò vt inter prælia hoſtes morſu petant (quod Iouius quoque de equis Mamalucorum in Ægypto memoriæ tradidit) Sed illud maius eſt, quòd rectoribus perditis, quos diligebant, accerſunt fame mortem. Id quod de Soclis Athenienſis equo tradidit Ælianus, à quo quum amaretur ardentiùs Socles, veritus ignominiam, equum vendidit. quare equus amaſio domino deſtitutus, voluntariam ſibi mortem inedia conſciuit. Verùm hi mores in genere equorum præſtantiſſ. reperiuntur. Nam qui infra nobilitatem ſunt ſati, nulla eiusmodi documenta præbuerunt. Legimus præterea paſſim in hiſtorijs de monumentis equarum, quæ tres Olympicas victorias reportarunt, vt Herodot. teſtis eſt. Celebrantur quoque ſepulchra equorum, videlicet Cimonis & Alexandri Magni, cuius equus

Cap. 47. *In Eratô.*

equus Bucephalus, ſiue ab aſpectu toruo, ſiue ab inſigni taurini capitis armo impreſſi dictus, in dorſo ſuo inſidere nullum alium patiebatur: Regem verò, quum vellet aſcendere, ſponte ſua genua ſubmittens, excipiebat, credebaturque ſentire quem veheret, vt poſt alios Q. Curtius ſcriptum reliquit. Apud Dionem de Boryſthene equo Adriani Cęſaris legitur, quo in venando plurimũ vtebatur, cuique mortuo ſepulchrum fecit, columnam erexit, & epigramma inſcripſit. Iulius Capitolinus etiam memoriæ tradidit, Verum Imperatorem equo ſuo Volucri (quem ita amauit, vt ei aureum ſimulachrum fecerit, & paſſas vuas nucleosque in vicem hordei in præſepe poſuerit) ſepulchrum in Vaticano fieri curaſſe. Sic fortiſs. Rex Poloniæ Stephanus, qui ſuperioribus annis regnauit, equo ſuo generoſiſſimo, qui eodem die quo frater eius Dominus Transſyluaniæ extinctus eſt, exanimis concidit, in loco quo non procul ab arce Vilnenſi defoſſus eſt, monumentum erigi curauit. Quod Daniel Hermannus vir dignitate & eruditione, nec non & poëta præſtantiſſimus, verſibus ſuis celebrauit, quos aſſcribere operæ precium duxi:

Lib. 6. De geſtis Alexand. Magni.

Regis equus Stephani forma greſſuq; ſuperbus,
Et curſu velox, prope Vilnæ conditur arcem,
Qui moriens Regis fratrem præſagÿt eſſe
Sublatum è viuis: docuit quod fama ſecuta.
Huic ſtatua erecta eſt monimentum teſtis equini.

Immò hodie adhuc Romæ in vinea Cardinalis Sermonettæ monumentum, ſanè ridiculum, Mulæ, vt de equo ad genus aſininum veniamus, conſpicitur, quod vel ſimile Porcacius, vt ipſe teſtatur, in ſuo eleganti libro Italico, cui titulus eſt: Funerali antichi di diuerſi populi & nationi, in Sabinis inter Romam & Tibur (nam quædam verba in ſuo deſunt, quędam cum noſtro non cõueniunt) inuenit, in ſuppedaneo quodam, quæ veluti adminicula ad faciliùs inſcendendos equos (non enim tunc orbiculi ferrei cum baſe, qui vulgò ſtapiæ appellantur, inuenti erant) paſſim in itinere poſita erant, quod eſt eiusmodi:

DIS PEDIBVS SAXVM.

CHIVCHIÆ DORSIFERÆ ET CLVNIFERÆ AC PESSVETÆ ET MANSVETÆ CVIVS VT INSVLTVRA

DESVLTVRÆ COMMODETVR PVB. CRASSVS MVLÆ SVÆ CRASSÆ BENEFERENTI SVPPEDANEVM HOC CVM RISV POS. VEXIT ANN. III. MENS. XV. DI ET NOCT. 2½.

Nec non ſepulturæ canum celebrantur. Xanthippus enim canem, qui iuxta triremem Athenis Salamina enatauerat, in promontorio humauit, quod adhuc Cynoſſema, id eſt, canis monumentum nominatur. Hac ſua humanitate veteres ſuam manſuetam naturam declarare, & poſteritati documentum animi benefici relinquere voluerunt. Fatendum enim nobis eſt, brutis virtutum nomina attribui, vt leonibus magnanimitatem, equis fortitudinem, canibus ſagacitatem & fidelitatem.

De heroica leonum natura, & quomodo à culicibus ad internecionem vsque exagitentur.

CAPVT XXII.

DE leonum magnanimitate & mira natura, paſsim multa ſtupenda, & propemodum extra fidem traduntur. Etenim vt animal hoc, ſtimulante fame, ſæuum & intolerabile eſſe videtur; ita ſaturum facilè manſueſcit, & propemodum, niſi irritatum, innocuum eſt. Inprimis Suſiana regio, vt ferunt, iubatos coronatosque leones gignit, generoſos quidem & homini parcentes, niſi ex pecore minoribusque feris ad alimentum præda deſit. Vnde Plinius ſcribit: Leoni tantùm ex feris clementia in ſupplices. proſtratis parcit, & vbi ſæuit; in viros priùs quàm in feminas fremit; in infantes non niſi magna fame. Ceterùm leonum venatio principio difficilima fuit, & adhuc periculoſa eſt. Tradunt enim ij, qui regiones Africæ & Orientis, vbi leones ſua luſtra habent, peragrarunt, multos venatores ab ijs lacerari. De captura autem leonum peculiare caput extat in Beliſarij Ducis Neritinorum libro. Et hiſtoriæ teſtantur, ſicut hoc animal ſæpiùs ſenſum aliquem grati animi exhibuit, vt Helpidi Samio, qui quum in littore Africæ ex leonis gutture os euelliſſet, tamdiu leo ex venatione ei gratiam

Lib. 8. cap. 16. nat. hiſtor.

De venatione.

gratiam retulit, quamdiu cum naui in littore ſtetit; & apud Gellium Androcli ſeruo, (non enim rectè Androdus, ſed Androcles appellatur, vt Lilius Gyrald. ex Æliano notat) de quo dictum fuit, Leo hoſpes hominis, Homo medicus Leonis, accidiſſe conſtat: ita ad vltionem inclinatiſſimum eſſe. Compertum enim eſt, quod etiam Plinius ſuprà allegato loco confirmat, vulneratum leonem obſeruatione mira percuſſorem noſſe, & in quantalibet multitudine illum vnum appetere, ſiq́ue detur copia, fœdiſs. lacerare & diſcerpere. Hoc teſtatur memorabile exemplum, quod Iubæ Regi Maurorum accidit. Nam ferunt huic Regi præſtantiſs. animi iuuenem fuiſſe comitem. Quum autem per deſerta Africæ rerũ ſuarum componẽdarum ſtudio, Rex cum exercitu proficiſceretur, ex itinere leonem illi obuiam factum. Hunc à iuuene illo ſagitta percuſſum, in ſyluam receſſiſſe. Pòſt quum Iuba rebus ex voto compoſitis eâdem copias traduceret, eundem illum leonem, obſeruato illo qui vulnus inflixerat, eum vnum è tam magno equitum numero violentiſs. curſu, hoſtiliter aggreſſum, nulla vi cohiberi potuiſſe, quin correptum dilaniaret, nemineq; alio læſo, vltione ea contentum in ſua latibula diſceſſiſſe. Eodem modo clementiæ & caſtigationis quoddã veluti iudicium leonibus ineſſe apparet ex eo, quod Ælianus tradidit, Leonem videlicet, vrſam & canem, eodem cõtubernio alitos & educatos, ſine vlla iniuria aliquantiſper pacatè cõuerſatos eſſe, ac ſi domeſtica animalia eſſent. Verùm quum vrſa quodam impetu percita, contubernalem canem dilaceraſſet; commotum leonem violati hoſpitij ſcelere, in vrſam proruiſſe, eaq́; pariter dilacerata, meritas pro cane pœnas exegiſſe. Tantam autem eſſe magnanimitatem & generoſitatem huius animalis compertum eſt, vt teſte Ariſtotele, nec fugiat, nec metuat; ſed ſi venantium multitudini cedere cogitur, ſenſim pedatim diſcedat, crebrò reſiſtens atque reſpectans. Nactus autem opaca, veloci quàm maximè poteſt fuga, ſe ſubtrahit, donec in apertum deueniat, tum rurſus lentè incedit. Sed ſi quando locis nudis atque patentibus cogitur apertè fugam arripere; currit, nec ſalit. Quum tamen infeſtatur, vbi iam propinquarit venator, in eum inſilit: percuſſorem agnoſcens ac obſeruans inuadit. Non autem tantùm leo læſus confeſtim vindictam erga autorem vulneris cum rabie expetit, ſed in turba venatorum, quaſi ſeruulos viliores faſtidiens,

Lib. 5. cap. 14.

libro parænetico aduerſus ingratos.

ijs neglectis, plerunque in eos, qui reliquos vel autoritate vel robore præcellunt, irruere ſolet. Illuſtratur hoc egregio exemplo à Q. Curtio, vbi ſcribit, In venatione leonem magnitudinis raræ, poſthabitis alijs, ipſum Alexandrum Regem, ſtipatum amicis & ſatellitibus, inuaſiſſe. Id etiam teſtatur Rob. Gaguinus, vbi dicit, Apud Aruernos leonem domeſticum domini ſui domo elapſum, complures viros feminaſque voraſſe, donec ingreſſo in eum cum multitudine incolarum domino, quum fortè leo apparuiſſet, cognito domino, ad eum ſe bellua contulerit; ſed confeſtim multis telis à turba confoſſam eſſe. Obſeruatum præterea eſt, præcipuam leonum vim & vigorem in ipſorum oculis conſtare, quorum lumine hebefacto, aut velato, ferocitas omnis decidit; idque Getulum quendam paſtorem, teſte Plinio primum docuiſſe. Quum enim pro pecore pugnaret, eſſetque inermis, & omni præſidio & auxilio deſtitutus, frendensq; leo in eum irrueret; fugam meditatus, veſtẽ qua amictus erat exuit, & in feræ caput obiecit. Hærente autem fortè veſte in iuba circumuoluta, oculoſque leonis obuelante, ita ferocia eius diminuta eſt, vt quaſi obſtupefacta fera ſubſtiterit, paſtorique liberum ſpacium ad fugam reliquerit. Et hanc vim oculorum in leonibus, naturalium rerum periti, ſiccitati eorum attribuunt, hocque probant ex eo, quòd leones nulla re magis quàm igni in fugam vertantur. Nam qui oculos ſicciores calidioreſque habent, ij maximè omnium ignem auerſantur. Quemadmodum autem leones ceteris animalibus robore & ferocia præſtant: ita viciſſim prouidentia diuina huic parti, qua ferociunt, vt paulo pòſt dicemus, velut frenum iniectum eſt, ne eorum multitudo nimiùm augeretur, & hominibus, reliquiſque animantibus plus æquo noxij eſſent. Huc accedit, quòd alioquin quæ timido animo ſunt & eſculenta, ea omnia fœtuoſa fecit, ne aſſiduo eſu deperirent. Quocirca tam damæ, quàm etiam oues, ſæpiùs geminos, pluresque producunt fœtus. Sic etiam lepus, quem omnia venantur, fera, ales, homo, tam ferax eſt, & ſola, quæ ex omnibus beſtijs, quum grauida eſt, etiam impleatur, & alium fœtum in vtero geſtans, pilis veſtitum; alium tantum non formatum; alium concipit. At carniuora, & quæ ſanguine gaudent, minùs fœcunda eſſe cernimus. Inprimis autem omnia animalia, quo maiore corpore, hoc minùs fœcunda eſſe teſtatur Plinius. Sic leæna validiſſimum voraciſſi-

Lib.10. cap.28. hiſtor. Francor.

Lib.8. cap.16.

Herodotus in Thalia.

Lib.10. cap. 63.

voraciſſimumque animal,ſemel in vita,& vnum,ſi Herodoto credendum eſt,parit,cumque fœtu vterum emittit. Nam,inquit,catulus leoninus, vbi moueri in vtero incipit, cùm habeat vngues longè acutiſſimos ex omnibus feris,vterum lacerat,augeſcensque magis ac magis vngues imprimendo exulcerat, ita, vt ad poſtremum, dum partus adeſt, nihil vteri relinquatur incolume. Huc reſpexit fabula Æſopica, in qua leæna vulpi exprobanti, quòd & ſemel in vita,& vnum tantùm pareret,reſpondiſſe fingitur,Se quidem ſemel, & vnum parere; ſed eum leonem. Solinus tamen & alij, tam ex veteribus quàm recentioribus de partu huius animalis rectiùs, id quod experientia teſtatur,ſcribunt. Leænæ, inquit Solinus,fœtu primo catulos quinque edunt. deinde per ſingulos partus numerum decoquunt annis inſequentibus. ſed poſtremò quum ad vnum materna fecunditas recidit, ſteriles ſunt in æternum. Sed de partu leonum res tam intricata ampliùs non eſt,nam ij quoque in Germania in viuarijs Principum ſæpiùs pepererunt. Alia quoque ratione Creator omnium rerum, & fons origoque omnis ſapientiæ ferocitatem huius animalis compeſcuit, & proſpexit, ne multitudo ipſorum alijs intolerabilis eſſet. Excitauit enim leonibus hoſtem vilem & deſpectum quidem, ſed acrem & indefeſſum, ſuisque innumeris agminibus leones ad furorem internecіuum exagitantem. Quod eò faciliùs fieri poteſt, cùm leones natura iracundi, & procliues ad furorem ſint. Ideoque legimus apud Maronem, *Cap. 30.*

——Iræq; leonum.——

& apud Ouidium de eadem fera:

Iram vultus habet.——

Hoc quoque ex Lucretij elegantiſs. verſibus apparet:

Sed calidi plus eſt illis quibus acria corda,
Iracundaq; gens facilè efferueſcit in ira.
Quo genere inprimis vis eſt violenta leonum,
Pectora qui fremitu rumpunt plerunque gementes,
Nec capere irarum fluctus in pectore poſſunt.

Ceterùm vt meditationem noſtram proſequamur, de illo hoſte alioquin viliſſimo, ſed leonibus infenſiſſimo, audiamus Ammianum Marcellinum,qui ita ſcribit: Inter arundineta Meſopotamiæ fluminum & fruteta, leones vagantur innumeri, clementia hye- *Lib. 18. rerum geſtar.*

 mis,

mis, ibi molliſſimæ, ſemper innocui. At vbi Solis radijs exarſerit tempus, in regionibus æſtu ambuſtis, vapore ſideris & multitudine culicum agitantur, quorum examinibus per eas terras referta ſunt omnia. Et quoniam oculos quaſi humida & lucentia membra eædem appetunt volucres, palpebrarum libramentis mordicus inſidentes; ijdem leones cruciati diutiùs, aut fluminibus merſi ſorbentur, ad quæ remedij cauſſa confugiunt; aut amiſsis oculis, quos vnguibus crebrò lacerãtes effodiunt, immaniùs efferaſcunt. Quod ni fieret, vniuerſus Oriens huiuſmodi beſtijs abundaret. Hactenus Marcellinus. Habent autem culices eo maiorem occaſionem noctu atque interdiu continuò infeſtandi ſuum hoſtem, alioquin omnium ferarum potentiſsimum & ferociſsimum, cùm leones ſomni parciſsimi ſint, oculoſque habeant inter dormiendum ſplendeſcentes, ac ſemiapertos. Vnde multis perſuaſum eſt, leones omnino inſomnes eſſe, cùm præſertim inter quieſcendum caudam aſsiduè moueant. Quod tamen Ariſtoteles naturali ratione fieri poſſe negat, nullum videlicet animal abſque ſomno viuere: quamuis non ignorem Olympiodorum Alexandrinum ſcribere, hominem quendam inſomnem vixiſſe, qui ſolo aëre ſolari nutriretur. Ob hanc leonum vigilantiam, eorum ſtatuæ à veteribus ante portas templorum, veluti cuſtodes ſacrorum, ſicut paſſim hodie ſaxei leones videntur, poſiti ſunt. Quod etiam Alciat. obſeruauit, vbi emblema de vigilantia & cuſtodia ita concludit:

In Phædonis commentario.

In Emblematibus.

Eſt leo, ſed cuſtos, oculis quia dormit apertis.
Templorum idcirco ponitur ante fores.

Vnde Ægyptij vigilantem ſedulumque hominem, aut etiam cuſtodem oſtendentes, leonis caput pingunt, quoniam leo vigilans oculos claudit, eoſdem quum dormit apertos habet, quod quidem cuſtodiæ atque excubiarum ſignum eſt. Eodem modo veteres, robur notantes, leonis anteriora membra pingunt, quòd hæc ei ex toto corpore robuſtiſsima ſint. Sanè quàm idonea & potens hæc fera ad nocendum ſit, multa paſsim ex hiſtorijs loca adduci poſſent. Præ cæteris autem eſt memorabile, quod Plutarchus de Megarenſibus, apud quos Caſsius leones, quos Ædilibus ludis præparauerat, reliquerat, ſcribit. Quum enim ciuitas per Calenum caperetur, Megarenſes infauſto ſanè conſilio ferarum carceres effregerunt, eorum vinculis relaxatis, vt irruentibus hoſtibus obiectæ,

Orus in hieroglyphicis.

Orus ibidem.

In vita Bruti.

obiectæ, negocium eis tantiſper faceſſerent, dum ſibi per moram
aliquam conſulere poſſent. Verùm enimuero longè aliter euenit.
quia leones in ciues ipſos truculenta ſęuicia conuerſi, tantam iner-
mium ſtragem edidêre, dum obuios quosque adoriuntur, ſternunt
atque dilacerant; vt ſpectaculum id fuerit vel ipſis hoſtibus per-
quàm miſerabile. Tale aliquid noſtro tempore accidiſſe in arce
Neapolitana (quæ ad mare prope portum ſita eſt, & olim teſte
Collenucio collegium fratrum minorum, poſtea Regum Arrago-
num regia fuit, hodie caſtellum nouum vocatur) referebant nobis
præſidiarij milites. Vſitatum enim longo tempore fuiſſe aiebant,
& adhuc eſſe conſpeximus, vt leones aliquot ibi in loco, qui mare
ſpectat, alantur. Quum autem aliquando hoſtes noctu nauibus
appuliſſent, & hac in parte occupaturi arcem, mœnia ſcalis clam
appoſitis, magno ſilentio tranſſcendiſſent, præter ſuam ſpem inci-
derunt in leones, qui multos ex ijs dilacerarunt, & ſuo rugitu vi-
giles excitarunt, ita vt non paucis deſideratis irrito conatu diſce-
dere coacti fuerint. Sic quoque in ſacris literis legimus, à DEO
immiſſos eſſe leones in impios & profanos Babylonios, vel Chu-
tæos (quos Ioſephus à regione Perſidis Chuta & flumine Chuto
ſic nominatos ait. eos Rex Aſſyriorum in terram Iſraelis, velut co- *Lib. 2. Reg.*
loniam adduxerat) qui eos dilacerarunt. Habitare hi cœperant, *cap. 17.*
quum Salmanaſar Rex Aſſyriorum decem tribus Iſraelitarũ capti-
uas ob impietatem abduxiſſet, inter Iudæam & Galilæam, à qua re-
gione omnes dicebantur Samaritæ & Samaritani, fortè ꝙ regionis
cuſtodiendæ cauſſa adducti eſſent. Samarita enim cuſtos Hebræis
dicitur. Vnde Propheta Ezechiel dicit, Quatuor eſſe iudicia DO- *Cap. 4.*
MINI peſſima, quibus impij puniuntur; gladium, famem, peſtem,
beſtias malas. Extat præterea triſte exemplum viri DEI, quem ob *Lib. 3. Reg.*
mandati diuini neglecti crimen admiſſum, leo quidam dilaniauit. *cap. 13.*
Sed & hoſtes Danielis à leonibus ijs interfecti ſunt, quorum rictus
paulo antè DEVS cohibuerat, ne Danielem vllo modo læderent.
Notandum ſanè eſt, apud Hebræos quatuor nomina leonum eſſe,
iuxta diuerſos ætatis gradus. Primùm eſt גור quando adhuc
catulus eſt: Secũdò eſt כפיר quum auctus eſt ætate: Tertiò אריה
quum eſt robuſtus & fortis: Quartò לביא quando conſeneſcit,
quamuis & ליש de eo iam decrepito quandoque dicatur; ſicut

Petrus

Cap.14. Petrus Martyr in Lib.Iudic.indicat,vbi Spiritus DOMINI perſuaſiſſe Simſonem,& ille diuiſiſſe irruentem leonem,vt ſolet diſcerpi hœdus,ſcribitur. Fama inſuper eſt,leones quos Regios vocant (nam ferunt ex ijs quosdam omnino eſſe degeneres) ſicut ipſi generoſi & magnanimi ſunt; ita homines generoſos & fortes obſeruare, & voces ipſorum horreſcere, ideoque non volunt,vt limis oculis,teſte Plinio capite ſuprà allegato,aſſpiciantur, cùm & ipſi hoc non faciant. De hac re legimus hiſtoriam apud Cranzium ſanè memorabilem, de Henrico Comite Holſatiæ,qui à fortitudine ferreus dictus fuit,ad quem propter prolixitatem lectorem remitto. Eodem modo Iulius Camillus refert, quum aliquando Lutetiæ in Tornellis,cum multis alijs nobilibus è feneſtra palatij in hortum proſpexiſſet, quòd tunc fortè è ſuis clauſtris leo euaſerit,ſeque à tergo,diffugientibus hinc inde alijs, absque noxa complexus fuerit. qua re ſe attonitum, leonem ſibi adhærentem ſubitò audacter & toruè inſpexiſſe, qui mox depoſita omni ferocia ad pedes ſuos procubuerit,inſtar blandientis & veniam petentis. Tribuit autem is hanc vim virtuti Solari, qua natura ſua excelluerit. Quare poſtremò non omittendum eſt,quòd plerisque perſuaſum ſit, (id quod experientia teſtatur & ab oculatis teſtibus,ijsdemque fide digniſsimis, audiui) leones cantum gallorum, & eorum conſpectum, quòd ſint magis leonibus ſolares, vel alia occulta vi,mirum in modum expaueſcere. Id quod poſt alios Albertus Magnus quoque affirmat, qui tamen non omnibus gallis, ſed tantùm candidis hác vim perterrefaciendi leones attribuit.Putat auté Lucretius vt Epicuri ſectator, ſemina quædam,ſiue idola, aut imagines ex corporibus gallorum emanare, easque inuolare in leones, ita acres & pungentes, vt leones eas ferre non poſsint. Ridicula & Epicuro digna cauſſa & opinio,ſicut ex eius ſequentibus verſibus apparet:

In Saxonia lib.3.ca.24.

In Idæa Theatri.

Lib.5.

Quin etiam Gallum noctem explaudentibus alis
Auroram clara conſuetum voce vocare.
Hunc nequeunt rapidi contra conſtare leones,
Inq; tueri ita continuò meminêre fugaï:
Nimirum quia ſunt gallorum in corpore quædam
Semina,quæ cùm ſint oculis immenſa leonum,
Pupillas interfodiunt,acremq; colorem

Præſtant,

Præſtant, vt nequeant contrà durare feroces.
Cùm tamen hæc noſtras acies nil lædere poßint,
Aut quia non penetrant, aut quid penetrantibus illis
Exitus ex oculis liber datur, in remeando
Lædere ne poßint ex vlla lumina parte.

Verùm quomodocunque ſeſe res habeat, compertum eſt non ita pridem in aula Principis cuiusdam Germaniæ, leonem ſepta ſua transſilijſſe, & fortè fortuna in locum irruiſſe, vbi aliquot cortes gallorum, gallinarum, aliarumque altilium auium, in vſum aulæ ſaginarentur; eumque ijs conſpectis, non ſolùm nullo modo deterritum, ſed plurimas ex ijs deuoraſſe.

De equorum & luporum mira ἀντιπαθείᾳ *& diſſenſu, cum elogio equi pulcherrimo.*

CAPVT XXIII.

MIRA paſſim narrantur de lupo, apud nos vt notiſſima, ita omnibus inuiſa, ſed aſtutiſſima fera. Inter cetera autem fabuloſum eſt, quod vulgò creditur, hominem à lupo præuiſum ſubitò conſternari, & vocem amittere, atque vice verſa, ſi homo priùs lupum conſpexerit, eum elinguem fieri. Nam quemadmodum fieri poſſit, vt ex propinquo lupus obuijs, ex halitus, qui ab eo promanat, contagione, vocem adimat, aut raucedinem afflet, idque meticuloſis facilimè contingat: ita inanem perſuaſionem eſſe, hoc ipſum paſſim & ſemper fieri (pace Ariſtotelis, Plinij & Solini, tantorum virorum, hoc dixerim) ſæpiùs expertus ſum, vel iter faciens, vel ruri obambulans, conſpectis ex improuiſo lupis, qui me, vel qui mecum erant, absque dubio longè priùs conſpexerant. Id quoque alios quibus hoc accidit, affirmantes audire memini. Et extat hac de re elegans diſputatio apud Iulium Scaligerum, qui dicit: Ter in venationibus ſcio me à lupo conſpectum. Semel ab vno inter virgulta latitante: iterum ex montis ſupercilio: tertiò quum puellum rapuiſſet. Ex cannabina ſegete

De ſubtil. ad Cardan. exercit. 344.

iam admodum adulta caput identidem promouerat ad ſpeculam. Tum quidam ex æqualibus puelli dixit: ô ingentem canem. Ego ab illo cum ſocijs viſi ſumus; ille à noſtrûm nemine. Tantum abeſt vt obmutuerimus, vt magnis clamoribus primò perterritum compulerimus ad fugam: mox inſecuti prædam, licet ſine vita, abstulerimus. De ijs autem quæ de mira diſſenſione, quam Græci ἀντιπάθειαν nominant, lupi & equi feruntur, periculum fieri facilè poſſet. Ferunt enim equam non ſolùm, ſi lupum calcarit, abortum facere, ſed etiam ſi lupi calcarit veſtigium, eam protinus abortire. Ob hanc rem Ægyptij in ſuis hieroglyphicis, ſicut Orus notat, equa quæ lupum conculcat, mulierem abortientem deſignare voluerunt. Sic receptum eſt, equum quantumlibet ferocem & generoſum, ſi luporum veſtigia conculcet caſu, obſtupeſcere, & crura ei torpore hebeſcere, vt ex Pamphilo recenſet Ioann. Baptiſta Porta; & mortuum lupum vel terra conditum horrere. Hocque obſeruaſſe quoſdam callidos homines Pierius tradit, qui omniuolam Principum cupiditatem eluſuri, quum equum inſigniorem ipſis poſtulantibus honeſtè denegare non poſſent, lupinum inteſtinum in via, quà producendus equus erat in conſpectu Principis, clanculùm ſepelierint, eaq; mox equum eductũ, ſimul ac inteſtini odorem ſenſerit, nulla vnquã agitatione, nulliſq; ſtimulis impelli potuiſſe, vt transiret, atq; ita vel ſternacis, vel indomiti, vel renitẽtis accepta nota, à Principe repudiatũ, priori domino remiſſum fuiſſe. Hoc fortaſſe, vel aliud experimentum veteribus quoq; non ignotũ fuiſſe conſtat ex eo, quod de Amphione Thebano memorant. Ferunt enim eum Pelopi nonnulla tradidiſſe, quæ ob iter ſepelirentur, quibus non Oenomai modò equi perterrefacti ſunt, verùm omnes quotquot illac in poſterum curſum arripuêre. Ideoque loco illi nomen Taraxippo de re inditum. Eodem modo apud Romanos olim agitatores in Circenſibus ſpectaculis, in quibus quadrigæ ſeptimo currebant circuitu, & equos partis aduerſæ fregiſſe victoria erat; quæ à Romulo propter felicem Sabinarum raptum antiquitùs inſtituta erant; dęmoniacis quibusdam imprecationibus aduerſariorum equos impedijſſe, & ſuos ad curſum incitaſſe, D. Hieronymus, Arnobius & alij ſcribunt. Ex quo l. vlt. C. De malefic. rectiùs intelligi poteſt. Ita enim Imppp. Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius pœnam capitis in maleficos agitatores ſtatuentes

Mag. natural. lib. 1. cap. 9.

In hieroglyphic. lib. 11.

ſtatuentes reſcripſerunt: QVOD SI QVISQVAM EX AGITATORIBVS CONTRA HOC INTERDICTVM VENIRE TENTAVERIT, VLTIMVM SVPPLICIVM NON EVADAT. Id quod eruditè obſeruauit Iacobus Reuard.& hiſtoriam notabilem, *Lib.5. cap.14.* quomodo conſilio ſancti Hilarionis Italus quidam Chriſtianus, *variorum, ſive* Gazenſem gentilem, qui eiusmodi incantationibus ſuos equos in- *de iuris ambi-* citaret ad curſum, & illius impediret, victor euaſerit, recenſet. Sed *guitatibus.* in propoſita meditatione pergamus. Nec minus odiũ inter lupum & equum in vita eorum eſt. Illud enim carniuorum animal, huic in paſcuis valde inſidioſum eſſe ſolet, ideoq; non rarò accidit, vt circumuentus equus, lupo hoſti ſuo prædæ fiat, quem tamen præuiſum calcibus, qua in parte maximè virib. pollet & armatus equus eſt, repellit, celeriq; fuga ſibi conſulit. Callent enim in hoc cuncta *Plinius lib. 8.* animalia, ſciuntq; non ſua modò commoda, verùm & hoſtium ad- *cap.25.* uerſa: norunt ſua tela, norunt occaſiones, parteſque diſſidentium imbelles. Fama autem eſt, equos, qui cum lupis dimicarunt, præſtantiores euadere. eos Græci λυκοσπάδας appellãt, & fieri poteſt, inde eos animoſiores & perniciores reddi, velut idem Porta in ſuprà allegato loco dicit: Lupus ſi equum mordicùs læſerit; equus eximia curſus pernicitate pollebit. Mirum etiam & memorabile eſt, vt idem Pierius refert, lupũ tam ferocem ac ſubdolam belluam, neq; ferrum neq; fuſtem ita timere, vt ictus lapidum. Compertum enim eſſe ait, vt qua parte lapide tacti fuerint, cõputreſcant. Quin etiam repertos quoſdam dicit, qui vel duorum concuſſu lapidum ſtrepitum cientes, ferociſs. à ſe lupos abegerint. Rectè itaque aduerſus hanc omnibus inuiſam belluam, ferè vbique lege definitum præmium eſt. Inprimis autem in Gallia, vbi pro ſingulis captis lupis ſolidi viginti ex fiſco ſoluuntur, præter publicam erogationem, quam plebs ſua ſponte venatoribus impendere ſolet. Hinc regia illa reſcripta, quæ in ipſorum lingua dicuntur *Lettres de Loueterie*, emanaſſe cenſet Claudius Mallæuillæus in ſuis Regijs aquarum *Cap.11.* & ſiluarum conſtitutionibus. Sed vt ad equum noſtrum redeamus, non poſſum committere, quin eius elogium elegantiſs. cuius autor eſt noſtri ſeculi præſtantiſs. poëta Georgius Buchananus, aſſcribam.

Cetera rerum opifex animalia finxit ad vſus
Quæque ſuos: equus ad cunctos ſe accommodat vſus.

Plauſtra trahit, fert clitellas, fert eſſeda, terram
Vomere proſcindit, dominum fert, ſiue natatu
Flumina, ſeu foſſam ſaltu, ſeu vincere curſu
Eſt ſalebras opus, aut canibus circundare ſaltus,
Aut molles glomerare gradus, aut flectere gyros,
Libera ſeu vacuis ludit laſciuia campis.
Quòd ſi bella vocent, tremulos vigor acer in artus
It, domino & ſocias vomit ore & naribus iras,
Vulneribusq; offert generoſum pectus, & vnà
Gaudia, mœrorem, ſumit ponitq; viciſsim
Cum domino: ſortem ſic officioſus in omnem,
Vt veteres nobis tam certo fœdere iunctum
Crediderint mixta coaleſcere poſſe figura,
Inq; Pelethronijs Centauros edere ſyluis.

Cap. 47. Equis autem iudicium inter alios tribuit Solinus polyhiſtor, ſicut ſuprà diximus, vbi plura exempla inſignia reperiuntur. Et præ ceteris memoria dignum eſt, quod à Niceta Choniate in ſua hiſtoria de Alexij Imp. Græcorum (qui fratrem ſuum Iſaacium, optimè de eo meritum, proditoriè regno eiecerat, oculiſque priuauerat) recenſetur equo, qui fuit Arabicus, fului coloris. Quum enim is è templo rediens equum hunc conſcendiſſet; ab eo, veluti rationis & ſenſus eſſet capax, & tyrannum & fratricidam agnoſceret, hinnitu & morſibus & calcibus exagitatus, eius tandem dorſo deijcitur, & gemmata corona capite excutitur. Secundò quoq; adducto equo, idem illi contigit, quo inauſpicato omine infelix Alexij exitus facilè denunciatus fuit. Non ſemel quoque audiui à nobili Equite Franco, viro militari & aperto, ſe aliquoties equi ſui induſtria inſidias hoſtiles vitaſſe. inprimis autem quum aliquando flumen Mœnum, vado ſibi noto, tranſire vellet, & hoſtium ſclopetarij in altera ripa in inſidijs deliteſcentes ipſum & turmam equitum quos ipſe ducebat, obſeruarent; in medio flumine equum ſuum, alioquin ad omnia morigerum & imperterritum, arrectis auribus ſubſtitiſſe, moxque veluti attonitum retroceſſiſſe, neque calcaribus, voce, alióue modo, præter conſuetudinem ſuam, vlteriùs impelli potuiſſe: donec patefactis inſidijs, equi ſagacitatem admiratus, liberè confeſſus fuerit, ſe diuinitùs equi virtute ſeruatum fuiſſe. Si enim paſſum vnum atque alterum vlteriùs proceſſiſſet, hoſtium

globis

globis, veluti meta expoſitus fuiſſet. Hunc equum ſæpiùs vidi, qui erat varius, & tales equi in noſtra vernacula lingua Schecken/ propter diuerſi coloris maculas vocantur. Qui color, vt parens meus piæ memoriæ, in ſuo libello de tractandis equis, notat, argumento eſt naturæ bonæ, & conſtitutæ temperata quadam miſtione humorũ, de quibus & albi & nigri, & fului pili extiterint. Fueruntque ij Thracica lingua Marones appellati, & à Virgilio præ ceteris commẽdati. Notabile quoq; eſt, quod Ioan. Lup. Hiſpanus (qui citatur à Nicolao Boërio) refert, audiſſe ſe videlicet à fide digno homine, qui proprijs oculis id viderit, quòd in prouincia Beticæ, generoſiſſimus equus propter inceſtum cum matre ſua commiſſum, ad quem committendum arte & vnguentis pellectus fuerat, cognito crimine, morſu ſibi ipſi genitalia, magna cum admiratione aſſtantium, abſciderit. De docilitate equorum Sybaritarum ſuprà quædam recenſuimus, & habemus memorabile exemplum apud Dionem. Scribit enim Parthos Traiano equum inter cetera munera adduxiſſe, ita edoctum vt Regem adoraret. Nam pedes anteriores in morem ſupplicantis flexit, caputque pedibus eius qui proximus eſſet ſubiecit. Extant præterea hac de re lectu digna apud Olaum Magnum. Meminit item eius Iulius Scaliger. Et peculiare caput de docilitate equorum inſeruit in ſuum librum de venatione, Beliſarius Neritinorum Dux. Vt autem hoc animal domitum facilè manſueſcit, & veluti famulare & obſequens, non ſecus ac canes, hominibus fit: ita ferum adhuc & indomitum, quemadmodum etiam iratum, præſertim ijs, quibus id ignotum & rarum eſt, terribile eſſe ſolet. Vnde non fruſtra à poëta dicitur de equis:

In tract. matrimoniali. Deciſ. 318. n. 2.

Cap. 20.

In vita Traiani.

De animal. domeſt. lib. 17.

De ſubtilitate exercit. 209.

——*Spirantes naribus ignem.*

Hoc teſtantur Indi illi occidentales, quibus equi, licet domiti, quos Pachos ipſi vocant, vsque adeo formidabiles ſunt, vt & moloſſi, cùm videlicet metuãt ne ab illis vorentur; vt mille eorum pedites à tribus equitibus in fugam vertantur: ita vt appareat Indos illos potiſſimùm auxilio equorum fugatos & deuictos eſſe. Vnde Benzo ſcribit, Indos illos ferociſſimum illud animal vehementiùs formidare, quàm omnia Hiſpanorum arma, neque illud occultum habere, immò palàm dicere, non Chriſtianorum virtute, non armis, tormentis, haſtis, gladijs aut baliſtis ſe victos & ſubactos eſſe,

In hiſtor. noui Orbis, lib. 2. cap. 8.

ſed equorum ferocia & furore perterritos. Idque adeo experientiam ipſam & præſentem rerum effectum docere. Quæcunque enim loca, inquit, pedeſtres adiêre Hiſpani, quò equi penetrare non potuerunt, in ijs ſemper ab Indis victi ſunt.

De canum fidelitate & ſagacitate, cum elogio memorabili.

CAPVT XXIIII.

DE fidelitate & ſagacitate mira canum multa ſtupenda paſſim in hiſtorijs extant. Inter alia autem proditum memoriæ eſt, vt ex veteribus autoribus refert Pierius, Iliados Mineruæ templum in Daulia fuiſſe, in quo canes alerentur, qui Græcis tantùm aduentantibus ſe mites, manſuetos, ac ludibundos offerrent: in barbaros verò feri, atroces ac indignabundi ſemper irruerent. Eadem de auibus Diomedeis Plinius tradit, quæ tantùm contra Apuliæ oram in inſula Diomedis tumulo atque delubro nobili viſebantur, & aduenas barbaros clangore infeſtabant; Græcis ſolummodò adulabantur. Narrat quoque idem Pierius, apud veteres ſcriptores legi, Vulcani templum prope Æthnam Siciliæ montem fuiſſe, cuius lucum incolerent canes (ſicut Romæ ante ædes Vulcani in circo Flaminio canes fuiſſe fabulantur, ſacrilegos tantùm allatrantes, vt Marlianus refert) qui caſtè pieque adeuntibus abblandirentur: impuros verò pollutoſque, rem quaſi diuinitus præſagientes, miſerabiliter lacerarent. Hoc cœlitus fieri Ethnicis olim viſum fuiſſe Fazellus ait: Nos verò inquit dæmonum impoſturas has fuiſſe veriùs exiſtimamus. Huius templi veſtigium nullum hodie cerni, neque in qua montis parte fuerit, compertum eſſe, idem aſſerit. De qua re plura reperies apud Cælium Rhodig. & Alexandrum ab Alexand. Vnde accidit vt nonnulli inuenti ſint, qui ſuam ſalutem potiùs huic animali, propter attentas excubias & fidelitatem, committere maluêre, quàm hominibus. Sicut de Rege Maſiniſſa legimus, qui latratu canum ſæpè latentium hoſtium inſidias euaſit, & venientes in ſe aduerſarios longè antè didicit, cauitque, nec non & beneficio eorum victor

In hieroglyphicis lib. 5.

Lib. 10. cap. 44.

In antiquæ Romæ topographia lib 6. cap. 8.

In fine libri 2. de rebus Siculis prior. decad.

Lib. 23. cap. 29.

Lib. 1. cap. 3.

ctor aliquando extitit. Eodem modo Plinius recenſet Colophonios magno ſtudio canes ad bellum inſtituiſſe, adeò vt ex illis quaſi cohortes quaſdam inſtruerent, quæ in prima acie certarent mira quadam ferocitate, nec vnquam prælium detrectarent. Eorum autem operam inprimis nocturno tempore vtilem fuiſſe. Sic ſcribunt Garamantum Regem per ſeditionem regno pulſum, auxilio ducentorum canum venaticorum reſtitutum fuiſſe. Quam indefeſſam fidelitatem huius animalis fortaſſe Henricus Angliæ Rex VII. (iuxta epiſtolam ab eius legato, Regi Poloniæ Spiræ 1544. miſſam, ſicut ab Olao Magno refertur) conſiderauit, quum in ſuo exercitu, quem maximum Carolo V. Cæſari contra Regem Galliarum miſit, quadringenti milites, ac totidem canes more gentis torquibus ferreis armati cõſpicerentur, dubia relicta hominũ opinione, an ad vigilias exercitus, an ad aliquod inſigne ſtrategema acquirendæ victoriæ miſsi eſſent. Hoc quoq; olim teſte Strabone in vſu fuit, qui ex canibus Britannicis milites facit, quòd priſci Galli ijs in bello vterentur. Vnde in Notitiarum libro procurator Cynegij in Britannis Ventenſis ſiue Bentenſis memoratur. ita enim legendum putat Camdenus, non Gynecij, ſicut Iacobus Cuiacius interpretatur. Procuratorem enim illũ canes Imperatoribus ibi curaſſe cenſet Camdenus, cùm Britannici vel Anglici primas inter Europæos omnes gerant. Inprimis aũt Agaſæos, quorũ Oppianus meminit, nõ ſolùm apud veteres in precio fuiſſe, ſed adhuc eſſe, & *agaſe houndt* appellari, idem autor ſcribit. Teſtatur hoc quoque Andreas Theuetus, vbi de Rege Cephaliæ ſcribit, quòd multa agmina canum ferociſs. conflicturus cum hoſtibus inter aciem ſuorũ militum admiſcere ſoleat. Et infrà Capite XXXVIII. mentionẽ faciemus moloſſi cuiusdam, quem tam ferocẽ cõtra Indos in prælio fuiſſe ferunt, vt hoſtibus formidabilior, quàm ipſimet Hiſpani milites, fuerit: ideoq; ob ſtrenuam operam nauatam militi domino ſuo menſtruum ſtipendium pro eo numeratum fuiſſe. Non omittendum præterea eſt, quod Michaël Voſmerus de fidelitate, & ſi liceret dicere pietate, canum refert. Mirum, inquit, quod de canibus venaticis tradunt annales, qui dum caperetur herus (is fuit Florentius V. Hollandiæ & Selandiæ Comes, qui inter venandum plus viginti vulneribus confoſſus fuit) teſtes ipſi aderant, captum comitabantur in arcem Mudam, auectum inde,

Lib. 8. cap. 40.

Lib. 17. de animal. domeſtic. Septent. cap. 6.

In ſua Britannia.

In paratitlis ad Cod.

In Coſmographia.

In vitis Comitum Hollandiæ & Selandiæ.

atque in fuga à proditoribus ſeu coniuratis trucidatum mœſti cuſtodiebant. Demum amicis corpus vrgentibus, vt Alcmariam deferrent, in eandem nauem canes conſcendebant, ab omni cibo & potu mordicus alieni. Funus in templum elatum proni venerabantur, ibique aſſiduo deſiderio ſui domini, donec vi absſtraherentur, ægrè vitam ſuſtinebant. Simile exemplum fidelitatis Corſici canis venatici erga dominum ſuum, recenſet Iulius C. Scaliger, vbi addit: Huic equidem cani Mauſoleum cum elogio libentiùs condiderim, quàm Sultano Solymano. Altera quoque hiſtoria, quam de cane Gallico ibidem refert, non minùs notabilis quàm elegans eſt. Huc ſpectant, quæ Nicephorus de catello ſcribit; eum videlicet cæcum nouas quasdam res peregiſſe, atque cuilibet ſuum tribuiſſe, & arcana quædam ſignis demonſtraſſe. vbi ſcholia ibidem ſic habent: Deſignabat mulieres vtero geſtantes, ſcortatores, adulteros, auaros, magnanimos. Quapropter ſpiritum Pythonis habere creditus eſt. Andreas quidam Italicus circulator eum habuit, & circumduxit. &c. Verùm arte circulatorum iſta fieri mihi planè perſuadeo. Nam ij aſſuefaciunt animalia, vt nutus eorum, voces & geſtus obſeruent, ſicut in equuleo eiusmodi indicationes, plerasque falſas, faciente animaduerti. Memorabile inſuper eſt, quod Iouianus Pontanus, vir inſignis & grauis autor, de ſuis catellis abominantibus coitum inceſtuoſum, memoriæ tradidit. Fatendum ſanè eſt in hoc animante interdum peculiarem aliquem ſenſum ſagacitatis hominibus ignotum ineſſe, idque confirmatur mirabili exemplo, quod apud Nouariam patrum noſtrorum memoria accidit, ſicut à Iouio, nec non à Iuſtiniano in ſua hiſtoria Veneta, alijsque autoribus commemoratur. Aiunt enim quum breui futurum eſſet, vt inter Heluetios & Gallos ſignis collatis confligendum foret, canes ingenti numero, qui heros ſuos in bellum ſecuti fuerant, è Gallorum ſtatione in vrbem Nouariam ac proxima caſtra, ad Heluetios celeri curſu tranſijſſe, eorumque pedes lambendo, caudaque abblandiendo, quaſi futuri ſucceſſus præſcios, ſeſe mox victoribus ſubmiſiſſe. Fretique illi hoc quaſi oſtento, intrepidè in aciem prodiêre, ac victoriam celeberrimam obtinuêre. Ceterùm vt meum propoſitum non eſt, integram de canibus ſcribere hiſtoriam: ita haud omittendum fuit, tantam eſſe interdum inter generoſiores alacritatem huius animalis, vt eo ferocius

De ſubtilit. ad Card. exercit. 202. nu. 6.

Lib. 17. cap. 32.

rocius fiat, quo contra ſæuiores feras exercetur. De qua re habemus memorabile exemplum, quod Plinio teſte, Alexandro Magno contigit. Is enim quum Indiam peteret, eique Rex Albaniæ canem admirandæ magnitudinis dono dediſſet, monens ne in paruas illum emitteret feras, ſed in leones aut elephantes: cupiens Alexander periculum facere huius rei, canem iſtum cum leone commiſit, quem quum abſque magno negocio dilaceratum interemptumque à cane vidiſſet, elephantem iuſſit induci, haud alio magis ſpectaculo lætatus. Nam primùm horrentibus per totum corpus villis ingentem emiſit latratum, mox in ceruicem aſſultans, contraque belluam exurgens, hinc atque illinc artificioſa dimicatione infeſtauit atque euitauit, donec aſſidua rotatum vertigine ſolo afflixit. Cuius lapſus magno fragore terram concuſſit, cum ingenti plauſu atq; admiratione omnium ſpectantium. Hanc hiſtoriam etiam Solinus polyhiſtor, ſed paulo aliter recenſet, cuius verba quoque aſſcribere volui. Apud Albanos, inquit, nati canes feris omnibus anteponuntur: frangunt tauros; leones perimunt; detinent quicquid obiectum eſt. quibus ex cauſſis meruerunt etiam annalibus tradi. Legimus petenti Indiam Alexandro à Rege Albaniæ duos miſſos, quorum alter ſues ſibi & vrſos oblatos vsque adeo ſpreuit, vt offenſus degeneri præda, ignauo ſimilis diu accubaret, quem per ignorantiam velut inertem Alexander extingui imperauit: alter verò monitu eorum, qui donum proſecuti fuerant, leonem miſſum necauit. mox viſo elephanto notabiliter exultans, belluam primùm aſtu fatigauit, deinde cum ſummo expectantium horrore terræ afflixit. Hoc genus canum creſcunt ad formam ampliſſimam, terrificis latratibus vltra leonum rugitus inſonantes. &c. Ex hoc genere canum fortè fuit Andronici Imperatoris Conſtantinopolitani, cuius in ſuis annalibus Nicetas meminit. Is enim quum propter luxum & tyrannidem pleriſque inuiſus eſſet, non ſolùm barbaricis cohortibus ad corporis ſui cuſtodiam vſus eſt: ſed etiam canem aſperum, qui cum leonibus pugnare, & armatum equitem humi ſternere poterat, in ſuo conclaui habuit. Nam, inquit, ſatellites, & cuſtodes noctu procul ab eius cubiculo cubabant: canis verò ad ianuam alligatus, ad exiguum ſtrepitum horrendum in modum latrabat. Similem hiſtoriam ſcribit Curtius de generoſitate canum Indicorum Orientalium, ex

Lib. 8. cap. 40. natural. hiſtor.

Cap. 20.

Lib. 9.

quibus quatuor tantùm præſente Alexandro, eximiæ magnitudinis leonem celeriter occuparunt. Hi canes ex cane & tygride nati putantur, inuictæ virtutis & immenſi roboris. Sed vt reuertatur vnde digreſſa eſt noſtra oratio, ſi iſta quæ initio de Daulicis & Siculis canibus diximus, veluti obſoleta & minùs veriſimilia videntur, audiamus quid noſtro ſeculo de hoc animali ſcribat Sabellicus.

Decad.3. lib.9. Tenebant, inquit, Rhodij oppidum opere & præſidio munitiſs. Diui Petri caſtellum vocant, in ea parte Cariæ, quæ Coo inſulæ ex aduerſo reſpondet; vnicum Chriſtianorum, ſeruitutem ex Aſia fugientium, aſylum. Extra munitiones ipſas omnia hoſtes habebant, ita vt ne lignatum quidem ob aſſiduos barbarorum incurſus loci incolis liceret exire. Mira hîc de canum ſagacitate & ſolertia Venetis narrabantur; habere oppidanos canes circiter quinquaginta, quos noctu extra munitiones cuſtodiæ cauſſa mitterent; atque ita euenire conſueuiſſe, vt ſi in Chriſtianum hominem ſilentio noctis incidiſſent; benignè illum exciperent, ac veluti plauſu quodam in oppidum perducerent: contrà barbarum hoſtem nacti, illius acceſſum latratu maximo, velut claſſico quodam primùm teſtati, impetu inde facto fœdè lacerarent. Hæc Sabellicus. In Britannia quoque in oppido Rhedonenſi, & ibidem in munitiſſimo loco, qui à S. Malo appellatur, nec non & in inſula D. Michaëlis in Normandia, canes innumeros loco vigilum hodie adhuc ali, illos, qui in his locis fuerunt, recenſere ſæpenumero audiui. Hoc olim in vſu etiam fuiſſe teſtatur Plutarchus. Tradit enim parum abfuiſſe, vt Aratus excubijs canum à recuperanda patria repelleretur.

In vita Arati. Ex his apparet, quid Socratem, vt eum Plato inducit, mouerit, quòd non niſi per canem iurare ſolitus fuerit, denotans videlicet incomparabilem fidelitatem canum. Vnde etiam idem Plato naturam huius animalis admiratione, propter genuinum atque expeditum naturæ impetum, & verè ſagacem, dignam cenſet; quòd in eum, quem incognitum videt, excandeſcat, etiamſi nihil antea mali ab eo perpeſſum ſit: ſin cognitum conſpicatur, ei abblandiatur, quamuis ab eo boni quicquam priùs minimè perceperit. Hæc ſanè, ſi non aliena quàm domeſtica tutiùs recenſerentur, confirmare poſſem mei canis exemplo, qui mihi ingredienti iter Italicum, & redeunti, fidiſſimus comes fuit. Ipſius enim peculiari ſagacitate, protegente me inprimis benignitate diuina,

non leuia pericula aliquoties, & ego ſolus, & vnà cum ſodalibus meis, vitauimus. Inprimis autem rarum in eo erat, quòd me præſente nulli vel Italo vel Iudæo blandiri vellet, ſed latratu & morſu illos proſequeretur. Canes autem Italos, licet fœmellas, angue peiùs oderat. Neque adduci potuit Ferrariæ, etſi erat integer, & tantùm bimulus, vt cum illis, quando catulire ſolent, commiſceretur. Nam & nobiles quidam Ferrarienſes & ego, adductis generoſis canibus, & cum illo ſeorſim concluſis ſobolis propagandæ cauſſa, hoc expetebamus. Signa ſanè probi & generoſi canis, hæc ferè ſunt: Si toroſus, magnus, venoſa fronte, ac lata, oculis nigris flammeisque, auribus tenuibus, ac prælongis, collo item prælongo, pectore carnoſo, ſpatulæ ab humeris paulo recedentes, cruribus altis, lateribus extantibus, coxis teretibus inter ſe diſtantibus, villo tenui ac denſo, colore non omnino vno ſed mixto. De qua re plura reperiet ſtudioſus lector in Beliſarij Neritinorum Ducis libro. Et Suidas in hiſtoricis omnia genera canum deſcribit. Sunt enim aut ſagaces: feras alij inuadunt: domus alij cuſtodiunt: voluptatis denique gratia alij aluntur. Vt autem hanc ſicut priorem Meditationem, elogio huius fidiſſimi animalis concludam, audiamus Iacobi Micylli viri doctiſsimi epigramma elegantiſsimum:

Ricardus Dinothi in Aduerſarijs De animalibus.

De venatione.

Inter quadrupedes canis fidelis,
Inter quadrupedes canis voluptas,
Inter quadrupedes canis patronum
Cognoſcit, veneratur & tuetur.
Hic quæ tu iubeas facit libenter.
Hunc ſi tu ferias, dolet, gemitq́;,
Sed parcit tibi protinus reuertens.
Hunc tu, ſi expuleris, redit benignus,
Et caudam mouet ille blandiendo.
Hunc tu ſi meritis loquendo laudes,
Sentit quod loqueris, ſuasq́; laudes,
Et geſtit tibi gratias referre.
Hic te ſi mare nauiges, ſequetur.
Hic, tu ſi mare pernates, natabit.
Non te per medios relinquet æſtus.
Non te deſeret horridos per imbres.

Non te deſeret aſperas per Alpes.
Non te deſeret ille vel per hoſtes.
Te tutabitur ille vel per hoſtes.
Te nam diligit ille diligentes.
Non te deſerit ille vel diebus,
Non te deſerit ille vel tenebris.
Te non diligit ille non amantes.
Si venaberis ille per labores
Conatur tibi complacere ſemper,
Et prædam tibi vincit aut triumphos,
Illæſum leporem tibi reportans.
Pro te non rabidos recuſat vrſos,
Et dentes patitur furentis apri.
Ceruos, capreolos, vafrasq́ vulpes,
Et ſternit genus omnium ferarum,
Certè non ſibi ſed tibi laborans.
Si ſoluis, iacet ille ſic ſolutus,
Et iuſſus iacet ille ſub catenis,
Non audens querulas mouere voces.
Hic cuſtos pecorum tuæq́ villæ,
Fures exigit arduos luposq́,
Nec non arcibus ille præſidentes
Tutos inſidijs facit latratu.
Non te pocula delicata poſcit.
Non obſonia ſobrius requirit,
Contentus latices bibiſſe lymphas,
Nec non relliquijs, tuisq́ fruſtis,
Qui tantos ſibi ſuſtinet labores.
Hos contendimus eſſe non habendos?
Hos contendimus eſſe non alendos?
Et non dulcius eſſe poſſe quicquam?
Inter quadrupedes canis fidelis.
Inter quadrupedes canis voluptas.

Tauros

Tauros rubro, & Elephantos albo colore efferari: & quàm proximè hæc bellua accedat ad rationem humanam, Nec non de hoſtibus eius.

CAPVT XXV.

NOTVM eſt in Italia, præſertim prope Neapolim, vagari paſſim in pratis, agris & ſyluis magnam multitudinem bufalorũ, vel bubalorum, ut quidam dicere malunt. Hoc autem animal & nomen, vt recens & veteribus incognitum eſſe putatur: ita an de bobus feris, vel aliunde originem ſuam traxerit, alijs excutiendum relinquo. Bufali illi irritati truculentiſsimi ſunt. Etſi enim cornua eorum ita inuerſa (planè diuerſa ratione ab ijs de quibus Herodot. ſcribit, qui apud Lotophagos præpoſterè paſcuntur, quòd cornua inflexa anteriùs habent, & ob id ceſſim euntes paſcuntur, nam offenſantibus in terra cornibus progrediendo paſci nequeunt; alioquin nihil differentes à ceteris bobus præter craſsitudinem pellis atq; duriciem) etſi, inquã, cornua bufalorum inuerſa natura procreauit, vt ijs magnopere nocere non poſsint, tamen robore immanis corporis obuia quæque facilè proſternunt. Siquidem fama eſt eos in proſtrata animalia tam pertinaciter incumbere, ut ea mole ſua premant, donec ſentiant animam adeſſe. Ego ſanè & mei ſodales, quum ijs in locis eſſemus, ſemel atq; iterum non leue periculum ab iſtis beſtijs irritatis ſuſtinuimus. vix enim earum rabiem celeri fuga, conſcenſis ruderibus fortè oblatis, euaſimus. Nulla autem re magis efferantur, quàm rubro vel puniceo colore, quod & noſtratibus tauris accidere conſueuit. Vnde quum planiciem, vbi olim ſtetit Arpinum patria Ciceronis, in qua gregatim paſcuntur Bufali, & in paludibus atq; lacunis volutantur, tranſiremus, à ductore noſtro, qui vulgò Procacius appellatur, fideliter admonebamur, ut ij, qui rubras veſtes, vel eiuſdem coloris aliquid gererent, id, ſi tuti ab ijs eſſe vellent, ſtudioſè abſconderent. Hoc quoque Iuſtinianus in ſuis Inſtit. iuris notauit. Plutarchus præterea de fortuna & virt. Alex. huius rei men-

In Melpomene.

§. Interdum. De obligat.

quæ ex delict. naſc. *Lib.1.* tionem facit, vbi de induſtria hominum & proprietatibus animalium quorundam diſſerit. Belluas captantes homines, inquit, ſibi tergora obuoluunt, plumatisque amiculis amiciuntur, qui ad aucupia exeunt; taurorum conſpectum vitant, qui puniceas veſtes geſtant; vt elephantorum qui candidas, nimirum quòd ijs coloribus irritentur & efferentur belluę. Lemnius autem ex hiſtoria Machabæorum probat Elephantos eodem modo rubro colore irritari. *In ſimilitudinibus ac parabolis Biblicis cap.35.* Quum enim duos & triginta Rex Antiochus in aciem produxiſſet, quò belluę efferatæ in pugna eſſent ferociores, obiecta illis eſſe ait rubicunda velamina, mororum atque vuarum rubentium ſucco perfuſa. Nam, inquit, ſanguinolento colore exaſperantur elephantes, atque in hoſtem ſunt atrociores, maiorique impetu feruntur. Mira ſanè naturæ efficacia eſt, quòd colore rubeo tauri ita ferociant, cùm tamen quantumcunque feroces, alligati, vt fertur, ad ficum, miteſcant, ſicut poſt alios Michaël Glycas tradit. *In annalib. part.1.* Quanta autem vis & belluinus impetus ſit, in irritatis tauris, non ignorauit Annibal, quum ipſorum ope miro aſtu ex anguſtijs, in quas incautus inciderat, decepto Fabio Maximo prudentiſſimo & cautiſſimo duce, vnà cum ſuo exercitu & præda euaderet. Sed obſoleta & trita hæc ſunt. At recentior aſtus Inſulanorum in Tercera non minùs memorabilis eſt. Eſt autem Tercera vna ex inſulis in Oceano Occidentali, quas Aſores vocant; nonnulli putant olim Caſſiterides fuiſſe, de quo tamen dubito. Noluit hæc mortuo Sebaſtiano Rege Luſitaniæ, & profligato Antonio, qui regni hæreditatem ſibi vendicabat, admittere Hiſpanicum imperium. Miſerat itaque eò Rex claſſem, cui præfecerat Valdeſſum, qui in expeditione Belgica cum Albano Duce multa fortiter geſſerat. Is expoſuit in inſula quingentos milites, qui occupauerant viam anguſtam & cauam inter montes, & indè multum Inſulanis incommodi inferebant, nec facile erat inde illos ex loco natura munito deturbare. quare hoc commento incolæ vſi ſunt. Habet illa inſula multos tauros feros, qui more aliarum ferarum vagantur. Eorum magnum numerum, canibus, venabulis, & accenſis facibus, compulerunt in eas anguſtias, in quibus Hiſpani latitabant; qui hoc modo irritati, maximo impetu in eos irruerunt, & multos protriuerunt, atque illam, vti putabant, tutiſſimam ſtationem coëgerunt eos deſerere, quos disiectos & diſperſos, incolæ

facilè profligarunt, & pleroſque interfecerunt. Sed redeamus ad Elephantum. Quoniam autem de illa bellua, quæ tam proximè accedit ad humanam rationem, vt non putem, eam ab vllo alio bruto animali hac in re ſuperari, mentio facta eſt (licet paſsim multa de Elephantorum docilitate, fidelitate, diligentia, ambitione, clementia, & ſi liceret dicere, de ipſorum religione & pietate, alijsque affectibus propemodum humanis, apud veteres extent) tantùm nonnulla memorabilia, quæ noſtro tempore cognita ſunt, inprimis autem, quæ Pierius de Hannone elephanto, ab Emanuele Luſitaniæ Rege Leoni X. dono miſſo refert, recenſenda duxi. Minimè, inquit, hoc loco diſsimulandum, quod ſuper eiusdem Hannonis ingenio Michaël Siluius Regis ſui ad ſummum Pontificem orator, ſummæ, vt noſti, vir integritatis, fideique ſanctiſs. atque alij narrauere, remque multorum teſtimonio comprobauere. Quum deſtinaſſet Emanuel Rex eum Romam Pontifici donum ire, naui quam inſcenderet iam inſtructa, parataque ad profectionem; nullo vnquam pacto per aliquot dies fieri potuiſſe, vt Hanno, vel duci ſe ad nauim, vel ſi quo modo adductus fuiſſet, eam vellet inſcendere; vsque adeo auerſabundus profectionem huiusmodi reformidabat. Quumque Rex ea re ſuper ſolicitus admodum eſſet, magnisq; pollicitationibus vnumquemq; inuitaret, qui deducendi aſportandique Hannonis negocium ſuſcepiſſent, neque quisquam nomen profiteretur ſuum; inſuſurratum demum eſt Regis auribus, eius belluæ magiſtri dolo hæc fieri, quippe qui puellæ cuiusdam amore præditus ægrè ferret, ſe in tam longinquas regiones ablegari, proindeque Hannoni perſuaſiſſet, ne ſe abduci pateretur. abuehendum quippe eum in loca ſterilia, inamœna & barbara, vbi ludibrio contumelijsque omnibus, tanquam hoſticæ terrę animal afficeretur, neque victui neque ornatui eius vel neceſſaria vel commoda ſuffectura. Longum ad hæc iter, & incommodum & vaſtum maris æquor arandum: vt ſatius eſſet, in qua tunc erat terra quam primùm contrucidari, quàm per tot viarum difficultates ad ærumnoſiſsimam denique vitam peruenire. Rex hac re cognita, magiſtrum Hannonis ad ſe quàm primùm accerſiri iubet, ſeque dolos eius comperiſſe dicit; Ageret itaque vt intra triduum Hanno in nauim imponeretur, idque ni fieret properè, interminatus eſt actutum ſe hominem extremo ſupplicio affecturum, vt alijs exemplo

In Hierogl. lib. 2.

exemplo eſſet, qui mandatis regijs fucum facere auſi eſſent. Hac Regis aſperitate territus elephanti magiſter, quum nullam in cunctatione ſalutem intueretur, diſcipulam belluam aggreditur, docet ſe maleuolorum quorundam fraude ſubornatum, qui & felicitati vtriusque inviderent, & Regi optimo malè obtemperantes eſſent. Longè autem ſecus rem habere, quàm illi mentiti eſſent. Siquidem non ad immania & effera loca profecturi eſſent, ſed ad vrbem Orbis terrarum dominam, amœno loco ſitam, vbi rerum deliciarumque omnium, quotquot vel auidiſsimi cuiusque cupiditate expeti poſsint, copia fertiliſs. redundaret. Ibi eſſe Principem, cui totus penè Orbis terrarum aſſurgeret, apud quem is in delicijs habendus eſſet, & tanquam luſciniæ pullus, lauticiarum blanditiarumque affluentia nutricandus; proinde bono animo eſſet, ſecumque primo quoque tempore lætus & alacer nauem aſcenderet; affuturos nauigationi deos & curſum omnem incredibili felicitate proſecuturos. Ita Hannonem ab eodem magiſtro in aliam ſententiam deductum, vbi ſigna data ſunt, vltrò nauem conſcendiſſe, neque vlla vnquam imperia toto itinere detrectaſſe. Memini etiam, quum in Comitijs proximis Spirenſibus vnà cum amicis elephantum, quem optimus Imperator Maximilianus II. vnà ſecum adduxerat (rara enim hæc eſt bellua in Germania, licet olim ad Carolum Magnum Rex Perſarum, cuius opes eo tempore in Oriente florentiſsimæ erant, inter alia dona eximia, teſte Auentino, & Gaguino, miſerit elephantum, cui nomen Abulabaz erat) viderem, multaque de mira natura & docilitate eius à magiſtro ipſius audiuiſſemus; quendam quærere, vtrùm rectiùs dentes iſti extantes, quibus elephantus ille ab vtraque parte oris armatus erat, an cornua dici poſſent. Pleriſque autem non ambigentibus, dentes non cornua eſſe, immò contendentibus eos neutiquam audiendos, qui elephantum cornutum potiùs quàm dentatum appellare mallent; interpellantibus alijs negocijs, nihil tunc definitũ eſt. Verùm quum poſtea diligentiùs hac de re cogitarem, incidi in locum Plinij, vbi dicit, Elephantos, quum Pyrrhus Rex eos primùm in Italiam duxiſſet, & in Lucanis viſi eſſent, boues Lucas appellatos, vnde apparet pro cornutis, ſicut boues, eos eſſe habitos. Inueni quoque apud eundem Pierium, quòd cornua animalium nulli maiora neq; ſpecioſiora, quàm elephanto, attribuat. Probat

Lib.4 annal. Boior.

Hiſtor. Franc. lib.4. cap.1.

Lib. 8.

In hieroglyphicis lib.2.

Probat autem ex Pauſania, qui omnino elephantum cornutum facit, tum aliquorum animalium exemplo, quibus aut in ſupercilio, aut in naribus cornua naſcantur: tum quòd per aliquot annorum periodos corrupta decidant, & noua ſuppullulent, igneque molliantur, quod in dentibus haudquaquam fit; & quòd in cranio oriantur. Sed hæc naturalium rerum indagatoribus excutienda relinquamus, & audiamus Augerium Puſbeckium Legatum Cæſareæ Maieſtatis ad Turcicum Imperatorem. Is enim ſcribit, vidiſſe ſe ibidem elephantum planè iuuenem, mirè lepidum, vt qui ſaltaret & pila luderet. Hìc credo, inquit, vix temperabis riſu: Elephantem, inquies, ludentem pila, & ſaltantem? Quî minùs quàm funambulum, Terentij; itemque Græcarum literarum peritum, Plinij teſtimonio notos? Sed audi tamen, ne me quicquam fingere exiſtimes aut perperam intelligas. Quum ſaltare iuberetur, mouebat ita alternos pedes, toto corpore coruſcans, vt non obſcurè tripudiare velle videretur: pila verò palmaria ita ludebat, vt pilam in ſe coniectam proboſcide exciperet, longeque repercuteret, quod nos palma facimus. &c. Sanè tria genera elephantorum apud autores inueniuntur; Paluſtres, Montani, & Campeſtres. Paluſtres omnino leues dementesque eſſe compertum eſt: montanos prauos & inſidioſos: campeſtres manſuefieri faciliùs, & longè dociliores. Ex his Indici omnium ſunt ferociſſimi, adeò vt difficulter cicurari poſſint. His multo ignobiliores ſunt Libyci. odorem enim & vocem non patiuntur, Indicosq; fugiunt, ſicut euentus docuit in memorabili prælio inter duos Reges Ptolemæum & Antiochum, ad Raphiam, quod à Polybio deſcribitur. Et hoc prælium cruentum, à Daniele Propheta prædictum fuiſſe, interpretes iudicant. Poſtremò prætereundum non eſt, Elephantum tam immane & nobile animal (quod non ſolùm ſuo robore & mole corporis reliquis animantibus longè præſtat; eſt enim, teſte Plinio & Cicerone, maximum animal terreſtrium; ſed tantæ ſolertiæ, acutiſſimi ſenſus, ſagacitatis & docilitatis inter belluas eſt, vt proximè ad rationem humanam accedat) conſpectis duobus minutiſſimis & viliſſimis animalculis, mure videlicet, & formica, ἀντιπαθείᾳ quadam occulta, non ſolùm omnem ferociam & vigorem amittere, ſed metu & formidine, mirum in modum, trepidare & exhorreſcere ſolere. Documentum ſanè inſigne, quàm citò ſublimia &

In itinere Conſtantinopolit.

Lib. 5. Cap. 11.

elata omnia concidant, & minima leuiſſimaque interueniente occaſione, in nihilum redigantur. Procreauit præterea natura elephanto alium hoſtem ferocem, potentem & interneciuum, Rhinocerotem. Quæ bellua, vt à Iouio deſcribitur, paulò humilior eſt elephanto, ſi altitudinem ſpectes: ſed longitudine propè par, noſtratis bubali formam referens. nam vngulas habet biſulcas, verùm tergore buxei coloris, eoque ab impenetrabili duricie duplicato, tanquam perpetuo thorace protegitur, armaturque pedali oſſeo cornu ſupra nares eminente, quo ferire ſub vtero, atque transfodere elephantem, peculiarem ſuum hoſtem, ſolet, ſi tamen iniectæ ad collum & ocyſſimè ſtrangulantis proboſcidis vim effugiat. Nam in congreſſu perpetuæ ſimultati, aut parta victoria, aut certè decora morte ſatisfacit. Hæc mira ἀντιπάθεια iſtarum belluarum apparuit, quum Emanuel Rex Portugallię Rhinocerotem Romam mittere conſtituiſſet, qui tamen in naufragio, quum eſſet compeditus, & ad miraculum vsque natando euadere conatus fuiſſet, in Liguſticis ſcopulis perijt. Ferunt huncRhinocerotem (pergit ibidem Iouius) quum ab Oceano Vlixponenſi in portu exponeretur, aſſpectu atq; odore ſuo elephantum, qui tum erat in regia, vsq; adeò truculenter terruiſſe, vt elephas ipſo naturæ miraculo præcipuus hoſtis, concepto incredibili pauore, ſeptum caueæ, ferreis ingentibus clathris permunitum, humerorum & capitis præcipiti impulſu, perruperit, & in longam ſe proripiens fugam, terribiliq; barritu edito, ſtridens, & furens, cuncta obuia proſtrauerit. Sanè & hac in re Elephanto natura proſpexit. Is enim quantumcunq; inſanus & furens, ariete conſpecto, manſueſcere dicitur.

In elogio Triſtani Acunij Luſitani.

Aquam marinam potiùs excitare, quàm extinguere incendium; Et de nauibus quædam memorabilia.

CAPVT XXVI.

CVM Anno M D LXXIIII Ienæ in prandio apud Illuſtriſs. Principem Saxoniæ Fridericum Vilhelmum, tunc vix pubeſcentem, fortè mentionem feciſſem, de incendio,

dio, quo nuper maior pars palatij Ducis Veneti conflagraſſet; ſua Celſitudo mox ex me quæſiuit, quo pacto ignis tam latè ſerpere potuiſſet, cùm magna vis aquæ in promtu fuiſſet. Tota namque, aiebat, vrbs Veneta in paludibus Adriaticis ſita eſt, vt ab alijs audiui, & picturæ hoc exactè demonſtrant. Ad hanc percunctationem quum reſpondiſſem, compertum ſæpiùs eſſe, aquæ marinæ non tantam, vt dulcioribus aquis, vim, ad extinguendum ignem ineſſe, idque propter ſalſedinem, quæ igni quaſi vires ſubminiſtrat. Quare ſæpiùs & olim & noſtro tempore accidiſſe, vt propemodum totæ claſſes in medio ſalo conflagrarint. Quæ res quum ſuæ Celſitudini mira videretur; multas egregias rationes clariſs. vir D. Iohannes Schröterus, vt eſt non ſolùm in arte Medica, ſed omnium rerum naturalium peritiſſimus, in medium protulit, & de proprietatibus maris eruditè diſſeruit. Noſtram præterea ſententiam, additis eruditis rationibus, confirmabat Dauid Vttenhouius, vir nobilitate generis, & experientia rerum præſtantiſs. Præfectus aulæ, quos ambos honoris cauſſa nomino. Ita vt gauderem me autorem tam elegantis diſputationis fuiſſe. Hæc ſanè colloquia mihi deinceps occaſionem præbuere, vt reuerſus domum, accuratiùs de ea re cogitarem. Non ſolùm autem in memoriam reuocaui, quæ apud Macrobium, marinam aquam pinguedinem habere, quæ, quum inſpergatur flammæ, eam non tam extinguat, quàm pariter accendat; nec non & apud Procopium, bitumini & ſulphuri aquam maiorem vim ad ignem alendum addere ſolere; denique apud Sabellicum legeram. Scribit enim hic tempore Mocenici Ducis in vrbe Veneta ingentem cladem ex incendio, vt ſæpè aliàs, acceptam. Siquidem ignem ex Ducario repentè ortum, Auream Diui Marci ædem, quæ illi incubat, repentè corripuiſſe, flammamque ibi tam atrociter eſſe debacchatam, vt liquefacto plumbo (qua materia, vt nuper quoque, tota ædes operta fuit) nihil quibusdam locis præter nudas teſtudines incendio ſuperfuerit: Sed etiam opportunè incidi in locum Dionis, quem vt refert, & ex græco vertit Lazarus Baifius, aſſcribendum duxi. Dionis igitur verba quum pugnam naualem Antonij, quæ ad Actium cum Cæſarianis facta eſt, deſcribit, ſunt hæc: Quum ita diutiùs pari Marte dimicarent; Cæſar dubius quid ſibi agendum foret, iuſſit è caſtris ignem comportari. Neque enim antea eo vti voluerat, ſibi ſuisque prædam

Lib. 7. cap. 14.

De bello Perſico lib. 2.

Lib. 9. decad. 2.

In tractatu de re nauali.

ſeruare cupiens. Tunc autem proſpiciens aliter victoriam ſe conſequi non poſſe, ad illud tanquam extremum auxilium deſcendit. Ibi verò genus aliud pugnæ videre erat. Iſti enim ſimul vndecunque adnauigantes in aduerſarios tela ignita conijciebant, faceſque ardentes emittebant, complures ollas etiam carbone piceque refertas, eminùs machinis iaculabantur. Illi autem, vt ſingula quęque poterant detrudebant. At vbi ea tela in materiam & ligna inciderant, flammamque multam vtpote in naui excitauerant; primùm quidem ad ea extinguenda aqua dulci, quam potus gratia comportarant, vtebantur: nonnullaque ea ratione extinxerunt. Vbi verò illa conſumta eſt, hauriebant aquam marinam, & quàm diu ea multa & abundanti vſi ſunt, ignem aquæ vi cohibuerunt. Quum autem non poſſent vbique id præſtare, neque enim multa, neque ea ipſa ingentia habebant inſtrumenta ad aquam hauriendam, vaſaque adeo ipſa propter trepidationem ſemiplena hauriebant. Quare non ſolùm nihil proficiebant, ſed ignem præterea
» irritabāt. Aqua enim ſalſa maris, ſi ſenſim in flammam infundatur,
» vehementer ipſam excitat. Refert quoq; Iouius in ſuis hiſtorijs, in conflictu quodam inter Gallos & Anglos, duas naues Britannicas, & Gallicam vnam inuſitatæ magnitudinis, quam Cordigeram appellabant, quum harpagonibus connexę eſſent, & diu tormentis & facibus dimicaſſent, tandem vno tempore miſerabili exitu conflagraſſe, & ſupra duo millia hominum, aut diſcerpta tormentis, aut flammis circumuenta, aut demum ſemiambuſta ſpontè in Oceanum præcipitata, perijſſe, totidemq; ferè omnis generis ænea tormenta Oceano ſubmerſa eſſe. Huius Cordigeræ & Anglicæ nauis vnà cum viris militaribus interitus, latè & prolixè quoq; deſcribitur ab Huberto Velleio. Idem accidit noſtro tempore (ſicut ex viro fide digno, qui huic prælio interfuit, audiui) in bello illo diuturno inter cognatos Reges Danum & Suecum. Nam quum ab vniuerſa ferè Danica claſſe, vna Suecica immenſæ magnitudinis, & viris militaribus tormentiſque inſtructiſs. nauis, quam ſi rectè memini Magalem à gigante quodam appellarunt, indagine cincta eſſet, eaque diu fortiter ſeſe defendiſſet, neque expugnari aut ſubmergi potuiſſet; tandem fortè igni miſſili in puluerem incendiarium coniecto, miſerè vnà cum viris & toto apparatu bellico & nautico, qui fuit immẽſus, vſtulatã in mari perijſſe. Affir-

Lib. 71.

In appendice hiſtoriæ Roberti Gaguini.

Affirmabat autem ille oculatus teſtis, hanc nauem militarem munitæ arcis inſtar, tam excelſam, & trabibus intermixta lana alijſque rebus firmam inſtructamque fuiſſe, vt ab omni vi & iniuria hoſtilium tormentorum tuta fuerit, eamque iudicio maritimarum rerum peritorum potuiſſe ſuſtinere & eludere quosuis hoſtiles impetus, donec vel in portum appuliſſet, vel ſubſidia à ſuis habuiſſet, ſi non vi illa maiori, vt dictum eſt, deuicta & ſubmerſa fuiſſet. Similem nauem firmiſſimam deſcribit Hieron. Oſorius, quum prælium nauale Luſitanorum cum Dienſibus, qui Mamalucos in auxilium accerſiuerant, prolixè recenſet. Relinquebatur, inquit, vna adhuc nauis, quæ adhuc expugnata non fuerat. Erat enim altiſſima & munitiſſima, & corijs crudis, vt ſi noſtri in eam ingredi vellent, eorum veſtigia labarent, obducta: & ſimiliter ſi faces conijcerent, incendium excitari non poſſet. Milites in ea diſpoſiti erant permulti, & ad periculum propulſandum viribus & animis & armorum exercitatione paratiſſimi. Vtrunq; autem latus tanta erat craſsitudine & firmitate pręditum, vt nullis globorum ictibus vulnerari poſſet. Tandem quum noſtræ naues illam circumſiſterent, & diu atque vehementer oppugnarent, demerſa eſt, & propugnatores ſe in mare demiſerunt. Noſtri eos nantes celocibus inſecuti in fluctibus occiderunt, ita vt pauci admodum euaderent. De ſimili naue, quæ tanto robore erat & craſsitudine, vt omnes globos, non minùs quàm ſi eſſet è ſilice facta, repelleret, ibidem Oſorius ſcribit. In harum nauium numerum recenſeri potuiſſet immenſæ magnitudinis & roboris nauigium, quod Galeonum vocant. Id non ita pridem Veneti, maximis ſumtibus ad arcendas piratarum incurſiones ædificarant. Quum autem ſex paſſuum millia ab vrbe in anchoris ſtaret, ſuborto primis tenebris ingenti violentoque turbine, naualis magiſtri imperitia, qui illud, vt fertur, parum exacta ratione fabricarat, abſorptum mari mergitur, nullaq; poſtea arte, vi & ingenio è profundo extrahi vnquam potuit, incredibiliſque tormentorum, belliciq; apparatus iactura facta eſt, vt Iuſtinianus refert, vbi paulo pòſt commemorat, quæ ingenioſa & ſumptuoſa machina, ad extrahendum è profundo hoc nauigium inuenta ſit; cuius verba, cùm memorabilia ſint, & huic capiti conuenire videantur, aſſcribere volui. Ingentem, inquit, poſt hæc, admirandamque ingenioſiſsimus artifex Bartholo-

De reb. Indic. lib. 6.

Lib. 8.

In hiſtoria Veneta, lib. 14.

mæus Campi naualem machinam conſtruxit, vt Galeonum è profundo pelagi extraheret, quod exacto anno nocturnus turbo, medio mari demerſerat; molesq; multis aſſeribus bipeda libus, ſesquipedalibusq; cõpacta erat, cum frequentioribus tubis, ad euomendam maris aquam. Eiusqúe longitudo quinquaginta cubitis conſtabat, altitudo triginta, latitudo quindecim, & fibulis clauisqúe innumerabilibus, tigna craſsiſsima, ſuprà & infrà duorum pedum interuallo mira firmitate reuinciebantur. Ingens ad hæc rudentum funiumqúe quadruplicibus maioribus ſpiris intextorum copia parata erat, ferreiqúe vnci ac hami, quibus ſubligacula innecterentur ad erigendum aliquo modo ex profundo abyſsi Galeonum. Depreſſaque eſt machina altis fluctibus ad perpendiculum circa Galeoni latera. Sed in caſſum omne ſtudium impenſum. Operis tamen eximia ſtructura immortalem claramqúe artificis cunctis ſeculis memoriam reddet, cui non ingenij felicitas defuit, ſed occulta quædam fati vis obſtitit, quo minùs res memorabilis ad exitum perduceretur. Hæc Iuſtinianus. Poſtremò omittendum non eſt, quod Lilius Gyrald. ex Theophraſto recenſet, viſco videlicet illitam materiem non ardere. Nec non turrim ligneam ad Pyreæum Athenienſium portum, quam Archelaus Mithridatis Præfectus multo alumine obleuiſſet, Sylla oppugnante minimè arſiſſe. Vetus quoque opinio fuit, Laricem igni non cedere, & prope contra eum illæſam perſiſtere. Quin & aſſeres obijcendos aduerſus ignis pericula antiquorum quidam iuſſere. Verùm enimuero hoc tempore vſu comprobatum eſt, vri quidem, ita tamen vt ab ſe diſcutere & repellere ignem velle videatur. Flammam enim non recipit, nec carbonem remittit, ſed ſpacio longiore vix comburitur, quòd minima ſit ignis & aëris temperatura. Cognitum id ſumma Cæſaris admiratione apud Larignum oppidum ex arboris copia nuncupatum, quando ignibus obuallata turris ſuperfuit citra nocumentum.

De navig. cap. 4.

De improuiſo periculo & morte quorundam principum virorum.

CAPVT XXVII.

A PARENTE meo optimo & præſtantiſs. (quod enim alieno teſtimonium redderem, quodque illi, ab ijs qui ſunt ſtudioſi optimarum artium & partium, attribuitur, eo non fraudabo genitorem meum) puer ſæpiùs audire memini, Illuſtriſs. principem Marchionem Albertum Brandenburgenſem Caſimiri filium, quum eſſet admodum adhuc iuuenis, è venatione redeuntem, cum ſuis familiaribus in cubiculo quodam calce tectoria nuper illito, quum contracta ex labore ſiti, largiùs poculis induſiſſent, pernoctaſſe; mox illos omnes eodem in loco cubantes tam periculoſè laborare cœpiſſe, vt ſuſpicio à quibusdam ſuſpicacibus & curioſis hominibus orta ſit, eos in potu venenum hauſiſſe, quum præſertim vnus & alter ex ijs eo morbo ſubitò extinctus eſſet. Ideoque D. Maggebuchum Medicum tunc temporis celeberrimum Norimberga ad Principem accerſitum fuiſſe, eumque ex diligenti percunctatione ſtatim vitium cubiculi, & cauſſam morbi animaduertiſſe, adhibitisque remedijs neceſſarijs, atque inter illa inprimis ſale abſynthij chymico, iuſsiſſe Principem in ſalubriora loca deferri. Tantam autem fuiſſe vim morbi in Principe aiebat, vt omnes vngues digitorum delapſi, & articuli manuum adeò emolliti fuerint, vt in vtramque partem flexibiles apparuerint. Vixque cum labore magno & diligentia iuuenem Principem valetudinem priſtinam recuperaſſe. Id periculum eo maius fuit, quòd reperiamus aliquot magnos viros, hoc latens virus in calce tectoria recente, accedente præſertim intemperantia cibi & potus, accenſiſque prunis in clauſo cubilo, non animaduertiſſe, ideoq; ſibimetipſis cauſſam mortis, pleroſque imprudenter, nonnullos tamen & data opera, accerſiuiſſe. Teſtis nobis eſt Ammianus Marcellinus, recenſens mortem Iouiniani Imperatoris, qui Iuliano apoſtatæ ſucceſſerat; cuius hæc ſunt verba: Hinc quoque Iouianum celeri gradu, præſcriptus vitæ finiendæ dies exegit. Quum enim veniſſet Dadaſtanam (qui locus Bithyniam diſtinguit

Prope finem libri 25.

guit & Galatas) exanimatus inuentus eſt nocte, ſuper cuius obitu dubitationes emerſere complures. Fertur enim recenti calce cubiculi illiti ferre odorem noxium nequiuiſſe, vel extuberato capite perijſſe, ſuccenſione prunarum immenſa, aut certè ex colluuione ciborum auida cruditate diſtentus. Deceſsit autem anno tricesimo ætatis & tertio. Quumque huic & Æmiliano Scipioni vitæ exitus ſimilis eueniſſet, ſuper neutrius morte quæſtionem comperimus agitatam.

In fragmentis hiſtoricis.

Velleius Paterculus autem ſcribit, hunc Scipionem manè in lectulo mortuum eſſe repertum, ita vt quædam eliſarum faucium in ceruice reperirentur notæ.

De viris Illuſtr. lib.2. cap 58.

Hoc confirmare videtur Plin. vbi dicit, hunc Scipionem quum domi repentè exanimis eſſet inuentus, obuoluto capite elatum, ne liuor in ore appareret. Sed vt redeamus, vnde digreſsi ſumus, Idem accidit Q.Catulo quum ſævitiam Marij & Cinnæ ſpontanea morte præuenire vellet, vt idem Paterculus memoriæ tradidit. Q.Catulus, inquit, & aliarum virtutum & belli Cimbrici gloria, quæ illi cum Mario communis fuerat, celeberrimus, quum ad mortem conquireretur, concluſit ſe loco nuper calce arenaque perpolito, illatoque igni, qui vim odoris excitaret, ſimul exitiali hauſto ſpiritu, ſimul incluſo ſuo, mortem magis voto, quàm arbitrio inimicorum obijt.

De morte Thomæ Mori; & quare Anglia lupis careat; nec non de muro vel vallo Pictico mirabilia.

CAPVT XXVIII.

IN legatione ſereniſs. Reginæ Angliæ ad Cæſaream Maieſtatem (in qua princeps fuit Philippus Sydnæus Viceregis Hiberniæ filius, tam illuſtri patre, & animi & corporis dotibus digniſs. ſoboles) enituit inter alios nobiliſs. viros, Georgius Morus, ex magni illius Thomæ Mori gente prognatus, cuius colloquia & conuerſatio mihi tam iucunda fuit, vt eius memoria permanſura animo meo ſit perpetuò. Sæpiùs autem conſiderans eius præclaram indolem, & ſuauitatem morum, cum inſigni mo-

deſtia

deſtia coniunctam, in mentem mihi venit, qualis & quantus vir Thomas Morus fuerit, qui exitum habuit, ſicut magnorum virorum & patriæ amantium plerumque eſſe ſolet, quum alienus eſſet ab omni aſſentatione, & in nouo matrimonio Regis ſui à reliquis aulicis diſſentiret, ideoq; vt fieri ſolet, Inuidia virtutem ferre non poſſet. Etenim, cùm ſit inuidia integritatis aſſecla, experientia teſtatur, quòd ijs maximè inuidere homines ſoleant, quos ad virtutem rectiore tramite prodeuntes intuentur. Quocirca apud Plutarchum Themiſtocles, quum adhuc adoleſcens eſſet, nihil à ſe fieri ſplendidum dicebat, cùm neminem adhuc ſibi inuidum ſenſiſſet. Hoc etiam Plutarchus notauit in libro, quem de ſilentio Pythiæ oraculi ſcripſit, vbi commemorat Corinthii in Oeco inter templi anathemata extitiſſe palmam æneam, cuius ad radices viſebantur ranæ & ſerpentes. Quibus ſignificabatur, à vitilitigatoribus, obſtreperis, ac maledicis inuidorum linguis, exitiali veneno armatis, impeti illorum vitas, qui non obliqua ſed recta ratione ad dignitatis rerumque faſtigia emergunt. De qua re extat pulcherrimum emblema XVI. doctiſs. viri Hadriani Iunij Medici, cum erudita interpretatione in ſuo elegantiſs. libello Emblem. Sed vt ad Thomam Morum reuertamur, de eius morte habemus narrationem luculentam Nicolai Schombergij Cardinalis Capuani, in libro Italico, cuius autor eſt Zillettus, eiq; titulum fecit, *Lettere de Principe. &c.* Eius autem epitaphium tale à Ioanne ſecundo Hagienſi conſcriptum extat:

Quis iacet hîc? truncus, cuius caput enſe reciſum eſt.
Quæ natat in tetro ſanguine? canicies.
Hic eſt ille Thomas Morus: ſic fata rependit
Triſtia multa bonis, & bona multa malis.
Quæ circumſiſtunt diuæ lugubre cadauer?
Diua tenax veri, ſancta fides, Nemeſis,
Quarum prima fuit cauſſa & fuit altera mortis,
Vltrix iniuſtæ tertia cædis erit.

Sed de cauſſis, cur Thomas Morus capite plexus ſit, inter quas à nonnullis recenſetur, quòd legibus publicisque Regni decretis in abrogādo Pontificis dominatu ſuffragari detrectarit, aliorum prudentiorum iudicium eſto, & redeamus ad Sydnæum, Equitem nobiliſs. & præſtantiſſimum, ex illuſtri Comitum VVarvuicenſium

Q fami-

familia oriundum, qui erat caput, vt dixi, legationis Regiæ, & re-
ctè à Gulielmo Camdeno, magna ſpes hominum, expreſſiſſimum *In Britannia.*
virtutis exemplum, & literati Orbis amor, appellatur, atque me-
ritò eius obitus intempeſtiuus, cum præconio virtutum, quibus
præditus fuerat, deploratur. Vulneratus enim fuit fortiter pu-
gnans cum hoſte ad Zutphenum Geldriæ, ex quo vulnere initiò
non lethali, accedentibus alijs quoque, de quibus ſcribendum non
eſt, paulo pòſt deceſſit Anno 1586. Is inquam pro ſua eximia hu-
manitate, multa notatu digna nobis referebat, cumque inter alia
mentio facta eſſet, an ita ſeſe res haberet, quemadmodum & vete-
res memoriæ tradiderunt, & vulgò creditur, quòd Anglia nullos
lupos, vel ſponte productos, vel aliunde importatos, ferret, idque
contingeret occulta quadam vi, & antipathia naturali, ſicut mul-
tæ regiones non patiuntur mures, ſerpentes, & alia venenata ani-
malia; veram cauſſam diſertè expoſuit, quam ſanè, cùm ea alibi, vt
puto, tradita non reperiatur, hîc commemorandam duxi. Fabula,
inquit, eſt, quòd regnum noſtrum proprietate quadam inſita &
incognita, lupos non ferat. nam paſſim in viuarijs apud magnates
incluſi conſpiciuntur, & veluti beſtia rara ex vicina Hibernia
aliíſue locis importantur, & oſtentantur. ſed interdictum eſt
ſeuerè, ne vagari extra clauſtra permittantur. Quòd autem diu
antè, & hodierno tempore, Anglia lupis caruerit, procuratum eſt
induſtria & arte ſuperiorum Regum noſtrorum. Conſtat enim
hoc ſæuum & vorax animal, olim non minùs frequens apud nos
fuiſſe, quàm in Germania & alijs regionibus vicinis, multumque
damnum dediſſe ouibus, quibus abundat Anglia, & ex illarum
gregibus ferè innumeris, quotannis maximos reditus habet. Nam
præſtantia Anglici panni, qui ex lana earum conficitur, apud o-
mnes gentes non obſcura eſt. Etſi autem Anglia celebratur, pro-
pter canes & moloſſos generoſos & feroces, quorum ſinguli ar-
mati millis ſuis, vt moris eſt, etiam plures lupos non formidant,
ſed ſtrenuè cum illis pugnant, & ſi non lacerant, attamen abigunt:
tamen caueri non potuit, quin inſidioſum illud animal, multum
damni gregibus ouium, tam in paſcuis, quàm in caulis, noctu at-
que interdiu, nonnunquam inferret. Decretum igitur ſuperiori-
bus ſeculis regium factum eſt, vt ij qui aliquod delictum non do-
loſum commiſiſſent, & tale eſſet, vt mortis pœna aliqua ex parte

mitigari

mitigari iure poſſet, hoc modo plecterentur, vt tam diu extorres & infames eſſent, donec aliquot capita vel linguas luporum à ſe interfectorum, quorum numerus pro modo delicti, ex arbitrio Iudicis, maior vel minor imponebatur, afferrent, & hoc pacto veluti noxam ſoluerent, & ſeſe expiarent. Hoc tam diu aliquot ſeculis durauit, vt creſcente improbitate hominum, & multitudine delinquentium, ſontes continuè tam exquiſitè lupos & catulos rimati fuerint, vt quum lupicidarũ plures eſſent, quàm ferarum, quę indagabantur, ij vniuerſi ex latebris & antris remotiſſimis extracti & interfecti ſint. Vnde accidit, vt tandem omne lupinum genus, penitus & radicitus interficeretur & deleretur. Cumque Anglia Oceano circumcirca, excepto eo angulo, quo cohæret Scotiæ, ambiatur; ac cautum ſeuerè eſſet, ne lupi deinceps importarentur, qui rurſus ſeminaria peſtis eradicatæ producere poſſent: nullum poſtea periculum ampliùs fuit, ne ſpontè denuò pullularent lupi, atque hoc pacto ex Anglia vniuerſa, hæc noxia beſtia, vnà cum catulis pulſa & prorſus eradicata eſt, hacque peſte ouiculæ liberatæ ſunt, ita vt nunc greges ouium, plerunque abſque cuſtode, in collibus & paſcuis, noctu & interdiu, hinc inde, ſine metu oberrare conſpicias. Ob eam cauſſam iſta pœna luporum eradicandorum ergò inuenta, quum nulli ampliùs vel in remotis montibus, ſiluis & antris reperirentur, neceſſariò ſublata fuit. Etenim poſterioribus temporibus accidit, vt aſſcripti illi ad perniciem luporum, per decennium, & diutiùs, omnes ſiluas & luſtra ferarum, maximo labore, nequicquam perſcrutantes, exilium perpetuum, grauius morte, perferre cogerentur. Ceterùm ad Scotiam quod attinet, negari non poteſt, eam lupis neutiquam carere, ſed cùm anguſto ſpacio terræ Angliæ cohæreat, ab vtroque latere æſtuarijs maris inſinuantibus, & fluminibus rapidiſsimis in Oceanum ſeſe effundentibus, idque terræ ſpacium exiguum, quod reſtat, & limes vtriusque regni eſt, munitionibus & frequentia hominum, atque multitudine canum ferociſsimorum occupetur: illic tranſitus luporum ex Scotia ad nos nullus eſt, & hac in parte etiam metu huius exactæ beſtiæ caremus. Hanc aiebat veriorem cauſſam eſſe, quòd Anglia lupis careat, quàm quòd terra ipſa & regio eos naturâ non patiatur. Magno cum applauſu & iſta & alia memorabilia inprimis de Hibernia, in quo regno pater ipſius Vi-

ceregis locum tunc obtinebat, & de antro illo olim religioſo Patricij, ſed nunc, ſuperſtitione detecta, planè neglecto, in conuiuio audita ſunt, & nemo erat, qui hac de re ampliùs ambigeret, applaudente præſertim Huberto Langueto, viro iudicio perſpicaciſſimo, & rerum experientia præſtantiſsimo. Cœpi autem paulo pòſt accuratiùs cogitare, & inſpicere tabulas topographicas Angliæ & Scotiæ, adiunctis hiſtoricis, inter quos Gulielmus Camdenus, & Buchananus præ reliquis celebres ſunt, & reperi omnia conuenire huic narrationi. Inprimis autem Scotiam lupos infeſtare apparet ex eo, quod Buchananus ſcribit, Ferchardum LIIII. Regem Scotorum, inter venandum à lupo vulneratum, accedente febre, paulo pòſt diem ſuum obijſſe. Quòd autem Oceanus ab vtraque parte Angliæ in mediterranea loca anguſtiora ſeſe, vbi Scotiam ſpectat, inſinuet, patet ex eo, quòd Seuerus Imper. ad tuendam Britanniam contra hoſtiles incurſiones, in continenti magnam foſſam, firmiſſimumque vallum, crebris deſuper turribus communitum per XXII. millia paſſuum (ſic enim & non CXXXII. ſcribendum Buchananus lib. 4 putat) à mari ad mare duxit. Eodem modo & Adrianus Imp. vallo & foſſa, inter Tinæ & Eſcæ fluminum æſtuaria, per octoginta millia paſſuum ductis, hoſtes à prouincialibus excluſit, ſicut idem Buchananus, ex Beda & Spartiano, alijsque hiſtoricis, prolixè de rebus Scoticis demonſtrat. Ceterùm ea quæ ex ſermonibus nobiliſſimi Sydnæi, de lupis deletis recenſuimus, confirmare videtur idem Camdenus, quum Ordouices ſiue Montgomericos pagos deſcribit, licet alium modum indicet. Numeroſi, inquit, ouium greges in his montibus errant, nec vllum eſt à lupis periculum, qui tunc per vniuerſam Angliam deleti ſunt, quum Edgarius Viſiſaxo Ludduallo harum regionum Principi, tricenos lupos in ſingulos annos, vectigalis nomine imperaret. Idem autor quoque inſulam Hiberniam, quæ Angliæ propemodum contigua eſt, lupis refertam eſſe ſcribit, ita vt Hiberni illi ſilueſtres, lupos in magno honore habeant, & in patrimos adſciſcant, quos Charichriſt appellant, pro eis orantes & benè precantes, & ſic ſe ab illis lædi non verentur. Quare non eſt mirum, quod Ariſtoteles ſcribit, apud Mæotidem paludem lupos eſſe piſcatoribus familiares, qui niſi partem ſuam à piſcatoribus acceperint, retia lacerent, quæ terra expanſa reſiccantur.

De rebus Scoticis, lib. 5.

In Britannia.

Lib. 9. de hiſto. animal. ca. 36.

Murus

Murus quoq; vel vallum Picticum admirandum, olim contra incurſiones Barbarorum, ad muniendam Angliam in prouinciam redactam, à Romanis mira prudentia conſtructum, ab eodem Camdeno non minùs eruditè, quàm eleganter & prolixè, deſcribitur. Vbi inter alia recenſet, muri huius veſtigia & rudera multis in locis extare, eumque caſtella habuiſſe crebriora, millenis paſſibus diſparata, quorum radices quadrata forma alibi viſantur, & his turres interpoſitas, in quibus diſpoſitus miles barbaris immineret, & ſtationes Areani haberent. Genus id hominum erat, pergit ille, à veteribus inſtitutum, quorum, vt inquit Marcellinus, officium erat, vt vltrò citroque per longa ſpacia diſcurrentes, vicinarum gentium ſtrepitus noſtris ducibus intimarent. Tubulum item æreum, eo artificio muro inſertum, inter ſingula caſtella & turres intercurriſſe ferunt accolæ, vt ſi quis vocem in eum quacunque turri immiſiſſet, ſtatim ſonus in proximam, inde ad tertiam, & omnes deinceps non interruptus perferretur, ad ſignificandum vbi loci hoſtium inſultus timeretur. Cuiusmodi miraculum de Bizantij turribus è Dione refert Xiphilinus. Et paulo pòſt: Vulgi de hoc muro fabellas ſciens prætermitto, hoc vnum tamen, quod à fide dignis accepi, lectori ſubducere nolo. Durat tradita perſuaſio, in magna parte populi circumuicini, limitaneos milites plantas vulneribus ſalutares olim in ſuum vſum hîc paſſim plantaſſe. Vnde Empirici Scotorum chirurgi quotannis ineunte æſtate huc ad plantas colligendas confluunt, quarum vtilitatem longo temporis vſu edocti, mirificè laudant, & ſaluberrimas eſſe affirmant. Hactenus Camdenus. Ceterùm ad tubulos æreos quod attinet, habemus, ni fallor, hodierno die ſpecimen huius artificij Mantuæ, in palatio Ducis, ante portam Sebaſtiani, in cubiculo quodam concamerato, vbi per eiusmodi, vt fertur, tubos, ſub pictura, prælium gigantum deos oppugnantium referente, latentes, ex diſſitis angulis transuerſim colloqui aliquis cum alio poteſt, quod proximè aſtans non percipit, cùm tamen, qui ex altera parte cubiculi ſtat, admotis auribus ad parietem (quod ipſemet cum meis ſodalibus expertus ſum) perſpicuè intelligat, ita vt ea quæ modò de Romanorum induſtria relata ſunt, neutiquam pro fabuloſis haberi poſſint, ſicut non deſunt, qui ea potiùs tanquam nugas explodunt, quàm fidem adhibeant.

In hiſtoria Seueri.

In magnis & ſubitis mœroribus, lacrymis interdum locum non eſſe.

CAPVT XXIX.

Lib. 12. cap. 2. antiq. Iudai.

IOSEPHVS memoriæ tradidit, Ptolemæum Philadelphum Regem Ægypti, quum illi libri ſacri literis aureis deſcripti porrigerentur, præ gaudio lacrymas vberrimas profudiſſe. Etſi autem hoc illi ſicut alijs accidit, qui interdum præ ingenti lætitia, quam ex improuiſo percipiunt, lacrymas continere nequeunt; Eodem modo lacrymandi frequentior cauſſa eſt, quum homines mœrore & ægritudine afficiuntur: ſicut in vtroque genere in libro Ezdræ teſtimonium extat, ſiquidem ibi legimus, templo extructo populum fleuiſſe, at non omnes eadem cauſſa. Pars eorum dolebat, recentem fabricam dignitate atque ornamentis à priori multum diſtare: at è diuerſo lætabantur alij, domum DEI, quæ tam diu proſtrata iacuerat, denuò excitatam. Et habemus præterea memorabile exemplum in Alexandro Magno, quum Nearchus claſſis ſuæ præfectus, ex longinqua & antea incognita nauigatione, de improuiſo ſaluus aduenifſet, & Rex lachrymas profunderet, quum non tam ob proſperum reditum amici lætaretur: quàm claſſem & tot milites veteranos amiſſos eſſe metueret. Etſi inquam non raro ob mœrorem & lætitiam lachrymæ profunduntur, tamen in magnis & inſolitis perturbationibus animi, plerunque accidere ſolet, vt lachrymæ ſtupore quodam retentæ, nō emittantur, cùm tamen in mediocribus miſerijs eæ vix comprimi queant. Quod Phædræ apud Senecam accidit, vbi ita conqueritur: Curæ leues loquuntur, ingentes ſtupent. Quemadmodum enim in profundioribus vulneribus corporis, acutis armis factis, antequam ſanguis fluere incipiat, priùs veluti candida fiſſura lineáue apparet: non ſeciùs animus ſubito dolore ſicut ſagitta percuſſus, lachrymas ſiſtit, neque eas erumpere permittit, niſi cor paulatim dolorem velut concoxerit. Nam ſunt lachrymæ inſtar ſanguinis animi perturbati & afflicti: ſiquidem animus triſtitia & dolore obrutus ad ipſam cerebri pelliculam fertur, vbi humorem, quem illic offendit, interdum comprimit, interdum erumpere

Arrianus de rebus Indicis.

pere cogit. Vnde quidam putant humorem hunc lacrymam à Latinis dici, quaſi lacerrimam, quoniam ex animi laceratione cientur lacrymæ. Et affert Alexander Aphrodiſ. cauſſam, tum mœſtis tum lætis congruentem, cur nempe vtrique lacrymas profundant. In mœſtis, inquit, hoc fit ob anguſtum viſus meatum, qui oculorum humorem comprimit: in ijs verò qui lætitia geſtiunt, idem humor propter meatuum raritatem effunditur. Seneca autem putat ictu doloris totum ferme corpus concuti, & vnà oculos, à quibus adiacens humor exprimatur. Alij, inter quos eſt Plutarchus, ſpeciem quandam ſudoris fletum eſſe putant. Quomodocunque autem ſeſe res habeat, experientia teſtatur, vel lætas vel aduerſas res, plerunque lacrymas hominibus exprimere. Sunt præterea quidam alij affectus, ex dolore ac læticia mixti, qui nobis eas excutiunt, quemadmodum eſt ira vehemens, quæ ſecum ex contemtu dolorem coniunctum habet, & vnà nonnihil læticiæ ſeu voluptatis, dum vltionem tanquam præſentem meditatur. Miſericordia etiam lacrymas exprimit, quando malis alienis perturbamur ac dolemus, & afflictis prodeſſe cupimus. Necnon & deſiderium vehemens lacrymas elicit. Hinc fit, vt cùm ſanctis viris horrenda ſpectacula peccatorum ſæpiſſimè occurrant, faciliùs in lacrymas, quàm riſum ſoluantur. Id quoque CHRISTO Seruatori noſtro accidit, quem ſæpiùs fleuiſſe, riſiſſe autem nunquam legimus. Licet ipſius affectus cum noſtris comparari neutiquam poſsint. Fuerunt enim motus perfecti, & non egrediebantur præſcriptum verbi DEI, rationemque pœnæ, non culpæ habebant. Affectus noſtri autem ſunt impuri: & ſecundùm D. Auguſtinum, affectus CHRISTI deriuabantur ex poteſtate; noſtri oriuntur ex infirmitate. CHRISTVS potuit ſuos adhibere quando & quandiu vellet; noſtri nobis nolentibus inſurgunt, nec licet eos frenare, ideo turbidi ſunt: CHRISTI verò limpidi. Sed ne longiùs extra propoſitum excurram, Feminis ſanè, quarum natura mollior eſt, lacrymæ magis familiares eſſe ſolent. Et ſecundùm Pythagoram duo lacrymarum genera ſunt in oculis mulierum: veri doloris vnum: inſidiarum verò aliud, quibus addere tertium libet. Sunt enim lacrymæ interdũ apud illas loco precum, vel vt Vlpianus Iuriſconſultus ſentit, ploratus eſt illis inſtar armorum. Sanè natura noſtra in vtroque ſexu ita comparata eſt, vt lacrymæ

Cap. 32. probl.

Epiſtola 100. ad Lucilium.

L. 1. §. hoc autem, circa me-

quaſi

dium.ff.De Senatusconſul. Syllan.

quaſi animo afflicto recreationem, & ſubleuationem afferre putentur, ſicut Naſo non vno in loco, haud inutiles lacrymas eſſe teſtatur, ſed in eo potiſs. vbi canit:

——eſt quædam flere voluptas,
Expletur lacrymis egeriturq́; dolor.

Immò licet Menander lacrymas nihil prodeſſe arbitretur, tamen tandem fatetur, mœrorem eas ferre, ſicut arbores ſuos fructus: ſunt autem hi eius verſiculi:

τί οὖν πλέον ποιοῦμεν; οὐθέν. ἡ λύπη δ' ἔχει
ὥσπερ τὰ δένδρα καρπὸν τὰ δάκρυα.

Hos verſus eruditus, & magno ingenio vir Henricus Stephanus ita vertit:

Quid ergo prodeſt flere? Nil: ſed lachrymas
Fert mœror, arbores ſuum vt fructum ferunt.

Vt autem ad propoſitum noſtrum reuertamur, quòd dolor acrior ſit, animumque magis ſauciet, quando lacrymæ in duriſs. rebus comprimuntur, habemus hac de re exemplum memorabile in Pſammenito Rege Ægyptiorum. Is enim, ſicut Herodotus tradit (licet Amaſi hoc contigerit, qui fuit pater Pſammeniti, ſicut explicatores, & rectè quidem, notant) quum à Cambyſe Cyri filio regno pulſus, in vinculis detineretur, eiusque filia ancillari veſte induta, cum aliquot nobilium virginibus mitteretur ad hauriendam aquam, vt hoc ſpectaculo parentum captiuorum animos diſcruciarent: ceteris, conſpectis filiabus, magno cum fletu id indignè ferentibus, ſolus Pſammenitus demiſit oculos. Mox Cambyſes iuſsit duci filium ipſius, cum alijs plurimis eiusdem ætatis, vinctis ceruicibus & ore frenato. Ne hoc quidem ſpectaculo, ſolus Pſammenitus, ad lacrymas commotus eſt. Idem quum vidiſſet familiarem quendam exutum opibus mendicantem obambulare, hoc ſpectaculo adeo commotus eſt, vt ingenti fletu hominem amicum compellans, caput ſuum barbarico more cæderet. Ea re cognita quum Cambyſes per nuncium cauſſam ſciſcitaretur, cur in liberorum calamitate tacitus, vnius ſeniculi calamitatem tam impotenter ferret? reſpondit: Fili Cyri, domeſtica mala grauiora ſunt, quàm vt lacrymas recipiant: at amicus deplorandus erat, qui è multis opibus ad ſummam inopiam redactus eſt, idque in extremo ſenectutis limine. Hæc hiſtoria ab Ariſtotele allegatur, vbi nouem

In Thalia.

Lib. 2. Rhetor.

nouem genera eorum, quos miſerantur, enumerat. In quibus ſunt *cap. 8.*
familiares, ſi non arcto admodum neceſſitudinis vinculo coniuncti ſunt. Mendicantem enim amicum videre miſerabile erat: filium verò ad ſupplicium duci, atrox, habens vim pellendę miſericordię, ſicut ibi Antonius Riccobonus eruditè notat. Hoc etiam pictura *In paraphraſi.*
ſua admonere voluit Timanthes, quum immolationem Iphigeniæ *Plin. lib. 10.*
artificioſiſs. depinxiſſet. Triſtem enim fecerat Calchantem, tri- *cap. 35.*
ſtiorem Vlyſſem, triſtiſſimum autem Menelaum: conſumptis verò affectibus, quos penicillo exprimere non poterat, Agamemnonis caput obuelauit, vt omnes quem poſſent maximum mœrorem in virginis patre cogitarent. Eodem modo videmus, quòd lacrymæ difficiliùs contineri poſſint in rebus inopinatis, quàm in ijs de quibus animum noſtrum pręmeditatione quadam obfirmauimus. De hac re habemus exemplum in Cornelia matre Gracchorum, *Plutarch. in*
quæ maximam ſui admirationem mouebat, quòd abſque lacry- *vita C. Grac-*
mis & luctu, filiorum ſuorum actiones caſusque veluti priſcorum *chi.*
hominum referebat. De vtroque Homerus luculento exemplo docuiſſe videtur, ſicut idem Plutarchus notauit. Vlyſſes enim pe- *De tranquilli-*
regrè reuerſus, repentinæ morti canis ſui illacrymauit, vxori ſuæ *tate & ſecuri-*
flenti aſſidens, non illacrymauit. Siquidem iam inde aduentans *tate animi.*
præſumta lacrymantis vxoris imagine, erupturum haud dubiè in re præſenti affectum ocioſè mancipauerat ſibi, obfirmatoq; priùs animo in poteſtatem redegerat: canis verò nec opinato interitu perturbatus eſt, quum ſpacium in re improuiſa non haberet affectus vim inhibendi. Verùm enimuero ſi penitiùs totum vitæ humanæ curſum, ab incunabulis videlicet vſque ad decrepitam ætatem, conſiderare volumus, tunc ea pleniſs. lacrymarum, tam externarum quàm internarum, reperietur, adeo vt ortus & exitus noſter ijs vberrimè ſcateat. Idque hiſce verſiculis exponitur:

> δακρυχέων γενόμην, καὶ δακρύσας ἀποθνήσκω,
> δάκρυσι δ' ἐν πολλοῖς τὸν βίον εὗρον ὅλον.
> ὦ γένος ἀνθρώπων πολυδάκρυτον, ἀσθενές, οἰκτρόν,
> συρόμενον κατὰ γῆς, καὶ διαλυόμενον.

> *Lacrymans ſum natus, ſed & lacrymans morior,*
> *In lacrymis vniuerſam comperi vitam.*

O genus hominum lacrymoſum, debile, miſerabile,
Tractum in terra ſolutumq́;!

Vt autem veteres ſapientes idipſum indicare voluerunt, vbi fingunt Prometheum, lutum ex quo hominem finxit, non maceraſſe aqua, ſed lacrymis: ita hoc nuper meliùs & veriùs, doctus & pius quidam vir, eleganti tetraſticho expreſsit:

Naſcimur in lacrymis, lacrymis quoque vita madeſcit,
Et vitam rurſus linquimus in lacrymis.
O multas hominum lachrymas: abſterget at omnes
Omnibus electis ipſe DEVS *lacrymas.*

Magnos viros diuinitus ab inſidijs ſæpenumero conſeruari.

CAPVT XXX.

ROMÆ in ſummitate Panthei, quod M. Vipſanius Agrippa ædificari maximis impenſis curauit, opus ſanè mirandum, & ex vetuſtis ſtructuris, quæ hodie conſpiciuntur, vt opinor, omnium integerrimum, monſtratur locus, ex quo Italus quidam, Carolum V. Imperatorem, quum hoc ædificium perluſtraret, per impluuium, vel, ſi mauis appellare, feneſtram, quæ vnica, ſed magnæ capacitatis, in faſtigio huius ædificij conſpicitur, præcipitem dare, neſcio an ambitione quadam, vel cupiditate vindictæ, odio, aliáue de cauſſa, conſtituiſſe dicitur. Verùm deterritum maieſtate & autoritate Cæſarea, ab hoc ſuo ſcelerato propoſito deſtitiſſe. Hocque ſuum ſceleratum intentum illum deinceps, antequam ex hac vita decederet, parocho ſuo faſſum fuiſſe. Equidem quod de hac re affirmem, vel negem, non habeo, ſed tantùm audita refero. Verùm mihi perſuaſum eſt, quamuis tale ſcelus quidam agitauerit animo ſuo, eum hoc, eo modo quo voluiſſet, minimè perficere potuiſſe. Vbi enim eſt metus vel ſuſpicio inſidiarum, nemini tunc niſi familiaribus permittitur propiùs accedere ad tantum Imperatorem, præſertim in tam periculoſo loco conſtitutum. Eodem modo legimus in hiſtorijs, Gabrinum Fundulum Cremonenſium Dominum, ante obitum confeſſum fuiſſe,

Cremo-

Cremonæ de altiſs. turri, quam propter altitudinem & pulchritudinem ſpectandi cauſſa aſcenderant Sigiſmundus Imperator & Iohannes Pontifex XXIII. vtrumque conſtituiſſe præcipitare; conſcientiæ tamen terrore à facinore tanto abſtinuiſſe. Quomodocunque autem res ſeſe habeat, teſtem habemus Suetonium, Auguſtum Imperatorem olim ſimile periculum ſubijſſe. Scribit enim eum vultu vel in ſermone, vel tacitum, adeo tranquillo ſerenoque fuiſſe, vt quidam è primoribus Galliarum confeſſus ſit inter ſuos, eo ſe inhibitum ac remollitum, quo minùs eum vt deſtinarat, in transitu Alpium, per ſimulationem colloquij, propiùs admiſſus in præcipitium propelleret. Has vel ſimiles inſidias ſubijſſe Octauium Auguſtum, teſtatur etiam Valer. Max. vbi exclamatione vehementi vtitur contra eum, qui Auguſtum interficere voluerat. *Lib.9. cap.11.* In ſimili periculo quoque fuit Tiberius ſucceſſor Auguſti, teſte eodem Suetonio. parum enim abfuit, quin à Rutheno, vel vt alij legunt Bructero inter proximos verſante occideretur. Equidem illis aſſentior, qui Rutero legunt. Ruteros enim Germani patrio nomine omnes equo merentes vocant. hinc factum vt Romani tanquã proprium viri nomẽ expreſſerint, ſicut Leuino Torrentio quoque placet. Sic Alexander ille Magnus ex inſidijs propemodum interfectus fuit, ad vrbem Thaurim, à milite quodã, qui ei ad pedes acciderat. Sic in illa celebri expeditione Hieroſolymitana in Orientem, Gallorum & Anglorũ Principes, inſidijs hoſtilibus partim ſuccubuerunt, partim vix ſeruati ſunt. Etenim fuit tunc temporis in Oriente quoddam genus hominum Aſſaſſinorum ſiue Beduinorum nomine, in denſis montibus habitantium, & Domino cuidam parentium, cuius nullum aliud nomen cognoſcebatur, quàm quòd Senem, ſiue Magnum montis appellabant. Is per ſpeciem cuiusdam paradyſi voluptatis, quem eorum animis impreſſerat, tantum ab eis conſecutus erat, vt ſolenni voto ſponderent, ſeſe in Principes omnes ſæuituros eſſe, qui ipſorum ſectæ aduerſarentur. Et ſanè compertum eſt, Principes Chriſtianos in tota illa expeditione, à nullis æquè atque ab illa hominum fece fuiſſe infeſtatos. Eorum inſidijs & Comes Tripolitanus occiſus eſt, & aliquanto pòſt Eduardus filius Regis Angliæ ab ijsdem oppreſſus, in ſuo ipſius cubiculo vulneratus eſt. Philippus Galliæ Regis filius, præmonitus de inſidijs, in ſe illis locis compo-

ſitis, coactus eſt ex illis finibus excedere. Et Ludouicus quem ſanctum appellant, pater ipſius, ipſe perditorum illorum conatus difficulter euaſit. Atque inde ASSASSINI in Gallica & Italica lingua vocantur, qui cædem aliquam, aut alioquin atrox facinus dedita opera perpetrant. Fridericus quoque Cæſar huius nominis primus, qui à colore pilorum Barbaroſſa vocatur, maius periculum, vt refert Albertus Cranzius, vix euaſit. Quum enim caſtra ſua haberet ad fluuium quendam, cuius citeriorem ripam hoſtes tenerent, & fortè ſolus cum famulo cogitabundus obambularet; quidam ex inſidijs ſubitò in eum irruit, conatusque eſt pertrahere ſecum Cæſarem in profluentem, hocque perfeciſſet niſi gladio miniſtri abacto latrone, Cæſar ſe explicuiſſet, illo per amnem ad ſuos natando reuertente. Magnum quoque periculum euaſit Henricus III. Imp. quum profecturus in Hungariam, ſecundo Danubio deueheretur, & à Richilta vidua Adalberti Ebersbergij magnificè hoſpitio & conuiuio exciperetur. Dum enim Cæſarem ea ſupplex orat, vt Boſenburgum & prædia nonnulla, quæ maritus ipſius poſſederat, VVelphoni nepoti ſuo ex fratre tradat, & Cæſar extenſa dextra poſtulatis annuiſſet, repentè contignatio collabitur. Henricus in alueum ſolij balnearij illæſus cecidit. Verùm Bruno Epiſcopus VVurceburgenſis, cognatus Cæſaris, qui poſtea in numerum Diuorum relatus eſt, Alemanus præſes Ebersbergenſis, & Richilta margini tabelliſque lignei labri grauiter alliſi paucis pòſt diebus hoc caſu extinguuntur, teſte Auentino, qui etiam recenſet, quale ſpectrum ſub imagine atri Æthiopis, paulo antè in ſaxo eminentiori apparuerit, & quomodo Brunonem cum Cæſare nauigantem compellauerit. Non minus periculum euaſit Henricus IIII. Imp. prope Nemetum Auguſtam, vt ibidem Auentin. refert, quum arte Annonis Archiepiſcopi Colonienſis in nauim ornatiſs. ad abducendum eum illectus eſſet, atque ad necem ſe duci ratus, è nauigio in Rhenum ſe proieciſſet. ibi enim perijſſet, ni Ecberti patruelis ſui induſtria, quum iam in oculis omnium ſubmergeretur, ſeruatus fuiſſet. Mira quoque protectione diuina ille ipſe inſidias & præſentiſſ. periculum Romæ in templo S. Mariæ Auentinæ euaſit, quam hiſtoriam infrà ex Bennone Cardinale recenſebimus.

Hiſtor. Saxonica, lib. 7. cap. 38.

Annal. Baior. lib. 5.

Cap. 98.

M. Tul-

M. Tullium Ciceronem, non ſolùm eloquentem, ſed etiam locupletem fuiſſe. Et de æſtimatione capitis eiuſque monumento.

CAPVT XXXI.

MAGNA cum voluptate vidimus, in agro Romano monaſterium, ab Italis *Lagrotta ferrata* dictum, quod hodie tantùm Græcis monachis, admodum latinæ linguæ, & antiquitatis Romanæ, vt ex eorum ſermonibus intelligere potuimus, imperitis deſtinatum eſt. Non enim ambigitur, hunc eſſe eum ipſum locũ, in quo olim ſtetit Tuſculanum Ciceronis (quem nonnulli natum putant Arpini, Anno mundi 3855. matre Heluia, patre equeſtris ordinis, ex regio Volſcorum genere) quod infinito ſumtu ab eo ædificatum fuiſſe, Saluſtius ipſi obiecit. Et ſanè ſubterranea loca, ruinæ & ambitus, nec non & ſitus amœniſs. indicia ſunt magnificentiæ, quæ paſſim prædicatur. Ipſe autem Cicero apud Atticum conqueritur, Tuſculani ſui ædificium tantùm quingentis ſeſtertijs æſtimatum eſſe, quæ ſecundùm doctiſs. Budæum, duodecim millia & quingentos aureos faciunt. Conſtat quoque eum non minoris, quàm quinquaginta millibus aureorum domum Pub. Craſſi emiſſe, & hac ſua emtione non exiguam notam vanitatis ſubijſſe, de qua re Gellium audiamus. Cicero, inquit, quum emere vellet in palatio domum, & pecuniam in pręſens non haberet, à Pub. Sylla, qui tum reus erat, mutuò ſeſtertiûm vicies tacitè accepit. Ea res tamen, priusquam emeret, prodita in vulgus exiuit, obiectumque ei eſt, quòd pecuniam domus emendæ cauſſa à reo accepiſſet. Tum Cicero inopinata opprobratione permotus, accepiſſe ſe, ac domum quoque ſę emturum negauit. Atque adeo, ait, verum ſit accepiſſe me pecuniam, ſi domum emero. Sed quum poſtea emiſſet, & hoc mendacium in Senatu ei ab inimicis objiceretur, riſit ſatis, atque inter ridendum, Ignoratis, inquit, prudentis & cauti patrisfamilias eſſe, quod emere velit, emturum ſe negare, propter competitores emtionis. Hactenus Gellius.

Lib. 9. Romæ triumphantis. *In 2. Antonia-na.* *Lib. 4. ciuil. bell.* *In fragmentis hiſtoriæ Romanæ.*

Blondus autem tradit, ſe obſeruaſſe in epiſtolis Ciceronis, Ciceronem villas duodeuiginti numero habuiſſe, in queîs præcipuas Tuſculanam, Formianam, Arpinatem, Ancanam & Pompeianam. Has tamen eum vno tempore poſſediſſe Budæus negat, nec affirmat ipſe Blondus. Sanè ipſe Cicero fatetur ſe ſeſtertiûm ducenties hæreditatibus referre. Conſtat igitur Ciceroni, licet ei patrimonij tenuitas à Saluſtio obijciatur, non tantum ex litibus, ſed etiam ex hæreditatibus, alijsq́, rebus multis accreuiſſe, & ei fructuoſam, atque etiam auriferam eloquentiam fuiſſe. Id quod etiam ex hoc, vt de alijs acceſſionibus taceamus, conſtat, quod de inſigni munificentia Pomponij Attici erga Ciceronem traditum eſt. Is enim quum Ciceroni in omnibus eius periculis ſingularem fidem præſtiſſet, illi fugienti ex patria, ſeſtertia ducenta & quinquaginta donauit, quæ doctiſs. Budæus ſex millibus & ducentis quinquaginta aureis noſtris æſtimat. Quanta autem fuit Attici obſeruantia & fides erga Ciceronem, qui, vt Velleius Paterculus de eo ſcribit, omnia incrementa ſibi debuit, vir nouitatis nobiliſſimæ, & vt vita clarus, ita ingenio maximus: tantam immò multo maiorem inimicitiam & inplacabile odium Antonii in eum fuiſſe ex hoc conſtat, quòd caput ipſius occiſi decuplo pluris æſtimatum fuerit, quàm aliorum proſcriptorum. Auctorem enim habemus Appianum, ducenta & quinquaginta millia drachmarum Popilio Lenæ pro capite Ciceronis Antonium dediſſe, vel vt Budæus cenſet decies H—S, id eſt, quinque & viginti millibus aureorum noſtrorum, caput eloquentiæ ab inimico æſtimatum eſſe. Quare iuſta motus indignatione Velleius Paterculus, mortem tanti viri deplorans, contra Antonium ita exclamat: Nihil egiſti M Antoni (cogit enim excedere propoſiti formam operis erumpens animo ac pectore indignatio) nihil inquam egiſti, mercedem cœleſtiſſimi oris & clariſſimi capitis abſciſſi numerando, autoramentoque funebri ad conſeruatoris quondam Reipub. tantique Coſ. irritando necem. Rapuiſti tu M. Ciceroni lucem ſolicitam, & ætatem ſenilem, & vitam miſeriorem te Principe, quàm ſub te Triumviro mortem. Famam verò gloriamque factorum atque dictorum adeo non abſtuliſti, vt auxeris. Viuit, viuetq́; per omnem ſeculorum memoriam. Dumque hoc vel fortè, vel prouidentia, vel vtcunque conſtitutum rerum naturæ corpus, quod ille penè ſolus Romanorum animo

vidit,

vidit, ingenio complexus eſt, eloquentia illuminauit, manebit incolume: comitem æui ſui laudem Ciceronis trahet: omniſque poſteritas illius in te ſcripta mirabitur, tuum in eum factum execrabitur. &c. Plutarchus quoque ita ſcribit: Ciceronis occiſi caput & manum, quæ Philippicas ſcripſerat, amputari Antonius iuſſit, & ad ſe afferi, magnoque cum gaudio ſpectauit allatam, ac cachinnos ſuſtulit. Satur inde eius ſpectaculi, in foro poni pro Roſtris iuſſit, quaſi verò mortuum contumelia afficeret, & non potiùs ſe fortuna per libidinẽ abuti, & contaminare potentiam oſtenderet. Etſi autem certò conſtat, quo genere mortis hoc lumen eloquentiæ extinctum ſit: tamen de monumento eius non planè conuenit inter autores. Nonnulli in ea opinione ſunt, id Anno M D XLIIII. Cal. Dec. inuentum in Zacyntho, inſula Venetorum, cum hac inſcriptione fuiſſe: *In vita Antonij.*

M. TVLLI CICERO
HAVE.
ET TV TERTIA
ANTωNIA.

Adfuiſſe etiam duas vrnas, quarum minor lacrymarum vrnula fuit: maiorem autem in fundo cinerum hæc verba continuiſſe, AVE MAR. TVL. Theuetus verò in ſua Coſmographia Gallica deſcribit & depingit, quid ipſemet ibidem viderit. Extant quoque in Ludouici Pontis deſcriptionibus Tarraconenſibus duæ quas ommittere nolui.

M. TVLLIO CICERONI M. F.
ROMANÆ FACVND. PRINCIPI.
QVÆST. ÆDI. COS. PROCOS. IMPERATORI
PP. ARPINATES.

Altera:

M. T. CICERONEM OB EIVS EXIMIAM VIRTVTEM ET EGREGIAS ANIMI SVI DOTES PER VNIVERSVM ORBEM TERRARVM SALVVM ESSE IVBEO.

C. I. CÆSAR.

Priua-

Priuata beneficia à publicis ſeparanda, hæcq́; illis præponenda eſſe.

CAPVT XXXII.

QVVM res Romana moribus antiquis adhuc ſtaret, ij qui in magiſtratu & autoritate aliqua inter Romanos erant, omnem operam nauarunt, vt publicum commodum à priuato ſepararent, & illi quàm huic magis ſtuderent. Eo tempore, inquit Valer. Max. animi virorum & feminarum vigebant in ciuitate, eorumq́ue bonis, dignitatis æſtimatio cunctis in rebus ponderabatur. hæc imperia conciliabant: hæc iungebant affinitates: hæc in foro; hæc in curia; hæc intra priuatos parietes plurimum poterant. Patriæ enim rem vnusquisque, non ſuam augere properabat, pauperq́ue in diuite, quàm diues in paupere imperio verſari malebat. Atque huic tam præclaro propoſito illa merces reddebatur, quòd nihil eorum, quæ virtuti debentur, emere pecunia licebat, inopiæq́ue illuſtrium virorum ſuccurrebatur. De qua re cùm alia memorabilia exempla in hiſtoricis extant, tum ea quæ de Scipione Africano Liuius, Iuſtinus & alij autores tradiderunt. Quum enim Scipio Africanus ad Regem Syphacem in Africam fœderis cauſſa traieciſſet, fortè accidit, vt eodem tempore Aſdrubal dux Carthaginenſium, iamdudum ab eodem Scipione ex Hiſpania pulſus, adueniret. Quum igitur Regi magnificum videretur, duorum opulentiſs. ea tempeſtate duces populorum, vno die ſuam pacem amicitiamq́ue petentes veniſſe, & vtrumque in hoſpitium inuitaſſet, conatusq́ue eos eſſet in colloquium contrahere dirimendarum ſimultatum cauſſa; abnuit Scipio aut priuatum ſibi vllum cum Pœno odium eſſe, quod colloquendo finiret: aut de Repub. ſe quicquam cum hoſte agere, iniuſſu Senatus, poſſe. Huc referri poteſt aliud exemplum ſanè memorabile de eodem Scipione. Quum enim legati Antiochi Regis pacem à Conſule Pub. Scipione fratre Africani peterent, ad hanc conciliandam peculiare donum Africano ferentes, ipſius filium, quem Rex paruo nauigio traijcientem ceperat; Africanus, qui erat nomine Senatus populiq́ue Rom. legatus fratris, priuata beneficia à rebus publicis ſegregata

Lib.4 cap.4.

gregata

gregata dixit; aliaque eſſe patris officia, alia patriæ iura, quæ non liberis tantùm, verùm etiam vitæ ipſi præponantur. proinde ſe gratum munus accipere, priuatoque impendio munificentiæ Regis reſponſurum. Quod ad bellum pacemque pertineat, nihil neque gratiæ dari, neque de iure patriæ decîdi poſſe reſpondit. Nam neque de redimendo filio vnquam tractauit, nec Senatum de eo agere permiſit, ſed vt dignum maieſtate eius erat, armis ſe recepturum filium dixit. Eundem animum habuit Pub. Popilius. Quum enim legatus ad Antiochum Regem, nomine Senatus populique Romani miſſus eſſet, cum mandatis, vt abſtineret ab Ægypto, aut ſi iam inceſſiſſet, vt excedere eum iuberet; Rexque aduenienti oſculum obtuliſſet (nam coluerat inter ceteros Popilium Antiochus, quum Romæ obſes eſſet) tunc Popilius faceſſere interim priuatam amicitiam iubet, cùm mandata patriæ intercedant, prolatoque Senatus decreto, & tradito, quum cunctari Regem videret, conſultationemque ad amicos referre: ibi Popilius virga, quam in manu gerebat, amplo circulo incluſum, vt amicos caperet, conſulere iubet: nec priùs inde exire, quàm Senatui reſponſum daret, aut pacem aut bellum cum Romanis habiturum. Adeoque hæc aſperitas Regem fregit, vt pariturum ſe Senatui reſponderet. Simile & non minùs memorabile exemplum legimus apud Valer. Max. *De inſtit. antiquis.* Cautum erat apud Romanos, neminem equo inſidentem ad conſulem venire debere, ſed honoris gratia, antequam conſuli appropinquaſſet, deſcendendum erat. Quum autem Q. Fab. Maximus ad filium Conſulem Sueſſam à Senatu legatus miſſus eſſet, isque animaduertiſſet, quòd ſedens equo ad ſe veniret; per lictorem ei indicari iuſſit, vt relicto equo ad ſe accederet. Cui quum continuò Fabius pater obſecutus eſſet: Non ego, inquit, fili ſummum imperium tuum contemſi, ſed experiri volui, an ſcires Conſulem agere. Libet quoque adijcere ea, quæ Iuſtin. hiſtor. de Pharnace *Lib. 41. prope finem.* Rege Parthorum ſcribit. Is enim præteritis ſuis filijs, quos multos reliquerat, fratri potiùs Mithridati, inſignis virtutis viro, reliquit imperium, plus regno quàm patrio deberi nomini ratus, potiusque patriæ quàm liberis conſulendum. Hac de re habemus inſigne exemplum ex recentioribus in Ferdinando Aragoniæ & Siciliæ Rege. Quum enim ab omnibus, reiecto Henrici fratris eius filio Iohanne, ad quem mortuo patre ſucceſſio pertinebat, Rex ac-

clamaretur; eo autem abnuente, à Principibus ea cauſſa ad concionem populus vocaretur, vbi & ipſe Ferdinandus adeſſe iuſſus eſt: is quod futurum erat, animo præuidens, ſub chlamyde fratris filium, admodum puerum adhuc, regio more amictum clam deferens, eò & ipſe compulſus venit. Igitur omnium ſuffragijs & votis ac vnanimi conſenſu Ferdinandus Aragonum Rex, puero deiecto, eligitur. Quod vbi Ferdinandus comperit, Iohannem fratris filium è chlamyde extulit, humeroque impoſitum populo oſtendens, edita voce edixit: En Aragonenſes Regem veſtrum: noſter hic eſt Rex: huic fidem ſeruemus, prout mos eſt Hiſpanæ gentis: Atque his dictis collocatum in regio ſolio infantulum, primus ipſe ad pedes eius procumbens veneratus eſt, atque in verba eius iurauit, idemque vt omnes facerent, exemplo ſuo adegit. Reſtituto igitur auctoque illi regno, priuatum potiùs agere, quàm ſibi regnum alienum vſurpare delegit. Hanc hiſtoriam, cùm ſit valdè memorabilis, ex Fazello exſcribere volui. Noluit enim optimus Rex Ferdinandus patriæ ſuæ hanc maculam inurere, vt legitimo Rege poſthabito, in eius locum intempeſtiuo fauore nobilium & multitudinis, priuatæ potiùs quàm publicæ dignitati intentus, collocaretur. Sed vt ad Romam reuertamur, audiamus quomodo hanc ob rem celebretur Pub. Scipionis Naſicæ Serapionis nomen ab inſigni hiſtorico Velleio Paterculo. ita enim inquit: Tum Pub. Scipio Naſica, eius qui optimus vir à Senatu iudicatus fuerat nepos, eius qui Cenſor porticus in Capitolio fecerat filius, pronepos autem Cn. Scipionis celeberrimi viri, P. Africani patrui, priuatusque & togatus, quum eſſet conſobrinus Tib. Gracchi, patriam cognationi præferens, & quicquid publicè ſalutare non eſſet, priuatim alienũ exiſtimans, ob eas virtutes primus omnium abſens Pontifex Maximus factus eſt, quũ data læuo brachio togæ lacinia, ex ſuperiori parte Capitolij ſummis gradibus inſiſtẽs, hortatus eſt, qui ſaluam vellent Remp. ſe ſequerentur. Tum optimates, Senatus, atque equeſtris ordinis pars melior & maior, & intacta pernicioſis conſilijs plebs, irruêre in Gracchum ſtantem in area cum cateruis ſuis, & concientem penè totius Italiæ frequentiam. Is fugiens decurrensq; cliuo Capitolino, fragmine ſubſellij ictus, vitam quam glorioſiſſimè degere potuerat, immatura morte finiuit. Vnde teſte Valer. Max. ambiguæ laudis ciuis exiſtimabatur, qui

De rebus Siculis. poſterior. decad. lib. 9.

Lib. 2.

qui debitis Reipub. officijs non ſua ſponte,ſed iuſſus fnngeretur. Quia quicquid imperio cogitur, exigenti magis quàm præſtanti acceptum refertur. Quamdiu autem hic animus Romanis manſit,tamdiu imperium eorum floruit,& propagatum eſt. Hoc quoque Paul. Æmilius Veronenſis obſeruauit, quum à Toloſatibus, qui paulo antè proprijs manibus patriam muris nudare cœperāt, omniq; iniuriæ opportunos ſeipſos fecerant, ingentem pecuniæ vim exactam eſſe ſcribit,& addit: Mirum,ita natura comparatum, vt ſua quemque damna magis, quàm publicus dolor moueat,nec vllum acrius quàm rei nummariæ telum inueniri poſſit. Qui patriam iuſſu euertebant, arcæ iacturam facere non ſuſtinuerunt. Id ipſum monuit,vel potiùs exprobrauit Annibal Carthaginenſibus, apud Liuium. Quum enim victis illis, à Romanis tributum eſſet impoſitum, & exhauſto diutino bello ærario prima collatio pecuniæ difficilis videretur, mœſticiaque & fletus in curia eſſet: ridentem ferunt Annibalem conſpectum, cuius quum Aſdrubal Hædus riſum increparet in publico fletu, cùm ipſe lacrymarum cauſſa eſſet: Si quemadmodnm oris habitus cernitur oculis, inquit, ſic & animus intus cerni poſſet; facilè vobis appareret, non læti, ſed propè amentis malis cordis, hunc quem increpatis riſum eſſe: qui tamen nequaquam adeo eſt intempeſtiuus, quàm veſtræ iſtæ abſurdæ atque abhorrentes lacrymæ ſunt. Tunc fleſſe decuit,quum ademta nobis arma, incenſæ naues,interdictū externis bellis: illo enim vulnere concidimus. Nec eſſe in vos odio veſtro conſultum ab Romanis credatis.Nulla magna ciuitas diu quieſcere poteſt. Si foris hoſtem non habet, domi inuenit: vt prævalida corpora ab externis cauſſis tuta videntur,ſed ſuis ipſa viribus onerantur. Tantum nimirum ex publicis malis ſentimus, quantum ad priuatas res pertinet: nec in eis quicquam acriùs, quàm pecuniæ damnum ſtimulat. Itaque quum ſpolia victæ Carthagini detrahebantur, quum inermem iam ac nudam deſtitui inter tot armatas gentes Africæ cerneretis;nemo ingemuit: nunc quia tributum ex priuato conferendum eſt,tanquam in publico funere comploratis. Quàm vereor, ne propediem ſentiatis, leuiſſimo in malo vos hodie lacrymaſſe! Huc præterea reſpexit Rob. Gaguinus. Illud,inquit,nonnunquam compertum eſt inter Francos, plus damni in Rempub. inuehi, dum ſacerdotis conſilio res agitur,quàm

De rebus geſtis Francorum lib.6.

Lib.30.

In hiſt. Francor.lib.9.cap.3.

S 2 quum

quum prudens aliquis ex ſeculi nobilitate rebus gerendis præficitur. Ille enim neſcio qua inſatiabili ambitione omnià ſibi vendicat: Hic populi miſertus, & communitatis detrimentum ſuum eſſe ratus, Reip. benè vt poteſt, conſulit. Ille faſtum & pompam ex dignitate metiens, eo audaciùs diuitias congerit, quò minùs vltionem timet, Eccleſiaſtica libertate protectus: Hic autem opes ſuas cum Repub. coniunctas eſſe non ignarus, ex publico incom-
„ modo, priuatum quoque auguratur. Nam qui res ſuas ex Reipub.
„ ſtatu conſiderat, illas ſine hac nequaquam ſtare poſſe intelligit. Et Tilius citat Demoſthenem dicentem: Quo magis res priuatæ eorum, qui publicas functiones habent, augentur, eo magis Remp. minui. Si res, inquit, priuata non auertit publicam, æquiſſimum eſt, vt res eorum priuata, qui publicam adiuuant, augeatur, & incrementi fiant participes. Propterea Perdiccas (teſte Plutarcho) cui Alexander Magnus ad Aſiaticam expeditionem ſeipſum comparans, attribuerat de prouentu Macedoniæ, quum Alexandrum audiuiſſet dicentem, nihil velle ſe aliud retinere, quàm ſpem ſui conſilij; dono renuncians dixit, ſe quoque velle fieri illius ſpei participem, cuius exemplo alij permulti fecerunt conſimiliter, quod meliùs omnibus cecidit. Hoc quoque Cornelius Tacitus conſiderauit, vbi de Britannis ita ſcribit: Olim Regibus parebant, nunc per principes factionibus & ſtudijs trahuntur. Nec aliud
„ aduerſus validiſs. gentes pro nobis vtilius, quàm quòd in commu-
„ ne non conſulunt: Rarus duabus tribusque ciuitatibus ad propul-
„ ſandum commune periculum cõuentus. ita dum ſinguli pugnant,
„ vniuerſi vincuntur &c. Et profectò vt vtilitatis publicæ maior, quàm priuati emolumenti, ratio habeatur, ſingulare omnibus bonis debet eſſe propoſitum. De hac re quoque Legislatores ſoliciti fuere. Quod niſi fiat, itidem nobis eueniet, ſicut membris accidiſſe legimus, quæ ob contemtum, & nimiam curam ſui ipſius, detractis ventriculo conſuetis obſequijs, à quo tamen ipſis rurſus vigor & vires ſuppeditabantur, ſerò & cum propria iactura intellexerunt, quàm ſtolidè contra proprium commodum laboraſſent. Etenim humani generis ſocietatem, corporis vnius inſtar eſſe videmus; in quo ſi vnumquodque membrum ſenſum eum habeat, vt commodum ſuum tantùm vtilitatemque reſpiciat, & non etiam aliorum, nec inter ſe membra omnia conueniant, vicemque

Prope finem libri 2. De rebus Galliæ.

In vita Iulij Agricolæ.

c. licet quibusdã §. illa ſemper. ext. de regul. & trans. ad relig. Auth. Res quæ, in fin. C. Comm. de Leg.

que referant, fieri facilè poteſt, vt citò debilitetur, totumque diſſoluta compage intereat. Nam ſi iecur, ſi caput, ſi cor, priuatam tantùm & ſuam reſpiciant vtilitatem & commodum, nec eam ſeruent, quam corporis harmoniam concentumque ſapientes quidam appellauere, hoc eſt, ſi membra inuicem par pari non referant; corpus integrum pereat, & concentus ille diſſoluatur, neceſſe eſt. Hoc tandem illi florentiſs. Romanæ Reipub. accidit. Quum enim propemodum in toto Orbe terrarum, vbi innotuerat, victrix eſſet, ſedulò nixa eſt, vt inteſtinis odijs bellisq; ſeipſam quoque deſtrueret & vinceret, *Gyraldus in ſuo parænetico libro aduerſus ingratos.*

A ſe non victum ne quid in orbe foret.

Id autem priùs fieri non potuit, niſi quum publico commodo priuatum anteponerent, vnde ſecuta ſunt occulta odia, donec iuuenilia conſilia etiam accederent. Nam poſtquam ſenes qui & conſpexerant ſæpè pericula, & varias experti fuerant iacturas, naturæ conceſſerunt; inſurrexere iuuenes, ingenio prauo, rudes & præteritarum rerum omnium inexperti. Hæc igitur intrinſeca pernicies rem Romanam, quæ ita ſtabilita erat, vt à quouis externo hoſte & qualibet vi maiori, tuta firmaque eſſet, tandem euertit, ſicut Cicero teſtatur. Et plura hac de re ſcribit inſignis I. C. Paulus Caſtr. in Rubr. C. de Iuſtin. Codice confirmando. n. 2. *Polybius lib. 2. de Gallis.* *In Catone Maiore.*

Priuatos affectus in conſultationibus publicis abeſſe debere.

CAPVT XXXIII.

LAVDABILEM ferunt eſſe morem Venetijs inter Senatores, quando in Curiam ad conſultandum de rebus publicis conueniunt. Solent enim ante veſtibulum eius omnes priuatas inimicitias & ſimultates inter ipſos, apud S. Marcum, vti mos loquendi ipſis eſt, deponere, vt animum ab affectibus in conſilijs publicis liberiorem habere poſſint. Vtinam autem hoc quoque apud nos, quando de ſalute Imperij & rebus publicis tractatur, accideret, tunc fortaſſe in meliore ſtatu Germania eſſet. Et ſine dubio hæc res illis plurimum adiumenti affert ad ſtabiliendam ipſorum Rempub. quæ plus quàm mille annos floruit, neque

ipſorum vrbs vnquam ab vllo hoſte, quos habuit ſæpenumero potentiſſimos, poſtquam fuit condita, occupata eſt. Tale exemplum, vt puto, nullum habemus in hiſtorijs de vlla vrbe vel Reſpub. licet potentiſs. & munitiſs. Ideoque non fruſtra gloriantur, vrbem Venetam eſſe adhuc virginem, vtpote quæ origine tenus ab hoſte ſemper inuiolata incorruptaue manſerit. Sed vt ad propoſitum noſtrum reuertamur, Idipſum innuere & monere voluit inſcriptio elegans & pia in curia Ratisbonenſi, quæ conſpicitur in tabula marmorea, aureis literis, talis:

QVISQVIS SENATOR CVRIAM OFFICII CAVSSA INGREDERIS, ANTE HOC OSTIVM PRIVATOS AFFECTVS OMNES ABIICITO: IRAM, VIM, ODIVM, AMICITIAM, ADVLATIONEM. REIPVB. PERSONAM ET CVRAM SVBIICITO. NAM VT ALIIS ÆQVVS AVT INIQVVS FVERIS: ITA QVOQVE DEI IVDICIVM EXPECTABIS, ET SVSTINEBIS.

Hoc laudabile inſtitutum habuit quoque optimus Rex Aragonum Alfonſus. Dicere enim ſolitus fuit, ſi ſibi contigiſſet naſci temporibus, quibus Romana Respub. florebat, ſe conſtructurum fuiſſe contra curiam, templum Ioui poſitorio, in quo priusquàm venirent in Senatum patres conſcripti, odium, amorem ac priuatos affectus omnes deponerent. Hoc nos etiam docuit Ariſtides, qui licet Themiſtoclis potiſſimùm opera in exilium eiectus eſſet, tamen omnes iniurias in communi totius Græciæ periculo patriæ condonans, ſponteque ad Themiſtoclem ſibi antea inimicum accedens, cum ita apud Herodotum compellat: Nos certare oportet omni tempore non priuatis ſimultatibus & odijs, ſed vter noſtrum melius de patria mereri, & plura in eam beneficia conferre poſſit. Prudenter etiam Narſes in expeditione Gothica ad Beliſarium & reliquos duces exercitus ita exorditur ſuam orationem: Quum de publica, ô viri, vtilitate conſulitur, eſt quidem, vt exiſtimo, vtilitas ipſa per ſe inſpicienda, nec alijs reſpectibus vel odij vel amoris peſſundanda. &c. Ob eam cauſſam & Romani laudantur. Quàm diu enim illis fidum erat & altum Reipub. pectus Curia, ſilentijque ſalubritate munitum & vallatum vndique; cuius limen intrantes, abiecta priuata charitate publicam induebant: tamdiu ab omni

In Vrania.

Aretinus lib. 2. De bello Italico contra Gothos.

Valer. Maxim. lib. 2. cap. 2.

iniuria

iniuria & hoſtili vi tuti fuere. Hoc ipſum rectiùs cerni poterit ex ſacramento Conſiliariorum ſeu ſenatorum, quod præſtare tenebantur. illud fuit eiusmodi:

IVRO PER IOVEM OLYMPIVM ET CONSILIARIVM, ET PER VESTAM CONSVLTRICEM, ET PER IOVEM MARITALEM ET IVNONEM MARITALEM, ET MINERVAM PROVIDAM ET VICTORIAM ET VENEREM ET AMICITIAM ET CONCORDIAM, ET IVS ATQVE FAS ET BONAM FORTVNAM, ALIOSQVE VNIVERSOS DEOS AC DEAS, ME SENTENTIAM VELLE DICERE SECVNDVM LEGES ET CONSVLTA A CIVITATE APPROBATA, ET SECVNDVM DECRETA ROMANORVM ET LEGES, QVIBVS NOSTRA RESPVB. ADMINISTRATVR, IN RESPECTV VTILITATIS PATRIÆ, PRO VIRIBVS MEIS, NON ALITER QVAM IS FECIT, QVI SENATOR FVIT LAVDATISS. PATRIÆ SVÆ VEL ROMANÆ VEL GRÆCÆ CIVITATIS. NEQVE GRATIÆ, NEQVE ODIO NEQVE MVNERIBVS PATIAR SERVIRE IVDICIVM CONSVLTVMVE MEVM. NEQVE PRIVATO ADDICAM SENTENTIAM MEAM, NEQVE ME VLLI PARTI AVT HOMINI ADIVNGAM, SED TANTVM COMMVNI VTILITATI AVCTVRVS PRO VIRIBVS REMPVB. ITA VT DII ET BONI VIRI VOLVNT. MIHI QVIDEM SANCTE IVRATO BENE SIT, ET DII ATQVE DÆMONES FAVEANT ITEMQVE MEIS OMNIBVS CVM AMICIS TVM VNIVERSO GENERI ET FAMILIÆ. IN PERIVRIO VERO NE DEPREHENDAR VNQVAM.

Poſtremò adijcere libet exemplum M. Attilij Reguli, qui quum certò ſciret, ſe ad exquiſitiſs. ſupplicia trahi in Africam, tamen neglecta ſua vita, neque habito reſpectu ſuorum, patriæ curam tantùm habuit. Suaſit enim in Senatu, ne captiui cum Carthaginenſibus permutarentur, vtque perſuaderet, venenum ſibi Carthaginenſes dediſſe affirmauit, non præſentaneum, ſed eiusmodi, quod mortem in diem proferret, eo conſilio, vt viueret quidem tantiſper

quoad

quoad fieret permutatio; pòſt autem graſſante ſenſim veneno, cor tabeſceret. Quum deinde Carthaginem rediјſſet, in atras & profundiſs. tenebras clauſus fuit, ac diu pòſt, vbi erat ſol ardentiſs. repentè eductus & aduerſus ictus ſolis oppoſitus, poſtquam palpebras eius, ne conniuere poſſet, ſurſum ac deorſum diductas inſuerant; atque intendere in cœlum oculos coactus, donec ſomno prohibitus, vitam finiret. Id vbi Romæ cognitum eſt; nobiliſs. Pœnorum captiui, liberis Reguli à Senatu dediti ſunt, & ab ijs in armario muricibus præfixo deſtituti, eademque inſomnia perpeſſi, & ſic cruciati interierunt. vt Gell. ex Tuditano memoriæ tradidit.

C.Fannij fragmenta.

Lib.6.cap.4.

Ethnicos in balneis maiorem verecundiæ rationem habuiſſe, quàm nonnullos Chriſtianos.

CAPVT. XXXIII.

SÆPIVS miratus fui in nonnullis locis publica balnea & lauacra promiſcua, noſtro tempore adhuc conſpici, nulla habita aut ſexus, aut ætatis conſideratione, cùm tamen hæc res veteribus Ethnicis, apud quos vel ſpecies honeſtatis & pietatis reliqua manſit, exoſa fuerit. Etſi enim ſub Heliogabali imperio, Romæ balnea mixta fuerunt, neque mirum eſt, quòd ſubditi Imperatorem, qui tam profligatis moribus fuit, vt omnes eius conatus eò ſpectarint, non quìnam alio deterior, ſed quia in re ſe ipſo peior eſſet, imitati ſint: tamen ante eius tempora, & deinceps Romanis legibus ea interdicta fuêre. Hac de re extat Romuli I. Regis Romanorum lex. Ita enim in honorem muliebris ſexus ſtatuit: Qui ſe nudum à femina videri paſſus fuerit, criminis capitalis reus habeatur. Immò parentes cum liberis & generi cum ſoceris lauare erubuerunt, ſicut Plutarchus memoriæ tradidit de modeſtia Catonis Maioris. Scribit enim eum filio præſente, non minùs verecundè, quàm ſi adeſſent Veſtales, ab obſcœnis dictis ſibi temperaſſe, neque vnquam cum eo lauiſſe: huncque morem omnibus Romanis communem fuiſſe putat idem autor. Nam generi,

Aelius Lampridius.

Plutarchus in vita Romuli.

generi, inquit, pudorem nudandi corporis ſeruantes communia *Plutarchus in*
cum ſoceris lauacra vitarunt. Huc referri poteſt oratio Cyri, *vita Catonis.*
quam ante mortem ad filios habuit. Si quis, inquit, veſtrum aut *Xenoph. de di-*
dextram meam contingere, aut oculos adhuc viuentis aſpicere *ſciplina Cyri*
vult, is accedito. Vbi verò ego obuoluendo me contexero, peto à *libro 8.*
vobis filij mei, ne quis deinde mortalium meum corpus intueatur, ac ne ipſi quidem vos. &c. Vbi parens meus piæ memoriæ in ſuis annotationibus ita ſcribit: Mos erat olim, vt corpora mortuorum lauarentur, & ita obuoluta ſepelirentur. Id quod de ſe Socrates fieri non vult in Phœdone Platonis, & anticipat lauacrum viuus. Cognoui autem narratione fide dignorum hominum, laudatiſs. Imper. Maximilianum, Friderici filium, & ipſum vetuiſſe corpus ſuum, vbi mortem obijſſet, nudum aſſpici, ſiue verecundiæ honeſtiſs. ſenſu, ſiue aliam ſanè ob cauſſam. Sed reuertamur ad lauacra promiſcua. Refert quoque Dion hiſtoricus, Adrianum Imper. viros diſcretos à feminis lauari voluiſſe, quam legem Alexander Se-
uerus confirmauit. Hos poſtremò Iuſtinianus imitatus eſt. Præ- *L. vlt. Cod. De*
terea iura Canonica hanc turpitudinem ferre noluerunt, nam in *repud.*
illis Chriſtianis lauacra communia cum mulieribus habere pro- *Diſt. 81. c. non*
hibetur, quoniam hoc ethnici reprehenderunt. Iuſtinianus au- *oportuit. &*
tem Imper. ſtatuit, ſi vir ad balneum extraneæ mulieris accederet, *ibi gl.*
eum priuari debere donatione propter nuptias: mulierem autem *In d. l. vltima.*
dote, ſi cum viro alio lauaret Vnde doctiſs. vir Ludouicus Viues, *Lib. 2. de Chri-*
non ſine indignatione exclamat: Quid attinet morem illum bar- *ſtiana femina.*
baricum inſectari, quo apud quaſdam gentes promiſcuè viri & feminæ eisdem balneis lauant? ne commemorandus is quidem eſt, ferinus potiùs quàm humanus. Huius opinionis quoque fuit Poggius Florentinus, quum deſcribit, qualis licentia ſit in thermis Badenſibus apud Heluetios, dum ſexus vterque promiſcuis laua-
cris vtitur. Eſt autem epiſtola ipſius ad Leonardum Aretinum in- *Epiſtola 425.*
ter epiſtolas Æneæ Syluij, hunc habens titulum: Poggius de ſchola Epicureæ factionis, quæ regnat in Teutonia in balneo naturali Dominorum de Baden. Sanè Turci adhuc promiſcui ſexus lauacra ita auerſantur, vt capitale ſit viro intereſſe, vel conſpici in loco, vbi feminæ lauant. Immò apud ipſos nefas eſt, vxores eorum in publico aperta facie conſpici, vel cum viro aliquo loqui. Hinc videmus, quòd non ſine ratione Lycurgi inſtitutum de veſtitu &

exercitijs puellarum cum adoleſcentibus, tanquam fomes libidinis, à nonnullis reprehenſum ſit, inter quos fuit Euripid. ſicut eius elegantiſs. verſiculi teſtantur:

In Andromache.

——οὐδ' ἂν εἰ βούλοιτό τις,
σώφρων γένοιτο Σπαρτιατίδων κόρη,
αἳ ξὺν νέοισιν ἐξερημοῦσαι δόμους
γυμνοῖσι μηροῖς καὶ πέπλοις ἀνειμένοις,
δρόμους παλαίστρας τ' οὐκ ἀνασχετοὺς ἐμοὶ
κοινὰς ἔχουσι. κᾆτα θαυμάζειν χρὴ
εἰ μὴ γυναῖκας σώφρονας παιδεύετε;

——Neque ſi velit quæpiam
Caſta eſſe, queat Spartana puella.
Quæ cum iuuenibus relinquentes domos,
Nudis femoribus & tunicis diſſolutis,
Curſus palæſtrasq; non tolerabiles mihi
Communes habent. & tamen admirabile videtur,
Si non caſtas mulieres educatis?

Ob eandem cauſſam etiam Plato ab Euſebio, alijsque Eccleſiaſticis ſcriptoribus reprehenditur, quòd ſecutus conſtitutiones Lycurgi, in libris ſuis de Repub. & legibus, intulerit mulieres, non ſolùm iuuenes, ſed etiam anus in gymnaſijs nudas cum viris luctari; adoleſcentulas nudas curſu & equis certare; & in ſolennitatibus eas quoque nudas cum nudis iuuenibus tripudiare. Hanc ob rem ita compellat Sathanam Ignatius: Quid verò virgineam improbas naturam, & membra appellas obſcœna; qui olim hæc ipſa membra in pompis oſtentabas, mares nudari iubens in conſpectu feminarum, itemque feminas in cupiditatem libidinoſam marium? nunc contrà hæc ipſa à te iudicantur obſcœna, & honeſtatem ſimulas, qui ſpiritus es fornicationis. &c. Id ipſum reprehendit Lactantius, quum de Floralibus ludis dicit: Celebrantur ergo illi ludi cum omni laſciuia, conuenientes memoriæ meretricis. Nam præter verborum licentiam, quibus obſcœnitas omnis effunditur, exuuntur etiam veſtibus populo flagitante meretrices, quæ tunc mimorum officio funguntur, & in conſpectu populi vsque ad ſatietatem impudicorum luminum pudẽdis motibus detinentur.

In epiſt. ad Philippenſes.

Lib. 1. cap. 20. de falſ. relig.

nentur. Multi itaque mirantur, quid Franciſc. Aretin. Iuriſconſultum alioquin celeberrimum mouerit, quòd probare conatur, Franciſcum Sfortiam Ducem Mediolani iure petijſſe, vt Dorotheam filiam Ludouici Marchionis Mantuæ, Galeatio ipſius filio deſponſatam, Medici quidam à ſe miſſi conſpicarentur, vt hinc detegeretur, ſi quæ puellæ eſſet deformitas; contrà Ludouicum hoc ipſum iniuria recuſaſſe, ſed tantùm filiam obtuliſſe videndam Cotta (ſic enim veſtem appellat) quam ad eam Galeatius ipſe miſerat, coopertam. Hoc & alia multa exempla referuntur à Tiraquello in ſua quarta lege connubiali, quæ eſt talis: SVAM QVISQVE DEFORMITATEM FVTVRO MARITO AVT VXORI DETEGITO, NE TAMEN SE PROPTEREA, PRÆSERTIM FEMINA, NVDATO. Non fruſtra itaque dicit Gyges apud Herodotum: Mulier exuta tunica & verecundiam pariter exuit. Quum enim vxor Candaulis Regis Lydiæ volente marito, ſed ea inſcia, à Gyge conſpecta nuda eſſet, illa indignatione commota, ac ſi proſtituta fuiſſet, re comperta poſtea non quieuit, donec ſuo impulſu Gyges Regem maritum occideret; & ſeſe vnà cum regno in poteſtatem parricidæ & adulteri tradidit. Rectiſs. igitur reprehenduntur Babylonicæ mulierculæ, quarum, teſte Q. Curtio, licet in conuiuijs principiò modeſtus habitus ſit; tamen deinde ſumma quæque amicula exuunt, paulatimque pudorem profanant. Ad vltimum (honos auribus habitus ſit) ima corporum velamenta proijciunt. nec meretricum hoc dedecus eſt, ſed matronarum, virorumque, apud quos comitas habetur vulgati corporis vilitas. Hæc autem à me non recenſentur, quòd nuditas corporum per ſe obſcœna habenda ſit. Nõ enim ignoro Virtutem à veteribus ſemper nudam depingi. Ea enim non deſiderat diuitias & opes, ſed immortale nomen, gloriam & honorem, idque apparet ex antiquiſs. monumento, in quo eſt talis inſcriptio: VIRTVS NVDO HOMINE CONTENTA EST. Ob hanc rem gentiles Herculem, ad demonſtrandam eius virtutem, poſtquam eum in numerum deorum retuliſſent, finxerunt nudum, cum exuuijs leoninis & claua, ſicut in vetuſtiſs. nummis videre licet, quos poſt alios diligenter deſcripſit & depinxit Gulielmus Choulius nobilis Lugdunenſis. Notum etiam eſt, primum hominem in ſua perfectione & innocentia nudum ab initio conditum eſſe, neque eum puduiſ-

Conſil.142. *Lib.1.* *Lib.5. de rebus geſt. Alexand. Mag.* *De antiqua religione Romanorum.*

ſe nuditatis, ſiquidem verecundia & pudor à turpibus malis deriuatur: Sed tum demum eam turpem & infamem factam eſſe ſentio, poſtquam corrupta natura à lapſu, cupiditates impuræ acceſſerunt. Ideo rectè idem Ignatius compellando Sathanam ita pergit: Ignorans tunc demum aliquid eſſe obſcœnum, quum per ſcelus illud polluimus; quum verò omne abeſt peccatum, nihil turpe cenſendum eſſe, nihil malum eorum, quæ facta ſunt; ſed omnia valde bona. Et Auguſtin. dicit, Genitalia membra à DEO condita eſſe honeſta & decora, ſed per hominis peccatum facta eſſe inhoneſta, adeò vt iam tegantur, & Adamum ea poſt peccatum, propter turpitudinem, quam in eorum motu ſenſit, texiſſe. Concludit igitur, hominis pudenda non tegi, tanquam ſit in ijs crimen aliquod artificis DEI, ſed hominis ipſius. Et rectè quidem. Omnia enim, teſte Chryſoſtomo, membra animæ vel corporis, non ſolùm homini DEVS ad vſum creauit, ſed ad gloriam. Huc quoq; reſpexit Pierius. Vetuſtas, inquit, vt minùs vitioſa fuit, ita ſimpliciùs apertiusque de vnaquaque re philoſophata eſt: neque erat tunc temporis in humano corpore quicquam, quod vel viſu vel nuncupatione ſua turpe iudicaretur. Prauis verò moribus ſuccreſcentibus, multa decernenda fuêre, tam factu eſſe quàm dictu turpia, vt qui rebus ſuis modum præſcribere neſcirent, ipſa ſaltem turpitudinis infamia abſterrerentur. Idipſum Lerium commouit, qui non abſurdis rationibus confirmat, vagas libidines non tam ab Americanis nudis feminis, inter quas continuò alicui verſandum ibi eſt, licet pulchritudine noſtratibus inferiores non ſint, excitari, verùm eas in ſua ſimplici & naturali nuditate potiùs excuſandas, minusque laſciuis moribus eſſe, quàm Gallicas mulierculas, quæ elegantibus & exquiſitis veſtibus & ornamentis ſuperbire ſolent.

In epiſt. ad Philippenſes.

Contra Iulianum, cap. 16.

In hieroglyphicis de pud. lib. 34.

In deſcriptione Americæ.

In dextra manu eſſe ſignum pacis aut ſimultatis.

CAPVT XXXV.

ALBERTVS Imper. II. huius nominis, frequenter in ore habuit, & loco ſymboli vſus eſt hoc dicto: Amicum ne temerè aſſciueris, aſſcitum ne leuiter reieceris. Sumtum hoc

hoc fortaſſe eſt ex dicto Solonis, φίλους μὴ ταχὺ κτῶ, οὓς δ' ἂν κτήσῃ, μὴ ἀποδοκίμαζε. Amicos ne citò compares, quos autem acquiſieris, ne reijcias contemnáſue. De qua re extat quoque Pythagorica admonitio, Non vnicuique eſſe dexteram porrigendam; tacitè innuens non temerè eſſe quempiam in amicitiæ familiaritatiſque fœdus admittendum. Quemadmodum autem olim in ſalutatione maiores dextram dextræ iungebant, cuius rei cauſſa eſt, quòd omnis eorum honor dextrarum conſtitit virtute, ob quam rem hac ſe venerabantur corporis parte: ita apud Principes & magnates, hodie, velut & olim, vſitatum eſt, vt dextram ſuam, niſi in ſignum benignitatis, & honoris cauſſa, porrigere non ſoleant. Sic quoque vt tactus palmarum ſignificat concordiam: ita tangendo manum inimico, intelligitur facta pax & iniuria remiſſa. Eodem modo Liuius ſcribit, dextras nudas oſtendiſſe oppidanos nonnullos, amicitiam & deditionem ſignificantes. Lacedæmonij quoque apud Thucydidem circumuenti ab Athenienſibus, τὰς χεῖρας ἀνέσεισαν, manus quatiebant, vtpote ſignum pacis & deditionis. Vnde ſeriò denegare, vel de induſtria ſubducere dextram expectanti, ſolet eſſe plerunque ſignum euidens apertæ ſimultatis & inimicitiæ. De hac re habemus exemplum teſte Meyero, in Philippo Duce Burgundiæ, patre Caroli qui in prælio ad Nanceium occubuit. Quum enim, propter nonnullas offenſiones abſente filio Carolo, Brugis grauiter ęgrotare cœpiſſet, & vox vſusq; loquendi eum deſtituiſſet; Carolus certior factus quo in periculo pater verſaretur, Gandauo celeriter accurrit, proiecitque ſe parenti ad pedes, flensque largiter veniam orauit omnium quæ in illum admiſerat, paternamq; benedictionem demiſſiſſimè petijt. Confeſſionario autem ſuggerente, ſi loqui non valeret, ſignum ſaltem filio oſtenderet ſuæ bonæ voluntatis: pius princeps oculos aperuit, filijque dextram prehendens, illam ſua firmiter manu preſſit, quod ſignum amoris erat & veniæ. Hoc teſtatur quoque Ammianus Marcell. de Nebridio quodam. Is enim quum contra Conſtantium vnus omnium coniurare recuſaſſet, & metu militum, qui ferrum in eum ſtrinxerant, ad Iulianum profugiſſet, ſuppliciter rogavit, vt timoris leuandi cauſſa ei dextram porrigeret. Cui Iulianus, Ecquid, ait, præcipuum amicis ſeruabitur, ſi tu dextram attigeris meam? Huc ſpectat quod eruditiſſimus Lipſius in Taciti libr. Annal.

Gloſſ. in leg. 1. De cenſib. Iaſon. in l. 1. col. 3. De pactis.

Lib. 28.

Lib. 4.

In annalibus Flandriæ libro 16.

Lib. 21. rerum geſt.

Lib.2. de rebus Græcorum. *Lib. 2. genial. dier. cap. 29.*

nal. xv. notat, vbi ex Gemiſto Plethone allegat, Perſarum Regem, Mentorem dextra data conſeruaſſe. Ob hanc cauſſam Alex. de Alex. refert, Religionem quandam in dextris eſſe. nam eam, inquit, porrigimus, ſi quid data fide futurum pollicemur. In ipſa enim fidem ſacratam Numa Pompilius voluit, ſacrumque fidei inſtituit, ad quod Flamines curru arcuato, manu ad digitos inuoluta, ſolenni pompa vehi iuſſit, magno argumento illam in dextris ſanctam ſacratamq; & proptereà minimè violandam ratus. Conſtat quoque apud Perſas vſitatum fuiſſe, ſi quid firmum illibatumque volebant, vt illud dextræ & fidei pignore ſancirent: itaque nihil apud eos fide antiquius fuit. Teſtis eſt hac de re Gobryas apud Xenophontem, qui laudat dextram Cyri. Nihil enim, inquit, mentitur de ijs, quæ pollicitus eſt. Vbi parens meus piæ memoriæ in ſuis annotationibus allegat Homericum hoc: καὶ δεξιαὶ αἷς ἐπέπιθμεν, & addit: Nam data dextra fides firmatur, atque Reges Perſici hanc mittebant quoque, id eſt, ſuo nomine dari iubebant, &c. Eodem modo Imperatores & Reges Germaniæ olim chirothecas ſuas ad ſtabiliendam pacem & actiones quibus intereſſe non poterant, mittere ſolebant, ſicut Ius vel Speculum Saxonicum teſtatur. In dextra etiam magnam viro ineſſe autoritatem maieſtatemque, ex hoc notatur, quum tumultuantem multitudinem dextra compeſcimus, ac ſilentium indicere, pacemque manu exporrecta afferre ſignificamus. Quò Poeta quoque reſpexit, vbi dicit:

De Cyri diſciplina lib. 6.

Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe tyranni.

Teſtes inſuper ſunt hac de re ſtatuę Principum antiquæ, quas porrecta dextra plerunque conſpicimus. Vnde de Mario Plutarchus ſcribit, quum in ſuos ciues innumeris cædibus ſæuiret crudeliter, & ſui ſtipatores obuios quoſque interficerent; quos ſeruare voluerit, dextra porrecta, aut ſalute data, incolumes feciſſe. Poſtremò vt autoritatem ſacrarum literarum adducamus, ex ijs conſtat, Dexteram felicitatis & dignitatis locum eſſe; ſiniſtram infelicitatis & miſeriæ. Vnde quemadmodum per dextram ſæpè indicatur beata vita, & per ſiniſtram perpetua damnatio: ita dextera DEI paſſim dicitur gloria æterna: ſiniſtra opprobrium, ſuppliciumque perpetuum.

De

De barba & coma.

CAPVT XXXVI.

ORIGENES & Hieronymus nos docent, quòd barba & capilli in ſacris literis, non tanquam res corporeæ intelligendæ, ſed metaphorica ſignificatione ad animam referendæ ſint. Huic enim hoc modo barba, capilli, aliæque corporis partes attribuuntur. Id apparet ex Pſalmo de fragranti barba Aaronis. Eodem modo, vbi lege diuina filijs Aaron præcipitur: Non radent caput, neque barbam. Ibi Heſychius Hieroſolymitanus ait, caput & barbam ſapientiæ & perfectionis noſtræ eſſe ſignum. Id quoque veteribus ignotum non fuit. Siquidem apud veteres Francos, ſubditis in ſubiectionis ſignum cæſi erant capilli, Principibus agnatis prolixi, ad inſigne dominatus. Hi à puero, antequam adirent regna, quamplurimùm poterant, alebant eos, ità vt de ſyncipite penderet capilli in humeros paſſi, occipitio verò ad vtrumq; latus eſſent crines implexi pexi, vncti & odoramẽto delibuti, vt hodię ſigna eorũ extant in antiquis monumentis Eccleſiarum S. Dionyſij Francici & Germani Pratenſis. Hoc diſcrimẽ (ita pergit commemorare Tilius) narrat Agathias in hiſtoria Gothica, & Burgundos ait, ex capillis paſſis agnoſcentes Clodomirum Regem filium Clodouæi, qui primus Rex fuerat Chriſtianus, in prælio occidiſſe. Gregorius Turonenſis & Aimoinus narrant Clotarium primum noluiſſe Gondelbaldum agnoſcere, propterea ad reprobationis ſignum, vt tonderetur perſæpè curaſſe. Scribit idem Gregorius, Clodouæi filij Chilperici Regis corpus, mandato Fredegondis nouercæ occiſi, in Matronam coniectum, retibus à piſcatore fuiſſe captum, & prolixa Cæſarie implexaque agnitum. Ex Eginardo conſtat rationem hanc per ſecundam Caroleorum ſtirpem fuiſſe ſublatam, etſi Regum filij ſuam partem nomine Regni in ea perceperunt. In Germania fuerunt populi, in quibus æquè populares ac Principes longa cæſarie vtebantur, inter alios Sueui & Sicambri, id eſt, Geldri & Cliuenſes, Martiale teſte. Hæc Tilius. Illuſtratur præterea hoc memorabili exemplo Chrotildis Reginę, matris Childeberti & Clotarij Regum, vt refertur à Franciſco Hotomano. Dominata eſt, inquit, quondam Chrotildis, quæ dum

Pſal. 133.
Leuit. 21. cap.
Iohann Tilius lib. 2. de rebus Galliæ.
In principio vitæ Caroli Magni.
In Epigrammatis.
In Francogallia cap. 19.

alterius filij, nomine Chlodomeris, demortui filios inſano quodam amore proſequeretur, ſummam contentionem adhibuit, vt nepotes remotis filijs in regiam dignitatem producerentur. Itaque capillitium eorum, pro eo inſtituto, ſumma cum cura & diligentia nutriebat. Cuius rei Reges fratres certiores facti, confeſtim Arcadium quendam ad eam miſerunt, qui nudum gladium ſimulque forpicem ei oſtentans, optionem illi faceret, vtrum illorum nepotum ſuorum capiti admoueri mallet. At illa, inquit Gregorius Turonenſis, nimiùm felle commota, præçipuè quum gladium cerneret euaginatum, ac forpicem, amaritudine præuenta, reſpondit: SATIVS MIHI EST, SI AD REGNVM NON ERIGVNTVR, MORTVOS EOS VIDERE, QVAM TONSOS. Itaque nepos vterque in ipſius conſpectu interfectus eſt. Hæc Hotomanus, qui ibidem multa notatu digna, De iure Regalis capillitij recenſet. Idem mos olim poſterioribus temporibus apud Græcos, & ferè vbique in Oriente, magna cum religione ſeruatus fuit. Apud illos enim capillorum & barbæ per ignominiam reſectio non vulgare ſupplicium fuit. Solebant enim barbas maxima cura nutrire, probroque inprimis ducere, vel vnum pilum per vim reuelli. Vnde pœna ſtupri fuit, ſecuri barbas publicè huius flagitij conuictis præcidi, atque illos ita, vt infames, dimitti ſolere. Immò pro ſanctiſſimo pignore, ſi cui obligata eſſet barba, habita fuit. De qua re duæ elegantiſſ. hiſtoriæ recenſentur, in appendice Chronologiæ Nicephori, opera parentis mei optimi, editæ. Legimus præterea Diogenem dicere ſolitum, ſe ideo barbam geſtare, vt ſubinde ſe virum eſſe recordaretur. Rectè autem Ariſtoteles & plerique philoſophi tradiderunt, barbam viris à natura ornamenti dignitatiſque cauſſa contributam. Hoc etiam apud Iudæos obſeruatum fuiſſe, teſtatur factum Regis Ammonitarum, qui legatis Dauidis, ad ipſum miſſis, vt conſolarentur eum ob patris obitum, barbas & veſtes præcidit. Quam rem, vtpote in ignominiam & contemtum ſui commiſſam, tam ægrè tulit Rex Dauid, vt Ammonitas acerrimo bello tamdiu perſecutus ſit, donec eorum Rex, & reliqui Ammonitæ dignas pœnas inſolentiæ darent. Non ſine cauſſa igitur conſtitutiones contra tales, vt violatores pacis & tranquillitatis publicæ factæ ſunt poſterioribus temporibus, ſicut videre licet in conſtitutione Friderici de pace tenenda, & eius violatoribus, vbi

Cap. 19.

bus, vbi ita legitur: Si quis aliquem ceperit, & abſque ſanguinis effuſione fuſtibus percuſſerit, vel crines eius aut barbam expilauerit; decem libras ei, cui iniuria illata eſſe videtur, per compoſitionem impendat, & iudici viginti libras perſoluat. Extant etiam hac de re leges Alemanorum vetuſtiores, quæ temporibus Clotarij Regis ſancitæ ſunt, ſub tit. De eo qui alium contra legem totonderit. vbi ita ſtatuitur: Si quis alicui contra legem totonderit caput liberum, non volenti, cum XII. ſol. componat. Si autem barbam alterius totonderit nolentis, cum VI. ſol. componat. Sic in lege Salica mulcta conſtituitur in eos, qui pueros vel puellas totonderint. Et Boerius dicit, id quod Cornelius Tacitus de Germanis quoque ſcribit, Franciæ conſuetudine, vxorem à marito poſtulatam adulterij, & conuictam, tonderi, & capillis abſciſſis, veſtibusque in circuitum reſectis ignominoſè per vicos circumduci. Eodem modo Gandinus refert, ſiluæ incendiarios & fures aliquibus caſibus in Longobardia ſolere tonderi, & decaluari pro ſecundo furto. Vndę doctiores in vſibus feudorum §. ſi quis quinque ſolidos. in modò allegata conſtit. Friderici, De pace tuenda, legendum putant: Si fur minus quinque ſolidis furatus fuerit, ſcopis & forpice excorietur, & tondeatur; Non, tundatur, vocabulo minùs vſitato, vt pleraque exempla, quæ ego vidi, habent. Fures enim à tonſura noſcebantur. alioquin tunc temporis moris erat, capillos prolixos geſtare, ſicut in addit. Speculi Saxonici notatur. Huc referendum eſt, quod Theuetus aſſerit, Hodierno die apud Candiotas vel Cretenſes loco pœnæ haberi, ſi barba tondeatur. Sic olim apud Indos eum qui maximum aliquod delictum perpetrarat, Rex tonderi iuſſit, tanquam extrema ſit talis ignominia. Vnde non abſurdè dixit quiſpiam ex veteribus, tam deforme eſſe ornatum barbæ auferre viris, quàm leoni vel equis iubas attondere. Id videre licet apud Plutarchum, qui morem Siculorum refert. Ij enim victores equis lauro coronatis, captiui verò tonſis crinibus in triumpho vtebantur. Hoc etiam Fazellus teſtatur. Non ſine cauſſa igitur, propter inſolitam rem, mirati ſunt Itali equitatum Germanicum Cæſaris Maximiliani I. quum noſtrorum patrum memoria contra Venetos bellum gereret, quòd plerisque equis iubæ detonſæ, & caudæ mutilatæ eſſent; neſcientes videlicet ideo fieri (vt noſtris hominibus tunc temporis perſuaſum erat)

Deciſione 297. nu. 13.

De malefic. in tract. pœn. n. 56.

In Coſmographia.

De rebus Siculis prior. decad. lib. 4.

vt equi hac mutilatione alacriores, & ſpina dorſi robuſtior fieret. Sic legimus apud M. Paulum Venetum, Carariamitas Tartaros equis ſuis, quos habent prǫſtantiſſimos, auferre ſolere de oſſe caudæ nodos duos vel tres, ne equus ſeſſorem cauda feriat, & ne caudam nunc huc, nunc illuc flectere poſſit. Turpe enim hoc iudicant. Sed vt ad noſtrum propoſitum reuertamur, operæ precium putaui recenſere quod apud Ariſtotelem legimus, Ephoros in initio ſui magiſtratus ciuibus edixiſſe, vt ſuperius labrum raderent, ac legibus animum aduerterét, ne moleſti ipſis eſſe cogerentur. Quod ideo factum putat Plutarchus, vt in minimis quoque rebus dicto audientes eſſe iuuenes aſſuefacerent. Non omittendum etiam fuit, Alexandrum Magnum voluiſſe, vt Macedones, quum vellent cum hoſte confligere, barbas raderent. Traditum enim eſt, quum quodam tempore omnibus ad prælium paratis, is à præfectis interrogaretur, num quid aliud præter hæc fieri vellet? reſpondiſſe: Nihil, niſi vt Macedonum barbæ radantur. Hoc dictum quid ſibi vellet admirante Parmenione: An neſcis, inquit, in prælio nullam anſam meliorem eſſe, quàm barbæ? Significabat videlicet cominus eſſe pugnandum, in quo genere barbæ officiunt, quòd his milites facilimè poſſint apprehendi. Id ipſum Saracenis Indis ignotum non fuit. Sribit enim Hieronymus Oſorius, Quum Luſitani ad Pananem in terram deſilire conarentur, triginta Saracenos capitibus & mentis abraſis in eos impetum feciſſe. Eam autem abraſionem deuotionis fuiſſe indicium, qua ſibi diras horribiles imprecabantur, ſi è prælio, niſi victores, excederent. Et addit ibidem, eiuſmodi abraſorum fuiſſe magnam multitudinem, quibus erat neceſſe, aut hoſti vitam eripere, aut in certamine mortem oppetere. Hoc impedimentum in comis Arabes quoque Abantes, & Myſios animaduertiſſe Alex. de Alex. teſtatur. Etenim ne in conflictu belli hoſtibus prædæ forent, anteriorem capillum raſitarunt. Idem Curetes (qui ideo detonſi appellati ſunt, ἀπὸ τῆς κουρᾶς, id eſt, tonſura) & Ætoli fecerunt. Nam quum à fronte eſſent capillati, & crinibus ab hoſtibus Eubœis raperentur, ferunt eos frontem abraſiſſe, & ab occipite cæſariem nutrijſſe. Hoc in hodiernum diem faciunt Americani, & reliqui Indi occidentales. Lycurgus autem, vt Plutarchus memoriæ tradidit, Lacedæmonios voluit comam retinere, & ſententiæ hanc rationem attulit:

Lib. 2. cap. 40. de regionibus Orientalibus.

In vita Cleomenis.

De rebus Aſiic. & Indic. lib. 5.

Lib. 5. gen. dier. cap. 18.

In vita Lyſandri.

Si-

Si vultus & forma fuerit bona, coma gratiam addet: Sin verò facies turpior erit, coma efficietur horribilis, vt magis terrorem incutiat. Verùm qui magis ſapuerunt, morem hunc reprehendebant. Neq; is mos Lacedæmoniorum ſemper in vſu fuit. Nam vt ſcribit idem autor, iuuenes conſueuerunt, quum ex ephebis excederent, comas deponere Delphis. Et egregij ac inſignes Imperatores milites toſos omnino volebant, nec Romani aliter videntur conſueuiſſe. Hanc rationem, vt ſapientiorum ac plurium ſectatus eſt D. Paulus Apoſtolus (vt miſceamus ſacra profanis) vbi dicit, probro viro dari, ſi comã promiſerit, eamq; naturã appellat, quòd homines inſtinctu naturæ ſic iudicent. Mentũ autẽ & barbam radere Alexandri temporibus fuiſſe repertũ, cùm non raderentur priùs, aſſerit Chryſippus, ſicut ab Athenæo citatur, vbi Alexin ita dicentem introducit: *In vita Theſei.* *1. Corinth. 2.* *Lib. 4. de voluptate & bono.* *Lib. 13. dipnoſoph. cap. 6.*

Picatum aut deraſum ſi quem fortè videris,
Horum vtrumque cuius rei gratia factum putes?
Aut de militia cogitare ille mihi videtur,
Facturus omnia quæ barbæ non conueniant:
Aut in ciuitate flagitijs omnibus ſe inquinaturus.
Nam per deos, ecquid nobis barbæ pilus moleſtus eſt,
Propter quem hominem eſſe vnumquemq; noſtrum apparet.
Niſi fortaſſe mediteris quod indignum eo ſit.

Sanè patrum noſtrorum memoria in Germania & Gallia alijsque locis comarum uſus paulatim in deſuetudinem abijt, & multi ſunt in illa opinione, quòd Philippus Bonus Dux Burgundiæ circa annum 1460, huius rei initium præbuerit. Is enim, vt Heuterus Delfius refert, quum longo incognitoque implicaretur morbo; ei pellendo, inter varia remedia, medicis eſt viſum, comam (quã tum ſumma cura viri proceres nutriebant) vt poneret. Quum verò animaduerteret, ſe propter nouitatem rei à ſuis familiaribus, aliisque eum inuiſentibus derideri, edictum propoſuit, quo aulicis & nobilibus ſui imperij omnibus, quemadmodum feciſſet, caput radi iubebat, parentibus Bruxellæ eo die quingentis; cæteris, vt idem facerent, opera Petri Vacquenbaccij viri nobilis, ad hanc rem delecti, coactis, ita vt Bruxellæ cæterisque vrbibus ac oppidis, nobiles omnes raſi, magno vulgi cum riſu, conſpicerentur. Hæc res tum temporis inſolita, paucos poſt annos, non ſolùm apud Belgas, ſed vniuerſam Europam inualuit, & quidem non absque ratione. *De rebus Burgund. Lib. 4.*

Virorum enim maior grauitas eſſe debet, quàm vt ſerijs omiſſis in ornanda coma, inſtar muliercularum occupati ſint. Huc accedit, quòd coma prolixior non ſolùm multis in rebus impedimento, ſed etiam nocumento eſt, præſertim in fluxionibus capitis & vulneribus curandis. Poſtremò ſilentio prætereundum non fuit, quòd ſicut olim, ita nunc mali ominis loco habeatur, in ſomno videre ſibi amputari vel amittere capillos. De qua re extat epiſtola notabilis C. Plinij Cecilij ad Suram, vbi interpres allegat Suidam ſentientem, quemadmodum tondere de vertice capillos portendat detrimentum rerum: ſic capillum decidere, magnum periculum. Huius rei quoque meminit Pierius, dextram videlicet capitis partem capillis denudatam imaginari, oſtendere mares conſanguineos extingui debere; quòd ſi nullos habuerit, damnum nihilo ſeciùs aliquod extimeſcendum. Si verò læua capitis pars ſine capillis eſſe viſa fuerit; cui hoc acciderit, feminas, ſi quas habet conſanguinitate iunctas, interituras oſtendit: ſi non habeat, alicunde damnum omnino obuenturum. Sed hæc coniectoribus ſomniorum relinquamus. Nos autem ex ſacris literis certò ſcire debemus, capillos capitis noſtri numeratos eſſe omnes, neque vnum ex ijs abſque voluntate diuina decidere poſſe, cùm præſertim non ignoremus diuinationem ſuperſtitioſam per inſomnia, non tantùm à Chriſtianis damnari, ſed etiam legibus Romanis prohiberi & puniri. Apud Ieremiam quoque DEVS per Prophetam ſomnia vana & inania deteſtatur, ſed vera & diuina commendat. Et Siracides in libro ſuo Sapientiæ monet, ne ſomnijs vanis aliquid tribuamus: quia cordi, inquit, tuo viſa offeruntur, inſtar parturientis. Niſi ab altiſſimo demiſſa fuerint, ne attribuas ad illa cor tuum. Multos enim deceperunt ſomnia, & prolapſi ſunt, qui ſpem in illis collocarunt.

Lib.7.epiſt.27. *In hieroglyph. lib.32.* *L. etſi excepta C. De maleſic. & mathem.* *Cap 23.* *Cap.34.*

De miranda naturæ compenſatione.

CAPVT XXXVII.

MIRA eſt prouidentia & ſolicitudo naturæ, quam Creator omnium rerum ei tanquam optimæ matri attribuit. Ea enim in animalibus membris diſtortis, vel mutilatis aut

aut debilitatis, vel etiam omnino deficientibus, plerunque alijs membris præter ſuum officium, ad quod deſtinata ſunt, tale robur & dexteritatem ex diuturna conſuetudine ſuppeditat, vt dicere aliquis poſſit, non in diſtinctione membrorum, ſed in continuo vſu perfectionem conſiſtere. Hac de re ſæpiùs cogitaui, quum eſſemus Comburgi apud verè nobilem & præſtantiſs. virum D. Eraſmum Neuſteterum. Is enim quum nulla benignitatis & humanitatis erga nos prætermiſiſſet officia, iuſſit accerſiri ex vicinis Salinis Sueuicis Thomam Schvveikerum, natum XXXI. annos, & quidem honeſtis parentibus; quem licet mater ſua absque brachijs in lucem enixa fuiſſet, omnia tamen munia manuum, pedum ſubſidio, ita exequebatur, vt quod in vno deſideraret, in altero compenſatum ſibi eſſe affirmare non erubeſceret. Nam quum in editiore loco, qui æquaret altitudinem tabulæ, in qua eſculenta appoſita erant, conſediſſet; apprehenſo pedibus cultro, ſcindebat panem, & alios cibos: pedes ea poſtea, nec non & potum, veluti manus ori porrigebant: peracto prandio pedibus pingebat nobis omnibus videntibus tam elegantes latinas & germanicas literas, vt exempla earum, quaſi rem inſolitam nobiſcum ſumſerimus. Poſtulantibus etiam nobis cultello parabat calamos ad ſcribendum aptiſſimos, quos poſtea nobis donabat. Quum eſſet ita occupatus, diligenter inſpexi formam pedum, quorum digiti erant ita oblongi, & ad res tenendas apti, vt procul aſſpicientibus manus (pallio enim ſuo verecundè admodum crura tegebat) viderentur. Hoc ſpectaculum nobis ſanè iucundum, & antea non viſum, iuſſus etiam fuerat paulo antè Cæſareæ Maieſtati, quum illac tranſiret, exhibere, quæ hanc mirandam naturæ compenſationem, non absque munificentia, lubens ſpectauit. Hoc ipſum illuſtrauit elegantiſs. epigrammate Iohannes Poſthius Medicus & poëta eximius. Id, ſicut ipſe nuper ad me miſit, huc aſſcribendum duxi:

Mira fides! pedibus dextrè facit omnia Thomas,
Cui natura parens brachia nulla dedit.
Namque bibit pedibus, pedibus ſua fercula ſumit,
Voluit & his libros, præparat his calamos.
Quin & literulas pede tam benè pingere nouit,
Artificis ſuperet grammata ducta manu.

Maximus hoc Cæſar ſtupuit quondam Aemilianus,
Donaq́; ſcribenti largus honeſta dedit.
Omnia nempe poteſt vigilans induſtria, quodq́;
Natura ipſa negat, perficit ingenium.

Similis homo mancus, videlicet abſque brachijs, noſtro tempore ferè totam Germaniam peruagatus eſt, qui collo & mẽto gladium vibrare, haſtilia eiaculari, & alia multa mira dexteritate, & ita certò, longa conſuetudine, quæ velut in artem transierat, didicerat, vt à propoſito ſcopo raro aut nunquam aberrare ſolitus ſit. Reliqua officia manuum, pedum miniſterio ſupplebat. Verùm eum fuiſſe impoſtorem & ſceleratum hominem, eius infamis exitus (vt fertur) demonſtrauit. Id quoque alijs nationibus olim rarum viſum fuit. Nam, vt referunt hiſtorici, inter dona Regum Indiæ Octauio Auguſto oblata, præter opulentam mercium Indicarum ex auro & gemmis oſtentationem, adoleſcens brachijs ad humeros vsque præſectis, qui pedibus omnia manuum officia præſtaret, veluti res propter raritatem admiranda, adductus fuit. Apud nos ſanè habemus adhuc adoleſcentem & virginem, ex ijsdem parentibus, & quidem celebri & honeſto genere prognatos, qui peculiari acumine ingenij ſunt præditi. Et licet mutos & ſurdos eos ambos natura procreauerit, tamen vterque ſcitè legere & ſcribere elegantiſſimè, nec non & rationes mercatorias computare poteſt. Vt autem hic ex nutu quæ ſibi facienda ſunt dextrè percipit, & ſi deeſt calamus, geſticulationibus ſuas cogitationes exprimit, nec non & in omnibus aleæ luſibus, qui apud nos vſitati ſunt, & non ſine accurata ratiocinatione perfici poſſunt, excellit: ita illa acu, & ingenioſa textura alias puellas facilè ſuperat. Inter ceteras autem mirificas dotes, quas illis natura compenſauit, memorabile eſt, quòd ex motu labiorum interdum percipere videntur, quid aliquis loquatur. Vnde videas eos conciones ſacras ſæpiſſimè frequentare, vt aliquis non abſurdè dicere poſſet, videri intentis oculis viſu eos haurire, quod alij auditu facere ſolent. Siquidem orationem dominicam, aliasque pias preces, quando volunt, abſque ſuggeſtione, aliiſue adminiculis, ſcribunt, Euangeliaque feſtis diebus deſtinata non ſecus ac alij memoriæ commendant, ita vt expeditè ea ſcribere poſſint. Quòd ſi in templis ſalutiferum nomen IESV CHRISTI profertur, hic præ ceteris in cœtu, detra-

In vita Auguſti Imperatoris.

cto capiti pileo, & genu flexo venerabundus conſpicitur. Adeo natura, veluti fidelis mater, compenſando ſolicita & ſtudioſa eſt, ne tanquam dura nouerca meritò accuſari poſſit. Quod enim in aliquibus ſenſibus adimit, in alijs reſtituit. Id quod olim accidit Didymo Alexandrino, de quo Ruffin. ſcribit, Quum luminibus orbatus eſſet, eum adhibitis pijs precibus ſtudia ad laborem & iuges continuatasque vigilias, non ad legendum, ſed ad audiendum, vt quod alijs viſus, hoc illi conferret auditus, adhibuiſſe, eaque indefeſſa diligentia, docente DEO, in tantam diuinarum humanarumque rerum eruditionem & ſcientiam veniſſe, vt ſcholæ Eccleſiaſticæ doctor exiſteret. Huc referri quoque poſſunt, quæ infrà de mutis geſticulatorijs notabimus. Notum præterea eſt, fuiſſe maiorum noſtrorum tempore Iohannem Ferdinandum, natum in Flandria, patre Hiſpano, cœcum & præterea inopem. Quas tamen ambas difficultates, admodum contrarias hominibus doctis, ita ſuperauit, vt non ſolùm poëta & philoſophus inſignis euaſerit, ſed etiam tam eximius Muſicus, vt cum maxima audientium delectatione varia genera Muſica tractaret, atque inſuper cantilenas aliquot vocum artificioſiſſimas memoriter componeret. Hunc tamen longè ſuperauit Nicaſius de VVerda Mechliniæ natus. Qui licet ab anno tertio ætatis ſuæ oculis captus, & ob id etiam elementorum literarum penitus ignarus fuiſſet: tamen nihilominus in omni doctrina diuina & humana adeo profecit, vt admirationi omnibus eſſet, & quum Louanij gradum Magiſterij accepiſſet, ſcholis aliquandiu Mechliniæ cum laude præeſſet, & Louanij aliquanto pòſt Licentiam in Theologia conſecutus, cœcus quamuis, Euangelium tamen publicè docuerit. Quin & poſt hæc gradum Doctoris vtriusque iuris in Academia Coloníenſi quum accepiſſet, in gymnaſio publicè ibidem iura cum ſtupore omnium docuit, atque libros vtriusque iuris, quos nunquam viderat & legerat, memoriter recitauit, donec Coloniæ moreretur Anno 1 4 9 2.

Lib.2. cap. 7. eccleſ. hiſt.

Cap. 86.

De

De Vrſis ambeſtricibus hominum, & mira crudelitate quorundam, qui Chriſtiani perhiberi volunt.

CAPVT XXXVIII.

GENEROSVS & excellens vir, natione Polonus, nobis multa ſtupenda de vita & moribus Iohannis Baſiliadis Magni ducis & principis Moſcorum,& inter alia narrare ſolebat, quòd prope ſuum cubiculum vrſos aliquot immanes alere conſueſſet, ijsque homines,quos è medio tollere vellet,plerosque indicta cauſſa,non habito reſpectu proprij ſanguinis,dilaniandos obijceret; eumque hac re magnam delectationem capere. Idque poſtea vnà cum alijs eius horrendis & nefarijs ſceleribus,quibus omnibus tyrannis, qui crudeliſſimi fuerunt, antecellit,in deſcriptione Moſcouiæ prolixè recenſuit Alexander Gaguinus, & alij nonnulli quorum ſcripta extant. Quum autem hoc genus ſupplicij plerisque mirum & ſæuum videretur, & ipſemet quoque hac de re cogitarem,incidi paulo pòſt in locum Ammiani Marcellini, qui ferè eadem refert de crudelitate Valentiniani Imper. Ita enim ſcribit: Illud tamen nec præteriri eſt æquum, nec ſileri,quòd quum duas haberet vrſas ſæuas,hominum ambeſtrices,Micam auream & Innocentiam, cura agebat enixa, vt earum caueas prope cubiculum ſuum locaret,cuſtodesque adderet fidos.&c. Innocentiam deniq; poſt multas, quas eius laniatu cadauerum viderat ſepulturas, vt benè meritam, in ſyluas abire dimiſit innoxiam. &c. Etſi autem Caligula alijque Imperatores vel potiùs tyranni,ſæpiſſimè vtriusque ſexus homines feris, interdum etiam ferinis pellibus,vt Nero fecit, inſutos, dilaniandos obijcere iuſſerunt,hacque laniena (à qua tamen pij homines protectione diuina ſæpè incolumes manſêre,feræque contra naturam mitiores, quàm homines ipſi fuerunt, vt apud Euſebium videre licet) delectatos mirificè conſtat: tamen horrendum eſt,quòd Suetonius de Nerone ſcribit. Credimus,inquit,etiam polyphago cuidam Ægyptij generis,crudam carnem,& quicquid daretur mandere aſſueto,concupiſſe viuos homines laniandos abſumendosque obijcere. Talem ſeruum Æthiopem,

Lib. 29.

Lib. 8. cap. 7. eccleſ. hiſtor.

In vita Neronis.

Æthiopem, qui humana carne veſcebatur, vnà cum alijs muneribus, Aladinum Haſſiorum in magna Taprobana Indiæ inſula Regem, ante pluſculos annos ad Solimanum Turcarum Regem, per Benchaomerum legatum ſuum miſiſſe, refert Iuſtinianus. De Amida Tunetorum Rege Iouius ſcribit, quòd ſolitus fuerit non ſolùm hominum interfectorum cadauera canibus laceranda obijcere, ſed etiam in viuos homines mordaces moloſſos, diuturnaque fame, vt aſperiùs ſæuirent, efferatos immittere. Si igitur ob hanc crudelitatem Ethnici ac Mahumetani, & quidem meritò, reprehenduntur; quis negare poterit, eos qui Chriſtiani eſſe & perhiberi volunt, ſeſe minimè excuſare poſſe, ideoque perpetua nota infamiæ & crudelitatis dignos eſſe. Quare non ſine ſtupore legitur, quod Sabellicus ſcribit, Famam fuiſſe, Franciſcum Carrerium Patauinum Principem canes immanis ſtaturæ habuiſſe, quibus miſeros ciues laniandos obijcere ſolitus eſſet. Eandem crudelitatem belluinam Iohannem Mariæ Ducem Mediolanenſem exercuiſſe teſtatur idem Iouius. Sæuus, inquit, princeps in ciues, poſt multos ex amicis paternis ſecuri percuſſos, inauditæ crudelitatis carnificinam exercuit. Prægrandes enim & voraciſs. moloſſos noxiorum primò, & mox innocentum carne nutritos, magiſter eorum Gyranus fera immanitate ita alebat, vt eis, quos odiſſet princeps diſcerpendos obijceret, incredibili horrore gemituque pauentis populi. Quid autem vetat dicere, nonnullos ex domitoribus iſtis noui Orbis, erga Indos occidentales crudelitate his, de quibus diximus, haud inferiores fuiſſe, quum opulentiſſimam ciuitatem Cuſconem occupaſſent, & cæſis captiſque incolis totam illam regionem ampliſs. miſerè afflixiſſent. Ferunt enim repertos Hiſpanos quoſdam, qui trucidatos ad ludicrum oblectamentum Indos vorandos canibus obijcerent. Et extat in Ouiedi Indiæ hiſtoria, memorabilis & lepida res, quoniam benè cecidit, talis videlicet: Didaco Salazari (cuius inter S. Iohannis inſulæ primos occupatores celebre adhuc nomen eſt) canis erat moloſſus, acer & barbaris inprimis infeſtus; Bezerillum vocabant. Nocte, quæ diem, quo Cacicum Mabodomacam prælio Hiſpani vicerunt, ſecuta eſt, Salazar canem aduerſus Indicam anum, quæ inter captiuos erat, emittere conſtituit. Id vt commodiùs faceret, epiſtolam tradidit vetulæ perferendam ad Gubernatorem, qui duobus inde fortè

In hiſtoria Veneta. lib. 15.
Lib. 44.
Lib. 8. dec. 2. de rebus Venet.
In elog. illuſt. viror. lib. 2.
Benzo in hiſt. noui Orbis. lib. 3 cap. 5.
Lib. 16. cap. 11.

milliaribus aberat, ſed eo conſilio,vt ſimul atque à ſuorum conſpectu ablata eſſet, canem in eam ſolueret. Ea quum læta abiret, ſperans ſe huius epiſtolæ beneficio libertatem conſecuturam,vixque inde lapidis iactu abeſſet,Salazar canem emittit:is vetulam facilè aſſequitur. Miſera anus, vbi moloſſum furibundum ad ſe recta tendere videt,humi reſidens,his eum idiomatis ſui verbis mulcere cœpit: Domine canis, domine canis, ego fero iſtas literas ad Gubernatorem,obſignatam ei epiſtolam oſtendens,& addens: Ne ſæuias in me domine canis. Hìc canis, velut ſupplices illas & abiectas preces ſenſiſſet, protinus mitigato impetu ſubſtitit, & ſublato altero crure, vt canes ad parietem ſolent, eam perminxit. Ea res Hiſpanis,qui ferociam & ſæuitiam animalis nouerant, miraculo fuit, puduitque ipſos feminam interficere,cui canis pepercìſſet.

Lib. 2. Rhetor. Hinc apparet verum eſſe quod Ariſtoteles ſcribit, ὅτι δὲ πρὸς τοὺς ταπεινουμένους παύεται ἡ ὀργὰ, καὶ οἱ κύνες δηλοῦσιν, οὐ δάκνοντες τοὺς καθίζοντας: Aduerſus ſe ſubmittentes,requieſcere iram, etiam canes manifeſtum faciunt,non mordentes eos qui proſtrati ſunt. Eodem modo in hiſtorijs legimus,Indos illos occidentales in regno Peruano, quum Hiſpanos auro explere non poſſent,ideoque tormentis ſubijcerentur, in ſiluas ſeſe abdidiſſe, quos Hiſpani velut feras indagantes ſagaci canum odoratu perueſtigarunt, multosque ita repertos,efferati canes dilacerauêre: ipſi verò damnata vitæ ſpe tantas ærumnas ſuſpendio finiebant. Id ipſum etiam,tanquam αὐτόπτης confirmat Bartholomæus Epiſcopus de Laſcaſas, ſiue Caſaus, Hiſpanus, ordinis Dominicani monachus,vbi in deſcriptione regni Peruani,ita Indorum calamitatem deplorat: Præterea recenſendus eſt alius actus diabolicus, qui neſcio an potiùs feris beſtijs quàm hominibus conueniat. Etenim Hiſpani de induſtria alunt moloſſos ferociſs. & ſanguinarios, quos potiſſimùm aſſuefaciunt ad dilaniandos & occidendos Indos. Non puto quòd tam genuini, & veri Chriſtiani, quàm qui volunt videri tales, & non ſunt, dicturi ſint, ſimile aliquid auditum eſſe: Hiſpani illi ſecum ducunt, quò proficiſcuntur, magnam multitudinem Indorum in vinculis, ac ſi eſſet grex porcorum. Hos mactant, & habent macellum carnis humanæ. Sæpiùs autem vnus alterum ita compellat: Concede mihi fruſtum carnis Vellaci (ita enim contumelioſo nomine vocant Indos illos) pro paſtu canum meorum

De deſtructione Indorum per Hiſpanos.

quòd

quòd ſi mactauero vnum ex meis, id tibi reſtituam: non ſecus, ac ſi alius alij partem porci vel veruecis concederet. Nonnulli ex ijs ſolent ire venatum, qui ſi reuertuntur & interrogantur, quo pacto venatio ſucceſſerit; Rectè inquiunt, quia occidi cum meis canibus quindecim aut viginti Vellacos. Hæc & alia horrenda ſcribit Epiſcopus ille Hiſpanus in dicto ſuo libro, qui impreſſus in ſua vernacula lingua Hiſpali, Anno M D LII. & poſtea in Gallicum idioma conuerſus fuit, ex quo hæc transtuli. Præterea Antonius Piſo in ſuo diſcurſu, quem Gallico ſermone conſcripſit, refert ex hiſtorijs Indicis, Valboæ præfecti Hiſpanorum iuſſu, Regem Indorũ Pancram nomine, cum ſuis aliquot principibus fuiſſe canibus obiectum, & ab ijs deuoratum. Vbi addit, militem Hiſpanum in illa expeditione adduxiſſe ſecum moloſſum tantæ ferocitatis, vt in prælijs hoſtibus terribilior eſſet, quàm ipſimet Hiſpani milites, ideoque ſuo domino menſtruum ſtipendium peculiare pro illo numeratum fuiſſe. Hunc tandem ab Indis interfectum iaculis cum tanto gaudio ipſorum fuiſſe, ac ſi plures hoſtes mactaſſent. Idipſum affirmat Petrus Martyr, vbi dilacerata cadauera à canibus, cremata eſſe dicit. Et poſtquam de ferocitate moloſſorum erga miſeros, nudos & inermes Indos plura recenſuit; aliter tamen accidit, inquit, quando cum Caramairenſibus & Caribibus manus conſerunt. ferociores namq; belliſque gerendis aptiores ſunt; in ruentes canes citiùs fulgoris ictu venenatas deſtinant ſagittas, & multos perimunt. *Oceaneæ decad.3.lib.2.*

De crudelitate Ethnicorum erga amabile Chriſtianum nomen.

C A P V T XXXIX.

TANTVM ſemper fuit odium diaboli erga Chriſtianos (Antiochiæ enim primùm diſcipuli appellati ſunt Chriſtiani, quum Petrus & Paulus fundarent Eccleſiam) vt ſua organa quiſcere non ſit paſſus, ſed ea excitarit & excæcarit, vt inauditis modis erga eos, qui nomen ſuum CHRISTO dederant, ſæuierint. Siquidem ſpiritus iſti contaminati ac perditi (vt Lactantij verbis vtar) quibus veritas & nota eſt, & inuiſa, quia per ſe no- *Lib.5. cap.21. de Iuſt.*

cere pijs nihil poſſunt, publicis eos odijs perſequuntur, quos ſibi graues ſentiunt, exercentque ſæuitiam quàm violentiſs. poſſunt, vt aut eorum fidem minuant per dolorem: aut ſi id efficere non quiuerint, auferant omnino de terra, ne ſint qui poſſint eorum nequitiam coërcere. &c. Vnde euenit, vt mendaces & ſanguine gaudentes innoxio illi ſpiritus, ſuis organis perſuaſerint, Chriſtianos autores eſſe omnium malorum, atque ita eò rem deduxerint, vt deficientibus alijs criminoſis obtrectationibus, ſolummodò tam amabile nomen hoc capitale eſſet. Hinc emanauit Edictum Neronis Imperij ſui Anno XIIII: Quiſquis Chriſtianum ſe eſſe confitetur, is tanquam generis humani conuictus hoſtis, ſine vlteriore ſui defenſione, capite plectitor. Etſi autem ſub imperio Commodi, qui regnare cœpit poſt natum CHRISTVM, Anno CLXXX. lex lata fuit, quæ delatores Chriſtianorum non ſinebat viuere, vt Euſebius memoriæ tradidit, vbi refert, quomodo delator Apollonij martyris fractis cruribus punitus ſit. Immò Antonini Pij conſtitutio teſtis eſt, quòd ea in honorem Chriſtianorum promulgata ſit. Ea extat relatore Vlpiano, hiſce verbis: Eis qui Iudaicam ſuperſtitionem ſequuntur, D.D. Verus & Antoninus honores adipiſci permiſerunt. Non loquitur autem hîc Vlpianus, vt Accurſius & alij putant, de Iudæis, ſed de Chriſtianis, qui propterea Iudaicam ſuperſtitionem ſequi dicebantur, quòd à Iudæis primordia ſuæ doctrinæ hauſiſſent. Hoc quoque eruditiſs. Lipſius obſeruauit, vbi de Pomponia Græcina, quæ ſuperſtitionis externæ rea facta ſcribitur, inquit: Chriſtianiſmi credo accuſatam hanc feminam, ſiue, vt tunc confundebant, Iudaiſmi. Habuit ſanè cauſſam grauem Antoninus, vt faueret Chriſtianis. eorum enim precibus ipſe cum vniuerſo exercitu in bello Sarmatico ſeruatus, & victoriam conſecutus eſt, vnde legionem iſtam Chriſtianorum militum κεραυνοβόλον, id eſt, fulminatricem appellatam aſſerunt, ſicut Euſeb. Oroſius, Nicephorus & Paulus Diaconus teſtantur. Eodem modo deinceps non rarò præſides prouinciarum mitiores fuerunt, & Chriſtianis, vtpote innoxijs & pacatis hominibus, pepercerunt; ſæpè etiam eos in honore habuerunt, conſiderantes ſcilicet tanquam præſtantiſſimi viri, non minus impium eſſe, eos qui non peccarunt, impietatis condemnare, quàm impios abſoluere. Etſi verò hæc ita habebant, vt dixi: tamen accuſatores & hoſte[s]

Lib.5.cap.19. Eccleſ.hiſt.

In l. generaliter. §.finali.ff. De decurionib.

In lib.13.Annal. Taciti.

ſtes Chriſtianorum, Cainico odio & diabolico furore incitati, magis fremebant, & quum nihil aliud illis ſuppeteret, inſanum & furioſum populum incendebant, vt clamarent, Chriſtianos eſſe hoſtes communes, ſeditioſos & turbatores pacis & Reip. eosque tanquam homines noxios & flagitioſos apud præſides deferebant. Eò autem res tandem peruenit, vt, ſicut idem Lactantius conqueritur, ineptè religioſi inexpiabili ſcelere contaminari atque aſtringi ſe putarint, ſi Chriſtianos rationem fidei ſuæ reddentes audirent. Timent enim, inquit, ne à nobis reuicti, manus dare aliquando, clamante ipſa veritate, cogantur. Obſtrepunt igitur & intercedunt, ne audiant, & oculos ſuos opprimunt, ne lumen videant quod offerimus. Quo planè ipſi diffidentiam ſuæ perditæ rationis oſtendunt, quum neque cognoſcere, neq; congredi audent, quia ſciunt ſe facilè ſuperari. Et idcirco diſceptatione ſublata,

In princip. lib. 5. diuinarum Inſtitut.

Pellitur è medio ſapientia, vi geritur res,

vt ait Ennius; & quia ſtudent damnare tanquam nocentes, quos vtiq; ſciunt innocentes, conſtare de ipſa innocentia nolunt. Quaſi verò maior iniquitas ſit, probatam innocentiam damnaſſe, quàm inauditam. Sed verentur, ne ſi audierint, damnare non poſſint. Et ideo cultores DEI ſummi, hoc eſt, iuſtos homines torquent, interficiunt, exterminant; nec cauſſas odiorum reddere ipſi poſſunt, qui tam vehementer oderunt. Quia ipſi errant; iraſcuntur ijs, qui veram viam ſequuntur; & cùm corrigere ſe poſſint, errores ſuos inſuper crudelibus factis coaceruant; innocentium cruore maculantur, & dicatas DEO mentes euiſceratis corporibus extorquent. Cum talibus nunc congredi & diſputare contendimus; hos ad veritatem ab inepta perſuaſione traducere, qui ſanguinem faciliùs hauſerint, quàm verba iuſtorum &c. Teſtis præterea eſt hac de re locuples Tertullianus. Si, inquit, Tiberis aſcendit in mœnia, ſi Nilus non aſcendit in arua, ſi cœlum ſtetit, ſi terra mouit, ſi fames, ſi lues; ſtatim, Chriſtianos ad leonem, acclamatur. Quin immò teſte eodem autore, Chriſtianos Sarmenticios & ſemiſſios vulgus appellauit, quia ad ſtipitem dimidij aſſis reuincti, ſarmentorum ambitu exurerentur. Cùm tamen idem Tertullianus alio loco dicat: Nos pro ſalute Imperatorum DEVM vocamus æternum, DEVM verum & DEVM viuum, quem & ipſi Imperatores propitium ſibi præ ceteris malunt: Imperatoribus precamur vitam pro-

 lixam,

lixam, imperium ſecurum, domum tutam, exercitus fortes, ſenatum fidelem, populum probum, orbem quietum. Eodem modo Arnobius ita conqueritur: Cur noſtra ſcripta ignibus meruerunt dari? cur immaniter conuenticula dirui? in quibus ſummus oratur DEVS; pax cunctis & venia poſtulatur, magiſtratibus, exercitibus, Regibus, familiaribus, inimicis, adhuc vitam degentibus & reſolutis corporum vinctione? in quibus aliud auditur nihil, niſi quod humanos faciat; niſi quod mites, verecũdos, pudicos, caſtos, familiares, communicatores rei cum omnibus, quos ſolidet germanitatis neceſſitudine copulatio. Verùm ita ſe res habet, vt quoniam plurimùm gladijs & poteſtate valetis ferri, anteire vos etiam veritatis ſcientia iudicetis. &c. Hunc furorem populi, cuius mos, quamuis falſis reum ſubdere, præſides prouinciæ humaniores compeſcere non potuerunt, licet egregium Imperatorum reſponſum tunc temporis habuerint, quod poſtea in Iuſtiniani Codicem relatum eſt; Vanas videlicet populi voces non eſſe audiendas. nec „ enim vocibus eorum credi oportere, quando aut noxium crimi-„ ne abſolui, aut innocentem condemnari deſiderant. Eſt enim teſte Saluſtio, vulgus ingenio mobili, ſeditioſum, atque diſcordioſum, cupidum nouarum rerum, quieti & ocio aduerſum. Attribuerunt autem Gentiles Chriſtianæ fidei, mutationem & labefactationem imperij. ob eam rem immolationes conſeruandas, & ſacrorum Chriſtianorum cultum deſerendum contenderunt, vnde tanta & tam crebra mala fluxiſſent. Idque patet ex oratione Symmachi præfecti Vrbis & Legati Senatus Romani, qui Valentiniano, Theodoſio & Arcadio Imppp. veterem deorum cultum reſtituendum perſuadere voluit. Namque vt reparationem Aræ Victoriæ (quam, vel, non procul ab ea, Reuardus Puteal Libonis fuiſſe putat) quæ à Chriſtianis Imperatoribus de curia ſublata erat, faciliùs impetraret, allegauit Romanæ vrbis ſenectutem, cultusque falſorum deorum diuturnitatem, ſimul dicens, feliciter & proſperè omnia ſucceſſiſſe olim ac eueniſſe, ſub falſorum deorum cultu, & contrà ſub Chriſtiana religione conuerſa omnia in deterius; terrarum ſterilitatem, famem, bella, & neſcio quæ alia mala exorta eſſe. Verùm eius rationes & argumenta grauiter à D. Ambroſio & Aurelio Prudentio confutata ſunt. Huc referri poſſunt, quæ regnante Theodoſio deſtructo templo

Contra gentes.

Cornel. Tacit. lib. 2. hiſtor.

L. decurionum. C. De pœnis.

Lib. 5. cap. 8. de iur. ambig.

plo Serapis, in quo Alexandriæ colebatur, accidêre. Moris enim erat in Ægypto, vt menſura aſſcendentis Nili fluminis ad templum Serapis deferretur, velut ad incrementi aquarum & inundationis autorem. Subuerſo autem eius ſimulacro, ignique conſumpto; omnes ſimul negabant, Serapin iniuriæ memorem aquas vltrà affluentia ſolita largiturum. Sed vt oſtenderet DEVS, non Serapin, qui multo erat Nilo poſterior, ſed ſe eſſe qui aquas fluminis temporibus ſuis iuberet excreſcere, tanta ex eo & deinceps fuit inundatio, quantam fuiſſe priùs ætas nulla meminerat. Et ideo vlna ipſa, id eſt, aquæ menſura, quam πῆχυν vocant, ad aquarum DOMINVM in Eccleſia cœpta deferri. Hæc geſta vbi religioſo Principi nunciata ſunt, extentis ad cœlum palmis, cum ingenti fertur exultatione dixiſſe: Gratias tibi CHRISTE, quòd abſque vrbis illius magnæ pernicie tam vetuſtus error extinctus eſt. Eodem modo accidit, quando Radagaiſus Scytha innumerabiles copias in Italiam adduceret. Quum enim Romam tanquam caput imperij peteret, neque in Honorio Imper. vlla ſpes eſſet; pagani qui adhuc multi in vrbe atque Italia, ſacris Chriſtianis nondum acceptis, erant, erecti animo, palàm in ſermone iactare; meritò hæc barbaris ſecunda euenire, quòd deos propitios haberent, quos ritu gentilitio colerent. Chriſtianam verò pietatem, quæ DEVM ſuum haberet infeſtum, maledictis inceſſere, ac ciuitatem Romanam idcirco deſtitutam aſſerere, quia deos & ſacra deſeruiſſet. Profectò, ſi priſcæ ceremoniæ repetantur, finem his malis & periculis affore. Idem accidit quum Alaricus Gothicum exercitum in Italiam duceret, & Romam acerrima obſidione premeret. Nam tunc omni humana ope deplorata, ad vetera deorum auxilia, à quibus ſæpè ſe conſeruatos ferebant, imploranda ſe conuerterunt. Auxit verò eorum fiduciam, vt Sigonij verbis vtar, Pompeianus vrbis præfectus, qui ſe Tuſcos quoſdam audiuiſſe dixit, aſſerentes ſe nuper Narniam, ſacrificijs factis, è maximis periculis exemiſſe, atque hoſtes longè à mœnibus propuliſſe. Quam rem quum ad Innocentium Pontificem retuliſſet ille, ſi Zoſimo pagano homini habenda fides eſt, reſpondit, Agerent, quod Reip. conducturum putarent. Cæterùm Senatum in Capitolio ſacrificijs incumbentem populus auerſatus eſt, ſacrilegium illud veriùs quàm ſacrũ arbitratus. Eodem modo in ſacris literis legimus, Achazem

Ruffinus lib. 2. cap. 30. eccleſ. hiſtor.

Achazem Regem Iudæ, quum premeretur bello ab Aſſyrijs, idolis ipſorum, relicto vero Deo, ſacrificaſſe, quum putaret eorum auxilio ſe victum, & hoſtibus feliciter omnia procedere. Sed rectè ibi dicitur, Iſta ſacrificia prohibita, ruinam & exitium tam Regi quàm populo Iſraëlitico, accumulatis pœnis, accerſiuiſſe. Hoc ſanè conſiderari debuiſſet, quum non ita pridem Romæ, teſte Iouio hiſtorico, Græculus quidam Demetrius taurum peſtilentiæ placando numini in amphitheatro, ethnico ritu immolaret, quæ inanis ſacrificij litatio, quum morbus paulo pòſt ſua ſponte miteſcere cœpiſſet, à multitudine efficax habita fuit. Sed ne longiùs à propoſito vagemur, Cedrenus Græcæ hiſtoriæ ſcriptor memoriæ tradidit, Tempore Diocletiani (ſub cuius imperio Chriſtiani decimam, eamque longè acerrimam perſecutionem perpeſſi ſunt, ſiquidem Euſebius refert, ſe vidiſſe in Phrygia vrbem Chriſtianorum cum omnibus ciuibus & paruulis funditus deletam, & concrematam, idque iuſſu Diocletiani & Maximiani, eò quòd ſacris gentilium intereſſe noluerint) oraculum editum fuiſſe, Chriſtianis omnibus interfectis, Romanum imperium proſperis rebus affluxurũ. Idem accidit tẽporibus Maximini, quum artibus Theocni quæſtoris Antiocheni, viri, vt Euſebius recenſet, potentis, attamen incantatoris & malitioſi, qui poſtea, detectis eius doloſis artibus, cum omnib⁹ ſuis aſſeclis, à Licinio ſupplicio affectus eſt, in odium Chriſtianorum, Imperator perſuaſus eſſet, Deum (incantationibus enim ſuis effecerat, vt idolum Iouis talia oracula ederet) iuſſiſſe, vt Chriſtiani in exilium extra ciuitatem ac eius agros, tanquam ſibi inimici abigerentur. Verùm ſecus, inquit Cedrenus, euenit, quàm furijs iſtis viſum fuit. Nam fames (teſte etiam Euſeb.) peſtis & ſiccitas homines infeſtauit, ac vlcera, quos carbunculos vocant, per totum ſerpentia corpus, periculoſos morbos afferebant; præſertim oculis occupatis, multa virorum, mulierum, puerorumq; millia mutilauerunt. Ad hæc addit, tyrannum ipſum morbo acerrimo afflictum, & oculis captum, ex faucibus vermium multitudinem eieciſſe, tandemque ſub extremo ſpiritu dixiſſe: Væ miſero mihi & digno qui lugeatur. Nam iuſtas meorum in Chriſtianos impiorum conatuum pœnas pendo. Idem accidit Maximiano, ſicut Euſebius & Pomponius Lætus refert. Incidit enim etiam in morbum, quo vlcus inguinibus innatum virilia exedit.

Lib.21.

Lib.8. cap.11. eccleſ. hiſt.

Lib.9. cap.2. & 3. eccleſ. hiſt.

Lib.9. cap.7. & 8.

Lib.8. cap.17. & ſeq.

Marceſcente tota illa corporis parte, vermes pullularunt: remedia deerant: Medici deſperauêre. In hoc cruciatu quum eſſet, ſuſpicatus ob ſæuitiam in Chriſtianos id perpeti, reuocauit decreta, & ſuperinduxit, illos accerſiri iubens, vt pro ſalute principis orarent. Sed pro truculento & ſanguinolento homine preces non valuêre. Si enim conualuiſſet, rediiſſet ad ſolitam crudelitatem. itaque ex eo morbo periit, homo gloria rei militaris illuſtris, verùm ſæuitia in Chriſtianos crudelis, vnde fœdum eum habuiſſe creditum eſt exitum, ſicut pluribus idem Euſeb. recenſet. De hoc tyranno Suidas, quem Maximinum nominat, ita ſcribit: Quum in morbum atrociſs. incidiſſet, vehementes dolores omnem carnem eius vexabant, & inteſtina exacerrima inflammatione corrumpebantur, & caro tota ceræ inſtar liqueſcebat: eoque incendio aucto, ipſa etiam oſſa toſta ſunt, vt & humanæ formæ character deleretur. Miſerabiliter itaque putreſcens, tantoperè olebat vt à cadaueribus in ſepulchris nihil differret, exiguoque ſpiritu præditus, cum gemitu obiret. Huc referri poteſt id, quod Sozomenus de Iuliano Imperatoris Iuliani auunculo memoriæ tradidit. Simile exemplum pœnæ diuinæ habent Iudæi in Rege Antiocho Epiphane, vel potiùs Epimane (ita enim propter crudelitatem appellatus eſt) in libris Machabæorum. Sanè in antiquiſs. Areuacis Hiſpaniæ columnis notandum eſt, quàm inuiſum nomen Chriſtianorum iſtis duobus Imperatoribus fuerit, idque funditus eradicare omnibus viribus contenderint. Tales enim in illis leguntur inſcriptiones, quas Adolphus Occo, Medicus eximius, & antiquitatis Romanæ peritiſſimus in ſuum librum numiſmatum inſeruit.

In cōpendio hiſtoriarū Rom.

In tripartita lib. 9. cap. 10.

Lib. 5. cap. 7. eccleſ. hiſtor.

DIOCLETIAN. IOVIVS MAXIMIAN. HERCVLEVS CÆSS. AVGG. AMPLIFICATO PER ORIENTEM ET OCCIDENTEM IMPERIO ROM. ET NOMINE CHRISTIANORVM DELETO QVIA REMP. EVERTEBAT.

DIOCLETIANO CÆS. AVG. GALERIO IN ORIENTE ADOPT. SVPERSTITIONE CHRISTI VBIQVE DELETA ET CVLTV DEORVM PROPAGATO.

Etſi autem ab aſſentatoribus aulicis, quemadmodum paſſim fieri ſolet, eiuſmodi inſcriptiones in gratiam Imperatorum abſque

dubio factæ ſunt: tamen tantùm abfuit, vt acerrimis ſuis perſecutionibus & lanienis Chriſtianorum nomen extirparent, vt eorum ſucceſſor Conſtantius Chlorus, filius adoptiuus Maximiani, Chriſtianos ad ſummos honores extulerit, eiusque filius Conſtantinus Magnus, ipſemet CHRISTO ſuum nomen dederit. Vnde ſcribunt hiſtorici, Diocletianum (durum enim, immò duriſſimum illi fuit contra ſtimulum calcitrare) alienato animo deſipere cœpiſſe, eò quòd CHRISTI nomen ſe deleturum, vti cupierat, ſibique perſuaſerat, deſperaſſet, poſtquam ſingularem Chriſtianorum in morte conſtantiam, & incrementum eorum perſpexiſſet. Vixit enim non longè à Salone vrbe Dalmatiæ, ſectans ocium, annis decem, reſignato imperio, licet priuatus, tamen miſerè, dum ſibi ſemper metueret malè, ne fulminis ictu concideret, vt idem Conſtantinus apud Euſebium dicit, & addit ibidem: Iſta loquitur Nicomedia; non tacent etiam, qui eadem oculis viderunt, ex quorum numero ipſe equidem ſum. Palatium eius ac domus ſanè, fulmine eam depaſcente, faceque cœleſti exedente, vaſtata fuit. Quas res ita euenturas ſapientes planè prædixerant. Neque enim ſiluerunt, neq; mœrorem, pro ſceleribus tam iniquè contra Chriſtianos admiſſis ſuſceptum, ſimulatione occultarunt, ſed perſpicuè ac palàm ipſi inter ſe liberè de ijsdem diſſeruerunt. Quis talis furor, quæ planè principatus inſolentia, vt homines cùm ſint, audeant tamen DEVM bello laceſſere, inque religionem ſanctiſs. iuſtiſſimamque veſano animo inſultare, & tam infinitæ populi hominumque iuſtorum multitudini, nulla cauſſa antecedente, exitium moliri? & ea quæ ſequuntur, quæ ſtudioſus lector ibi videre poterit. Adeò veritas, licet preſſa videatur, tamen opprimi nequit! ſed velut aromata magis redolent, quanto magis conteruntur: ita ea quanto magis conteritur & oppugnatur, tanto clariùs in ipſis tribulationibus in lucem progreditur. Vt verè dictum ſit, ſanguinem Martyrum eſſe ſeminarium Eccleſiæ. Eſt autem Euſebius autor, immanem illam & diuturnam Chriſtianorum perſecutionem ſub Diocletiano, ſicut is ab Auentino citatur, ortam eſſe ex ſuperbia, auaritia, inuidia & odio Epiſcoporum inter ſe diſſidentium, dum alter alteri præferri vellet, ſeque hæreſeos inuicem inſimularent. Moti enim his illorum diſſidijs Imperatores putabant, cùm nulla inter Chriſtianorum præſides & epiſcopos eſſet concor-

In oratione ad Sanctorum cœtum, cap. 25.

In Eccleſiaſt. hiſt. lib. 8. ca. 1.

Lib. 2. Annal. Boior. & in 3. parte de rebus Turcicis.

concordia, nequaquam religionis eorum ſanctitatem ſinceram eſſe poſſe : ideoque prorſus Chriſtianorum nomen extirpare animum inducebant. Verùm quo maior tyrannorum erat ſæuitia, eo magis Chriſtianorum numerus, vt dictum eſt, augebatur. Poſtquam verò Imperatores ipſi Chriſtianam fidem amplexi fuêre, tum quidem Eccleſiarum præſules externis bonis plurimùm profeciſſe, ſpiritualibus verò donis defeciſſe ſcribit D. Hieronymus. Idipſum Thomas Aquinas indicare voluit, ſicut recenſetur à Iohan. Baptiſta Gelli, Academico Florentino. Quum enim ad Innocentium III. Pontificem Romanum veniſſet, coram quo fortè magna vis auri ſignati numeraretur, isque ad eum dixiſſet: Vidésne Thoma, Eccleſiam non amplius, ſicut olim, quùm primùm inciperet, dicere poſſe: Aurum & argentum non habeo (gnarus enim erat, vt Folieta legatum Venetum loquentem introducit, nullum opulentius vectigal eſſe toto orbe terrarum pontificis calamo, cuius ſimplex ductus, quamuis ingentem pecuniæ vim parat) Thomas mox reſpondit: Fatendum hoc eſt pater ſancte: ſed etiam Eccleſia modò non poteſt, ſicut primitiua ad claudum, dicere: Surge, ambula, ſanus eſto. Inprimis autem Eccleſia ſemper in magno periculo propter duas cauſſas fuit, propter ambitionem & auariciam, ad quas ſi ſeſe cupiditas vindictæ & crudelitas adiunxerit, neceſſe eſt, vt, optimus quisque quo maior eſt, eo magis ſibi ſit à calumnijs metuendum. Quod autem ſuprà diximus, tantùm Chriſtianum nomen olim ſuffeciſſe, vt ij, qui hoc profiterentur, ad ſupplicium raperentur (nihil enim aliud habebant gentiles, quod in Chriſtiana plebe reprehenderent; ſiquidem inter illos nulla conſpiratio, ſicut olim apud Mileſios fuit; NEMO videlicet NOTSRÛM FRVGI ESTO: ſed ſancta confœderatio; NEMO NOSTRÛM SCELERATVS AVT NEQVAM ESTO) patet ex eodem Tertulliano, qui dicit, tabellam damnationis tantùm continuiſſe, Reum eſſe Chriſtianum. Et Plinius ita ſcribit ad Traianum: Interrogaui ipſos an eſſent Chriſtiani. confitentes iterum ac tertiò interrogaui, ſupplicium minatus: perſeuerantes duci iuſſi. Id præterea confirmatur duobus memorabilibus exemplis in Attalo & Polycarpo. Illi enim, quum in amphitheatro Lugdunenſi circumduceretur, prælata fuit tabula, in qua ſcriptum erat: HIC EST ATTALVS CHRISTIANVS: De hoc, quum in Aſia ad ſupplicium duceretur,

Dialogos.

De ſacro fœdere lib. 2.

Lib. 10. Epiſt. 101.

iuſſu Præſidis præco clamauit: POLYCARPVS CHRISTIANVM ESSE SE CONFESSVS EST, ſicut apud Euſebium videre licet. Erat autem moris antiqui, vt cauſſa damnationis populo publicè exponeretur, per tabellã, vel voce præconis, vt eruditè obſeruauit Franciſcus Balduinus. Hinc videre licet, quàm piè, caſtè & integrè vixerint ij, qui Chriſtiano nomine gloriabantur, idque illuſtratur inſigni exemplo ab eodem Euſebio. Quum enim Ptolemæus quidam vir pius, Alexandriæ, nullam aliam ob cauſſam, niſi quòd Chriſtianum ſe eſſe confeſſus erat, iuſſu Vrbicij ad ſupplicium duceretur; Lucius quidam & ipſe Chriſtianus, videns iudicium eſſe præter rationem factum, Vrbicium ita compellauit: Quę ratio eſt, quòd hominem hunc, qui nec adulterium commiſit, nec ſcortatus eſt, neq; homicidiũ perpetrauit, neq; ſuppilator eſt, neq; raptor, neq; ſimpliciter aliquid iniqui deſignaſſe deprehenditur, propter Chriſtiani nominis confeſſionem puniuiſti? Iudicia tua nec Pio Imperatori, nec Cæſaris filio, neque ſacro Senatui decora ſunt, ô Vrbici. Ad hoc Vrbicius nihil reſpondens ad Lucium dixit: Et tu mihi talis eſſe videris. Lucio reſpondente: maximè; & ipſum abduci iuſſit. Ad hoc Lucius illi gratias egit, ac ſubiecit, hac ſe ratione à malis huiusmodi dominis liberari, & ad bonum Patrem ac Regem DEVM proficiſci. Et alius quidam tertius accedens, & ipſe ſupplicio eſt adiudicatus. Hæc Euſebius ex Iuſtino retulit. Teſtis quoque eſt Cornelius Tacitus, quàm inuiſum ſalutiferum hoc nomen Ethnicis fuerit. Hæc enim ſunt eius Ethnici verba de Nerone, quum ob incendium vrbis infamis eſſet, & hic incendiarius & patriæ peſtis, pulpamentum quæreret, cuius prætextu culpam & odium à ſe, in innocentes transferre cuperet. Ergo abolendo, inquit, rumori, Nero ſubdidit reos, & quæſitiſs. pœnis affecit, quos per flagitia inuiſos, vulgus Chriſtianos appellabat. Autor nominis eius CHRISTVS, qui Tiberio imperitante, per Procuratorem Pontium Pilatum, ſupplicio affectus erat. Repreſſaque in præſens exitiabilis ſuperſtitio, rurſus erumpebat, non modò per Iudæam originem eius mali, ſed per Vrbem etiam, quò cuncta vndique atrocia, aut pudenda confluunt, celebranturque. Igitur primò correpti, qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens, haud perinde in crimine incendij, quàm odio humani generis, conuicti ſunt. Ea pereuntibus addita ludibria, vt ferarum tergis

Lib. 4. cap. 15. & lib. 5. cap. 1. Eccleſ hiſtor.

De edictis contra Chriſtian.

Lib. 4. cap. 17.

Lib. 15. annal.

tergis contecti, laniatu canum interirent; aut crucibus affixi; aut flammandi; atque vbi defeciſſet dies, in vſum nocturni luminis vterentur. Hortos ſuos ei ſpectaculo Nero obtulerat, & Circenſe ludicrum edebat, habitu aurigæ permixtus plebi, vel circulo inſiſtens. Vnde, quanquam aduerſus ſontes, & nouiſs. exempla meritos, miſeratio oriebatur, tanquam non vtilitate publica, ſed in ſæuitiam vnius abſumeretur. &c. Hæc Tacitus, quem Budæus, quũm hunc locum ex eo allegat, non ſine ratione appellat hominem nefarium, aduerſisque placitis prouidentiæ genitum, qui æqualium ſuorum ſenſui ſeruiens, non ſuo iudicio, prodere hoc exemplum nefariæ mentis non veritus ſit. Etſi autem tempore Apoſtolorum & deinceps, grauiſſimæ fuerunt perſecutiones Chriſtianorum, ita vt eæ absque lacrymis & ingenti dolore, à pijs mentibus legi, & de ijs cogitari non poſſit: tamen longè grauiores ante finem mundi eos manere, ex ſacris literis, ipſisque monitionibus CHRISTI apparet. Vnde Iſidorus dicit: Grauiùs tunc contra Eccleſiam deſæuiet ſynagoga, quàm in ipſo Saluatoris aduentu Chriſtianos eſt perſecuta. Dum in martyres, Diabolus iam exercuerit magnam crudelitatem etiam alligatus: crudelior tamen erit Antichriſti temporibus, quando etiam erit ſoluendus. Nam ſi ligatus tanta facere potuit, quanta ſolutus faciet? Obſeruandum ſanè eſt, Chriſtianos in primitiua Eccleſia à nullo alio, niſi à ſuo ſeruatore vnico, & Rege, cui homagium ſuum in ſacro fonte præſtiterant (toto enim corde, non ore tenus imitabantur CHRISTVM præceptorem ſuum, vt hoc nomine digni haberentur, καὶ πρέπον ἐστὶ, inquit Ignatius Epiſcopus & Martyr, μὴ μόνον καλεῖσθαι χριστιανοὺς: ἀλλὰ καὶ εἶναι. οὐ γὰρ τὸ λέγεσθαι, ἀλλὰ τὸ εἶναι μακάριον ποιεῖ) denominari voluiſſe; idque tanquam traditionem Apoſtolicam obſeruaſſe. Animaduerterunt enim quàm periculoſum, vel potiùs pernicioſum eſſet, aſſcitis alijs denominationibus, ab hoc ſalutifero nomine diſcedere. Id ipſum quoque Paulus Apoſtolus Corinthios ſuos monet. Hoc etiam eundem Ignatium coætaneum Apoſtolorum mouit, vbi in allegata epiſtola ad Magneſios de origine Chriſtianorum ita dicit: ὃς γὰρ ἂν ἄλλῳ ὀνόματι καλεῖται πλέον, οὗτος οὐκ ἔστιν τοῦ θεοῦ. οὐδὲ δέδεκται τὴν προφητείαν τὴν λέγουσαν περὶ ἡμῶν, ἐπικληθήσεται ὀνόματι καινῷ, ὃ ὁ κύριος ὀνομάσει αὐτὸν, καὶ ἔσται λαὸς

Lib. 4. de aſſe.

De ſummo bono, Lib. 1. c. 28.

In epiſtola ad Magneſios.

Epiſt. 1 cap. 3.

ἅγιος, id eſt, Qui enim alio nomine appellatur præter hoc, hic non eſt DEI, nec accepit prophetiam loquentem de nobis: APPELLABITVR NOMINE ALIO, QVO DOMINVS NOMINABIT EVM, ET ERIT POPVLVS SANCTVS. Huc ſpectauit Lactantius, vbi de quibusdam non ſatis cœleſtibus literis eruditis, & quum veritatis accuſatoribus reſpondere non poſſent, cœleſtes literas corrumpentibus, vt nouam ſibi doctrinam ſine vlla radice ac ſtabilitate (hæc enim ſunt eius verba) componerent, orationem inſtituit. Nonnulli, inquit, falſorum prophetarum vaticinio illecti, de quibus & veri Prophetæ, & ipſe prædixerat, exciderunt doctrina DEI, & traditionem veram reliquerunt. Sed illi omnes dæmoniacis fraudibus irretiti, quas proſpicere & cauere debuerant, diuinum nomen & cultum per imprudentiam perdiderunt. Quum enim Phryges, aut Nouatiani, aut Valentiniani, aut Marcionitæ, aut Anthropiani, ſeu quilibet alij nominantur, „ Chriſtiani eſſe deſierunt, qui CHRISTI nomine amiſſo, humana „ & externa vocabula induerunt. Verbis autem exprimi non poteſt, quàm atrocia ſcandala ex his diſſenſionibus, quando in ſectas abeunt, oriantur, & qualis nota & macula doctrinæ Chriſtianæ inuratur, ita vt infirmiores in fide, vel ſpe lucri, vel honorum, facilè ab ea deſciſcant. Sicut liberè confeſſus fuit non ita pridem legatus Turcicus ad Stephanum Regem Poloniæ; Chanes is fuit Chiauſes Mamaluchus, Transſyluan⁹ origine, cui antea Euſtachio nomen fuerat, & qui non procul ab Alba Iulia in oppido Tordo multos annos Ludimagiſtrum profeſſus, pueros in triuio docuerat. Is liberè dicere ſolitus fuit, ſicut Paulus Odæbornius teſtatur, qui ex illo ipſo audiuit, ſe notiſſimis Chriſtianorũ in religione diſſidentium, tumultibus & odijs atque diſcordia motum eſſe, vt CHRISTO abrenunciaret; eique oſtendit ſcriptum valdè atrox & amarulentum Poloni cuiusdam, qui demonſtrare conatus fuerat, Mahometem multo meliorem Luthero fuiſſe. Hos, inquit, libros, veſtrarum diſcordiarum & hæreſium teſtes, magni muneris inſtar ab autore ad me miſſos, in Thraciam nunc aſporto, Muſulmanis meis fidei veſtræ vanitatem certiſſimis rerum argumentis oſtenſurus. Ceterùm qualis confeſſio in perſecutionibus olim Chriſtianorum fuerit, quodque liberè & absque omni tergiuerſatione, non ſuperficietenus, vel dicis cauſſa, ſed toto corde

De vera Sapientia in fine lib. 4.

In vita Baſiliadis Magni Ducis Moſcouiæ.

&

& omnibus ſenſibus ſuum Dominum & Seruatorem vnicum coluerint, manifeſtò apparet ex Chryſoſtomo, in ſuo opere imperfecto ſuper Matthæum, ad verba CHRISTI: Omnis qui me confitebitur &c. Cuius verba, licet prolixius præter morem hoc caput futurum ſit, non abſque ratione aſſcribenda duxi. Conſidera, inquit, denique, ne dicant etiam fideles Chriſtiani: Si neceſſitas perſecutionis aduenerit, interim coram hominibus denegabo, ne patiar pœnas; in corde autem meo veritatem teneo CHRISTI: ideo non dicit; Qui me confeſſus fuerit in corde ſuo; ſed coram hominibus. Quoniam qui coram hominibus non confitetur, non prodeſt ei aliquid, quòd in corde credit in CHRISTVM. Quia qui ore denegat, non poteſt fieri, vt in corde credat. Radix enim confeſſionis fides eſt cordis. Confeſſio autem fructus eſt fidei. Sicut ergo quamdiu radix eſt viua, neceſſe eſt, vt aut ramos producat, aut folia; ſi autem non produxerit, ſine dubio intelligis, quòd radix eius in terra ſiccata eſt: ſic quamdiu cordis fides integra eſt, ſemper germinat confeſſionem in ore. Si autem confeſſio non fuerit oris, intellige ſine dubio, quia fides cordis eius iam antè ſiccata eſt. Sic enim dicit Apoſtolus: Corde creditur ad iuſticiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Ergo nec valet confeſsio oris ſine fide cordis, nec fides cordis ſine confeſsione oris. Et paulo pòſt: Si ſufficeret tibi fides cordis; cor tantùmmodo DEVS tibi creaſſet: nunc autem & os tibi creauit DEVS, vt corde credas, & ore confitearis. Cum omnibus porrò ſenſibus quinque carnalibus & ſpiritualibus, CHRISTVM confiteri oportere ibidem docet. Si autem, inquit, vel vnus ſenſus minùs fuerit, non eſt perfecta confeſsio. Ergò ſi quis dicat; Ne manducaueris idolothytum, ſed aſpice tantùm ad idola, quàm ſint ſpecioſa: ſi aſpexeris prouocatus; oculis tuis negaſti CHRISTVM. non quia idola aſſpicere aliquid ſit: ſed quia inuitatus aſſpicis; peccas. Si autem non aſpexeris oculis tuis, confeſſus es CHRISTVM. Ideo ſcriptum eſt: Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Si verò dixerit tibi: Nolo vt aſſpicias idola, ſed tantùm auſculta, quomodo ille gentilis blaſphemet CHRISTVM, vt glorificet deos: ſi auſcultaueris, auribus tuis CHRISTVM negaſti. Si dixerit tibi: Nolo vt audias blaſphemiam CHRISTI, ſed quum incenſum offertur dijs, tantùm ſta, & accipe odorem incenſi illius; ſi odoratus fueris; odoratu

Cap.10. homilia 25.

tuo

tuo CHRISTVM offendiſti. Item ſi dixerit: Non manduca carnem dentibus tuis, tantùm finge te de idolothyto manducare: ſi ſimulaueris, guſtu tuo CHRISTVM abnegaſti. Si autem nolueris fingere; CHRISTVM confeſſus es, ſicut Eleazarus in lib. Machabæorum, qui carnes veruecinas ſub ſpecie porcinæ noluit manducare. Si dixerit: Nolo fingas te de immolato manducare, ſed tantùm tange idolum manu tua, aut tene thuribulum: ſi tetigeris, aut tenueris; tactu tuo CHRISTVM negabis. Si autem nolueris;
» CHRISTVM tactu tuo confeſſus es. &c. Omnia enim membra
» animæ vel corporis tui, non ſolùm tibi DEVS ad vſum creauit, ſed
» ſibi ad gloriam.

De furore, ſæuitia & crudelitate irritatæ & ſuperſtitioſæ multitudinis.

CAPVT XL.

l. ſi quis. De nundinis.

PLATO ille, quem Calliſtratus Iuriſconſultus ſummæ prudentiæ & autoritatis virum apud Græcos fuiſſe dicit, populum ait eſſe ingratum, moroſum, crudelem, inuidum, immodeſtum, vt qui ſit ex colluuie turbæ, & ſtultis inſolentibus collectus. Hoc etiã Phocion Athenienſis animaduertit. Quum enim oraculo proditum eſſet, vnum eſſe iſtic virum, qui cunctorum ſententijs aduerſaretur, populusque iuſſiſſet illum inquiri: Phocion ſemet prodidit. Ego ſum, inquit ille, quem oraculum deſignat. Nam vni nihil placet omnium, quæ vulgus dicit. Ob hanc rem, quum aliquando orationem habuiſſet, eaque omnibus placuiſſet; Quid, inquit, num mali quippiam dixi imprudens? Adeo perſuaſum habebat, nihil placere populo, quodà recto iudicio proficiſcitur. Hoc non ignorauit Iohannes XXIII. Pontifex Rom. Interrogatus enim aliquando, quid foret à veritate remotius, reſpondit: Vulgi ſententia. Quicquid enim laudat, inquit, vituperio dignum eſt: quicquid cogitat, vanum: quicquid loquitur, falſum: quod improbat, bonum eſt: quod approbat, malum: & quicquid extollit, infame. Et extat peculiare caput De mobilitate populi, in libello Nicolai Hanapi Patriarchæ Hieroſolymitani, vbi

Balæus in vitis Pontificum.

Cap. 115.

virtutum & vitiorum exempla ex vtroque teſtamento collegit. Rectè igitur Arrianus laudat ſapientiam Alexandri Magni, quòd Epheſio populo materiam ſæuiendi erga optimates ſubtraxerit. Nam quum de noxijs quibusdam ſupplicium ſumptum eſſet; in alios vlteriùs inquiri, aut de ijs ſupplicium ſumi Alexander vetuit, intelligens nimirum populum poteſtate ſibi facta, non tantùm in ſontes, ſed in eos etiam, qui extra culpam eſſent, partim odio, partim ſpe prædæ ſæuiturum. Norat enim prudentiſs. Rex, cupiditatem & egeſtatem hominum crudelitati adiunctam, magnum eſſe ad omne ſcelus incitamentum. Hunc furorem irritatæ multitudinis, & licentiam ſæuiendi, experti ſunt olim Corcyrenſes, vbi Thucyd. perſpicuè narrat, quàm crudelia & nefanda facinora in ſeditione illa contra potentiſſimos quosque à populo commiſſa ſint. Poſtquam enim interfectis præcipuis, multos ſibiipſis, metu crudelitatis, mortem varijs modis conſciuiſſe ſcribit: quidam, inquit, ob priuatas inimicitias; quidam & à debitoribus creditarum pecuniarum cauſſa interfecti. Nullum denique mortis genus non viſebatur, nec fieri quicquam in huiusmodi caſu ſolet, quod tum non euenerit. Immò verò maiora etiam contigerunt. nam pater filium trucidabat: homines à templis ad necem abstrahebantur, atque adeo intra ipſa necabantur: alij ſe in Bacchi delubro quum munijſſent, obière. &c. Sed ne exempla tam longè petamus, quid obſecrò non perpeſſi ſunt homines miſeri nuper in carnificinis Gallicis, præſertim Lutetiana? Quid enim vulgus, veluti ludos ageret, in quibus humanus ſanguis effunderetur, ſæuitiæ, crudelitatis, libidinis, turpitudinis, ignominiæ, tam in eos qui neci deſtinati erant, quàm in alios, qui pro innoxijs habebantur, & quidem non ſolùm erga viuos, ſed erga mortuos etiam, non habita ratione ætatis, dignitatis, conditionis aut ſexus, omiſit? Adeo longè, vt Lactantius ait, ab hominibus ſeceſſit humanitas, vt cùm animas hominum interficiant, ludere ſe opinentur, nocentiores ijs omnibus, quorum ſanguinem voluptati habent. Hac conſuetudine imbuti, humanitatem perdiderunt. Itaque non parcunt etiam innocentibus, ſed exercent in omnes, quod in malorum trucidatione didicerunt. &c. Veriſsimè igitur Q. Curtius ſcripſit: Nullum profundum mare, nullum vaſtum fretum & procelloſum, tantos ciet fluctus, quantos multitudo motus habet, vtiq; ſi noua & breui duratura

Lib. 1.

Lib. 6. cap. 2. De vero cultu.

Lib. 10. de rebus geſt. Alexand. Magni.

Lib. 24. ratura libertate luxuriat. Hæc enim, teſte Liuio, natura multitudinis eſt: Aut ſeruit humiliter, aut ſuperbè dominatur; Libertatem quæ media eſt, nec ſpernere modicè, nec habere ſciunt; & non fermè deſunt irarum indulgentes miniſtri, qui auidos atque intemperantes plebeiorum animos ad ſanguinem & cædes irritant. Hoc Seneca præterea paucis verbis complexus eſt. Quis, inquit, placere poteſt populo, cui placet virtus? Huc etiam Demoſthenes reſpexiſſe videtur, quum fugiens exclamaret: O Pallas vrbium domina, cur tribus infauſtiſs. beſtijs delectaris? noctua, dracone, & populo: ex illa fortè cæcitatem; ex dracone liuorem animorum; ex populo inſtabilitatem & inconſtantiam intelligens. Huius rei habemus memorabile exemplum in ſeditione Panormitana, cuius caput fuit Iohannes Squarcialupus, ſicut eam eleganter & copioſè deſcribit Thomas Fazellus, vtpote αὐτόπτης, vbi inter alia vrbis Panormitanæ fœdam ac planè deplorandam faciem commemorat. *De rebus Siculis poſter. decad. lib. 10.* Nam ius legesque, inquit, iam planè refrixerant: auaritia, rapinæ, ſuperbia vrbem inuaſerant. Quicunque præterea impudicus, adulter, ganeo, latro, ſacrilegus; vel qui alea, manu, ventre, pene patrimonium diſsipauerat, quique alienum ęs conflauerat, quo flagitium aut facinus redimeret; præterea omnes vndique parricidæ, ſacrilegi, conuicti iudicijs, aut pro factis iudicium timentes; ad hæc & quos manus linguaue periurio, aut ciuili ſanguine alebat; poſtremò omnes, quos flagitium, egeſtas, conſcius animus exagitabat: hi Squarcialupo & coniuratoribus proximi ac familiares erant; & de ciuitatis magiſtratu, rerumque omnium mutatione cum eo tractabant, & (quod nulli niſi nobis, qui hæc vidimus, credibile eſt) nihil ſibi reliqui nō ad prædam, non ad crudelitatem fecêre: ſacra profanaq;, diuina atq; humana omnia in promiſcuo; nihil penſi neque moderati habebant: publicè, impuneque rapere, delubra ſpoliare, ſacra prophanare ac polluere licebat &c. *In Politic.* Rectè itaque & prudenter monet Ariſtot. Exiſtere mutationes per eos, qui per luxum ſua prodegerunt, & tales innouare omnia ſtudere, & aut ſibi aut alteri tyrannidem parare. Quòd ſi præterea ſuperſtitio aliqua mentes multitudinis ſeditioſæ occupat: tunc demum ea bellua multorum capitum, multo atrociùs furit, neque modum tenere poteſt, exitúmue vllum reperit, vbi aut fauere ſemel,

mel,aut ſæuire inſtituit,hocque prętextu ſibi quiduis licere putat. Et non ſecus(vt ille ait)

——quum carceribus ſeſe effudêre quadrigæ;
Abdunt ſe in ſpacia, & fruſtra retinacula tendens
Fertur equis auriga,nec audit currus habenas.

Huc reſpexiſſe Q. Curtius videtur, vbi dicit: Nulla res multitudinem efficaciùs regit, quàm ſuperſtitio: alioquin impotens,ſæua, mutabilis,vbi vana religione capta eſt,meliùs vatibus,quàm ducibus paret. Siquidem ſimulata religio inſtar torrentium eſt,qui nullis obicibus retardari queunt, quo minùs campos inundent,& aliquandiu noceant. Rectè itaque Lactantius de his ſuperſtitioſis, qui ſuam religionem vi defendendam ducunt, ita dicit: Quid ergo ſæuiunt? vt ſtulticiam ſuam dum minuere volunt, augeant? Longè diuerſa ſunt carnificina & pietas:nec poteſt aut veritas cum vi, aut iuſticia cum crudelitate coniungi. Sed defendenda ſunt, inquiunt, ſuſcepta publica ſacra? O quàm honeſta voluntate miſeri errant! Sentiunt enim nihil eſſe in rebus humanis religione præſtantius. Sed vt in ipſa religione, ſic in defenſionis genere falluntur.Siquidē defendenda religio eſt non occidendo,ſed moriendo;non ſæuitia,ſed patientia;nō ſcelere,ſed fide.illa enim malorum ſunt,hæc bonorum.Et neceſſe eſt bonum in religione verſari, non malum.Nam ſi ſanguine;ſi tormētis; ſi malo religionem defendere velis:iam non defendetur illa,ſed polluetur, atq; violabitur. Nihil enim eſt tam voluntariū,quàm religio,in qua ſi animus ſacrificantis auerſus eſt;iam ſublata,iam nulla eſt. Ceterū vt hac de re multæ inſignes hiſtoriæ, tam veteres (ſicut vna præ ceteris memorabilis ab Euſebio ex Dionyſij epiſtola ad Fabium Antiochenum,& altera quoque à Sozomeno refertur, tertia præterea à Socrate recenſetur)quàm recentes recenſeri poſſunt: ita præ reliquis memoria digna eſt,quam Hieronymus Oſorius memoriæ tradidit. Per idem tempus (qui fuit annus 1506) Olyſippone,inquit,tumultus multitudinis furore & amentia cōcitatus fuit, quo parum abfuit,quin omnes Hebræi, qui ad CHRISTI fidem conuerſi fuerant, fædè perirent. Res autem ad hunc modum geſta fuit. Maxima pars ciuium propter peſtilentiam aberat. Illis fortè diebus multi è Gallia, Belgico & Germania, Olyſipponem naues cum mercibus appulerant. XIX verò die Aprilis,non pauci ex ijs,qui in vrbe manſerant,

Lib.4. de rebus Alex. Magn.

Papyrius Maſſonus lib.3. Annal.Francor.

Lib.5.diuin. Inſtit.

Lib.6. cap 40. Eccleſ.hiſtor.

Lib.5. cap. 8. hiſtor.Eccleſ.

Lib.3. cap.2. hiſtor.Eccleſ.

In hiſtor.Afric. & Indic. lib.4.

ſerant, in ædem nomine D. Dominici conſecratam, vt rebus diuinis operam darent, conuenêre. Ad ſiniſtrum latus templi eſt ſacellum ſanctum & mira omnium religione celebratum, quod IESV ſacellum appellant. In eo ſupra aram eſt imago CHRISTI crucifixi collocata, in cuius latere vulnus illud aſſimulatum operculum vitreum contegebat. Quum multi in vulnere illo oculos & mentem defigerent, ex eo ſplendor emicuit. Conclamant igitur omnes, ingens eſſe miraculum, cœleſteque numen præſentiam ſuam ſignis admirandis oſtendere. Quidam ex Hebræis illis, qui non ita pridem CHRISTO nomen dederant, maxima voce miraculum eſſe negauit. Nec enim eſſe veriſimile, vt aridum lignum miraculum ederet. Quamuis autem multi de miraculi veritate dubitarent: non tamen tempus, neque perſona, neque concio erat ſatis apta, vt quisquam ex illo genere deberet tunc in errore illo, intimis hominum ſenſibus penitùs inſito, depellendo operam fruſtra conſumere. Multitudo igitur natura præceps & inconſiderata, & ſpecie quadam religionis attonita, quum audiret hominem Hebræum miraculo fidem derogare: fremere cœpit; Iudæum perfidum & ſceleratũ religionis proditorem, & CHRISTI hoſtem immanem & importunum appellat; extremoque ſupplicio & cruciatu digniſſimum. Quum ad hunc modum probra vndique multi congererent, exarſit iracunda concio, & impetũ in hominem facit, in capillum inuolat, captat, vexat, & in forum, quod ante templum illud eſt, pertrahit, & crudeliſſ. necatum dilacerat, ignemque repentè facit, in quem cadauer illud conijciat. Ad hunc tumultum plebs vniuerſa confluxit. Ibi monachus quidam orationem ſatis popularem habuit, qua multitudinem ad CHRISTI vindictam nimis acriter incitauit. Multitudo ſatis ſponte ſua furens, ea oratione vehementiùs efferata eſt. Duo verò monachi crucem ſuſtulerunt, maximisque vocibus populum concitarunt. Et altero quoque verbo, Hæreſin, hæreſin dicebant; nefandam vindicate, gentemque ſceleratam extinguite. Galli & Germani, qui in nauibus erant, in terram deſiliunt, & ſe ad Luſitanos, qui iam cædem immanem faciebant, adglomerant. Quingentos homines conſtat fuiſſe illos, à quibus fuit hoc immaniſsimum facinus inſtitutum. Ruunt igitur amentia & ſcelere flagrantes, & gentem miſeram nimis ferociter inuadunt, multosque trucidant, & in ignem ſemiuiuos abijciunt.

abijciunt. Erant ad eam crudelitatem pyræ ſatis frequentes extructæ, eo in loco, vbi primus ille, qui multitudinem offenderat, crematus extiterat. Serui & homines etiam viliſsimi ſummo ſtudio & alacritate materiam vndique conuehebant, ne ignis poſſet tanto facinori perficiendo deficere. Mulierum luctus & lamentationes, & virorum implorationes acerbiſsimæ, omniumque miſerabiles eiulatus eiusmodi erant, vt hoſtes immanes miſericordia frangere poſſent. Illi tamen, qui cædem faciebant, ita humanitatem exuerant, vt nulli neque ſexui neque ætati parcerent, ſed in omnes absque vllo diſcrimine crudelitatem ſuam exercerent. Et eo quidem die ſupra quingentos homines ex Hebræo genere fuerunt necati atque combuſti. Sequenti die quum immanitatis illius rumor latè diſsipatus fuiſſet, homines ex pagis, ſcelere & audacia furentes ſupra mille in vrbem conuenêre, & ſe ad reliquos ſicarios aggregarunt. Itaque cædem inſtaurant. Et quia omnes Hebræi generis formidine perterriti in domibus ſuis latitabant, fores perfringebant, & in domos irruebant: viros & mulieres, & virgines immaniſsimè iugulabant: pueros autem & infantes ad parietes allidebant: omnes partim enectos, partim ſpirantes pedibus trahebant, vt in ignem conijcerent. Multi ſimul concisi quidem vulneribus, viui tamen eodem igne conſumebantur. Ingens eo iam die ſtupor adeò miſerrimæ gentis ſenſus oppreſſerat, vt ne lamentari quidem cladem illam & deplorare miſeriam ſuam poſſent. Qui ſe occultabant, quamuis filios aut parentes ſuos ad ſupplicium abripi viderent, ne lugubri gemitu proderentur, vocem emittere non audebant. Sic autem eos metus exanimauerat, vt viui non multùm à mortuorum ſimilitudine diſtarent. Domus interim diripiebantur. Sicarij aurum, argentum, & precioſam ſupellectilem coaceruabant. Galli prædam in naues imponebant; eoque prædandi ſtudio factum eſt, ne multo plures eo die occiderentur. Eò autem progreſſus eſt hominum perditorum furor, vt in ædes ſacras absque vllo numinis metu inuaderent, & inde pueros, & ſenes, & virgines, quæ ad aras confugerant, CHRISTI fidem miſerabiliter implorantes, euellerent: quos repentè crudeliſsimè necabant, aut viuos in ignem proijciebant. Multi ſpecie quadam & ſimilitudine quum Hebræi exiſtimarentur, ſummum vitæ periculum adierunt, & aliqui etiam ob eam cauſſam interfecti ſunt;

 qui-

quidam antequam explorari poſſet, ſibi cum Hebræis nullam eſſe neceſſitudinem, plagis atque vulneribus deformati fuere. Multi quum in inimicos ſuos inciderent, eos Iudæos eſſe dicebant, qui antequam falſum teſtimonium refutare poſſent, ſanguine ſuo inimicorum crudelitatem ſatiabant. Magiſtratus non tantum animi habebant, vt multitudinis furori ſe opponere auderent. Multi tamen honeſti viri, ad quos Hebræi confugerant, eos ſumma fide tuebantur, & clanculùm è periculo crudeliſſimo necis educebant, & in tuto collocabant. Eo tamen die ſupra mille ad hunc modum interierunt. Tertia rurſus die ad eandem cædem ſicarij mente prorſus alienata redierunt: ſed neque quem occiderent reperiebant. Omnes enim fermè, qui ad Hebræum genus pertinebant, aut fuga ſibi ſalutem pepererant, aut in domibus proborum hominum latitabant. Aliqua tamen cædes facta fuit. Illis tribus diebus circiter duo millia hominum ex Hebræa gente ad vnum modum occiſa ſunt. Quum tamen aduesperaſceret, Arius Syluius & Aluarus Caſtrenſis viri apprimè nobiles, qui tunc regijs iudicum decurijs præerant, cum præſidijs in vrbem ſe contulerunt. Eorum aduentu furor repreſſus eſt. Galli & Germani ſe confeſtim in naues cum præda magna recipiunt, datiſque velis in patriam, ea qua potuerunt celeritate, confugiunt. Emanuel, vbi nuncium de tam inſigni facinore percepit, ira nimis acriter exarſit, & continuò Iacobum Almeidam & Iacobum Lupium viros primarios cum ſumma autoritate Olyſipponem miſit, qui tantum ſcelus debito ſupplicio vindicarent. Magnus hominum numerus extremo ſupplicio pœnas immanitatis & amentiæ dedit. Monachi verò qui ſublata cruce hortatores cædis extiterant, ſacerdotali primùm dignitate ſolenni ritu priuati ſunt; deinde ſtrangulati atque combuſti. Qui verò ſegnes ſe præbuerunt in furore populari comprimendo, partim honoribus priuati, partim pecunia multati ſunt. Ciuitas ipſa multis ornamentis ſpoliata fuit. Hucusque Oſorius. Similem propemodum calamitatem Panormi experti ſunt Hebræi Siculi, ſacris Chriſtianis initiati, inſtinctu Hieronymi Veronenſis, cognomento Barbati, Eremitani ordinis, qui in æde D. Franciſci ad ſenatum & populum Quadrageſimali tempore conciones habebat, & inter concionandum frequentem plebem in eos, qui rurſus ad legem Moiſis tacitè redierant,

Thomas Fazellus lib. 10. ca. 1. poſter. decad. de rebus Siculis.

rant, & ob id à Quæſtore, quem Inquiſitorem vocant, veſte viridi cruce rubra inſuta, inter alias pœnas multati fuerant, vt irruerent, edita in ſuggeſto voce conclamitabat, illosque vt cruce, qua amicti erant, ſpoliarent, hortabatur: nefarium enim eſſe & ſacrilegum, qui CHRISTVM cruci addixerant, crucem deferre diuerſo iure affirmans. Etenim his dictis incenſa plebs repentè in Hebræi generis viros feminasque (quorum ingens eo tempore Panormi erat multitudo) quotquot expleta concione obuios habuit, irruit, eos amictu ſpoliauit, dilacerauitque. Reliqua apud eundem Fazell. ibidem videre licet, qui prolixè recenſet, quid commota plebs porrò perpetrauerit, & quàm difficulter, ſemel laxatis frenis, eius furor ſedari potuerit. Verum enim eſt, ſine ſanguine nunquam populi tumultum ſedari. Accidit autem hoc mortuo Ferdinando Rege Hiſpaniæ & Siciliæ, in quo Aragonenſis ſtirps, quæ in Hiſpania diu, in Sicilia verò CCXXX regnauit annis, defecit, & ita vtrunque regnum ad Carolum eius ex filia nepotem peruenit, qui poſtea Imperator Quintus huius nominis appellatus eſt. Rectiſſimè igitur Claudianus monet, illum furorem efferatæ multitudinis, licet interdum terribilem, attamen non diu durare, hisce verſiculis:

Socrates lib. 7. cap 13. Eccleſ. hiſtor.

De bello Getico.

Sed caret euentu nimius furor, improba nunquam
Spes lætata diu.

Quare temerè illi faciunt, qui populo innixi & magnas res ſuſcipiunt agendas, & ſuſceptas ſibi ſucceſſuras ſperant. Etenim quẽadmodũ creſcente vmbra, vel decreſcente, corpus tamẽ ipſum, cuius illa eſt vmbra, neq; creſcit neque decreſcit: ita nec melior fit quisquam, dum à vulgo laudatur, nec item peior, dum vituperatur. Parum namq; præſidij, inquit Cominæus, poſitum eſt in promiſcua multitudine, niſi contineatur aliqua neceſsitate & imperio: tametſi tempus incidat, quum populi furor & repentinus impetus valdè ſit pertimeſcendus. Rectè itaque, teſte Plutarcho, dici poteſt, Non poſſe multitudinem eodem & duce & aſſecla vti. Nam quod eueniſſe draconi fabula ſignificat, nimirum caudam in diſſenſione quadam à capite poſtulaſſe, vti non ſemper ſequi cogeretur, ſed alternis quoque ipſa præiret; ſortitamque ducendi munus, & ipſam malè afflictam fuiſſe, vtpote quæ ambularet improuidè, & caput contra naturam coactum cæcis ſurdisque

In vita Agidis.

partibus

partibus obſequi,grauiſs.offendiſſe: id videmus multis eorum,qui in gratiam populi omnia in Repub. agunt, obtigiſſe. Quippe quum ſe multitudini temerarijs impetibus citatæ abripiendos dediſſent,neque corrigere poſtea, neque inhibere confuſionem eam valuerunt.

De inanis ſuperſtitionis perſuaſoribus, Et de iudicio poſtremo nonnulla memorabilia.

*C*APVT XLI.

NOTVM apud nos eſt, quibus rationibus noſtra memoria quidam parochus, alioquin non indoctus, & Arithmeticus inſignis, ſuis auditoribus inter concionandum, non, vt arbitror, doloſè, ſed nimiùm fidens cùm ſuis computationibus,tum dicto Euangeliſtę,propter numerum annorum (vt quidam mihi retulit) VIDebVnt, In qVeM pVpVgerVnt, perſuadere conatus ſit,finem mundi adeſſe, diemq; certum & horam huius indicârit. Eò igitur res deducta eſt, vt plerique ſimpliciores ei fidem haberent. ideoq; ,vt fatui facere ſolent,priusquàm omnia corruerent,genio ocioque indulgere voluerunt,reſque ſuas compotationibus conſumſerunt. Id quod fecit olim & Niſeus tyrannus Siracuſanus. Is enim, quum illi à vaticinatore quodam prædictum eſſet,ſe breui moriturum,omnes ſuas facultates priùs luxu & comeſſationibus abſumſit. Lugduni item viro diuiti noſtro tempore idem vſu venit, qui ex geneſi ſua, prædictiones mortis ſuæ certas credens, omnes ſuas facultates intempeſtiuè ſanè diſtribuit, ita vt nihil ſibi reſeruaret. Deceptus autem reliquam ſuam vitam, vsque ad extremam ſenectutem, emendicando victum ſuum, ſuſtentare coactus fuit. Accidit autem, quum dies & hora ab illo intempeſtiuo vate deſignata, appropinquaret, ijque qui fidem eius ſermonibus habuerant, in ſacello congregati, magna deuotione finem mundi præſtolarentur, & ille concionem ad rem accommodatam haberet; vt ea nondum finita, ſubitò tempeſtas cum tonitru & fulgure orta ſit (qua in re non prorſus vanus ille extitit) ita vt omnes arbitrarentur, vaticinium ipſius

illo

illo momento impletum iri. Verùm paulo pòſt diſcuſſa tempeſtatè, priſtina rerum facies apparuit. Sentientes igitur miſeri & ſtolidi homines ſe deceptos eſſe à ſuo parocho, reculasque ſuas inani perſuaſione decoxiſſe, non absque cauſſa commoti, in illum irruerunt, eumque interfeciſſent, vel malè multaſſent, ſi non ex eorum oculis ſe proripuiſſet, & à quibusdam prudentioribus, furor fatuæ multitudinis mitigatus fuiſſet. Hoc imitatus eſt ante pluſculos annos Monachus Græcus, lucri cupiditate ductus, ſicut in Martini Cruſij Turcogræcia recenſetur. Quum enim is Hieroſolymis Conſtantinopolim veniſſet, ante templa & vbi magnus hominum fieret concurſus, vt pecuniam colligeret, dicebat, Non procul Hieroſolyma lapidem celitùs cecidiſſe, cui inſcriptum, paucos poſt dies mundum interiturum eſſe; idque literis probabat, quas ſe ab Alexandrino Patriarcha habere aiebat. in ijs promittebantur peccatorum indulgentiæ omnibus, qui eas pecunia compararent. Sed paulo pòſt, prudentia Patriarchæ Conſtantinopolitani, detecta impoſtura, & monachus, & ij qui tales ab eo indulgentias emerāt, excommunicati ſunt. Qui impoſturam confeſſus, amareque flens, exire è templo, niſi à Patriarcha in gremium Eccleſiæ receptus, noluit. Id quod factum eſt, quum ſeriò iocoque reprehenſus Prodromus auari Papæ appellatus fuiſſet. Tale aliquid etiam olim ſub imperio Antonini Philoſophi, vt Iulius Capitolinus refert, accidiſſe legimus. Quidam enim vanus homo, diripiendæ vrbis occaſionem cum quibusdam conſcijs requirens, populo perſuadere conabatur, ignem de cœlo lapſurum, finemque mundi affore, ſi ipſe in campo Martio ex caprifici arbore lapſus in ciconiam verteretur. Quum autem ſtatuto tempore decidiſſet, atque ex ſinu ciconiam emiſiſſet, omnibus ludibrio fuit. Cui M. Antoninus ad ſe perducto atque confeſſo veniam dedit. Non abſimili aſtu, vt homines vana ſuperſtitione deciperentur, vſus fuit impoſtor Mahometus. Is enim, quum Arabes & alios Aſiaticos ſuis mirificis artibus, adiutore Sergio monacho apoſtata, inuenta noua ſecta plena impietatis & ſcurrilitatis, dementaſſet, & mortuus eſſet Anno Heraclij decimoſeptimo, atque ſuis antea prædixiſſet, ſe decimo regni ſui anno moriturum, ſed tertio poſt mortem die reſuſcitatum iri: diſcipulus quidam ipſius Albimar experiri volens, num vera prædicaret, venenum ei exhibuit, quo ille hauſto, vt ſenſit imminere

mortem, dixit aſſtantibus, Quòd per aquam eſſent accepturi remiſſionem peccatorum, & continuò expirauit. Diſcipuli verò cuſtodiebant corpus, expectantes rei euentum, ſed tandem fœtoris impatientes reliquerunt, quod vndecimo pòſt die, quum reuiſerent, inuenerunt à canibus laceratum. Hæc ex Iohannis Vaſæi Chronico Hiſpaniæ, qui ea ex Luca Tudenſi ſumſit, aſſcribere volui, non enim memini me alibi legere. Poſteriores ſanè leges in eos, qui homines inani ſuperſtitione aliqua terrere conantur, certam pœnam conſtituerunt: de qua re loquitur L. ſi quis. de pœnis, quæ ſumpta eſt ex Iuriſc. Modeſtini lib. 1. de pœn. Quò reſpexit quoque Paullus Iuriſc. in Sent. de Vaticinatoribus & vaticinationibus, & mathematicis, vbi legimus: Vaticinatores, qui ſe DEO plenos aſſimulant, idcirco à ciuitate expelli placuit, ne humana credulitate publici mores ad ſpem alicuius rei corrumperentur, vel certè ex eo populares animi turbarentur: ideoque primò fuſtibus cæſi ciuitate pellantur; perſeuerantes aut in vincula publica conijciantur, aut in inſulam deportentur, vel certè relegentur. Sed vt ad alteram partem huius capitis veniam, hæc à me non eò referuntur, quòd putem diem illum nouiſſimum, quem Apoſtolus Petrus refrigerij tempus appellat, procul eſſe: ſed potiùs firmiter credam, ſigna præcedentia à CHRISTO Seruatore noſtro prædicta, ſi non omnia, pleraque tamen eueniſſe, cùm præſertim Apoſtoli & eorum ſucceſſores ſua tempora, quibus vixerunt, nouiſſima appellare ſoliti ſint. Ob eam rem regnante Seuero Imper. nonnulli arbitrabantur, id quod de Antichriſto prædictum eſt, impletum iri. Ita enim apud Euſeb. legimus: Hoc tempore & Iudas quidam ſcriptor in ſeptuaginta Danielis hebdomadas editis commentarijs, in decimum annum Imperij Seueri Chronologiam terminat, qui etiam vulgatum Antichriſti aduentum iam tum temporis appropinquare putabat. adeo videlicet vehementer mota illis temporibus aduerſùm nos perſecutio, multorum animos perturbauerat. Cedrenus ſanè de Antichriſto allegat teſtamentum Ezechiæ Regis, & Iſaiam Prophetam, quòd is triennium ac menſes ſeptem rerum ſit potiturus: tum eo in tartarum abiecto venturum vniuerſi DOMINVM CHRISTVM, DEVM noſtrum, & tum fore reſurrectionem ac bene maleque factorum compenſationem. Sic regnante Henrico IIII. Cæſare, circa annum CHRISTI

Lib. 5. cap. 23.

Actor. 3.

Lib. 6. cap. 6. tripart.

STI M LXII. conſtans fama fuit, vt Auentin. refert, imminere ex- cidij fatum orbi terrarum, & adfore tempus, *Lib.5. Annal. Boior.*

Quo mare, quo tellus correptaque regia cœli
Ardeat, & mundi moles operoſa laboret.

Vel vt Lucretij verbis vtar:

Vna dies dabit exitio, multosque per annos
Suſtentata ruet moles & machina mundi.

ita vt nunc, tanto interiecto tempore, nihil reliquum ſit, niſi vt erectis auribus, ad clangorem tubæ Archangeli attollamus capita piamente, & pręſtolemur aduentum Filij hominis, in nube, ad redemptionem ſuorum, cum magna ineffabilique gloria & potentia venientis. Non autem Eliæ ignoro, & Catinæ Rabinorum, ex libris Talmudicis, tum etiam ex titulo de Idololatria deſumptam prophetiam paſſim, tanquam oraculum cœlo delapſum, allegari, qui ſex millia annorum ætati mundi attribuunt: ſed computationes videmus eſſe diuerſas, & quum in temporum radice peccatur, infinitos errores ſequi neceſſe eſt. Habemus autem CHRISTI veri Paſtoris admonitionem fidelem, & ſolicitam de ſalute ouicularum ſuarum, Tempora videlicet & dies abbreuiatum iri propter electos. Vt autem cognoſcamus, quid ante multa ſecula pij ſenſerint, & quàm ſoliciti, licet de tempore dubij & hæſitabundi, iſtius diei nouiſs. fuerint, audiamus hac de re Lactant. Firmianum, qui ita dicit: Completis ſex millibus annorum, mutationem iſtam fieri oportet, & iam propinquare illum ſummum concluſionis extremæ diem, de ſignis, quæ prædicta ſunt à Prophetis, licet noſcere. Prædixerunt enim ſigna, quibus conſummatio temporum & expectanda ſit nobis in ſingulos dies, & timenda. Quando tamen compleatur hæc ſumma, docent ij qui de temporibus ſcripſerunt, colligentes ea ex literis ſanctis, & ex varijs hiſtorijs, quantus ſit numerus annorum ab exordio mundi. Qui licet varient, & aliquantùm numeri eorum ſumma diſſentiat: omnis tamen expectatio non amplius quàm ducentorum videtur annorum. Etiam res ipſa declarat, lapſum ruinamque rerum breui fore, niſi quòd incolumi vrbe Roma nihil iſtius videtur eſſe metuendum. At verò quum caput illud Orbis occiderit, & ῥύμη eſſe cœperit, quod Sibyllæ fore aiunt, quis dubitet, veniſſe iam finem rebus humanis orbique terrarum? Illa eſt enim ciuitas, quæ adhuc ſuſtentat omnia:

Tit. Sanedrim. cap. Halec. cap. Libne.

Lib.7. cap.25. Inſtit. diuin.

precandusque nobis, & adorandus eſt DEVS cœli, ſi tamen ſtatuta eius & placita differri poſſunt, ne citiùs quàm putemus tyrannus ille abominandus veniat, qui tantum facinus moliatur, ac lumen illud effodiat, cuius interitu mundus ipſe lapſurus eſt. Hactenus Lactantius, inter omnes latinos ſcriptores eloquentiſs. qui Criſpi, Cęſaris Conſtantini Magni filij, præceptor fuit, & vixit circa annum CHRISTI nati CCCXVIII. Ceterùm vtrùm dies DOMINI præſenti ætati (licet Cyprianus Leouicius, & alij nonnulli, propter coniunctionem omnium planetarum in Ariete, qualis olim circa CHRISTI natiuitatem fuit, non abſurdas rationes in Prognoſticis ſuis anni cIↃ IↃ LXXXIII allegarint) appropinquet, nec ne, cùm propiùs certè adſit, quàm pridem, nouerit nimirum is, qui ſolus nouit, qui & illum præfiniuit, & ab hominibus vult ignorari. Nos autem ſtudeamus parati inueniri die ac nocte, & omni tempore; ideoque diem & horam certam indicare, quando hoc futurum ſit, vt nullus id ſanæ mentis facit; ita eam ſoli DEO, neque vlli alij creaturæ, ne angelis quidem notam eſſe, ex ſacris literis diſcimus. Multos autem in illa opinione eſſe, CHRISTVM ad iudicium non interdiu, ſed profunda nocte venturum, non dubium eſt, cùm ipſe nos toties vigilare & orare iubeat. Ecce, inquit, *Apocal.16.* venio ſicut fur. Beatus qui vigilat & cuſtodit veſtimenta ſua, ne *Matth. 24.* nudus ambulet, & videant turpitudinem eius. Id ipſum quoque *Lucæ 12.* ſimilitudo de prudentibus & fatuis virginibus, adueniente noctu *Matth. 25.* ſponſo, ſignificare videtur. Et Marcus expreſſiùs hoc indicaſſe dici poteſt. *Cap.13.* Vigilate igitur, inquit apud illum CHRISTVS, neſcitis enim quando Dominus domus veniet, veſperi an media nocte, an in gallicinio, an manè. Ne quum repentè venerit, inueniat vos dormientes. Quæ autem dico vobis, omnibus dico, Vigilate. Huc ſpectauit quidam ex veteribus, vbi dicit: Traditio Iudæorum eſt, CHRISTVM media nocte venturum in ſimilitudine Ægyptij temporis, quando Paſcha celebratum eſt, & exterminator venit, & Dominus ſuper tabernacula tranſijt, & ſanguine agni poſtes noſtrarum frontium conſecrati ſunt. Vnde reor & traditionem Apoſtolicam manſiſſe, vt in die vigiliarum Paſchæ, ante noctis dimidium populos dimittere non liceat, expectantes aduentũ CHRISTI, & poſtquam illud tempus tranſierit, ſecuritate præſumpta feſtum celebretur. Vnde & Pſalmiſta dicebat: Media nocte ſurgebam

gebam ad confitendum tibi, ſuper iudicia iuſtificationis tuæ &c. Et idem Lactantius ita dicit: Aperietur cœlum medium intempeſta & tenebroſa nocte, vt in Orbe toto lumen deſcendentis DEI tanquam fulgur appareat, quod Sibylla his verſibus locuta eſt:

Lib.7.cap.19. de diuin. præm.

——————ὁππότ᾽ ἂν ἔλθῃ
πῦρ ἔσται σκότος ἐν τῇ μέσσῃ νυκτὶ μελαίνῃ.

Hæc eſt nox, quæ nobis propter aduentum Regis ac DEI noſtri, peruigilio celebratur. Cuius noctis duplex ratio eſt, quòd in ea & vitam tum recepit, quum paſſus eſt; & poſtea Orbis regnum recepturus eſt. Et idem alibi hac de re ita pergit: A Prophetis & à vatibus hæc futura dicuntur: Quum cœperit mundo finis vltimus propinquare; malitia inualeſcet; omnia vitiorum & fraudum genera creſcent; iuſticia interibit; fides, pax, miſericordia, pudor, veritas non erit; vis & audacia præualebit; nemo quicquam habebit niſi malè partum, manuque defenſum; ſi qui erunt boni, prædæ ac ludibrio habebuntur; nemo pietatem parentibus exhibebit; nemo infantis aut ſenis miſerebitur; auaritia, libido vniuerſa corrumpent; erunt cædes & ſanguinis effuſiones; erunt bella non modò externa & finitima, verùm etiam inteſtina; ciuitates inter ſe belligerabunt; omnis ſexus & omnis ætas arma tractabunt; non imperij dignitas conſeruabitur; non militiæ diſciplina; ſed more latrocinij deprædatio & vaſtatio fiet. Et paulo pòſt: Denique in eum ſtatum res cadet, vt viuos lamentatio, mortuos gratulatio ſequatur. Poſtremò: Tunc cœlum intempeſta nocte patefiet, & deſcendet CHRISTVS in virtute magna, & antecedet eum claritas ignea, & virtus inæſtimabilis angelorum, & extinguetur omnis illa multitudo impiorum. & ea quæ ſequuntur.

In epitome diuin. inſtitut. cap. 8.

De Iudæorum obſtinatis & ſeditioſis actionibus.

CAPVT XLII.

SÆPISSIME conati ſunt Iudæi contra DEI decretum, templum & politiam ſuam inſtaurare; verùm conatus eorum ſemper irriti fuerunt, magnaque cum ipſorum

clade & internecione ab incepto opere deſiſtere coacti ſunt. Memorabile autem eſt, quod illis Iuliani apoſtatæ tempore accidit, ſicut poſt alios Sozomenus refert. Nam quum is odio Chriſtianorum (ſicut omnis apoſtata eſt contemtor & oſor ſui ordinis) eos hortatus fuiſſet, vt ſuam politiam denuò inſtaurarent, eiſque defenſionem & immunitatem promiſiſſet; mox conuenit ingens multitudo Iudæorum, & magna ſpe, ſumptibus & opibus templum Hieroſolymitanũ ædificare cœpit. Verùm quum fundamenta iacerent, magno terræ motu, dehiſcente terra, inter fulmina totum opus disiectum eſt, & multa millia Iudæorum ruinis oppreſſa ſunt. Porrò non minùs memorabile eſt, quod temporibus Adriani Imper. accidiſſe ſcribit Dio, cuius verba, vt res meliùs intelligatur, huc inſerenda duxi. Interea Hieroſolyma, inquit, pridem euerſa, rurſus habitari eam iuſſit Adrianus, atque vrbem Æliam Capitolinam appellauit. Ioui item ex aduerſo templi ædem excitauit. Bellum hinc & graue & diutinum natum eſt. Magno enim dolore afficiebantur Iudæi, atque indignabantur, peregrinos in ciuitate ſecum habitare, & illud quoque grauiùs ferebant, externa ſacra fieri, & externorum imagines in ipſa conſtitui. Quieuêre tamen ab armis & cædibus, Adrianum veriti, qui per ea tempora vicinis in locis conſtiterat. Nihilo tamen ſeciùs inter ſe ea ſtudioſè fabricare non ceſſabant, quibus, quoties belli neceſſitas poſceret, vti poſſent. Poſtquam verò longiùs Adrianus abfuit, palàm in arma vertuntur: quanquam aperta acie cum Romanis congredi non auſi ſint; auxilia tamen ſumebant, muro & cauernis ſubterraneis ſpecus fodientes, atque cuniculis omnia munientes, vt quoties violarentur, liberos haberent ad fugam exitus; inuicem quoque ſubter terram clanculum commeare. Specus & ſubterraneas vias ſupernè, quibusdam in locis hiantes, ad ventos & lucem excipiendam perforauerunt. Impetus eorum Romani primò contempſêre. Verùm poſteaquam vniuerſa prouincia tumultuata eſt, & qui vbique gentium erant, cum eis conſpirauerunt; tunc cognouêre atque intellexerunt, quàm graue & periculoſum bellum exortum foret. Multa enim mala in Romanos, partim clàm, partim apertè edebant. Aſſciſcere multos etiam externorum, prædæ & lucri cupiditate; & ferè, vt ita dixerim, vniuerſus terrarum orbis ex motu Iudæorum concuſſus fuit.

Lib. 5. cap. 21. Eccleſ. hiſt.

In vita Adriani.

Tunc

Tunc ergo Adrianus minimè cunctatus, præcipuos Romanorum duces aduerſus eos miſit. Quorum primus Iulius Seuerus in Iudæam ex Britannia vocatus. Hic minimè auſus eſt prælium committere. Nam & multitudine longè impar erat ad decertandum, & hi de ſalute deſperauerant. Igitur diuiſos adortus, carptim, vt quosque poterat, comprehendens, pro multitudine militum atq; tribunorum; tum ab alimentis & commeatu interclusos, tardiùs quidem, ſed minore cum periculo penitus oppreſſit. Pauci admodum euaſêre, atque à cæde ſuperfuerunt. Arces eorum quinquaginta celeberrimæ dirutæ ſunt. Vici ad nongentos & octuaginta quinque, qui ſanè frequentes & nominatiſs. erant, direpti, & mox igne conſumpti ſunt. Viri in excurſionibus & prælijs ipſis ad quinquaginta millia cæſi fuêre. Fame, morbis, ac igni ingens multitudo abſumta eſt. Sic ferè omnis Iudæa deſolata eſt. Quam cladem etiam ante bellum multa ipſis denunciauerant. Nam Solomonis ſepulchrum, quod illi in ſupremo cultu & reuerentia habent, ſponte & nullo impellente diſcuſſum corruit. Lupi atque hyenæ paſſim per vrbes incedentes vlulabant. Non fuit incruenta Romanis victoria, ſiquidem multi eorum occubuêre. Hactenus Dio. Accidit hoc poſt natum CHRISTVM Ann. CXXXVIII. poſt euerſam Hieroſolymam à Tito, Ann. LXIII. Idem tentarunt Iudæi, proſperiori quidem aliquantiſper ſucceſſu, ſed furore quodam nefando acti, paulo antè ſub Traiani imperio, vt idem Dio refert. Conſtituto enim Andrea quodam duce, Romanos & Græcos ſine diſcrimine obtruncarunt, nec cæde contenti, humanis carnibus veſci cœpêre. Horum inteſtinis, ſtillante adhuc ſanguine, cincti, tum pellibus obuoluti, multos per medium vsque ad verticem diſſecuêre; plures beſtijs dilaniandos obiecêre; alios inter ſe digladiari coëgerunt, vt ducenta & amplius hominum millia eo furore & armis Iudæorum interierint. Ingens item cædes ab eisdem in Ægypto patrata fuit. Nec minore clade Cyprij affecti fuêre; ſiquidem in ea inſula duce Artemione conſpirantes Iudæi circiter ducenta & quadraginta capitum millia trucidarunt. Qua facti atrocitate, Iudæus de cetero legibus & pœnis Cyprum attingere prohibetur, ſi vel vi tempeſtatis, vel per errorem illuc delatus fuerit; ſeu capite damnatus, ſtatim morte multatur. Sed inulta cædes non manſit. Nam Traianus, miſſo cum exercitu Luſio cum antecedentibus alijs

ducibus,

ducibus, Iudæos qui per vniuerſum ferè terrarum orbem tantum cædis ediderant, profligauit. Eodem modo Ammianus Marcellinus mentionem facit Iudæorum tumultuantium. Scribit enim, quum Marcus Imp. Palæſtinam transiret, Ægyptum petens; eum fœtentium Iudęorum & tumultuantium tædio ſæpè percitum, dolenter exclamaſſe: O Marcomanni, ô Quadi, ô Sarmatæ, tandem alios vobis inquietiores inueni? Qualis autem fuit obſecro impoſtura cuiusdam, qui anno poſt natum CHRISTVM CCCCXXXIIII, in Creta inſula Iudæis perſuaſit, ſe eos non ſecus, ac Moiſes Iſraëlitas, per mare rubrum ſaluos in continentem & terram promiſſionis ducturum. Innumera igitur multitudo ad præcipitium quoddam conuenit, ex quibus nonnulli vana ſpe ducti, ſeſe in mare coniecerunt, qui aut hauſti vndis, aut ſcopulis illiſi perierunt; pauci tamen à fortè adnauigantibus nautis ſeruati fuēre. Ita impoſtoris huius, qui deinceps per ludibrium Moiſes Cretenſis appellatus fuit, fraus detecta eſt. Hanc hiſtoriam recenſet Socrates. Sic legimus in Itinerario Beniamini Tudelenſis, quod Benedicti Ariæ Montani opera ex hebraica translatum in latinam linguam habemus, ſuo tempore, quod incidit in annum recuperatæ ſalutis noſtræ 933, Dauidem quendam Elroi, ex magicis libris inſignem impoſtorem euaſiſſe, tantamque autoritatem ſibi apud Iudæos conciliaſſe, vt illis perſuaſerit, ſe à DEO miſſum eſſe, vt expugnata Hieroſolyma eos à iugo gentium liberaret; ideoque obtinuerit Meſſiæ nomen. Quum autem Rex Perſarum hoc reſciuiſſet, eumq; captũ ad ſe adduci iuſſiſſet; ſuis præſtigiatricibus artibus omnium cum admiratione liberum ex carcere euaſiſſe, & circumuoluto ſuo ſudario, maximo flumine, quod Gozen appellat, fruſtra inſequentibus Perſis, traiecto, eademque die dierum decem via confecta, incolumem euaſiſſe. Hac audacia impoſtoris illius Regem Perſarum commotum, ad omnes Synedriorum primores ſcripſiſſe, ni conatus Dauidis impedirent, omnes Iudæos in Perſia degentes, deletum iri. Hac comminatione illos perculſos, talem epiſtolam ad Dauidem miſiſſe: Scias volumus, liberationis noſtræ tempus nondum veniſſe, neque ſigna noſtra fuiſſe adhuc ſpectata. Non enim vento fortis efficitur vir. Quamobrem prædicentes iniungimus tibi, abſtinere omninò ab iſtiusmodi conſilijs, auſis & conatibus. Sin minùs; ab omni Iſraël eiectus eſto. Sed illum neque his neque aliorum

Lib. 22.

Lib. 7. cap. 37. hiſt. Eccleſ.

aliorum monitionibus obtemperare volentem, in ſuo temerario auſu perrexiſſe, donec à ſocero ſuo, largitionibus corrupto, cubans domi ſuæ in lecto fuerit confoſſus. Atque conſiliorum & calliditatis illius vanæ hic exitus fuit. Huc non incommodè referri poteſt memorabile obſtinatæ crudelitatis exemplum quorundam Iudæorum, quod tempore Philippi Longi, Regis Galliæ, accidit. Id à Roberto Gaguino recenſetur hoc modo: Afflicti multi leproſi, qui Iudæorum hortatu ſuſceptum ab eis venenum puteis per omnem Franciam infundere coniuraſſent, ut ſi qui potum inde haurirent; aut interirent, aut elephantiæ virus inciderent. Itaque pharmacon ſanguine & lotio humano, herbiſque quibusdam lethiferis confectum panno inuoluentes, in puteos demittebant, lapide adhibito, vt ad aquæ fundum citò deferretur. Id quum in prouincia Narbonenſi à leproſis factum Philippus cognouit, veneficoſque omnes flammis fuiſſe punitos; inquiri per reliquum regnum leproſos iubet, quos de crimine confeſſos, unà cum pleriſque Iudæis vindex flamma corripuit. Fuiſſe per id tempus conſtat Iudæos XL Vitriaci, ob id ipſum, in cuſtodia habitos; mirabile in ſeſe facinus perpetraſſe. Nam quum ſe morti addictos iam minimè dubitarent; duos ex eorum numero delegerunt, qui eos occiderent, ne Chriſtianorum manibus ſumerent ſupplicium. Vetuſtiſs. illorum atque iunior execrabile miniſterium exequuntur. Omnibus interemptis, quum duo tantùm homicidij autores ſupereſſent, ſenior orat iuniorem, ſe necet. Ille ſeniore occiſo, quumſe ſolum videt, direpto auro quod apud interemptos erat, fune ex diſſectis linteis facto per feneſtram ſe demiſit: ſed & corporis & auri grauitate fune, quo ſe deorſum mittebat, diſſoluto, in foſſam delapſus, crus fregit, atque ita in foſſa procumbens deprehenſus eſt, & vltimo ſupplicio affectus. Iudæorum autem cadauera cremata ſunt. Huius rei quoque mentionem facit Paulus Æmilius. Fatendum ſanè eſt Iudæos propter obſtinatæ & excæcatæ mentis impietatem, ita planè excidiſſe gratia, vt DEVS non ſolùm abſtulerit ab eis maieſtatem regni mundani, ſed etiam hæreditatem regni celeſtis, vt ita nō mirum ſit, eos omnibus calamitatibus obnoxios eſſe, cùm tamen ea gens fuerit ex poſteritate ſanctiſs. Patriarcharum, & præ omnibus gentibus electus populus, immò cognati & conſanguinei CHRISTI Seruatoris noſtri. Verùm

In fine lib.7. hiſto.Franc.

De reb. geſtis Francor.lib. 8.

 cauſſas

Cap. 2. cauſſas quinque huius repulſæ diſtinctè enarrat Iſaias propheta. Vbi Brentius in ſuis commentarijs, eas quoque ad Chriſtianos applicat, & euidentiſs. argumentis demonſtrat, hos innocentiores Iudæis neutiquam eſſe, ſed perſeuerantes in illis delictis, à propheta enumeratis, eandem pœnam manere. Si enim DEVS, inquit Apoſtolus, naturalibus ramis non pepercit; multò minus inſititijs hoc facturus eſt.

Antrum Platonicum,
Siue
Speculum vanæ & ineptæ perſuaſionis & inſcitiæ.

CAPVT XLIII.

FINGE tibi ſpacioſam quampiam ſpeluncam, recedentem quàm maximè introrſus, cuius excelſæ ad lumen pateant fauces. In eius autem ſpeluncę penetralibus fac eſſe homines, qui ab ipſa vſq; infantia illic ſederint, habiti ſemper in vinculis, atq; his ita adſtricti, vt neq, ad fauces illas conuertere ſe, neque cõmouere quoquam, ſed nec intueri quicquam valeant, niſi quod è regione ſit. A tergo autem ſupraq; eos procul maximus quiſquã luceat ignis, interq; ignem ipſum, & quos diximus vinctos, via ſit quaſi ſublimis, & altè penſilis, iuxtaque viam paries. Tum per eam viam gradiantur plurimi, vaſa inſtrumentaq; alia manibus geſtantes, & animantiũ effigies vel lapideas, vel ligneas, vel materia quauis alia: quæ tamen geſtamina omnia, dum transferuntur, extent ſuper eum, quem diximus parietem. Qui autem homines illa baiulent, alij quidem taceant, vt fit; alij inter ſe colloquantur: denique ſit ſcena iſta omnis, quaſi quum præſtigiatores, interiecto velo, ſupra id velum minutas quaſdam nobis oſtentant imagunculas, quaſique pupas, ridiculè loquaces, ac geſticulatrices, rixantes inter ſe concurſanteſque per ludicrum. Quid autem ſibi, inquies, vult imago hæc tam exquiſita, tamque abſona? Dicam. Credamus

nunc eos homines,quos dixi, immobiles,& aſtrictos vinculis,eſſe haud abſimiles nobis. Quid igitur hîc videbunt? Se quidem certè ipſos non videbunt, ſed nec inter ſe vincti vinctos, nec item geſtamina illa:nam & ſunt ipſi in tenebris,& reſpectare nequeunt. Puto autem, videbunt vmbras eas tantùm, quas ille ignis,quem diximus,in aduerſam ſpeluncæ frontem iaculetur. Quòd ſi colloqui etiam illos inter ſe contingeret; credo vmbras iſtas veras planè eſſe res dicerent. Ceterùm ſi vocis etiam imago illa ludibunda, quæ Græcè Echo dicitur, colloquentibus ijs qui prætereant, in ipſa illa antri fronte reſonet ac reſultet: an cenſes alium loqui putaturos, quàm ipſam illam vmbram,quæ tranſeat? Equidem non arbitror. Immò vero opinor,nihil eſſe verum ſuſpicaturos, præter vmbras. Sed agedum,ſoluamus nunc eos, & eximamus vinculis,atq; à tanta(ſi poſſumus)inſipientia vindicemus.Quid eueniet? Credo vbi cuiquam ipſorum manicas atque arcta vincula leuari iuſſeris; vbi ſurgere ocyùs ac reſpicere, & ingredi ac ſpectare lucem coëgeris; angetur primò, & radij oculos perſtringent, nec aſſpicere illa poterit, quorum imagines hactenus aſſpexerat.Quòd ſi quis hunc hominem ſic alloquatur: Heus tu, nugas antehac vidiſti,res ipſas nunc vides. Præterea, ſi res ei oſtendens ipſas interroget, quid vnaquæque illarum ſit: nonne hunc tu putas hæſitabundum diu & ancipitem, veriora fuiſſe illa tamen pertinaciter crediturum, quæ priùs cernebat, quàm quæ nunc oſtendantur? Quid ſi quis eundem cogat egredi aliquando ad puram lucem, nonne oculos ei credimus dolituros? Nonne auerſaturum radios coniecturumque ſe in pedes quantum queat, vt ad ſimulacra illa ſua reuertatur quàm primum?quis dubitet? Age ſi quis per ardua illum & accliuia vi protrahat ad lumen,nónne indignabitur homo,& reluctabitur? Moxque ſub auras planè euectus torquebit aciem prorſus, vt ille Herculis Cerberus: nec ferre diem, nec illa intueri, quæ dicant bona, poterit, niſi paulatim quidem aſſueuerit. Ergo umbras primùm cernet; dein ſolis in vmbra ſimulacrum; tum corpora ipſa fulgoris immunia. Poſt hæc autem etiam in cœlum tollet oculos,ac noctu primùm ſuſpiciet lunam ac ſtellas; mox etiam interdiu ad ipſum ſolem dirigere audebit obtutum, cogitabitque ſecum, ſcilicet hunc eſſe,qui tempora diſtinguat, quique anni vices peragat. Hunc eorum quoque eſſe autorem, quæ ipſe

 antea-

antea in antro illo tetro ſpectare erat ſolitus. Cedò quid hic volutabit animo? quid faciet? quoties carcerem cæcum, quoties vincula, quoties verè vmbratilem ſapientiam recordabitur? Equidem puto gratias dijs aget magnas, ingentes, quòd inde emerſerit tandem, dolebitque vicem ſociorum, quos in tantis reliquerit malis. Quòd ſi etiam in ſpelunca laudari, præmijsque affici & honoribus conſueuiſſent, quicunque ſimulacra illa acutiùs viderent, aut qui faciliùs meminiſſent, quæ priora ex his, quæ poſteriora, quæue ſemel excurriſſent; aut item qui quaſi addiuinarent, quæ proximè ſubitura his forent: an euenturum putamus vnquam, vt honores illos, vt laudes, vt præmia noſter iſte concupiſceret, aut his deniq; inuideret, qui conſecuti illa fuiſſent? Non puto; quin potiùs credo, vltra Sauromatas fugere ei liberet, & glacialem Oceanum, quàm vel regnare inter iſtos. Verùm redeat iam hic idem quaſi poſtliminiò ad illam ipſam ſedem inamœnam & cæcam; nonne ipſe iam cæcutiet, à ſole profectus in tenebras; nonne, ſi certamen fortè ibi ponatur, quis omnium acutiſſimè vmbras eaſdem cernat: ſuperabitur hic noſter, & erit omnibus derididiculo? ſic vt vno ore vincti illi clament, cæcum reuertiſſe in ſpeluncam ſocium, periculoſumque eſſe iter foràs. Tum ſi qui ſoluere iterum aliquem ex ipſis tentent, atque ad lucem producere; reſiſtat ille ſcilicet, quisquis fuerit, manibus ac pedibus, & trahentium ſeſe etiam, ſi poſſit, in oculos inuolet vnguibus. Hactenus de ſpecu Platonico, cuius interpretationem videre licet apud eundem, vnde hæc ſumpta, & aptè ab Angelo Politiano in ſuam Lamiam translata ſunt. Quid autem obſecro obſtaret, ſi Plato, vel alius ex eius imitatoribus adhuc ſuperſtes eſſet; quin eos vagabundos & audaculos, qui neſcio vnde emerſerunt, & tam pertinaciter ſua monſtroſa placita, & præcoces opiniones (habentes plus admirationis, quàm vtilitatis; plus famæ quàm ſoliditatis; quarum autores opinione vulgi aliquandiu magnos humana magis fecit gratia, quàm diuina, vt Vicentij Lirinenſis, in Catholicæ fidei veritate aduerſùs profanas nouationes, verbis vtar) in ſpecu ipſorum conceptas, magno cum ſcandalo bonorum contra ſuam conſcientiam obſtinatè defendunt, alijsque omnibus etiam inuitis, ea de quibus ipſimet hæſitant, & inter ſe digladiantur, reiectis vel neglectis prudentiorum ſcriptis, & monitis ſalutaribus, obtrudere ſatagunt,

Lib. 7. de Repub.

gunt;eos igitur etiam in hoc antrum,ſi nō inferiùs,collocaret?cùm
tamen haberi velint ſeſe ſupra nubes collocatos, & eſſe omnium
hominū ſcientiſſimos ſibi perſuaſiſſe videantur. Memorabilis igi-
tur eſt doctrina Cancellarij Pariſienſis, qui, vt refertur ab Vdalri-
co Zaſio,dicere ſolitus fuit, Temeritatis notam eſſe,viros ſapien- *In l.2.De orig.*
tiæ gloria conſpicuos,vel ſtatim errori ſubdere, vel quod tempe- *Iur.*
rata reſolutione placari poterat,velle ſubuertere.Quò etiam Hie-
rocles,vt à Stobæo citatur,reſpexit. Oportet,inquit, neque incul-
pata culpare, neque ex imbecillitate noſtra ,& vtendi ignorantia
rebus crimen impingere. Tales enim homines audacia & impro-
bitate magis magisq; laſciuiente, veluti terra congeſta, ſeſe obru-
unt, & inimicis ridiculi fiunt,itemque ipſorum poſteri.

De perſuaſione quæ oritur ex imperitia.

CAPVT XLIIII.

MVLTIS Italis & Gallis, qui nunquam extra lares ſuos pe-
dem extulerunt,perſuaſum eſt,Germanos vnam eandem-
que ciuitatem inhabitare. Quando enim vident Germa-
nos,quum ſtudiorum liberalium, vel mercaturæ cauſſa ad eos ve-
niunt,tam concordes eſſe,& coniunctim viuere, eademque lingua
eos vti; imaginantur ſibi, hanc familiaritatem, & coniunctionem
ſtudiorum & voluntatum, ex perpetua conuerſatione ortum ſu-
um habere. Sicut etiam mihi non ſemel accidit, ut ſeriò ex me ſcire
voluerint, quàm latè pateret ambitus illius vrbis Germanorum
aut Alemanorum,quam ipſi vulgò La Magna vocant. Etſi autem
ſæpiùs ipſorum ſimplicitatem, & ridiculam perſuaſionem miratus
fui; tamen hoc imperitiæ ipſorum aſſcribendum eſt. Ita enim ac-
cidit hominibus, qui tanquam fungi vno in loco permanere ſo-
lent,neque putant trans flumen,ripam,vt eſt in proverbio,habita-
bilem eſſe.Quam ob rem Antiſthenes ridere ſolitus eſt Athenien-
ſes,inde gloriantes, quòd eſſent ἀυτόχθονες, hoc eſt, indigenæ,eò
quòd non aliunde eò commigraſſent, nec patriam ſedem mutaſ-
ſent vnquam , dicens, Hoc laudis illis eſſe cum teſtudinibus co-
chleisque commune. Non fruſtra igitur Ægyptij in ſuis ſacris no-

tis, vt Orus obſeruauit, Hominem qui nunquam ſolo natali relicto peregrinatus fuerit, ſignificantes, Onocephalum pingunt; quia nec vllam audit hiſtoriam, nec quæ apud exteras gentes fiunt cognoſcit. Hæc inſcitia priuatorum tolerabilior eſt, quàm eorum qui Reſpub. adminiſtrant, ideoque in his plerunque exitum habuit infelicem, & lamentabilem. Hoc teſtantur hiſtoriæ: inprimis quæ de Minione apud Liuium extat. Is princeps amicorum fuit Regis Antiochi, qui ignarus omniũ externorum, vireſq; æſtimans Regis ex rebus in Syria aut Aſia geſtis, non cauſſa modò ſuperiorem eſſe Antiochum, quòd nihil æqui poſtularent Romani, ſed bello quoque ſuperaturum credebat. Ideoque quum ſolus particeps eſſet ſecretorum conſiliorum Regis, hac ſua inſcitia Regem ad bellum atrociſs. contra Romanos gerendum induxit, in quo ipſe Rex victus, & maiori parte regni ſui mulctatus pœnas meritas ſuæ inconſultæ temeritatis dedit. Maiori autem admiratione dignum eſt, quòd nec Herodotus, nec Thucydides, de Romanis, qui in tantam potentiam tunc temporis ſenſim creſcere cœperunt, ni fallor, mentionem in ſuis in hiſtorijs fecerint, nec omninò alius eorum æqualis ſcriptor; ſed ſerò eorum nomen in Græcia auditum eſt, cùm tamen vtrique Europæi ſint. Gallorum autem & Hiſpanorum res teſte Budæo, vſque adeo ignotæ Græcis fuerunt, etiam ijs, qui exactiſs. & accuratiſs. ſcriptores fuiſſe videntur, vt vnus eorum Ephorus, Hiſpaniam, quæ Iberia ab eo dicitur, vnam eſſe ciuitatem exiſtimauerit, cùm tamen latè ea pateat, vt peregrinatores & Coſmographi ambitum Hiſpaniæ 1136 milliaria Gallica excedere arbitrentur.

Lib. 35.

Lib. 4. de aſſe.

Commendatio priuatæ & mediocris generis vitæ.

CAPVT XLV.

DIVINVS ille Plato in quodam loco dicit: Quod moderatũ eſt & mediocre, immoderato & excedente mirum in modum ad virtutem præſtat. Rectè itaq; quidam monet:

Si ſapis, affectes mediocria: ſumma periclis
Obuia: contemtum ſordida vita parit.

Hoc

Hoc ita eſſe teſtantur hiſtoriæ. Semper enim à prudentioribus privatæ & mediocris vitæ cõmoditates, ampliſs. honoribus & ſplendidis dignitatibus prælatæ ſunt, eosque potiùs, qui illas, quàm qui has conſecuti eſſent, felices pronunciarunt. Id ipſum videre licet apud Xenophontem, vbi Hyeron tyrannus enumerat, quot & quantis voluptatibus orbatus fuerit, factus princeps, quibus priuatus fruebatur. Vnde non mirum, quòd Traianus tanquam intolerabile onus imperium ſpreuerit, nec niſi neceſſariò ſuſceperit. Si enim conſideramus, quàm fuerit anceps ac miſera Imperatorum conditio (ſiquidem ipſorum dignitas omnis atque ſalus erat, non in Senatus aut populi, ſed in legionum atq; militum poteſtate) permirum videri poteſt, vllos fuiſſe qui munus hoc tam periculoſum, & iniurijs opportunum ſuſciperent. Sæpè namque euenit, vt quod nobis bonum magno animo pollicemur, totisque viribus illi inhiamus, exitio poſtmodùm maximo ſit. Quò reſpexit Chryſoſtomus, vbi dicit, Non diadema Regum reſpiciendum, ſed curarum tempeſtatem, per quam ipſis corona paritur. Etenim inde à Caio Cæſare, qui ſpectante Senatu concidit, ad Carolum vſq; magnum, circiter triginta, inprimis autem omnes, quibus Caij prænomen fuit, fuerunt ex ijs interfecti: quatuor verò ſibi mortem ipſi conſciuerunt. Immò tandem eò militaris licentia progreſſa eſt, vt inter iocos & comeſſationes Imperatores eligerent, vt haberent quos occiderent, vt Regilliano, quem Trebell. Pollio inter triginta tyrannos ponit, necnon & Proculo, teſte Flauio Vopiſco, accidit. Huc reſpexit Petrarcha, vbi collocutorem gloriantem de copijs militaribus ita compellat: Tutiùs paſtor tigridum forſitan, & vrſorum eſſes. Poſſunt manſuefieri corda ferarum, at quorundam hominum non poſſunt: & minantur antequam feriant feræ; odia hominum improuiſò erumpunt. Hi quos tuos reris, qui te dominum vocant, heu quàm paruo precio venale genus, & inſtabile, quàm leuibus ex cauſſis mutabuntur, & ex militibus hoſtes fient. Blandi vultus in horrorem, datæque tibi dextræ tuam forſitan in perniciem conuertentur, neque ſi fiat, novum erit aut inſolitum. Ad Placentiam aduerſus Iulium Cæſarem ſuus exercitus inſurrexit. Alexander Romanus à ſuis militibus interfectus eſt, Poſtmodùm Maximini, pater & filius: ſic Balbinus & Maximus: ſic Probus dux clariſſimus: ſic Gratianus & Valentinianus

Homilia LXVI.

Dialog. 97.

nianus Iunior, optimi fratres: ille à ſuis legionibus: hic à ſuo comite proditus eſt. Sic innumerabiles alij à ſuis hoſtibus inuicti, ab exercitibus proprijs periêre, & quos milites appellabant, inuenêre carnifices. Vide ergo quo gaudeas: tuus hic exercitus trux, immitis, vtque ait ille, bellua multorum eſt capitum, nihil non auſura, ira illam vel inopia vel auaritia irritante. Hoc cautè & prudenter animaduertit Saturninus, vt Vopiſcus refert. Quum enim ipſi invito à militibus purpura Imperatoria indueretur, flendo ita eos compellauit: Neſcitis amici, quid mali ſit imperare. Gladij & tela noſtris ceruicibus impendent, imminent haſtę vndiq; vndiq; ſpicula: ipſi cuſtodes timentur; ipſi comites formidantur: nō cibus pro voluptate; non iter pro autoritate; non bella pro iudicio; non arma pro ſtudio. Adde quòd omnis ætas in imperio reprehenditur. Senex eſt quispiam; inhabilis videtur: ſin minùs; ineſt furor. Nam quòd Imperatorem me cupitis, in neceſſitatem mortis me trahitis &c. Rectè itaque Euripid: dicit.

In Iphigen.

Felices quibus obtigit
Sors nec ſumma nec infima,
Sed ſanè modica, & quibus
Caſtos annuit aurea
Nanciſci thalamos Venus.

Et paulo pòſt votum adiungit:

Contingant mediocria
Blandæ munera Cypridis;
Porrò ingentia deprecor.
Humanis variantia
Sunt diſcrimina mentibus.

Teſtes præterea ſunt nobis elegantiſs. verſiculi Apollodori, quos ita Henricus Stephanus Vir doctiſs. è græco transtulit.

Habent perampla dona fortunæ metum,
Periculoq; non carent præluſtria;
Nec vlla celſa tuta ſunt mortalibus,
Quæ euertere vel inuidia vel tempus ſolet,
Felicitatis culmen vbi quis attigit.
At tutior mediocritas in omnibus,
Neque mente deprimente ſeſe ad humum nimis,
Neque contrà in altum ſe efferente ſuperbiùs.

Namq;

Namq; minùs alto ſi quis è gradu cadat,
Celabitur facilè eius infortunium.
Ingentis at molis ruina ingens erit.
Nam rebus obſtat inuidia prælustribus,
Subuertit & fortuna quos euexerit.

Huc ſpectaſſe videtur Polybius, vbi dicit: Quàm parua temporis interualla homines in excelſo faſtigio collocant, & eosdem rurſus ad extremam miſeriam ac calamitatem redigunt? atque eos maximè, qui in aulis principum vitam agunt. Hi enim ſimiles ſunt calculis, in publicis conſilijs dari ſolitis. Nam vt illic, pro eorum qui conſulunt voluntate, qui modò ænei fuerant, mox aurei dantur: ita qui regias Principum ſequuntur, pro regis voluntate nunc beati, modò fiunt miſeri. Prudenter igitur Cominæus, tanquam vetus aulicus & oculatus teſtis, ſplendidam illam & periculoſam miſeriam aulicam deteſtatur, & mediocre vitæ genus tanquã tutius commendat. Nihil, inquit, eſt preſtabilius mediocri vitę genere, ꝙ qui poteſt aſſequi & tueri, is omniũ eſt feliciſſimus. Hoc autẽ veriſſimũ eſſe experientia teſtatur. Pauci enim inueniuntur, quos aula beauit; ſed innumeros reperies, quos perdidit, etiã hos ipſos, quos beauit. Neq; vlla ſub cœlo tam lubrica via eſt, vt Papyrius Maſſon. recte monet, quàm aulicorũ gratia. Quare licet cum Seneca dicere: *Lib.5. hiſt.* *Lib.3. annal. Franc.*

Stet quicunque volet potens,
Aulæ culmine lubrico:
Me dulcis ſaturet quies.

Hoc attingere quoque voluit Actius Sincerus hisce verſiculis:

Fortunam qui auidè vorare pergit,
Eandem malè concoquat neceſſe eſt.

Vt autem ad hiſtorica veniamus, extat hac de re memorabile exemplum quod à Solino & Valerio Max. de felicitate ita refertur: Quum Gyges regno Lydiæ armis & diuitijs abundantiſs. inflatus animo, Apollinem Pythium ſciſcitatum veniſſet, an aliquis mortalium ſe eſſet felicior; deus ex abdito ſacrarij ſpecu voce miſſa, Aglaum Pſophidium ei prætulit. Is erat Arcadum pauperrimus; ſed ætate iam ſenior, terminos agelli ſui nunquam exceſſerat, parvuli ruris fructibus ac voluptatibus cõtentus. Hinc fortaſſe Claudianus ſumſit occaſionem ſenem ſuum celebrandi, qui iuxta Veronam conſiſtens, villa ſua nunquam egreſſus fuiſſet. Eius igi- *Cap.7.* *Lib.7.cap.1.*

tur verſus propter eorum elegantiam huic meditationi aſcribere volui.

Felix qui proprijs æuum transegit in aruis,
Ipſa domus puerum quem videt, ipſa ſenem.
Qui baculo nitens, in qua reptauit arena,
Vnius numerat ſecula longa caſæ.
Illum non vario traxit fortuna tumultu,
Nec bibit ignotas nobilis hoſpes aquas.
Non freta mercator timuit, non claſsica miles,
Non rauci lites pertulit ille fori.
Indocilis rerum, vicinæ neſcius vrbis,
Aſpectu fruitur liberiore poli.
Frugibus alternis, non conſule, computat annum,
Autumnum pomis, ver ſibi flore notat.
Idem condit ager ſoles, idemq́; reducit,
Metiturq́; ſuo ruſticus orbe diem.
Ingentem meminit paruo qui gramine quercum,
AEquæuumque videt conſenuiſſe nemus.
Proxima cui nigris Verona remotior Indis,
Benacumq́; putat littora rubra lacum.
Sed tamen indomitæ vires, firmisq́; lacertis,
AEtas robuſtum tertia cernit auum.
Erret & extremos alter ſcrutetur Iberos;
Plus habet hic vitæ, plus habet ille viæ.

Securus igitur fuit Heliodorus ille Carthaginenſis, cuius monumentum in Hiſpania apud Gades repertum fuit, ne Pſophidius ille, ſi vixiſſet, vel hic ſenex Veronenſis, illud videret, & legeret, atq; inſanior illo, ſecundùm ipſius opinionem, haberi poſſet. eius inſcriptio eſt talis:

D. M. S

SI LVBET LEGITO.

HELIODORVS INSANVS CARTHAGINENSIS AD EXTREMVM ORBIS SARCOPHAGO TESTAMENTO ME HIC IVSSI CONDIER. VT VIDEREM SI QVISPIAM ME VNQVAM INSANIOR AD ME VISENDVM AD HÆC VSQVE LOCA PENETRAVERIT.

Quare

Quare non imprudenti conſilio quidam in celebri quadam Germaniæ vrbe ſuis ædibus græcum hunc verſum aſſcripſit: ὁ τῶν ἰδιωτῶν βίος ἄριστος. Vita priuatorum eſt optima. Quod genus vitæ probauit quoque & prætulit omnibus alijs, apud Platonem in Politicis Vlyſſes ille ſapientiſs. quum eſſet ei in vitam redeundũ. Hæc enim ſunt eius verba, ſicut ex Græco verſa ſunt: Commemorauit & Vlyſſis animæ forte fortuna poſtremæ omnium eueniſſe, vt eligeret vitam ſibi. Hanc in memoria veterum malorum morbo ambitionis liberatam, quæſiuiſſe longo tempore obeuntem propoſitas vias, aliquam hominis priuati & minimè negocioſi, ac vix inueniſſe tandem obiectam & præteritam ab alijs; dixiſſe autem quum inſpexiſſet, eandem ſe electuram fuiſſe, ſi maximè ſors, vt primam omnium eligeret, obtigiſſet, atque tuliſſe illam cupidè & libenter. Hoc etiam Sertorium commouit, qui quum audijſſet de inſulis Atlanticis, quas etiam fortunatas, Græci autem μοιρηγενέας appellant; de adeundis ijs diu cogitaſſe dicitur, vt dimiſſo exercitu tandem priuatus ſecurè ac quietè ſine ambitione ac magiſtratu viuere poſſet. Quod ſi feciſſet, aut maturè, & non ſerò, ſed ſeriò de quieto & minùs ambitioſo ſtatu cogitaſſet; non inuitatus à Perpenna per proditionem in conuiuio tam miſerabiliter cæſus fuiſſet. Sanè Diocletianus Cæſar poſt inſignem gloriam domi militiæque partam, diuinosq; ſuſceptos honores, nihil firmum nec conſtans in rebus humanis perſpiciens, & imperium laboribus, curis, & periculis plenum expertus, Reipub. adminiſtrationem depoſuit, & vitam priuatam eligens agriculturæ ſe dedidit, & nullis perſuaſionibus ab illa abſtrahi potuit, maiorem animi libertatem, & ſuauiorem voluptatem ibi ſentiens, quàm in Repub. tam ampla moderanda. Illuſtratur hoc præterea exemplo Suatocopij Regis Bohemiæ & Morauiæ. Is enim quum in quodam prælio victus ab Arnolpho Imp. eſſet, clam ſeſe pugnæ ſubtraxit, atque vt erat incognitus, ſalutem fuga ſolus quæſiuit. Quumque ad montem veniſſet, cui Sicambri nomen eſt; abiectis armis, equo dimiſſo, pedibus iter fecit, & tanquam viator inops, vaſtiſſimam ingreſſus eremum, tam diu pomis atque herbarum radicibus vitam ſuſtentauit, donec tres eremi cultores obuios habuit, quibus ſeſe adiungens, vſque ad extremum vitæ perſeuerauit incognitus, patienter ac ſedato animo incommoda quæque ferens. Vbi verò obitus ad-

Aeneas Syluius cap.13.hiſtor.Bohem.

fuit; accerſitis eremitis, Nondum, inquit, quis fuerim, nouiſtis. Rex ego Morauorum prælio victus ad vos confugi, & regiam vitam & priuatam expertus morior. Nulla regni fortuna eſt tranquillitati eremi præferenda. Hîc ſecurus ſomnus, dulces herbarum radices atque vndas efficit: ibi curæ atque pericula, nullum cibum, nullum potum non amarum reddunt. Quod vitæ mihi fata dederunt, apud vos felix peregi: in regno quicquid eius transactũ eſt, mors veriùs quàm vita fuit. Sepelite me hîc poſtquã anima corpus reliquerit. Non abſimile aliquid refertur de Carolo V. Imperatore, eũ videlicet dicere ſolitũ fuiſſe, ſe reſignato imperio, plus voluptatis & delectationis in ſua monaſtica ſolitudine vno die percepiſſe, quàm ex omnibus ſuis victorijs & triumphis, quibus præ ceteris felix habitus fuit. Caroli autem, proaui Iohannis II. Ferdinandi filij, Regis Aragoniæ & Siciliæ oratio ante mortem memorabilis & pietatis plena fuit, quam ita refert Lucius Marineus: Mox reſpirans, & iam recluſis oculis omnes qui aderant aſſpiciens, O vanas inquit hominum cogitationes! ô miſeros omnes, qui ad principatus aſpirant; qui diuitias, opes & nimios honores affectant! ô felicem pauperum conditionem, & illorum ſecuram vitam atque beatam, qui panem comedunt cum ſudore ſui vultus; qui viuunt labore manuum ſuarũ! Nam mihi miſero quid regnum; quid homines; quid obſequia plurimorũ contulerunt? Quid? Labores ſcilicet magnos, & multa corporis & animæ pericula, nec vnquam ætate tam longa potui mihi dies aliquos videre bonos. ô me miſerum & infelicem, qui tam ſerò fallacem mundum cognoſco! qui vitam certè vixiſſem multò meliorem, ſi non Rex, ſed pauperis agri cultor fuiſſem. Hæc magno cum dolore animi referebat, Alphonſi fratris, vt arbitror, recordatus atque ſecutus exemplum, qui Neapoli olim moriens eadem protuliſſe verba memoratur. Hæc Marineus. Id ipſum patet ex epiſtola Theodati, vel vt quidam putant, Theododathi Regis Gothorum, ad Iuſtin. Imp. quam Procopius refert. Ea eſt talis. viſum enim fuit eam quoque integram aſſcribere, cùm contineat multas res memoria dignas, licet Theodatus aliud animo cogitauerit, quàm ſcripſerit: NON EQVIDEM IPSE ad regium culmen vt aduenticius & peregrinus perueni, quippe qui ex auunculo Rege ſim genus ſortitus, & pro eius nutritus hîc dignitate. Bellorum verò

De reb. Hiſpanic. lib. 18. prope finem.

Lib. 1. de bello Gothorum.

ac

ac bellicæ turbulentiæ ſum equidem non omnino peritus. Cùm enim in audiendis literarum optimis diſciplinis exercitus ſim, & in eas ſtudium meum omne contulerim, contigit ſanè, vt à bellicis hiſce perturbationibus quàm longè ſemotus, ad id demum venerim, vt haud quaquam decere me ducam, pro terreſtris imperij & bonorum præſentium cupiditate, vitam in diſcrimine agam; ſed ab his potiùs vt procul abſim, nimirum cui neutrum ſit voluptati; tum quia alterum ſatietate metimur, nam & ſuauitudinum omnium ſatietas eſt; tum quia inſolentia ipſa deſuetudoque in anxietates plerunque & turbas inducunt. Ipſe igitur, ſi modò mihi prædia ſint, quæ aureos ducentos & mille quotannis ferant, parui equidem ſum regnum facturus, tibique ſtatim Gothorum & Italorum permiſſurus imperium, vt qui longè malim terræ cultor ſine negocio eſſe, quàm in imperatorijs curis vitam hanc ducere, viciſſim in pericula transmittentibus. Remittas ergò quàm celerrimè hunc ad nos virum, cui cùm Italiam ipſam, tum & res ceteras tuo ſum nomine traditurus, &c. Cùm verò Epicteti elegantiſſimum eiusdem argumenti dictum celebretur, illud quoque addere placuit. Ita autem inquit ille: ὥσπερ ἐπὶ σμικροῦ σκίμποδος θλιβόμενον ὑγιαίνειν ἄμεινον, ἢ ἐπὶ πλατείας κλίνης κυλινδούμενον νοσεῖν: οὕτω καὶ ἐν μικρᾷ περιουσίᾳ βέλτιον συστελλόμενον εὐδαιμονεῖν, ἢ ἐν μεγάλῃ τυγχάνοντα δυσυχεῖν, id eſt, Quemadmodum in paruo humilique grabato anguſtè cubare hominem ſanum melius eſt, quàm in lecto amplo ſeſe volutantem ægrotare: ſimiliter in exigua fortuna melius eſt ſe contrahentem læto eſſe animo, quàm in magna ſortuna, triſti. Quàm verò ſcitè & breuiter Clemens Alexandrinus? ὁ σπουδαῖος ὀλιγοδεής, Vir bonus & honeſtus paucis indiget. Quo dicto parentem meum optimum inprimis delectatum fuiſſe recordor. Rectiſſimè itaque Similis præfectus militum Adriani Cæſaris, moriens ſepulchro inſcribi iuſſit, quum vix vacationem obtinuiſſet, & in agro ſeptem annis, quod fuit reliquum vitæ priuatus in ocio & quietè exegiſſet: *Dio in vita Adriani.*

SIMILIS HIC IACET. CVIVS ÆTAS QVIDEM MVLTORVM ANNORVM FVIT. SEPTEM TAMEN DVNTAXAT ANNIS VIXIT.

Sorte ſua contentum viuere vnumquemq́ debere.

CAPVT XLVI.

Homilia 60.

DIvvs Chryſoſtomus acriter reprehendit, Quòd quo quiſque tenetur, hoc omnium moleſtiſſimum eſſe dicat, & quòd proprium vnumquemque plus quàm alienum afficiat. Sic, inquit, qui filios non habet, nil ita graue putat, ſicut filijs carere. Qui multos habet cum paupertate, nil tam accuſat, quàm filiorum multitudinem. Vnum habens, nil peius, quàm vnum habere, putat. Qui pulcram habet vxorem, nihil ſe peius habere dicit, quàm quod pulcram habet. Suſpicionis enim plena res eſt & inſidiarum. Qui deformem, nihil peius eſſe aſſerit, quàm deformem habere coniugem. Res enim eſt faſtidio plena. Priuatus, nihil huiusmodi vita dicit eſſe inutilius, nihil abiectius. Miles nihil militia eſſe laborioſius, nihil periculoſius eſſe aſſerit. Satius enim pane ſolo cum aqua veſci, quàm tot ferre moleſtias. In magiſtratu poſitus, nihil magis laborioſum, quàm alienas curare neceſſitates affirmat. Subditus, nihil ait ſeruilius, quàm alienæ poteſtati ſubiacere. Vxori iunctus, vxore nihil & ſolicitudine peius aſſeuerat. Vxore carens, nihil illiberalius, quàm vxorem non habere, teſtatur, & domo carere & quiete. Mercator agricolam ex „ ſecuritate beatũ vocat. Agricola mercatorem ex diuitijs. Eſt moro„ ſum omnino genus humanum, ſortem ſuam accuſans, & animum „ gerens grauatum &c. Eandem querelam etiam olim habuerunt gentiles. in primis autem Q. Horatius Flaccus prudenter monet, quid ijs accidere ſoleat, qui vel ambitione, vel inuidia, aliáue non honeſta cupiditate ducti, ſorte ſua contenti eſſe nolunt, & ad alia aſſpirare ſolent, fabella ſua de equo & ceruo, quam ita concludit:

In epiſto. ad Fuſcum Ariſtium.

Sic qui pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret, dominum vehet improbus, atque
Seruiet æternùm: quia paruo neſciet vti.

Hoc ipſum in egregia & lepida fabella de aſino ſubinde dominos ſuos mutante, depingitur. Apud olitorem enim ſeruiens conquerebatur de pabuli inopia & nimio labore. Apud figulum illi moleſtum erat, quòd cogeretur aſſiduè portare lutum & lateres; multo igi-

to igitur magis in hoc ſuo rerum ſtatu deplorabat ſuam iniquiorem ſortem, quàm priùs. Tandem venditus coriario, ibi demum acerbam & luctuoſam vitam agebat. Onuſtus enim fœtidis fratrum ſuorum & affinium pellibus, vanis votis ſerò priores conditiones exoptabat. Eleganti igitur, noſtro tempore quidam doctiſs. vir, epiphonemate hanc fabellam explicauit:

Sis aſinus, quem cunque aſinum ſors aſpera fecit.
Qui placidè ſortem ferre ſcit, ille ſapit.

Quid autem prudentiſs. viri hac fabuloſa narratione aliud indicare voluerunt, quàm quod Horatius in ſuis Satyricis. Ita enim librum primum exorditur:

Quî fit Mecœnas, vt nemo quam ſibi ſortem
Seu ratio dederit, ſeu fors obiecerit, illa
Contentus viuat?

His ſanè qui ſuis cupiditatibus nullum terminum ſtatuunt, ac ſemper futura præſentibus anteponunt, accidere ſolet, ſicut pueris, quos doctiſs. vir Hadrianus Iunius depingit. Ii enim quum bullas, ſiue pompholygas artificioſas, Iridis in modum purpuraſcentes, ſectantur, atque comprehendere ſtudent, rectiſſimè audiunt: CVNCTA COMPLECTI STVLTORVM. Nec Italicum prouerbium ſubſcriptum minùs elegans eſt: ET TVTTO ABBRACIO ET NVLLA STRINGO. Applicatur itaq; rectiſſimè contra eos, qui pluribus munijs honoribusque ſimul inhiant, aut quacunque tandem in re inſatiabili animo nunquam ſatisfacientes, huc illuc nutant. hi namque parum proficiunt, ſuaque ſpe illuſi ſæpenumero diſcedunt. Hoc ipſum monuiſſe videtur Plutarchus, eleganti ſimilitudine. Enimuerò, inquit, quemadmodum meticuloſi, & inter nauigandū nauſeantes, in prægrande ſubinde nauigium ex nauicula transſiliunt, atq; illinc rurſus in triremem, meliùs iam iamque ſibi fore ſperantes, quoad ſeſe tandem nihil promouere, & vt ita dixerim, actum agere ſenſerint, vt qui bilem ſecum quoquo gentium, ignauiamque circumferant: ſic vitæ genus aliud atque aliud identidem capeſſere, à moleſtijs, perturbationibusque animum eximere nequit. Cuiusmodi ſunt imperitia rerum, inconſiderata temeritas, neque ſcire neque poſſe rectè pro re nata præſentibus vti. Et paulò pòſt: Inertes homines degendæq; vitæ ignari, inſtar morboſi corporis hominum, qui nec æſtum ferunt, nec rigorem,

In emblemate 16.

De tranquillitate & ſecuritate animi.

rigorem, vt in rebus ſecundis exporrecta fronte perfuſi ſeruare modum nequeunt; ita in aduerſis obducta atque caperata fœdiſſimè contrahuntur. Prudentes meliùs, qui velut apes ex thymo, aridiſſima, aſperrimique ſucci herba, mel ſuauiſs. rem conficiunt; ſic ex rebus ipſis incommodiſs. ſæpè quippiam conducibile ſibi accommodatumque eliciunt &c. Hanc virtutem vno verbo, eoque eleganti exprimunt Græci τῆς ἀυταρκείας, cuius encomium Socraticum pulcherrimum: ἡ ἀυτάρκεια καθάπερ ὁδὸς βραχεῖα καὶ ἐπιτερπὴς, χάριν μὲν ἔχει μεγάλην, πόνον δὲ μικρόν: Vita rebus ſuis contenta ſimilis eſt viæ breui & amœnæ, quæ multum gratiæ, parum verò laboris habet.

In Polymnia. Etenim, vt Herodotus ait, Si omnes homines propria mala in medium conferrent, permutare volentes cum vicinis; intuiti in vicinorum mala, libenter ſinguli illorum auferrent retrò, quæ attuliſſent. Hoc etiam Cleobulus probauit,

In conuiuio ſeptem ſapient. vt à Plutarcho refertur. At ſapientibus, inquit, quidem menſuram lex dedit. Ad prauos autem dicam fabulam meæ matris, quam ad fratrem dixit. Ait enim lunam oraſſe ſuam matrem, vt ipſi tuniculam texeret conuenientem. Illam autem dixiſſe: Et quomodo conuenientem texam? Nunc enim te video plenam luce, mox verò lunatam, interdum autem vndique tumentem: ita ſanè mi Cherſia etiam ad hominem dementem & prauum nulla eſt menſura rei. Alius enim eſt alijs vſus, propter cupiditates & caſus. &c. Verum itaque eſt Horatianum hoc:

——multa petentibus
Deſunt multa: bene eſt quòd DEVS *obtulit*
Parca, quod ſatis eſt, manu.

In Phœniſs. Memorabiles etiam ſunt verſiculi Euripidis:

Qui frugi ſunt, ijs quod ſat eſt ſufficit,
Neque diuturna, ſed diurna opulentia eſt.

Pſal. XXXVII. Hoc etiam Buchananus ſuis elegantiſſimis verſiculis expreſſit, vbi dicit:

Præſtat ſupellex ſobria,
Recteq; parta recula,
Quàm rapta per vim diuitum
Faſtidioſa copia.

Lib. 5. cap. 22. diuin. inſtit. Huc quoque Lactantius ſpectaſſe videtur, vbi ita dicit: Iuſtus ac ſapiens, quia illa omnia humana, ſua bona diuina iudicat, nec alienum

num quicquid concupiſcit,ne quem contra iûs humanitatis lædat omnino; nec vllam potentiam honoremúe deſiderat, ne cui faciat iniuriam. Scit enim cunctos ab eodem DEO, & eadem conditione generatos, iure fraternitatis eſſe coniunctos. Sed & ſuo contentus & paruo; quia fragilitatis ſuæ memor non amplius quærit, quàm vnde vitam ſuſtentet; & ex eo ipſo,quod habuerit,impertit etiam non habenti, quia pius eſt. Pietas autem ſumma virtus eſt. Accedit quòd voluptates caducas, vicioſasque contemnit, quarum cauſſa opes appetuntur, quoniam continens eſt ac libidinum victor. Idem nihil timoris atque inſolentiæ gerens, non extollit ſe altiùs,nec erigit ſuperbum caput; ſed placidus & concors,& comis & planus eſt, quia conditionem ſuam nouit. &c. Licet ergò cum Manilio exclamare:

Quid tam ſollicitis vitam conſumimus annis,
Torquemurq; metu,cæcaq; cupidine rerum?
AEternisq; ſenes curis dum quærimus æuum,
Perdimus? & nullo votorum fine beati,
Victuros agimus ſemper,nec viuimus vnquam?
Pauperiorq; bonis quisque eſt,qui plura requirit,
Nec quod habet,numerat,tantùm quod non habet optat?

Rectiſſimè itaque & tutiſſimè faciunt, qui ſua ſorte, (vt idem Adrianus Iunius monet) licet exigua contenti ſunt, & bonis præſentibus fruuntur,liberali interim ſpe ducti, fore, vt aut induſtria aliquid adijciat, aut Principum liberalitate accedat,aut hæreditas portum oſtendat,quod omne in lucro deputant,& veluti probè ſit fœneratum prætereunt.Hoc ſuis cicadis rorem lambentibus, cantuque ſe oblectantibus, deſignare voluit, cum hac Italica ſubſcriptione: DI QVESTO MI CONTENTO ET MEGLIO SPERO, additis elegantiſs. hisce verſiculis: *Emblem.20.*

Libat rauca roſas cicada hiantes,
Clauſas præterit vſui futuras:
Præſenti fruitur, ſuo beatus,
Et fatis melioribus parat ſe.

Quare Maßilienſes olim neminem armatum in ſuam vrbem ingredi permiſerint.

CAPVT XLVII.

SÆPIVS nobis contigit in Italia, vt intrantes amplas & munitiſs. vrbes, in ingreſſu portæ arma, præſertim tormenta manuaria, vti vocant, deponere cogeremur, quę ad portam aduerſam, qua nobis egrediendum erat, indicato loco, quo iter noſtrum inſtitutum erat, deferebantur & nobis reſtituebantur. Hæc res quum nobis inſolita videretur; non enim ita armati eramus, vt à nobis metuendum quicquam eſſet, neque erat noſtrum tantus numerus, vt tantæ multitudini nocere vel poſſemus, vel vellemus. Immò nobis, vtpote exteris, magis ab inſidijs malorum hominum metuendum erat. Pleriſque enim locis Italiæ, præſertim in Gallia Ciſalpina, quam Longobardi olim tenuerunt, & Hetruria, quæ Tuſcana hodie appellatur, agroque Romano, qui olim Latium fuit, tutiùs aliquis iter facit, quàm in hoſpitijs, inprimis ruri, & in ſolitarijs locis ſecurè commoratur. Verùm habent fortaſſe Itali ſuas rationes, quare hoc faciant. Quòd ſi eo animo, ſicut Maſſilienſes olim fecerunt, neminem armatum vrbes ſuas ingredi patiuntur, potiùs laudandi quàm reprehendendi ſunt. Ita *Lib.2. cap.7.* enim de illis Valer. Max. ſcribit: Intrare oppidum eorum nulli cum telo licet, præſtòque eſt, qui id cuſtodiæ gratia acceptum exituro reddat, vt hoſpitia ſua, quemadmodū aduenientibus humana ſunt, ita ipſis quoque tuta ſint. Potuit & alia cauſſa ſubeſſe, quæ magis veriſimilis eſt; metus videlicet inſidiarum hoſtilium, quare & Itali tam ſolliciti ſint, & olim Maſilienſes tam circumſpecti fuerint, ſicut ex Iuſtino hiſtorico colligere poſſumus, quum Commanus Rex Segoregiorum illorū vrbem per inſidias occupare cona- *Lib. 43.* tus eſſet. Ita enim ſcribit: Incitatus Rex inſidias Maſſilienſibus extruit. Ita ſolenni Floraliorum die multos fortes ac ſtrenuos viros hoſpitij iure miſit in vrbem; plures ſcirpis latentes, frondibusque ſupertectos induci vehiculis iubet; & ipſe cum exercitu in proximis

mis montibus deliteſcit, vt quum nocte prædictis apertæ portæ forent, tempeſtiuè ad inſidias adeſſent, vrbemq; ſomno ac vino ſepultam armati inuaderent. Sed has inſidias mulier quædam Regis cognata prodidit, quæ adulterari cum Græco adoleſcente ſolita, in amplexu iuuenis miſerata formam eius, inſidias aperit, periculumq; declinare iubet. Ille rem ſtatim ad magiſtratus defert, atque ita patefactis inſidijs Ligures cõprehenduntur, latentesq; de ſcirpis protrahuntur. Quibus omnibus interfectis, inſidianti Regi inſidiæ tenduntur. Cæſa ſunt cum ipſo Rege hoſtium ſeptem millia. Exinde Maſſilienſes feſtis diebus portas claudere, vigilias agere, ſtationem in muris obſeruare, peregrinos recognoſcere, curas habere, ac veluti bellum habeant, ſic vrbem pacis temporibus cuſtodire: adeò illic benè inſtituta non temporum neceſſitate, ſed rectè faciendi conſuetudine ſeruantur.

De Romanorum virtutibus & vitijs, nec non & alia nonnulla memoratu digna.

CAPVT XLVIII.

De virtutibus Romanorum & benè conſtituta Repub. paſſim apud hiſtoricos innumera exempla reperiuntur, eaq; mirificè celebrantur. Vt autem fatendum eſt, leges Romanas ceteris omnibus præſtantiores fuiſſe; quicquid enim ad augendam & conſeruandam eorum Rempub. conducibile fuit viſum, vel ab alijs mutuati ſunt, vel ipſi, malis moribus præbentibus occaſionem condendi bonas lèges, prudenti ratione inſtituerunt, cuſtodesque earum, ij qui magiſtratum gerebant, plerunque diligentes fuère, ſicut videre licet ex fragmentis duobus Polybij; ea fragmenta eleganter è Græco in latinum ſermonem conuerſa ſunt à Pompilio Amaſæo: Ita quoque non pauci reperti ſunt, qui crudelitatis & libidinis plus quàm barbaricæ (non loquor nunc de Nerone, qui trucidatis multis inſignibus viris, vt Cornelij Taciti verbis vtar, ad poſtremum virtutem ipſam excindere concupi- *Li. 6. hiſtoriar. De diuerſis Rerũpub. formis, deq; Romanæ præſtantia. Lib. 16. annal.*

vit: non de Caligula, qui teſte Suetonio, ſibi omnia,& in omnes licere putauit,quumque cædibus ſatiari non poſſet, optauit, vt populus Romanus vna ceruice ſuſtentaretur, quæ ſua manu detruncanda foret: prætereo vnà cum Heliogabalo Caracallam. vt enim huius parricidia, inceſtus & periuria nota ſunt; ita ille bipedum omnium ſceleſtiſſimus dici meruit: neque nunc dico de alijs monſtris Romanis potiùs, quàm hominibus, qui prætextu abſolutæ poteſtatis, omnia flagitia impunè conceſſa ſibi eſſe rebantur) non pauci, inquam, ſunt reperti in Repub.Romana, qui crudelitatis ſuæ nefaria documenta edidêre, ex quibus conſtat, quòd ſæpiùs innocentes viri indicta cauſſa, contra ius, contraque leges, aut virgis cæſi aut ſupplicio extremo affecti ſint. Inter quos L. Quintius Flaminius vir conſularis non poſtremus fuit, de quo Liuij teſtimonium eſt eiuſmodi, vbi recenſet, quid illi à Catone obiectum fuerit: Inter cetera, inquit, obiecit ei Philippum Pœnum, carum ac nobile ſcortum ab Roma in Galliam prouinciam ſpe ingentium donorum perductum. Eum puerum, per laſciuiam quum cauillaretur, exprobrare Conſuli perſæpè ſolitum, quòd ſub ipſum ſpectaculum gladiatorum abductus ab Roma eſſet, vt obſequium amatori iactaret. Fortè epulantibus ijs, quum iam vino incaluiſſent, nunciatum in conuiuio eſſe, nobilem Boium cũ liberis transfugam veniſſe, conuenire Coſ. velle, vt ab eo fidem præſens acciperet; introductum in tabernaculum, per interpretem alloqui Coſ. cœpiſſe, inter cuius ſermonem Quintius ſcorto, Vis tu, inquit, quoniam gladiatorium ſpectaculum reliquiſti, iam hunc Gallum morientem aſſpicere? & quum is vix dum ſeriò annuiſſet, ad nutum ſcorti, Coſ. ſtricto gladio, qui ſuper caput pendebat, loquenti Gallo caput primùm percuſſiſſe, deinde fugienti, fidemque populi Romani, atque eorum qui aderant, imploranti, latus transfodiſſe. Et paulo pòſt, vt autor de eodem fuit Valerius Antias, Placentiæ formoſam mulierem, cuius amore deperiret, in conuiuio accerſitam ſcribit. Ibi iactantem ſeſe ſcorto inter cetera retuliſſe, quàm acriter quæſtiones exercuiſſet, & quàm multos capitis damnatos in vinculis haberet, quos ſecuri percuſſurus eſſet. Tum illam, infra eum accubantem, negaſſe, vnquam vidiſſe quenquam ſecuri ferientem, & peruelle id videre. Hîc indulgentem amatorem, vnum ex illis miſeris attrahi iuſſum, ſecuri percuſſiſſe. Facinus ſiue

Lib.39.ab V.C.

eo modo, quo Cenſor obiecit, ſiue vt Valerius tradit, commiſſum eſt ſæuum atque atrox: inter pocula atque epulas, vbi libare dijs dapes, vbi benè precari mos eſſet, ad ſpectaculum ſcorti procacis in ſinu Coſ. recubantis, mactatam humanam victimam eſſe, & cruore menſam reſperſam. Hactenus Liuius. Rectè itaq; dicit Lactantius: Qui hominem, quamuis ob merita damnatum, in conſpectu ſuo iugulari pro voluptate computat; conſcientiam ſuam polluit, tam ſcilicet, quàm ſi homicidij, quod fit occultè, ſpectator & particeps fiat, &c. Cùm igitur nihil magis impium aut crudelius ſit, quàm innocentiſſimos quosque ſeruitutis ſpecie in ſpectaculis publicis à belluis lacerari, aut mutuis vulneribus ad populi voluptatem trucidari; mirum eſt, apud Romanos nihil fuiſſe vſitatius, qui in ſumma iuſtitiæ opinione floruerunt. vt diuina quadam vltione hominum quinquaginta millia Fidenis, in munere gladiatorio, vnius theatri caſu obruti ſint. Eò autem progreſſa eſt licentia ſæuiendi (luxu & delicijs paulatim corruptis moribus antiquis) in quosuis, vt tempore Auguſti, neceſſarium fuerit ſtatuere legem Fanniam, quum Respub. Romana ex luxuria conuiuiorũ, maiora quàm credi poteſt detrimenta pateretur. Siquidem eò res redierat, vt gula illecti plerique ingenui pueri, pudicitiam ſuam & libertatem venditarent, plerique ex plebe Romana vino in comitium venirent, & ebrij de Reipub. ſalute conſulerent. Quod & Macrobius ſcriptum reliquit. Extant præterea exempla crudelitatis memorabilia apud Gellium, quæ vt ab eo ex oratione Gracchi de legibus in Noctibus Atticis referuntur huc aſſcribenda operæ precium duxi. Verba igitur Gracchi ſunt hæc: Nuper Teanum Sidicinum conſul venit. Vxor edixit, ſe in balneis virilibus lauari velle. Quæſtori Sidicino à M. Mario datum eſt negocium, vti balneis exigerentur, qui lauabantur. Vxor renunciat viro, parùm citò ſibi balneas traditas eſſe, & parum lautas fuiſſe. Idcirco palus deſtitutus eſt in foro, eoque adductus ſuæ ciuitatis nobiliſſ. homo M. Marius; veſtimenta detracta ſunt; virgis cæſus eſt. Caleni, vbi id audierunt, edixerunt, ne quis in balneis lauiſſe vellet, quum magiſtratus Romanus ibi eſſet. Ferentini ob eandem cauſſam Prætor noſter quæſtores arripi iuſſit: alter ſe de muro deiecit; alter prehenſus & virgis cæſus eſt. Et paulo pòſt pergit Gellius: Item Gracchus alio in loco ita dicit: Quanta libido, quantaque intemperan-

Lib. 6 cap. 20. de vero cultu.

Sammonici Sereni fragmenta, ex libris rerum reconditarum.

Lib. 3. cap. 18.

Lib. 10. cap. 3.

tia ſit hominum adoleſcentium, vnum exemplum vobis oſtendam. His annis paucis ex Aſia miſſus eſt, qui per id tempus magiſtratum non ceperat, homo adoleſcens, pro legato. Is lectica ferebatur. Ei obuiam bubulcus de plebè Venuſina aduenit, & per iocum, quum ignoraret qui ferretur, rogauit, num mortuum ferrent. Vbi id audiuit: lecticam iuſſit deponi; ſtuppis quibus lectica deligata erat, vſque adeo verberari iuſſit, dum animum efflauit. Hæc crudelitas, tanquam indigna nomine Romano, & meritò quidem, olim in gentilibus reprehenſa fuit. Quare non absque cauſſa in Synopſi Caroli IX. Regis Galliæ nuper edita, is reprehenditur, quòd in natali die eius filiæ, quam ex Iſabella Maximiliani Cæſaris filia tulit, ita auidus fuerit ſuppliciorum ſpectandorum, vt ſub occaſum ſolis accendi faces iuſſerit circa furcam, vt morientium ora certiùs cognoſceret. Annotatum, inquit autor iſtius libelli, id fuit, tanquam infauſtum ac planè indecorum. Porrò de illo rege in eodem libello ſcribitur, quòd lanienam & cædem Amiralij & ſociorum eius, ex arce lætus ſpectarit, & aliquot pòſt diebus, quum Amiralij cadauer ad furcam publicam ſuſpenderetur, ſeruis fœtorem non ferentibus, dixerit; HOSTIS MORTVI BONVM ESSE ODOREM. Adiungitur præterea, quòd quotidiana belluarum inſectatio in venationibus eum ſanguinarium reddiderit; licet homines propria manu non occiderit, ſed alinos obuiam factos decollarit, ſoluto dominis precio; nec non ſpectantibus aulicis, porcos mactarit; exta cruentis manibus extraxerit, quaſi lanariæ tabernæ ſeruus; irruentiq; in mulum Lanſaci, Quod tibi diſſidium, is dixerit, cum meo mulo interceſſit, Chriſtianiſsimo Regum? Symbolum præterea ipſius indicatur, tale videlicet: PIETATE ET IVSTICIA. quod ipſemet Rex, quoties de reis ageretur, ita intellexit: PIVM ESSE CRVDELITATIS EST: CRVDELEM PIETATIS. Non abſque cauſſa igitur ibidem velut epiphonema adijcitur: REGES AVTORES CRVDELIVM SVPPLICIORVM ESSE OPORTET, QVOTIES FLAGITIA SÆVITIAM EXPOSCVNT: SPECTATORES AVTEM MINIME DECET, NE ATROCIA MEDITARI DISCANT.

De

De Scipionis Africani & Octauij Auguſti moribus nonnulla memoratu digna.

CAPVT XLIX.

VIRIS laudibus Pub. Scipionis, qui poſtea Africanus appellatus eſt, continentia à Liuio, Valer. Max. Eutropio & alijs hiſtoricis prædicatur, dum occupata Carthagine noua, in Hiſpania, virginem captiuam, tam forma eximia, vt quacunque incederet, oculos hominum in ſe conuerteret, non ſolùm caſtiſs. cuſtodiri iuſſerit, ſed etiam inuiolatam ſuis reſtituerit. Non paucis ſanè, vt verum fatear (licet conſtet Scipionem multis eximijs & heroicis virtutibus præditum fuiſſe, idque demonſtrent ipſius res geſtæ) hæc inſolita continentiæ laus in iuuene Romano non parum ſuſpecta fuit, cùm præſertim ea gens ad libidinem fuerit flagrantiſsima; vixque adduci potuerunt, vt hac in re hiſtoricis plenam fidem adhiberent. Inter cetera eos mouit, quòd hoc eius factum diuersè à diuerſis referatur, & ex Scipionis reſponſo appareat, adfuiſſe nonnullas ſcintillas ardoris in animo fluctuanti eius. Plutarchus enim ait, eum dixiſſe, libenter ſe ſuſcipere puellam, ſi homo priuatus, non Imperator, eſſet. Polybius autem Scipionem reſpondiſſe ſcribit: Si priuatus eſſet, nullo alio dono delectari impenſiùs; iam verò quia dux ſit, nullo minùs affici: quaſi verò in priuato continentia virtus non eſſet, & ſibi licuiſſet cum captiua virgine, & quidem deſponſata principi viro, impunè libidinibus indulgere, & non potiùs alterius ſponſam inuiolatam ſponſo cuſtodire, qui erga Rempub. Romanam gratus, & ei vtilis in tam periculoſo bello eſſe poſſet, ſi imperator non fuiſſet? Suſpicantur igitur nonnulli contingere potuiſſe, vt quod palàm erubuit, clam, aliquantisper ducis perſona ſepoſita, priuatis & innatis affectibus indulſerit. Cùm præſertim hanc virginem ipſi vni ex præda, tanquam peculiare & inſigne donum, deſtinauerint milites ſui. Ceterùm fama fuit, ideo eum huiusmodi puella in conſpectum ſuum deducta abſtinuiſſe, vt quæri poſſet, vter fuerit continentior; Publiùs ne Africanus, qui virginem tempeſtiuam, forma egregia, nobilis

Lib. 7. dec. 3.
Lib. 4. cap. 3.
Lib. 3. cap. vlt.

In apophthegm.
Lib. 9.

bilis viri Hiſpani filiam, captam, perductamque ad ſe patri inuiolatam reddidit; an Rex Alexander, qui Darij Regis vxorem, eandemque eius ſororem, prælio magno captam, quam eſſe audiebat exuperanti forma, videre noluerit, perducique ad ſe prohibuerit. Ne autem contra omnium ferè opinionem laudibus heroicis Scipionis detraxiſſe aliquid videar, teſtem libet adducere Valerium Antiatem, qui ſæpiùs à Liuio citatur, & eum hiſtoricum fuiſſe illum autumant, qui militauit ſub M. Valerio Læuino Prætore, aduerſus Annibalem, anno Vrbis IↃVIII. In cuius fragmentis hæc verba legimus: Puella quædam pulcherrima, quam Carthagine, ampla ciuitate in Hiſpania, expugnata, ceperat Pub. Africanus ſuperior, non reddita patri, ſed retenta ab eo, atque in delicijs, amoribusque vſurpata eſt. Ideoque Gellius ſcribit, famam Scipionis, quum adoleſcens eſſet, haud ſinceram fuiſſe, & propemodum conſtitiſſe, hos verſus à Cn. Næuio poëta in eum ſcriptos fuiſſe:

Lib. 6. cap. 8.

Etiam qui res magnas ſæpè geſſit glorioſè,
Cuius facta viua nunc vigent, qui apud gentes ſolus
Præſtat; eum ſuus pater cum pallio vno ab amica abduxit.

His ego verſibus, inquit Gellius, credo adductum Valerium Antiatem aduerſus ceteros omnes ſcriptores, de Scipionis moribus ſenſiſſe, & eam puellam captiuam non redditam patri, ſcripſiſſe, ſed retentam à Scipione, atque in delicijs amoribusque ab eo vſurpatam. Huius quoque rei mentionem facit Baldaſſar Caſtilioneus in ſuo Cortegiano, vel vita Aulica. Inde conſtat, ſi Valerio Antiati fides habenda eſt, Flauium Vopiſcum non fruſtra in ſuo Aureliano ſcripſiſſe, Neminem ſcriptorum, quantum ad hiſtoriam pertinet, non aliquid eſſe mentitum: prodidiſſe quin etiam, in quo Liuius, in quo Saluſtius, in quo Cornelius Tacitus, in quo deniq; Trogus manifeſtis teſtibus conuincerentur. Sed veniamus ad alteram partem huius meditationis. Octauium Auguſtum, alioquin Monarcham præſtantiſſ. ferunt in libidinem fuiſſe proiectiſſimum, adeò vt ſi venuſtam feminam conſpiceret, eàm abſque mora ad ſe adduci imperaret, non habito reſpectu nobilitatis, pudicitiæ aut dignitatis alicuius. Ob hanc rem à Iuliano Imp. Octauius in conuiuium deorum introducitur, modò hos, modò alios (vt Chamæleontibus mos eſt) colores aſſumens, nunc pallidus, mox rubeus, deinde niger, nebulis & caligine obductus, qui poſtremò

Lib. 3.

In Cæſaribus.

tamen

tamen ad Venerem, Gratiasque ſeſe referebat. Hæc incontinentia libidinoſa Augusti non latuit Athenodorum, qui ei familiariſſimus erat. Quum enim aliquando illuſtrem quandam feminam, curru intecto, & ſuo ſigillo clauſo, ad ſe deduci iuſſiſſet; hocque tam vxori, quàm marito acerbiſſimum eſſet; eos Athenodorus iuſſit eſſe bono animo, ipſeque pro muliere, gladio ſecum aſſumto, clàm currum ingreſſus (nullo enim vidente feminæ currum inſcendebant) & ita ad Auguſtum eſt adductus, quem, vti conſueuerat, propria manu vela vehiculi retegentem, repentè gladio Athenodorus eſt adortus, his quidem verbis: DEINDE NON TIMES, NE ALIQVIS HOC PACTO TE TRVCIDET? Auguſtus licet inopinata re perterrefactus, tamen nō ſolùm hanc audaciam & libertatem monendi patienter tulit, ſed magis de cetero continentior, gratias admonitori retulit. Hic eſt ille Athenodorus Tarſenſis, Stoicus philoſophus & acri ingenio vir, cuius ſcripta ad Octauiam Auguſti ſororem citat Plutarchus. eius quoque, ni fallor, meminit Plinius, quòd domum Athenienſem infamem & peſtilentem, ideoque deſertam propter phaſma quoddam, liberam hoc malo & habitabilem fecerit. Ille denique quum in patriam redire vellet, Auguſtum inter valedicendum admonuit hisce verbis: CÆSAR, QVVM FVERIS IRATVS, NE QVID DIXERIS FECERISVE, PRIVSQVAM GRÆCARVM LITERARVM XXIIII NOMINA APVD TE RECENSVERIS.

In epiſtola ad Suram lib. 7.

De inſigni fortitudine & conſtantia tam virorum, quàm mulierum, exempla quædam memorabilia.

CAPVT L.

NOTVM eſt exemplum de Mutio Scæuola apud Liuium; eum, quum animo interficiendi Regem Porſenam Roma in caſtra Hetruſca veniſſet, & errore quodam alium occidiſſet, ſibi ipſi mulctam indixiſſe, aduſta videlicet manu dextra. Qua patientia doloris & conſtantia Regem ita conſternauit, vti

non ſolùm ab obſidione Vrbis diſcederet, ſed pacem quoque cum Romanis ſanciret. Simile exemplum fortitudinis & inuicti animi ſcriptum reliquit Agathyrſis Samius, vt à Stobæo refertur. *Lib.4. rerum Perſicar.* Quum enim Xerxes cum quingentis myriadibus bellum Græcis denunciaſſet; Athenienſes confuſi exploratorem miſerunt Ageſilaum Themiſtoclis fratrem, quamuis Neocles pater eius per ſomnum vidiſſet, filium vtramque manum amiſiſſe. Is quum veniſſet ad turbam barbarorũ, habitu Perſico, Mardonium vnum è ſatellitibus interemit, exiſtimans Xerxem eſſe. Comprehenſus igitur à ſatellitibus ad Regem vinctus perductus eſt. Quumque is immolaturus eſſet bouem ſuper aram Solis; dextram iniecit manum, & ſine gemitu pertulit anguſtiam illam tormentorum. Obſtupentibus autem cunctis, è vinculis ſolutus eſt. Verùm eo dicente: τοιοῦτοι πάντες ἐσμὲν Ἀθηναῖοι, εἰ δ' ἀπιστεῖς, καὶ τὴν ἀριστερὰν ἐπιθήσω., id eſt, Tales omnes ſumus Athenienſes; ſin fidem non habes, etiam ſiniſtram immittam: metu concuſſus Xerxes cuſtodiæ mandari Ageſilaum imperauit. Hanc inſignem fortitudinem Athenienſium, aliquis minùs mirabitur, ſi legat iuramentum, quod ephebi *Sermon.141. de Repub.* præſtare ſolebant: Hoc refertur ab eodem Stobæo, hoc modo: NON IGNOMINIA AFFICIAM ARMA SACRA, NEQVE DESERAM MEVM ASTITEM, QVO CVM IVNCTVS FVERO, DIMICABO PRO SACRIS ET PROFANIS, SIVE SOLVS SIVE CVM MVLTIS. PATRIAM NON RELINQVAM IN DETERIORI STATV, SED AMPLIORI MELIORIQVE QVAM ACCEPERIM. SEMPER MAGISTRATVI PRÆFECTO PRVDENTER OBEDIAM, ET LEGIBVS CONSTITVTIS PAREBO, ATQVE ALIIS QVIBVSCVNQVE PLEBIS CONSENSV DECRETIS. QVOD SI QVIS LEGES VEL IRRITAS FACERE, VEL EIS NON OBTEMPERARE VELIT, NON CONCEDAM, SED VLCISCAR TAM SOLVS QVAM CVM PLVRIBVS. SACRA QVOQVE PATRIA COLAM. HORVM DII MIHI TESTES ET CONSCII SVNTO. Sed vt revertar, vnde digreſſus ſum, At Siculus ille adoleſcens, cuius Sabel-*Lib.9. dec.3.* licus mentionem facit, quum armamentarium Callipolitanum cum centum nauium apparatu, quem Turci contra Venetos inſtruxerant, incendiſſet, diuerſam fortunam expertus eſt. Quum enim retractus ex fuga, à Turcico Imp. rogatus eſſet, qua ſua injuria

ria tantum facinus patrare eſſet auſus; ferociter & intrepidè reſpondiſſe dicitur, Communi Chriſtiani nominis hoſti nocere voluiſſe: agreſſum ſe facinus omnino pulchrum, ſed pulchrius adhuc aggreſſurum fuiſſe, ſi vt in nauticum apparatum flamma, ita in Regis caput ferro graſſari licuiſſet. Demiratus Mahometus, non Porſenam Regem, ſed barbaram ferocitatem ſecutus, eum cum ſocijs medium ſecari iuſſit. Huc referri præterea poteſt memorabilis audacia Triballi cuiusdam. Is enim, quum eius herus Lazarus Seruiæ Deſpota à Murathe I. huius nominis Turcico Imp. in prelio captus, coactusq; eſſet in carcere mori, vel, vt Annales Turcici referunt, poſt prælium fruſtulatim conciſus fuiſſet; maluit ſeſe potiùs certiſs. morti deuouere, quàm Principis ſui mortem inultam relinquere. Captata enim occaſione Murathem pugione iugulauit, quum regnaſſet annis viginti tribus, vt Iouius refert. Ab eo tempore, metu inſidiarum, Turcici Imperatores neminem ex legatis exteris ad ſe adire permittunt, niſi medium inter cubicularios ſuos, brachia legati implicita ſuis tenentes, ſicut Augerius Busbequius refert. Hoc enim & ſibi accidiſſe, quum mandata Cæſaris expoſiturus ad Solimanum Turcicum Imp. admitteretur. Simile exemplum recenſet Liuius. Aſdrubalem enim generum Amilcaris, barbarus quidam ob iram interfecti ab eo domini, obtruncauit, comprehenſusque à circumſtantibus, haud alio quàm ſi euaſiſſet vultu, tormentis quoque quum laceraretur, eo fuit habitu oris, vt ſuperante lætitia dolores, ridentis etiam ſpeciem præbuerit. Extat quoque Phalaridis epiſtola ad Periſthenem, ex qua conſtat feminas fortitudine & conſtantia viris non multùm ceſſiſſe. Hæc autem eſt talis: Eubuli & Ariſtophantæ vxores, qui mihi inſidias ſtruxerunt, miſiſti tanquam perituras, & nūc miraris valdè, quòd iram remiſerim. Quòd ſi cauſſam audieris, eas ob ingenuitatis eximium reſponſum, nihil à me paſſas eſſe, magis etiam admiraberis. Interrogatæ ſiquidem à me, num conſciæ fuerint viris inſidiarum; non id ſolùm inquiunt, ſed etiam ſimul operam dediſſe, vt tyrannum tollerent. Quam ob injuriam? me ſciſcitante; Ob nullam priuatam, verùm ob publicam, reſponderunt. Cōmunem enim injuriam eſſe, quòd ſeruitute premantur liberæ ciuitates. Rurſum me interrogante, quo tandē ſupplicio affectæ meritas pœnas mihi luant huiusce odij? Capi-

In elog. illuſtr. viror. lib. 2.

In itinerario Amaſiano.

Lib. 21. ab V. C.

tis addiderunt. Viuere igitur, & non mori ſtatui dignas eas, quæ cum tali virtute mori voluiſſent. Notum præterea eſt Lucretiæ exemplum, quæ, licet animus inuiolatus ex violento concubitu Sex. Tarquinij manſiſſet, ampliùs ſuperſtes eſſe noluit, ſed in conſpectu mariti & amicorum ſe gladio transfixit, cuius monumentum in epiſcopatu Viterbienſi tale conſpicitur:

COLLATINVS TARQVINIVS DVLCISSIMÆ CONIVGI ET INCOMPARABILI LVCRETIÆ PVDICITIÆ DECORI MVLIERVM GLORIÆ. VIXIT ANN. XXII. MENS. III. DIES. VII. PROH DOLOR QVÆ FVIT CARISSIMA.

Mallonia quoque illuſtris femina Romana æternam memoriam ſuæ conſtantiæ & pudicitiæ poſteritati reliquit. Ea enim, vt Suetonius refert, quum ad Tiberium libidinoſiſs. ſenem eſſet perducta, neque adduci potuiſſet, vt cupiditatibus ipſius obſcœnis obſequeretur; inſtinctu eius delatoribus fuit obiecta, quam quum ne ream interpellare deſineret, ecquid pœniteret; ipſa pro tuenda pudicitia ſua derelicto iudicio domum ſe arripuit, ferroq; transegit, obſcœnitatem oris hirſuto atq; olido ſeni clarè exprobrans. Vnde audire à vulgo coactus fuit, Hircum vetulum capreis naturam ligurire. Non prætereunda etiam eſt nobiliſs. & caſtiſs. femina, cuius Euſebius & Pompon. Lætus mentionem facit. Quum enim Maxentius Tyrannus eius amore captus eſſet, ad eamque magiſtros libidinis, vt ad ſe ducerent, miſiſſet; maritus autem ipſius metu mortis eam abduci vetare non poſſet: illa petijt ſe ornandi tempus, & impetrauit. Ingreſſa verò cubiculũ ſibi manus intulit. Illi verò quum torquerentur mora, ad eam irrumpunt, compertoque quid accidiſſet, rem vti euenerat, ad principem referunt. Quo exemplo non ſolùm ipſe non deterritus, ſed magis ad libidinem accenſus fuit. Simile aliquid, idque inſigne recenſet Bernard. Scardeonius de Blanca Rubea inuictæ fortitudinis & rariſs. exempli femina. Ea enim quum Baſſianum municipium Patauinum ab Acciolino circa annum ſalutis recuperatæ M CC LIII proditione occupatum eſſet, eiusque maritus, dum hoſtibus irruentibus fortiter reſiſteret, occubuiſſet, & ipſa viriliter pugnando capta, armisque exuta, vi ante conſpectum tyranni attracta eſſet; neque precibus, neq; precio, à victore, eius pulchritudine capto, expugnari potuit, vt ipſius cupi-

Lib. 8. cap. 16. Eccleſ. hiſtor. In compendio Romanar. hiſtor.

In antiquit. Patauin. de claris mulieribus lib. 3. claſſ. 14.

cupiditatibus impuris aſſentiretur. Verùm quum is ánimaduerteret, eius animum caſtum delinimentis expugnari non poſſe; ratus eſt violentia efficere poſſe id, quod ſponte captiua facere recuſaſſet. Dum igitur vi eam attrectare conatur, illa captata occaſione, de feneſtra ſeſe præcipitem dedit, malens vel ſic fortiter vitam cum iam mortuo marito, quàm turpiter pudicitiam cum impio tyranno perdere. Sublata autem de terra, vt erat deturpata ſanguine, & ſemimortua, in lecto reponitur, & diligenter curatur. At poſt non multos dies, vbi tandem conualuit, rurſum adducta ad tyrannum, quum conſtanter in ſuperiore cõtinentię propoſito perduraret, nec aliter Acciolinus potiri ſe ea poſſe ſperaret; ligata per ſeruos, vt reſiſtere nullatenus poſſet, ab improbo, nefario & crudeli tyranno pudica femina ſtupratur. Qua contumelia & labe (licet non ignoraret, corpus, niſi conſenſu accedente, violari vel corrumpi non poſſe) illata, ita commota eſt, vt noluerit diutiùs ſuperuiuere. Quare aliquandiu diſſimulato dolore, impetrauit ab amicis, ad leuandum mortui mariti deſiderium, & ad ſedandum aliquantisper animi mœrorem, vt mortuum ac iam fœtentem maritum cerneret. Aperto itaque ſepulchro vbi iacebat, ea magno cum eiulatu ſupra mariti cadauer ſeſe repentè proiecit, & repagulo, quo lapis ſepulturæ ſuſtinebatur, reuulſo, fracta ſub lapide ceruice, vnà cum marito, quaſi in vltionem pudicitiæ fortiter & intrepidè mortua, & vt optabat, eodem tumulo ſepulta eſt virago. Hæc Blanca in hodiernum diem mirificè ab Italicis hiſtoricis & poëtis, celebratur, quæ an ſua fidelitate erga maritum, Arriæ cuius in ſequenti capite mentio fit, poſtponenda ſit, aliorum iudicium eſto. Diuerſum ſanè & longè aliud fuit ſeculum, & minùs caſtus animus muliercularum Inſubricarum tempore Galeatij Sfortiæ. Ita enim ſcribit Iouius: Ea tum erat ex multo ocio luxuriantis ſeculi conditio, in ipſis præcipuè nobilioribus matronis, vt totum pudicitiæ decus ab humanitate aulæ alienum prorſus & ſubagreſte putaretur, ideoque princeps ad licentiam libidinis proclinatus, & iuuentæ vigore venuſtateque oris ſupra omnes ſpectatu digniſſimus, procacibus feminarum oculis & deſiderijs cupidiſſimè deſeruiret. Erat enim tum vulgatum inter feminas, nullam ex principis concubitu fieri impudicam, earumque maritos, qui ineptis hirci videri poſſent, ita excellere aureis cornibus, vt dignitate cunctos antei- *In elog. lib. 3.*

rent. &c. Hac intentione Andronicus Imp. Conſtantinopolitanus, cornua ceruorum inſignia & rari aliquid habentia in porticibus fori ſuſpendi iuſſit, non ob ſpeciem oſtentandæ magnitudinis ferarum, quas cepiſſet: ſed potiùs, vt feminarum, quas ipſe corrumpebat, & ciuitatis mores notaret, ſicut Choniates ſcribit. Non abſimilis fuit error, vt priſca recentioribus exemplis intermiſceamus, olim Indicarum feminarum, de quibus Arrianus ita ſcribit: Mulieres apud eos caſtæ ſunt admodum, neque vlla mercede quàm elephanti (regium enim eſt apud Indos vehi elephanto) corrumpi ſe patiuntur. Elephantum danti copiam ſui faciunt; neque hoc turpitudini vertitur, ſi elephanti mercede adducta mulier conſuetudinem cum quopiam habeat: quin potiùs honorificum ſibi ducunt, formæ ſuæ pulchritudinem elephanto dignam haberi.

In annalibus.

De rebus Indicis.

De eximio ſtudio, obſeruantia & fidelitate vxorum erga maritos, & maritorum erga vxores, exempla memoria digna.

CAPVT LI.

PRÆDICATVR à Veteribus vxor Hieronis, vel vt alij, Gelonis, Regis Siciliæ (nonnulli etiam Duillij cuiuſdam vxori hæc aſſcribunt) ob raram continentiam, & ſtudium erga maritum. Quum enim Regi marito quidam anhelitum oris exprobraſſet, isq; cũ coniuge expoſtularet, quòd id ſibi nunquam indicaſſet; Tum illa, Putabam, inquit, viros omnes ad eundem olere modum. Rarum ſanè hoc eſt, & inſigne pudicitiæ argumentum, quòd nulli viro tam vicina fuerit, vt oris halitum ſentire poſſet, præterquam vni marito. Sed longè hanc fidelitate & inuicto animo ſuperauit Arria Cecinnæ Pæti vxor, de qua extat memorabilis epiſtola Plinij ad Nepotem. Hæc enim, vbi damnatum virum ſuum præſenſit, ac ei delectum necis datum; adijt ipſum quaſi conſolatu-

Lib. 3.

ſolatura, quem adhortata ad fortiter moriendum, valedicens, gladio quem abditum gerebat, in conſpectu mariti pectus ſuum confodit, eundemq; è vulnere extractum porrigens marito hanc memorabilem vocem emiſit moriens: Vulnus quod feci, Pæte, non dolet, ſed quod tu facies. Vnde Valerius Martialis:

Caſta ſuo gladium quum traderet Arria Pæto,
Quem de viſceribus traxerat ipſa ſuis;
Si qua fides, vulnus quod feci non dolet, inquit,
Sed quod tu facies hoc mihi Pæte dolet.

Memorabile præterea eſt, quod Valer. Max. & alij de Minyiarum vxoribus tradunt. Quum enim mariti eorum propter affectatum regnum Spartæ publicæ cuſtodiæ incluſi capitali ſeruarentur ſupplicio, quod vetere inſtituto Lacedæmoniorum nocturno tempore paſſuri eſſent; eæ ex illuſtri ſanguine natæ, velut allocuturæ perituros viros, impetrato à cuſtodibus aditu, carcerem intrârunt, commutataque veſte, per ſimulationem doloris velatis capitibus eos abire paſſæ ſunt. Dignæ profectò quibus Minyiæ nuberent. Ne autem palma ſoli hac in re Romanæ feminæ, alijsúe exteris relinquatur, néue exiſtimetur, his virtutibus, vel maioribus etiam præditas feminas, noſtra ætate quoque inuentas non fuiſſe; audiamus doctiſs. Hiſpanum Ludouicum Viuem, quæ de quadam præſtantiſs. femina Brugenſi in Belgio, vt ipſe ſe vidiſſe, & alios pariter quàm plurimos ſcire affirmat, ſcripta reliquit. Verba autem eius ſunt hæc: Clara Ceruenta Bernardi Valdauræ coniux, quum virgo tenerrima & formoſiſs. Brugas eſſet ad ſponſum deducta, iam plus XL annos natum; prima nuptiarum nocte crura eius faſcijs inuoluta vidit, deprehenditq; maritum ſibi ægrum & valetudinarium obueniſſe. Nihil tamen illum ob id auerſata, non cœpit eum odiſſe, cùm præſertim nondum poſſet videri amare. Incidit non multo pòſt Valdaura in grauiſs. morbum, de cuius ſalute & vita Medici omnes deſperabant. Ipſa cum matre tanta cura & aſſiduitate circa lectum ægri verſabatur, vt ſex totis hebdomadibus, ambæ nec ſe exuerint, niſi vt mutarent ſupparos: nec vlla nocte ſupra vnam aut alteram horam quieuerint, idq, indutę, multis noctibus traductis inſomnibus. Erat radix morbi Indici, quem Gallicum hîc vocant, ſæui & contagioſi. Diſſuadebant Medici, nec ſic eũ contrectaret; ne tam propè accederet. Idem conſulebant neceſſarij. Tum æquales

Lib. 2. de Chriſtiana fem.

quales feminæ in religionem adducebant, non eſſe tam anxia cura diuexandum(ita enim loquebantur)hominem iam fatis debitum, & magna mortis parte in corpus recepta, proſpiciendum eſſe animæ; de corpore nihil cogitandum aliud, quàm vbi conderetur humo. Quibus vocibus adeò illa abſterrita non eſt, vt curarit quidem quæ ad animum ſpectabant: ſed ipſa culinæ ſorbitionibus, quæ remedium afferrent, ipſa pannis ſubinde mutandis (nam ſoluta erat maiorem in modum aluus,& alijs locis pus tetrū dimanabat) eſſet intentiſsima; ſurſum deorſum toto die curſitaret,animo corpuſculum fulciens,laboribus impar, ni tanta vis affectus ſubueniret. Ita diſcrimen maximum Valdaura euaſit,iurantibus Medicis,è manibus Orci violentia coniugis ereptum eſſe. Alius facetiùs quàm Chriſtianiùs,Decreuiſſe dixit Deum, Valdauram occidere; vxorem verò obſtinaſſe è manibus ſe illum non dimiſſuram. Cœpit ei,fluente quodam ardentiſs.ex capite humore,arrodi interior narium caruncula: medici puluiſculum dederunt,quo ſubinde reſpergeretur vlcus,tenui per fiſtulam aut calamū flatu.Quumque nullus inueniretur,qui non eum laborem recuſaret, omnibus rem auerſandam exhorrentibus; ſola coniux hoc præſtitit. Scatentibus per genas ac mentum papulis morbi, quum nullus raſor commodè poſſet barbam eius radere, nec vellet; vxor forficulis octauo quoque die dexterrimè attondebat. Collapſus deinde in alium morbum longiſſimum,ſeptem ferè annorum: ipſa infatigabili diligentia, & cibum ei parauit, quum pediſſequas haberet duas,& filiam grandeſcentem: ipſa eadem tum fœda illeuit vlcera, tum & crura putidiſſima, vndique ſanie diffluentia contrectauit quotidie; turundas & malagmata impoſuit,ac faſcijs deuinxit, vt muſcum eam diceres contrectare, non rem fœtoris intolerabilis. Quin & anhelitum, quem nemo non etiam ad decem paſſus auerſabatur,ipſa ſuauiſsimum iurat fuiſſe. Et quidem ſeriò mihi ſucceuſuit,quum ſemel fœtere dixiſſem. Aiebat enim, ſibi videri ceu fragrantiam maturorum & dulcium malorum. Atque hoc toto morbi tempore, quum eſſent quotidie magni faciendi ſumtus, ad hominem tot morbis contuſum alendum & curandum, in ea domo, ad quam multis iam annis nulla ex re quæſtus aliquis redierat,nec annuos haberet prouentus; ipſa ſe annulis, ipſa torquibus aureis,ipſa monilibus,ipſa veſtibus,ipſa abacum ſuum vaſis argen-

teis

teis libentiſsimè ſpoliabat, ne quid marito deeſſet, contenta quavis menſa, modò marito ſuppeteret, quod tam afflicto malis corpori conduceret. Sic ille vitam traxit vxoris cura, cadaueroſo corpore, ſeu ſepulchro veriùs, decem annis à primo illo morbo. Quo tempore ipſa duas ex eo proles ſuſcepit, quum antea ſex genuiſſet, viginti annis nupta, nunquam contagioſiſſimo mariti morbo, nec vlla omninò ſcabie infecta, non modò ipſa, ſed nec vllus liberorum, corporibus omnium ſaniſſimis atque mundiſſimis. Ex quo liquidum fit, quanta ſit virtus, quanta ſanctitas earum, quæ vero ac toto pectore maritos (vt congruum eſt) amant; quemadmodum illis DEVS præſentem quoque gratiam referat. Obijt tandem ſenex ægrotus, ſeu non obijt, ſed abijt veriùs & exiit iugem cruciatum, tanto tamen dolore Claræ, vt qui illam norunt, fateantur, nunquam adoleſcentem maritum, integro corpore, formoſum, divitem, tantum reliquiſſe cariſſimæ vxori deſiderium, mœrorem, luctum. Multi gratulatione citiùs putabant eſſe opus, quàm conſolatione; quos illa propemodum execrabatur, optans vt maritus, qualis qualis erat, ſi fieri poſſet, ſibi redderetur, etiam cum liberorum omnium, quos quinque habet, iactura. Cumque ſit integra ætate, nunquam ſtatuit nubere, quòd ſe alterum Bernardum Valdauram inuenturam neget. Prætereo pudicitiam, cuius eſt exemplar: prætereo ſanctitatem morum. De pietate coniugis eſt ſermo, quæ nunquam venit ſola, ſemper reliquis omnibus comitata virtutibus. Quis hanc non perſpiciat non corpori Bernardi Valdauræ nupſiſſe, ſed animo? aut non putaſſe corpus illiùs ſuum eſſe. Quid quòd viri ſui præcepta & mandata omnia ita obſeruat, tanta reuerentia, vt ſi adhuc viueret? & ex eius præſcripto multa agit, ſic illum facere ſtatuiſſe aut mandaſſe dictitans. Hactenus Viues, qui prudenter alibi monet, diligenter cogitandum eſſe, vt aliquis vxorem ducturus ſibi eligat benè inſtitutã, licet tenui re. Si enim, inquit, habet, vnde ſe ac vxorem toleret, quid vel gratius DEO, vel ad homines pulchrius, vel domi iucundius, quàm accipere tenuem, modò rectè inſtitutam. Hoc etiam apud veteres Germanos vſitatum fuit, qui vxores tanquam laborum periculorumque ſocias duxerunt. Femina autem viciſſim, vt Cornelij Taciti verbis vtar, vnum accipit maritum, quomodo vnum corpus, vnamque vitam, ne vlla cogitatio vltrà, ne longior cupiditas, ne tanquam ma- *De moribus Germanorũ.*

Iuſtin.lib.23. ritum, ſed tanquam matrimonium ament. Hoc etiam Theogena vxor Agathoclis conſiderauit. Quum enim ægrè à marito diuelleretur, NVBENDO SE NON PROSPERÆ, inquit, TANTVM, SED OMNIS FORTVNÆ INISSE SOCIETATEM. Illuſtratur hoc egregio exemplo, quod circa annum 1466 accidit, inter Bonam Longobardam & Petrum Brunonem Parmenſem præfectum militum; ſicut peculiare cap. in 2. tomum Siluæ variarum lectionum inſeruit Petrus Meſſias, vbi mirificè huius feminæ fortitudo, fidelitas, conſtantia & aliæ ſingulares virtutes celebrantur. Rectè itaq; & piè dicitur, Tria ſpecioſa videri in conſpectu DEI & hominum; Concordiam inter fratres: amicitiam inter vicinos: virum & mulierem in ſocietate & fide mutua perſeuerantes. De hac re extat memorabilis & inſignis hiſtoria, quæ paſſim ex Nauclero allegatur. Quum enim Conradus III. Imp. Guelfum Bauariæ Ducem, poſtquam ſæpiùs ancipiti Marte pugnatum eſſet, in oppidum Vueinsburgum, cui amœna vineta nomen dederunt, compuliſſet, nec vllis conditionibus à propoſita ſusceptaq; oppidi euerſione deduceretur; ad extremum victus nobilium feminarum precibus permiſit, vt inuiolatæ abirent, ea lege, vt nihil ex oppido, niſi quod humeris poſſent, exportarent. Tum illæ, confidentia maiore dicam an pietate? Ducem ipſum, maritos, liberos, parentes ab humeris ſuſpenſos geſtare cœperunt. Ex quo Imp. tantam voluptatem cepit, vt effuſis præ gaudio lacrymis, non modò feritatem & iracundiam ex animo penitus depoſuerit, verùm etiam oppido pepercerit, & amicitiam cum hoſte omnium acerrimo contraxerit. Ex huius hiſtoriæ narratione Laurentium Medicen ſine alijs medicamentis (veluti Alphonſus ac Ferdinandus Hiſpaniæ & Siciliæ Reges, quorum alter à T. Liuio, alter à Q. Curtio, valetudinem amiſſam, quam à medicis non poterant, recuperarunt) à morbo conualuiſſe, refert Ioh. Bodinus. Non eſt etiam ſilentio prætereundum, quod Romæ olim accidiſſe ex monumento quodam apparet, cuius inſcriptio eſt talis:

In proœmio de facilitate, oblectatione & vtilitate hiſtoriarum.

D. M.

P. CORNELIA ANNIA NE IN DESOLATA ORBITATE SVPERVIVER. MISERA VIVAM ME VLTRO IN HANC ARCAM CVM VIRO DEF. INCOMPAR. AMORE DIL. DAMNAT. DEDO. CVM QVO VIXI ANNOS XX.

NOS XX. SINE VLLA DO. LIB. LIBERTABVSQVE NO. VT QVOTAN. SVPER ARCAM NO. PLOTONI ET OXORI PROSERPINÆ M. OMNIBVSQVE SACRVFICENT ROSISQVE EXORNENT. DE RELIQ. IBI EPVLENTVR DO. D. P. M. DA. EX. HSX. ATQVE T. FACIVNDVM DELEGA. VALE VITA.

Huc non incommodè referri poteſt hiſtoria de femina Smyrnea, ſicut à Sabellico refertur. Quum enim Smyrna, olim Ioniæ nobiliſſima vrbs, à Venetis capta eſſet; ferunt, inquit, feminam florenti ætate, quum ad naues captiua abduceretur, mariti ſepulchro, in quod fortè inciderat, procubuiſſe, ac flebili lamentatione illud complexam, dulciſſimum mariti nomen ſæpiùs vocaſſe. En, inquit, coniunx dilectiſſime, extremus patriæ caſus efficit, vt me, quam nullus ămor, nulla vis vnquam, quo minùs tua fuerim, ſemperque futura eſſem, vertere potuit, crudeliſſimi hoſtis manus in perpetuam captiuitatem abducat. Separor infelix à tuo conſpectu, nec dulcem patriam, nec monumentum hoc dulciſſimum ampliùs viſura. Has ego ſupremas lacrymas tuis miſceo cineribus: his inferijs tuos manes ſupremò ciebo. Sed quid ita? moriar potiùs, quàm ſuauiſs. hoc cõplexu diuellar. Atq; ita ſepulchro hærens, quum neq; minis, neque alia vi facilè diuelli poſſet; à temerario milite gladio traiecta, hac ſola re felix, quo voluit loco, relicta eſt. Eodem modo Hota vxor Rahi cuiusdã Mauri ducis in regno Feſſæ fortiſſimi, nõ immeritò ab Hieronymo Oſorio prædicatur. Ea enim interfecto viro in prælio, eius funus cum multis lacrymis & eiulatu procurauit, & corpus illius in ſepulchrum magnis ſumptibus extructum intulit: deinde nouem ſe diebus à cibo & potu continuit, & ſic tandem ſpiritum edidit, ſuisque mandatum dedit, vt ſe cum viro ſepelirent. Indignum namque ſtatuit, à viro quem vnicè amârat, & à quo ardenter amata fuerat, aut morte aut ſepultura diuelli. Hæc Sabellicus & Oſorius de his Mahumetanis feminis, quarum conſtans fides erga maritos ſuos, eo magis laudanda eſt, quòd neceſſitudo coniugalis apud Muſulmanos vel Mahumetanos leuis ducatur. quia ſinguli, pro opibus quisque, quàm plurimas vxores, denas alij, alij plures habent. Sicut olim quoque teſte Saluſtio, apud Numidas, Maurosque vſitatum fuit. Quare non eſt audiendus Simonides ille, vel quiſpiam alius, cum ſua definitione ſanè ſtolida.

Lib. 9. decad. 3. de reb. Venet.

In Africis hiſtorijs lib. 10.

De bello Iugurthino.

Mulier quid.

Interrogatus enim quid eſſet vxor; Viri, reſpondit, naufragium, domus tempeſtas, quietis impedimentum, vitæ captiuitas, pœna quotidiana, pugna ſumtuoſa, beſtia contubernalis, canis ornata, malum neceſſarium. Vel vt alius philoſophus interrogatus de muliere reſpondit, Eam eſſe hominis confuſionem, inſatiabilem beſtiam, continuam ſolicitudinem, indeſinentem pugnam, quotidianum damnum, ſolitudinis impedimentum, viri naufragium, adulterij vas, pernicioſum prælium, animal peſsimum, pondus grauiſſimum, aſpidem inſanabilem, humanum mancipium. Huc etiam reſpexit Chryſoſt. Quid eſt, inquit, aliud mulier? niſi amicitiæ inimica, ineffugabilis pœna, neceſſarium malum, naturalis tentatio, deſiderabilis calamitas, domeſticum periculum, delectabile detrimentum? Idem quoque in alio loco vtitur accerrima exclamatione contra mulieres. Ceterùm, vt hæ deſcriptiones & exclamationes locum habere poſſunt aduersùs malas & impudicas mulieres, quæ in ſacris literis quoq; exoſæ ſunt; Melius enim eſt, inquit Solomon, habitare in terra deſerta, quàm cum muliere rixoſa & iracunda. Item: Inueni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum eſt, & ſagena cor eius; vincula ſunt manus illius. Qui placet Deo, effugiet illam; qui autem peccator eſt, capietur ab illa: Ita pia, bona & induſtria mulier longè aliter literis ſacris deſcribitur. Dicit enim idem Solomon: Inueniens vxorem, inueniet bonum, & hauriet voluptatem à Domino. Item: Domus & diuitiæ ſunt legitima hæreditas parentum; à Domino autem prudens vxor. Et Siracid. Mulier proba bona eſt portio, & datur tanquam portio eorum, qui timent Dominum. Et paulo pòſt: Gratioſa mulier delectat virum ſuum, & oſſa ipſius pinguia reddit ſcientia huius. Donum Domini eſt mulier taciturna & beneuola, neque eſt precium vllum dignum anima erudita. Gratia eſt cumulata, mulier pudica & fidelis, & non eſt vllum pondus æquale animæ continenti ipſius. Et: Qui parat vxorem, is conſtituit principium fortunarum, auxiliatricem ſecundùm ſe, & columnam requietis. Sed vlteriùs procedendum, & ad alteram partem huius capitis veniendum eſt, ne aliquis putet, tantùm ſexum femineum his egregijs dotibus, quas recenſuimus, præditum eſſe. Nam multa inſignia exempla extant, quæ nos non minùs eximium amorem & fidelitatem maritorum erga coniuges docent, de quibus vnum atque

In Matthæum cap. 19.

In ſermone de decollat. Ioh. Baptiſtæ.

Prouerb. 21.

Prouerb. 18.

Prouerb. 19.

Cap. 26.

Cap. 36.

que alterum ex veteribus, ſed memorabiliora, recenſebimus. De T. Sempronio Graccho Valer. Max. Plinius Secundus, & plures alij memoriæ tradiderunt, Quum in ſua domo duo angues è geniali thoro repſiſſent, reſponſo dato, eum de dominis periturũ, cuius ſexus anguis fuiſſet occiſus; amore Corneliæ coniugis marem iuſſit interfici, ſuſtinuitq; inconſpectu ſuo ſeipſum in interitu ſerpentis, vt ille perſuaſus ſuperſtitione putabat, occidi. Similia exempla referuntur ibidem à Valer. Max. quæ tanquam trita de induſtria tranſeo. Ceterùm inprimis notabile eſt, quod de Meleagro Oenei filio legitur. Sedebat is in cubiculo, iratus ſibi & ſuis: Curetes, quibus bellum erat cum Calydonibus, vrbem aggreſsi, ingenti eam oppugnatione vexabant, nec ſpes erat iam ampliùs, vel in viris, vel in mulieribus reliqua. Accurrunt ad columen, ac extremam patriæ ancoram Meleagrum, ſenes & primores ciuium, illius vires ac manus implorantes, vt arma induat & patriæ opituletur nutanti: adſunt cum religione & deorum cultu ac ceremonijs ſacerdotes; pollicentur ampliſs. operæ mercedem. Illis contemtis ac ſpretis accedit venerabilis canicie, venerabilior pietate Oeneus, nec cunctatur, vt duriorem flecteret, genua eius ſupplex amplecti: accedit mater (ob cuius increpationes Meleager contra Curetes pugnare recuſabat) ab ira in preces ac obſecrationes verſa: ſorores & ſodales iucundiſsimi quibus cum gratiſs. ætatis partem tranſegerat, orant, & obteſtantur, ne ſe in vltimo deſerat diſcrimine. Nihil eum mouet; perſtat in propoſito ferox animus, omnibus ſalutem, quam ita hortatu, monitis, blanditijs, pollicitationibus, precibus ſupplicibus petierant, denegans. Interea hoſtes irruptione in vrbem facta, occidere, agere, proſternere, incendere. Trepida ſe infert Cleopatra coniux: Succurre quæſo mi vir; occidimus, inquit, niſi ſuccurris; hoſtis poſsidet omnia. atq; vnà recenſet omnia mala, quæcunque hominibus contingunt, quorum vrbs capitur, quæ à Poëta lib. 9. Iliadis ita enumerantur:

Lib.4.cap.6.

De vir. illuſtrib.cap.57.

> *Quot mala concurrunt, quoties ſunt oppida capta?*
> *Intereunt ciues, vrbem depaſcitur ignis,*
> *Abducunt alijs natos matresq; decoras.*

Huius vnius vocibus & periculo, ferreus ille ac inexorabilis permotus, mollefactusque, ſumit arma, & pulſis hoſtibus, poſtremo excidio vrbem ac ciues eripuit. Videlicet (addit Viues) heros ille magna-

De officio Mariti.

magnanimus, quam naturæ iuſsionem ac legem nunquam vel legerat vel audierat, impreſſam habebat in pectore, ac infixam præcordijs; qua ſciebat, vxorem eſſe ſeipſum; alios omnes, etſi magnam ex pietate neceſsitatem imponentes, extra ipſum tamen eſſe; coniugem verò ea eſſe caritate conciliatum coniugi, & eo nexu coniunctum atque aptum, vt multa in coniugis gratiam non refugiat ac recuſet, quæ vel ſibimet ipſe recuſaret. Rectè igitur nutrix illa Euripidis dicit:

In Medea.

ἧπερ μεγίστη γίγνεται σωτηρία
ὅταν γυνὴ πρὸς ἄνδρα μὴ διχοστατῇ.
Quàm maxima exiſtit ſalus,
Quum vxor cum viro non diſsidet.

Lib. 6. Odyſſ.

Multo autem rectiùs & elegantiùs Homerus:

— οὐ μὲν γὰρ τοῦγε κρεῖσσον καὶ ἄρειον,
ἢ ὅθ' ὁμοφρονέοντε νοήμασιν οἶκον ἔχητον
ἀνὴρ ἠδὲ γυνὴ, πόλλ' ἄλγεα δυσμενέεσσι
χάρματα δ' εὐμενέτῃσι.
Nihil enim hoc potius & melius,
Quàm quum concordes animis domum habitant
Vir & vxor; multi dolores inimicis,
Gaudia autem amicis.

Hos & aliorum autorum verſus & dicta refert Tiraquellus in V. lege connubiali, & addit: Felicem ergo Macrinum illum fuiſſe arbitror, ſi quis felix vnquam fuit, quem cum vxore XXXIX. annis vixiſſe, ſine iurgio, ſine offenſa, ſcribit Plinius. Felicem item illum Paternum, qui in agro Nemauſenſi id epitaphium poſuit:

Ad Geminium Lib. 7. epiſt.

D. M.

S. SYLVIVS PATERNVS VXORI RARISS. EXEMPLI, CVM QVA VIXIT ANNIS XXXII. SINE VLLA ANIMI LÆSVRA. E. S. V. P.

Similis inſcriptio reperitur Romæ, ſicut in Appiani antiquitatibus legimus, talis videlicet:

Q. CAVIVS SEVERVS RVTILIÆ PRIMITIVÆ CONIVGI SVÆ DVLCISSIMÆ CVM QVA VIXIT ANNIS XX. SINE BILE.

Viſum

Viſum etiam fuit adiungere aliud planè diuerſum epitaphiũ, quod Romę legitur, ex quo apparet, quàm pauci gloriari potuerint, ſe ſine bile & lite in cõiugio vixiſſe. Eſt autẽ hæc inſcriptio ſatis lepida:

HEVS VIATOR MIRACVLVM.

HIC VIR ET VXOR NON LITIGANT. QVI SVMVS NON DICO. AT IPSA DICAM. HIC BEBRIVS EBRIVS ME EBRIAM NVNCVPAT. NON DICO AMPLIVS. HEV VXOR. ETIAM MORTVA LITIGAS.

Huc referri poteſt pactum Pitheci, quod, vt in Suidæ hiſtoricis refertur, in prouerbiũ abijt, & tale fuit: Continenter cum vxore iurgans coram amicis pepigit, ſe neq; verberare, neq; vapulare; neq; mordere, neq; morderi; neq; mulierem capillis trahere, neq; ab ea teſticulis trahi velle. Sanè veteres Gentiles tam ſtolidi non fuêre, vt dulcedinem & ſuauitatem amoris & coniunctionis coniugalis ignorarint, immò illam omnibus modis expetierint. Siquidem ob hanc rem, Iunoni, quam matrimonij deam putabant, quum ſacrificarent; hoſtiæ fel adimebant, & iuxta aram infodiebant, ſignificantes coniugium amoris ac ſuauitatis plenum eſſe, & bile, ſtomacho, ira, iracundia, atq; omni amaritudine vacare debere. Eſt enim fel iracundiæ ſedes, vt naturalium rerum periti docent.

Quomodo vnaquæque diligens materfamilias valetudinem ſuorum curare debeat; Et de diſciplina & educatione veterum Romanorum.

CAPVT LII.

PLENVS eſt orbis iam medicaſtrorum & medicaſtrarum, quæ non ſolùm de medicamentis in grauiſs. & acutis morbis rectè præparandis multa narrare, quàm probè haud ſcio, poſſunt; ſed etiam remedia iſta ab ipſismet confecta, nulla habi-

la habita ratione cauſſæ morbi, aut ætatis, vel temporis, magno periculo ægrotantium adhibere audent. Vnde accidit, vt docti & periti medici, aut rectè vti ſua arte impediantur; aut abſterriti hisce ineptijs, quæ plerunque in illos redundant, omnino deſiſtant. Vt autem bonæ matrisfamilias officium eſt, & præparare & parata habere remedia domeſtica, quæ potiùs conſeruant quàm corrumpunt valetudinem: ita vt imperiti artem ipſam exerceant in benè conſtitutis regnis & rebuspub. ferendum non eſt. Alioquin eueniet id, quod de quodam ægrotante fertur. Illi enim Medicus dederat pharmacum, eoque ſumto conualuit ægrotus. Quum autem paulo pòſt idem morbus recurreret, & ægrotus ad idem pharmacum, quo priùs conualuerat, confugeret, nec ſentiret ſubleuationem aliquam; accerſit Medicum, admirans, quî factum eſſet, vt eadem medicina, quæ priùs morbum depuliſſet, nunc magis aggrauaret. Fateor, reſpondit Medicus, idem fuiſſe pharmacum; ſed ideo non profuit, quia ego non dedi. Sentiens videlicet medicorum eſſe, dare pharmaca, quia norunt quando & quomodo dandũ. Quæ proſunt iuueni, nocent ſeni, & contrà quæ iuuant cœlo tepido, lædunt frigido. Rectè itaque dicit Plutarchus: Tempus ad res gerendas, quemadmodum medicamenta, maximum vitæ mortisque momentum affert. Quò etiam Ioh. Chryſoſt. ſpectaſſe videtur, vbi ait: Si quis Medicus eſt, potionemque dat; accipienda eſt, nec curiosè inquirendum qualis ea ſit, ſed habenda, vt ſanitati conducens: ſin veneficus eſt, magus, incantator; non modò non inquirendum qualis ſit, ſed etiam vox fugienda, vt lethifera. Rectè igitur & prudenter Læuinus Lemnius, errones, circumforaneos atque impoſtores publicos exterminandos cenſet, qui non verentur in hominum vitas ac corpora graſſari, atque, vt habet prouerbium, in vaſis iactura artem figulinam experiri, hoc eſt, interprete Plinio, hominum periculis diſcere, & per experimenta fallacia ac coniecturas mortem hominibus inferre. &c. Vt autem ad propoſitum reuertamur, audiamus doctiſs. Viuem. is prudenter docet, quouſq; in illis medicationibus progrediendum ſit. Tenebit materfamilias, inquit, remedia vulgaribus & penè quotidianis morbis; eaque in cellula habebit parata, quibus marito, paruis liberis & familiæ, quum res feret, ſubueniat, ne accerſere ſubinde medicum neceſſe habeat, & omnia ex pharmacopolio emere. Neque verò mulie-

In vita Luculli.

De fato. Sermone 7.

De occult. nat. miras lib. 1. cap. 17.

Lib. 2. de Chriſtian. fem.

mulierem velim arti ſe Medicæ dedere, aut ſibi nimis hac in re fidere. Frequentibus & penè quotidianis morbis ſuadeo medelas vt norit, veluti tuſſi, deſtillationibus, ſcabiei, torminibus, ſolutæ aluo, vel conſtrictæ, lumbricis, dolori capitis aut oculorum, febriculæ, luxationi, leui ſciſſuræ, & ſimilibus, quæ ſingulis propè diebus leuiſs. de cauſſis contingunt. Adde his victus quotidiani rationem, maximum ad integram valetudinem momentum, quæ ſumenda, quæ vitanda, quando, quatenus. Atque eam quidem peritiam diſcet potiùs ex vſu aliarum prudentium matronarum, aut ex conſilijs cuiusquam propinqui Medici, ex libello aliquo facili ea de re conſcripto, quàm ex magnis & accuratis Medicorum voluminibus. Hactenus Viues. Non ſolùm autem adhibenda diligens opera eſt, vt corpus & valetudo liberorum rectè curetur & conſeruetur: ſed multo magis, vt animus ab ineunte ætate honeſtis artibus & diſciplinis imbuatur. Etenim qui non rectè inſtituunt at- «
que erudiunt liberos, teſte Cicerone, non ſolùm liberis verùm et- « *Actio.5.in*
iam Reipub. faciunt iniuriam. Suſcipiuntur enim liberi non ſo- « *Verrem.*
lùm nobis, ſed etiam patriæ, qui non modò nobis voluptati, ſed «
etiam aliquando vſui Reipub. eſſe poſſint. Quò reſpexit ſapientiſs. Rex Solomon, vbi dicit: Qui parcè vtitur virga, odit filium. Qui *Prouerb. ca.13.*
verò diligit filium, tempeſtiuè eum caſtigat. Ideoque non fruſtra Fabius Quintil. (in ſuo dialogo qui Cornelio Tacito falsò eſt in- *De oratoribus.*
ſcriptus) de vrbe & his proprijs ac vernaculis vitijs, quæ natos ſtatim excipiunt, & per ſingulos ætatis gradus cumulantur, conqueritur, ac veterum Romanorum ſeueritatem ac diſciplinam circa educandos formandosque liberos celebrat. Iam primùm, inquit, ſuus cuique filius ex caſta parente natus, non in cella emtæ nutricis, ſed gremio ac ſinu matris educabatur, cuius præcipua laus erat tueri domum, & inſeruire liberis. Eligebatur autem aliqua natu maior propinqua, cuius probatis ſpectatisque moribus, omnis cuiuspiam familiæ ſoboles committeretur; coram qua neque dicere fas erat, quod turpe dictu; neque facere, quod inhoneſtum factu videretur. Ac non ſtudia modò curasque, ſed remiſſiones etiam luſusque puerorum ſanctitate quadam ac verecundia temperabat. Sic Corneliam Gracchorum, ſic Aureliam Cæſaris, ſic Attiam Auguſti matrem præfuiſſe educationibus, ac produxiſſe principes liberos accepimus. Quæ diſciplina & ſeueritas eò pertinebat, vt

ſincera & integra, & nullis prauitatibus detorta vniuscuiusque natura toto ſtatim pectore arriperet artes honeſtas, & ſiue ad rem militarem, ſiue ad iuris ſcientiam, ſiue ad eloquentiæ ſtudium inclinaſſet; id ſolum ageret, id vniuerſum hauriret. At nunc natus infans delegatur Græculæ alicui ancillæ; cui adiungitur vnus aut alter ex omnibus ſeruis plerunque viliſſimus, nec cuiquam ſerio miniſterio accommodatus. Horum fabulis & erroribus teneri ſtatim & rudes animi imbuuntur. Nec quisquam in tota domo penſi habet, quid coram infante domino aut dicat, aut faciat, quando etiam ipſi parentes nec probitati, neque modeſtiæ paruulos aſſuefaciunt, ſed laſciuiæ & libertati, per quæ paulatim impudentia irrepit, & ſui alieniique contemtus. Iam verò propria & peculiaria huius vrbis vitia penè in vtero matris concipi mihi videntur. Et quæ ſequuntur.

De Zelotypia.

CAPVT LIII.

ZELOTYPIAM ex Stoicorum ſententia Cicero finit, ægritudinem ex hoc, quòd alter quoq; potiatur eo, quod quis concupiuit. Definitur etiam ab alijs, eſſe metum, ne quis habeat cõmune, quod tuum vnius eſſe velis. Verùm enimuerò quocunque modo ſeſe res habeat, experientia certè demonſtrat, Zelotypiam eſſe perturbationem truculentiſſimam, ita vt præſtaret potiùs mori, quàm ſub huius tyrannide viuere. Vnde veteres prudentes ſuadent, maturè expellendum nimiũ amorem, tanquã feram, priusquàm vngues ac dentes producat. Sed quinam amoris vngues ac dentes ſunt? Suſpicio & Zelotypia. Ob eã rem & Deus populo ſuo Iſraëlitico proſpexit, cui peculiares leges Zelotypiæ præſcripſit, vbi, ſi quis vxorem de adulterio habebat ſuſpectam, ad oſtium tabernaculi adducebat eam; tunc ſacerdos ſolen-
Num.5. nibus aquis & dira execratione mulieris pudicitiã explorabat. Volebat enim DEVS, vt coniuges inter ſe læto animo, ſereno & minimè ſuſpicioſo viuerent. Abolitis autem his legibus, vtpote ceremonialibus, curioſitas humana multa alia remedia contra Zelotypiam & quæſiuit, & inuenit. Inter quæ olim trita fuit purgatio can-

dentis

dentis ferri, quod ſuſpecta nudis manibus geſtare, vel pedibus calcare cogebatur. Huc acceſſit etiam duellum; item aqua, oleumue feruens, in quod ſuſpecti manus immittebant, & innocentes illæſas eas retrahebant, addita priùs neſcio qua conſecratione. De quibus ſuo loco prolixiùs dicetur. Vt autem, Homero teſte, homo eſt animal inprimis zelotypum: ita tam de viris, quàm de feminis multa tragica exempla zelotypiæ paſſim leguntur. Ceterùm vt Cyanippum Theſſalum, qui vxorem Leuconoam zelotypam, in venatione latentem, irruentibus in eam, tanquam feram, canibus, amiſit; nec non Procrin, ſuſpicantem Cephalum maritum cum Aura nympha congredi ſolitum, & ob eam rem clam eum in ſyluam ſecutam, ab eoq; inſcio interfectam, aliasq; zelotypas prætereamus (ſiquidem feminas huic vicio admodum deditas eſſe, præſertim prægnantes, ægritudine quadam, vt Galenus ait, ex hiſtorijs patet) audiamus quod accidit noſtrorum patrum memoria Romæ. Nam & viri ſæpenumerò hoc vitio, præſertim Itali & Hiſpani, ſicut Bodinus affirmat, ad inſaniam vſque laborarunt. Iuſtina enim *In methodo* nobiliſs. Romana virgo, ætatis ſuæ puellas forma ſupergreſſa, *hiſtorica.* quum locupleti quidem, ſed ſtolido & furenti viro, in matrimonium eſſet tradita; de excellenti illa ſpecie in ſuſpicionem marito venit, qui candidiſſimam vxoris ceruicem conſpicatus, inclinantis ſe ad exuendum calceum, furore ex zelotypia correptus, teneram puellam & nouam coniugem obtruncavit. De quo facinore tales lugubres querelæ leguntur:

Immitis ferro ſecuit mea colla maritus,
Dum propero niuei ſoluere vincla pedis,
Durus, & ante thorum, quo nuper nupta coiui,
Quo cecidit noſtræ virginitatis honos.
Nec culpa meruiſſe necem, bona numina teſtor,
Sed iaceo fati ſorte peremta mei.
Diſcite ab exemplo Iuſtinæ, diſcite patres,
Ne nubat fatuo filia veſtra viro.

Simile exemplum tyrannidis Zelotypiæ colligere poſſumus ex monumento C. Vibij adoleſcentis, qui quum Putillia puella adamata potiri non poſſet, alterque ſibi prælatus eſſet; Zelotypia correptus, eiusque vim ſuſtinere non valens, ſibi ipſi manus violentas intulit, vt ex inſcriptione hac apparet:

INFER. D. DEABVSQVE.

C. VIBIVS ADVLESCENS INTEMPERATO AMORE PERCITVS PVTILLIÆ SEX. PVELLÆ GRATISS. QVOD ALTERI VIRO TRADIT. NON SVSTINENS CRVENTO GLADIO SIBIMET MORTEM CONSCIVIT. VIX. ANN. XIX. M. II. D. IX. HORAS SCIT NEMO.

Trebiæ quoque monumentum memorabile eſt tale:

D. DITI ET PROSERP. S.

V. F.

TREBIÆ Q. L. S. TREBII FILIÆ AMORIS MONVMENT. ET PIETATIS AVL. FIBVSTIVS VIR CVM Q. SVMMO CVM DESIDERIO DELICIOSE VIX. M. I. D. III. HÆC M. VX. QVAM AMANTISS. MIHI INFELICISS. LACRIMAS ET ÆTERNOS LVCTVS RELIQ. EXTREMO ZELO ME CVM SVSPICARET. ALIA CVM FÆM. IACVISS. IN FVROREM DVLCISS. CONVERSO AMORE SEMET FERR. PECTVS PER MED. TRANS. NECAVIT. HEI VX. CVR HOC? MI CARE CON. NEC FACT. TANT. SED ET SVSPECTVM AMANTI DEMERE DEBVERAS. VALE LIB. AT EGO INCERTA INFEL. ET TREPIDA VITA SOLVTA QVIESCO.

Hanc inſcriptionem cum pictura monumenti ponit Poliphilus, vbi conſpiciuntur duæ portæ, vna aperta, quam ingrediuntur infantes nudi, quaſi plorantes, cum hac inſcriptione; NATVRÆ NOVERCÆ INEVITABILE STATVTVM. In altera ſemiaperta egredientes infantes depicti ſunt, quaſi gaudio geſtientes, cum hac inſcriptione, NATVRÆ MATRIS BENIGNVM EDICTVM. Extat autem Venetijs editus peculiaris liber Italicus, cuius eſt titulus: Antidoto della Geloſia, per Leuantio da Quidicciolo Mantouano, in quo, ſi quis alia exempla deſiderat, plura, eaque memorabilia reperiet. Et Tiraquellus quoque ſuæ XVI legi connubiali, quam ita inchoat, CONIVGES ZELOTYPIAM TANQVAM PESTEM OMNIVM TETERRIMAM PERNICIOSISS. EXITIOSISSIMAM FVGIVNTO, præmiſit epiſtolam conſolatoriam ad Nicoſtratam zelotypam, quam propter prolixitatem, licet memorabilis & lectu digniſſima ſit, tamen cùm eius libri paſſim in mani-

In hypnerotomachia.

manibus verſentur,omittere volui, & quilibet ſtudioſus lector,ea quæ deſiderat,ex indicatis libris petere poterit. Quibus peritus Italicæ linguæ rectè adijciet libellum epiſtolarum Celiæ nobilis feminæ Romanæ ad amatorem ſuum, in quo præter elegantiam linguæ,varias,immò innumeras ſpecies Zelotypiæ inueniet. Poſtremò ab hac meditatione alienum non fuerit recenſere quædam de Fauſtinæ amoribus,qui ſine dubio Imp. M. Antoninum Philoſophum zelotypum effecerunt. Ita enim Iulius Capitolinus,ſiue fabula ſit,ſiue res geſta,ſcribit,Fauſtinam quondã Pij filiam,Marci vxorem, quum gladiatores tranſire vidiſſet, vnius ex his amore ſuccenſam, quum longa ægritudine laboraret, viro de amore confeſſam. Quod quum ad Chaldæos Marcus retuliſſet, illorum fuiſſe conſilium,vt occiſo gladiatore ſanguine illius ſeſe Fauſtina ſublauaret, atque ita cum viro concumberet. Quod quum eſſet factum, ſolutum quidem amorem, natum verò Commodum gladiatorem eſſe,non principem, qui mille propè pugnas publicè populo inſpectante gladiatorias Imperator exhibuit. Quod quidem veriſimile ex eo habetur, quòd tam ſancti principis filius his moribus fuit, quibus nullus laniſta, nullus ſcenicus, nullus harenarius,nullus poſtremò ex omnium dedecorum ac ſcelerum colluuione concretus. Multi autem ferunt, Commodum omnino ex adulterio natum, ſiquidem Fauſtinam ſatis conſtat apud Caietam conditiones ſibi & nauticas & gladiatorias elegiſſe,de qua quum diceretur Antonino Marco, vt eam repudiaret, ſi non occideret; dixiſſe fertur: Si vxorem dimittimus, reddamus & dotem. Dos autem quid habebatur niſi imperium,quod ille ab ſocero,volente Adriano adoptatus acceperat? Hæc Capitolinus. Sanè monumentum hac de re tale extat in Poliphili hypnerotomachia, neſcio an ab ipſo confictum,vel vnde depromtum:

D. M.

GLADIATORI MEO AMORE CVIVS EXTREME PERVSTA IMMORT. LANGVOREM DECVB. AT EIVS CRVORE HEV ME MISERAM IMPIATA CONVALVI D. FAVST. AVG. PIE MONVM. RELINQVENS VT Q. ANN. SANG. TVRTVR. INTER SACRIFICAND. ARC. RELIG. HANC INTINGI EX L. ACCEN. FACVL. ET COLLACHRYMVLANTES PVELLÆ SOL-

VERENTVR LVCTVMQ. FVNERAL. OB TANTI INDICIVM DOLORIS DEVELLAT. CRINIB. PROMISSIS RVSSAR. PECTORA FACIEMQ. DIEM INTEGR. PROPITIATIS MAN. CIRCA SEP. SATAGERENT ANNVA. PERPETVO REPETVND.

E. X T. F. I.

Quanta ſit imaginationis vis & efficacia.

CAPVT LIIII.

Lib. 2. de Chriſtiana femina.

RECTISSIME monet doctiſs. Hiſpanus Lud. Viues, quàm periculoſæ & validæ ſint imaginationes in humano corpore, ideoque matres, inquit, dum vterum geſtant, dent operam, ne quam admittant vehementem cogitationem deformis rei, turpis, obſcœnæ; pericula item deuitent, in quibus fœda aliqua viſu ſpecies poſſit occurrere. Quòd ſi eas occaſiones adeant; præcogitent, quicquid poſſit oculis offerri, ne ex inopinata nouitate noceat, ſi quid ſubitò aſpexerint, vnde contrahat noxam fœtus. Hanc Viuis admonitionem ſalubrem eſſe, patet ex Empedoclis & Phyſicorum opinione, qui etiam ſtatuunt, imaginem, quæ animo mulieris in ipſo concipiendi articulo occurrit, tantum habere virium in eum fœtum, qui effigiatur, vt ipſius rei character quaſi impreſſus perpetuò hæreat. Vnde fabulam ortam putant de hominis ruſtica vxore; Eum, quum illa eſſet deformi facie, metuentem ne ſibi conſimiles liberi gignerentur, hoc remedium commentum eſſe, domi imagines egregiè formoſas vt collocaret, in easq; aſpicere vxorem quàm minimè cõniuentibus oculis aſſiduè iuſſiſſe. Ita de ſe quàm pulcherrimam ſobolem propagaſſe. Teſtatur hoc quoque Quintilianus, qui matronam defendit, quæ Æthiopem enixa fuerat, quum eius coloris icunculam haberet in thalamo. Eadem ratione Hippocrates mulierem ſuſpicione adulterij laborantem, quòd marito penitus diſſimilem filiũ procreaſſet, liberauit, quòd in cubiculo picturã ea mulier habebat, cui ſimilem infantem pepererat. Tam efficax eſt etenim imaginandi vis, vt ſi quando mulier oculos ac cogitationes in rem quampiam defigat, tota naturæ facultas

cultas

cultas, eaque vis quæ formationi fœtus inſiſtit, concurſantibus vndique humoribus, quos habet obſequentes, eò confluat, atque operi perficiendo ſedulò ſit intenta: quo euenit, vt nonnunquam diuerſas inſolitasque formas, membra duplicata, particulas atque appendices ſuperuacaneas emoliatur, inſuetaque membra corpori affigat, vt eruditè Lęuinus Lemnius diſſerit. Hæc imaginationis vis etiam ad bruta ſeſe extendit, vt apparet in equabus. Eæ enim, ſi tegantur diuerſicoloribus tegumentis in coitu, in tales colores progenies plerunq; degenerabit. Et hoc contingere in alijs pecudibus inſigni exemplo teſtantur ſacrę literæ, vbi recenſetur factum Iacobi, quum paſtor eſſet in Meſopotamia Labani auunculi ſui. Alciatus etiam tum hæc, tum exemplum, quod Plumbini Duci accidit, adulteris videlicet ſimiles eſſe adulterinos partus, recenſet. Is enim quum de ſe prægnantem concubinam crederet, inuitaſſetq; ad Baptiſmi ſacra quàm plurimos primarios viros; ea æthiopem peperit coquo ſuo ſimilimum. Quapropter ridiculo habitus Dux quæſtione veritatem deprehendiſſe dicitur. Idq; confirmat ſententia Phocylidis:

Lib.4.cap.7.de occult. natur. mirac.

Geneſis ca.30.

In l. quæreret. De verbor. ſignificat.

οὐ γὰρ τίκτει παῖδας ὁμοίους μοιχικὰ λέκτρα.

Diſsimiles gignunt ſtuprata cubilia natos.

Cùm itaque philoſophorum libri, vt diximus, & experientia nos doceat, quæ mulieribus, dum in ſemine concipiendo occupantur, ob oculos verſantur, in iis magnam eſſe vim ad formam fœtui imprimendam; non inconſentaneum eſt, quod quidam affirmant, mulierem quandam Carolo IIII. imperante, quia in concipiendo imaginem D. Iohannis Baptiſtæ fixo obtutu aſſpexiſſet, qui pellibus indutus pingitur; filiam hirſutam inſtar vrſi peperiſſe. Similem maſſam carnis inſtar vrſi cum vnguibus & rictu quodam, exanimem tamen, non ita pridem enixam eſſe feminam honeſtam, in quadam celebri Germanię vrbe, retulit mihi matrona fide & honeſtate dignißima, quam omnino puto, licet diſsimularet, in partu pręſentem fuiſſe. Tale monſtrum crinibus & vnguibus vrſo ſimile, Nicolao III. Pontifici Romano, concubinam ſuam peperiſſe tradit Iohannes Balæus, in ipſius actis, & citat Iohannem Nouiomagum in illuſtrationibus Bedæ. Hanc concubinam Martinum IIII. primo ſui pontificatus anno ad ſe recepiſſe, & ne ſimilis illi caſus accideret cum prole, vrſos omnes in palatio per Vrſinæ factionis

pontifices olim depictos, præcepiſſe auferri, & deleri (non ignorabat enim, quòd formæ in ipſa Venere, à feminis conceptæ, in productis infantibus expreſſæ non rarò maneant) tradit idem autor ex hiſtoricis, è quibus allegat Thomæ Coperi Chronicorum epitomen. De alia quoque quæ mortuum infantem peperit ad ſimilitudinem puelli, quem ſingulari artificio ex marmore in cubiculo habuerat, ſcribit Iohan. Baptiſta Porta. Extat præterea integra & lepida hiſtoria Heliodori, de Theagenis & Chariclíæ Regis Æthiopiæ filiæ amoribus, quam mater regina Perſina ex intuitu ſtatuæ Andromedæ elegantiſsimæ, prope torum genialem collocatæ, lacteo colore pulcherrimam, præter morem nigerrimæ gentis, conceperat & pepererat, & ob diuerſitatem coloris infantem, metu infamiæ celato partu, transportari clam iuſſerat. Quæ ſuperatis multis & grauiſsimis difficultatibus, tandem compertis certis indiciis & notis, pro filia & hærede agnita, & Theageni, ſocio fideli calamitatum & exilij, quem ſincero amore in maritum elegerat, cõiugali vinculo copulata fuit. Ceterùm memorabile inprimis eſt, quod Ludouicus Viues ſcribit Magaritam Maximiliani Imperatoris filiam, aliquando narraſſe Lamuzæo homini docto, & Ferdinandi Vngariæ Regis oratori, Quemadmodũ in Brabantiæ oppido, quod Boſcum ducis appellant, quum in ſupplicatione publica quibusdam ex Diuorum numero conſtituta, nonnulli in ea pompa (vt ex veterum ceremoniarũ traditione fieri ſolet) angelorum, alij cacodæmonũ ornatu incederent, vnus ex iſtis perſonatis, poſtquam diu laſciuiſſet, & tripudiaſſet, domum ſtatim, pruritu percitus, excurrens vxorem corripuerit, atque in lectum coniectam velle ſe cacodæmone impregnare dixerit, quod etiam perfecit. Filium ſiquidem procreauit, infelici genio ſimilem, qui ſimul ac natus eſſet, exilire ac curſitare cœpit. Huc referri poteſt memorabilis hiſtoria, quæ non ita pridem apud Geldros accidit, eamque infra ex Vuiero de præſtigiis dæmonum referemus. Et Læuinus Lemnius, mira de monſtro (quod, ni fallor, mulier quædam, quæ illius, vtpote Medici conſilio vſa eſt, in ipſius præſentia enixa fuit) poſt primũ lucis intuitum conclaue ſtridoribus implente, atq; vltrò citroque diſcurrente, latebrasq; quærente, tandemq; à muliercculis puluinis ſuffocato, recenſet.

De Magia Natur. li. 2 ca. 23.

De rebus Aethiopicis.

In 12. lib. Auguſt. de ciuitate Dei.

Cap. 86.

Lib. 1. cap. 8. de occult. natur. mirac.

Praco-

Præcocia conſilia pernicioſa eſſe.

CAPVT LV.

IOHANNES Dubrauius, Ludouici huius nominis II. Hungariæ Bohemiæque Regis res geſtas, & quomodo in flore ætatis ſuæ (agebat enim 21. ætatis annum) dignus certè longiori vita, infelix iuuenis (qui neſcio imprudentiore an inauſpicatiore conſilio, cum exigua militum tumultuariorum, & magna ex parte ruſticorum inermium manu, contra exercitatiſſimas copias Solimani, ſtare non dubitarit) prope Mohacium in riuulo, Anno 1526. 29. Sextilis miſerè extinctus ſit, deſcribens, Tria peculiaria in illo fuiſſe adnotata, cuncta nimis præcocia, ait; Quòd citò adoleuerit: ante tempus barbam emiſerit: & vix annum decimũ octauum ingreſſus, canos oſtenderit. Quibus inſuper præcox eius natiuitas addi poteſt. nulla enim cute vel pelle tectus, in lucem editus eſt, quam tamen poſtea, medicis arte naturam iuuantibus, eſt cõſequutus; ſicut hæc, & alia inprimis de ſpectro quodam, quæ infelicis ominis loco habita fuêre, Iohann. Leunclauius noſter, vir multarum rerum experientia & eximia eruditione præditus, notauit. In omni quoq; ſtirpium, inquit Lemnius, genere ac fructibus obſeruamus, ſerotina diutiùs aſſeruari; quæ verò feſtinantiùs matureſcunt, flaccida vietaque fieri, ac putredini obnoxia. Celeriùs ſiquidem occidit feſtinata maturitas. Quocircà minùs nobis probari ſolet in adoleſcentibus præcox ac pręmaturum ingenium; tum pleraque naturæ munia, aut corporis dotes, quæ præter vulgatam conſuetudinem, aut quàm ea fert ætas, præſtantiùs ſe proferunt. Tales enim minùs vitales conſpici ſolent, morteque properata confici. &c. Rectè itaque Quintil. dicit: Ingeniorum velut præcox genus, non temerè vnquam peruenit ad frugem. Sic quoque non ſolùm videmus floſculos vernos, qui citò proueniunt, mox interire; ſed multo magis actiones & conſilia præcocia non abſque diſpendio parum diuturna cernimus. Quò reſpexit pulcherrima admonitio Menandri:

In hiſtor. Bohemica prope finem.

In Pandect. hiſto. Turc. n. 221

Lib. 2. cap. 39. de occult. natur. mirac.

Lib. 1. orat. inſtit.

βουλὴν ἁπάντος πράγματος προλάμβανε.
βουλῆς γὰρ οὐδὲν ἐστὶν ἀσφαλέστερον.

Conſilium in omni præeat negocio.
Conſilio aliud haud eſſe tutius poteſt.

Rectiſſimè igitur reprehenditur eorum inſcitia, audacia vel inſolentia, qui res arduas præcoci & temerario auſu ſuſcipere, & perficere ſatagunt, neque priùs prudenti deliberatione habita perpendunt, qualis euentus expectandus ſit. Quamobrem prudens eſt Annibalis apud Liuium oratio, vbi ita dicit: Quòd ſi in ſecundis rebus bonam quoque mentem darent dij; non ea ſolùm quæ euenissent, ſed etiam ea quæ euenire poſſent, reputaremus. &c. Quid enim obſecrò aliud iſti faciunt, quàm vt mala attrahant, ſicut Cæcias nubes, vt eſt in adagio, vel potiùs, vt hydram illam Lernæam ſecent? Hoc enim prouerbium vſurpatur in eos, qui vnum aliquod malum intempeſtiuè tollentes, pluribus malis ſeſe, ex eodem fluentibus, inuoluunt. Nam plerunque fit, quum vni incommodo, in quod ſua imprudentia inciderunt, mederi volunt, vt in alia multo atrociora incurrant. Id ipſum Senecæ ignotum non fuit. Negocia inquit quædam abrumpi quidem poſſe, explicari non poſſe, quòd negocium ex negocio ſeratur, & occupationi occupatio velut vnda ſuccedat vndæ. Siquidem facilius nil eſt, quàm commenticio prætextu turbas excitare, & ſtabilita conuellere, vel vt Pindarus ait, πόλιν σεῖσαι; verùm turbata & labefactata in tranquillum ſtatum reſtituere, hoc opus, hic labor eſt, vt ille dicit. Vnde accidit, vt mox pœnas dignas temeritatis, cum proprio aliorumque magno incommodo, ſæpè etiam exitio, dare ſoleant. Hoc eo grauius eſſe ſolet, ſi in principe viro tale aliquid contingit. Quemadmodum enim quum nauta errat, modicum affert nauigantibus nocumentum; quum verò ipſe gubernator, totius efficit nauigij perniciem: ſic & in ciuitatibus ſi quis ex ſubditis peccet, nõ tam Remp. quàm ſeipſum lædit; ſin verò ipſe Princeps, vniuerſæ infert Reipub. detrimentum. Hoc monuit Ageſilaus apud Xenophontem, qui priuatorum hominum errata modeſtè fert, principum verò maxima exiſtimat. Iudicat enim ab illis pauca, ſed ab his mala multa conſtitui. Prudenter autem quærit Cominæus: Quando Principes eorumque familiares aut ciuitates aliquid delinquunt, quis de ea re queſtionem habebit? & habita quæſtione quis ad iudicem deferet? quis iudicis perſonam ſibi ſumet? quis pœnam conſtituet? Certè, reſpondet, querimoniæ & lacrymæ miſerorum hominum, quos *Lib. 10.*
crude-

crudeliter vexarunt; item viduarum & pupillorum gemitus atq; ſuſpiria, quos parentibus atque maritis inhumanè ſpoliarunt; breuiter eorum quos afflixerunt, & fortunis omnibus denudarunt, lamentationes atque plangor, erunt accuſationis loco, quam illi coram ſupremo DEI tribunali ſiſtent, qui magnitudine ſcelerum offenſus, non ſemper concedit diuturniorem impunitatem, ſed illos aliquando verberat præſentibus pœnis, ita quidem euidenter ac clarè, vt dubitari non poſſit, ipſum eſſe iuſtiſſimum impietatis noſtræ vltorem. Et paulo antè dicit: Quòd ſi certò ſtatueremus eſſe Deum, qui ſcelus nullum ſinit impunitum; eſſe perpetuas & ſempiternas pœnas, quibus affliguntur impij; credibile eſt neminem fore, qui violenter, aut auarè, vel crudeliter aliquid ageret. &c. Etſi autem turbulentiſſimis Reipub. temporibus pleraque à Regibus fieri præter ordinem fasque certum eſt, quæ inuiti faciunt, ſimiles rectoribus nauium, quos tempeſtas ſæpe à vicino portu in remotiſs. ſcopulos nolentes rapit: tamen in oculis principum auri & ceterarum rerum ſæpè penuria eſt; at mali conſilij copia ab ijs aut nunquam, aut rarò abeſſe conſueuit. Praua etenim & temerè ſuſcepta conſilia, duri & infauſti rerum exitus, plerunq; è veſtigio conſequuntur. Ideoque temeritas definiri ſolet: eſſe defectum conſilij, & præcipitationem quandam, quæ imprudentiæ cognata eſt, & per quam ea fieri dicuntur, quæ ratione non geruntur, vel propter impetum voluntatis, vel paſſionis, vel ex contemtu. Ob hanc rem contineri ſub pręcipitatione, quæ reſpicit vtrumque, ſed magis primum. Rectè itaque Horatius: *Papir. Maſſon. lib. 2. annal. Francor. Idem lib. 3. Lib 3. od. 4.*

Vis conſilij expers mole ruit ſua;
Vim temperatam dij quoque prouehunt
In maius: iidem odêre vires
Omne nefas animo mouentes.

Ob hanc cauſſam D. Ambroſius, quum olim apud Theſſalonicam ſeditio eſſet exorta, & Theodoſius Imp. ira incenſus, ex improuiſo plebem ad ludos congregatam, à militibus obtruncari iuſsiſſet, perſuaſit Imperatori, vt in omni pœna capitali ſumenda, ſpacium triginta dierum interponeretur, à lata ſententia ab Imperatore, ne is impetu & furore illa faceret, quorum etſi poſtea eum pœniteret, ea tamen non poſſent ampliùs emendari, & hac ratione locus miſericordię vel pœnitentię non periret, ſicut legimus in Sozomeni hiſto- *Lib. 7. cap. 24.*

Lib.5. de ciuit. Dei cap. 26. *L. ſi vindicari C. De pœnis.*

ni hiſtoria Eccleſ.& c.cum apud Theſſalonicam q. Item Auguſtin. Eamque legem habemus in noſtro Codice Iuſtin. Sanè ijs de quibus diximus accidit ſimile quiddam ei, vt mihi videtur, quod aiunt cōtigiſſe cuidam, qui in equũ cōſcenderat furentem. Raptans enim illum ferebat equus; at hic non magis deſcendere equo currente potuit. Et quidam obuiam factus interrogauit eum, Quò abiret? ille vero inquit: Quò iſti placet, demonſtrans equum. Et eos ſi quis interroget; quò ferimini? vera volentes dicere, reſpondebunt ſimpliciter quidem; quò cupiditatibus placet: in parte verò quò quidem voluptati, aliquando autem quò gloriæ, aliquando verò rurſum lucri auiditati, aliquando verò ira, aliquando verò metus, aliquando verò aliud quid tale eos euehere videtur. Vnde videmus, quòd plerique interdum, cùm homines ſint, ex inſperato in grauiſsimas clades incidunt, non tam eorũ qui patiuntur, quàm fortunæ, & eorum qui agunt, culpa euenire: quòd verò ſpontè ſeſe & per imprudentiam nonnulli calamitatibus obijciunt; apertum eorum, qui patiuntur, errorem eſſe. Ideò ſi quos in grauiorem aliquem caſum fortunæ ſæuitia deductos intelligimus, non ſolùm miſericordia proſequimur, ſed quantum in nobis eſt, veniam opemque præſtamus. Quos verò per imprudentiam aut peruerſitatem ſuorum ſibi malorum autores cognoſcimus extitiſſe, reprehendimus, culpamus atq; odio habemus. Hoc etiam mouit eundem Cominæum, vt reprehendat Principes, qui cùm autoritatem ſummam beneficio DEI teneant, maximè tamen ſint vituperandi, quòd officio ſuo deſint. Et pergit: Iis qui furore & amentia quadam vexantur, exprobrari nihil poteſt: qui autem ingenio non ſunt deſtituti, & commoda vtuntur valetudine, ij minimè deplorari debent, quando per ignauiam & ocium in calamitatem aliquam incidunt. Extat hac de re inprimis memorabile exemplum Iacobi IIII. Regis Scotorum. Is enim præcoce & iuuenili ſtoliditate & torpore, licet & diuinitus (vti putabatur) & à ſuis proceribus admoneretur, ſeipſum atque potiorem partem nobilitatis Scoticæ perdidit. Hoc ſanè luculenter deſcribitur à Buchanano. Dum Rex, inquit, ad exercitum proficiſcens Limnuchi veſpertinas in æde ſacra conciones audit; ſenex quidam ingreſſus eſt, capillo in rufo flaueſcente, ac in humeros ꝓmiſſo, fronte in caluiciem glabra, capite nudo, veſte longiuſcula cyanei coloris

Polyb.lib.2.hiſtor.

Lib.9.

De reb. Scotic. lib.13.

ris amictus,ac linteo cinctus,cetero aſpectu venerabilis; is Regem quærens,per turbam obſtantium penetrat. Vbi ad eum acceſſit,ruſtica quadam ſimplicitate,ſuper ſoliũ,in quo ſedebat Rex,innixus, Rex,inquit,ego ad te ſum miſſus,vt te admoneam,ne,quò inſtituiſti, progrediaris;quam admonitionem ſi neglexeris,non erit è re tua,nec eorum qui te comitabuntur. Pręterea præmonere ſum iuſſus, ne mulierum familiaritate, conſuetudine, aut conſilio vtaris; ſecus verò ſi facies,&damno & ignominiæ tibi res erit. Hæc locutus turbæ ſeſe immiſcuit, nec, quum precibus finitis Rex eum requireret, vsquam comparuit. Quod eo magis mirum viſum eſt, quòd eorum,qui propiùs asſtiterant,atq; eum obſeruarant, auidi multa ex eo ſciſcitandi,nemo eius diſceſſum ſenſerat. Hæc Buchananus, ſicut ex oculatis teſtibus cognouit, hiſtoriæ ſuæ inſeruit. Verùm quum Rex iſta monita,nec non & ſuorum procerum, diſſuadentium prælium cum Anglis, conſilia ſalutaria contemneret, & amori nobilis feminę captiuæ,omiſſa re militari,nimis indulgeret; ocioſoq; exercitui in agro ſterili,commeatus deficeret,& ideo extenuarentur eius copiæ; paulo pòſt memorabili prælio ad Fluidonem victus, & vnà cum ſua nobilitate ferè vniuerſa, cæſus eſt. Memini etiam, quum hac de re ſermo incideret,parentem meum optimum dicere ſolitum, euenire ijs,qui ita præcipites in rebus agendis ſunt,ſicut Eucrates ille Lucianicus ſibi eueniſſe, in dialogo, cuius titulus eſt Philopſeudes, refert. Ait enim, quum vidiſſet Pancratem quendam Magum Ægyptium,multa miracula facientem; ſe paulatim in eius amicitiam inſinuaſſe, adeo vt omnia propemodum arcana communicaret. Tandem autem Magum hunc illi perſuaſiſſe, vt famulis omnibus in Memphide relictis, ſe ſolus conſequeretur,neque enim defuturos miniſtros. Atq; ex eo tempore,inquit,ſic vitam duximus: Quum in diuerſorium quodpiam veniremus,homo accepto piſtillo, ſcobináue,aut peſſulo, veſtibus implicans,quum in id carmen quoddam dixiſſet, effecit vt ambularet,vtque alijs omnibus homo videretur. Illud ergo abiens & aquam hauriebat,& cœnam parabat,inſtruebatque, atq; in omnibus commodè ſubſeruiebat,miniſtrabatque nobis. Deinde poſtquam iam ſatis huius miniſterij fuit, ſcobinam rurſus ſcobinam, ac peſſulum peſſulum, aliud recitans carmen,reddebat. Hoc ego vehementer conatus non reperiebam, quo pacto ab illo expiſcarer.

rer. Nam id mihi inuidebat, quanquam in aliis eſſet facilimus. At quadam die in anguloquodã tenebricoſo clam illo deliteſcens, ſubauſcultaui propiùs incantationem illã. Erat autem triſyllaba. Tum ille quũ piſtillo mandaſſet, quæ curanda erant, abiit in forũ. At ego poſtridie illo apud forũ occupato, acceptũ piſtillum quum ornaſſem, ſyllabas illas ſimili modo pronuncians, aquã iuſſi vt hauriret. Tum impletam amphoram quum tuliſſet, deſiſte, inquam, nec aquam ampliùs haurito, ſed rurſus eſto piſtillũ. At illud mihi haud ampliùs obtemperare volebat, ſed aquam hauriebat continuè, quoad hauriendo totam domum nobis impleret. At ego quum reſiſtere huic rei non valerem (timebam autem, ne Pancrates reuerſus, id quod etiam euenit, iraſceretur) correpta ſecuri piſtillum in duas partes diſſeco. At vtraque pars amphoram ſumens hauriebat aquam, iamque vnius loco duo mihi miniſtri eſſe cœperunt. Interea Pancrates ſuperuenit, ac re intellecta, illas quidem in ligna rurſus, quemadmodum ante carmen erant, mutauit. At ipſe, me relicto, neſcio quò clanculũ ſe ſubducens, abiit. Hactenus Lucianica fabella. Huc reſpexiſſe videtur diuinus ille Plato. Qui, inquit, ſuperbia elatus eſt, quòd honoribus antecellat, vel corporis forma polleat, qua cùm iuuenilis animus dementia ſimul ardeat & petulantia, quaſi nec principe nec duce illo indigeat, ſed aliorum ipſe ſufficiens ductor ſit, is penitus à DEO deſeritur. Deſertus autem & alios huiusmodi nactus exultat, omnia ſimul perturbans, multiſque videtur minimè contemnendus; breui tamen poſtea inculpabili DEI iudicio punitus, ſeipſum, domum ſuam, ciuitatemque vniuerſam ſimul euertit. Hoc ita eſſe apparet exemplo, quod noſtra memoria in vicinia accidit, quum quidam princeps rerum ſucceſſu momentaneo ferox, arcem quandam nobilis cuiusdam aliquantiſper obſediſſet, quæ certis conditionibus (inter quas præcipua fuit, vt præſidiariis poteſtas diſcedendi libera & tuta concederetur) in poteſtatem eius tradita eſt. Euenit autem, quum ipſe cum exercitu eam intrare vellet, vt vnus inter præſidiarios ex quadam ſumma arcis turri, neſciens adhuc, quod cum hoſte pactum & transactum eſſet, emiſſo tormento maiuſculo, quendam non procul à principe equitem interficeret. Quo facto is ita excanduit, vt non habito reſpectu reliquorum præſidiariorum, quibus inſciis cædes iſta facta, & liber abitus permiſſus fuerat,

De legibus.

cos

eos omnes vnà cum parocho, proximæ arbori, in qua huic tanquam honoris cauſſa, ſupremum locum tribuit, planè contra leges militares, & inter Germanos antea inaudito exemplo, ſuſpendi iuſſerit. Etſi autem plerisque ex conſiliariis principis & militaribus viris, hoc tam præceps & crudele factum diſpliceret, & ſecum tacitè id deteſtarentur; tamen veriti principis iram, cuius alioquin vſque adeo potens non erat, non auſi ſunt palàm contradicere. Verùm accidit, vt paulo pòſt mitigato in principe feruore animi, ipſe & alii, non ſine indignatione tam triſte ſpectaculum, optantes facta infecta reddi poſſe, abominati ſint. Et mox experientia demonſtrauit, omnia eius & ſuorum conſilia & actiones deinceps infauſtas, cum ſua & multorum pernicie fuiſſe, donec obæratus & extorris, non vſitato morbi genere, inter acerrimos cruciatus extinctus fuerit. Eandem fortunam aſſeclæ eius & ſuaſores ſcelerum plerique experti ſunt. Etenim Nemeſis & interfectorum ſanguis eos tam diu perſecuti ſunt, donec & ipſi miſerè perierunt. Hoc quoque olim accidit, quum Carolus potentiſs. Dux Burgundiæ, Granſouium aliquantiſper obſediſſet, & præſidiarii cum illo tranſegiſſent, vt incolumibus cum ſuis armis in tuta loca diſcedere liceret; is autem deditis fidem ſoluiſſet, & præcipiti cõſilio eius iuſſu, aut ſuſpenſi, aut in proximum lacum, longiſſima reſte connexi, ſubmerſi eſſent. Nam hac crudelitate erga inſontes, qui fidem ſuam ſecuti erant, commiſſa, mox ita immutatus fuit eius animus, vt faſtu quodam contemtis ſubditis ſuis, ſuam ſalutem exteris commiſerit, nihilque proſperè deinceps geſſerit, ſed infelici conatu multa tentauerit, donec bellum ex bello ſerens, & multis præliis profligatus, ad Nanceium in fuga miſerè occubuerit; Princeps alioquin magnanimus, potens, & multis virtutibus ornatus.

Hic ſolet euentus facta cruenta ſequi.

Eius epitaphium rude ſanè, in Annalibus Epiſcoporum Colonienſium, nec non in deſcriptione Burgundiæ Heuteri lib. 5. tale legitur:

Te pacis piguit, te tæduit atque quietis
Carole, ſicq; iaces, iamq; quieſce tibi.

Laudatur igitur non immeritò Ludouici XI. Regis Galliarum dictum: Dedecus & detrimentum eſſe comites ac veluti pediſſequas « ſuperbiæ & temeritatis. Experientia enim nos docet, Ambitionis « exitum eſſe ignominiam: modeſtæ autem ſubiectionis gloriam.

Hac

Hac de re, vt priſcis exemplis hoc caput concludamus, habemus memorabile exemplum apud Thucydidem, quum Athenienſes nulla legitima cauſſa, ſed ſuperba oſtentatione potentiæ, Syracuſanos debellare conſtituiſſent. Quum enim Thraces mercenarii milites tardiùs aduenisſent, quàm vt cum claſſe Athenienſium in Siciliam transportari poſſent; eos propter præſentem pecuniæ inopiam ſtatim dimiſerunt, nolentes tantis ſumtibus ciuitatem onerare. Ii in reditu Mycaleſſum ciuitatem mediterraneæ Bœotiæ, ex improuiſo occuparunt; domos priuatas pariter & loca ſacra diripuerunt; & homines obtruncarunt, nulli ętati parcentes, verùm omnes obuios pariter occidentes, etiam pueros & mulieres, inſuper iumenta quoq; & quicquid viuum videbant, interficiebant. Thracum enim genus ſimile eſt his, qui maximè ſunt barbarici; præſertim quando ſunt ſecuri, tunc auidiſſimi ſunt cædis. Fuit igitur tunc in illa ciuitate magna perturbatio, tumultus, & omnis ſpecies exitii. Nam etiam in ludum literarium irruperunt, vbi pueri docebantur, quorum in ea ciuitate maximus numerus erat, & iam primùm ibi conuenerant; illos omnes iugularunt. Hæc calamitas Bœotiorum, quæ illis præcoci Athenienſium conſilio, eorumque peſſimo auſpicio accidit, fuit ſanè atrociſſima, neque poſthac vllum ſucceſſum habuerunt Athenienſes, ſed amiſſo exercitu, & claſſe inſtructiſſima, ipſi tandem ex ſumma felicitate in miſerrimam ſeruitutem inciderunt. Alterum exemplum habemus in Crœſo potentiſs. Rege Lydiæ. Quum enim in ſuo florentiſs. regno, ocii impatiens eſſet, & bellum Cyro Regi Perſarum, absque vlla legitima cauſſa, ſed tantùm proſperitate rerum & luxu ſuperbus, inferre vellet, ob eamque cauſſam legatos ad Delphicum oraculum diſſimulato habitu, & vnde veniſſent, miſiſſet; ita reſpondiſſe Pythiam Cedrenus refert:

Eſt menſura maris, numerus mihi notus arenæ,
Elinguis animi ſenſa & cognoſco tacentis.
Sed mihi rex Crœſus, cupiuntq; illudere Lydi.

Tum demum expoſita vera cauſſa legationis, ita reſpondit oraculum:

Crœſus Halyn penetrans magnam peruertet opum vim.

Danielem autem ex prophetia Iſaiæ Cyro indicaſſe, eum victorem fore, quod & in Suidæ hiſtoricis legimus; hocque quum accidiſſet,

cidiſſet, Cyrum ideo Iudæos ex captiuitate Babylonica domum remiſiſſe, tradit idem autor. Poſtremò hæc confirmantur exemplo Perſei potentiſs. Regis Macedoniæ. Is enim quum familiarium & inſontum cæde delectaretur, & ambitione atque elatione animi turgidus omnes contemneret; accedente auaritia quoq; ex eo ſtatim mutatus, crudelis, & præceps in omnes, nec in eo ſanum nec prudens quicquam poſtea fuit. Et quum antea conſilio & ratione multùm valuiſſet, & audaciſſimus in pugnis fuiſſet, quatenus ex imperitia non lapſus eſſet: ſubitò & præter expectationem ad timiditatem & ſtultitiam ſe conuertit, & leuis & mutabilis repentè, & ineptus aduerſus omnes eſſe cœpit, fortuna relinquere eum incipiente: vt multos videre eſt, mutatione progrediente, ſolito imprudentiores factos, ſicut poſt Liuium & Plutarchum, Suidas in ſuis hiſtoricis tradidit. Ob eam rem prudens eſt admonitio Pauli Æmylij apud Liuium. In ſecundis rebus, inquit, nihil in quenquam ſuperbè ac violenter conſulere decet, nec præſenti credere fortunæ, cùm quid veſper ferat, incertum ſit. Is demum vir erit, cuius animum nec proſpera flatu ſuo efferet, nec aduerſa infringet. Rarò namque ait Aſdrubal Hædus in Senatu Romano apud eundem Liuium, ſimul hominibus bonam fortunam, bonamque mentem dari; populum Romanum eo inuictum eſſe, quòd in ſecundis rebus ſapere & conſulere meminerit. *Lib. 5. Decad. 5.*

De ſignis antecedentibus pœnas propter delicta meritas.

CAPVT LVI.

PLERVNQVE fit, vt homines, eorum appropinquantibus malis, prudentiam in primis & ſalubriora conſilia, quorum ope imminentes calamitates vitare potuiſſent, amittere & negligere ſoleant, efficiantque, quod miſerrimum eſt, vt quod accidit, etiam meritò accidiſſe videatur, & caſus in culpam tranſeat. Præſagium autem Principum ruinæ, vt Cominæus prudenter monet, nullum eſt certius, quàm vbi DEVS mentem illis ita

imminuit, vt ſapientum conſiliis repudiatis, prouehant homines nouos,ſtolidos, vecordes & aſſentatores, qui omnia ad ipſorum gratiam faciant & loquantur. Nam ſimul atq; hæc eueniunt Principi, ipſi à Deo ruinam & perniciem imminere certò ſtatuere poſſumus. Quod ſanè hisce elegantiſs. verſiculis exprimitur:

Iratus ad pœnam Devs *ſi quos trahit,*
Auferre mentem talibus primùm ſolet,
Caliginemq́ʒ offundit, vt ruant ſuas
Furenter in clades, ſibi quas noxiis
Accerſierunt vltrò conſiliis malis.

Hoc piis cogitationibus explicauit Irenæus ex ſcriptoribus Eccleſiaſticis vetuſtiſſimus, vbi dicit, Eos qui in eligendo ſibi malo ſunt procliuiores, aduerſa, quæ ſibimetipſis contrahunt, Deo imputare ſolere, cùm nihil aliud ſit, INDVRARE COR PHARAONIS, ET EXCÆCARE OCVLOS POPVLI, apud Devm, quàm gratiam ſuam, quæ ſe largè volentibus infundit, ab iniquè agentibus auertere. Nam ſimul ac quis Devm dereliquit, quæ bona ſunt aſpernatus: amiſſa ſpiritus gratia, omnibus inde afficitur incommodis, viam rectam non videt, & contumacem ſe opponit ad admonitiones, nullo pollet animæ ſenſu, vt ſciat reprobare malum, & eligere bonum. Ita dicimus eum à Deo excæcari & obdurari, quemadmodum ſolem occidentem receſſu à nobis noctem facere, cùm alioqui nihil à Deo niſi bonum emanet, quemadmodũ à ſole ſemper lumen & calor. Huc reſpiciunt ea quæ Auguſtin. ſcribit. *Lib.15.de ciuit. Dei.cap. 25.* Ira Dei, inquit, non perturbatio animi eius eſt, ſed iudicium, quo irrogatur pœna peccato: Cogitatio verò eius & recogitatio mutandarum rerum eſt immutabilis ratio. Neque enim videlicet, ſicut hominem iratum, ita Devm facti ſui pœnitet, cuius eſt de omnibus omnino rebus tam fixa ſententia, quàm certa præſcientia. Sed ſi non vtatur ſcriptura talibus, non ſe quodammodo familiariùs inſinuabit omni generi hominũ, quibus vult eſſe conſultum, vt & perterreat ſuperbientes, & excitet negligentes, & exerceat quærentes, & alat intelligentes. quod non faceret, ſi non ſe priùs inclinaret, & quodammodo deſcenderet ad iacentes. &c.

Lib. 22. Et ibidem de voluntate Dei ita ſcribit: Non commutatur Dei voluntas, ſed nos mutamur. Is autem quodammodo mutari videtur, quum vbi fuerit antea lenis, iratus apparet: ac è diuerſo, quum priùs

prius iratum ſe præbuerit, deinde ſe quodammodo lenem offert. Quando itaq; nos ipſi mutamur, eum in hisce quæ patimur quodammodo immutatum inuenimus. Quemadmodum ſol videtur immutari, quum ipſi lippi efficimur, aut aliquo modo læſos oculos habemus. Nam qui antea blandus, hilaris & ſuauis erat, moleſtus & noxius incipit eſſe, non ſanè quoad naturam ſuam, quæ manet eadem, neq; immutata eſt, ſed noſtro morbo ſeu vitio, in quod recens incidimus. &c. Siquidem teſte Suida, in DEVM nulla cadit pœnitentia. In mutationes verò certo conſilio res humanas ſinit incidere, ſicut Iudæorum ſacerdotium terminauit, & regnum Aſſyriorum, Babylonis, Macedonum ſuſtulit. Quemadmodum autem hac de re innumera exempla tam vetera quàm recentia paſſim occurrunt: ita omiſſis iis omnibus tantùm accuratiùs perpendemus ea, quæ Dauidi, alioquin optimo & ſanctiſſimo Regi acciderunt, quum contra præceptum DEI expreſſum, & monita conſiliariorum, ſubditos ſuos nulla neceſſitate, ſed ſuperbia & elatione quadam animi, recenſere iuſſiſſet. Etſi autem hac in re admodum imprudenter & inſolenter fecit, tamen mirum alicui videri poſſet, quare non ipſe ſolus, ſed propemodum innumera multitudo, vtpote inſons, potiùs peſte conſumta ſit. Verùm hoc ſingulari iudicio diuino factũ fuit. Nam id patet ex verbis textus: Et addidit furor DOMINI (vel vt accuratior interpretatio habet, naſus DOMINI) iraſci contra Iſraëlem, commouitque Dauid. &c. Ideoq; Cedrenus ait: Quum peccatores & contemtores DEI grauis aliqua & inſolens manet calamitas, quam omnia æqua diſpenſans lance DEVS immiſſurus eſt: tũ populi Principibus permittit, vt aliquod malum facinus perpetrent. id eò fit, ne temerè aut fortuitò, ſed iuſto iudicio mala infligi putentur. Neque exiſtimandum eſt propter ſola Principum delicta, peſtes, ingentes calamitates, communesque populi interneciones accidere. Immò autem omnes legis aut naturalis, aut ſcriptæ, violatæ rei ſuo tempore dignis afficiuntur ſuppliciis. Ac ſacra ſcriptura, cùm ob infinitatem peccatorum, quæ à ſingulis hominibus committuntur, ab eorum enumeratione abſtineat, Regis delictum tanquam pœnæ cauſſam ſubditis commemorat. Cuius rei exemplum hiſtoria Dauidica ſuggerit. Nimirum ira DEI malum Iſraëlitico populo parabat, propter multiplices violationes; ſpiritus autem Dauidem ad recen-

In hiſtoricis.

Lib. 2. Samuel. cap. 24.

ſionem populi impulit. Qua peracta, manè Gadus à Deo miſſus vates eum conuenit, optionemque vel triennium penuriæ per regnum, vel trimeſtris fugæ inſequentibus hoſtibus, vel triduanæ per regnum peſtis liberam propoſuit. Dauid circumſcriptum ſe miſeriis faſſus, in Dei multipliciter miſericordis, quàm in hominum crudelium manus ſe incidere malle dixit, ſibique mortem delegit. Metebatur tum triticum, & diuinitus immiſſa peſte, à diluculo vſque ad prandii horam interierunt 70000 hominum. Hactenus Cedrenus. Hinc apparet, quando propter impietatem Regibus vel Principibus animus excęcatur, vt repudiatis ſalubrioribus conſiliis, ea conentur perpetrare, quæ impia & pernicioſa ſunt; *In Prouerb. cap. 28.* non ſolùm eos in culpa eſſe, verùm etiam delicta populi. Quò Solomon prudentiſs. Rex reſpexiſſe videtur, dicens: Propter delicta *Cap 10.* terræ ſæpè mutantur Principes. Et Siracides: Regnum à gente in gentem transfertur propter iniuſticiam. Nam vt ad corpus tuendum non ſatis eſt, ſi caput ſanum ſit; ſed & cetera membra munere ſuo fungi neceſſe eſt: ſic non ſatis eſt, Principem ipſum culpa vacare, niſi in miniſtris debita diligentia & virtus proportione reſpondeant. Vnde idem Cedrenus ſcribit, quendã ex religioſis, Phoca imperante, Devm ad diſceptationem prouocare auſum, queſtũ eſſe, cur tam impium Chriſtianis impoſuiſſet Imperatorem; audiuiſſe eũ vocem, quum quidem neminem videret, ſibi dicentem, DETERIOREM ALIVM INVENIRI POTVISSE NVLLVM. AT *Lib. 5. cap. 1. eccleſ. hiſt.* HOC MERVISSE CONSTANTINOPOLITANORVM VITIA. Rectè itaq; Theodoritus monet, Quòd benignus Dominus quaſi menſura quadam, ac trutina miſericordiæ & iuſtitiæ vtens, vbi intellexerit magnitudinem ſcelerum ſuperare menſuram benignitatis, tum iuſta animaduerſione vlteriores progreſſiones coërceat.

Faciem indicem eſſe animi, Et Devm *ſolum eſſe* καρδιογνώστην.

Capvt LVII.

Cap. 19. Siracides prudentiſſimè dicit: De aſpectu cognoſci aliquis poteſt, & mente præſtans facilè cognoſcitur factus obuiam. Quod quidem tam in bonis quàm malis locum habet,

habet, ita vt plerunque ex conſtitutione corporis, vel virtutes vel vicia emineant. Hoc quoque Ariſtoteli non fuit ignotum, qui ex oris habitu morum aſpectū iudicare ſolitus fuit. Quibus, inquit, frons lata eſt, ſtupidi: quibus rotunda, iracundi ſunt. Id ipſum Galli prouerbio eleganti exprimunt, quū dicunt: *Orguilleuſe ſemblance, monſtre folle cuydance.* De vitiis habemus inſigne exemplum in Iuliano Cæſare, qui Apoſtata vel transfuga vulgò appellatus eſt. Nazianzenus enim quamprimùm eū aſpexit, coniecturam de ſuis moribus & ingenio ſumſit, cuius hæc ſunt verba, in oratione 2. contra Gentiles, quā de illo ſcripſit, quæ etiam à Socrate referuntur: Fecit me vatem geſtuū ipſius deformitas, & ingens admiratio, ſiquidem optimus vates eſt, qui ex coniecturis optimè ratiocinatur. Nequaquam verò mihi hæc boni hominis ſigna eſſe videbantur; colli crebræ conuerſiones, humeri alternis ſubſultantes, oculi torui, vagabundi, & furibundum quiddam contuentes, pedes inſtabiles, crebræ geſticulationes. Naſus contumeliam & contemtum ſpirans, figura vultus deriſionem ſignificans, quomodo variabatur? Riſus crebri altum crepantes: nutus, renutus ſine ſermone: ſermo interruptus, non complens ſententiam: interrogationes crebræ, confuſaneæ & ſtultæ: reſponſiones inconcinnæ, coaceruatæ, inter ſe diſſidentes, & ſine ordine. Quis ſingula deſcribat? Talem vidi ante facta, qualem poſtea facta ipſa oſtenderunt. Et ſi adeſſent, qui tunc mecum fuerunt, & eadem viderunt, teſtes eſſent huius meæ narrationis, qui meminerint etiam me ediddiſſe hanc vocem: Quantam peſtem Romana monarchia nunc alit. &c. Eodem modo dignitas & virtus ex facie ſtatim elucet, de qua re habemus exemplum in Vlyſſe. Eum enim naufragio eiectum in littore, nudum veſtibus, virtute tamen ornatū Phæacum multitudo conſpiciens, ceteris fortunatis Phęacibus venerabiliorem admirata eſt. Quamobrem & Poëtarum princeps Homerus ſubiicit, debere virtutem mortalibus eſſe curę. Magna enim, teſte Plutarcho, eſt vis virtutis, apud omnes gentes, cùm non ſolùm bonos, ſed etiam improbos ad ſe amandum alliciat. Alterum non minùs memorabile eſt in Traiano, qui quum Agarenos in vrbe quadam, vt refert Dio, obſediſſet, eiusq; muros ſine regio ornatu, vt hoſtem falleret, circumiiſſet; generoſa, inquit, canicies, & oris maieſtas principem prodidit, & quis foret in ementito habitu, facilè oſtendebat. In eum igitur ho-

Lib. 3. cap. 19. hiſtor. Eccleſ.

ſtes, quem Regem ſuſpicati erant, ſagittas frequentes coniecêre, quarum tanta vis fuit, vt qui ponè Cæſarem ſequebatur, transfixus fuerit. Siquidem teſte Q. Curtio, hominibus barbaris in corporum maieſtate veneratio eſt, magnorumque operum non alios capaces putant, quàm quos eximia ſpecie donare natura dignata eſt. Suetonius quoque de Tito Veſpaſiano ſcribit, quòd in puero ſtatim corporis animique dotes explenduerint, magis ac magis deinceps per ætatis gradus, forma egregia, & cui non minus autoritatis ineſſet quàm gratiæ. Id ipſum veteres etiam diligenter obſeruaſſe teſtis eſt Cicero, qui pulchritudinis duo genera facit. Vnum virile, quam dignitatem dicit: alterum muliebre, quam venuſtatem appellat. In oratore autem perfecto vtrumq; coniunxit. Vultus verò, inquit, qui ſecundùm vocem plurimum poteſt, quantam affert tum dignitatem tum venuſtatem? Id Plinius etiam notauit, vbi dicit: Iam firmitas, iam proceritas corporis, iam honor capitis, & dignitas oris, nonne longè lateque principem oſtendant? Dignitatem enim pro oris probitate morumque præſtantia in facie eminente ſæpiùs poni, diligenter obſeruauit doctiſs. Budæus. Vnde legimus quòd veteres Pompeio Magno frontis honorem, & os probum, velut maximum naturæ munus tribuerint. Ipſa enim frons ſeueritatis & clementiæ index eſt. In oculis quoque Veteribus religio fuit; ſiquidem in iis imago & natura hominis ac tacitus ſermo mentis maximè exprimitur. Quemadmodum enim cauda leonibus, aures equis, animorum indicia præſtant: ſic ex oculis hominum mentis imago apparet. Etenim ex his virtutes vitiaque agnoſcimus; iratum vel propitium animum; lætum aut affectum perpendimus; dignitatemque oris oculi exhibere conſueuerunt, vitamq; à morte diſtinxerunt. De qua re prolixè & eruditè diſputat Leuin. Lemnius, vbi quoque dicit; Medicos in morbis ſtudioſè oculorum conſtitutiones contemplari. Si enim rubore perfuſi ſunt, aut ſanguineis filamentis ſtriati; ex cerebri inflammatione, furorem ac phreneſin indicant. Quòd ſi liueſcant, aut plumbeo nigroque colore perfuſi ſint, caloris natiui extinctionem, vitæque interitum denunciant. Inſtabiles autem, pernictantes, mobiles, inquieti, inconſtantes, mentis alienationem & delirium deſignant. Languidi, humentes, flaccidi, lacrymis perfuſi, tenebroſi, tremuli, rigidi, vibrantes, tumidi, caui, conditi, obtuſi, conniuentes, præter diuer-

Lib. 6. de geſtis Alex. Magni.

Lib. 1. Officior.

In Panegyr. ſiue Traiano.

In annot. ſup. l. Imperatoris De decurion.

Alexand. de Alex. lib. 2. cap. 19. genial. dier.

Lib. 4. cap. 6. de occult. natur. miracul.

diuerſos animi affectus, in ſanis, tum in ægrotis non ſine vitæ pernicie, cerebri intemperiem, ex humorũ copia vel defectu, caliditate aut frigiditate cõmonſtrant. Luſci verò, pæti, ſtrabones & qui obliquo ſidere limiſq; obtuentur, præter contortos atq; in diuerſum conuulſos muſculos, huius naturæ errorem conſecuti ſunt. Quod vitium quoniam circa cerebrum mentis domicilium vel potiùs regiam conſiſtit, vt foris nonnihil oculos deformat; ita animum quoque quibusdam vicioſis affectibus imbuit. &c. Sic de oculis habemus egregium exemplum apud Liuium. Memoriæ enim tradidit, quòd oculi Romanorum viſi ſint ardere in prælio Samnitibus. Et Aquileienſes milites, qui ſubitò eruptione ex occulto cuniculo facta Attilam paucis comitatum inuaſerant (quem tamen non nouerant) poſtea faſſi ſunt, ſe nulla re magis perterrefactos fuiſſe, quàm quòd in eius oculis ſcintillas veluti igneas quum pugnans eos fremebundus aſſpiceret, emicantes cõſpexerint, ſicut Nicolaus Olahus ſcribit. Non fruſtra igitur Cornelius Tacitus dicit: Primi in omnibus præliis oculi vincuntur. Sic in hiſtoriis legimus C. Marium, à Minturnenſibus percuſſorem immiſſum vultus autoritate deterruiſſe, ob eamque rem incolumem dimiſſum, vt Plin. teſtatur. Huc referri poteſt, quod Ariſtoteles & Adamantius Phyſiognomici obſeruarunt. Eos videlicet, quibus ſubſanguineos oculos natura attribuit, eſſe inuerecundos & audaces: iracundos, quibus ſiccos: ebrioſitatem humidos oculos denotare: ſubrubeſcentes, ſi latè pateant, intemperantis oris hominem, mulieroſum, ſtolidum & aleonem. Si glauci ſanguineique fuerint, hinc calliditatem, inde veſaniæ proximiorem audaciam coarguent. Hinc etiam apud Homerum Achilles caninos oculos ob impudentiam obiicit Agamemnoni, quòd canes plurimùm oculis ſanguine ſuffuſis conſpiciantur. Sic quibus ſanguis craſſus eſt, feroces plerunque ſunt, improbis moribus, inhoſpitales, inhumani, & qui nullos ſentiunt vel admittunt conſcientiæ ſtimulos, nullo tanguntur metu, nulla ducuntur religionis reuerentia, nullo pietatis, nulloque mouentur humanitatis affectu: cuius generis ſunt nautæ, aulœdi, aurigæ, baiuli, vectores, & quotquot militiæ ſunt aſſueti, qui ob ſanguinis craſſitiem, denſoſque ac turbulentos ſpiritus, conſcientiam incraſſatam habent, mentemque vitiis obſcuratam, vt idem Læuin. Lemnius obſeruauit. Eodem modo complexio hominis

Lib. 7. decad. 1.

In Attila. cap. 13.

De moribus Germanorũ.

De viris illuſt. cap. 67.

Lib. 1. cap. 16.

de occult. natur. mirac.

minis interiorem animum prodit. Sanguinei enim plerunque ſunt audaces, promti, ſed impatientes laborum & temerarii. Phlegmatici turbidi, affectionibus obnoxii, tolerantes, circumſpecti. Cholerici veloces, agiles, elegantes, ſed præcipiti iudicio. Melancholici tardi, ſimplices, ſed maturo & graui iudicio, ſicut Fauſtus Longianus diligenter obſeruauit. Simili ratione homines qui habent carnem molliorem, prudentiores & ingenioſiores eſſe plerunque ſolent. Ideoq; ſtupidos παχυδέρμους, quaſi craſſipelles, aut denſicutes appellati à veteribus ſunt, teſte Suida in hiſtoricis. Eiusmodi autem prędictiones ex Metopoſcopia, quæ ex ſola vultus inſpectione interiores hominis perturbationes dijudicat, pro illicitis non habentur, vt Bodinus notat, qui hanc diſtinctionem ponit, quòd aliæ ſint naturales, vt ſubitus rubor pudorem, pallor metum denotat: aliæ humanæ potiùs quàm naturales, vt micantes bubonum oculi crudelitatem plerunque deſignant (quales Sylla & Cato Cenſorius habuit) & ſanguine guttati: eademque ratione ſimi dicuntur impatientes atque cholerici, naſones contrà plus valere prudentia & patientia. Atque hoc quidem epitheton inter cetera Devs ſibi arrogat, qui Moſen alloquens, proprietatibus decem hanc adiicit, אֶרֶךְ אַפַּיִם, id eſt magno naſo, vt Hiſpanica editio Complutenſis, & recentior Antuerpienſis ad verbũ exprimunt, & aliis quoque Bibliorum locis Devs ita vocatur, quod omnes interpretes exponunt, patientem, vt contrà breui naſo Hebræi promtum ad iram vel iracundum interpretantur. Hæc autem quæ diximus, non ſolùm in hominibus, ſed etiam in brutis locum habent. nam volucrum, quibus ad aucupium vtimur, ex pennarum coloribus cognoſcuntur naturæ animique. Accipiter enim fuluis & lucidis pennis, auroq; ſimilibus, reliquis nobilior & præſtantior habetur. Nam audacem, facilem, mitem, placidamque naturam eorum, qui ſic pennati ſunt, experimento venatores cognouêre. Illum verò qui ad albedinem tendit, fortem & robuſtum, ſed inferiorem primo iudicant. Rubri coloris accipitrum pennæ ſi fuerint; ſuperbum, audacem, iracundum, diſcolum atq; difficilem experti ſunt. At ſi ad flauum rubedo declinet, placidum magnique accipitrem æſtimant. Si autem ad nigredinem quoquo modo tendant pennæ, immitem, pertinacem, ſed robuſtum experiuntur

De duello lib. 5. cap. 7.

Lib. 1. cap. 5. de magor. dæmonomania.

Exod. 34.

Nigros

Nigros denique & eos maximè qui fuliginei ſunt, deteriores dixere. Sicut hæc & alia Beliſarius Neritinorum Dux diligenter obſeruauit. Cùm igitur ex facie & externo corporis habitu facilè animus appareat: nam qui iraſcuntur, calent; qui timent, frigent & pallent; quin etiam ſi vniuſcuiusque hominis vultum intueamur, nunquam aut rariſſimè hac & illa vice eundem eſſe conſpiciemus: modò enim iratum, modò lenem, modò triſtem, modò hilarem, modò hoc, modo illo affectu perturbatum comperiemus, ac prout diuerſæ rerum imagines animum perculerint, ita varias in vultu figuras conformabunt. Cùm igitur, inquam, horum motuum animi, facies & conſtitutio corporis index ſit, pii viri ſumſerunt inde occaſionem monendi, ex his ſignis & motu animi, diabolum coniecturam poſſe facere, quid agitemus in corde, eoque ſuas inſidioſas tentationes & ſagittas ad nocendum dirigere. Alioquin ſi animum per ſe intelligamus, nullo modo Sathanæ tantam potentiam conceſſam eſſe ſcimus, vt intelligere poſſit, quid velimus, aut cogitemus. Licet ſibi ipſe idipſum attribuat, vt ex oraculo Delphico ſuprà in cap. 55. allegato patet, neque ignorem diuerſos diuersè hac de re ſentire. Et audiui à quodam meo affine, viro dignitate & genere præſtanti, ſe vidiſſe Magum Ægyptium in Cairo, qui ſeſe iactare ſolitus ſit, quòd non ſolū res occultas, ſed etiam cogitationes hominū exploratas haberet, dediſſeq; hac de re in nobiliſs. viri Alexandri Schulenburgii, & ſua præſentia, mirabile ſpecimen. Verùm ipſius etiam opinio erat, diabolū illi ſuo mancipio ſuggeſſiſſe, quod ex ſermonibus eorū, qui eum ſciſcitarentur, antea cognouerat. Collocuti enim priùs inter ſe fuerant, quid cogitare conſtituiſſent, quū Magum interrogaturi eſſent. Fieri præterea potuit, vt diabolus curioſis hominibus aliquid, quod deſiderare illos ſcit, ſuggerat; quod ſi cogitādo admittant, facilè is deinceps id ipſū Magis ſuppeditare poteſt. Quod Chryſoſtomus monere voluit, vbi dicit: Diabolus non ingerit genus tentationis in homine; ſed deſideriū vniuſcuiusq; conſiderat. Et ſecundùm quod viderit hominem deſiderantem aliquid, ex eo accipit occaſionem tentandi. Neque obſtat, quòd intellectus humanus pendeat ex phantaſiis & formis, quæ diabolo non ignotæ ſunt. Nam licet hoc concedatur, tamen quando ille vult, videre non poteſt, quibus rebus noſter intellectus occupetur; multo minùs ipſi conſtat, quid de illis voluntas ſta-

In libello de aucupio.

 tas ſta-

tas ſtatuat. Illa enim non eas formas aut ſpecies ſequitur, ſed intellectum. Docent autem nos ſacræ literæ, quibus omnino acquieſcendum eſt, DEVM eſſe vnicum καρδιογνώστην, eumque ſolum, vt Hieremias propheta ait, ſcrutari renes & corda. Eodem modo Regius propheta teſtatur, DEVM cognoſcere abſcondita cordis. Et Solomon in dedicatione templi ita alloquitur DEVM: Tu ſolus cogitationes hominum noſti. Rectè itaque Auguſtinus, Internas, inquit, cogitationes diabolum non videre certi ſumus, ſed motu eas corporis ab illo & affectionũ indiciis colligi, experimento didicimus. Secreta autem cordis ſolus ille nouit, ad quem dicitur: Tu ſolus noſti corda filiorum hominũ. Id ipſum Iohannes Euangeliſta indicare voluit, vbi dicit: ἀυτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν ἑαυτὸν ἀυτοῖς, διὰ τὸ ἀυτὸν γινώσκειν πάντας. καὶ ὅτι οὐ χρείαν εἶχεν ἵνα τὶς μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἀνθρώπου· ἀυτὸς γὰρ ἐγίνωσκεν τι ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Huc reſpexit articulus XXVIII in determinatione Pariſiis facta per facultatem Theologicam, anno Domini MCCCXCVIII. ſuper quibusdam ſuperſtitionibus nouiter exortis, quam Bodinus integram præfixit libris ſuis de magorum dæmonomania. Eſt autem talis: Quòd cogitationes noſtræ intellectuales, & volitiones noſtræ interiores immediatè cauſantur à cœlo, & quòd per aliquam traditionem magicam tales poſſent ſciri, & quòd per illam de eis certitudinaliter iudicare ſit licitum. Error. Verùm hanc quæſtionem, an dæmones poſſint videre cogitationes humanas, eleganter & latè explicat poſt S. Macarium Ægyptium, Petrus Martyr. Et peculiari capite non minùs eruditè, quàm piè tractauit, multisque teſtimoniis ſacræ ſcripturæ & patrũ confirmauit diabolum ignorare hominum cogitationes, Vuierus, qui ex Iohanne Caſſiano hęc verba allegat, Collat. 7. cap. 15: Nullũ dubiũ eſt, quin poſſint ſpiritus immundi cogitationũ noſtrarũ attingere qualitates, ſed indiciis eas ſenſilibus forinſecus colligentes, id eſt, aut ex noſtris diſpoſitionibus, aut verbis & ſtudiis in quæ propenſiùs conſpexerint nos inclinari. Ceterùm illas, quæ necdum de internis animæ prodierunt, adire omnino non poſſunt. &c. Non minùs itaque piè quàm recte Lactant. monet, Multum refrenare homines conſcientiam, ſi credamus nos in conſpectu DEI viuere; ſi non tantũ quæ gerimus videri deſuper, ſed etiam quæ cogitamus aut loquimur, audiri

Cap. 17. *Pſalm. 43.* *2 Paral. 6.*

De definitionibus Eccleſiaſt. dogmat.

In fine capit. 2.

Homilia. 62.

In lib. 1. Samuelis cap. 28.

De præſtig. dæmon. in fin. lib. 1. editione poſtrema.

Lib. de ira capite 8.

audiri à DEO putemus. Huc referendum eſt quod Auguſtinus dicit: DEVS cor quærit, cor inſpicit intus, teſtis eſt, iudex, approbator, adiutor, coronator. ſufficit vt offeras voluntatem. Vt autem tandem hoc caput concludam, operæ precium putaui, ſi Prudentii pias preces ex ſuo hymno matutino, qui etiam DEO attribuit, quòd ipſe ſolus rimetur corda, cogitationes & actiones noſtras, aſſcriberem. eæ ſunt tales: *Super pſalmum 134.*

Hæc lux ſerenum conferat,
Puroſq; nos præſtet ſibi:
Nihil loquamur ſubdolum,
Voluamus obſcurum nihil.
Sic tota decurrat dies,
Ne lingua mendax, ne manus
Oculiue peccent lubrici;
Ne noxa corpus inquinet.
Speculator aſſtat deſuper,
Qui nos diebus omnibus,
Actuſq; noſtros proſpicit,
A luce prima in veſperam.
Hic teſtis, hic eſt arbiter,
Hic intuetur quicquid eſt,
Humana quod mens concipit;
Hunc nemo fallit iudicem.

Id ipſum Seneca, licet Gentilis (quamuis nonnulli arbitrentur, eum Chriſtianis ſacris initiatum, & D. Paulum Apoſtolum illi familiarem fuiſſe) non ignorauit, cuius dictum hac de re Lactantius miris laudibus extollit, & exaggerat. Magnum, inquit Seneca, neſcio quid, maiusque quàm cogitari poteſt, numen eſt, cui viuendo operam damus. Huic nos approbemus. Nam nihil prodeſt incluſa conſcientia; patemus DEO. Purgemus igitur, dicit ibidem Lactantius, conſcientiam, quæ oculis DEI peruia eſt, & ſemper ita viuamus, vt rationem reddendã nobis arbitremur, putemuſq; nos momentis omnibus non in aliquo orbis terræ theatro, ab hominibus, ſed deſuper ſpectari ab eo, qui & iudex & teſtis idem futurus eſt; cui rationem repoſcenti actus ſuos inficiari non licebit. &c. Id etiam olim Ægyptii innuere voluêre, qui oculo picto, DEVM intelligebant. Etenim ſicut oculus quicquid ſibi propoſitum eſt, in- *Lib. 6. cap. 24. De vero cultu.* *Orus in hieroglyphicis.*

Valer.Maxim. lib.7.cap.2. tuetur; ſic omnia DEVS cognoſcit,ac videt. Ob hanc rem Thales interrogatus, an facta hominum deos fallerent; nec cogitata inquit, vt non ſolùm manus, ſed etiam mentes puras habere vellemus, quum ſecretis cogitationibus noſtris cœleſte numen adeſſe credidiſſemus.

Quid ſit libare, & litare apud Ethnicos, Et de ſacrificiis eorundem, nec non de diuerſitate Religionum.

CAPVT LVIII.

LIBARE & litare apud Veteres in ſacrificiis vocabula vſitatiſſima fuêre. Libare enim nihil aliud erat, quàm res ad ſacrificia deſtinatas leuiter deguſtare, & quaſi primis labris attingere. Vnde ſæpiùs pro ſacrificare ponitur, vt apud Virgil.& Tibullum: *Lib.1.eleg.1.*

Nunc pateras libate Ioui.

Et apud Liuium, vbi libare dicitur dapes, vbi benè precari mos eſſet. Vnde libatio & libamenta dicta ſunt. Litare autem actiuum, nihil aliud fuit olim, quàm ritè ſacrificio facto deos placare, votumque impetrare. Vnde Cic.dicit: Quid quum pluribus diis immolatur, quî tandem euenit, vt litetur aliis, aliis non litetur? Dicimus autem lito te,& lito tibi. Lucanus: *Lib. 2.de diuinat.*

——— Neque enim tibi ſumme litaui
Iuppiter.

Sic dicitur, lito deos extis, & ſacrificiis, & non lito exta nec ſacrificia. Deos enim & ſacra numina placabant gentiles, non exta; ſed extis dii placabantur, vt Galeotus Martius notauit. Colligitur à Nonio inter ſacrificare & litare hoc diſcrimen, quòd illud ſignificet veniam petere: hoc verò propitiare & votum impetrare. Leguntur etiam apud Plin. hæc verba: Ergo iſtæ quidem æreæ & paucæ manent manebuntq;, quamdiu templũ ipſum. Illæ autem (ſtatuę videlicet) aureę & innumerabiles, ſtrage & ruina publico gaudio

De doctr. promiſc.cap.39.

In Traiani panegyr.

dio litauerunt. Ibi interpres: litauerunt, id eſt ſatisfecerunt. Nam non omnis, inquit, qui ſacrificat, litat, cùm ſacrificare ſit veniam petere: litare verò propitiare, & votum impetrare. Plautus in Penulo: Si hercle iſtud vnquam factum eſt, tum me Iupiter faciat, vt ſemper ſacrificem; litem nunquam. Et Macrobius ſuper illud Virgilii, *animaq; litandum Argolica*: litare, inquit, eſt ſacrificio facto placare numen: legimusque quòd litare non poteſt ſola oratio, niſi is qui deos precatur, etiam aras manibus apprehendat. Deductum litare à precibus, quas Græci λίτας vocant. Hæc omnia ab eo rectiùs intelligi poterunt, cui Romanorum ritus in ſacrificiis noti ſunt. Hos ſanè poſt Lilium Gyrald. diligenter & exquiſitè collegit Caſpar Peucerus vir doctiſs. in ſuo egregio commentario de diuinat. generib. cuius verba aſſcribere operæ preciũ duxi. Quum ſacerdos, inquit, victimam ad aram adduxiſſet; ſtans manu aram prehendebat, & preces fundebat. Principium precationis à Iano & Veſta fieri oportebat, quæ in omnibus ſacris præcipua numina erant, & in votis nuncupandis compellationem primam meruerant inde, quòd per eos aditus ad ceteros patere opinio erat: & obſeruabatur in ea precatione, vt Iupiter pater Opt. Max. omnesq; dii ceteri patres aduocarentur. Ne quid verò verborum præteriretur, aut præpoſterè recitaretur, de ſcripto præire aliquem; rurſusque alium cuſtodem dari, qui attenderet ſedulò; alium qui fauere linguis iuberet; & tibicinem canere, ne quid infauſtum exaudiretur, oportebat: quòd quum diræ obſtrepentes nocuiſſent, aut precatio erraſſet; repentè extis capita adimi vel corda, geminariúe, ſtante adhuc victima compertum eſſet. His peractis ſacrum ab immolatione ſacerdos inchoabat. Fruges aut molam ſalſam in caput victimæ deponebat, addito thure maſculo. Vocabatur ritus ille immolatio, quaſi molæ in caput victimæ collocatio. Deinde vinum aſſpergebat; ſed priusquam id affunderet, ſcipulo aut ſimpuuio ligneo vel fictili admodum paruo (quod inter ſacra vaſa cyatho non erat admodum diſſimile,) & ipſe leuiter delibabat, & asſtantibus guſtandum deferebat, vt pariter libarent. Vocabatur hic ritus libatio. Quo facto ſetas inter cornua victimæ manu euulſas, tanquam prima libamina proiiciebat in ignem, conuerſusque ad ortum, obliquum cultrum à fronte victimæ ad caudam ducebat. Tandem victimam diis exhibitam & dedicatam iubebat iugulare

Hiſtor. deor. Syntag. XVII.

miniſtros,qui,quod mactarent eas,cultrarii & victimarii, à nonnullis popę & agones vocabantur:reliqui partim admotis vaſculis emanantem cruorem excipiebant; partim victimam excoriabant, & abluebant; partim ignem accendebant. Vbi perpurgata erat, mox aruſpex,flamen,aut ſacerdos cultro ferreo viſcera rimabatur, attenteque explorabat, an perlitatũ foret.Erat is culter ferreus & oblongus,manubrio eburneo,clauis æneis, ære Cyprio,& capulo argenteo ornatus: non enim manu licebat contrectare viſcera, ne qua offenſa pollutis ſacris intercideret.Inſpectis tandem,& exquiſitis ſingulis,ex omni viſcere & membro,miniſtri partes certas deciſas farina farris inuoluebant; in calathis ſacrificanti offerebant: Sacerdos aris impoſitas & foculo incenſo comburebat, quod reddere erat & litare. Eum ignem ex olea, lauro,aut quercu corticis craſſioris, aut cuius caudex cauus fungoſusque eſſet, accendere vel numinibus adolere nefas erat: ſuſpecta enim erant illa ligna, tanquam diri & mali ominis. Vbi quod diis tributũ erat,cõflagraſſet,ad epulas ipſi & conuiuia cõuertebantur. Inter veſcendum diis laudes canebant, pedibusq; circum aras complodentes ad numeros pſallebant,& pulſatis cymbalis choreas agebant. Hactenus ille.Vt autem Romani ritum publicorum ſacrorum accuratè ſeruarunt,& fideliter cuſtodierunt: ita nouos deos,nouosque colendorum deorũ ritus à priuatis illatos ſæpè publica autoritate damnatos eſſe conſtat ex Liuio. *Lib.4.ab V.C.* Nec corpora,inquit,modò affecta tabe, ſed animos quoque multiplex religio, & pleraque externa inuaſit, nouos ritus ſacrificandi vaticinando inferentibus in domos,quibus quæſtui ſunt capti ſuperſtitione animi, donec publicus iam pudor ad primores ciuitatis peruenit, cernentes in omnibus vicis ſacellisque peregrina atque inſolita piacula pacis DEVM expoſcendæ. Datum inde negocium Ædilibus, vt animaduerterent, ne qui niſi Romani dii, ne quo alio more quàm patrio colerentur. *Lib.35.* Et de bello Punico II.Quo diutiùs trahebatur bellum, & variabant ſecundæ aduerſæque res non fortunam magis quàm animos hominum;tanta religio,& ea magna ex parte externa ciuitatem inceſſit,vt aut homines, aut dii repentè alii viderentur facti. Nec iam in ſecreto modò atque intra parietes,ac peſtes contemnebantur Romani ritus; ſed in publico etiã ac foro Capitolioq; mulierum turba erat,nec ſacrificantium, nec precantium deos patrio

more

more. Sacrificuli ac vates ceperant hominum mentes. Incuſati ab Senatu grauiter Ædiles, Triumuirique capitales, quòd non prohiberent, quũ emouere eam multitudinem è foro ac disiicere apparatus ſacrorum conati eſſent; haud procul abfuit quin violarentur. Vbi potentius iam eſſe id malũ apparuit, quàm vt per minores magiſtratus ſedaretur; M. Attilio Prætori vrbano negocium ab ſenatu datum eſt, vt & his religionibus populum liberaret. Is & in concione Senatusconſultum recitauit, & edixit, vt quicunque libros vaticinos, precationesúe, aut artem ſacrificandi conſcriptam haberet, eos libros omnes, literasq́, ad ſe deferret: neu quis in publico ſacroúe loco, nouo aut externo ritu ſacrificaret. Hæc Liuius. Ob eam cauſſam Cicero, quum nocturna vel peregrina ſacra ac myſteria damnat; laudat maiorum ſeueritatem, ſenatusque veterem autoritatem, & conſulum exercitu adhibito quæſtionem atque animaduerſiones de Bacchanalibus. Etenim ἑταιρίαι inſolitæ ſemper Romanis fuerunt ſuſpectæ, vt etiam Diamone, quæ fuit coitio multitudinis loco vno conſiſtentis, ne occaſio præberetur ſeditionis. Ob hanc cauſſam Plinius mandato Cæſaris Traiani Synaxes & conuentus Chriſtianorum diſturbauit. Hac ratione multi tyranni Chriſtianos paſſi ſunt domi deliteſcere, ſed ſynodos eorum & ſynaxes nullo modo ferebant. Sic legimus apud Dionem, Mecænatem Auguſto conſuluiſſe, vt non ſolùm maiorum more numen diligenter coleret, ſed & alios ad eum cultum compelleret. Eos verò, qui peregrinum aliquid aut nouum in religione tentarent, puniret atq; coërceret, non ſolùm religionis cauſſa, ſed & Reipub. multo magis. Nam alioqui nouæ religionis prætextu multos res nouas moliri, & illicita collegia coire, coniurationesq́ue & ſeditiones inde naſci, & alia huius generis, quæ monarchiæ minimè conducunt. Huc reſpexit Iuris C. Martianus, vbi dicit, non eſſe prohibitum religionis cauſſa coire, ſed hoc demum permitti collegiis licitis. Et alibi dicit, Collegium eſſe illicitum, niſi ex autoritate ſenatus & Cæſaris coëat. Eodem modo Tertullianus, Vetus, inquit, erat decretum, ne quis deus ab Imperatore conſecraretur, niſi à ſenatu probaretur. Et hanc ob cauſſam Tiberius, tanquam contra leges agens, quum CHRISTVM autoritate ſua Cæſarea, inconſulto ſenatu inter deos referre vellet, ab eodem prohibitus eſt, ne id fieret. Hæc decreta fortaſſe ſumpta fuêre vel

Lib. 2. de legibus.

Lib. 52.

L. 1. & 3. De colleg. & corp.

Apolog. cap. 5.

vel ex legibus Romuli, vel ex legibus XII.tabb. quibus prohibebatur, ne Romani deos peregrinos colerent. Ita enim veteres eas leges imitatus Cicero in ſuis legibus ſancit: SEPARATIM NEMO HABESSIT DEOS, NEQVE NOVOS SIVE ADVENAS NISI PVBLICE ADSCITOS PRIVATIM COLVNTO. CONSTRVCTA A PATRIBVS DELVBRA HABENTO. Id etiam non minimam cauſſam prębuit Ethnicis, quòd Chriſtianorum religionem veluti nouam, & rationi ſapientiæq; humanæ incongruam tam acerrimè perſecuti fuerunt. Qualis enim opinio Ethnicorum de noſtra fide fuerit, patet ex compellatione Æmiliani præſidis Africæ, quum Valerianus & Galienus Chriſtianos acerrimè perſequerentur. Ita enim alloquitur Dionyſium Epiſcopum Alexandrinum, & alios in exilium pulſos: Expoſui vobis memoriter clementiam dominorum noſtrorum, qua erga vos vtuntur. Etenim facultatem ſalutis vobis dederunt, modò ad id, quod natura ipſa dictat, reuerti, & deos imperii huius cuſtodes adorare, ac quæ naturæ repugnant, obliuiſci volueritis. Quid igitur ad iſta dicitis? Haud enim clementiæ illorum ingrati eritis, opinor, quandoquidem ad meliora vos hortantur. &c. Reliqua quorũ gentiles Chriſtianæ fidei deditos inſimularunt, ex edicto Maximiniani videre licet. Ceterùm, quemadmodum hic prætextus ſapientibus huius mundi plauſibilis fuit: ita arcana veritatis iis detecta non ſunt. Vnde accidit, vt dogmata fidei Chriſtianæ veluti commenta inſanorũ hominum ab iis haberentur, ſicut exemplum habemus in Actis Apoſtolorum. Ibi enim, quum Apoſtolus coram Porcio Feſto præſide, & Rege Agrippa, rationem ſuæ fidei & doctrinæ exponeret: Inſanis Paule, inquit Feſtus, multæ literæ te ad inſaniam adigunt. Rectè itaque Auguſtin. dicit: Nemo poteſt ſtulticiam à verà ſapientia in tanta opinionum varietate tutò diſtinguere, niſi DEVM eſſe credat, & eius verbum primùm amplectatur fide. Itaque ad religionem accedentibus eſt à fide incipiendũ. Vnde paulo pòſt hanc differentiam conſtituit inter Chriſtianos & paganos, quòd illi credere Chriſto præcipiunt etiam ſine ratione: hi tum demum, ſi ratio indubitata afferatur. Non ſolùm autem Romani ſacra ſua ſedulò & diligenter exploſis ritibus peregrinis cuſtodiêre, ita vt è florentiſsima tum & opulentiſsima ciuitate decem Principum filii ſenatusconſulto ſingulis Hetruriæ populis, percipiendæ ſacrorum

Euſebius lib.7. cap.10. hiſtor. Eccleſ.

Euſebius lib.8. cap.18. hiſtor. Eccleſiaſt.

Cap. 26.

De verit. cred. cap.13.

rum diſciplinæ gratia, traderentur: ſed & aliæ nationes itidem hoc fecere. Scythæ enim tam barbari & indociles non fuerunt, quin animaduerterint, quid inde euenire poſſet, ſi absq; diſcrimine vnicuique liberum eſſet, noua ſacra & peregrinos cultus tam ſuperſtitioſo ſeculo, pro libitu ſequi & introducere Ideoque Scylem Regem ipſorum interfecerunt. Quum enim illi Scythicus viuendi mos cordi non eſſet, ſed Græcus, in quo fuerat imbutus à puero; & Bacchanalibus ſacris initiatus eſſet; Scythæ (qui Græcis probro dant bacchandi conſuetudinem, negantes eſſe credibile, deum inueniſſe, quo homines ad dementiam adigantur) hoc clam videntes, rem ingentis calamitatis eſſe duxerunt, ideoque fratrem eius Octamaſadem Regem conſtituerunt, qui recepto fratre à Sitalce Rege Thraciæ, ad quem transfugerat, ei caput demſit. Adeo ſua inſtituta, inquit Herodotus, Scythæ obſeruant, & his qui externos ritus aſſciſcunt, tales irrogant pœnas. Hæc non ideo à me recenſentur, quòd eorum opinionem confirmare velim, qui duas religiones aut diuerſos ritus ſacrorum, ſimul in vno Regno prouinciáue, absque vllo diſcrimine ferendos eſſe negant, eoque maximè mouentur, quòd duas ſectas in eadem vrbe conſiſtere, absque ſumma perturbatione Reip. non poſſe exiſtiment. Etenim quemadmodũ concedendum eſt, quando magiſtratus, vt ambitionem magnitudinemq; ſuam foueat, alterius partis fautorem ſe prębet, alteramq; premit, & per ſpeciem religionis factiones excitat; non poſſe non inde ſeditiones exoriri, quales & olim & noſtro tempore exiſtere viſæ ſunt: ita ſi magiſtratus nudum inter vtroſque tenet gladium, & neutram in partem eum inclinat, niſi vt capite plectat omnes autores tumultuum, ſeditionis & factionis, neutriſq; parcat; non eſt dubiũ, quin non exiſtant ſeditiones. Siquidem politicè loquendo cultus veræ Religionis per ſe minimè affert mutationes & perturbationes Rerumpub. bene conſtitutarum; ſed eæ incidunt, dum magiſtratus inueteratam opinionem absq; diſcrimine & recto iudicio, reiectis reliquis per vim, pertinaciùs fouet & tuetur. Hoc nõ ignorant Turcæ, qui religionũ diuerſa genera in ipſorum latiſſimo imperio ferunt, neq; vim erga conſcientias hominum, ſicut in corpora exercent; ſed vt ea ſeruituti ſubiiciunt, ita has liberas vnicuique eſſe volunt. Id videre inprimis licet hodierno die Hieroſolymis in templo ſepulchri Saluatoris noſtri, vbi Latini vel Romani, Græ-

Valer. Maxim. lib. 1. de religione.

Herodotus in Melpom.

ni, Græci, Armenii, Georgiani, Mareonitæ, Abyſſini, & alii qui Chriſtiani perhiberi volunt, ſeparatim ſua peculiaria ſacra, & ritus, ſub vno tecto, licet acerrimũ odiũ inter ipſos ſit, pacatè tamen tractant. De Sultano Soleimano, qui in obſidione Zigeti extinctus eſt, narrant, quum à Muphti (qui apud Mahumetanos Turcos inſtar papæ vel patriarchæ eſt) & Cadileſcheris (qui noſtros archiepiſcopos repræſentant) atque nonnullis Baſſis admoneretur, vt Chriſtianos, & Iudæos, aliosque diuerſos ritus in religione ſequentes, vel eiiceret, vel cogeret vt Muſulmanizarent; eum illis, quum fortè ex feneſtra in hortum variis floribus fragrantem deſpiceret, vno in loco diuerſicolores floſculos ſimul enatos, monſtraſſe atque dixiſſe: Quemadmodum iſta varietas diſtincta herbarum & florum non ſolùm nihil obeſt, ſed mirificè oculos & ſenſus recreat; ita in imperio meo diuerſa fides & religio potiùs vſui quàm oneri mihi eſt, ſi modò pacatè viuunt, & in aliis rebus politicis mandatis meis parent. Præſtat igitur eos diutiùs, ſicut maiores mei permiſerunt, ita more ſuo religiones ſuas ſequi, quàm turbas excitari, & imperium meum deformari. Non ſecus ac ſi floſculos vnicolores tantùm relinquerem, & reliquos euellerem. Quid facerem enim aliud, quàm vt hortum vel pratum ſua natiua elegantia & decore, potiùs ſpoliarem, quàm ornarem? Id ipſum olim mouit Neruam Imperatorem, qui edicto generali vetuit, ne qua in vitam aut religionem cuiusq; fieret inquiſitio. Hoc cõſiderauit & Alexander Seuerus, quum ipſe gentilis Chriſtianis templum Romæ concederet. Et ante eum Traianus atque Adrianus eadem reſcripſerunt. Conſtantinus denique Magnus omni felicitate auctus eſt, quòd Chriſtianis, nequicquam reclamantibus gentilibus, permitteret, vt certa ſtatutaque loca haberent, in quibus ſuos conuentus agerent. Apud nos ſanè in Germania conſtitutio pacis in Religione, ab ordinibus imperii ſancita, & ſæpiùs confirmata, adhuc magno cum fructu viget, tantumque abeſt, ſeditiones & tumultus inde exiſtere, vt dira bella, & odia, ſub prætextu religionis antea excitata, multis annis hactenus ſopita ſint, & quieſcant. Vnde videre licet nonnullis in locis coniuges in religione diſſentire; parentes & liberos, fratres & ſorores, nec nõ & conſanguineos, diuerſa ſacra ſequi; ſed tamen in politicis, & domeſticis rebus, concordes viuere, & ſuum officium abſque diſſenſione facere. Inprimis

mis

mis autem hoc apparet in celeberrima quadam Imperii vrbe, quæ intra mœnia ſua claudit quinque Imperii ſtatus, ſeſſionem & vota ſua in comitiis habentes, atque pontificiorum Romanorum ritus ſequentes, à quibus ipſa ſola diſſentit, & formula pacis ſancitæ gaudet, atque ſuam libertatem, in tanta diſcrepantia religionis, pacatè tuetur. Faxit DEVS, ſi non vna & vera Religio, & integra coniunctio animorum & corporum expectanda eſt, vt ſaltem hæc Alcyonia qualiacunque, ſarta tectaque perpetuò maneant. nam non deſunt inquieta & turbulenta ingenia, quæ cùm habeant acetum in pectore, frigidam ſubfundere, & turbata aqua, anguillas captare, vt eſt in prouerbio, nitãtur. Vnde animaduertimus, quòd prudentiores omnes ſæuitiam eorum deteſtantur, qui ferro, flamma, flumine, religionis ritus, præſertim contra eos, qui non præfractè in capitibus & fundamento fidei, abſint modò ſeditioſæ actiones & contemtus magiſtratus; ſed in ceremoniis & traditionibus humanis ab eis diſſentiunt, tuendos arbitrantur. Religio enim libertate gaudet, neque in animis hominum inuitis radices agit, neque cogi ſe patitur. Quis autem imponat mihi neceſſitatem, inquit Lactantius, vel credendi quod nolim, vel quod velim non credendi. Nihil enim tam voluntarium, quàm Religio, in qua ſi animus auerſus eſt, iam ſublata, iam nulla eſt. Hinc videmus, ſicut nuper legatus potentiſs. Regis cuiusdam, prudenter monuit, animum nobiliſſimam hominis partem, & auræ diuinæ igniculum, præſertim Euangelica luce illuſtratum, nullis bellorum ærumnis premi, nullo fidicularum aut equuleorum genere cogi poſſe ad ea dogmata ſuſcipienda, quæ vel à ratione, vel à diuinis ſcriptis aliena iudicet. præſertim cùm neque precibus vllis, neque violentia, aut cruciatus acerbitate veritas eruatur, ſed amica & beneuola collatione, & eiusmodi colloquiis & Synodis, quales priſca Eccleſia pleraſque nouit, noſtra verò ætas hactenus deſiderat. &c. Vnde Auguſtinus religionem inducendam & fouendam cenſet docendo magis quàm iubendo, monendo quàm minando. Ideoque vbi vis adhibetur, & mentes ad religionem adiguntur, purpuræ potiùs, vt ille ait, tuæ cultores efficies, non Dei; & contemptus omnis religionis facilimè naſcitur, efficiturque vt pro ſincero cultu diuino, quum de eo ad quem compulſa mens eſt, vel dubitat, vel eum auerſatur, neque ad eum à quo deſciuit, tutò redire licet; incipiat ne-

gligentia vagas habitare cogitationes, & quàm plurimũ in imum gurgitem profanitatis demergatur. Siquidem animis hominum non ita imperatur ac linguis. Inde nihil niſi latrocinia oriuntur, & rapinæ, magiſtratusque contemtus, & audaces aduerſus eum conſpirationes, & ſeditiones. Id ſanè in vicinia præ ceteris Regnis hoc noſtro tempore experitur olim feliciſſima, nunc autem, dolendum ſanè, afflictiſſima Gallia, quæ iam ferax eſt, vt hiſtorici libelli teſtantur, nõ ſolùm ſeditionum, ſed etiam Atheiſtarum. Quæ omnia ab iis quàm longiſs. abeſſe ſolent, quibus ſua cordi religio eſt, ſiq; ea propter ſemetipſam, & non propter aliud amatur & colitur. Mentium enim Rex, vt idem D. Auguſtinus ait, DEVS eſt. Ceterùm olim inter Chriſtianos inaudita res fuit, de fratre aliquo ſuo ſupplicium ſumere, etiamſi, modò abeſſet blaſphemia, in aliquibus religionis noſtræ dogmatibus erraret. Exemplum habemus in Priſciliano Epiſcopo. Is enim quum propter nefandas hæreſes in aliquot conciliis, & tandem in quodam conuentu Burdegalenſi à diuo Martino aliisq; piis viris hæreticus pronunciatus eſſet; eum Itacus & Vrſatus Epiſcopi, religionis ſtudio (vt ſibi videbantur) moti, apud Maximum Imperatorem accuſarunt, effeceruntq; vt de illo ſumptum fuerit ſupplicium, & aliquot millia Priſcilianiſtarum capite damnati ſint. Ob hanc rem Sigibertus ordinis diui Benedicti religioſus, autor fuit, vt diuus Martinus & alii complures, licet vniuerſam ſectam illam hæreticam pronunciarent; tamen Itacum eiuſq; gregales omnes ab Eccleſia excommunicarint, ita vt ab Itaco, Itaciani hæretici dicti fuerint, qui ſecundùm Itaci opinionem, errantes in religione homines capite plectendos cenſerent. Tandem Dominicus autor vnius ex quatuor mendicantiũ ordinibus, primus incendia & vſtulationes inter Chriſtianos religionis ergò inuexit, ideoq; eius imitatores adhuc inquiſitionem tanquam peculiarem ſibi vendicant, & multis in locis ſeuerè eam exercent. Tradunt autem matrem eius, iam iam eum enixuram, ſomniaſſe ingentem canem ſe parere, qui ardentem torrem ore geſtaret. Qui torris deſignauit fortaſſe rogos, quibus in cinerem redacta eſt infinita hominum multitudo.

De

De nefandis ſacris Iuliani Apoſtatæ, & eius ſceleratis actionibus, nec non & de victimis humanis memorabilia quædam.

Capvt lix.

Et si res geſtas & exitum Iuliani Imp. Ammianus Marcellinus, & alii eius fautores, inter quos fuit Libanius, honorificè recenſent, & ſapientiam, pietatem, atque eius virtutes heroicas prædicant atque commendant: tamen plerique alii hiſtorici, præſertim Eccleſiaſtici, de ipſius ſceleratis & flagitioſis actionibus & horrenda morte conueniunt. Scribunt enim, quum in prælio contra Perſas haſta cœlitus vulneratus eſſet, hauſtum caua manu propriũ cruorem versùs cœlum aſſperſiſſe, cum hac blaſphema voce erga Christvm, à quo impiè deſciuerat: Vicisti tandem Galilææ. ſicut commemorant Theodoritus, Caſſiodorus in tripartit. & Nicephorus, qui & illud refert, Iulianum iam moriturum, anima ſecedente à corpore, diuiniùs quodammodo quàm pro hominum captu potuit, oculos intendiſſe, ita vt Christvm viderit, & exclamaſſe: Saturare Nazarene. Vnde D. Hieronymus de ipſius morte ſic ſcriptum reliquit: Iulianus Auguſtus, ſeptem libros in expeditione Parthica aduersùs Christvm euomuit, & vt ipſe ſolebat dicere, Galilæum ſtatim in prælio ſenſit, & mercedem linguæ putidiſſimæ, conto in iliis perfoſſus, accepit. Fuit is Iulianus, poſtquam erga idolorum cultum ferri cœpit inſania, callidior ceteris perſecutor; non vi, neq; tormentis, ſed præmiis, honoribus, blanditiis, perſuaſionibus, maiorem penè populi partem, quàm ſi atrociter pulſaſſet, eliſit. Tanta etiam ad decipiendum ſubtilitas & calliditas eius fuit, vt infelices Iudæos vana ſpe ad inſtaurandum templum Hieroſolymitanum inſtigaret; qui tamen terræ motibus, & igneis globis depulſi ſunt. Conſecutus eſt autem exitum vita ſua anteacta dignum. Vt enim Chriſtianis(quos, poſteaquam ab eorum fide deſciuerat, & ob eam rem

Lib. 3. cap. 25.
Lib. 6. cap. 47.
Lib. 10. cap. 35.
Ruffinus lib. 1. cap. 32. Eccleſ. hiſtoriarum.

apoſtata appellatus fuerat,acerbiſs.odio,excogitatis nouis & ſubdolis artibus nocendi, perſecutus eſt) ægrè faceret,edicta publicauit,& rurſus iuſſit aperiri templa idolorum, & eis ſacrificari. In numiſmate autem ſymbolum fecit: Iouem diadema ipſi imponentem, Palladem ipſi chlamydem, Mercurium tribuentem ipſi ſceptrũ. Eodem modo dedit operam, vt in publicis imaginibus iuxta ipſum Iupiter depingeretur, velut è cœlo apparens, coronam & purpuram, quæ ſunt imperii inſignia ipſi præbens; Mars item & Mercurius in eum intuentes,& tanquam obtutu oculorum teſtificantes,quòd vir eſſet,tum in dicendi arte,tum in re militari ſpectatus. Oraculum inſuper Apollinis,quod nato CHRISTO,ſicut & reliqua, ſublata poteſtate tenebrarum, virtute veræ lucis obmutuerat,inſtaurare decreuit,ad hanc rem peragendam Orbaſio Medico ac quæſtore ſuo Delphos miſſo. qui quum eò perueniſſet, & opus inchoaſſet; eum tale à dæmone oraculum accepiſſe, refert Cedrenus græcus hiſtoriæ ſcriptor:

Sozomenus lib.5.cap.16.eccleſ. hiſtoriarum.

Corruit artifici vario Cortina labore
Conſtructa, hoc regi redeuntes dicite veſtro.
Nec caſa, nec Phœbi reddens oracula laurus
Vlla ſuper, nullæ veniunt à fonte loquelæ,
Extincti laticesq́; profunda ſilentia ſeruant.

Huc etiam ſpectant verſus, quos citat Porphyrius libro περὶ ἀλογιῶν φιλοσοφίας,tales videlicet:

οἴ οἴ μοι τρίποδες σοναχήσατε, οἴχετ' Ἀπόλλων,
οἴχετ', ἐπεὶ φλογόεν με βιάζεται οὐράνιον φῶς.
Væ, Væ mihi, tripodes lugete, periit Apollo,
Periit,quoniam ardens mihi vim infert cæleſte lumen.

Simile aliquid Auguſto accidiſſe legimus. Quum enim is,facto ſemel atq; iterum ex hecatombe ſacrificio omnium maximo, Apollinem Delphicum conſuleret,ecquis ipſi in Romano imperio ſucceſſurus eſſet; parua interpoſita mora,verſibus græcis, cur oracula euanuiſſent, in hanc ſententiam de Chriſti recenter nati numine,eiusq́ue potentia reſpondiſſe traditur:

παῖς ἑβραῖος κέλεταί με θεοῖς μακάρεσσιν ἀνάσσων
τὸν δὲ δόμον προλιπεῖν, καὶ ἀΐδην αὖθις ἱκέσθαι.
λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετερείων.
Me puer hebræus diuos Deus ipſe gubernans,

Cedere ſede iubet, triſtemq́ꝫ ſubire ſub Orcum.
Aris ergo dehinc tacitus diſcedito noſtris.

Edito eo oraculo Auguſtus poſtquam in vrbem rediiſſet, aram maximam in Capitolio extruxiſſe cum tali inſcriptione fertur: ARA PRIMOGENITI DEI. Sed vt ad Iulianum reuertamur, Igitur eum his, quæ diximus, non contentũ, ferunt inſuper alia horrenda magica ſacra inſtituiſſe. Nam quũ Carris iter in Perſas faceret, ſpeluncam quandam ſubiens, ibi ſceleſtis ſacris operatus eſt, iiſque peractis, paucis conſciis huius rei adhibitis, fores ſeris occluſit, ac conſignauit, appoſita cuſtodia. Eo autem in illa expeditione interfecto, fores eius ſpeluncæ paulo pòſt à curioſis hominibus, qui noſcere cuperent, quid imperator ibi tam ſeriò cuſtodiri iuſſiſſet, apertæ ſunt; in qua inuenta eſt muliercula capillis ſuſpenſa, extenſis manibus, ex cuius iecinore crudelis ille apoſtata, ventre diſſecto, victoriam ſcilicet de Perſis explorare voluerat. Antiochiæ verò & alibi in abſtruſis & ſecretioribus locis, arcas humanis capitibus plenas, & in puteis multorum ſubmerſa corpora virorum inuenta, reliquias Iulianicorum ſacrorum, ſcribit idem Cedrenus, & Godfridus Viterbienſis, nec non & Vrſpergenſis. *In Chronicis.* Hoc genus ſacrificii, quod Græci ἀνθρωπομαντείαν appellant, id eſt diuinationem ex mactatorum hominum viſceribus, Imperatorem Heliogabalum, non ſolùm bipedum, ſed etiam quadrupedum ſceleratiſſimum monſtrum, quoque in vſu habuiſſe, traditum eſt, lectis ad hoc pueris nobilibus & decoris per omnem Italiam, patrimis & matrimis, vt maior eſſet vtrique parenti dolor; *Aelius Lampridius.* qui paulo pòſt huius ſceleris pœnas dedit. Nam crudeliter interfectus, & in latrinam coniectus, inter fœda excrementa computruit. Adrianum alioquin multis virtutibus ornatum Imperatorem, etiam talibus Magicis ſacris multum tribuiſſe, teſtatur Dio in eius vita, adeo vt Antinoum eximiæ pulchritudinis puerum, quem etiam in deliciis habuerat, in Ægypto immolauerit, eumque inter Deos retulerit. Quo in loco poſtea vrbem conditam ab eo denominauit, eiq; ſtatuas per vniuerſum orbem terrarum (quæ noſtro tempore paſſim Romæ videntur) erexit. Valerianus quoq; Imp. eiuſmodi ceremonias impuras, & incantationes execrabiles, ac ſacrificia abominanda perfecit; miſeros pueros mactauit; infelicium parentum liberos immolauit; nuper nata viſcera ſcrutatus eſt, & *Euſebius lib. 7. cap. 9. Eccleſ. hiſtor.*

figmenta

figmenta Dei, quaſi ex hisce facinoribus fortunatus, diremit ac reſcidit. Ideoque infeliciſſimè regnauit, & tandem in prælio captus à Sapore Perſa inſtar ſcabelli eius pedibus ſubiectus eſt, donec in hac miſeria conſeneſcens, viuus excoriatus fuit. Hæ ſceleratæ & abominandæ immolationes, olim apud Hetruſcos ſolennes fuêre, ſicut ritus earum in marmoreis monumentis, in hodiernum diem conſpiciuntur; inprimis autem Peruſii vnum adhuc integerrimum, ex tanta vetuſtate, magna cum admiratione vidi. Vt autem taceam de ſacris literis, vbi legimus inter Iudæos ritus gentilium, deſerto vero cultu diuino, ſectantes, ſimiles ἀνθρωπομαντείας vſitatas fuiſſe: negari non poteſt in Galliis quoque eas olim frequentatas eſſe, & ob eam rem multi ſunt in ea opinione, inter quos eſt Geruaſius, quem allegat Rob. Gaguinus, Arelaten Aram latam à priſcis appellatam. Nam in eo loco, inquit, prope ciuitatem, quæ Rocheta dicebatur, duæ columnæ extructæ erant, & ſuper eas ara impoſita, vbi quotannis ad Cal. Maias frequens vndique populus humanas hoſtias pro ſua ſoſpitate mactare conſueuerat. Itaque tres iuuenes emtos anno toto ſaginabant, quos conſtituto die ad ipſam aram immolabant, victimarum ſanguine circumſtantem populum aſſpergentes. Quem ritum diuus Trophimus ex LXXII. CHRISTI diſcipulis, illuc ex Iudæa miſſus, ſuſtulit: docens non cruore mortalium hominum, ſed CHRISTI ſanguine illos debere aſſpergi. Has ſuperſtitiones occidentalibus Indiæ populis, quos Caribes appellant, adhuc vſitatas eſſe, poſt alios Benzo affirmat. Ii enim ad bella Chiappem idolum ſuum deferunt, eique, priusquam expeditionem ineunt, lectas humanas victimas ex captiuis mactantes, pluribus ſacrificiis litant, totumque ipſius ſimulacrum ſanguine oblinentes, carnes inter ſe ipſi epulantur. Quòd ſi quis de gentium ſimilibus impiis & nefandis immolationibus plura deſiderat ſcire, is earum ritus quàm breuiſſimè, ſed accuratè ex Lactantio Firmiano, Macrobio, Cicerone, Platone, Dionyſio Halicarnaſſ. Oroſio, Diodoro Siculo, Euſebio, Luciano, Cyrillo, Tertulliano, Plinio, Suetonio, Solino, Mela, Procopio aliiſque autoribus collectos, inueniet apud Lilium Gyrald. in hiſtoria deorum.

Lib. 19. hiſtor. Francor.

In hiſtor. noui orbis lib. 2. cap. 6.

Syntagmate 17.

Penates

Penates & Palladium apud Romanos, & Ancile quid fuerint, Nec non de aliis ſtatuis & picturis fatalibus memorabilia.

CAPVT LX.

APVD Veſtales (quæ in tanto honore apud Romanos fuerunt habitæ, vt ſi extra atrium Veſtæ vna ex iis prodire vellet; niſi præcedentibus faſcibus, & cũ magno comitatu matronarum præcipuarum, ob honorem ſacerdotii, fas non eſſet) vbi ignis perpetuus in penetralibus ſacris velut ſanctiore receſſu aſſeruabatur, colebatur Palladium, & dii penates Troia aduecti, velut fatale pignus imperii, idque cum tanta veneratione vel potiùs ſuperſtitione, vt nulli hominum, niſi Veſtalibus, & pontificibus adire fas eſſet. Ea autem eſt hominum ſuperſtitionibus imbutorum perſuaſio, vt ſacra, à quibus procul arcentur, vehementiùs expetant, & occultam vim iis maiorem ineſſe opinentur. Natura enim vulgus ita eſt comparatum, vt plerunque id optimum & ſalutiferum iudicet, quod non intelligit. Traditum autem eſt deos illos fictitios Troia allatos, fuiſſe duos iuuenes veteris artis & operæ, paruis imagunculis, ſedentes, & more militari pila tenentes, tametſi Palladium ab Ænea aduectum nonnulli Apollinem & Neptunum ferant: alii Troianam Palladem Romæ & Lauinii & aliis in locis demonſtratam fuiſſe tradunt, ita vt non conueniat inter autores; neque etiam multum referret, ſi in hiſtoriis non tam frequens mentio hac de re fieret, qualia iſta idola fuerint, ſatiusque eſſet ea nunquam extitiſſe. De qua re etiam Pierius multa memoratu digna recenſet, eſtq; in illa opinione, Palladium fuiſſe ſcutum, vt opinabantur, cœlo delapſum. Apollodorus ſcribit, Ilum, quum ex oraculi ſententia in tumulo Phrygiæ Ates vel Noxæ dicto, vrbem Ilium condidiſſet, & Iouem precatus eſſet, vt ſignum ſibi aliquod oſtenderet, poſtridie vbi illuxit, à Ioue demiſſum Palladium ante tabernaculum conſpexiſſe. Id erat magnitudine trium cubitûm,

Alexand. de Alex. lib. 5. cap. 17. genial. dierum.

In hieroglyphic. Lib. 42.

De origine deorum lib. 5.

tûm,ac pedibus ita compoſitis,vt ambulare videretur, dextráque elatam haſtam,at læua colum fuſumque gerebat. Pergit quoque idem Apollodorus narrare fabellam ſanè ridiculam,quam ipſe appellat hiſtoriam de Palladio. eam,vt rectiùs cognoſcatur, quàm denſis & abſurdis tenebris gentiles iſti immerſi fuerint, huc aſſcribere volui. Mineruam aiunt,apud Tritonem, cui filia Pallas erat educari cœpiſſe.Vtramque autem fuiſſe rei bellicæ ſtudioſam,& in contentionem aliquando veniſſe. Verùm quum Pallas Mineruam eſſet vulneratura; Iouem pauefactum illi Ægidem oppoſuiſſe: eam verò territam reſpexiſſe, atq; ita à Minerua vulneratam concidiſſe. At Mineruam ea de cauſa ſummo dolore affectam, ſimulacrum illi ſimile confeciſſe,ac thoraci pectorique eius,quam pertimuerit ægidem accommodaſſe, & apud Iouem honoris ergo conſtituiſſe. Deinceps autem Electram per anni peſtilentiſſimi contagionem ad hoc confugiſſe, ac ſecum id Palladium in terra Iliaca expoſuiſſe. Ilum poſtea in huiuſce memoriam templum à ſe conditum ſummopere coluiſſe.Cedrenus græcus hiſtoriæ ſcriptor putat Palladium ligneam Mineruę,quæ eadem Pallas dicitur,imaginem fuiſſe. Aiunt, inquit, id nefandis quibusdam dæmonum conſecrationibus arcaniſque ritibus dedicatum,ea vi fuiſſe, vt vrbem in qua eſſet, inexpugnabilem conſeruaret. Id ſignum Troi Troianorum Regi Ilium condituro,philoſophus quidam,& innominatarum præſtigiarum ſacerdos,Aſius nomine, dono attulit,in cuius gratiam Tros vniuerſam ſuam regionem hactenus Epirrhopon appellatam,ab ipſo Aſiam denominauit &c.Perſuaſum autem ita hominibus,vel eos ita faſcinatos fuiſſe, vt his futilibus rebus fidem adhiberent, patet ex Homero, Virgilio & aliis. Græci enim oraculis fidem habentes, inuictos Troianos eorumque vrbem fore, quàm diu Palladio cuſtodirentur, putabant. Ideoque Vlyſſes magna cum aſtutia illud clam abſtulit,à quo ad Diomedem perueniſſe dicitur, quem poſtea illud Æneæ in Italiam venienti, admonitum neſcio quo oraculo, vt ſomniant, inuitum tradidiſſe ferunt.Ob hanc cauſſam in tanta veneratione fuit,vti diximus.Tandem ſuperſtitio iſta vaniſs. in fumum abiit. Tempore enim Neronis, quum maior pars vrbis conflagraret, incertum volente, aut inuito Nerone, inter alia delubra deûm, Veſtæ quoque cum penatibus populi Romani exuſta ſunt, de qua re Cornel. Tacitus *Lib.15.annal.* locu-

locuples eſt teſtis, quamuis non ignorem diuerſos diuersè hac de re ſentire. Ancilia quoque à Romanis religiosè obſeruabantur. Quum enim regnante Numa, morbis & contagionibus ciuitas infecta eſſet, eaque lues nullis ſacrificiis aut piaculis ſedari potuiſſet; ſcutum æneum è cœlo, in quo fata Romanorum ſita erant, in manus Numæ decidiſſe ferunt. In quo quum Vrbis ſalutem ſitam crederent; ne inuentu facilis, & ob id furto expoſita eſſet, alia vndecim elaboratæ artis eadem forma à Mamurio fabro, ne dignoſci poſſent, fieri curarunt, Martique conſecrarunt. Quorum cuſtodes Salii vocabantur, ſicut poſt alios ab Ouidio deſcribitur. Ancilia autem fuerunt figura ouali, ductu quidem oblongiore, ſicut ex Antonini Pii nummo videre licet, quem depingit Pierius. Hoc quoque ex eleganti libro Thomæ Porcacii Aretini, quem in ſua vernacula lingua, cum pulcherrimis imaginibus poſteritati reliquit, apparet. Vnde Ouidius Ancile ita depingit: *In hieroglyphic. lib. 42.* *De antiquitatib. funeralib.*

Idq́ ancile vocat, quod ab omni parte reciſum eſt,
Quemq́ notes oculis, angulus omnis abeſt.

Similia ſimulacra & idola aurea, impoſita precioſiſs. lapidib. quibus diuinitas attribuebatur, habuerunt Amorrei, quæ vocabantur ſanctæ Nymphæ. Eæ inuocatę oſtendebant eis per ſingulas horas opera eorum, ſi vera ſunt quæ ſcribit Philo Iudæus, vbi addit, quomodo Angelus Domini, quum neque igne conſumi, neque ferro frangi potuerint, in abyſſum maris eas ſubmerſerit. Sed de his Ethnicis, vel potiùs diabolicis ludibriis ſatis, vel plura etiam quàm neceſſe fuit, quæ potiùs deridenda & exibilanda eſſent, ſi non poſterioribus & longè lateque propagato cultu Chriſtiano, temporibus, non diſſimiles fatales ſtatuæ paſſim, præſertim apud Græcos, celebres, & non abſque ſuperſtitione in publico conſpicuæ fuiſſent. Hæ Stichioſes vel Stœchiode appellabantur, & pleræq; à Latinis, occupata Conſtantinopoli, vel confractæ vel ſublatæ fuerunt, ſicut Niceta teſtatur. Latini, inquit, illa olim decantata vrbis munimenta, quæ à certa partium ſerie Stœchiode dicuntur, muri ac valli loco excogitata, contra hoſtes vel aperta vi vel inſidiis graſſantes (verè an ſecus dicere haud poſſum) euertere ſtatuerunt, ea præſertim quæ contra ſuam gentem facerent. Vnde cum aliis æneis ſtatuis, quæ baſibus emotæ, & in ignem coniectæ ſunt, nec anteriorem ſiniſtram vngulam equi ænei, qui in albo *In libro antiquitatum Biblicarum.* *In annalibus prope finem.*

 quadran-

quadrangulo marmore in Tauro ſtat, virum quendam heroico robore & ſpectabili vultu tergo vehens, nec ipſe admirationis expers, ob exquiſitum omnium membrorum artificium, phaleris vndique tectus, hinniens, auribus velut ad tubæ clangorem arrectis, imperveſtigatam reliquerunt. Hunc alii Pegaſum eſſe dicunt; ſeſſorem Bellerophontem: alii Ieſum Nauis filium, equo (quisquis ille ſit) inſidentem: idque ex habitu conſtare, quòd dextra ad currum Solis & Lunę extenta, curſum eorum ſiſtat, & globum æneum leuæ manus vola teneat. Proinde malleis equi calce reuulſa, humanam ſubtus imaginem reperiunt, quæ maiori ex parte Bulgarum aliquem repræſentabat, clauo transfixam, & plumbo vndique cinctam: non autem Latinum referebat, quemadmodum iam diu à multis ferebatur. Ea imago fabro argentario conflanda data eſt à Latinis, haud ſanè prorſus ex timiditate, vt per eorum contemtum aliquis interpretari queat; ſed quia omnia tentabant, omnia moliebantur, ne vrbe quam occuparant, exciderent, ne huiusmodi quidem rumores, qui non ſine cauſa ab omnibus celebrarentur, ſed veriſimilem coniecturam haberent, negligendos putabant, nulla in re negligentes. &c. Eadem ſuperſtitione captus Manuel Imperator, pugnaturus cum Pannoniis, ſtatuam fatalem Hungaris deiici iuſſit. Dum enim copiæ contrahuntur, idem Nicetas inquit, audit duarum muliebrium ænearum ſtatuarum, quæ in occidentali fornice fori Conſtantini ſitæ ſunt, alteram, quæ Hungariſſa dicatur, erectam ſtare; alteram nomine Romanam, vetuſtate collapſam eſſe. Quo intellecto, ſtatim illam deiecit; hanc repoſuit: ea ſtatuarum mutatione, ſe fortunam etiam gentis vtriusque mutaturum ratus, & rem Romanam erecturum; Hungaricam depreſſurum. &c. Theophilus quoque Imperator Græcus non caret reprehenſione, quòd eiusmodi ludibriis Iohannis Patriarchæ magicis indulſerit. Etenim aliquando (ita refert ex Cedreno Zonaras) quum infida atque ſæua quædam gens, tribus ductoribus vſa, Romanam ditionem infeſtaret, eaque res Theophilum, vti par erat, ſolicitum teneret: Iannes ille eum dimiſſa animi ægritudine optimè de rebus ſperare iuſſerat, modò ipſius conſilio parêre vellet. Conſilium autem tale erat: Inter æreas ſtatuas, quæ erant in Euripo Circi, ſtatua quædam extare ferebatur triceps. Tres ergo malleos æreos fabricari iubebat Iannes, eosque tradi viris manu validis,

In Annalibus libros.

In annalibus tom.3.

dis,qui conſtituta noctis hora ſecum ad ſtatuam illam accederent, iiſque,quum ipſe mandaſſet,capita fortiter ferirent, dum ea veluti vno ictu atque impulſu in terram deiicerent. Gratum hoc conſilium Imperatori fuit. Ergo magna iam parte noctis exacta, cum viris iſtis patriarcha (qui,ne agnoſceretur,profano habitu ſe induerat) ad ſtatuam venit,magicoque carmine recitato , iiſque robore,quod inerat ſtatuæ,adempto,viros omni vi percutere capita ſtatuæ iubet.Eorum duo validiſſimis ictibus duo capita ſtatuæ decuſſerunt: tertius remiſſiùs aliquanto feriens inclinauit quidem, non tamen à corpore totum auellit caput.Eodem modo cum gentis eius ducibus actum fuit. Nam ſeditione coorta , atque ea in pugnam inteſtinam euadente, duo de ducibus ceciderunt : tertius vulnus accepit,ſed non lethale.nihilominus tamen rei gerendæ eo facto inutili,gens ea viribus ſuis deſtituta domum rediit.Idem Zonaras ibidem de Alexandro fratre Leonis ita ſcribit : Quum præſtigiatores percunctaretur, an diu victurus eſſet; audiuit ex eis , ſe fore longæuũ , ſi apro æneo in theatro dentes & pudenda addidiſſet. Eum enim ipſius elementum eſſe, qui aduerſus Leonem fratrem eius ſtaret. Neque vlla in re alia rectè iudicarunt, niſi quòd hominem gulæ conuiuiiſque mancipatum , luxuque continenter diffluentem,ſui compararunt. Credidit homo porcis amentior illorum verbis,eaſque partes æneo operi adiecit. &c. Et paulo pòſt in vita Imperatoris Romani Lacapeni,ſcribit; Statuam in ſummo fornice Xerolophi versùs occaſum poſitam Symeonis Ducis Bulgarorum figuram repræſentaſſe, & Imperatorem à nonnullis perſuaſum eſſe,ſi eius caput amputaretur,Symeonis interitum conſecuturum. Quo paulo pòſt facto , eadem hora,Symeonem ex dolore ſtomachi vita defeciſſe,vt pòſt Imperatori tempus obitus eius diligenter ſcrutato , eſt ſignificatum. Eadem ſuperſtitione, quum futura cognoſcere cuperet,Euphroſyna coniux Alexii Angeli Imperatoris,ænei apri Calydonii roſtrum præcidit, qui ſetis horrentibus & exertis dentibus leonem in Hippico inuadit; præterea aliarum quoque ſtatuarum partes aliquas mutilauit; nonnullis capita malleis contundebat, ſicut Nicetas memoriæ tradidit. Hunc aprum Calydonium poſtea Iſaacium Angelum Imperatorem in magnum palatium ex Hippico tranſtuliſſe, & ea ratione temerarii & apro non diſſimilis populi rabiem cohibere voluiſſe, idem *Lib.3. annal.*

ſcribit. Vbi quoque Mineruæ ſimulachrum, in foro Conſtantini columnæ inſiſtens, prolixè deſcribit, quod à plebe ideo confractũ fuit, quia exiſtimabat id pro exercitibus occidentalibus, vt eos alliceret, conflatum fuiſſe. Ex hoc genere ſuperſtitioſarum vel Magicarum ſtatuarum ea fuit, cuius mentionem faciunt Annales Turcici nõ ita pridem editi, hisce verbis: Quũ Muchemetes capta Conſtantinopoli hinc inde per vrbem obequitaret, obſtupeſcens ad inuſitatas ædificiorum formas, & in Atmindanem perueniſſet; columnam ibi lapideam vidit, cui triplex erat impoſitus ſerpens aheneus, idemque triceps. illum conſpicatus, quidnam hoc eſſet idoli quæſiuit: ſimul in eum contorta magna vi claua ferrea, quam puſdiganum Turci vocant, vni de tribus illis capitibus ſerpentinis labrum inferius comminuit. Quo facto, mox ſerpentes in vrbe magno conſpici cœpêre numero. Quapropter auctores ei fuêre quidam, vt miſſum deinceps illum ſerpentem faceret; quando per id ſimulachrum effectum fuiſſet, vti ſerpens in vrbe nullus eſſet. Hinc ea columna in hodiernum diem adhuc durat. Et quanquam vnius ahenei ſerpentis inferiore labro deiecto, ſerpentes in vrbem venerunt: nocere tamen nemini poſſunt. Erat etiam erectus equus aheneus, cui ſtatua quædam equeſtris inſidebat. Vtrumque Muchemetes demolitus eſt. Fertur autem hac ſtatua peſti præcluſus fuiſſe aditus, quo minùs in vrbem penetraret, ac in ea graſſaretur. &c. Vbi Leonclauius noſter ita hunc locum eleganter explicat: Atmindan ſignificat Turcis eum Conſtantinopoli locum, quem ab equorum curſu Græci dixerunt Hippodromum. Nam ſi verbum verbo reddas, At & Mindan, ſignificat equorum locum capacem, & amplum. Columna ſerpentina nunc etiam ſupereſt ex ære facta, ſic ab imo conuolutis inter ſe ſpiris ſerpentis triplicis, vt in parte ſuperiori tandem ſeſe tres ceruices, triaque ſerpentina capita, diuidant ac ſeparent in formam triquetram; quibus quondam accepimus impoſitum ab vrbis conditore Conſtantino Magno fuiſſe plurium ſcriptis celebratum illum tripodem Apollinis Delphicum. Quòd ait, effectum fuiſſe per hoc ſimulachrum, vt eo durante nullus eſſet in vrbe ſerpens; ex opinionibus Græcorum Muchemeti relatum fuit, quorum in libro manu ſcripto de vrbis ædificiis, quem habemus, Stichioſes eiusmodi (ſic enim appellant) ſtatuarum variæ leguntur, & quidem ab Apollonio Tyanæo profectæ.

In Pandect. hiſtor. Turci. nu. 130.

profectæ.

profectæ, ſi quidem vera narrant. Certè quod ſtatim ſequitur, de ſtatũa equeſtri ahenea deſtructa, qua peſti præcluſus fuerit in vrbem aditus, ſuperſtitioſis videri poſſet aliquam mereri fidem, quũ ſingulis annis ea nunc fœdè menſibus æſtiuis calidioribus graſſetur. Qua nos iſtuc æſtate venimus, abſumſiſſe credebatur intra quatuor menſes hominum CLCIↃ. nec annō ſequenti pauciores interierunt. Hæc ex Leonclauii pandectis Turcicis, cùm ſint memorabilia & rara, deſcribènda duxi. Ceterùm non minùs memorabile eſt, quod Rodericus Toletanus de arca quadam fatali ſcribit, quæ fuit aperta paulo antè à Roderico Rege, ducto auaricia, quàm Arabes & Saraceni ex Africa, inſtigante Comite Iuliano, cuius ſuprà mentionem fecimus, in Hiſpaniam irruerent, & profligato Roderici exercitu, eoque occiſo, eam ſubiugarent. Erat tunc temporis, inquit, Toleti palatium à multorũ Regum temporibus ſemper clauſum, & ſeris pluribus obſeratum. Hoc fecit Rodericus contra omniũ voluntatem aperiri, vt ſciret quid interiùs haberetur. Sperabat enim theſauros ingentes reperire. Sed præter vnicam arcam nihil inuenít, qua aperta reperiit pannũ, in quo latinis literis erat ſcriptũ, Quũ contingeret ſeras frangi, arcam atq; palatium aperiri, & videri quæ inibi haberentur; fore vt gentes eius effigiei quæ in eo panno erant depictę, Hiſpanias inuaderent, & ſuo dominio ſubjugarent: quod Rex videns, doluit aperuiſſe, & vt erat priùs, fecit arcam & palatium claudi. Erant autem in panno depictæ facies, vt vultus diſpoſitio & habitus Arabum adhuc monſtrat, qui ſua capita tegunt vittis, ſedentes in equis, habentes veſtes diuerſis coloribus variegatas, tenentes gladios & balliſtas, & vexilla in altum tenſa; qua pictura Rex & proceres timuerunt. Eſt profectò ſemper ſui ſimilis Sathan. nam ea ludibria, quæ ante natum CHRISTVM per oracula & mirificas atque ambiguas reſponſiones, quæ potentia CHRISTI deſtructa fuêre, effecit; deinceps aliis magicis & ſuperſtitioſis modis & artibus, cùm ſit verſipellis & mille artium artifex, excitatis fatalibus ſtatuis, figuris & picturis, efficere, & hominibus curioſis imponere conatus fuit.

De rebus Hiſpan. lib. 3. cap. 17.

Cap. 7.

Diade-

Diadema & Citaris qualia ornamenta regia fuerint, & de Donatione Conſtantini nonnulla.

CAPVT LXI.

LAVRENTIVS Valla patricius Romanus, & Iohannis Lateranenſis Canonicus, in ſua declamatione, de falsò credita & ementita Conſtantini Donatione, dum conſarcinatorem eius, multis ſalibus & facetiis tanquam imperitum & inſulſum hominem aſſpergit, inter cetera eum ob inſcitiam & ruditatem mirificè exagitat, quòd Diadema putauerit eſſe coronam regiam ex auro puriſs. & gemmis precioſis. Ignorauit, inquit, homo imperitus, Diadema è panno eſſe, aut fortè è ſerico. Vnde ſapiens illud Regis dictum celebrari ſolet, quem ferunt traditum ſibi Diadema, priusquam capiti imponeret, retentum diu conſideraſſe, ac dixiſſe: O nobilem magis ac felicem pannum! quem ſi quis penitùs agnoſceret, quàm multis ſolicitudinibus, periculisq; & miſeriis ſit refertus, ne humi quidem iacentem vellet tollere. Hanc ſententiam Vallæ veram eſſe, vt ex multis hiſtoriarum locis patet, ita *Lib. 15.* præ ceteris ex memorabili, quæ apud Iuſtinum extat. Ita enim ſcribit: Sed Lyſimachum deſiliens equo Alexander haſtæ cuſpide ita in fronte vulnerauit, vt ſanguis aliter claudi non poſſet, quàm diadema ſibi demtum Rex alligandi vulneris cauſſa capiti eius imponeret: Quod auſpicium primum regalis maieſtatis Lyſimacho fuit. &c. Memoriæ quoque traditum eſt, quum Cæſaris imagini quidam ex adulatorum numero, coronam lauream candida faſcia pręligatam impoſuiſſet, Tribunos coronæ faſciam detrahi juſſiſſe, hominemque qui id fecerat, duci in vincula mandaſſe, ſimulantes in hoc Cæſari rem gratam facere, qui ad regni mentionem ſubiraſci conſueuerat. Hinc luce meridiana clariùs apparet, diadema dici βασιλικὸν ἔνδυμα, id eſt, regium geſtamen ex faſcia, vel candida, *Lib. 24. cap. 6. lect. antiq.* vel verſicolore (ſicut id quoque Rhodig. notat) quo caput circumligabant Reges, necnon & Reginæ, ex qua inſigne regium dignoſce-

dignoſceretur, quod ferunt inuentũ Bacchi fuiſſe. Nam olim Reges *Plin.lib.17.*
haſtas pro diademate habebant, quas Greci σκῆπτρα dixere. De qua *cap.56.*
re ſi aliquis adhuc dubitet, cùm præſertim Perſarum Regũ diade- *Iuſtin. lib. 43.*
mata peculiaria fuerint, is legat Arrian. vbi inueniet Regem Alex- *Lib.7.de expe-*
andrum paulo ante ſuum obitum, in paludibus, non procul à Ba- *dit.Alexand.*
bylone, in quibus multa Aſſyriorum Regum ſepulchra conſpicie-
bantur, nauigaſſe, obortumque ingentem ventum, regium capitis
ornamentum, & diadema ei alligatum, abripuiſſe, atque illud qui-
dem, vtpote grauius, in aquam procidiſſe: iſtud verò vento ab-
reptum arundini cuidam, ex iis quæ monumentis Regum adnatæ
erant, hæſiſſe. Idque ab eo futuri caſus prodigium habitum. De-
hinc nautam quendam enataſſe, qui diadema ab arundine auelle-
ret. &c. Hoc inſuper teſtatur virile factum Monimæ Mileſiæ Mi-
thridatis Regis vxoris, de qua ſcribit Plutarchus, quòd à Rege at- *In vita Lu-*
tentata, miſſis etiam quindecim aureorum millibus, non antè ta- *culli.*
men obſecuta ſit, quàm pactio nuptialis interceſſerit, miſſoque ad
eam diademate Reginam Mithridates appellauerit. Quum autem
Mithridates à Lucullo victus eſſet, & vereretur, ne vxores & ſoro-
res in manus hoſtium peruenirent, ex fuga eum immiſiſſe ad eas
Bachidem Eunuchum, vt morte ſpontanea ſeſe captiuitate ſubdu-
cerent. Tunc Eunucho illo iubente, vt quo quæuis modo ſe faci-
limè, & minimo cum dolore morituram putaret, eum deligeret;
Monima illa, diadema capiti detractum collo circumpoſuit, ſeque
ſuſpendit, eoque celeriter rupto; ô execrandum, inquit, pannum,
ne ad hunc quidem vſum aptus es? idque conſpuit & abiecit, iugu-
lumque Bachidæ præbuit. A diademate quoque Metellorum vnus *Plutarchus in*
dictus diadematus, quòd multo tempore circumuagabatur, fron- *Coriolano.*
tem redimitus. Ceterùm Perſarum inſigne regium erat κίταρις,
cum cærulea faſcia albo diſtincta, ſi recta geſtaretur. Hoc patet ex
Plutarcho. Deſignauit, inquit, Regem quinquaginta annos na- *In Artaxerxe.*
tum, permiſitque vt eam quæ Citaris appellatur rectam geſtaret.
Huius rei quoque illuſtre teſtimonium ex Arriano adduci poteſt, *Lib.6.de expe-*
vbi ad Alexandrum Baryaxem Medum captum adductum, ab A- *dit.Alexand.*
trobate Mediæ Satrapa eſſe ſcribit, qui erecta citari capiti impoſi-
ta, Perſarum ac Medorum Regem ſe appellaſſet. &c. Et Q. Curtius *Lib. 6. De ge-*
dicit, Alexandrum relictis patriis moribus diſciplinisque, diade- *ſtis Alexandri*
ma purpureum diſtinctum albo, quale Darius habuerat, capiti cir- *Magni.*

In Lucullo. cumdediſſe, veſtemq; Perſicam ſumſiſſe. Hoc ornamento capitis etiam vſi ſunt Reges Armeniæ, ſicut ex eodem Plutarcho videre licet, cuius hæc ſunt verba: Ipſe verò Tigranes nudus & inermis ante Pompeium procidit, ſublatumque à capite diadema ante pedes poſuit. Quod autem hîc diadema dixit Plutarchus, citarim in Pompeio appellat his verbis: καὶ τέλος ὡς πρὸς αὐτὸν ἦλθε πομπήϊον, ἀσφαλόμενος τὸν κίταριν ὥρμησε πρὸ τῶν ποδῶν θεῖναι, hoc eſt, poſtremò vt (ſcilicet Tigranes) ad ipſum Pompeium venit, ſublato â capite citari, ante pedes collocare pergit. Ex quibus facilè colligitur, quàm perperam autor Donationis illius, iſtud vocabulum, ſicut alia pleraque, ſuo commento inſeruerit. Differentiam autem inter commune diadema & Perſicum, cui cidaris vel tiara annexa fuit, eruditè & diſtinctè demonſtrat Iuſtus Lipſius. *In lib. 11. Annal. Taciti.* Hodierno autem die apud Turcas diadematis vſus frequens eſt, quod Tulipantum vocant, licet Sultanæ gemmis variis diſtincto, quod ad ſinciput colligatur, vtantur. Eiusmodi diadema, inquit Leonclauius noſter, conficiebat Germanus aurifaber in opido Galata, Ioannes Saxo, natus apud Holſatos, huic Sultanæ, Muratis III. conjugi, quum filius Muchemetes circumcidendus eſſet. *In Pandect. hiſtor. Turcic. cap. 199.* Et ibidem Tulipantum ita deſcribit; eſſe lineum tegmen, quo capita Turci candidis inuoluere ſpiris ſolent: *Cap. 240.* Græci nunc φακιόλιον appellant: & haberi ab Agarenis pro ſymbolo fortitudinis, quo admoneantur in bellum ituri, ne de reditu, ſed morte potiùs viriliter oppetenda cogitent: quando mortuorũ cadauera linteis inuolui ſolent. Quoniam autem de hac donatione & olim, & nuper à Bartholomæo Picerno & Auguſtino Stencho (qui illam Romæ in Bibliotheca Papæ, græca lingua ſcriptam, extare affirmarunt, latineque ab ſe conuerſam ediderunt) in orbe terrarum euulgata, mentionem fecimus; ſciendum eſt eam olim incognitam, neque in antiquis Decretis inſertam fuiſſe, vt de hac re grauis eſt autor Antonius, ſuo tempore Archiepiſcopus Florentinus, poſtea etiam inter ſanctos relatus. *In ſuis Chron. part. 1. ante finem.* Nunc autem de ea habetur in c. Conſtantinus 96. diſtinct. quod licet ſit, vt inſcriptio indicat, palea, & pro palea illic inſeratur; multum tamen grani attulit Eccleſiæ, ex quo in immenſum creuerunt eius opes, ſicut refert Nicolaus Euerhard. & inter ceteras allegat Alber. Roſatis autoritatẽ, dicentis, ſe audiuiſſe à magnis viris, tunc auditam fuiſſe vocem clamantem: Hodie ſeminatũ eſt ve- *In loco legali à veriſimili.* *In l. benè à Ze-*

nenum

nenum aſpidũ in Eccleſia Dei, & hoc reperiri in authenticis antiquis ſcripturis. Et quendam literatũ virũ tempore Bonifacii VIII prophetaſſe in ſuis ſermonibus, Per quos paſſus & gradus Eccleſia aſcendit in temporalibus; per eosdem deſcenſuram ad extremam paupertatem Silueſtri. Immò, inquit, plùs dixit Pius II. vt refert Felin. ſuo tempore auditor Rotæ, videlicet, ſe mirari, miſeros legiſtas diſputare de valetudine eius quod nunquam fuit. Hactenus Euerhardus. Hanc autem donationem confictam eſſe Laurentius Valla, Raphaël Volaterranus, Nicolaus de Cuſa Cardinalis, & Æneas Syluius, qui poſtea pontifex Romanus electus Pius II. vocatus eſt, aliique complures, inter quos eſt Andreas Alciatus Iuris C. inſignis, & Huldericus Huttenus eques Francus, manifeſtis conſpicuisque argumentis tradiderunt. Auentinus autem ita dicit: Quæ de Sylueſtro & donatione Conſtantini prædicantur, ficta, falſa, inepta, pugnantiaque ſunt: miror extare tam ſtolidos qui credant, & tam impudentes qui defendere audeant, præcipuè cùm etiam Pius II. pontif. max. vir harum rerum peritus, nugas huiusmodi vt commenta anilia, fabulamq; inanem rideat. &c. Ita vt eius autoritas, quæ olim propemodum vniuerſum orbem excæcauit, iam ita labefactata ſit, vt ferè nihil ampliùs de ea audiatur. Quare Philippus Mornæus dicit, hanc fictitiam Conſtantini Sylueſtro donationem doctiſſimorum virorum ſtylo iam pridem confoſſam, ab indoctis ſolis nunc admitti. Etſi autem Didacus Couaruuias Hiſpanus, IurisC. præſtantiſs. poſtquam eorum ſententiam retulit, qui hanc donationem tam oppugnarunt, quàm propugnarunt, tandem concludit, communiorem opinionem eſſe, eam valere: Potuit, inquit, donatio iſta fieri, neque ideo neganda eſt, quòd ſcriptores antiqui eius non meminerint, præſertim cùm ſit communi opinione hominum receptum, hanc donationem à Conſtantino factam fuiſſe: tamen ipſemet quodammodò hærere videtur, cùm paulo pòſt dicat (liberiorem enim vocem in Hiſpania emittere auſus non fuit, non ſecus ac Bartol. fecit, vbi de hac donatione Bononiæ diſſerens, Videte, inquit, nos ſumus in terris Eccleſiæ, & ideo dico quòd illa donatio valuit, cùm tamen conſtet eum aliter ſenſiſſe) ſummos Eccleſiæ præſules præter hanc Conſtantini Magni donationem, multa jura habere, quibus jure optimo defendi poſſit iurisdictio vrbis Romæ, eiusq; dominium,

none in x. Col. c. de quadr. præſcript.

In Dialogo.

In c. ſolitæ de maior. obed.

Lib. 7. parergωn capite 19.

Lib. 2. Annal. Boiorum.

In tract. de Eccleſia.

Lib. 4. cap. 16. variar. reſolut.

In præfat. ff. n. 14.

atque item reliquarum vrbium, quas Eccleſia Romana, ſacroſanctaque ſedes Apoſtolica poſſidet, ex his principum Chriſtianorum largitionibus, quarum meminêre Alciatus, Eugubinus, Caſtaldus, Remundus & alii, quos ibi recenſet. Ex his verbis apparet, eum ipſum aliunde adminicula & fulcra accerſenda duxiſſe, hancque donationem ſolam, parùm firmam & validam cenſuiſſe. Verum enim eſt, quòd nihil fucatum poſſit eſſe diuturnum. Huc reſpexiſſe ex recentioribus videtur Ferdinandus Vaſquius Hiſpanus IurisC. inſignis, qui quoniam apertè negare & oppugnare hanc Donationem non audet, aſtutè eam facit dubiam, & tandem Vallæ adſtipulatur. Fortè, inquit, interfuit conſenſus populorũ: vel illi principes erant tyranni & violenti, ſicq; illud ius, quod habebant quale quale, illámue iniuriã & tyrannidem tranſtulerũt, quæ tempore potuit in ius cõuerti. & his adde, quod diximus de ſucceſſionũ creatione: vel dic, vt per Laurentium Vallenſem de mentita Cõſtantini donatione. Eadem ingenioſa diſſimulatione vtitur Ioh. Iouianus Põtanus, grauis autor. Nã poſtquàm ditiones pontificias in Italia ordine recenſuit, tantũ abeſt eum mentionem donationis Cõſtantini facere, vt in hęc verba prorumpat: Quibus artibus pontifices Max. tantum ſibi imperium comparauerint, nequaquam eſt explicatu facile. Namque vt initio armis illud ſibi vendicauerint, longè aliud arbitrari par eſt. Genus enim hominũ olim quietum ac religioni tantùm deditum &c. Quis autem, obſecro, dicere auderet, tam excellentem hiſtoricum (vt taceamus de antiquioribus, Euſebio videlicet, qui libris V vitam Conſtantini deſcripſit, Socrate, Theodorito, Euagrio, Rufino, Eutropio, Paulo Diacono, Oroſio, Beda, Zonara, Nicephoro) ignoraſſe ea, quæ paſſim de illa donatione ab eius aſſertoribus prædicantur? ideoq; ſi eius autoritati confiſus fuiſſet, non poſthabita illa, alia argumenta & rationes ad ſtabiliendũ titulum ditionis & iurisdictionis Romanorum pontificum, potiores duxiſſet. Id ipſum patet ex Onuphrio Panuinio, qui nullam mentionem huius donationis facit, quod ab eo, qui omnia ſecreta & annales Pontificum euoluit, factum non fuiſſet, ſi Donatio illa vnquam extitiſſet. Bodinus autem dicit, ſe legiſſe in Indice bibliothecæ Vaticanæ, quòd quidam Iohannes, qui à Digitis cognomen habuit, hanc donationem aureis literis conſcripſerit; verùm ibi in fine hæc verba vix latina addita fuiſſe: Quam

In illuſtribus quæſtion. lib. 1. cap. 5. nu. 26.

Lib. 1. de rebus geſtis Ferdi. I.

In vita Sylueſtri I.

Lib. 1. cap. 10. De repub.

Quam fabulam longi temporis mendacia finxit. Manifeſtum eſt igitur Conſtantini ſeculo Eccleſiam, quo plus libertatis, eo etiam plus habuiſſe ambitionis; & homines de martyriis ſecuros, tiaras & diademata ambire cœpiſſe, vt idem Mornæus dicit. Manifeſtũ item eſt Conſtantinũ Occidentales & Orientales partes Regni ſui, filiis ſuis Teſtamento diuiſiſſe. Et non tantùm Italiæ, verũ etiam Romæ vrbis imperium penès eius ſucceſſores per annos CXL permanſiſſe vſque ad annum CHRISTI CCCCI. Quòd ſi initium dominatus paparum, in Vrbe, & in Italia, exactiùs ex hiſtoricis eruitur; negari non poteſt, eum ſublatis Exarchis demum cœpiſſe, circa annum CHRISTI DCCC, ex Pipini & Caroli Magni liberalitate, quam deinceps Ludouicus Pius & reliqui Imperat. Germanici mirificè auxerunt. Audiui quoque à fide dignis viris hac de re non illepidam hiſtoriam, quam omittendam non duxi: Venetos videlicet ante aliquot annos à Pontifice Romano, poſtquam Anconam in ſuam poteſtatem redegiſſet, interpellatos fuiſſe, Quo iure vectigalia & alias iurisdictiones in mari Adriatico ſibi ſolis vendicarent, cùm tamen nulla priuilegia hac de re monſtrare, neque ius ſuum docere legitimè poſſent. Ad hanc rem eos, & quidem argutè reſpondiſſe, Se mirari quòd iſta priuilegia peterentur demonſtrari, quæ Pontifices ipſi penès ſe iam pridem, & quidem archetypa, tanquam rem ſacrã diligentiſſimè in ſuis Archiuis cuſtodirent: eaque facilè reperiri poſſe, ſi Donationis Conſtantini membranæ pars exterior, in qua ea maiuſculis literis conſcripta eſſent, accuratiùs inſpiceretur. Quid hoc callido reſponſo Veneti ſignificare voluerint, apertius eſt, quàm vt prolixiorem interpretationem requirat. Simile reſponſum attribuit Sebaſtianus Monticulus Iuris C. Patauinus, Hieronymo Donato, legato Veneto. Ait enim, eum Alex. Borgiæ Papæ huius nominis VI iocosè interroganti, ex improuiſo reſpondiſſe: Oſtendat mihi veſtra S. inſtrumentum patrimonii S. Petri, & à tergo ſcriptam inueniet cõceſſionem factam Venetis maris Adriatici. Eodem modo Pontifex Romanus Iohannes VII. ficta donatione ſedi Romanæ, Abbatiam S. Dionyſii, mortuo Carolo Imp. acquirere voluit. Verùm quum Ludouicus filius Caroli fraudem intelligeret, nihil obtinere potuit, vt Aimoinus memoriæ tradidit.

In tractatu de Eccleſia.

In tractatu de patria poteſtate fol. 54.

Lib. 5. ca. 37. de geſt. Francor.

De Lacubus nobilioribus memorabilia.

CAPVT LXII.

LACVM Benacum vt omnium Italiæ amœniſſimum, ſi eſt tranquillus; ita nauigantibus periculoſiſſimum eſſe, ſi tempeſtate commouetur, & hodie notum eſt, & olim à Virgilio in illius deſcriptione his verbis notatum:

Fluctibus & fremitu aſſurgens Benace marino.

Etſi autem multi autores (inter quos fuit olim Strabo; noſtro autem tempore Iulius de Iulio à Cœnobio IurisC. Gregorius Iodocus Bergomas, Monachus S. Zenonis Veronæ, & Alb. Leander) Benaci laudes & vtilitates prolixa deſcriptione decantarunt: tamen Sabellicus paucis verbis multas comprehendit. ita enim ſcribit: Eſt Benacus amœniſſimus Italiæ lacus, omnino longior quàm latus. Longitudo illi ab occaſu brumali ad Aquilonem triginta circiter millia paſſuum excurrens. quantum illi Mincius ad Meridiem aufert, tantum Sarca fluuius & Ponalis à Borea & Septentrione reponunt. Ipſius aqua ita perſpicua, vt ſi non omnino medium nauiges (vbi conſtat immenſæ eſſe altitudinis) ima ferè ſtagna perſpicere liceat. Sed vix tam amœnus eſt, dum nullo agitatur vento; quàm violentus & minax, vbi turbari cœpit: vnus ex omnibus Italię lacubus, ſi eminentiſs. poëtæ credimus, quum vehementer concitus eſt, marino aſſurgit fluctu. Piſces alit optimos, in quibus Carpiones principatum obtinent. eorum captura ab extremo autumno in vernum tempus extenditur: ex profundis ſtagnis ſummo piſcantium labore eruuntur. Vtramque ripam cultiſſima oliueta veſtiunt: his horti paſſim interiecti felicibus conſiti arboribus, quæ citrea, medica, punica, & quæ accolæ ipſi Adamia vocant, habent mala. ora illa, quæ ad Veronenſem agrũ ſpectat, ad dextram poſt Piſcariam Lagiſium habet, Bardolinum, Gardam, vnde poſtea lacus nomen accepit: Turres Maſecinum, (quam & Malam ſilicem audio à quibusdam appellatam) contrà verò in ipſis aquis Sirmio eſt, Catulli poëtæ venuſtiſs. patria, cum veſtigio vetuſtatis ſaxo quod lacui imminet impoſito Brixianorum. poſt Sirmionem Riuoltella, ſiue (vt aliis placere audio) Riualtella, Minerbium, Felicianum,

Decad. 3. lib. 2.

cianum, Portucſium: extremo loco Salodium totius regionis caput. Montes inde ad Boream aſperrimi ad Ripam vſque: is locus cum Penetra, quæ non procul inde viuo ſaxo aſſurgit, Tridentini olim agri fuêre. Penetranæ arci Nacus prominet vicus, vnde Benacum vetuſto nomine lacum appellatum ſuſpicari libet, vt quem mutata litera Benacum dicimus, quia penès Nacum eſſet, priſci accolæ Penacum dixerint. Hactenus Sabellicus. Animaduerti autem hunc & alios nobiliores lacus, quos ego vidi, plerunque augeri vel colligi à fluminibus, quæ ex altiſſimis montibus, & anguſtioribus vallibus, magno impetu in valles latiores & planiciem deueniunt, in quibus quum patentiora loca ſortiuntur, vim omnem amittunt, & quaſi à rapido curſu quieſcunt, ſi modò in perenni flumine quies eſſe poteſt, donec rurſus aditu patefacto, veluti ex carcere proſiliunt, atque alacritate quadam, relictis impedimentis, limpidiſs. curſu erumpunt, in nouumque alueum ſemetipſa conſtringunt. Teſtis nobis eſt lacus Larius, qui quaſi princeps lacuum dicitur (Hetruſci enim appellant principem Laronem, Larunem & Arunem) Hunc efficit vel in immenſum auget Abdua fluuius limpidiſſimus, qui ex Rheticis alpibus per Voltulenam vallem euoluitur. Meminit autem huius Strabo, *Lib. 4.* Plinius & Virgilius; & noſtro tempore Iouius, epiſcopus Nu- *Lib. 2. & 3.* cerinus, exactam diligentiam, in deſcribendo & depingendo illo, *3. Georgic.* præſtitit. Idemque flumen limpidiſſimum, & pellucidum, ex illo erumpit prope Leucum oppidum, & vulgò Abda vocatur. Iure igitur putabitur ſtupendum, vt Caſſiodori verbis vtar, quòd ſimile cunctis qualitatibus elementum, per pigrum ſtagnum vides ire celerrimum, vt amnem per ſolidos campos putes decurrere, quem ſe peregrinis vndis non videas colore poſſe miſcere. Hoc flumen Abduam vel Abdam, quum iter Mediolano Bergomum versùs faceremus, ad vicum Caſanum, rate traiecimus. In Verbanum ingreditur Ticinus, qui ad Seſtum rapidiſſimus & limpidiſſimus egreditur. In Germania noſtra habemus omnium amœniſſimum lacum Acronium: hic receptis aliquot ignobilioribus, attamen rapidiſs. amnibus, vel latitudine, vel longitudine, aut etiam profunditate, iſtos quos nominauimus, ſi non ſuperat, tamen iis non multum cedit, quem Rhenus, noſtrorum fluuiorum rex, tranſiens, vti fertur, ſincero curſu, vndasque ſuas virides, easque

eaſque integras retinens, neque auctus niuibus, vel imbribus, craſſiorem materiam relinquens, prope Conſtantiam lætabundus, magna feſtinatione, ad deſtinatum curſum, longè lateque perficiendum, (qui 140 milliaria germanica à ſcaturigine vſque ad Oceanum excedit) erumpit. Hunc lacum Ammianus Marcellinus appellat Brigantiæ, cuius verba libet aſſcribere; qui id ipſum, quod modò de hoc lacu, tunc temporis ignobili, diximus, diligentiſſimè obſeruauit. Inter montium celſorum, inquit, anfractus, impulſu immani Rhenus diſcurrens, extenditur per Lepontios, perque deciduas cataractas inclinatione pernici funditur, vt Nilus torrente ab ortu protinus primogenio copiis aquarum propriis irruenti curſu ſimplici. Iamque adiutus niuibus liquatis ac ſolutis, altaque diuortia riparum adradens, lacum inuadit rotundum & vaſtum, quem Brigantium accola Rhetus appellat, perq; quadringenta & ſexaginta ſtadia longum, parique penè ſpacio latè diffuſum, horrore ſyluarum ſqualentium inacceſſum (niſi quà vetus illa Romana virtus & ſobria iter compoſuit latum) Barbaris & natura locorum & cœli inclementia refragante. Hanc ergo paludem ſpumoſis ſtrependo vorticibus amnis irrumpens, & vndarũ quietem permeans pigram, mediam velut finali interſecat libramento, & tanquam elementum perenni diſcordia ſeparatum, nec aucto nec imminuto agmine quod intulit, vocabulo & viribus abſoluitur integris, nec contagia deinde vlla perpetiens, Oceani gurgitibus intimatur. Quodque eſt impendio mirum, nec ſtagnum aquarum rapido transcurſu mouetur, nec limoſa ſubluuie tardatur properans flumen, & confuſum miſceri non poteſt corpus; quod ni ita agi ipſe doceret aſſpectus, nulla vi credebatur poſſe diſcerni. Sic Alphæus oriens in Arcadia, cupidine fontis Arethuſæ captus, ſcindens Ionium mare, vt fabulæ ferunt, ad vſque amata confinia progreditur. Hactenus Ammianus. Hic lacus etiam Podamicus, & ab accolis Brigantinis, Brigantinus dicitur. Putat autem Bodinus, prædones vulgò à Brigantinis, Brigantes appellari, vt Aſſaſſini, ab ea Perſarum gente, quæ latronum & ſicariorum infamia diutiſſimè laborauit, vt etiam Paulus Æmilius memoriæ tradidit. Lemanum lacum efficit Rhodanus fluuius, in illoque veluti deliteſcit, donec ad vrbem Geneuam celeri curſu egrediatur. De hoc etiam audiamus, licet ſuccinctè, Solinũ. Amnis hic, inquit, præci-

Lib. 15. — *In methodo hiſtorica.* — *Lib. 7. de reb. geſt. Francor.* — *Capite 8.*

præcipitatus alpibus, primò per Heluetios ruit, occurſantium aquarum agmina ſecum trahens, auctuque magno, ipſo, quod inuadit, freto turbulentior, niſi quum fretum ventis excitatur. Marcellinus verò de eodem prolixior eſt. Ait enim libro eodem: Apœninis Alpibus effuſiore copia fontiũ Rhodanus fluens, & procliui impetu ad planiora digrediens, proprio agmine ripas occultat, & paludi ſeſe ingurgitat, nomine Lemano, eamque intermeans nuſquam aquis miſcetur externis, ſed altrinſecus ſummitates vndæ præterlabens ſegniores, quæritans exitus viam ſibi impetu veloci molitur. Vnde ſine iactura rerum per denſa paludium fertur, & Sequanos, longeq; progreſſus Viennenſem latere ſiniſtro perſtringit: dextro Lugdunenſem, & emenſus ſpacia fluctuoſa Ararim, quem Sauconnam appellant, inter Germaniam primam fluentem, ſuum in nomen adſciſcit. Qui locus exordium eſt Galliarum. Exinde non millenis paſſibus, ſed leucis itinera metiuntur, vbi auctus Rhodanus aquis aduenis locupletior, vehit grandiſſimas naues ventorum flatu iactari ſæpiùs aſſuetas, finitusque inter valles, quas ei natura præſcripſit, ſpumeus Gallico mari concorporatur per patulum ſinum, quem vocant Ad gradus, ab Arelate octauo decimo fermè lapide diſparatum. Huc vſque Marcellinus. Hoc accidit etiam in aliis minùs nobilibus lacubus, ita vt appareat, lacus plerunque veluti domitores eſſe fluminum rapidiſsimorum, qui in illis ſuam ferocitatem deponere videntur, donec collectis viribus, maiori impetu, ſed minori noxa, in alueum & intra ripas redacta, rurſus velut ex ergaſtulis, exitum inueniant. Mira igitur videntur, quæ de lacu Aſphaltite in Palæſtina, quem vulgò mare mortuum vocant, comperta ſunt. Is enim lacus non ſolùm Iordanem Palæſtinæ fluuium maximum in ſe recipit, ſed etiam retinet. Hoc etiam Cornelius Tacitus obſeruauit. Ita enim de Palæſtina ſcribit, præcipuum montium Libanum erigit, mirum dictu, tantos inter ardores opacum fidumq; niuibus. Idem amnem Iordanem alit funditque. Nec Iordanes pelago accipitur, ſed vnum atque alterum lacum integer perfluit, tertio retinetur. Lacus immenſo ambitu, ſpecie maris, ſapore corruptior, grauitate odoris accolis peſtifer, neque vento impellitur, neque piſces aut ſuetas aquis volucres patitur. Incertæ vndæ ſuperiacta vt ſolido feruntur; periti imperitique nandi perinde attolluntur. Certo anni bitumen egerit: cuius *Lib.5. hiſtor.*

O o legendi

legendi vſum, vt ceteras artes, experientia docuit. Ater ſuapte natura liquor, & ſparſo aceto concretus, innatat. &c. Libet quoque de hoc lacu adducere teſtimonium Iuſtini hiſtorici. Ita enim ſcribit: In ea regione lacus eſt, qui propter magnitudinem, & aquæ immobilitatem, mortuum mare dicitur. Nam neque ventis mouetur, reſiſtente turbinibus bitumine, quo aqua omnis ſtagnatur; neque nauigationis patiens eſt, quoniam omnia vita carentia in profundum merguntur, nec materiam vllam ſuſtinet, niſi quæ alumine illinatur. Hoc tamen, quòd ſuperiecta in ſolido ferantur (pace Taciti & aliorum, in quorum numero eſt Diodorus Siculus, dixerim) aliter ſeſe habere, ab aliis audiui, & hoc aſſeuerat ex neotericis hiſtoricis Andreas Theuetus. Scribit enim ſe vidiſſe, quòd Arabes aſinum in hunc lacum præcipitem dederint, qui ſtatim cum clitellis ſuis ſubmerſus ſit, neque ampliùs comparuerit. Sed vt ad meditationem noſtram reuertamur, Aut oportet, vt huius lacus ſuperfluum, arenis Arabicis contiguis abſorbeatur, aut abſceſſus habeat latentes, quibus aqua continuè affluens excipiatur, & occultis meatibus cuniculiſque ſubterraneis aliò deriuetur. Sicut de mari Caſpio vel Hircano traditum eſt, quod à quibuſdam lacus totius Orbis maximus dicitur. Id enim, cùm propemodũ infinita & maxima flumina in ſe recipiat, tamen vbi iſta immenſa moles aquarum continuò affluentium egrediatur, nulli certò conſtat. Ob eam rem lacus quidam in inſula Hiſpaniola immenſæ latitudinis, eo quòd multa flumina recipiat, & nulla quæ videntur, egrediantur, ab Hiſpanis mare Caſpium, ab Indis autem Haneygaban appellatur. De mari Caſpio autem Paulus Iouius ita ſcribit: Hoc mare manifeſto exitu caret, occultis, vt credi par eſt, haurientis naturæ ſpecubus, & cæcis vadis abſorptum. Quod vtique mirum eſt, cùm tot influentium amnium perpetuo decurſu, neque auctũ exundet, neque diluta ſalſugine mitigatum, vnquam dulceſcat. Toto autem ambitu in ouatam ſpeciem ab Africo per obliquum ad Boream ſe extendens, Euxino ponto magnitudine ferè par euadit, ſi à ponto Mœotis palus Zabacca hodie vocata recidatur &c. Mirabile quoq; eſt, quod de Fucino lacu, quem longitudine parem pelago, & Marſis vicinisque maximè omnibus vſui eſſe, Strabo ſcribit. Mirabile pergit ibidem proditum eſt, illum nonnunquam vſque ad montana creſcere, interdum autem rurſus decreſcere, vt merſa

Lib.36.

Lib.19.

In Coſmographia Gallica.

Lib.14.

Lib.5.

merſa priùs lacu loca deſiccentur,& agricolationem ruſticis exhibeant; quæ ſubterranei humoris tranſitione occulta quadam ratione ſparſim efficiuntur. Denuò autem in vnum fontes confluunt, aut omnino deficiunt, aut rurſum confligunt, quemadmodum de Amenano per Catanam defluente traditur. Qui quidem annos complures euaneſcens iterum excurrit. Hæc Strabo. Non minùs mirum eſt, quod de Lugæo olim, hodie verò ab oppidulo vicino, Gyrcknitzenſi lacu in Carnia narratur. Hunc Ortelius non ſolùm elegantiſs. depinxit, ſed etiam ita ex Lazio & Vuernero deſcripſit: Hic locus (ſic eum voco, nam an eum lacum, viuarium,aut aruum rectiùs appellauerim neſcio) annis ſingulis frumentum, piſcationem & venationem exhibet. Clauditur is circumquaque montibus; patet ad ſeſqui miliarium,minùs laxa latitudine; plerisque in locis decem & octo cubitos altus eſt, & vbi minimùm profundus, æquat iuſtam humani corporis menſuram. Ex montibus circumpoſitis riui quidam ignobiles procurrunt, ſuo quisque alueolo, ab orientali quidem plaga tres, ab auſtrali quatuor. Singuli quo longiùs fluunt, hoc minùs ſcatent aquis, terra nimirum ipſos cohibente, donec poſtremò abſorbeantur ſcrobibus ſaxeis, ita natis, vt humano opere exciſæ videri poſſent. (Argonautarum nauigationis ſubter terram argumenta hæc putat Lazius) Hîc aquis redundantibus, vt recipi non poſsint, fit vt regurgitent ſcrobes, neque ſolùm nihil aquæ admittant, ſed etiam quicquid receperint, effundant tanta celeritate, vt refluxus impetũ equiti quamuis expedito & fugienti ægrè effugere liceat. Ita quacunq; patet locus diffunduntur aquæ, & lacum efficiunt. Hæ aquæ non minùs ferè celeriter recedunt, quàm acceſſerunt, ſed non per ſcrobes illas tantùm, ſed vniuerſa penè terra eas non aliter recipiente, quàm ſi per cribrum diffunderentur. Quod quum fieri ſentiunt accolæ, continuò grandioribus eius meatibus, quoad fieri poteſt, obſtructis, agminatim aduolant ad piſcationem, quæ ipſis non modò iucunda, ſed etiam perfructuoſa eſt. Nam hi piſces ſale conditi magna copia ad vicinos exportantur. Porrò ſiccato lacu fit meſsis, qua parte ſolum conſitũ; & idem rurſus conſeritur antequam inundet. Graminis ita eſt ferax, vt poſt vigeſimam diem ſecari ſoleat. Quis hîc ludentis naturæ miracula non ſuſpiciat?

In Theatro.

De Theſauris nonnulla memorabilia.

CAPVT LXIII.

NOVI nobilem quendam, amicum paternum veterem, qui in bello illo, quod Cæſar Carolus V cum Principibus Germaniæ noſtro tempore geſſit, metu hoſtium precioſiores ſuas res, in amne quodam prope arcem ſuam, quem ad hoc à ſuo curſu auerterat, effoſſo ſpecu, veluti in loco abſtruſo & tutiſſimo occultauerat. Pòſt aſſumtis omnibus, qui huius rei gnari eſſent, in tuta loca ſeceſſerat. Sed tanta fuit ſagacitas Hiſpanorum, vt, neſcio vtrùm licitis an illicitis artibus, illas res indagarint, & iterum auerſo amne abſtruſa & demerſa ibi expiſcati ſint. Eadem ratione pecuniam aliasque res non ſolùm in illo bello defoſſas, ſed multis ſeculis antè occultatas & vetuſtate propemodum conſumtas, inuenerunt. Simili felicitate, in eruendis abſtruſis rebus, vſi ſunt Hiſpani paulo antè in Comagra Inſula Indiæ occidentalis. Quum enim Comacus vnus ex Regulis iſtius loci, quos Cacicos vocant, in arundineto lodices, ſtragulas, fictilia & lignea vaſa, & amplius duo mille & quingenta pondo auri laborati, ne in manus Chriſtianorum veniret, abdidiſſet; Indos captiuos tormentis fateri & prodere ea coëgêre. Eandem fortunam Turci, occupata Conſtantinopoli habuêre. Tantos enim theſauros defoſſos, tam nouos quàm veteres, eruêre, vt æſtimationem excedant. Ideoque rectè Leonardus Chienſis exclamat: O Græci iam miſeri & miſerabiles, qui inopiam fingebatis! Ecce iam in lucem venerunt theſauri, quos pro vrbis ſubſidio denegaſtis. Temirus autem vel Tamerlanes Scytha, qui vulgò flagellum, vel ira Dei dictus fuit, mira calliditate vſus eſt, vt theſauros, omneſque res Aſiaticorum ad ſe transferret. Etenim quum ferè vniuerſus orbis, ob eius ſummam potentiam & felicitatem, maximo metu inhorreſceret, isque hoc non ignoraret, & ideo metueret, ne vniones, aurum & argentum, cum precioſioribus rebus, quæ facilè occultari poſſunt, in abſtruſiora terræ loca, metu belli, vt fieri aſſolet, abſconderentur; miſit ad locupletiores & remotiores vrbes, ſuos milites, inſtar mercatorum, cum camelis, onuſtis precioſiore ſupellectile, ex pręda, quæ non

Benzo in hiſtor. noui orbis lib.1. cap.20.

De captiuit. Conſtantinopol. tomo. 2.

ıon facilè abſcondi, & in latebras coniici poſſet, iiſque man-
lauit, vt vili precio, omnia raptim diſtraherent, vt hac ratione A-
iatici adducti, numeratam pecuniam depromerent, antequam de-
odèrent, vel ſi eſſet defoſſa, ſpe immenſi lucri, rurſus eruerent.
Hoc facto, tam celeriter, veluti tempeſtas in eos irruit, & id, quod
licis cauſſa, paulo antè ipſis vendi iuſſerat, neque commodè oc-
ultare potuerat, denuò deprædatus eſt adeo, vt pecuniam, & rem,
ec non & omnem ſubſtantiam Aſiaticorum, hac aſtuta negocia-
ione integram, & abſq; omni difficultate rapuerit. Etſi autem ni-
nia auaricia & ſtudio rapiendi is hoc fecit: tamen etiam eius abſti-
ıentia & æquitas laudatur. Nam quodam tempore, quum iter per *Lonicerus lib.*
ſyriam faceret, obtulit ſe ei arator, qui tunc in vas ingens aureæ *1. hiſtoriar.*
nonetæ arando impegerat. Quum autem omnes, qui cum Rege e- *Turcic.*
ant, Regis aurum illud eſſe dicerent, quoniam inuenti qui occul-
antur theſauri, fiſci putantur; iuſſit Rex monetam inſpici, & ab
ſtantibus percontatus eſt, putarentne patris ſui imaginem eſſe,
uam pecunia expreſſam habebat. Cui quum reſpondiſſent, Ro-
nanorum principum effigiem eſſe, tunc reſpondit Tamerlanes: Si
rgo hæc pecunia maiorum meorum non fuit, aratori eam relin-
uamus, ad quem Deus eam detulit. Sed ne longiùs vagemur, olim
uoque eiuſmodi latebræ ſub alueis amnium quæſitæ, de quibus
aulo antè diximus, parùm tutæ ab indagantibus fuerunt. Nam,
t conferamus magna paruis, Traianus regios theſauros, quos
Decebalus Rex Daciæ ſubter vada Sargetiæ amnis, haud procul à
egia occultauerat, inuenit. Fluuium enim fortè Rex captiuorum *Dio in vita*
luntaxat manibus & opera, de proprio curſu auerterat, atque ef- *Traiani.*
oſſis ſubinde vadis, in ſpecum magnam vim auri & argenti oc-
ulerat, precioſiſſima quæque, & eos liquores, qui recondi &
eruari poterant, eodem congerens. Quibus confectis, ne quiſ-
uam quæ geſſiſſet proloqui poſſet, omnes qui facti conſcii erant
ccidi iuſſit. At Biculis captiuus, cui res cognita erat, abditos the-
auros indicauit. &c. Ob hanc cauſſam tales inſcriptiones anti-
uiſs. in marmoribus propter theſauros Decebali detectos le-
untur:

IOVI INVENTORI DITI PATRI TERRÆ MATRI
DETECTIS DACIÆ THESAVRIS CÆSAR NER-
VA TRAIANVS AVG. SAC. P.

Iornandes de rebus Gothicis.

Carolus Sigonius de occident. imper. lib. 11.

In hiſtor. Neapolit. lib. 2.

In vita Neronis.

Similes cuniculos occultos Gothi mortuo Alarico ipſorum Rege apud Conſentiam in Calabria quæſiuerunt, dum eius ſepulturæ occultandæ cauſſa, iuſtam Italorum, quos is læſerat, iracundiam veriti, opus inſigne moliuntur. Quippe Buſentem amnem oppidum ipſum præterfluentem, magno militum labore aliò auerterunt, ac locum ſepulchro in medio alueo ſuffoderunt, atque ibi cadauere cum multis opibus condito, deinde amnem in ſuo ire flumine permiſerunt, & ne locum quis ſcrutari poſſet, captiuos, qui notaſſe illum locum oculis poterant, occiderunt. Eandem hiſtoriam Pandulph. Collenutius recenſet. Nero autem theſauros Libycos, animo ſuo, incerti autoris vana perſuaſione conceptos, neutiquam inuenit, immò perpetuam notam infamiæ & leuitatis inde contraxit. De qua re, vt ea rectiùs cognoſcatur, audiamus Suetonium & Cornelium Tacitum, qui annalium librum XVI ab exceſſu Cæſaris Auguſti, ita incipit: Illuſit dehinc fortuna Neroni per vanitatem ipſius, ex promiſſo Ceſellii Baſſi, qui origine Pœnus mente turbida, nocturnæ quietis imaginem, ad ſpem haud dubiam retraxit. Vectusque Romam, principis aditum emercatus, expromit repertum in agro ſuo ſpecum, altitudine immenſa, quo magna vis auri contineretur, non in formam pecuniæ, ſed rudi & antiquo pondere. Lateres quippe prægraues iacere, aſſtantibus alia parte columnis, quæ per tantum æui occulta, augendis præſentibus bonis. Ceterùm vt coniectura demonſtret, Didonem Phœniſſam Tyro profugam, condita Carthagine, illas opes abdidiſſe, ne nouus populus nimia pecunia laſciuiret, aut Reges Numidarum, & aliàs infenſi, cupidine auri ad bellum accenderentur. Igitur Nero, non autoris, non ipſius negocii fide ſatis ſpectata, nec miſſis viſoribus per quos noſceret an vera aſſererentur, auget vltrò rumorem, mittitque qui velut partam prædam adueherent. Dantur triremes & delectum nauigium iuuandæ feſtinationi. Nec aliud per illos dies populus credulitate prodentis diuerſa fama tulerat. Ac forte quinquennale ludicrum, ſecundo luſtro celebrabatur, oratoribusque præcipua materia in laudem principis aſſumta eſt. Non enim tantùm ſolitas fruges, nec metallis confuſum aurum gigni; ſed noua vbertate prouenire terras, & obuias opes deferre deos. Quæque alia ſumma facundia, nec minore adulatione ſeruilia fingebant, ſecuri de facilitate credentis. Gliſcebat interim luxuria ſpe inani

conſu-

conſumebanturque veteres opes, quaſi oblatis, quàs multos per annos prodigeret. Quin & inde iam largiebatur. Et diuitiarum expectatio inter cauſſas paupertatis publicæ erat. Nam Baſſus effoſſo agro ſuo latisq; circùm aruis, dum hunc vel illum locum promiſsi ſpecus adſeuerat, ſequunturque non modò milites, ſed populus agreſtium efficiendo operi aſſumtus, tandem poſita vecordia, non falſa antè ſomnia ſua, ſeq; tunc primùm eluſum admirans, pudorem & metum voluntaria morte effugit. Quidam vinctum ac mox dimiſſum tradidêre, ademtis bonis in locum regiæ Gazæ. Hæc Tacitus. Eodem modo infeliciter ceſsit Richardo Regi Angliæ, qui propter magnanimitatem Cor leoninũ fuit appellatus, dum immenſum theſaurum à nobili quodam in proprio fundo repertum, vi occupare conatur. Quum enim Caulacum vel Chalunum Lemouicum vrbem, in quam is nobilis cum theſauro confugerat, obſideret & oppugnaret, venenata ſagitta in ſiniſtro brachio ictus eſt, quo vulnere ex negligenti curatione paulo pòſt obiit. Continent autem Annales Franciæ, in hoc theſauro fuiſſe ſtatuam cuiusdam Imperatoris, cum coniuge, & filiis filiabusque, eius ſtaturæ, ſicut in illa ætate fuerunt, aſsidentes menſæ, omnia ex ſolido auro, vnà cum inſcriptione, eorum nomina, & quo tempore conflata iſta fuerint, continente. Felicior ſanè in eruendis theſauris fuit Tiberius Imp. Græcus. Is enim quum crucem in pauimento, ne pedibus calcaretur, pio ſtudio auferre iuſsiſſet, non ſolùm præter ſpem immenſum theſaurum, ibi defoſſum, inuenit; ſed etiam Narſetis theſaurum, quem ante mortem ſuam domi ſuæ occuluerat, interfectis omnibus conſciis, excepto tantummodo puero, quem, ne cui id quod fecerat, indicaret, iureiurando obſtrinxerat, eruit. Nam defuncto Narſete, puer is ſenex effectus, locum in quo tanta vis auri & argenti defoſſa erat, Imperatori indicauit. Mirabile præterea eſt, quod idem Amoinus refert, idq; Paradinus in ſua ſymbola heroica tranſtulit, quo pacto Guntramus Rex Burgundiæ ſomnians, in ſpecu quodam montis, immenſum theſaurum viderit, locoque reperto inde eruerit. Huius rei quoq; Vuierus mentionem facit, & eruditè diſſerit, quo pacto fieri potuerit; licet ſimile quippiam ex relatione Helinandi Monachi, Henrico Remenſi archiepiſcopo accidiſſe putet. Memorabile porrò eſt, quod in Apulia circa annum recuperatæ ſalutis M L X. tempo-

Girard. in hiſtor. Franc. lib. 9. in vita Philippi Auguſti II. Regis Francor. XLI.

Amoinus lib. 3. cap. 19. de geſt. Francic. Paul. Diaconus lib. 3. ca. 6. de geſt. Longobard.

Lib. 3. cap. 3. de geſt. Franc.

In libro Apologetico.

tempore Roberti Guiſcardi, Calabriæ, Apuliæ & vicinarum inſularum Principis, accidiſſe ſcribunt hiſtorici, inter quos eſt Pandulph. Collenucius. Quum enim ſtatua marmorea caput circulo æreo redimita, fuiſſet inuenta, cum tali inſcriptione: CALENDIS MAII, ORIENTE SOLE AVREVM CAPVT HABEBO, neque aliquis reperiretur, qui hanc interpretari poſſet; tandem captiuum Saracenum, neſcio quibus artibus imbutum, poſtulaſſe loco præmii libertatem, ſi indicaret, quid ſibi hæc inſcriptio vellet. Aſſentiente autem Roberto Principe, illum Calend. Maii, oriente ſole, obſeruaſſe vmbram huius circuli ex capite ſtatuæ, ibiq; ſcrobem fodi iuſſiſſe. Hoc facto, inuentum fuiſſe in loco deſignato ab vmbra, immenſum theſaurum ibi defoſſum, qui Principi Roberto ad ſuas expeditiones bellicas commodiſſimus fuit. Hacque ratione Saracenum conſecutum vnà cum aliis donis, Principis liberalitate dignis, libertatem, quam tanquam rem inæſtimabilem vnicè expetierat. Non omittenda quoque ſunt, quæ non ita pridem apud Nicaraguenſes in India occidentali euenêre, ſicut ea Benzo refert. Triginta quinq; mill. inquit, interuallo abeſt Legione (ciuitas ea eſt; ibi epiſcopatus ſedes; à Franciſco Fernando condita) mons flammiuomus, qui per ingentem craterem tantos ſępè flammarum globos eructat, vt noctu latiſſimè, vltra centum millia paſſuum incendia reluceant. Nonnullis fuit opinio, intus liquefactum aurum eſſe, perpetuam ignibus materiem. Itaque Dominicanus quidam monachus, quum eius rei periculum facere vellet ahenum & catenam ferream fabricari curat: moxque in montis iugum cum quatuor aliis Hiſpanis aſſcendens, catenam cum aheno in caminum demittit. ibi ignis feruore ahenum cum parte catenæ liquefactum eſt. Monachus non leuiter iratus Legionem recurrit, fabrum vehementer incuſans, qui catenam tenuiorem multo, quàm iuſſiſſet ipſe, eſſet fabricatus. Faber aliam multo craſsiorem excudit. Monachus montem repetit, catenam & lebetem demittit; res priori incepto ſimilem exitum habuit: nec tantùm reſolutus lebes euanuit, verùm etiam flammæ globus repentè è profundo exiliens propemodum & fratrem & ſocios abſumſit. Omnes quidem adeò perculſi in vrbem reuerſi ſunt, vt de eo incepto exequendo nunquam deinceps cogitarent. Hęc Benzo. Gomera hunc montem flammiuomum, Maſaiam, Dominicanum F. Blaſium de Ynneſ

Lib. 3. hiſtor. Neapol.

Lib. 2. cap. 16. hiſtor. noui orbis.

Ynneſta nominat, ſcribitque nouum iſtum Empedoclem, & præterea duos Hiſpanos, ſciendæ eius rei cauſſæ auidos, ſemetipſos tribus corbibus in Vulcanium illum craterem demiſiſſe, quoad eius fieri potuit; atque inde lebetem, catena ferrea reuinctum ad cxl vlnas deiectum, tandem vbi ad flammam peruenit, liquefactum eſſe cum aliquot catenæ annulis. Illos ſtupefactos tali naturæ miraculo, irrito labore inde proſiliiſſe. Sanè multi olim reperti ſunt, & adhuc reperiuntur, qui auaricia & ſpe lucri excæcati, vetitis artibus ad eruendos theſauros vtuntur, quæ res rarò vel nunquam feliciter ceſſit. Habemus autem memorabile exemplum, quod poſt alios Vuierus recenſet. Anno enim M. D. XXX. ſacerdoti in cryſtallo theſauros dæmon Norimbergæ oſtenderat. Hos quum loco perfoſſo ante vrbem quæreret ſacerdos, adhibito amico quodam ſuo, & iam in ſpecu arcam vidiſſet, atque ad eam cubantem canem atrum; ingreſſus ſacerdos in ſpecum, opprimitur, interficiturque, ruente cacumine & ſpecum rurſus complente. Mirum autem eſt, & meritò deploranda hominum nonnullorum cæcitas & ſtoliditas, qui ſpe fluxarum diuitiarum, in manifeſtiſſimam perniciem, tam corporis, quàm animæ, ſeſe coniiciunt. Is enim malignus ſpiritus, vel dæmon, qui à Magis peculiariter theſauris deſtinatus eſt, Sydonay, vel Aſmoday, ſicut in Vuieri pſeudomonarchia dæmonum (non autem refert, vtrùm hoc vel aliud nomen illi conueniat. rectè enim cacodæmonum nomina, ſi fortè non ſatius fuiſſet ea planè omitti, ibi de induſtria tranſpoſita & mutata ſunt) legimus, ab eis appellatur, quem tanquam regem magnum, fortem, & potentem, colunt, eiusque poteſtati ſeptuaginta duas legiones ſubiiciunt. Quando autem Magorum oculos is faſcinando præſtringit; tunc exhibet ſe videndum tribus capitibus, quorum primum aſſimilatur capiti tauri, alterum hominis, tertium arietis: cauda eius ſerpentina, ex ore flammam eructat: pedes anſerini. Super dracone infernali ſedet, in manu lancem & vexillum portans. Quum huius officia exercet exorciſta; oportet vt ſit fortis, cautus & in pedibus ſtans, quod ſi non fecerit, in cunctis decipietur. &c. Deſcribitur quoq; & pingitur ab eodem Vuiero circulus magicus, cum ſuis characteribus, imaginibus, figuris, exorciſmis, aliisque rebus illicitis, quibus theſauri maximo cum periculo, & plerunque irrito conatu inquiruntur. Ex quibus ap-

Lib. 2. cap. 4. de præſtig.

De præſtig. dæmon. lib. 5. cap. 11.

paret, quanta ſit poteſtas, ad imponendum hominibus impiè curioſis, Sathanę, & ſpirituum conatus, amantium mendacia & fraudulentorum, & impura petulantia cædibusque gaudentium; qui incolæ ſunt tenebrarum atque caliginis. Venit autem CHRISTVS filius Dei in hunc mundum, vt ſolueret opera ipſorum. Ceterùm an magi arte ſua vel potiùs ludibriis ſuis gratiam hominum, pulchritudinem, voluptates, honores, diuitias & ſcientias, comparare poſſint, & fertilitatem dare, diſputat prolixè Bodinus, vbi inter alia ita dicit: Quod ad diuitias attinet, omnibus notum eſt, atque certiſſimum, magnos in terræ ſinu theſauros eſſe abditos, eorumque ſedes Sathanæ eſſe cognitas: ſed nunquam magus extitit, qui arte iſta aureum vnum comparauerit, vt fatentur omnes. Immò quicunque diuites ſe addicunt magicis rebus, vt diuitiis augeantur, ferè in paupertatem abeunt; egentes verò tota vita paupertatem perferunt. Bona enim dicuntur in Scriptura benedictiones, quia dantur à Deo, vt Iacob munus de gregibus, quos illi DEVS iuſtè dederat, Eſau fratri offerens, Accipe, inquit, de benedictione, quam mihi dedit Dominus. At cur theſauros humi conditos ſuis mancipiis non impertitur Sathanas? cur fame ſinit emori? cur panem mendicare miſerè? Certè nec aliter vult DEVS, nec Diabolus poteſt: qui alioqui (vt videtur) in ſuas partes plurimos fuiſſet pertracturus. Hæc ex Bodino aſſcribere, & ad exempla memorabilia, quæ ibidem ab eo recenſentur, ſtudioſum lectorem remittere, atque ne meditationis vel capitis huius limites exceſſiſſe videar, nonnulla paucis verbis adiicere ex ſacris literis volui. Ea enim quæ iam diximus, ab Euangeliſta Luca, vbi introducit Barnabam & Paulum contra Idololatriam pugnantes, dilucidè confirmantur. Dum enim gentiles à cultu dæmonum & hominum, quos inſtar deorum adorabant, & ab iis fertilitatem, facultates & opes expectabant, abducere, & ad adorandum vnicum & verum creatorem & largitorem omnium rerum inducere ſtuderent; ita Iconienſes alloquuntur: Vobis annunciamus, vt ab iſtis vanis conuertamini ad Deum viuum, qui fecit cœlum & terram & mare & omnia quæ in eis ſunt. Qui in præteritis ætatibus ſinebat omnes gentes ingredi viis ſuis, quanquam non expertem teſtimonii ſe ipſum eſſe ſinebat, dum beneficia conferret, de cœlo nobis dans pluuias ac tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda noſtra. &c

De Mag. Dæmonomania lib. 3. cap. 3.

In Actis Apoſtolorũ cap. 14.

ſta.&c. Gratiæ igitur tam benefico Deo, pro hiſce donis potiùs
agendæ, quàm aliundè, & quidem vetitis artibus ea petenda ſunt.

De nonnullis inſignibus & ſtupendis furtis, nec non & quadam de theſauro Venetorum publico.

CAPVT LXIIII.

IN libro Gallico, cuius eſt titulus : *Traitte præparatiu al' apologie pour Herodote*, quum multa inſignia furta recenſentur, præ ceteris mihi nonnulla propemodùm fidem excedentia, cùm propter audaciam, tum propter miram aſtutiam viſa ſunt. Quæ ſicut è Gallico ſermone à me verſa ſunt, huc aſſcribenda operę precium duxi. Accidit (inquit autor iſtius libri) tempore Regis Franciſci I. huius nominis, vt quidam fur ſplendidè veſtitus, quum magna ſolennitate celebraretur miſſa, Cardinali Lotharingo ex loculis, qui plerunque veſtibus ad pecuniam vel alias res aſſeruandas aſſuuntur, aliquid clanculùm eximeret. Quumq; iſte fur aſtutè animaduertiſſet, neminem hoc præter Regem, idq; intentis oculis obſeruaſſe, tantum abfuit, vt abſterreretur, vt auſus fuerit familiariter ſubridendo, Regi digito annuere, vt taceret, quaſi ioco iſta fierent. Rex vti delectabatur iocis, exiſtimans iſta non ſeriò, ſed vti inter aulicos moris eſt, velut rem ludicram fieri, diſſimulauit ſe vidiſſe hoc furtũ. Finita autem miſſa, vt certiùs cognoſceret quid factum eſſet, inter colloquendum præbuit Cardinali occaſionem, vt ad ſuos loculos reſpiceret. Is quum nõ ampliùs reperiret, quod ibi repoſuerat, & ob eam rem valdè commoueretur; Rex qui conſpexerat, quid accidiſſet, & materiam ridendi quæſierat, in largiorem riſum effuſus eſt. Poſtquam autem ſatis riſiſſet, & ſeria tractanda occurriſſent, iuſſit Rex, vt ea quæ ablata Cardinali ſe vidente eſſent, reſtituerentur. perſuaſum enim illi adhuc erat, ioco & animo reſtituendi iſtam rem à quodam nobili aulico, talem enim ex veſtitu iudicauerat, ſubtractam eſſe. Verùm quum explorata re compertum eſſet, inſignem & veteranum fu- *Cap. 15.*

rem in veſtitu aulico ſeriò abſtuliſſe ea, quæ in ſacculo Cardinalis aſſeruaſſet, & is admiraretur, cur Rex alioquin iuſticiæ ſtudioſiſſimus, hoc qualificato, præſertim inter ſacra commiſſo, furto, ita delectaretur: Rex audaciam furis clancularii deteſtatus, quid ſe conniuente accidiſſet, enarrauit, addito iuramento, hoc primùm ſibi accidere, quòd fur familiaritatem & ſocietatem ſuam expetiiſſet, Vel, vt gallicè elegantiùs profertur, *Le Roy, lequel (vſant de ſon ſerment accouſtumé) iura foy de gentilhomme, que c'eſtoit la premiere fois, qu' vn larron l'auoit voulu faire compagnon.* Alterum furtum non minùs memorabile refert idem autor iſtius libri, fuiſſe commiſſum in præſentia Caroli V. Imp. Quum enim quodam tempore iuſſu Imperatoris aulici omnes ad iter ſe pararent, & ſinguli occupati eſſent in ſuis reculis conuaſandis, quidam ex genere furum audaciſſimus, captata hac occaſione ingreſſus eſt cubiculum Imperatoris (quum videret paucisſ. ex familiaribus Imperatoris adeſſe, qui ad nihil aliud intenti erant, quàm vt ſuam Maieſtatem accingerent ad iter, iam enim erat conſcenſurus equum) accedensque propiùs ad Imperatorem, & genibus, vti aulicus mos eſt, flexis, mox magna feſtinatione cœpit colligere tapetas & aulæa affixa, & in vnum faſciculum ſcitè admodum, inſpiciente hoc Imperatore vnà cum ſuis familiaribus, complicare. Etſi autem antea hoc artificium, vt opinor, non exercuerat, tamen tam dextrè, & absq; ſuſpicione furti, iſta aulæa, vel tapeziarias, vt vulgò vocantur, abſtulit, vt præfectũ aulæorum, tunc occupatum ſcilicet rebus aliis, poſtea hoc labore ſubleuarit. Tertium furtum valde notabile idem autor Romæ accidiſſe ſcribit, tempore Pauli III. Rom. pontificis. Quum enim Cardinalis quidam ſolenne conuiuium celebraſſet, & ex abaco vaſa aurea & argentea rurſus in ciſtulam incluſa, in proximum cubiculum collocata eſſent, in quo dum famuli expectarent, vt dominos ſuos reducerent; ecce tibi ingreſſus eſt homo, veſtitus more præfecti aulæ ſplendidiſſimè, ante quem quidam facem accenſam portabat. Is quum famulos, qui ſuper iſtam ciſtulam conſediſſent, iuſſiſſet paululum recedere, mox eam à duobus baiulis, qui eum ſequebantur, dorſo imponi curauit, vt illam quaſi in tutiorem locum aſportarent. Ita absque vllo impedimento vel ſuſpicione furti iſta precioſa vaſa Cardinalicea furto ablata ſunt. Obſeruarat autem iſte manipulus furum tempus, quo præ-

fectus

fectus huius rei & alii domeſtici in alio loco cœnarent. Reliqui autem famuli, præſtolantes conuiuas ſuos dominos, exiſtimabant iſtos fures, domeſticos Cardinalis eſſe. Alia quoque furta non minùs mira & rara narrantur in iſto libro Gallico; hæc autem præ ceteris memorabilia recenſenda duxi. Huc accedit quartum, ſuperioribus tribus, vt nobilius & immenſius, ita fidem ferè excedens. Illud refert Sabellicus. Quod ſanè, vt rectiùs cognoſcatur, ſicut ille rem geſtam recenſet, huc aſſcribere volui. Stamatus quidam, inquit, Græci ſanguinis homo, Cretaque inſula natus, dum fortè Venetiis eſſet, oſtenderenturque (quod magnis hoſpitibus præſtari ſolet) Borſio Eſtenſi publici theſauri, qui in parte aureæ ædis aſſeruantur: ita accidit, vt quaſi vnus ex illius domeſticis ignotus Græculus ſit ſacrarium ingreſſus. Tum verò ille ad ſtupendum rerum aſpectum non ſolùm non animum remiſit, ſed ad nobiliſs. furtum confeſtim adiecit. Eſt diui Marci ædes, quam ab initio auream, quia penè tota puriſs. fulget auro, appellauimus, intus extraque circa imum marmoreis tabulis compacta. Ea igitur templi parte, qua puerorum ara ſita eſt, marmoream tabulam fur ingenioſus exemit: inde nocturno opere defunctus (quia non tam citò murus penetrari potuit) applicita ſuo loco tabula, circumductoque tectorio, ita vt nullum fracturæ veſtigium appareret, exhauſtam inde materiam ante lucem aſportabat, atque hoc modo plures noctes operatus, ad intimum conclaue peruenit: tum inde eximere cœpit ampliſs. theſauros, ad quos videndos cum Friderici Imp. legato admiſſus, olim non ſine ſtupore ſpectaui. Nam præter ingentem gemmarum vim, aliis atq; aliis operibus inſertam, duodecim aureas coronas vidi, ac thoraces totidem immenſa gemmarum multitudine munitos, quarum fulgor non minùs mentem quàm oculorum perſtringebat aciem: lebetes ad hæc ex precioſiſs. lapidibus, quorum teſſerulæ annulis inſertæ magno ſoleant precio æſtimari: tabernacula, candelabra, & alia plura ſacrorum inſtrumenta, in quibus materia, quæ aurea erat, ob reliquum apparatum, qui diuerſis gemmarum coloribus micabat, penè ſordeſcere videbatur. Tranſeo Monocerotis cornu, immenſi, vt aiunt, precii: Principis infulam, atque alia opera & multa & eximia, quæ ferè omnia ille per ocium ſuſtulerat. Verùm neque furtum (vt dicitur) neque adulterium vllum diu in occulto fuit. quia alia ra-

In hiſtor. Veneta decad. 3. lib. 6.

tione tam citò ſcelus deprehendi non poterat; ita ſanè accidit, vt ipſe ſuo indicio ſit proditus. Erat illi compater Zacharias quidam Grio, Cretenſis & ipſe, ac patricii ſanguinis, homo vel hoc vno exemplo miræ innocentiæ: huic ſacræ aræ adhibito rem omnem Stamatus ordine enarrat: inde in anguſtiſs. domicilium, quod Græculus incolebat, abductum immenſum illi furtum retexit. Ad cuius conſpectum quum probæ vir naturæ, ac minimè facinoroſæ, obſtupuiſſet, ſceleriſque atrocitate pauitans vix ſatis ſuo conſiſteret veſtigio; ferunt ſacrilego homini in animo fuiſſe, eum obtruncare. addidiſſetq; omnino ſcelus ſceleri, niſi ille ita occurriſſet, vt diceret, ſe præ nimia lætitia, quòd ex inſperato videret ſe ad tantas diuitias perductum, penè deſipere. Quibus verbis confirmatus ille cæde abſtinuit. Acceperat interim Grio dono precioſiſſimum ab eo lapidem, atq; ob id notiſſimum. Ferunt eum fuiſſe, qui priore parte Ducariæ inſulæ hodie conſpicitur. Per ſpeciem igitur expediendi negocii à fure digreſſus, ſe in curiam proripuit: inde ad Principis conſpectum admiſſus, atrociſs. retegit facinus: celeritate opus eſſe dicere, ne ille (quem vix multo ambitu verborum fefelliſſet) mutato repentè conſilio ſe aliquò bona cum parte furti illatebraret: & ne fides rei tantæ deeſſet, gemmam dono acceptam ſinu depromſit. Qua conſpecta miſſi ſunt, qui hominem comprehenderent: atque ita cum eo in poteſtatem redacto, omnia quæ ſuſtulerat, ſunt recepta, vt nihil ex tam precioſo apparatu (cuius æſtimatio vicies centena aureorum nummûm millia æquaſſe dicitur) defuerit. Furti autor ad geminas columnas eſt laqueo necatus. Indici præter aurum, quod in præſentia dono accepit, perpetuum eſt ſalarium ex publico decretum. Hactenus Sabellicus. Eandem hiſtoriam recenſet Petrus Iuſtin. in hiſtor. Veneta lib. 8. In libro autem 14. de alio inſigni furto, quod noſtro tempore ibidem accidit, ita ſcribit: Furtum hiſce diebus inſigne in vrbe commiſſum eſt. Nam vir quidam genere Neapolitanus, adulterinis clauibus atrio quæſtorio reſerato, vbi ferreis arculis publici aſſeruantur theſauri, ad octo aureorum nummûm millia ex ærario abstulit. Verùm is poſt aliquot dies captus, detruncata illi priùs dextera, Decemuirûm iuſſu media Riualdi area, vbi furtum factum fuerat, laqueo eminenti furca ſuſpenſus necatur, meritaſque pœnas luit tanti latrocinii. Quoniam autem theſauri Venetorum Sabelli-

bellicus mentionem fecit, eumq; ſingillatim deſcribit, viſum quoque eſt huc adijcere, quæ Philippus Cominæus hac de re, non minùs quàm ille oculatus teſtis, quorum vnus, vt Plautus ait, maiorem fidem meretur, quàm auriti decem, recenſet. Eſt Venetiis, inquit, templum diuo Marco conſecratum; ipſi ſacellum vocant, longè pulcherrimum & ornatiſſimum. In eo eſt is qui appellatur theſaurus toto Orbe celeberrimus. Ea ſunt ornamenta quædam eius templi, & vniones, ad quatuordecim, omnium quos ego viderim longè maximi, non expoliti tamen; & coronæ duodecim aureæ, quibus ſolebant antiquitùs exornari ad certos dies totidem feminæ, quæ circumuectæ more conſueto, quum per inſidias eſſent interceptæ à prædonibus, mariti non deſtiterunt illos perſequi, priuſquàm eas recepiſſent, & coronas illas deinde conſecrarunt diuo Marco, & ſacellum ibi conſtruxerunt, in quod Senatus ingreditur quotannis, quo die facinus hoc fuit admiſſum. Hæc Cominæus. Si quis autem plura hac de re ſcire deſiderat, is prolixiorem deſcriptionem inueniet apud Albertum Leandrum. Et in quodam Italico libro, qui inſcribitur De rebus memorabilibus Venetæ Reipub. hæc leguntur: Inter alias res precioſas, gemmas & vniones in theſauro Veneto inprimis oſtenditur pileus, vt vocant, Ducalis, non ita diu factus, cuius precium dicitur excedere ducenta millia coronatorum. Theſaurus hic partim ex ſpoliis Conſtantinopolitanis, quando illa à Gallis & Venetis fuit occupata, aliarumq; vrbium captarum præda; partim ex muneribus variorum Principum huic Reipub. donatis conflatus eſt. Alii talem fabulam vulgò recenſent: Theſaurnm iſtum à quatuor opulentiſs. mercatoribus fuiſſe Venetias apportatum, & quum illi iudicarent melius eſſe, vt pauciores eum poſſiderent, duos ex illis veneno è medio tollere totidem conſtituiſſe. Quum verò idem planè reliqui duo conſilium inſciis prioribus iniiſſent; ita omnes quatuor periiſſe ſine hæredibus. Atque hac ratione Senatum Venetum ad ſe eorum bona velut fiſco delata recepiſſe. Hocque putatur indicari quatuor ſtatuis ex marmore Porphyrite ſculptis, prope portam maiorem palatii publici, ſe inuicem complectentibus. Huc vsque autor illius quem diximus libri. Equidem ter vel quater hunc theſaurũ, præſertim quum quotannis publicè certis feſtis in templo D. Marci ſuper altare exponitur, magna cum admiratione vidi,

Lib. 2. de bello Neapolit.

De inſulis Adriaticis.

ita vt putem ſimilem in Europa, etſi Dionyſianus Gallicus etiam rariſſimus & exquiſitus eſt, inter Chriſtianos vix reperiri.

De Phengite lapide, in quo ea, quæ à tergo fiunt, conſpici poſſunt.

Capvt LXV.

Vsitatvm eſt, Cæſari in potentiores ſacri Romani imperii ciuitates ingredienti, munera quædam à delectis ex Senatu earum vrbium benè ominandi gratia, & honoris cauſſa (ſicut olim conſulibus in prouincias aduenientibus, honoris loco dabatur illud aduenticium donum, quod honorarium dicitur. non enim tanquam debitum exigebatur) offerantur. Hæc autem ſolent eſſe plerunque aurea pocula, vel vaſa, materia & arte exquiſita, interdum repleta aureis, qui ſub notis earundem ciuitatum ius cudendi monetam habentium, conflati ſunt. Accidit igitur (ita enim ex viro dignitate & fide præſtanti audiui) vt in celebri Germaniæ vrbe eiusmodi xeniola vel honoraria Maximiliano I. Imperatori in præſentia nonnullorum familiarium ſuorum intimorum offerrentur, quæ ſicut tradita eſſent, in cubiculo Cæſareo coram Imperatore in tabula relinquebantur. Exhibebantur enim tunc fortè quædam ſpectacula publica in honorem Cæſaris, ita vt aulici illis inſpiciendis dediti eſſent, eamque ob cauſſam ſinguli locum commodum in feneſtris occupauerant. Quum autem vnus ex familiaribus Cæſaris exiſtimaret, & Cæſarem & omnes accuratè obſeruare, quid foris publicè ageretur; quaſi alii honoris cauſſa è ſuo loco præoccupato cedens, mox ſeſe ſubduxit, & velut remotis arbitris, ex poculo illo donato tot aureos ſurripuit, quot apprehendere in illa feſtinatione potuit, raptimque in loculos ſuos appenſos coniecit, ratus neminem hoc ſuum furtum conſpexiſſe. Verùm Cæſar, etſi putabatur videndis ludicris rebus ſolummodò intentus, obſeruabat nihilominùs alia. habebat enim annulum in digito, cum gemma, quæ demonſtrabat id, quod à tergo accideret. Hancque diſſimulanter quum inſpiceret, eum non fugiebat quid fieret. Peractis igitur actionibus illis theatricis, &

aulicis iuſſa Cæſarea præſtolantibus, nec non ex munificentia eius de illis aureis oblatis, ſingulis portiunculam expectantibus, tandem vocatus à Cæſare ille, qui priùs magnam partem pecuniæ, nemine inſpiciente, vti ſibi perſuaſerat, ſurripuerat, iuſſus eſt tantundem accipere, quantum apprehendere manu poſſet. Ille neſciens quorſum iſta munificentia tenderet, ſed conſcientia ſtimulante trepidans perpaucos aureos ex poculo apprehendit. Mox iuſſit Cæſar illum eos numerare. Expectantibus autem reliquis, quare hoc fieret, & exiſtimantibus inter ipſos donum hoc paulatim diuiſum iri; tandem ſubridens, Depromе nunc, inquit, & reliquos aureos de loculis, quos antea ſurreptos ex hoc poculo furtim iis inieciſti, vt ſciam, vtrùm nunc, vel antea cordatior in accipiendo fueris. Hac inopinata re confuſus ille, & velut ſorex ſuo proprio indicio deprehenſus, neſciò quas excuſationes mixtis deprecationibus muſſitans, coactus fuit in conſpectu omniũ ſubtractos aureos proferre, & eos numerare. Quum autem horũ multo maior ſumma eſſet, quàm illorum: Tollas vtramq; ſummam, ait Cæſar, habeásq; loco viatici; verùm caue, ne poſthac in conſpectũ meũ venias. Ita cũ ignominia ille dimiſſus fuit. Mirum autem alicui videri non debet, tali artificio annulos confici poſſe, vt ea quæ à tergo accidunt, conſpiciantur, cùm olim integri parietes eodem modo conſtructi fuerint. Legimus enim apud Suetonium, Domitianũ Cæſarem metu inſidiarũ, porticuũ, in quibus ſpaciari conſueuerat, parietes phengite lapide diſtinxiſſe, vt eius ſplendore per imagines quicquid à tergo fieret, præuideret. Nec non & hodie Venetiis annuli venduntur, in quibus velut in ſpeculo non ſolùm quisq; ſuam imaginem, ſed quæ poſt tergum peraguntur, conſpicere poteſt. *In vita Domitiani.*

Subditos plerumque imitari Principum mores.

CAPVT LXVI.

IN aula Maximiliani II. Imp. optimi, obſeruaui familiares Cæſareæ Maieſtatis pleroſque imitari ſolitos non ſolùm colorem veſtitus, ſed etiam formam poculorum, alia-

rumque rerum, quibus Imperator plerunque vteretur. Sic etiam imitabantur feminæ illuſtriores, quæ conſpiciebant in Auguſta. ita vt pelliceæ veſtes, & aliæ res, alioquin tanquam nimis vulgares neglectæ, in maiori precio haberentur, eò quòd Imperator & Auguſta iis vti non dedignarentur. Sanè hac in re nihil noui accidit. Videmus enim lapillos & gemmas pluris venire, quæ diuitibus ac opulentioribus in precio ſunt, quàm quæ pauperibus & tenuioribus. Vt autem exemplo aliquo hæc res clarior fiat, audiamus, quod olim apud Romanos accidiſſe legimus. Sabina Poppæa illa (cui cuncta alia fuêre præter honeſtum animum) quæ à Nerone ad inſaniam vſque adamata fuit, capillos habuit ſuccinei coloris, quos Nero crebris ſermonibus laudabat, verſibusque ad citharam ſcitè cantabat. Quo factum eſt, vt puellæ omnes Romanæ & Italicæ, eo tempore eiusmodi colorem magno ſtudio affectarent, non in coma modò & capillis, ſed & in reticulis, annulis & omni genere ornamentorũ. Qua ex re ſuccina gemma, quæ paruo antea æſtimabatur, magno deinde licere cœpit, quòd maximo omnium principi grata eſſet. Vnde Plinius de Neronis munere quodam gladiatorio ita ſcribit: Tanta copia ſuccini inuecta, vt retia arcendis feris podium protegentia, ſuccino nodarentur. Retia enim appoſita erant muro, qui arenam diuidebat in theatro, vt ſedentes tuti eſſent à leonibus, pantheris & aliis feris, ſi ſepta tranſſilire conarentur. Ex his apparet, vt in magnis rebus, ita in minimis quoq; multum valere exempla ſummorum virorum. Siquidem, vt Velleius Paterculus de Auguſto Cæſare ait, FACERE RECTE CIVES SVOS PRINCEPS OPTIMVS FACIENDO DOCET. CVMQVE SIT IMPERIO MAXIMVS, EXEMPLO MAIOR EST. Nam populus in Regem, tanquam in edito loco poſitum, & in clariſſima luce verſantem, oculos coniiciens, omnia curioſè & diligenter inquirit; quid agat, quid dicat, quemadmodum viuat; & in illius animum quaſi per rimulas inſpicit. Exemplum habemus Romæ in Paſquillo & Marforio, quorum clandeſtini internuncii, minuta quæque, quæ à Pontifice Romano, & Cardinalibus, aliisque aulicis committuntur, licet remotis arbitris fiant, pleraque tamen ſcriptis ſuis in lucem proferunt. Ita vt non abſurdè aliquis dixerit, cùm iſtic hominibus libertas loquendi & reprehendendi vitia potentiorũ, ademta ſit, lapideis ſtatuis, cuncta quæ occultantur veluti enun-

Lib. 37. cap. 3.

In hiſtoria Romana.

ti enunciantibus, obturari os non poſſe. Simile aliquid olim poëtis apud ſacellum Priapi, quod fuit in Exquiliis, vbi erant horti Mecœnatis, vſitatũ fuiſſe ſcribit Gyraldus. Sic apud Alexandrinos teſte Suida, certis diebus in curribus homines vecti, quibus hoc munus datum eſſet, totam vrbem peragrabant, & ſtantes vbi vellent, & domo aſſtantes cuiuscunq; viſum eſſet, verè de plauſtro canebant: nec falſa conuicia, ſed vera crimina obijciebant. Operam enim dabant, vt accuratè probra ciuium exquirerent, & hæc incorruptè proferrent, vt ob hoc omnes improbitatem auerſarentur. Sed ne longiùs à propoſito digrediamur, Quin ipſi parietes, vt Iohan. Ant. Viperanus ait, ita me Deus amet, loqui, & omnes voces, actiones, mores Principum edicere, & arcana proferre & diuulgare videntur, vt nullum neque dictum neque factum illorum diutiùs latêre poſſit; & quod grauius eſt, vniuerſi minima quæque illorum errata ſtudioſè animaduerterunt. Quin immò eorum mores & vitam ita plerique imitantur, vt eius exemplo vel maximè inueteratos mores & opiniones facilimè immutent. Quapropter Tilius rectè monet, inprimis neceſſarium eſſe, vt Regis domus munda honeſtaque conſeruetur. Nam ſi qua virtutis monumenta in ea Rex conſtituerit; ea totum regnum proſequetur: vt è contrario Princeps in vitia fertur exemplo regiæ. Hoc non ignorauit Martialis, qui rectè ad Domitianum ſcribit:

De poëtar. hiſtor. dialog. 4.
In hiſtoricis.
De Rege & regno cap. 13.
Lib. 2. de rebus Gallicis prope finem.
Li. 9. epigram.

Nemo ſuos (hæc eſt aulæ natura potentis)
Sed domini mores Cæſareanus habet.

Huc Claudianus quoque reſpexiſſe videtur, quum ait:

In paneg. de quarto conſulatu Honorij.

——— componitur orbis
Regis ad exemplum, nec ſic inflectere ſenſus
Humanos edicta valent, quàm vita regentis.
Mobile mutatur ſemper cum principe vulgus.

Et in laudibus Stillicon.

Paneg. 1.

Scilicet in vulgus manant exempla regentum,
Vtq; ducum lituos, ſic mores caſtra ſequuntur.

Confirmatur hoc memorabili exemplo in hiſtoria Scotica Buchanani. Quum enim Ioſina Rex Scotorum, medicorum & chirurgorum familiaritate delectaretur, breui reliqua nobilitate in mores Regis eunte, factum eſt, vt multis ſeculis nemo eſſet in Scotia illuſtriore natus loco, qui vulnerum curationem non teneret. Ideoq;

Lib. 4.

Lib.13. idem autor Iacobum IIII. Regem Scotiæ cōmendat, quòd è vetuſta gentis cōſuetudine vulnera ſcientiſſimè tractare ſciret. Et ſu-*Capite 36.* prà recenſuimus de Philippo Bono Duce Burgundiæ, quòd autor ſuo exemplo fuerit, vt præcipua pars nobilitatis comas ſuas, quæ illo ſeculo magna diligentia nutriebantur, radi iuſſerit. Huc referri poteſt prouerbiū, τὰς δεσποίνας αἱ κύνες μιμούμεναι. Nam plerunq; accidit, vt ii qui ſubſunt, mores eorum exprimant, ſub quorum *Li.8.de Repub.* imperio degunt. Hoc adagium à Platone quoque vſurpatur. Id etiam obſeruauit Montanarius Patauinus, olim poëta inſignis, qui *In deſcriptione Vrbis Patauinæ, lib.2. claſſ. 10. De claris Gramm. Rhet. & Orat.* à Bernardino Scardeonio celebratur, ibiq; eius verſus aliquot, ſinguli ſententias memorabiles complectentes, recitantur, ex quibus licet primus potiſſimùm meditationi noſtræ conuenire videatur; tamen reliquos quoq;, cùm nō ſint planè extra propoſitum, & alibi, vt opinor, non reperiantur, contineantque doctrinam ſalutarem, adiungere volui:

Qualis conuictus, talis formatio morum.
Nemo quidem nunquam quantumlibet Argus aberrat.
Auget, non minuit mala conſuetudo reatum.
Gens ſine iuſticia, ſine remige nauis in vnda.
Multa fidem paucis adimunt mendacia veris.
Quicquid nocte tegunt tenebræ, ſol manè reuelat.
Accendit culpam facilis dimiſſio pœnæ.
Vix poſſunt malè cœpta bonum contingere finem.
Cautiùs eſt, quando grauiora timentur, agendum.
Diligitur tector ſcelerum, deprenſor oditur.
Furari famulos dominus compellit auarus.
Res eſt difficilis caſtam bene ducere vitam.
Nulla ferè maior, quàm caſtè viuere, pugna:
Sola namq; ſuum finitur morte duellum.

Ceterùm vt meditationem noſtram proſequamur, de viciorum in principibus pernicioſa imitatione eſt verboſa quaſi diſputatio, in quadam Gregorii Nazianzeni oratione, vbi dicitur, Nullam eſſe tam præparatam imbuendo veſtem ad colorem, neque tam idoneam ad odorem recipiendum; neq; tam peſtilentem halitum vllum in aëre diffundi, cuius contagione animantes inficiantur; quàm ſoleat celeriter principum virorum prauitate atque viciis compleri vulgus, multo quidem citiùs, quàm è contrario virtute. Quæ eadem

dem diſſeruntur à Cicerone, demonſtrante, Peccata principum plus exemplo quàm peccato nocere. Siquidem exempla, vt Sebaſt. Foxius Morzillus Hiſpalenſis ait, vſque adeo mouent hominum animos, vt quoniam eo ſunt illi ingenio, vt quod ab aliis fiat, ſibi quoque putent faciendum; vel vicia etiam & ſcelera aliorum ipſi imitentur. Sumus enim omnes inuicem veluti ſimiæ factorum & dictorum noſtrorum, ſicut & ſimiæ quoque ipſæ noſtri: ita cernimus hominis vnius ſcelerati & impuri vitam, quaſi morbum latè ſerpentem & contagioſum, aliorum mores corrumpere: ſic mali principes non tam detrimenti id rebuspublicis afferunt, quòd eas malè adminiſtrant, quàm quòd exemplo ſuo cunctos deprauant: ſic patres vicioſi filiis ſunt prauitatis cauſſæ & exemplo. Illuſtrius hoc fit ex Ludouici X I. Regis Galliarum hiſtoria. Is enim quum Carolum filium, fortaſſe propter valetudinis imbecillitatem, vt Vincent. Lupanus memoriæ tradidit, ſcire latinè vetuiſſet, præter vnum illud: Qui neſcit diſſimulare, neſcit regnare, malo & à peſſimo principe petito fortè exemplo. nam Tiberius nullam æquè ex virtutibus ſuis, quàm diſſimulationem diligebat, vt refert Corn. Tacitus: Ludouici conſilium ita malè interpretati ſunt nobiles Franci, vt nullum literarum genus non contemſerint. Gulielmum Bellaium autem, quum ad belli gloriam literas addidiſſet, deinceps primùm Gallos docuiſſe, nobilitati non officere bonas literas, tradit ibidem idem autor. E contrario quum Franciſcus I. Rex Galliæ miro ſtudio bonas & liberales literas doctosque foueret; plerique eum imitati idem fecerunt, vt idem Lupanus teſtatur. Nobiles, inquit, Franci ita perpetuò à literis abhorruerunt, vt illis literarum ſtudium ſordidum videretur. Quorum liberi quum eius ætatis eſſent, vt laborem equeſtrem ferre poſſent, familiis principum & procerum addicebantur, vbi aliquot annos, quoad pubeſcerent, equitandi & venandi ſtudiis dediti, quum ex ephebis exceſsiſſent, militiæ totos ſe dabant. At nunc Dei primùm, deinde Franciſci Regis benignitate in literatos literarumq; ſtudioſos, quod antè vicio vertebatur, nunc laudi tribuitur. Hoc Tilium mouit, vt diceret, literas equeſtris ordinis nobilitatem confirmare, & ab ignobilitate vindicare. Id ipſum etiam Bodinus obſeruauit, vbi dicit ad illuſtrandum dictum Platonis: Quales in Repub. principes fuerint, tales fore ciues, non longiùs

Lib. 3. de Legibus.
De hiſtor. inſtit.
Lib. 1. De magiſtrat. Franc.
Lib. 2. de Magno Conſilio.
In methodo hiſtorica.

exempla petenda eſſe, quàm à Franciſco Rege Galliæ, qui vt primùm literas, à quibus ſui maiores ſemper abhorruerant, amare cœpit; ſtatim nobilitas ſecuta eſt: deinde reliqui ordines tanto ſtudio conquiſierunt, vt nuſquam literatorum extiterit maior copia. Mira ſanè res eſt, quòd Galli à maioribus ita degenerarint, & oſores bonarum literarum, antequam cultiores exemplo Regum euaderent, facti fuerint, cùm tamen Strabo eos hisce verbis ob ſtudia diſciplinarum commendet: Hæc Maſsilienſium inſtitutio Romanorum hodie nobiliſs. quemque pellexit adeò, vt pro peregrinatione, quam ſtudiorum cauſſa Athenas pridem ſuſcipiebant, diſciplinarum cupidi, nunc illuc ſe conferant: quorum æmulatio Gallos quoque excitauit, vt pace per Galliam compoſita, ipſi ocium à rebus bellicis amplectentes, ad diſcendi inſtitutum animum appellerent, non viritim modò, ſed etiam vniuerſim per vrbes: quippe qui dicendi magiſtros (quos Sophiſtas appellant) priuato publicoque impendio oppidatim ſuſcipiant, ſalarium illis ſtatuentes, ac medicis. Eadem accidêre Germanis, teſte eodem Bodino, qui inquit: Quum olim inueterato quodam odio ſemper à literis abhorruiſſent, nunc tantum profecerunt, vt humanitate Aſiaticis: militari diſciplina Romanis: religione Hebræis: philoſophia Græcis: Geometria, Ægyptiis: Arithmetica Phœnicibus: Aſtrologia Chaldæis: opificiorum varietate populis omnibus ſuperiores eſſe videantur. Rectè itaque ratiocinatur Cominæus hoc modo: Doctrina vel meliores reddit homines, vel deteriores, pro cuiusque natura & inclinatione: ſed tamen veriſimilius eſt, aliquem ea fieri meliorem. Nam quo quisque magis, quid ſe deceat, intelligit; eo vehementiùs ipſum neglecti pudet officii: & etiamſi non omnino ſibi temperet à maleficio; tamen ne planè modum excedat, cauet. Ac iſtud quidem vſu compertum habeo. Multos enim noui, quos à prauis & illaudatis conſiliis eruditio ſola retraxit. Huc etiam accedit metus diuini numinis. Quanta enim ſit peccati magnitudo, & quantoperè Devs offendatur flagitiis, docti non paulo meliùs, quàm homines imperiti cognoſcunt. Qui ſunt igitur malè inſtituti principes, quantum ſit munus, quod acceperint à Deo, non intelligunt; & ipſorum familiares, ne malam ſibi gratiam concilient, diſsimulant: & vt ex omnibus fortè ſit vnus, qui fideliter admoneat, is tamen ſuæ ſententiæ nullos habet approbatores, ac ferè fit, vt

Lib. 4.

Lib. 10.

ridi-

ridiculus habeatur. Sed vt hoc caput exemplis veterum abſolvamus, peccata principum facilè imitatores reperire, confirmatur facto Neronis. Nam Corn. Tacitus refert, & à Suetonio in vita eius mentio fit, eum itinera vrbis, & lupanaria & diuerticula, veſte ſeruili in diſſimulationem ſui compoſitum, pererraſſe, comitantibus qui raperent ad venditionem expoſita, & obuiis vulnera inferrent aduerſus ignaros, adeò vt ipſe quoque acciperet ictus & ore præferret. Deinde, inquit, vbi Cæſarem eſſe qui graſſaretur pernotuit, augebanturque injuriæ aduerſus viros fœminasque inſignes; & quidam ſimili licentia ſub Neronis nomine, multi propriis cum globis eadem exercebant, & in modum captiuitatis nox agebatur. &c. Memorabile poſtremò eſt, quod Athenæus de Philippo Rege ex Theopompo refert: Philippus, vt plurimam habuit in poteſtate pecuniam; eam ocyùs, non expendit, ſed prodegit & proiecit, omnium hominum peſſimus rei ſuæ diſpenſator, & non ipſe tantùm, ſed etiam comites, atque ex familiaribus intimi. Nullus enim, citra exceptionem, rectè viuere didicerat, aut modeſtè ſuam familiam regere. Eius autem inſolentiæ præcipua cauſſa Rex fuit, qui ſumptuoſior iuſto, auaritiaque eſſet inexpleta, & omnia inconſulta facilitate donaret, acquireret, faceret. Bellis enim militiæque aſſueto nunquam vacauit rationes ſubducere, quantum reditus eſſet, quantum expenſi. Præterea neceſſarii ac familiares eius diuerſis ex locis ad illum confluebant, alii ex eadem prouincia, alii ex Theſſalia, alii ex aliis Græciæ regionibus: non optimi & virtutis reſpectu delecti; ſed vt è barbaris aut Græcis quiſque petulans fuit, impurus moribus, audax, in Macedoniam hi omnes congregati, amici Philippi vocabantur. Neque mirum hoc fuit, Philippum ſui ſimiles ſocios habuiſſe, cùm idem autor Theopompum rurſus alleget, dicentem, Eum viros modeſtos, rerumque ſuarum ſtudioſos reprobaſſe; prodigos autem atque inter pocula & talos viuentes laudaſſe, & in honore habuiſſe. &c. Salutaris itaque eſt monitio, Imperatorem non ex eo, quòd aliis imperat, ſpectari debere; ſed ex eo, quòd ſeipſum ita regere & moderari poteſt, vt in nullum abſurdum voluptatis genus ſinat in animum irrepere; ſed ita inuictum ſe ab intemperantia præſtet, vt vita eius ſit tanquam imago virtutis, quam & imitentur ſubiecti eius, & ad virtutem erudiantur. Poſtremò manet manebitq; vera ea ſententia,

Lib. 13. annal.

Lib. 7. cap. 20. De ſuauiloq. & intemperant.

Lib. 6. cap. 6.

Euagrius li. 3. cap. 1. Eccleſ. hiſtor.

tia,

tia, à ſapientiſſimo viro literarum prodita monumentis, mutatione temporum, euentu vario, per omnes ætates comprobata: Cum „ principum moribus atque inſtitutis, priuatorum hominum ſen- „ ſus & ſtudia congruere. Eſt enim ita more comparatum, vt in eo- „ rum, qui imperant, vitam ii qui parent, veluti in ſpeculum intuentes, dicta ſimul & facta diligenter animaduertant. Inde oritur cupiditas imitandi: inde fit, vt aut virtutes emanent, aut vitia deriuentur.

Paul. Manutius lib. 11. epiſtol.

De bubone inauſpicata aue, & Iohanne XXIIII. *Pontifice Romano.*

CAPVT LXVII.

ETSI Tartari Aſiatici bubonem (eo quòd ipſorum primum Imp. Changium Camum, in fuga ſub arbuſculis deliteſcentem, ab hoſtibus protexerit. quum enim illam auem conſpicerent, non putabant ibi aliquem in latebris eſſe) magno in honore habent; ita vt felices putent, qui pennas de ea aue ſuper galeis vel pileis geſtent: tamen Plinius bubonem recenſet inter inauſpicatas aues. Bubo, inquit, funebris, & maximè abominatus, publicis præcipuè auſpiciis, deſerta incolit, nec tantùm deſolata, ſed dira etiam & inacceſſa; noctis monſtrum, nec cantu aliquo vocalis, ſed gemitu. Itaque in vrbibus, aut omnino in luce viſus dirum oſtentum eſt. &c. Vnde accidit ob hanc auem viſam non ſolùm Vrbem ſæpenumerò luſtratam fuiſſe, teſte eodem Plinio, ſed etiam anno Vrbis conditæ DCXIX. & ſequenti, exercitus Romani oppreſſionem ad Numantiam, eam portendiſſe creditum eſt. Inter prodigia, quæ mortem Commodi Antonini Imp. præceſſerunt, etiam hoc refertur: bubonem ſupra cubiculum eius deprehenſum eſſe tam Romæ quàm Lanuuii. Et Ammian. Marcel. inter prodigia quæ præceſſerunt mortem Valentiniani Imp. recenſet, Bubonem culminibus regii lauacri conſidentem, occentantemque funebria, nulla iacientium ſagittas & lapides contemptabili dextra (hæc enim ſunt eius verba) cadere potuiſſe. Eodem modo talis dira auis, vt aliquid de noſtris temporibus dicam, Anno

Haithon. Armen. De Tartaris cap. 16.

Lib. 10. cap. 12.

Aelius Lampridius.

Lib. 30.

no M. D. XLII. circa brumam diu ſuo prodigioſo vlulatu perterrefecit Herbipolenſes in Franconia Orientali, quum paulo pòſt ſecuta ſunt cum peſte atrocia bella, aliæq; calamitates, ſicut in eorũ Annalibus legimus. Hæc quum legerem & meditarer, venit mihi in mentem, quæ Nicolaus à Clamengiis Doctor egregius, & Archidiaconus Baiocenſis, de ſuo coætaneo Baldaſare Coſſa, qui poſtquam ad pontificatũ Romanum peruenit, Iohannes XXIIII appellari voluit, in ſua diſputatione de concilio generali recenſet, cuius verba aſſcribenda putaui. Conuocauerat, inquit, ante annos quatuor fermè, Romæ concilium Eccleſiæ, maxima quorundam compulſus inſtantia, Baldaſar ille perfidiſſimus, nuper è ſede Petri, (quam turpiſs. fœdabat) eiectus, in quo pauciſſimis concurrentibus extraneis, ex aliquibus qui affuerant Italicis, ac curialibus, ſeſſiones aliquot tenuit, in rebus ſuperuacuis, nihilque ad Eccleſiæ vtilitatem pertinentibus, tempus terendo conſumtas. Quumque ante primam concilii congreſſionem, pro inuocatione ſancti Spiritus, ſolito fuiſſet de more miſſa celebrata, vbi concilium aſſedit, ipſeque Baldaſar in parata ſibi cathedra ſublimior præſedit, ecce dirus ac feralis bubo, funeris aut alterius (vt ferunt) calamitatis ſemper nuncius, è latebris ſuis erumpens, cum ſua illa horrifica voce, continuò aduolat, ſuper trabemque templi mediam, oculis in Baldaſarem directo intuitu coniectis aſſtitit. Cœperunt vniuerſi mirari, quòd nocturna auis & lucifuga, diurna luce in turbæ medium aduenìſſet, malumque omen ex prodigio, non immeritò, auſpicabantur. En, inquiebant ſuppreſſa voce alter ad alterum, in ſpecie bubonis ſpiritus adeſt. Quumque ceteri, & ſe mutuò & Baldaſarem ſpectantes, vix riſum tenerent; Baldaſar ipſe (in quem ſolum ille fixa acie oculos intenderat) rubore ſuffuſus, ſudare, anguſtiari, atque intra ſemetipſum æſtuare cœpit, tandemque non inueniens, qua alia poſſet ratione ſuæ tantæ confuſioni conſulere, ſoluto concilio, ſurgens abscesſit. Secuta eſt deinde altera ſeſsio, in qua rurſum more ſimili (licet, vt credo, minimè vocatus) bubo adeſſe non omiſit, verſo ſemper in Baldaſarem contuitu. Quem ille rediiſſe conſpiciens, maiori quàm priùs verecundia meritò conturbatus eſt, nec illius vltrà ferre præualens conſpectum, fuſtibus illum terrificisque clamoribus abigi præcepit. Sed ille nec vocum inquietudine nec aliis tremefactus moleſtiis, effugere voluit, do-

nec fuſtium crebris ictibus acerrimè pulſatus in conſpectu omnium exanimis decidit. Hæc ex quodam amico fideli didici, qui illis diebus recto gradu Roma veniebat, ſuper quibus quum propter rei inſuetudinem hæſitare cœpiſſem, per me vehementiſs. adiuratus veriſſima ſe retuliſſe confirmauit. Addebat autem omnes, qui aderant, in magnum contemtum atque irriſionem concilii ex hac re adductos, paulatimq; toto dilapſo concilio, nihil prorſus actum eſſe fructuoſum. Hactenus Nicolaus de Clamengiis. Vixit autem is tempore Sigismundi Imp. quum Conſtantienſe concilium celebraretur, Anno Domini M CCCCXVII. quo tempore edidit ſuam diſputationem (in qua hæc hiſtoria inſerta eſt) & alios tractatus. Hic Iohannes XXIIII. Pontifex Romanus, quum â Concilio Conſtantienſi propter enormia ſcelera remotus eſſet à pontificatu, retractus in diſſimulato habitu ex fuga à Palatino Rheni, in arce ſua Manheimenſi, vbi adhuc carcer eius conſpicitur, diu in cuſtodia habitus fuit, in qua verſus ſequentes compoſuiſſe dicitur. Nam Platina & alii ſcribunt eum doctum & acerrimi iudicii fuiſſe.

Qui modò ſummus eram, gaudens & nomine præſul,
Triſtis & abiectus nunc mea fata gemo.
Excelſus ſolio nuper verſabar in alto,
Cunctaque gens pedibus oſcula prona dabat.
Nunc ego pœnarum fundo deuoluor in imo;
Vultum deformem quemque videre piget.
Omnibus è terris aurum mihi ſponte ferebant,
Sed nec Gaza iuuat, nec quis amicus adeſt.
Sic varians fortuna vices, aduerſa ſecundis
Subdit, & ambiguo numine ludit atrox.
Papa fecit.

Hic poſtea liberatus, quum pro ſuo legitimo ſucceſſore Martinum V. agnoſceret, eiusque pedes, mirantibus cunctis, oſculatus eſſet; motus is eius humilitate, paulo pòſt in Cardinalium numerum eum aſſumſit, Tuſculanumque epiſcopum creauit. Verùm poſt aliquot menſes animi dolore, vti creditum eſt, Florentiæ mortem obiit, Anno Domini M CCCC XIX. vbi à Coſmo Medice honorificentiſs. in D. Iohannis Baptiſtæ templo, magna adhibita funeris pompa, ſepultus eſt. Eius epitaphium tale refertur.

Balæus de Ro-

Balda-

Baldaſar inprimis vocitabar, & inde Iohannes: *man. Pontific. lib.6.*
Depoſitus rurſum Baldaſar ipſe vocor.
Diues eram nuper, quo nullus maior in Vrbe:
En mihi diuitias abſtulit hora breuis.
Dum cathedram Petri luſtro, paucisq́ diebus
Poſſedi, plures procubuêre mihi.
Peſtis auaritiæ me cœcum reddidit, aurum
Plus iuſto ſitiens munere ſacra dedi.
Hei mihi! quam duxi, ſponſæ CHRISTI *ſine ruga,*
Scandala magna nimis ſordida vita dedit.
Propter quæ ſcelera, celſo ſynodus ſacra Petri,
Me velut indignum depulit è ſolio.
Pontifices igitur moniti ſint temporis huius,
Exemplo noſtro ne ſacra dent precio.

De auium pugna & ſolertia earum, nec non & de ſerpentibus memoratu digna.

CAPVT LXVIII.

PLINIVS ſcriptum reliquit, omnibus annis aduolare Ilium ex Æthiopia aues, & confligere ad Memnonis tumulum, quas ob id Memnonidas vocent. Hoc idem quinto quoque anno facere eas in Ægypto circa regiam Memnonis, exploratum ſibi Cremutius tradit. Simili modo pugnare Meleagrides, Africæ gallinarum genus, in Bœotia. Verùm hæc Pliniana tanquam obſoleta omittamus, & audiamus, quid Iouianus Pontanus grauis autor de cõflictu auium ſcribat. Anni, inquit, huius (qui fuit à nato CHRISTO milleſimus, quadringenteſimus ſexageſimus primus) exitu in campis, qui Beneuentum inter Apiciumque interiacent, fœdum certamen inter coruos miluiosque exortum eſt: ſiue oſtentum illud fuerit, prognoſticumque futuræ ad Troiam pugnæ; ſeu naturalis contentio, quòd multitudine locuſtarum, iis in campis, eo autumno prognatarum, quibus alites ipſi veſcantur, pugnatum ſit ob paſtus cupiditatem. Primo igitur è certami-

Lib.10.cap.26.

In fine lib. 2. De Ferd. I. Alfon. F.

ne (nam bis pugnatum eſt) quòd miluii acrioribus magisque falcatis armati eſſent vnguibus, alisque vterentur patentioribus, maioresq; captarent auras, corui quum diſceſſiſſent inferiores, paucis pòſt diebus, ac ſi imploratis aliunde auxiliis, rediêre denſiore agmine generis ſui volucrum. Quod idem factitatum à miluiis. Cœpta igitur acri in aëre pugna, corui ſenſim quaſi inito conſilio, arteque hac vſi, intra vineta ſubſidêre, ſtantesq; aut ſuper vitibus iam defrondibus, aut ſuper editioribus ramis, truncoue eminentioribus, roſtra ſubrigebant, ingruentesque alis atque vnguibus miluios ſuffodiebant roſtris quaſi pugionibus. Itaq; cernere erat cadentes paſſim atque exenteratos miluios, ſingulorumque ad caſum conclamare coruos, crocitatuque ſignificare victoriam, & tanquam cohortari aciem cantu, atque excire pugnantes. Quo pugnæ genere quum certatum eſſet diutiùs, plenis tandem cadentium miluiorum campis, ipſi tanquam in inſidias delatos ſe intelligentes, pugnam deſeruêre, confeſſi volatu fugam, atque alitis hoſtis, ſuper ſtragem volitantis, victoriam. Hîc verò elatus victoria coruus, atque in cædem verſus, in ſtratos humi miluios ſæuire, iramque ad rabiem exercere, conficere roſtro ſemineces, atque è mortuorum aut capitibus cerebrum eruere, aut hauſta è viſceribus inteſtina trahere vnguibus, carpere præcordia, ac diſcindere armos roſtris; demum nihil iræ reliquum facere, nihil non permittere rabiei. Atque ex hoc certamine victor plures dies perinde ac direptis hoſtium caſtris liber, lætusque paſſim ferebatur. Hanc pugnam volucrumque conatus tantos plurimi mortales ſpectatum quum veniſſent, quò ſtragem ipſi cernerent, per vineta camposque vagabantur. Itaque alii pugnæ genus acre cruentumque, ſtragem alii tantam mirabantur. Erant qui vulnerum vaſtitatem, & congeſtos quaſi cæſorum aceruos, ſuſpicerent; nemo tamen, qui non futurum breui contendentium exercituum auguraretur certamen, partisque alterius calamitatem. Hæc Pontanus, cuius verba recenſere libuit, cùm propter elegantiam ſtyli, tum propter luculentam narrationem huius memorabilis & portentoſi certaminis. Etſi autem fieri potuit, vt iſtæ aues prædam locuſtarum iſtis in campis, ſicut vtraque ad illam auida eſt, ſectatæ ſint, & ob eam cauſſam inter ſe dimicarint, cùm præſertim & Plinius tradat, Seleucides aues incolis Caſii montis fruges à locuſtis tutas ſeruare; tamen

tamen hoc certamen non fortuitum fuiſſe, exitus pugnæ ſanguinolentæ, quæ illis in locis paulo pòſt euenit, declarauit. Nicetas quoque de pugna cornicum & coruorum ſcribit, quæ accidit inter iſtas volucres ante atrocem Scytharum, Iohanne Myſo duce, in Thraciam incurſionem. Hæ, aliæ à Septentrione, aliæ ab Auſtro in vnum locum congregatæ, inter ſeſe velut acie quadam inſtructa acriter conflixêre. Corui qui à Septentrione venerant, meridionalium cornicum phalanges in fugam verterunt. Paulo pòſt Scythæ cum Italis conflixerunt, & Itali magna clade accepta ſuperati ſunt. Eodem modo Sabellicus refert, pridie quàm Veneti fœdiſſimam cladem ad Sapientiam inſulam acciperent, coruorum vim ingentem ſupra claſſem conflixiſſe, atq; alteram partem ita vexatam, vt plumæ cruorque fuſus in Venetas triremes decideret. Huc addi poteſt, quod Ricardus Dinothus memoriæ tradidit, Quòd circa tempora Alberti Cæſaris in Gallia ad Leodium corui accipitresque adeò atrociter conflixerint, vt cruor & plumarum vis ingens in terram defluxerit; ſed poſt acrem dimicationem accipitres ſuperiores extitiſſe. Vbi quoque refert, quòd in Italia ex pyro arbore duo formicarum examina, ex aduerſo concurrentia, pugnam ediderint inſignem, cædemque vtrinque teterrimam, multis ad id ſpectaculum accurrentibus. Paulo pòſt acerrimum bellum ſecutum inter Inſubres & Venetos; & Leodienſes cum Burgundis prælio cruentiſſimo decertaſſe, quo ad triginta hominum millia cecidêre. Addit ibidem & hæc: Regnante apud Gallos Carolo VIII. in Britannia Armorica, in ſubiectis Sanctalbani campis, ex diuerſis Galliæ partibus affluentes picarum & graculorum greges ſumma contentione decertarunt, & poſt variam vtrinque cædem graculi victoria potiti ſunt. Sequenti anno Francorum & Britannorum acies infeſtis ſignis depugnarunt, & Franci de Britonibus inſignem victoriam, captis eorũ ducibus, reportarunt. Nuper quoque, Anno nimirum 1587. menſe Decembri in Croatinis finibus ad VVihizium, Caroli Archiducis Auſtriæ caſtrum, quaſi nubes quædam anatum & anſerum, aliquot ſanè myriadum aduolauit, ſeque proximum in ſtagnum demiſit: vbi noctu ſtrepitus ingens pugnantium inter ſe volucrum in tota vicinia, ſeque mutuis conficientium vulneribus, auditus fuit. Egreſſi poſtridie milites, ciues, agricolæ, tantam & anatum & anſerum copiam, ad fumum, ad

Decad. 2 lib. 3.

In aduerſariis de prodigiis.

aërem exſiccandorum congeſſerunt, vt diu tam opima ſint victitaturi commodè præda. Nam alii 100, alii 200, plures alii, paucioresúe collegerunt mactatas ab ſe inuicem volucres. Tandem è prato quodam ſpacioſiſſimo ſublatis ſuperſtites alis, auolarunt. Hæc ita refert Leunclauius noſter. Et paulo pòſt addit, Sub finem anni Decembri menſe, Croatinis in finibus aliquot millia Turcorum à noſtris, numero longè imparib. fuiſſe cæſa, & inter eos Baſſæ Boſhenſis fratrem. Anno quoque ſequenti menſe Februario, noſtros Copanum, arcem non procul ſitam lacu Balatone, tunc temporis congelato, quo tres Turcorum Begi conuenerant, ex inopinato adortos cepiſſe, in qua fuerint mille Turcorum plus minusúe capita. Eodem anno menſis Auguſti die octauo, Georgium Serinium Comitem cum aliis Ciſdanubiani limitis cuſtodibus, Turcos non abſque ingenti cæde recuperata præda, ſupra Catzerolacum ad vnum à Caniſa milliare, viciſſe & profligaſſe, captis & cæſis hoſtibus circiter 5000. Similem pugnam noſtrorum patrum memoria in Caramania accidiſſe, inter terreſtres & fluuiatiles ſerpentes, hiſtoriæ teſtantur, qui per triduum inter ſeſe magna contentione certarunt; quod certamen pluſculos poſt dies ſecutum eſt prælium atrociſs. inter Turcos, ob inteſtinas ſimultates & regnandi cupiditatem. Obſeruatumque eſt ex illa parte victoriam ſtetiſſe, in qua ſerpentes fuêre ſuperiores. Eodem modo anno ſalutis M L I X non procul à Tornaco, multitudo colubrorum prælio concertantes non antea ceſſauerunt, quàm induſtria populi, circumſtructo igne comburerentur.

In ſupplem. annal. Turcicorum.

Chriſtianus Maſſæus lib. 16.

De ſerpentibus peculiaria.

CAPVT LXIX.

NON tantùm in ſacris literis legimus hominem nuper creatum in Paradiſo, per ſerpentem ſubdola perſuaſione diabolica, deceptum fuiſſe; ſed paſſim multæ hiſtoriæ extant de ſerpentibus, quòd conſpecti ſint veluti irritamenta illecebrarum, & quaſi coitum expetentes cum fœminis. Quis autem ludibria Sathanæ, licet magis in illo, quàm in hoc, non animaduertat?

Ceterùm,

Ceterùm Hebræi omnes conſentiunt, Diabolum, Deo permittente, plurimum in genitalia & concupiſcentiam poſſe, dicentes allegoricè Sathanam à ſerpente ferri. Serpente verò ἀλληγορικῶς voluptatem, quæ in ventrem incumbit, ſignificari Philo & Hebræi tradunt. Alexandro Magno perſuaſum fuit, matrem ſuam Olympiadem à dracone, quem Iouis Genium ſuperſtitioſa antiquitas credidit, grauidam factam. Vnde quum Alexander ita ad matrem ſcripſiſſet: Rex Alexander Iouis Ammonis filius, Olympiadi matri ſalutem dicit: illa feſtiuiſsimè ita reſcripſit; Amabo quieſcas, neque deferas me neque criminêre aduerſus Iunonem: Magnum illa prorſus mihi malum dabit, quum tu me literis tuis pellicem illi eſſe confiteris. Hoc quoque de Scipione Africano traditum eſt. Famam enim ſparſam eſſe refert C. Oppius, qui eius vitam conſcripſit, & Liuius, nec non & Gellius, qui ſe hoc ſumſiſſe ex C. Oppio, & Iulio Higino fatetur, eum ex anguis immanis concubitu conceptum, & in cubiculo matris eius perſæpè viſam prodigii eius ſpeciem, interuentuque hominum euolutam repentè, ex oculis elapſam. Huius rei Valer. Max. & Plutarchus in eius vita quoque mentionem faciunt. Idem de Auguſti matre traditũ eſt à Suetonio. Scribit enim Attiam, quum ad ſolenne ſacrum media nocte veniſſet, poſita in templo lectica, dum ceteræ matronæ dormirent, obdormiiſſe, draconemque repentè irrepſiſſe ad eam, pauloque pòſt egreſſum, illamque expergefactam, quaſi à concubitu mariti purificaſſe ſe; & ſtatim in corpore eius extitiſſe maculam, veluti depicti draconis, nec potuiſſe vnquam eximi, adeo vt mox publicis balneis perpetuò abſtinuerit. Auguſtum natum menſe decimo, & ob hoc Apollinis filium exiſtimatum. Galerius quoque Imp. qui quòd ortus parentibus agrariis, & paſtor armentorum fuiſſet, Armentarius dictus eſt, inſolenter affirmare auſus eſt, matrem ſuam more Olympiadis Alexandri Magni genitricis, compreſſam à dracone, ſemet concepiſſe. Etſi autem hæc reuera accidiſſe hiſtorici teſtantur, ideoque ludibria diabolica fuiſſe negari non poteſt: tamen in ſomno ſerpens viſus nonnunquam futuræ felicitatis indicium fuit. De qua re habemus exemplum memorabile in matre Georgii Caſtrioti, qui à Turcis Iſchenderbeg, vulgò autem Scanderbegus dictus fuit, cuius infrà mentio fit. Ferunt enim, ſicut Marinus Barletius ſcribit, quòd quum concepiſſet eum mater, ſerpentem

Bodinus lib. 2. cap. 1. de Mag. dæmonom.

Gyraldus lib. 15. hiſt. deorũ.

Varro in fragmentis.

Lib. 27.

Lib. 7. cap. 1.

Lib. 1. cap. 3.

Sext. Aurel. in epitome.

Cap. 82.

Li. 1. de vità &

geſtis eius. tem ſe enixam eius magnitudinis ſomniarit, qui totam ferè operiens Epirum, caput inter Turcarum fines protenderet, & cruentis faucibus eos abſorberet: caudam verò teneret in mari inter Chriſtianos & Veneti maximè imperii terminos. Narratum id ſibi, Iohannes Princeps Epiri eius pater, quum non eius generis res eſſet, quæ extis vllis ſcrutaretur, vel Apollinem exigeret interpretem, ingenti lætitia ſolatus vxorem, naſciturum ex ea virum ominatus facilè eſt, clarum bello factiſque, qui Turcarum ſimul hoſtis acerrimus, idemque dux feliciſſimus, & Chriſtianæ fidei propugnator, ac Veneti cultor imperii perpetuus exiſteret. Nihil fefellit ſe vel alios ſolicitus parens, ſed aucta magis eſt vaticinio fides puero nato. namque aliud pulchrius longè clariusque bellici decoris ſignum in dextro infantis brachio viſum; forma enſis ita expreſſa, vt manu facta videretur. Hæc Barletius. Sed ne diutiùs à propoſito vagemur, Eodem modo hiſtorici ſcribunt, ſerpentes deprehenſos eſſe aliquando amaſios puellarum, omniaque & amoris & nequitiæ ſigna præbuiſſe. Extat memorabile exemplum apud Plutarchum de ſerpente, qui Ætolæ cuiusdam virginis amore captus, noctu eam adire ſuetus, puellæ corpori circumfuſus, hac atque illac illabens, illam nunquam neque vltrò neque inuitus lædebat, opportuneque ſub diluculum recedebat. Quod quum ii, quibus puella curæ fuerat, intellexiſſent; eam aliò migrare compulerunt. Serpens per triduum & quatriduum non adeſſe, ſed diligenter accurateque circuire, illam quæritans; quam vbi mox inuenit, caſu illi obuiam factus, non vti ſolitus erat, mitis & blandus, ſed aſper & horridus in eam inſiliit, manibusque primùm ſpira ad corpus aſtrictis, caudæ reſiduo femora flagellabat, leuem quidem iram præ ſe ferens, ſed quæ, licet indulgentia aliqua permixta eſſet, caſtigationem tamen apertè demonſtraret. Hæc Plutarchus, & ſit fides penès autorem. Ex hoc conſtat, non ſine cauſſa ſerpentes veteribus ſymbolum fuiſſe ſalacitatis & procacitatis. Vnde Araxam famoſæ libidinis feminam, cuius Diodorus meminit, fingebant fuiſſe ſemiuiperam, humana videlicet forma vmbilicotenus, reliqua viperina. Hoc quoque Galli de Meluſina, more Araxæ certis diebus inter lauandum mutari ſolita, fabulantur. Quin immò locus adhuc huius monſtroſæ metamorphoſeos in arce quadam monſtratur. Non mirum eſt igitur, quòd de Lamia quadam, quæ libi-

dini-

dinis appetitu percita, Menippi admodum iuuenis ſanguinem deglutire cupiebat, multa ſcribuntur, vnde poſtea adagium ortum eſt, vt memorat Philoſtratus: ὄφιν θάλπεις καὶ σὲ ὄφις, Anguem concupiſcis, teque anguis; quòd Menippus ſcilicet mulieres appeteret, & ab eiſdem expeteretur. De Menippeis autem amoribus ſequens caput plura docebit. Sed ad recentiora veniamus. Sanè nonnulli ex Lituanis & Samogitis, retento gentilitio ritu à maioribus accepto, in domibus ſub fornace, vel in angulo vaporarii, vbi menſa ſtat, ſerpentes fouent, quos numinis inſtar colentes, certo anni tempore precibus ſacrificuli euocant ad menſam. Hi verò exeuntes per mundum linteolū conſcendunt, & ſuper menſam aſſident, vbi poſtquam ſingula fercula delibarunt, rurſus deſcendunt, ſeq; abdunt in cauernis. Serpentibus digreſſis, homines læti fercula illa prægustata comedunt, ac ſperant illo anno omnia proſperè ſibi euentura. Quòd ſi ad preces ſacrificuli non exierint ſerpentes, aut fercula ſuper menſam poſita non delibauerint; tum credunt ſe anno illo ſubituros magnam calamitatem. Hæc ex epiſtola Iohan. Meletii ad Georgium Sabinum deſcribenda duxi. Huc adijcere viſum fuit hiſtoriam ſanè memorabilem, quam inter Anglos & Gallos accidiſſe, in Annalibus ſe reperiſſe quidam ex amicis mihi recitauit. Quum vterque Rex in Normandia magnum & inſtructum exercitum in aciem produxiſſent, iam iam prælium inituri; nonnulli ex ducibus Gallorum, timentes Anglorum fortitudinem & felicitatem (quam cum magna clade ſæpiùs experti fuerant) nec non & dubiam incertamque aleam belli perpendentes, eò rem deduxerunt, vt ambo Reges priùs ad colloquium, ſinguli cum paucis familiaribus, venirent, ſi fortaſſe absque prælio tranſigi inter ipſos poſſet. ita enim ſperabant, quod olim oraculum Dodonæum Lacedæmoniis aduerſus Arcadas pugnaturis reſpondit, ἀδάκρυον πόλεμον ἔσεσθαι, bellum ſine lacrymis futurum. Conuentum itaque eſt, vt in eadem planicie, in qua acies inſtructæ erant, locus idoneus, & ab inſidiis tutus eligeretur ad congreſſum familiarem duorum Regum. Explorata re, ſacellum quoddam deſertum, & propemodum dirutum, medium inter acies placuit. In quo quum Reges armati, remotis arbitris placidè colloquerentur, & ipſorum familiares, quos pari numero ſecum armatos aſſumſerant, ante oſtium interea excubias agerent: non difficulter inter eos miti-

De religione & ſacrificiis veterum Boruſſorum.

 gatis

gatis animis conuenit, vt vtriusque exercitus in caſtra reduceretur, & induciis factis, de conditionibus pacis altero die frequentiori conſilio deliberaretur. Dum his aliisque familiaribus ſermonibus duo illi Reges eſſent occupati, & ex hoſtibus amici facti eſſe viderentur, ſeq; ad ſuos recipere vellent: ecce tibi anguis immanis, vel tumultu hominum, vel diabolicis artibus, permittente DEO latebris velut altera erinnys excitata, ex angulo quodam ſacelli præter opinionem emergit, & quaſi petitura Reges, ſibilis ſuis eos perterrefacit. Illi videntes hanc minacem & venenoſam beſtiam, ad ſe tortuoſis flexibus accelerantem, colloquiũ mox abrumpunt, & vt ſe ab ea defenderent, gladios ſtringunt, repenteque mutatis animis neuter alteri gladium exertum habenti fidens, ſeſe foras raptim proripiunt. Familiares ipſorum inſcii quid accidiſſet, & ipſi inopinata re confuſi, rati ſimultatem inter Reges iam dudum hoſtes in ſacello ex colloquio ortam, itidem faciunt, & vnusquisque ſuo Regi expeditis armis aſſiſtit, veluti conflicturi. Hoc quum vterque exercitus, qui in acie non procul ſtabat, conſpiceret, nulla mora, quaſi ſigno dato prælium ineunt, & nequicquam prohibentibus Regibus, erroremq; demonſtrantibus, tanto furore manus conſerunt, vt multa millia cæſa ſint, durauitque prælium donec nox eos ſegregaret.

De Menippeis amoribus & aliis præſtigiis memorabilibus.

CAPVT LXX.

De ſtudio literarum rectè inſtituendo.

PHILOSTRATVS, vt Budæus refert, hanc hiſtoriam in vita Apollonii (ſiue hiſtoria eſt illa, ſiue mythiſtoria, vt magna pars eius operis meritò exiſtimari poteſt) recenſet. Menippus, inquit, erat Lycius, annos quinque & viginti natus, ingenio mediocri præditus, & corpore rectè conſtituto, ſimilisque erat facie pugili bono & ingenuo. Hunc Menippum amari à peregrina muliercula vulgus opinabatur, quæ & formoſa ipſa videbatur eſſe, & delicata valdè; tum diuitem ſeſe muliercula dictitabat

tabat, quorum reuera nihil erat, etiamſi ita videbatur. Ac Menippo quidem ſoli in via aliquando iter facienti, quæ Cenchreas ferebat, phantaſma occurrit ſpecie muliebri, apprehenſaq; manu eius mulier, iamdiu amore eius captam ſe eſſe dixit. Phœniſſam autem ſeſe origine eſſe aiebat, ſed in ſuburbio habitare Corinthi, quoddam ſuburbiorum nuncupans. Quò Menippe, inquit illa, ſi venire conſtitueris, cantilenam me cantitante mirè oblectabere, vinumque illic bibes, quale ante hunc diem nunquam. nec verò ibidem tibi ab æmulo metus erit, tecum enim vno victura ſum, formoſa cum formoſo. Quibus verbis iuuenis pellectus (erat autem cetera ille quidem firmus viriliſq; philoſophus, ſed impar amoribus) ad mulierem ſe contulit ſub veſperam. deinde cum ea eo modo conſueuit, vt aſſolent qui amant, nec dum enim ſuſpicabatur viſum eſſe, qui cum ipſe verſabatur. Apollonius autem quum eò veniſſet, in morem ſtatuarii intuens in Menippum, hominem veluti pictor oculis perluſtrabat: dein vbi percognitum hominem iam habuit, Heus tu ô formoſe, inquit, quem feminæ decoræ captant, ſcito te ſerpentem ſinu fouere, viciſſimque foueri à ſerpente. Quod verbum Menippo admirante, Nam tibi, inquit, Menippe, mulier eſt non vxor: ecquid autem amari te ab ea cenſes? Sanè quidem, Menippus inquit, vehementer mulier amore mei capta eſt. Nempe tute igitur, inquit Apollonius, eã ducturus vxorem es? elegantius enim erit, opinor, eã nuptam habere amantiſſimam tui. Verũ agè, quàm mox Menippe futurę ſunt nuptię? Quàm primùm, ait ille, cras etiam fortaſſe. Nuptiarum deinde die ſtato, atque ab ipſo Apollonio notato & obſeruato, commodùm aduenerant conuiuæ, epularique iam cœperant, quum Apollonius ad diem ipſum, ad horamque affuit, tumque ad epulantes conuerſus, Vbinam, inquit, illa eſt bella & delicata, quam propter nunc potatis? En tibi illam, Menippus inquit, & ſimul rubore perfuſus aſſurgit. Tum ille, Aurum autem & argentum, inquit, reliquaque vaſa quibus hoc conclaue exornatum cernimus, veſtra ſunt Menippe, nec ne ſunt? Mulieris ſunt, inquit Menippus. hoc enim eſt tantulum omnium, meum quod dicere iure poſſim, pallium oſtendens ſuum philoſophicum. Nonne igitur vos tandem Tantali hortos quoſdam ſcitis eſſe, qui nulli ſunt? inquit Apollonius. Nos verò, aiunt illi, eos demum apud Homerum ſcimus eſſe, vt quibus ad

inferos deſcendere non contigerit. At vos, inquit ille, iſta quæ cernitis, hoc omne ornamentũ, eosdem ipſos hortos exiſtimatote eſſe. non enim hæc materia, ſed materiæ eſt opinio potiùs. Quò autem ipſi vera eſſe cognoſcatis ea, quæ ego dico, iſtæc bona ſponſa Empuſarũ eſt vna, quas quidam lamias eſſe, quidã laruas arbitrantur. Amant autem Empuſæ, ac rebus Venereis gaudent, tũ carnibus prçcipuè humanis delectantur: & quos homines quidem comeſſe ſtatuerint, eos antè ſolicitant amoribus Venereis. Tum mulier ipſa ſponſa, Heus tu, inquit, homo, meliùs ominare; & apage ſis, aiens, execrari ſimulabat ea, quæ dicentem audiebat Apollonium: deinde philoſophos cauillari muliercula, vt plerunq; delirãtes. Verùm aurea ipſa pocula, argenteaq; cuncta ſupellex, vt quidem eſſe videbantur, inania & euanida interim abiernnt, ipſa refellente Apollonio. Serui etiam vinũ miſcentes & concinnatores obſoniorũ, atq; omne illud famulitium atq; miniſterium repentè nõ comparuerunt, quũ Apollonius præſtigiam refutaſſet: ſimul illud phantaſma lacrymabundum orare Apolloniũ inſtitit, ne ſe torquendo cogeret fateri, quid ipſum eſſet. Vrgente autem Apollonio, nihilque indulgente, Empuſam planè faſſa eſt eſſe, eamque ob cauſſam Menippum epulis ſaginare, vt eius corpore veſceretur. Hactenus ille. Empuſæ autem Euagrius meminit, dum ſcribit Mauricii Imp. matrem narrare ſolitam, ſæpè laruam, quam Græci ἔμπουσαν vocant, infantem de loco in locum mouiſſe, tanquam illum voraturam; minimè tamen ei nocere potuiſſe. Et ſcribit Lilius Gyraldus, quòd audiuerit ex iis, quibus noſtro hoc tempore Empuſæ vel phantaſmata muliebria apparuerint, ſeque legiſſe, qui putarent, illud Regis Dauidis meridianum dæmonium huiuſcemodi terriculamentum ſignificare. In Suidæ hiſtoricis legimus, Empuſam ſeu Onocolen eſſe ſpectrum diabolicũ ab Hecate immiſſum, calamitoſis apparens, inde dictum quòd vno pede incedat, alterum verò habeat æneum aut aſininum. Putabatur, inquit, etiam in meridie apparere, quum defunctis inferiæ ferrentur. Sanè Ruſſi adhuc dæmonem meridianum metuunt & colunt. Ille enim, quum iam maturæ reſecantur fruges, habitu viduæ lugentis ruri obambulat, operariisque, vni vel pluribus, niſi protinus viſo ſpectro in terram proni concidant, brachia frangit & crura. Empuſas autem à Veteribus lamias & Marmolycias quoque nuncupatas eſſe, ſcribit vnà cum

Lib. 6. cap. 21. hiſtor. Eccleſ.

In hiſtoria deorum ſyntag. 12.

cum Philoſtrato Cœlius Rhodiginus. Ceterùm ſi Menippea illa excogitata eſſe cenſemus, vt eodem modo, quemadmodum ſuprà diximus, homines à libidinoſis cogitationibus & actionibus deterreantur; audiamus porrò veram narrationem de iis, quæ Alex. de Alexandro, neutiquam vano teſti, vt ipſe refert, contigerunt. Sed quod ego, inquit, certum habeo, & ſatis certa probatione tradiderim, profectò haud minus eſt. Quum Romæ ægra valetudine oppreſſus forem, iaceremque in lectulo, ſpeciem mulieris eleganti forma mihi planè vigilanti obuerſatam fuiſſe. quam quum inſpicerem, diu cogitabundus & tacitus fui, reputans nunquid ego falſa imagine captus, aliter atque res eſſet, aſſpicerem. Quumque meos ſenſus vigere, & figuram illam nuſquam à me dilabi viderem; quænam illa eſſet interrogaui: quæ tum ſubridens, & ea quæ acceperat verba reſpondens, quaſi me planè derideret, quum diu me fuiſſet intuita, diſceſſit. Tale ſpectrum ſub Max. I. Imp. prope Auguſtam circa annum Domini M D III. apparuiſſe in forma Margarethæ à Roth Abbatiſſæ Eteſtetenſis, quod non tantùm videri & palpari, verùm etiam loqui ſignificantiſſimè potuit, teſtatur Th. Eraſtus vir doctiſs. Et memorabilem hiſtoriam de Magdalena Cruceia Abbatiſſa, cuius vices, dum ipſa cum incubo ſeſe ſpurciſſimè oblectaret, ſpectrum in templo & alibi geſſit, refert Vuierus. Cuius quoque Benzo in hiſtor. noui orb. meminit. Circumfertur etiam libellus in noſtra vernacula lingua editus, in quo de Lamia vel Empuſa quadam mira narrantur, quomodo inſtar formoſiſſimæ feminæ, Baroni cuidam ex nobiliſſimo genere, quod in Germania, vt opinor, adhuc floret, oriundo, diu cohabitauerit, eique perpetuam felicitatem promiſerit, ſi contentus ſuo illicito amore, animum ad conjugium non adijceret: ſin ſecus faceret, eum mox poſt nuptias infeliciſſimum, & non diu ſuperſtitem fore. Illum autem, quum huius empuſæ vel phaſmatis per aliquot annos, auerſans legitimi conjugii vinculum, ſuauiſsima coniunctione, vti opinabatur, vſus fuiſſet, omniaque ei tam in ſeriis quàm in ludicris, proſperè & ex animi ſententia ſucceſsiſſent, tandem perſuaſum ab amicis, & ſuis ſubditis, vxorem illuſtri ſanguine duxiſſe. verùm paulo pòſt vix finitis nuptiis perterrefactum ab illa Lamia, in flore ætatis ſuæ ſubitò expiraſſe. Notum præterea, & neutiquam fabuloſum eſt, viro cuidam nobili & militari ante aliquot annos, quum

Cap. 19.

Lib. 2. cap. 9. genial. dier.

In diſputatione de Lamiis.

Lib. 6. cap. 6. de præſtig. dæmō.

Lib. 3. cap. 16.

vicinũ monté, nõ procul à rupe celeberrima, in qua natura & arte longè munitiſsima arx VVilia, ditionis VVirtebergicæ, ſita eſt, e quo aſſcenderet, ſimile ſpectrũ inſtar formoſiſsimi ſcorti in ſemita quadam ſeſe exhibuiſſe, quod multis laſciuis geſtibus ad Venereos congreſſus tam diu illum allexit, quoad equo relicto libidinoſis actionibus indulgeret. Verùm quum his impuris rebus occuparetur; ecce ſpectrum vel phaſma illud ſub eo euaneſcit, & auiculæ picæ inſtar, diu de arbore in arborem volitando, mirifico garritu, quaſi ſtoliditatem & lubricitatem ipſius indignam homine Chriſtiano ſubſannaret, eum proſecutũ eſt. Absq; noxa quidem, quod ſanè mirũ eſt, hanc nefariam actionem tunc temporis iſti homini fuiſſe ferunt, ita, vt ipſe quoque viciſsim picam illam, neſcio quib. ſalacibus & impudicis iocis irriſerit. Hoc etiam nuper alii nobili noſtrati, in ſylua quadam contigiſſe, ab amicis ipſius audire memini. Horrenda & nefaria ſunt hæc. Nam ſi D E V S præcipit, vt cum bruto coëuntes concrementur vnà cum illo: an non grauiùs delinquit, qui ſpurciſs. ſpiritus atrociſsimosque hoſtes D E I & hominum in amplexus libidinoſos admittit? Quamobrem nulla excuſatione vel venia digni ſunt, qui ſcientes fœdam & execrabilem exercent cũ cacodæmone libidinem, eumq; alliciunt, ac ſolicitant, vt noſtro tempore adhuc multæ ſagæ & veneficæ reperiuntur. Negari autem nequit, dæmones varia corpora ſibi circundare, & oculis falſas ſpecies obijcere poſſe, licet vera carne deſtituantur. Ideo nihil noui contigit, ſi nonnunquam vel hominum petulantiorum, vel ægrorum ſenſus variis & vaniſs. illuſionibus decepti ſint, vt ea putarint videre, quæ nil niſi præſtigiæ & faſcinationes fuêre. Sicut non ita pridem, & noſtro quoque ſeculo ſæpiùs contigit. Nam vt vnum atque alterum exemplum modò referam, mira ſunt quæ in hiſtoria Bohemica Dubrauii Epiſcopi Olmucenſis legimus. *Lib.23.* Ita enim ſcribit de VVenceſlao, filio Caroli IIII. Quum filiam Ducis Bauariæ Sophiam vxorem duxiſſet: nouus ſocer, vbi generum ludicris ſpectaculis, & magicis præſtigiis, delectari cognouit, plenũ præſtigiatorum plauſtrum ſecum Pragam aduexit. Ibi dum præſtantiſsimus artificum ludibria artis ad permulcendos oculos explicat, adeſt inter ſpectatores Zyto, VVenceslái magus, ore vſque ad aures dehiſcente, accedensque propiùs, artificem illum Palatini cum omni apparatu ſubitò deuorat, ſolos duntaxat

calceos

calceos, quia luto obliti videbantur, expuens, ſeceſſumq; inde petens, ventrem inſolita eſca grauem, in ſolium aqua plenum exonerat, præſtigiatoremque adhuc madidum ſpectatoribus reſtituit, paſſim deridendum, adeò vt ceteri quoque eius ſocii à ludo deſiſterent. Et paulo pòſt, vbi alias multas ludificationes & præſtigias eius recenſuit, ita concludit: Ceterùm Zyto impoſtor, ad extremũ à cacodæmone ſuperſtes, cum corpore & anima de medio hominum ſublatus fuit, iniecitque Venceſlao curam, de religioſis deinceps ac magis ſeriis rebus cogitandi. Apud nos adhuc (vt Scymmum Tarentinum, Philiſtidem Syracuſium, Heraclitum Mitylenæum, quos præſtigiatores præſtantiſs. & elegantiſs. tempore Alexandri Magni fuiſſe legimus, prætereamus) notum eſt, inter præſtigiatores & magos, qui patrum noſtrorum memoria innotuerunt, celebre nomen, propter mirificas impoſturas, & faſcinationes diabolicas, adeptum fuiſſe Iohannem Fauſtum Cundlingenſem, qui Cracouiæ magiam, vbi ea olim publicè docebatur, didicerat, adeo vt ex plebe propemodum nullus reperiatur, qui non aliquod documentum eius artis commemorare poſſit, illique eadem ludibria, quæ modò de mago Bohemo diximus, aſſcribantur. Quemadmodum autem horum præſtigiatorum vita ſimilis fuit, ita vterq; horrendo modo in viuis eſſe deſiit. Fauſtus enim, vt fertur, & à VViero recenſetur, in pago ducatus VVirtenbergici inuentus fuit iuxta lectum mortuus, inuerſa facie, & domo præcedenti nocte media quaſſata. Alter autem, vt paulo antè diximus, viuus à ſuo Magiſtro raptus eſt. Hæc ſunt præmia digna curioſitatis impiæ & ſceleratæ. Sed ad Fauſtum redeamus. Equidem ex iis, qui hunc impoſtorem probè nouerunt, multa audiui, quæ declarant ipſum artificem Magicæ artis (ſi modò ars eſt, non vaniſs. cuiusque ludibrium) fuiſſe. Inter alia autem eius facta, vnum præ ceteris, licet ridiculum videatur, tamen verè diabolicum narratur. Etenim apparet ex eo, quàm ſubdolè & ſeriò, etiam in rebus, quæ ludicræ nobis videntur, mille artifex ille ſaluti & incolumitati hominum inſidietur. Meritò igitur non ferenda eſt eorum leuitas, vel potiùs peruerſa impietas, qui dum aliquam delectatiunculam, vt ipſi putant, innocuam quærunt, interea non perpendunt, quòd immemores ſacri fœderis, cum hoſte acerrimo (qui vel inſtar leonis rugientis circumambulando, vt ſacræ literæ nos monent; vel ſicut

Athenæus lib. 12. cap. 18. dipnoſoph.

Lib. 2. cap. 4.

ſicut feles, quæ magno ſilentio,& leuibus veſtigiis auiculis obrepunt, inſidiando, prædam indefeſſus ſectatur. Vnde Chryſoſt. dicit: Si gentes nõ habes, qui te perſequantur, habes principem gentium diabolum, qui hominem perſequi nunquam ceſſat) cum hoc, inquam, hoſte acerrimo ſalutis ſuæ quaſi colludant, & ex caſtris CHRISTI, vt perfugæ ad Sathanam, velut induciis factis tranſeant. Voluit enim DEVS, qui homines ad hanc militiam genuit, expeditos in acie ſtare, & intentis acriter animis ad vnius hoſtis inſidias, vel apertos impetus vigilare; qui nos, ſicut periti & exercitati duces ſolent, variis artibus captat, pro cuiuſque moribus & natura ſæuiens. Fauſtinam igitur deceptionem ferunt eiusmodi fuiſſe. Quum aliquando is apud notos quosdam diuerteret, qui de ipſius præſtigiatricibus actionibus multa audiuerant; ii petierunt ab eo, vt aliquod ſpecimen ſuæ magiæ exhiberet. Hoc quum diu recuſaſſet, tandem importunitate ſodalitii, neutiquam ſobrii victus, promiſit ſe illis exhibiturum quodcunque expeterent. Vnanimi igitur conſenſu petierunt, vt exhiberet illis vitem, plenam vuis maturis. Putabant autem propter alienum anni tempus (erat enim circa brumam) hoc illum præſtare nullo modo poſſe. Aſſenſit Fauſtus, & promiſit iam iam in menſa conſpectum iri, id quod expeterent: ſed hac conditione, vt omnes magno ſilentio immoti præſtolarentur, donec illos iuberet vuas decerpere: ſi ſecus facerent, inſtare illis periculum capitis. Hoc quum ſe facturos recepiſſent, mox ludibriis ſuis, huic ebriæ turbæ ita oculos & ſenſus præſtrinxit, vt illis tot vuæ miræ magnitudinis, & ſucci plenæ, in vite pulcherrima apparerent, quot ipſorum adeſſent. Rei itaque nouitate cupidi, & ex crapula ſitibundi, ſumtis ſuis cultellis expectabant, vt illos iuberet reſcindere vuas. Tandem quum iſtos leuiculos aliquandiu ſuſpenſos in ipſorũ vaniſſimo errore tenuiſſet Fauſtus; ſubitò in fumum abeunte vite vnà cum ſuis vuis, conſpecti ſunt ſinguli tenentes loco vuæ, quam vnusquiſque apprehendiſſe videbatur, ſuum naſum, appoſito ſupernè cultello, ita vt ſi quis immemor præcepti dati, iniuſſus vuas ſecare voluiſſet, ſeipſum naſo mutilaſſet. Et rectè quidem illis accidiſſet, dignique fuiſſent alia mutilatione, qui non ferenda curioſitate ſpectatores & participes eſſe ſatagebant illuſionum diabolicarum, quibus ſine grauiſſimo periculo, vel potiùs piaculo intereſſe Chriſtiano homini non

Homil. 34.

Lactantius lib. 6. cap. 4. de vero cultu.

non licet. Meritò igitur reprehenduntur, & ſibi ipſis perniciem accerſiuerunt ii, de quibus Bodinus ſcribit: Quum Magis captiuis fidem non haberent, ipſis placuit experiri, & ſe vni Magæ ducendos permittere. Itaque abducti quum ſeorſim in locum aliquem ſtarent, res quidem abominandas proſpectarunt; fidem dari diabolo, ſaltari, coiri: ſed tandem diabolus, qui eos à ſe non videri finxerat, tam ſtrenuè verberauit eos, vt poſt dies quindecim morerentur. Alii renunciarunt Deo vero, ſeque periculi faciundi gratia Sathanæ deuouerunt: ſed illis perinde euenit, ac illis beſtiis, quæ ſpeluncam leonis ingreſſæ non reuertebantur. Plura exempla eaque memorabilia recenſet Bodinus ibidem. Eodem modo audiendæ eorum excuſationes non ſunt, qui præſtigiatrici opera Magorum, maiores ſuos, & neſcio quos heröes priſcos videre cupierunt, quòd in morbos ferè lethales inciderint. Siquidem ſpiritus is tenebricoſus, & impoſtor, quem ſcimus eſſe ab origine rerum mendacem & homicidam, non poteſt odium atrociſſimum ſuum erga genus humanum, licet ſe ſimulet eſſe interdum ſupplicem, placatum, manſuetum, nonnunquam etiam angelum lucis, prorſus celare, quin vngues ſuos figat, & aliquo modo nocẽdo ſeſe prodat. Docent enim nos ſacræ literæ, quòd diabolica natio exciderit veritate & gratia, ſitq́; immobilis ad bonũ. Vnde Bodinus in modò citato loco colligit axioma indubitatũ, Nunquam Sathanam benefacere, niſi vt grauius ex eo redundet malum: adeo naturæ Dei, inquit, aduerſatur, qui nullum malum permittit fieri, niſi vt maius conſequatur bonum. Documento præterea eſſe deberent horrenda exempla, quæ paulo antè de Mago Bohemo & Fauſto relata ſunt. Et Iohannes Franciſcus Picus Mirandulanus, ſicut à VViero introducitur, memoriæ tradidit, Magum quendam, vt ipſe à ſociis eius adhuc viuis audierit, à dæmone viuum ablatũ nuſquam comparuiſſe, dum curioſo cuidam, & malè ſano principi Troiæ oppugnationem repræſentare quaſi in ſcena pollicitus eſſet, Achillemque & Hectorem introducere præliantes. De Zoroaſtre quoque, qui (vt in libris ἀναγνώσεων, id eſt recognitionum Clementis Romani legimus) Meſraimi Chami filius, & primus fuit, qui magicæ artis diſciplinam tradidit, ſcribunt, quòd aſtris multum & frequenter intentus, cupiens apud homines Devs haberi, velut ſcintillas quaſdam ex ſtellis producere, & hominibus oſtentare cœperit,

In præfatione librorum de dæmonomania.

Lib.3. cap.2. & 3.

De prænot. ſuperſtit. Lib.4. cap.9.

Lib 2. cap.4. De præſtig.

rit, quò rudes in miraculi ſtuporem traherentur, deſideransq; hanc de ſe augere opinionem, ſæpiùs iſta molitus ſit, vſque adeo, donec ab ipſo dæmone, quem importuniùs frequentabat, ſuccenſus igni crematetur. De Lupoldo Duce Auſtriæ, fratre Friderici (qui à nonnullis, & rectè vt puto, III. Imperator huius nominis dicitur) narrant hiſtorici, quòd quum cacodæmonis opera fratrem ex cuſtodia Ludouici Bauari liberare anxiè cuperet, ita à ſpectro perculſus fuerit, vt paulo pòſt diem ſuum obierit. Huc ſpectat miſerabilis exitus cuiusdam iuuenis Friburgenſis, ſicut in Siffridi Presbyteri Epitome refertur, qui opera Magi cuiusdam adamatæ puellæ compos fieri ſperabat. Quum enim diabolus illi in forma puellæ, quam deperibat, apparuiſſet; & is manum, vt in complexus illius veniret, extra circulum Magicum extuliſſet; ſtatim ab eo arreptus, & parieti alliſus, in fruſta conquaſſatus, deinde in magum cadauer coniectum eſt mutilatum, qui ſeſe inde explicare non pòtuit, donec à multitudine ad eiulatus concurrente, ſemianimis extraheretur. Rectè itaque Auguſtinus monet, dæmones eſſe ſpiritus nocendi cupidiſſimos, à iuſticia penitus alienos, ſuperbia tumidos, inuidentia liuidos, fallacida callidos. Hoc etiã conqueritur noſtrâs quidã, qui ſuperioribus annis, in expeditione quadam Italica, imprudens à commilitone ſuo magicorum ludibriorum ſtudioſo, aſſumtus fuerat in circulum, quem characteribus firmiſſimè, vt ei vaniſſima ſpe perſuaſum erat, contra vim dæmonum munierat, ſuisque horrendis & ſtupendis incantationibus effecerat, vt ſæpiùs vocatus, inſtante minacibus verbis Mago, tandem veluti coactus & pauitanti ſimilis ſpiritus malignus, pileo attrito cum pennula ſuperbiens, laceroque linteo inuolutus, inſtar cadaueris aduſti, & propemodũ conſumti vermibus, illis terribili ſpecie, ſed ambiguis pedibus appareret, à quo extorquere Magus voluit, an Guleta à Turcis capta eſſet. At ſpectrũ negans, ſe id modò, licet pridie adhuc fortiter defenſa eſſet, ſcire, cumq; Mago, quòd nimis durus erga ſe & ſuos ſocios ſuis diris incantationibus eſſet, & neſcio quæ alia expoſtulans, ſumto ſpacio ad deliberandum euanuit, tanto horrore, formidine & fœtore poſt ſe relicto, vt parum abfuerit, quin curioſi indagatores iſti animo deficerent. Non diſſimilis fuit ille dæmon cũ quo Euthymus athleta (ſi vera ſunt, quæ Pauſan. ſcribit) dimicauit, puellamq; ſacrificio deſtinatã liberauit. Eum enim hac effigi

Lib. 11.

Lib. 8. cap. 22. De ciuit. Dei,

In poſteriore libro Eliacõn.

gica b eodem Euthymo depictũ fuiſſe ſcribit; colore vehementer atro, cetera ſpecie maximè formidabilem: amictus lupi pellis erat. Sed ad propoſitũ. Sanè noſter ille adhuc affirmat, ſe nõ ſine ingenti metu de illo horribili ſpectro, & eius exili, rauca, interrupta & veluti ſtrangulata voce cogitare poſſe. Hinc apparet dæmones, licet celerrimos motus habeant, vt infrà dicemus, nõ tamen ſemper cognitionẽ habere eorũ, quæ in remotioribus locis aguntur, præſertim quũ ex abrupto interrogentur. Quamuis non ignorem eos interdum indicaſſe eo ipſo tempore, quid diuerſa in parte orbis ageretur. De qua re habemus exemplum apud Plutarchum in vita Cimonis. Quum enim is ex Cypro legatos ad Ammonem miſiſſet, qui occulta quapiam de re oraculum peterent; eos ſtatim abire Ammon iuſſit; quòd iam ipſum Cimonem ſecum eſſe diceret. Illi his auditis, vt peruenerunt ad Græcorũ caſtra, Cimonem fato defunctum perceperunt, numeroque dierum ſupputato, ad id tempus, quo ipſi oraculum conſuluerant, deprehenderunt obliquè Cimonis mortem fuiſſe indicatam. Nec minùs eſt memorabile quod à Græcis traditur, de Apollonio Tyaneo Pythagorico philoſopho, magicæ artis peritiſſimo. Quum enim Domitianus Cæſar Romæ à Stephano aliiſque conjuratis interficeretur, & Apollonius tunc Epheſi in frequentiſs. auditorio diſſereret; mox per aliquod temporis ſpacium, velut attonitum ſiluiſſe, deinde exclamaſſe eum tradunt: Euge Stephane, pulchrè Stephane: percute ſceleſtum. percuſſiſti, vulneraſti, interfeciſti. Similis hiſtoria legitur apud Fazellum. Quum enim Syracuſæ in Sicilia à Sarracenis captæ, miſereque direptæ & vaſtatæ eſſent; eodem die paſtores Adriano præfecto claſſis Imp. Baſilii in Peloponeſo hærenti, id indicarunt. Quos quum Adrianus, vnde id reſciſſent, interrogaſſet, illique à dæmonibus, in palude quadam vicina portui habitantibus, ſe cognouiſſe reſpondiſſent; cum paſtoribus ipſe ad paludem acceſſit, coramque, quod relationi non crediderat, propriis auribus per paſtores rurſus percontatum ex dæmonum reſponſo accepit. Nec diu pòſt Græcorum nonnulli, qui fuga cladem euaſerant, nauigio Peloponneſum appulſi, rem omnem diemque cum prodito à dæmonibus indicio confirmauerunt. Sanè facilè nominari, & in mea vicinia, dum hæc ſcriberem, monſtrari poſſet (ne exempla tam longè petamus) quidam non ita pridem in feriis & ludicris celebris &

Cap. 74.

Lib. 6. cap. 1. decad. poſter. de rebus Siculis.

exercitatus vir, qui in cuſtodia conſeneſcit, eò quòd interdum certis interuallis à mirifico & inquieto ſpiritu exagitetur. non enim ſolùm pleroſq;, quum ſedatiori animo eſt, ad ſe accedentes, licet ignotos & nunquam antea à ſe viſos, ſuo proprio nomine compellat, illisque de parentibus & conſanguineis, nec non & gentilitiis inſigniis, ac ſi familiariter cum illis diu verſatus fuiſſet (quod & mihi accidit) facundè refert, commotiore verò animo, falſa & obſcœna intermiſcet: ſed etiam interdum alia profert, & facit, quæ inſolita & mira ſunt. Inprimis obſeruatum eſt, eum ante aliquot annos, circa id ipſum tempus, quo Caſpar Caſtilioneus Galliæ Amiralius, cum genero & multis proceribus, ſecum in religione coniunctis, ex improuiſo Lutetiæ in lecto trucidatus eſt, mirificas viſiones habuiſſe, ex quibus colligi potuit, aliquod funeſtum facinus alibi tractari & peragi. Inter alia autem, eadem nocte, qua immanis laniena iſta Lutetiana facta eſt, ſæpiùs exclamauit: Ecce, ecce, quanta agmina cacodæmonum in aëre, velut ex diſſitis ac diuerſis locis aduenientium, & inuicem congratulantium, gaudioque geſtientium, ac ſi aliquam cruentam & inſolitam, diuque expetitam rem ex arbitrio perfecerint, hinc inde circumuagari in aëre conſpicio? Verùm addidit exclamando: Ea omnia extra Germaniam actitata & geſta ſunt. Eſt ſanè Sathan ille ſui ſemper ſimilis, licet interdum aliud agendo, aliud ſimulet. Etenim quemadmodum Devs conditor & conſeruator eſt omnium creaturarum ſuarum, & maximè genus humanum conſeruatum vult; ita Abaddon ille, ſicut in ſacra ſcriptura nominatur, vel Zabolus, vt à Cypriano dicitur, perditam & deſtructam omnem naturam cupit, atque huius ſtudii ſui plurimos miniſtros & ſocios habere deſiderat. Præcipuè autem inuidet & inſidiatnr piorum fidei, et mutuæ inter ſe caritati & concordiæ, ſingulariq; eorum delectatur perſecutione, atque exitio, vt eruditè & piè Euuichius monet.

In libello de natura Sagarum.

De Satyris & Sphingibus.

Capvt LXXI.

Veteres in ſuo reprobo ſenſu Satyros (qui teſte Pauſania, quum eſſent ſeniores, Sileni dicebantur) quemadmodum

modum Faunos Syluanosque pro ſemideis, ſiue pro ſilueſtribus numinibus coluerunt, ideoque non ſolùm eis lucos conſecrarunt; ſed etiam ſcenas in ludis eiſdem deſtinatis, vt autor eſt Vitruuius, frondibus, ſpeluncis, montibus, gramine, reliquiſque agreſtibus rebus in topiarii ſpeciem (quod hodie adhuc in Italia vſitatum eſt) peculiares conſtruxêre, artificesque in eorum ſtatuis ſingularem diligentiam adhibuêre, ſicut & Romæ videre licet, & teſtis eſt hac de re Plinius, vbi inter Praxitelis opera celebrat Satyros quatuor, ex quibus vnus Liberum patrem palla velatus humeris præfert: alter Liberum patrem ſimiliter: tertius ploratum infantis cohibet: quartus cratere alterius ſitim ſedat. Eiuſdem artificis opus olim Romæ ſpectabatur in porticu, quam Auguſtus in gratiam ſororis Octauiæ condidit. In qua raptus Proſerpinæ, Bacchus & Satyri fuêre, vt Marlianus notauit. Crediti ſunt fuiſſe mortales Sileni, vel, vt dixi, natu maximi Satyrorum. Eorum enim ſepulchra apud Hebræos & Pergamenos oſtendebantur, vt Pauſanias refert. At Strabo, Satyros, Silenos, Tityros dæmonas fuiſſe ſcribit, qui perhibentur deorum miniſtri, de quibus plura reperiet ſtudioſus lector in mythologia Natalis Comitis. Sed veniamus ad minùs fabuloſa, ſuperſtitione gentilium poſthabita. Animalia Satyri eſſe perhibentur in intimis Libyæ receſsibus: vel ſecundùm Ptolem. Satyri in ſubſolanis Indorum montibus, vel Cartadulorum regione inueniuntur, humana effigie animalia perniciſsima: tum quadrupedes, tum recti currentes, vt propter velocitatem niſi ſenes aut ægri capi nequeant. Solinus ſatyros inter ſimias collocat. Sunt, inquit, & quas vocant ſatyros, facie admodum grata, geſticulatis motibus inquietæ. Pierius autem citat Pauſaniam, qui audiuerit ab Euphemo quodam, probatæ fidei viro, quum in Hiſpaniam nauigaret, aduerſa tempeſtate ſe in exteriorem Oceanum eſſe delatum, poſtq; multorum dierum nauigationem ad inſulas quaſdam deſertas perueniſſe, quas homines ferino truciq; aſpectu ſilueſtres inhabitabant, corporibus hirtis, pilorum colore ſubrufo, caudis, equino pene, maioribus prædìti. Qui poſteaquam nautas illuc aduectos inſpexiſſent, ocyùs omnes ad extremum littus accurrêre, vocem quidem nullam, ſed ſtridorem quendam informem & inarticulatum emittentes: in feminas autem, quæ naui illa caſu vectabantur, eos adeo furioſos inuaſiſſe, vt ægrè ab iniuria etiam cæ-

Lib. 36. cap. 5.

Lib. 6. cap. 2.

Topograph. antiqu. Romæ.

In poſteriori-bus Eliacis.

Lib. 10.

Lib. 5. cap. 8. & ſeqq.

Lib. 7. cap. 2.

Cap. 30.

In Hierogly-phicis lib. 10.

ſi flagris abigi ſummoueri que potuerint. Veritos verò nautas ne quid indignum paterentur, inhibita naue procul in ancoris ſtetiſſe: barbaram verò quandam mulierem, quam ſecum habebant, in littus expoſuiſſe, in quam omnes poſtea petulantiſs. debacchantes, per omnia corporis caua libidinem exercuerint. easque Satyrorum inſulas à nauigantibus appellari. &c. Quæ ſi vera ſunt (non enim ignoro, multos opinari hanc narrationem Pauſaniæ de inſulis Satyrorum fabuloſam eſſe, hisque ſimilem, quæ Lucianus venuſtè quidem & eleganter confinxerit) rectiſſimè Grammatici hæc ſalaciſſima monſtra à virili membro, quod Gręci σάθην dicunt, nomen habere volunt, cùm præſertim omnes autores in hoc conueniant, Satyros in libidinem & procacitatem eſſe maximè procliues, neque poſſe eos hac in re ſatiari. Ideoque videmus eos paſſim in picturis non ſolùm eſſe comites Veneris, ſed currui eius velut iumenta iunctos. Hinc quoq; Satyriaſmus vel σατυρίασις morbi genus, quòd à latinis tentigo, vel ſecundùm Iuuenalem, verretri intenſio nominatur, à Satyrorum ſimilitudine, qui ſemper propter libidinem genitalibus intenſis pinguntur, appellationem habet. Quod etiam Macrobius confirmat, vbi dicit Satyros quaſi Sathunos, quod ſint in libidinem proni, nuncupatos. Vnde accidit, vt fabulæ carminum genus propter petulantiam & laſciuiam Satyra nominata ſit. Duo namque Satyrarum genera fuiſſe conſtat: alterum antiquius, quod ſola carminum varietate cõſtabat: alterum recentius, apertam hominum reprehenſionem, interdum non inutiliter, non rarò autem petulanter continens, & acrem vitiorum objurgationem. Ideoque Plutarchus veteris Comœdiæ ſcriptores σατυρικοὺς τοῖς βίοις appellat, qui genus vitæ id ſectarentur, quod in acerbè exagitandis hominibus verſaretur. Inter ceteros autem Satyrico carmine delectatum fuiſſe Ennium Pacuuiumque tradunt. Satyras quoque M. Varro Romanorum eruditiſſimus compoſuit, quas alii Cynicas, ipſe Menippeas appellauit, vt quæ inſcribitur, Neſcis quid veſper vehat, & de officio mariti, & Teſtamentũ, & illæ, quæ Græcos habent titulos, vt περὶ ἐδεσμάτων, ὄνος λύρας, γεροντοδιδάσκαλος, ὑδροκύων, ἱπποκύων, aliæque permultæ. Horatius autem & Perſius in hoc genere terſi & puri ſunt. Quos ſecutus eſt Iuuenalis, longiusque aliquanto quàm ceteri progreſſus eſt.

Lib. 1. cap. 8. Saturnal.

In Pericle.

eſt. Charactere vſi ſunt Satyrici, vt Angelus Politianus eruditè obſeruauit, eodem fermè quo veteres Comici. Summa illis inæqualitas, inquit ibidem. modò exiles ac tenues, modò exultantes & velut ampulloſi. nunc ſtricti & caſtigati; nunc vagi atque effuſi. plerunque autem obſcuri, operoſi, implicati, cultuque quodam florentes acquiſito atque affectato. Idiotiſmum præcipuè amant, rem quæ inter oratorias ac poëticas virtutes rarò procedit, magnoque indiget temperamento. Nuda ſunt verba illis, propria, ſignificantia, energiæ plena: non græca tamen, non alioqui peregrina, non trita, non obſcœna & ſcurrilia reformidant. Multa aſperè, multa ſeuerè, multa blandè, multa item ambiguè dicunt, & ſubdolè. Toti vrbanitate & ſalibus, toti ſcatent ſenſiculis, atque acuminibus. nunc omnia oblinunt felle; nunc aceto conſpergunt, nunc iocis & laſciuia condiunt; nunc mundi, nitidi, candidi; nunc horridi, agreſtes, ſqualidi; nunc leuiculi, improbi, petulantes; nunc vehementes, incitati, minaces. Reprehendunt acriter, inſultant impotenter, vafrè cauillantur, aſtutè obrepunt, effluunt lubricè, tergiuerſantur, illudunt, diſſimulant, ardent, verſant, ſuſpendũt, feriunt, pungunt, prouocant, titillant, ſtomachantur, attonant ceu fulmine omnia & concutiunt. Sed redeamus ad Satyros noſtros. Plutarchus captũ eſſe ſatyrum, quum Sylla Dyrrachio mille & quingentis nauibus Brunduſium traijcere conſtituiſſet, memoriæ tradidit. Propè eſt, inquit, Apollonia, & apud eam Nymphæum, locus ſacer, qui ex viridi herba & pratis fontes ignis perennis ſparſim emittit. Ibi ferunt Satyrum dormientem, ea forma, qua fingi & pingi eos videmus, captum, & ad Syllam adductũ fuiſſe: hunc interrogatum per multos interpretes, quisnam eſſet, ægrè vocem edidiſſe, non quæ intelligi poſſet, ſed aſperam ac mixtam equino ex hinnitu & hirci balatu, eaque territum Syllam abominatum à ſe dimiſiſſe. Vnde Plinius Satyris præter figuram nihil moris humani eſſe dicit. Et Diodorus Siculus ſcribit, Satyros in Æthiopia Dionyſio oblatos comas vmbilicotenus habentes. Legimus quoq; in vitis patrum, Sancto cuidam viro, in quadam eremo habitanti, aliquando Satyrum obuiam factum, falſumque fuiſſe, mortalem eſſe, & vnum ex accolis eremi, quos vario deluſa errore gentilitas Faunos, Satyrosque & incubos vocaret, & coleret, & cum illo de pœnitentia collocutum. An autem reuera id acciderit, vel ludibria diaboli

Prælectione in Perſium.

In vita Syllæ.

Lib. 5. cap. 8. natural. hiſto.

diaboli fuerint, multi dubitant. Eodem modo legimus, eundem ſanctum virum Hippocentaurum conſpexiſſe, qui ab illo compellatus, neſcio quid infrendens, & frangens potiùs verba, quàm proloquens, patentes campos volucri transmittens fuga, ex oculis mirantis euanuerit. Miras quoque & impias nugas de Satyris Rab-
In Geneſi. bi Abraham finxit. Is enim aſſerere auſus fuit, Faunos, Satyros, incubos & ſimiles, eſſe creaturas, ſed imperfectas; quòd DEVS veſpera Sabbathi præuentus illos nō perfecerit. Et ob hanc cauſſam eos fugere Sabbathi ſanctitatem, quærentes montes & tenebrarum latibula, in quibus deliteſcant vſque ad finem Sabbathi, & tunc reuertentes infeſtare homines, quibus nocere conantur. Sed hæc delira ſomnia Rabinorum mittamus. Notum præterea eſt adagium, quod plerunque contra bilingues, & qui eundem modò laudant modò vituperant, vſurpamus; ἐκ τοῦ αὐτοῦ στόματος τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν ἐξάγειν, eodem ex ore calidum & frigidum proferre; ex apologo quodam Aniani fabulatoris, de Satyri & ruſtici cuiusdam colloquio originem ſuam habere. Non omittendum eſt præterea, quod Plutarchus & alii nonnulli Alexandro contigiſſe ſcribunt. Quum enim Tyrum obſideret, & Tyrii fortiter reſiſterent, impetusque eius diu eluderent; ob hanc rem ſolicito Alexandro, quòd hęc diuturna obſidio illi quaſi à curſu victorię deſtinatæ cōtra Orientem, velut remoram inijceret: viſus eſt Satyrus ei in quiete eminùs alludere; deinde volenti eum capere, fuga elabi; tandem multa orantis & circumcurſitantis in manus venire. Coniectores nomen Satyri diuidentes haud abſurdè pronuntiarunt: Σὰ Τύρος, id eſt, tua erit Tyrus. Quod etiam euenit, ideoque oſtendi fontem idem autor ſcribit, apud quem in ſomnis cernere Satyrum imaginatus fuerat. Simile propemodum ſomnium, futurarum rerum euentum demonſtrans, vt paulisper à propoſito diuertam, habuit Conſtans Imp. quum eſſet prælium initurus cum Saracenis, vt Cedrenus refert. Etenim in quiete ratus fuit, ſe venire Theſſalonicam. Quod quidam ex coniectoribus ita interpretatus eſt: θὲς ἄλλῳ νίκην, id eſt, cede alteri victoriam. Atque ita euenit. Non ſolùm autem veteribus ethnicis ſomniantibus & vigilantibus eius-
Lib. 5. cap. 1. natural. hiſto. modi ludibria aſtu Sathanæ obiecta fuêre, ſicut Plinius quoque notauit, vbi dicit, montem Atlantem noctibus micare crebris ignibus;

ignibus; Ægipanum, Satyrorum laſciuia impleri; tibiarum ac fiſtulæ cantu, tympanorumque & cymbalorum ſonitu ſtrepere: ſed noſtro quoque tempore non rarò phaſmata veluti Satyri & Fauni, quibusdam in locis laſciuè ſaltantes, vt ſimpliciores, vel ad ſuperſtitionem, vel ad impiam petulantiam, præſertim feminæ ſalaciores, pertrahantur, conſpecta ſunt. De hac autem re Malleus Maleficarum, Matth. Grylandus, & inprimis Olaus Magnus de Septent. locis, aliiq; libri obſcuriores, multas hiſtorias, interdum etiam meras fabellas aniles continent. Sed ſinamus Satyros, & ad alteram partem huius meditationis, videlicet ad Sphinges, veniamus. De Sphingibus multa paſſim apud autores leguntur. Tritum enim eſt, an autem verum ſit, ignoro, Sphinga monſtrum Thebanum fuiſſe, facie virginea, alas & vngues habens, velut Harpyiæ, quod inſidens ſcopulo viæ imminenti, inſolubilia ænigmata tranſeuntibus proponebat; quæ quum ſoluere nō poſſent, ex improuiſo veniens alis & vnguibus ad ſe in rupem trahebat & pręcipites dabat. Oedipū autem ſoluiſſe ænigma. Apollodorus ait, Sphingem ex Echidna & Typhone parentibus ortam, Thebanis ab Iunone immiſſam. Hanc muliebri facie ac pectore, pedibus ac cauda leoninis, & auis pennis præditam fuiſſe, quæ quum à Muſis ænigmata didiciſſet, in Phyceo monte conſederit, deque iis vnum Thebanis propoſuerit huiuſmodi: Quódnam eſſet animal quadrupes, bipes, ac demum tripes. Porrò Thebanis oraculum renunciatum fuerat, tum Sphingis incommodo ac detrimento liberos fore, quum id ænigma ſoluiſſent. Interea vniuerſos, quid illud eſſet, rogabat; quod quum minimè reperirent, abreptū ex omnibus vnum deuorabat, eaq; de cauſſa pleriq; ſubinde peribant. Ac poſtremò ad eum modum Æmone Creontis filio peremto, Creon ænigma huiusmodi ſoluturo, & regnū, & Laii vxorem ſe traditurum, pręconis voce renunciari iubet. Quod vbi ad Oedipi aures peruenit, ipſe ita ſoluit: Quod à Sphinge propoſitū eſſet ænigma, eſſe hominem. Naſcitur enim quadrupes infans, quòd quatuor gradiatur membris: grandior autem effectus homo bipes eſſe incipit: ſeneſcens verò ac demū tertio aſſumto pede, id eſt ſcipione, tripes dici poteſt. Ipſa igitur Sphinx ex arce ſeſe præcipitem dedit. Hanc hiſtoriam vel potiùs fabellam integrā aſſcribere volui, vt rectiùs cognoſcatur origo adagii, quod Terentius allegat: Dauus ſum non Oedipus, id eſt ſer-

Lib. 3. cap. 11. & 12.

Lib. 3. De deor. origine.

uili officio, non quæſtionibus ſoluendis aptus. Palæphatus autem, qui à Lilio Gyraldo allegatur, hiſtoriam de Sphinge ita exponit: Cadmus vxorem Sphinga habens Amazonida, Thebas profectus eſt, vbi interfecto Dracone, regno potitus eſt, ducta vxore Harmonie, Draconis ſorore. Id Sphinx iniquo animo tulit. Quare ſeductis nonnullis ciuibus & cane, quam à velocitate pedum Græci ποδώκην vocant, Sphicium ſeu Sphincium (vtroque enim modo legimus) occupauit, incurſionibusq; ac inſidiis, quæ à Thebanis indigeno ſermone ænigmata dicuntur, Cadmum ipſum, & qui illũ ſequebantur, infeſtauit. Tandem propoſito præmio ab Oedipo ſuperatam fuiſſe. Dictam eſſe putant Sphingem à σφίγγειν, id eſt conſtringere vel vincire, quòd tranſeuntes ſuis quæſtionibus ita ſtringeret, vt ſe expedire non poſſent. Vnde Auſonius:

In Aenigmatibus.

In Gripho ternario.

Illa etiam thalamos per trina ænigmata quærens,
Qui bipes & quadrupes foret, & tripes, omnia ſolus,
Terruit Auſoniam, volucris, leo, virgo, triformis
Sphinx, volucris pennis, pedibus fera, fronte puella.

Lib. 4.
Lib. 8. cap. 21.
In Mythologia Lib. 9. cap. 8.

De Sphingibus autem Diodor. Sicul. & Plinius plura tradunt, & Natalis Comes caput peculiare habet, vbi in fine ita dicit: Per Sphingis fabulam id ſignificatũ fuiſſe ab antiquis ſapientibus crediderim: Suam fortunam æquo animo cuique eſſe ferendam, quam tamen, ſi quis ægerrimè ferat, omnino ferre neceſſe ſit. Nam quid ſignificant alæ? an non fortunæ inconſtantiam. Aut cur vngues in prædam flexæ illi tribuuntur? nónne quod vndecunq; libuerit omnia poteſt auferre? Cur humana eſt facies? quia humanum eſt ſubijci calamitatibus & viciſſitudinibus fortunæ. Leonina pars forti animo eſſe ferenda aduerſa ſignificat, quæ vel vi omnino ſunt ferenda. Si quis enim miſerias prudenter ſuſtinere nequiuerit, aut niſi ſe ſapienter inter aduerſa cuſtodierit; ille ab ipſa Sphinge crudeliſſimè torquetur, & laniatur. Atque vt ſummatim dicam, nos monere per hanc fabulam ſapientes voluerunt, aut prudentia & Mineruæ conſilio fortunæ iniquitatem eſſe ſuperandam; aut ſi minùs iſtud fecerimus, nos ab illa ſuperari oportere. Nam quid agitur in ænigmate Sphingis? an non de humana imbecillitate, cùm nihil naſcatur homine debilius aut calamitoſius. Hanc ingenioſam & eruditam, & quæ alibi, vt puto, non reperitur, explicationem aſſcribere ex Natali operæ precium duxi, vt cognoſcatur, ſicut ſæpi-

ùs in

ũs in his meditationibus monui, quæ ſalutares doctrinæ ſub fabu-
lis lateant. Sanè Romę aliquot Sphinges marmoreæ, quæ ex Ægy-
pto allatæ dicuntur, in Capitolio & alibi hodie adhuc conſpiciun-
tur. Ægyptii enim ideo Sphinges ante templum poſuerunt, quòd
myſtica dogmata, pręcepta & inſtitutiones ſacras, per ænigmatum
nodos à profana procul multitudine inuiolata, cuſtodita, & in ar-
canis tantùm tractari voluêre. Ideo putant Octauium Auguſtum
ob taciturnitatem Sphinge, loco ſigni aliquantiſper vſum fuiſſe,
quæ etiam adhuc ante oſtium ponti Euxini, quo in Boſphorum ſe-
ſe exonerat, in altera Symplegadum inſula, in columna veteri ex
albo marmore conſpicitur, cum hac inſcriptione: DIVO CÆSA-
RI AVGVSTO L. CLANNIDIVS L. F. CLA. PONTO. ſicut Le-
unclauius noſter, tanquam αὐτόπτης notauit. Hanc tamen, quum *In Pandectis*
Auguſtus dicteriis laceſſeretur (teſte Plinio) propter difficulta- *Turcicis.*
tem ænigmatum, quibus ſua Sphinx interdum erat inſtructa, nato
ſubinde prouerbio & calumnia; Mirũ non videri, ſi renata Sphinx
adferret ænigmata, poſtea repudiauit, deinde Alexandri, poſtre-
mò corroborato imperio, ſua genuina imagine aſſumta. Quo ge-
nere deinceps Tiberius, Caligula, Claudius, Domitianus & alii
Cæſares vſi ſunt. Syneſius autem aliam affert rationem. Mercurii *In oratione ad*
inquit numinis duplicem ſpeciem effingunt Ægyptii, iuuenem ſta- *Arcadium de*
tuentes propter ſenem: quod hoc ſibi vult, Eum qui aliis cum lau- *Regno.*
de præfuturus ſit, eſſe & mente & robore præditũ oportere. Eamq́;
ob cauſam ab iiſdem & Sphingis effigies in veſtibulis lucorũ con-
ſecratur, nota illa quadam diuinæ duarum virtutum copulæ, ſigni-
ficante robore beſtiam, prudentia hominem. Nam robur expers
ductus prudentię, attonitum fertur, res omnes miſcens ac turbans,
& mens deſtituta manuum miniſterio, ad actiones eſt inutilis. Pie-
rius recenſet ex autoribus Panes, Satyros, Sphingas, ſimias & Cy- *In Hierogly-*
nocephalos idem propemodum genus fuiſſe, diuerſis tamen inter *phicis.lib.6.*
ſe diſtinctum ſpeciebus. Sumſit autem hoc fortaſſe ex Solino, vbi *Cap.30.*
ita dicit: Inter ſimias habentur & Sphinges, villoſæ comis, mam-
mis prominulis ac profundis, dociles ad feritatis obliuionem. Et
dicit Pierius, ſe tale monſtrum vidiſſe. Naſcuntur Sphinges, in-
quit, apud Troglodytas Æthiopes, forma haud ei diſſimili, qua
pinguntur, fuſco pilo, mammis in pectore geminis: monſtro ſimi-
les: ſunt etiam paulo pinguiores: naturam habent in cicuratio-

nem admodum procliuem, pluribus exercitiis diſciplinisq́; aptam. Albertus quoque inter ſimiarum genera Sphingem agnoſcit, inſignem duabus maculis in maxilla nigricantibus, cauda coloris itidem ſubnigri & oblonga. Harum ego vnam, Veronæ quum eſſem, vidi, mammis illis & glabris & candidis à pectore propendentibus. Circumducebat eam circulator quidam Gallus, ex ignotis antea inſulis recens aduectam. Oſtentabat idem cuniculos noſtris quadruplo maiores, mira quippe corporis obeſitate diſtentos, & quod niſi quis viderit, credere vix queat, præditos quaternis ſingulos genitalibus, humanorum digitorum inſtar, & ſimilitudine cohærentibus. Ipſa verò Sphinx toto erat pectore glabello, facie & auribus humanis propioribus, dorſo hiſpido ſupra modum fuſco & oblongo admodum pilo, eoque denſiſſimo. Rector læuum brachium, quo catenam, cui erat alligata, regebat, ferrea manica obarmatum habebat; dextra baculum gerebat, quem in faciem animalis identidem prætendens, bipedem ſecum ambulare, & loco etiam ſaltare, interdum & obgannire faciebat, multamque hinc à ſpectatoribus ſtipem aucupabatur. Hactenus Pierius. Non mirum autem eſt, eiusmodi beſtiolas, vel potiùs monſtra, ex illis remotioribus Libyæ aliisúe locis apportari, cùm prouerbium inde ortum ſit: Semper Libya vel Africa aliquid noui apportat: Vel potiùs, vt aliud adagium habemus, ἀεὶ φέρει τὶ λιβύη κακὸν (quod etiam de
Cap.1. Septentrionali plaga dicitur. Ab Aquilone inquit Hieremias propheta, pandetur omne malum ſuper habitatores terræ) Conſtat enim ob aquæ inopiam egeſtatemque, ſiticuloſis in regionibus, è longinquo bibendi gratia diuerſi generis animalia in vnum congregari, vi aut voluptate ad cõmiſcendum cogente, & inibi è varia ſeminum mixtura varias ſubinde animalium naſci formas. Nec tales fœtus illis in regionibus tam prodigioſi habentur, cùm familiaris ſit incolis eorum partus. Ex lupo enim, vt fertur, & cane generatur fera, quæ Crocuta dici ſolet, producendique eius modum docet Ariſtoteles. Leæna cum pardis coit, vnde ignobiles generantur leones, non iubati & maculoſi fœtus, vt refert Philoſtratus. Cum pantheris coëunt lupi: ſic animal gignitur bigenere, quod Thoës dicitur: maculoſa pelle pantheram refert, facie autem patrem, quod tradidit Oppianus. Sic & aliis animalibus coëuntibus
In Magia na- accidere ſolet, vt refert Iohan. Bapt. Porta. Immò non rarò compertum

pertum eſt, vt paſtores & incolæ belluina libidine impulſi, cum *turali lib. 2. cap. 24.* capellis (vnde Satyri facilè prouenire poſſent) aliiſque iumentis ſeſe comiſcuerint, ſicut apud Ælianum de Crathi paſtore Sybarita legitur. nam ex illo concubitu nefario natum ferunt infantem, qui cruribus matrem, facie autem patrem referebat. Et recentiora exempla, ſi ſine maxima offenſione honeſtarum aurium fieri poſſet, de quibuſdam bruteſcentibus, vt Iurisconſultorum verbo vtar, adduci poſſent. Theuetus quoque tale monſtrum humano capite *In Coſmographia.* & pedibus, corpore leonino, ſed maculoſo, & depingit & deſcribit, quod ſuo tempore hinc inde à circumforaneis lucri cauſſa in Africa circumductum ſit. Verùm vt ad materiam noſtræ meditationis reuertar, Miror ſanè, quòd neque Luſitani, neque Hiſpani, aliiúe, qui non ſolùm in remotiores & antè incognitas Indiæ & Libyæ partes atque inſulas penetrauerunt; ſed etiam propemodum immenſi Oceani angulos omnes ſuis nauigationibus perſcrutati ſunt, de inſulis Satyrorum, aut de Sphingibus (quod ego ſciam) mentionem faciant. Si enim totæ inſulæ, ſecundùm quorundam opinionem, ab eiusmodi monſtris occuparentur, vix eorum exactam indagationem effugere potuiſſent. Non omittendum poſtremò fuit, olim quaſdam meretrices ex Megara Sphinges appellatas fuiſſe, quòd humano capite manſuetudinem præ ſe ferrent, ceterùm corpore reliquo leonino rapacitatem & imperium, quod in amatores exercent, indicarent, de quibus verſiculus veteris cuiuspiam dici poteſt:

> ἴσον λεαίνης καὶ γυναικὸς ὠμότης.
> *Par eſt leænæ & feminæ crudelitas.*

Megarenſium autem improbi mores fictique in prouerbium abierunt, vt eiusmodi homines laſciui & molles, populari conuicio: Megaricæ Sphinges, notati fuerint, de quibus apud Eraſmum *In Adagiis.* plura inueniuntur. Huc quoque referri poteſt, quod ſuprà de monſtris circa Syrtes, quorum *Cap. 19.* in Hieroglyphicis mentio fit, dictum eſt.

De mirificis illuſionibus diabolicis, & λυκανθρώποις.

CAPVT LXXII.

Lib. 8. cap. 22.

EVANTHES inter autores Græciæ (ſicut Plinius refert) non ſpretus tradit Arcadas ſcribere, ex gente Antæi cuiusdam ſorte familiæ lectum, ad ſtagnum quoddam regionis eius duci, veſtituque in quercu ſuſpenſo tranare, atque abire in deſerta, transfigurarique in lupum, & cum ceteris eiusdem generis congregari per annos nouem. Quo in tempore ſi homine ſe abſtinuerit, reuerti ad idem ſtagnum, & quum tranauerit, effigiem recipere, ad priſtinum habitum addito nouem annorum ſenio. Etſi autem Plinius illud tanquam fabulam græcam recenſet, addit enim: Nullum tam impudens mendacium eſt, vt teſte careat: tamen certos homines effici quotannis lupos, & rurſus ad priſtinum habitum redire, in hodiernum diem multis perſuaſum eſt, eosque Germani Berwolff/ Galli autem *Loupe garoux* vocant. Vtrùm autem ea metamorphoſis ſemper reuera fiat, an verò nonnunquam imaginatiuè, declarat nobis memorabilis hiſtoria, quam recenſet doctiſs. vir Georgius Sabinus, ſuper his verſibus:

In interpret. lib. 7. Metamorph. Ouidii

Inq; virum ſoliti vultus mutare ferinos,
Ambigui proſecta lupi.

Tales (inquit) refert Herodotus eſſe apud Neurios Scythiæ populos. Et hîc apud Boruſſos fama eſt, tales inueniri, è quibus nuper vnus fuit captus, & Duci Pruſſiæ adductus à ruſticis, quorum iumenta dilaniaſſe credebatur. Erat homo deformis, nec multum abſimilis feræ, habebatque vulnera in facie, quæ dicebatur accepiſſe morſus à canibus, vbi fuiſſet mutatus in lupum. Is à quibusdam, quibus Princeps id negocii dederat, interrogatus, aiebat ſe quotannis bis ita mutari ſolitum, primò circa natalem CHRISTI, deinde circa feſtum Iohannis Baptiſtæ: illisque temporibus ſe efferari, & cogi impetu quodam naturæ, verſari in ſyluis inter lupos. Maximo autem horrore & languore corporis ſe affici, antequam pili erumperent, & forma mutaretur. Hæc affirmanti credita ſunt. Sed quum ad explorandam rei veritatem diu captus in arce deti-

neretur

neretur, ac diligenter obſeruaretur à cuſtodibus carceris, an ali-
quando efficeretur lupus, retinuit ſemper eandem formam quam
habuit. Is fuit exitus fabulæ. Vnde conſtat ea quæ de ambiguis lu-
pis narrantur, eſſe falſa, vtpote quæ homines mente capti ſibi ima-
ginantur. Hactenus Sabinus. Id ipſum Iohannes Euuichius alio il- *De ſagarum*
luſtri exemplo confirmat. Petro Pomponatio, inquit, celebri olim *natura.*
in Italia Medico, oblatus eſt æger lycanthropia laborans, quem
ruſtici fortè ſub fæno repertum, captumq;, quia ſe lupum eſſe cla-
mabat, & fugere illos iubebat, ne ab ipſo deuorarentur, excoriare
cœperant, vt explorarent an verſipellis eſſet, id eſt, inuerſos pilos
haberet (ſic enim erant perſuaſi errore populari) Sed Pomponatii
ntercesſione dimiſſus, & per idonea medicamenta curatus fuit. Si-
miles imaginationes verè diabolicas, quibus miſeri homines faſci-
nantur, refert quoque Vuierus, vbi dicit: Si qui obuagari in Liuo- *De præſtig. dæ-*
nia & locis finitimis videantur lupi noxii, quos Lamias putant, *mon. lib. 3. cap.*
Germanis Berwolff / ii certè vel veri ſunt lupi, in eiuſmodi tragœ- *10.*
diam exagitati à dæmone, qui interim horum vagis erroribus &
actionibus delirorum λυκανθρώπων phantaſię organa imbuit, viti-
atque, vt ii ſe eſſe excurſionum erronearum & actionum autores
corrupta imaginatione arbitrentur, fateanturque. quod quidem
diabolo non eſſe difficile ex deſcripto λυκανθρωπίας morbo cuili- *Lib. 4. cap. 22.*
bet conſtat, dū humores & ſpiritus in hæc ludibria idoneos com- *eiusdem ope-*
mouet, potiſſimùm quibus atræ bilis nebulæ cerebrum vitiare ſo- *ris.*
ent, cuiuſmodi exiſtit fatuum monſtroſumq; id genus hominum:
Vel certè dæmones cenſendi ſunt eiuſmodi lupi, qui eam aſſum-
ſere formam, vt malè credulum hoc hominum genus magis irreti-
rent ſuis vaframentis, inſontes grauarent, & ſanguinis innocentis
reum redderent Magiſtratum. Interea ii, qui ſe in lupos credunt
transformatos, alto immerſi ſomno diaboli ſtudio, alicubi iacere
comperiuntur, quorum ſomnia iis confundit imaginibus, quas
hominum oculis præſtigioſè in pueris vel inſectandis vel voran-
dis, ſiue armento lædendo, aut longè lateq; hinc inde vagando ob-
icit veterator ille. Vt certè non leuiter mirari oporteat, inueniri
viros cordatos, qui deluſorum horum hominum confeſſioni tan-
quam veraci innixi, mortis ſententiam contra eos pronunciare
non grauentur. Hæc VVierus, licet Olaus Magnus de metamor- *Lib. 18. de ani-*
phoſi hominum in lupos diuerſa recenſeat, ſi modò vera ſunt quæ *mal. ſylueſtri-*
ibi

bus cap. 45. 46. 47.

In methodo hiſtorica. cap. 4.

ibi narrantur. Quæ tamen Bodinus vera eſſe credere videtur. Olaus, inquit, ſæpè incredibilia narrat. Sunt tamen nonnulla, quæ ſcriptorū ac teſtium multitudine & conſenſu quodammodo perſuaderi poſſunt. Nam quæ de Neruiorum (hi nunc Liuones appellantur) in lupos configuratione & μετεμψυχώσει ab Herodoto, Pomponio Mela, & aliis hiſtoricis olim peruulgata ſunt, ea iuniores comprobarunt. Hoc enim Caſpar Peucerus, vir magnæ eruditionis, & minimè vanus; tum etiam Languetus, non minùs doctrina quàm diuturna totius Europæ peragratione clarus, ſe ab incolis accepiſſe mihi confirmauit. Quod vtrū fiat occulta quadam vi naturæ potentis, vt de Parrhaſio traditur: vel vltione diuina, vt de Nabuchodonoſore, nondū mihi compertum eſt. In ſua autem Dæmonomania Magorum apertiùs hanc ſuam ſententiam declarat, multisque exemplis confirmat. Verùm enimuerò licet incolis hanc λυκανθρωπίαν, ſicut alia multa ſuperſtitioſa, reuera contingere, perſuaſum ſit; tamen apud prudentiores non facilè fidem habebit: ſed potiùs ſpeciem melancholiæ eam eſſe credendum eſt, ſi hominibus contingit: ſin verò opera diabolorum, permittente Deo, eiusmodi lupi nocent; hominum transmutatione in beſtias opus non eſt. Etſi enim, vt Euuichii verbis vtar, ſcriptura loquitur de Nebuchadnezare, quaſi in feram mutatus fuerit, tamen id non iuxta τὸ ῥητὸν oportet intelligi, alioqui non reſtitutus, ſed nouus omnino homo creatus diceretur. Huic ſententiæ quoq; aſſtipulatur diligens Britanniæ deſcriptor Gulielmus Camdenus, vbi dicit: Quòd nonnulli Hibernici, & qui fide digni videri volunt, homines quosdā in hoc tractu quotannis in lupos conuerti affirmant, fabuloſum ſanè exiſtimo, niſi fortè illa exuberantis atræ bilis malitia, quæ λυκανθρωπία medicis dicitur, corripiantur, quæ eiusmodi phantaſmata ciet, vt ſeſe in lupos transformatos imaginentur. Nec ego aliud de Lycaonibus illis in Liuoni transmutatis opinari auſim &c. Quomodocunque autem ſeſe re habeat, conſtat certè olim ethnicis cordatioribus, præceptisqu philoſophicis ſolidioribus imbutis, firmiter perſuaſum fuiſſe, viri bonis & fortibus ſimulacra & nocturnas apparitiones nunquan apparuiſſe: ſed pueris, mulierculis, vecordibus atque ægrotis, qu per animi imbecillitatem, aſſidua formidine exagitantur. Ii enim

In altera parte Hibernia.

putan

putant videre per hallucinationis ſpeciem phantaſmata, ad quæ rapiuntur phantaſtico & inani attractu, quæ reuera non vident, quæq; etiam nuſquam ſunt. Hoc Tragico Oreſti contigit, vbi inquit: O mater ſupplex oro te, ne incute mihi ſanguinarias coruscasq; pupillas. Ipſæ enim, ipſæ propter aſſiliunt me. Dicit hęc quidem ille vt furibūdus, nihil verò videt, etſi videre videtur. Propter quod illū Electra ita compellat: Sta miſerande tuis immotè in ſtragulis, cernis horū nihil, quæ coràm cernere reris. Eodem modo iis accidit, qui atra bile perciti ita inſanierunt, vt ſe vaccas putarent. Hoc enim de filiabus Præti memoriæ traditū eſt, de quibus Poëta:

Prætides implerunt falſis mugitibus agros.

Et hoc non mirum videri debet. Nam melancholiæ vis tanta eſt, vt non rarò rationem turbet, nonnunquam planè euertat. Quare Galenus & Auicennas teſtantur, repertos eſſe, qui putarent ſe eſſe vaſa fictilia, & ideo hominum tactum, ne colliderentur, reformidarent. Eodem modo fuerunt, qui ſe aues eſſe arbitrati ſunt, ita vt ſe non mouerint, niſi quum motis brachiis ad alarum ſimilitudinem volare crederent. Pleroſque etiam atra bile vitiatos, ſe leones eſſe vel dęmonas imaginari, idem Auicennas autor eſt. Et allegat VVierus Plinium & Edouardum, qui ſcribant cerebrum vrſi deuoratum ingignere imaginationes, quaſi in vrſum quis transmutatus ſit. Et hoc nobili Hiſpano cuidam noſtro ſeculo contigiſſe, qui per deſerta & montes vagari ſit ſolitus, ſe in vrſum eſſe conuerſum phantaſia vitiata ratus. Inſanorum enim numerus eſt penè infinitus. Qui igitur, vt de ſpectris pergamus, immunes ab huiuſcemodi imaginationibus eſſe volunt, iis curandum eſt, vt animus intenſiſs. cogitationibus honeſtis, aliisque rebus, piis præſertim, occupetur, neúe perturbationibus locus relinquatur. Vnde traditur, quòd Democrito Abdera oriundo tam firmiter perſuaſum fuerit, eiusmodi nihil eſſe in rerum natura poſſe, vt quum ſe in monumento extra portas clauſiſſet, ibique degeret, dies noctesque ſcribens atque componens, iuuenesque eum quidam illudere cupientes, ac perterrefacere, nigra veſte in modum cadaueris ornati, ac perſonis in capita affictis, illum circumſilirent; hic neq; eorum commenta pertimuerit, neque eos omnino reſpexerit, ſed inter ſcribendum, Deſiſtite tandem, dixerit, ineptiæ. Prudentior ſanè ille fuit & animoſior, quàm olim Ægyptiorum

De affectis malefic. lib. 4. cap. 23.

In Hieroglyphicis. ſacerdotes, qui vt Orus depingit, præſidium ac remedium contrà dæmones firmiſſimum eſſe ſibi & aliis perſuaſerunt, picturam; duorum hominum capita, vnum maris intrò aſpiciens, alterum feminæ foras. In Democritea opinione etiam fuit Caſſius, imbutus placitis Epicuri, vnus ex interfectoribus C. Cæſaris. Is enim quum metum conceptum ob ſpectrum quoddam Bruto adimere *In vita Bruti.* cuperet, ita eum, vt Plutarchus refert, compellauit: Nos ita exiſtimamus Brute, non affici nos reuera ſemper iis, aut videre ea, quibus affici nos, aut quæ cernere nobis videmur. Nam & ſenſus mobiles ſunt, ac facilè decipiuntur: & mens multo celeriùs ſeipſam nulla impellente cauſſa concitat, & quasuis ſpecies concipit. quippe hæc imaginum formatio ceræ quandam habet ſimilitudinem, & animo hominis, in quo & effingendi & effigies recipiendi ineſt vis, id quoque ſuapte natura adeſt, vt quàm facilimè variet idem atque formet. Demonſtrant hoc inſomniorum tam variæ vices, quibus vis imaginandi ex leui initio ita conuertitur, vt omnis generis viſa & affectiones exiſtant. Etenim animi natura ea eſt, ſemper vt moueatur; motio autem illa imago aliqua aut intellectio eſt. Porrò tibi corpus natura afflictum, mentem exagitat, atque minùs ſui compotem reddit. Neque verò probabile eſt, genios vel eſſe, vel hominum formam habere, vocemúe aut vim quandam ad nos pertinentem. Omnino autem velim nos, non armorum modò, equorum, nauiumque tantis copiis, ſed & deorum ductu fretos eſſe, atque confidere, qui ſanctiſs. atque pulcerrimi facinoris autores ducesque ſumus &c. Huc referri poſſunt ea, quæ Arrianus de Ne-*De rebus Indicis.* archo prefecto claſſis Alexandri Magni memoriæ prodidit. Quum enim ad inſulam Noſalam Soli ſacram appuliſſet, illiq; indicatum fuiſſet, eam à nullo mortalium adiri: ſi autem quis eò deferretur, eum non ampliùs cerni; ideoque omnes nautæ perſuaſi hac opinione illam adire nollent: ipſummet eò nauigaſſe ſcribit, ac nautas compuliſſe vel inuitos nauem appellere, itaque in inſulam deſcendiſſe, & vanam atque inanem fabulam comperiſſe, quæ de inſula ſpargebatur. Similem hiſtoriam ſanè memorabilem, *Lib 2. cap. 23. Eccleſ. hiſtor.* refert Ruffinus de Serapis ſimulacro (quem alii Iouem fuiſſe putant, cuius capiti modius ſuperpoſitus fuit, vel quia cum menſura modoque cuncta indicet moderari; vel vitam mortalibus frugum largitate præberi: alii virtutem Nili fluminis, cuius Ægyptus

opibus

ꝛpibus & fœcunditate paſcatur: quidam in honorem Ioſephi filii Patriarchæ Iacobi formatum perhibent ſimulacrum, ob diuiſionem frumenti, qua famis tempore ſubuenit Ægyptiis: alii Apin Regem Ægypti, eo quòd famis tempore affatim ciuibus Alexandrinis alimenta ſuppeditaſſet, ideoque eo mortuo in honorem eius inſtitutum apud Memphos templum, in quo bos, quaſi indicium optimi agricolæ nutriebatur, & Apis appellabatur; σορὸν verò, id eſt, ſepulchrũ, in quo corpus eius inerat, Alexandriam deductum, & Soron Apis primò, ex compoſitione Sorapin, pòſt verò per corruptionem Serapin nominatum) Simulachrum, inquit Ruffinus, Serapis Alexandriæ ita erat vaſtum, vt dextra vnum parietem, alterum læua perſtingeret, quod monſtrum ex omnibus generibus metallorum lignorumque compoſitum ferebatur. Quum igitur Chriſtiani parati eſſent ad ſubuertendum erroris autorem; diu obſtitit perſuaſio quædam à gentilibus ſparſa, Quòd ſi humana manus ſimulachrum illud contigiſſet, terra dehiſcens ilicò ſolueretur in chaos, cœlumq; repentè rueret in præceps. Verùm vnus ex militibus, fide quàm armis magis munitus, correptam bipennem inſurgens omni niſu maxillæ veteratoris illidit. Clamor attollitur vtrorumque populorum, neque tamen aut cœlum ruit, aut terra deſcendit. Inde iterum atque iterum repetens, putris ligni fumoſum genu cædit, quo deiectò, igni adhibito tam facilè quàm lignum aridum conflagrauit. Poſt hoc reuulſum ceruicibus, & depreſſo modio trahitur caput, tunc pedes aliaque membra cæſa ſecuribus & rapta funibus detrahuntur; ac per ſingula loca membratim in conſpectu cultricis Alexandriæ ſenex veternoſus exuritur. Ad vltimum truncus, qui ſuperfuerat, in amphitheatro concrematur, vanæque ſuperſtitionis & erroris antiqui Serapis hic finis fuit. Sed ad propoſitum reuertamur, Hæc à me non ideo referuntur, quòd ignorem potentiam cacodæmonum, qui permittente DEO, non ſolùm mirificas imagines & formas hominibus præſentare eosq; terrere ſolent, ſicut Turcæ in hodiernum diem, ſuis incantationibus fugitiua mancipia retrahere perhibentur. Nomen enim ſerui in ſchedula ſcriptum ſuſpendunt in eius cubiculo: mox diris verbis & deuotionibus illius caput impetunt. deinde fit vi dæmoniaca, vt fugiens putet ſibi in itinere vel leones vel dracones incurrere, vel mare, vel flumina contra ſe exundare, vel omnia

tenebris nigreſcere, iisque terriculis repulſis in ſeruitutem priſtinam morte duriorem redit. Et memorabile exemplum recenſet Rob. Gaguinus. Immò cùm ſint ſpiritus tenues, & incomprehenſibiles, inſinuant ſe nonnunquam corporibus hominum, & occultè in viſceribus operti valetudinem vitiant, morbos citant, ſomniis animos terrent, mentes furoribus quatiunt, vt homines his malis cogant ad eorum auxilia decurrere, vt Lactantius rectè monet: Sed etiam concedendum eſt, quòd nonnunquam homines & corporeas res de loco in locum transferre poſſint. Etſi enim experientia docuit, ſagas quasdam & veneficas, vt ſpiritus iſtos immundos ad ſe alliciant, nonnunquam ſeſe perungere ſolere vnguento aliquo ſoporifero, deinde ſe conijcere in lectum, vbi ita profundè dormiunt, vt nec aciculis, nec ignibus poſſint expergefieri. Interim diabolus illis ita dormientibus multa proponit ludicra, conuiuia, choreas, & omne genus voluptatum. Ita vt illis accidat, ſicut Galenus de inſanis & atra bile percitis, & de his qui mortis vicinitate alienatæ mentis ſunt, ait, quòd res, quas extra ſe videre arbitrantur, intra ipſorum ſint oculos. Hoc patet ex eo, quod ſibi contigiſſe ſcribit Iohan. Bapt. Porta. Incidit, inquit, mihi in manus vetula quædam earum, quas à ſtrigis auis nocturnæ ſimilitudine ſtriges vocant, quæque noctu puerulorum ſanguinem è cunis abſorbent, ſpontè pollicita breuis mihi temporis ſpacio allaturam reſponſa. Iubet omnes foràs egredi, qui mecū erant. acciti teſtes. ſpoliis nudata, tota ſe vnguento quodā valdè perfricauit, nobis è portę rimulis conſpicua. ſic ſoporiferûm vi ſuccorū cecidit, profundoque occubuit ſomno. fores ipſi patefecimus: multùm vapulabat, tantaque vis ſoporis fuit, vt ſenſum eriperet. ad locum foràs redimus. iam medelæ vires fatiſcunt, flacceſcuntque: à ſomno reuocata multa incipit fari deliria, ſe maria monteſque transmeaſſe, falſaque depromens reſponſa: negamus; inſtat: liuorem oſtendimus; pertinacitet reſiſtit magis. Hactenus Magus iſte naturalis. Etſi inquam, experientia docuit, quòd multi manentes vno in loco, opinati ſunt, ſeſe hinc inde vagari: tamen non rarò accidit, vt permittente Deo, dæmones homines auferant in nemora, aliaque loca, ibique illis huiusmodi ſpectacula proponant. Nam Simon Samaritanus magus (qui ſub Claudio Cæſare ſtatua donatus eſt, cum hac inſcriptione: SIMONI MAGO DEO, vel SIMONI SANCTO DEO

Lib. 7. cap. 5. hiſtor. Franc.

De origine rerū lib. 2. ca. 14.

I. Prognoſtic.

Lib. 2. cap. 26. in mag. natur.

DEO, vt Tertull. Iuſtin. Martyr, & Euſebius ſcribunt) per aërem à dæmonibus vectus, vagari potuit: ſed ad preces diui Petri repentè ex alto corruit, miſereq; periit. Ob hanc rem eũ à Nerone, qui hunc Magum magnifaciebat, ſupplicio affectum eſſe tradit Cedrenus. Eodem modo Diodorus, vel Lyodorus, vt vulgò appellatur, Siculus, quemadmodum Thomas Fazelli refert, magica arte imbutus, miranda præſtigiarum machinatione olim Catanæ floruit. Is namque potenti carminum ſuorum vi, homines in bruta animantia conuertere, omniumque fermè rerum formas in nouas metamorphoſes transfundere, longiſſimisque à ſe ſpaciis diſſitos repentè ad ſe attrahere poſſe videbatur. Catanenſes præterea adeò crebris laceſſebat injuriis, & contumeliis dehoneſtabat, vt vaniſſimæ credulitatis laqueis circumuenti, ad cultus ei pendendi ſtudium concitarentur. Qui quum capitis reus cruci tradendus eſſet, eliciorum carminum præſentiſſ. arte è Catana Byzantium, cuius imperio eo tempore Sicilia ſuberat, & rurſus Byzantio Catanam, lictorũ manibus dilapſus, paruo temporũ interſtitio, per aëra ſe deuehi juſſit. Quibus veneficiis adeò populo factus eſt admirabilis, & eò tandẽ peruaſit, vt in ipſo quandam numinis potentiam eſſe rati, errore ſacrilego cultum ſacrũ ei exhiberent. Sed tandem à Leone Catanenſi Epiſcopo diuina virtute ex improuiſo captus, frequenti in media vrbe populo, in fornacem igneam iniectus, incendio conſumtus eſt. Huc commodè referri poſſunt, quæ ſuprà de Dauide Mago ex Tudelenſi retulimus. Similia exempla reperiuntur apud Paulum Grillandum. Sic aliquando accidit, vt quidam, qui harum rerum ſtudio tenebatur, repentè ablatus domo, ſiſteretur in loco amœniſſ. vbi quum totam noctem ſpectaſſet choreas, & indulſiſſet epulis; manè quum illa omnia diſparuiſſent, vidit ſe hærere in ſpinis inter denſiſſimos vepres, & quamuis ſibi viſus fuiſſet comedere, tamen fame ferè conficiebatur. Vnde Magi qui hac arte vtuntur, rectè præſtigiatores dicuntur. Solent enim magnifica conuiuia inſtruere, menſasq; epulis reficere, & miniſtrantium frequentia perornare, vt de Inacho à Mendoça famam fuiſſe ſcribit Dominicus Soto, quæ tamen tandem derepentè in carbones, inque alia id genus futilia euaneſcunt. Sic Bodinus refert, Comitem Aſpremontenſem non ita pridem vixiſſe, qui domum ad ſe venientes tractare magnificè, excipereque ſit ſolitus, adeò vt accurati cibi, officia,

In Apolog.

Decad. prior. lib. 3. cap. 1.

Cap. 42.

De ſortilegiis quæſt. VII.

De iuſtit. & iur. li. 8. quæſt. 3. art. 2.

Lib. 2. cap. 4. De dæmonom.

officia, omniumque rerum copia ſummoperè turmis eò diuertentibus ſatisfacerent: ſed homines illos & equos, quum primùm ab eo exibant, fame & ſiti oppreſſos eſſe. Tale conuiuium fuit, ni fal-
Cap.70. lor, Menippeum, de quo ſuprà diximus. Verũ enim eſt, vt Lactan-
Lib.4. cap. 15. tius dicit, præſtigias Magicas nihil veri ac ſolidi oſtentare, & eius „
diuin. inſtitut. artis peritiã nihil aliud, quàm ad circumſcribendos oculos valere. „
Vel vt Iamblichi Platonici fuit opinio, quòd ea, quæ faſcinati imaginantur, præter imaginamenta nullã habeant actionis & eſſentiæ veritatem. Etſi autem à Plutarcho memoriæ traditũ eſt, Periclem virũ fortiſſ. & eloquentiſſ. muliebres quasdam incantationes, dum ægrotaret, ſcriptas gutturi ſuo ſuſpenſas habuiſſe, idq; amuletum collo circumligatum ægrotantem inuiſenti cuidam amico oſtendiſſe, ideoq; rectè dicit, eum peſſimè affectũ fuiſſe, qui hanc ſtulticiam in ſe admiſerit. nec non & hiſtorici tradunt, Vlyſſi, quem Homerus ſapientiſſ. Græcorum omnium inducit, grauiter in femore vulnerato, ſanguinis profluuium carmine ſtetiſſe: tamen ea omnia nihil aliud, quàm vaniſſ. perſuaſiones fuiſſe, experientia docuit.
Lib.30. Quare verè Plinius ait, Neronem magicam artem, cui fuerat initiatus, vniuerſam vanam falſamque comperiſſe. Hoc confirmatur
Lib. Veelleſe- exemplo memorabili (vt miſceamus ſacra profanis) dum Magi
moth vel Exo. ſuis impoſturis diuina miracula Moiſis imitari conantur. ipſius e-
cap.7. nim baculus conuerſus in ſerpentem eorum omnes deuorauit. A-
In vita Adria- drianus etiam Imp. ſicut Dio teſtatur, illud expertus eſt. Magicis
ni. enim artibus & incantamentis quibusdam aquam intercutem omnem eduxit, qua tamen rurſus & celeriter repletus eſt. Rectè ita-
In compendio que Pomponius Lætus Maxentium Magicis artibus, quàm impe-
hiſtor. Roman. rio aptiorem fuiſſe ſentit, & ibi pergit: Quicunque Magos conſulunt, & vaticinia, aut auſpicia rebus gerendis quærunt, ſemper ſunt anxii, & nunquam inter metum & ſpem auidi futurorum, quieſcunt. Si illi proſpera nunciant, inani & vana ſpe iam tum lætari incipiunt: ſin contrà, repentè triſticia affecti torpeſcunt. De hac autem re vnà cum eis, quos antea citaui, plura eruditè & piè ſcripſit
In parerg. Iur. Alciatus. Vbi inter alia, autoritate ſacræ ſcripturæ, & Origenis,
li.8. capte 22. ſanctique Hieronymi, confutat opinionem quorundam veterum & recentiorum Theologorum, aſſerentium, CHRISTVM diaboli opera ſuper pinnaculum templi conſtitutum, ibique tentatum eſſe, cùm Seruator noſter ſponte, & quidem Spiritu ſancto ducen-

te eò

te eò aſcenderit. Licet non fugiat me, Paulum Grillandum, & alios nonnullos contrariam opinionem magno conatu, multisque adductis autoritatibus & rationibus affirmare. *De ſortilegiis quæſt.* VII.

De nõnullis mirandis rebus, de quibus vera ratio reddi nequit, Et de fraudibus diabolicis.

CAPVT LXXIII.

IN Solino polyhiſt. legimus, Democritum Abderiten ad probandam occultam naturæ potentiam, in certaminibus contra Magos, vſum fuiſſe lapide, qui alibi quàm in Corſica non inuenitur, & Catochites appellatur: hunc impoſitas manus detinere ait, ita ſe junctis corporibus annectentem, vt cum ipſis hæreat à quibus tangitur. Ideo non absq; cauſſa mirum nonnullis videtur, quòd multa paſſim occurrant, de quibus, quantumuis naturalia habeantur, ſolida ratio reddi nequeat. Sic non absque ratione quæri poteſt, quare à ſolis Corylorum ſurculis bifidis, & non item ab aliis arboribus vel fruticibus, quæ in iiſdem proueniunt locis, venæ auri argentiúe feraces detegantur, inclinante ſeſe eò virgula, quà ſub terra venæ feruntur atque latent. Quis præterea vnquã absq; hæſitatione veras & ſolidas rationes afferre potuit, cur ſanguis ex interfecti cadauere, vel membris inde abſciſsis, præſente homicida, etiam diu poſt perpetratam cædem fluat? quamuis hoc ſatis veroſimiliter poſt Ariſtotelem, Galeotus, nec nõ Hieron. Maggius & Marſilius Ficinus præſtare conati fuerint, quod etiam Bodinus notauit. Quis obſecrò explicare poterit, quare tam ſubitò turbines & procellę oriantur ventorũ, quum ſeipſum deſperabundus aliquis infelici reſti ſuſpenderit? Quis porrò rectè perſcrutatus eſt, (licet Iohan. Porta, & Iulius Scaliger eruditè hac de re diſputent) quare Magnes ab vno latere interdum ferrum attrahat, ab altero repellat, qui tunc Theamedes dicitur: verùm ſi allio illinatur, aut fimo tegatur, vires ſuas attrahendi vel repellendi tam diu amittat, donec vino abluatur: ſeſeque in ſingulis aut versùs meridionalem, aut versùs ſeptentrionalem plagam obuertat? Hic lapis, quem Euripides Magnetem vocat, multi verò Heraclium, annu-

Cap. 19.

In problematibus de palato. *De doctrina promiſcua ca.* XXII. *Lib. 3. miſcellan. cap. 5.* *Lib. 16. ca. 5. de animar. immortal.* *Lib. 2. ca. 3 de magor. dæmonoman.* *Lib. 2. cap. 21. de mag. natural.* *De ſubtil. ad Card. exercit. 131.*

In Ione. annulos ferreos, teſte Platone attrahit, vt longiſſima quidem ferreorum annulorum ſeries continuo quodam contextu aptetur: ad quos omnes ex illo lapide vis ea omnino pertinet. Quare qui primùm Magnetis virtutem trahentis ferrum agnouerit & viderit, *Lib. 21. De ciuitate Dei ca. 4. & cap. 5.* non poteſt non ilicò in admirationem rapi, quod ipſe D. Auguſtinus ſibi vſu veniſſe fatetur. Quis crederet abſque ſuperſtitione, ſi non id experientia teſtaretur, in alueariis mortuo patre aut matre familias, ſi non comperta morte eorum, ſtatim in alium locum transferantur, plerunque apes omnes emori? Hoc enim iis accidere memini, quos compertum habeo, neutiquam ſuperſtitioſos fuiſſe. Eodem modo ſcimus quasdam illuſtres & nobiles familias eſſe, quæ habent certa indicia; ea præcedunt ſi vnus ex iis (ſiue domi ſuæ, ſiue procul, etiam ſi apud antipodas eſſet) graui morbo, aliaúe calamitate affectus eſt, vel diem ſuam obiit, de qua re etiam *De ſpectr. part. 1. cap. 16.* nonnulla exempla recenſet Ludouicus Lauaterus. Inprimis autem id Marchiones Eſtenſes, nunc principes Ferrariæ, longo tempore Gemmulæ, in quo monaſterio Beatrix Atheſtina ex eorum familia ſepulta fuit, obſeruarunt. Etenim quoties aliquid noui Eſtenſi familiæ imminebat, toties multis antè diebus in ſacello eius exaudiebatur ſtrepitus prægrandis, & corpus eius, quod de more ſupinum in ſepulchro iacebat, in alterum reuolutum latus reperiebatur. Ea autem obiit Anno Domini M CCXXVI. VI. ID. MAII, ſi- *Lib. 2. claſſ. 6. De antiq. Vrb. Patauin.* cut Bernardin. Scardeonius refert, & eius corpus vel cineres, ni fallor, Ferrariam tranſlati ſunt, in quoddam monaſterium, in quo futuros caſus non minus quàm antea oſtendit. Memorabile præ- *Lib. 5. de Roman. Pontif.* terea eſt, quod Balæus de Sylueſtro refert. Sylueſtri, inquit, ſepulchrum oſſium colliſione, & ſudore emiſſo, ab eo tempore dicitur ſemper pontificum mortem prænunciaſſe. Obiit autem is Anno MIII. Hic antè fuit nominatus Gerebertus, Floriacenſis monachus; verùm quibus artibus ad pontificatum peruenerit, deque eius vita & morte, Nauclerus, Platina, & Auguſtinus Onophrius papæ cubicularius, qui è Vaticano, actiſque veteribus hiſtoriam paparum compoſuit diligentiſsimè, mira ſcribunt. Olim quoque ſimilia indicia apud gentiles extitiſſe Herodotus eſt autor. Scribit *Lib. 8.* enim apud Pedaſenſes ſuper Halicarnaſſum Antiſtitem Mineruæ certa ſigna habuiſſe, quæ demonſtrarint, quoties Amphictyenſibus, qui circa eam vrbem habitarunt, aliquid aduerſi intra certum

tempus

tempus euenturum eſſet. Habent etiam nonnulli Germaniæ Principes præſagia, & veluti notas quaſdam peculiares, quæ ante vel circa obitum ipſorum apparent & audiuntur, veluti rugitus leonum & canum latratus inconſuetos, tumultus nocturnos in arcibus, intempeſtiuos ſonitus in horologiis, & alia indicia præternaturalia. Sic Principem recenſentem audiui, eſſe in ſua ditione fontem, alioquin perennem: ſed quando ſcaturigo eius decreſcat, id certiſſimam portendere caritatem annonæ: ſin omnino exareſcat, famem. Ideoque vulgò vocari Hungerbrunn. Sed qualis obſecro olim fons fuit prope Glomutium, hodie Lumizium, oppidum Miſniæ? De quo ita ſcribit Dietmarus, ſicut refertur à Petro Albino in Chronico Miſnenſi. Glomuzi, inquit, eſt fons, non plus ab Albi quàm duo milliaria poſitus, qui de ſe paludem generans, mira vt incolæ pro vero aſſerunt, oculisque approbatum eſt à multis, ſæpè operatur. Quum bona pax eſt indigenis profutura, ſuumque hæc terra non mentitur fructum; idem tritico, & auena, ac glande refertus, lætos vicinorum ad ſe crebrò confluentium efficit animos. Quando autem ſæua belli tempeſtas ingruerit, ſanguine & cinere certum futuri exitii indicium præmonſtrat. Eadem ibidem ex Eraſmo Stella, de hoc fonte recenſentur, vbi additur, felicitatem anni portendiſſe glandes, hordeum, & frumenta, vndis innatantia: bella, ſanguineum colorem aquæ: peſtem, cineres. Hucque veniſſe agminatim Vandalos Sorabos quotannis, ibique idolis ſuis ſacrificaſſe, & exploraſſe fertilitatem futuri anni: hancque idololatriam duraſſe vſq; ad tempora Henrici Imperat. qui Chriſtianam fidem in illas regiones primùm introduxit. In monaſteriis quoq; non rarò accidit, vt ſpectra monachorũ & monialium, quibus mors imminet, conſpiciantur in templis, vbi ſedilia ſua peculiaria habent, trunco capite. Noui quoq; nobiles, qui habent indicia certiſſima mortis, ſi fons peculiaris, alioquin limpidiſſimus, abſq; cauſſa turbatur à vermi, alioquin incognito. Alia nobiliſſima familia, notas fatales habet, ſi terra prope eius arcem vel pars agri in voraginem ſubſidit, vulgò Erdfall vocatur. In Bohemia ſpectrũ veſtitu femineo lugubri, illuſtri familię in arce quadã apparere ſolet, antequã vna ex coniugibus Dñorum illorũ decedit è vita. Et quis eiusmodi generis ſingula enarrare poterit? Vt autem fatendũ eſt, in natura innumera abſtruſa & nobis incognita eſſe (habet

Tit. 7.

namq; ea ſcientiarũ theſauros innumerabiles, qui nullis ætatibus exhauriri poſſunt) ex quibus non minùs, quàm ex iis, quæ conſpicua & manifeſta ſunt, conditoris omnium rerum immenſa ſapientia quandoq; elucet. is enim quando vult, poteſt facere quod non eſt, & mutare quod eſt. nam ſicut Deo, vt Auguſtin. ait, non fuit impoſſibile, quas voluit naturas iuſtituere; ſic ei non eſt impoſſibile, in quicquid voluerit, quas inſtituit mutare: Ita in nonnullis manifeſtò apparent impoſturæ, & illuſiones diabolicæ, quibus homines incautos decipere, & illis imponere ſolet. Etenim in herbis, lapidibus, & aquis, ac reliquis naturalibus rebus mirificas ineſſe virtutes, hominibus quidem ignotas, quas tamen dæmones cognoſcentes, citiſsimo quidem motu afferre poſſunt quocunque velint, ad inſolentiſsimos effectus demonſtrandos, latè & eruditè tradit Dominicus Soto. Non ſine cauſſa igitur ſpiritus illi contaminati, & perditi, dicuntur variis & præſtigiatricibus artibus nocendi inſtructi, vtpote qui mille vel potiùs innumeris modis hominũ ſenſus, nõ propria poteſtate, ſed permittente Deo, deprauare, & nonnunquã adiuti naturalibus rebus abſtruſioribus, illis quę inania & vana ſunt, pro veris obtrudere ſolent. Vel, vt ait Lactant. viſus hominum præſtigiis obcœcantibus fallunt, vt non videant ea quæ ſunt, & videre ſe putent illa, quæ non ſunt. Varius enim, vt Ignatius Martyr ait, & multiformis eſt dux ille omnis mali, & falſis rationibus mentes fallens humanas, ſibi ipſe contrarius, inconſtans, alia prætexens, alia faciens. Sapiens eſt ad malefaciendum, bonum verò quod ſit, ignorat. Adeo vt Aurelius Prudentius rectiſs. eum inter alia ita compellet:

Lib. 21. De ciuitate Dei.

De iuſticia & iure. lib. 8. q. 3. art. 2. Vtrum liceat dæmonas adiurare.

Lib. 2. cap. 1. 4 de orig. error.

Epiſt. ad Philippenſes.

In hymno ante ſomnum.

Procul eſto peruicaci
Præſtigiator aſtu.
O tortuoſe ſerpens,
Qui mille per meandros
Fraudesq; flexuoſas,
Agitas quieta corda.

Hæc mihi in mentem venerunt, quum audirem fide dignum virum narrantem, quàm validè adhuc in remotioribus Septentrionalibus regionibus, ſpiritus ille nequam, ſuas vires exerceat, illosque homines ſuis illuſionibus & præſtigiis apertiùs quàm alibi exagitet. Aiebat enim non ſolùm dæmones inſtar famulorum

lorum domeſticorum ibidem familiares hominibus eſſe ſolere, quos ipſi Drullos vocant; ſed etiam interdum diligenter curare equos, aliaque iumenta, & in omni genere officiorum ſeſe absque noxa (vti opinantur) ſolertes & induſtrios præbere, ita vt quibuſdam ipſorum conuerſatio lucroſa, & pergrata ſit. Non rarò etiam eos, quibus ii inſeruiunt, morbos & pericula eorum monitione vitare, nō ſecus ac Sarmatis quibuſdam in hodiernum diem accidit. Ii enim teſte Iohanne Meletio colunt ſpiritus quoſdam viſibiles, qui lingua Rutenica Coltkij, Græca Coboli, Germanica Cobaldi vocantur. Hos ſpiritus credunt habitare in occultis ædium locis, vel in congerie lignorum: nutriuntque eos lautè omni ciborum genere, eò quòd afferre ſoleant nutritoribus ſuis frumentum ex alienis horreis furto ablatum &c. Pollent enim ſpiritus illi tenues & incomprehenſibiles ſingulari acumine, vtpote exercitati longiſſimo vſu & experientia. Vnde fit, vt ex naturalibus cauſſis, longè antè aliquid & citiùs præuidere, & cognoſcere accuratiùs poſſint, quàm homines corporea mole grauati. Id ipſum non latuit Auguſtinum. Ita enim dicit: Sciendum eſt, hanc eſſe naturam dæmonum, vt aërei corporis ſenſu terrenorum corporum ſenſum facilè præcedant, celeritate etiam propter aërei corporis ſuperiorem mobilitatem, non ſolùm curſus quarumlibet rerum, vt hominum vel ferarum, verùm etiam volatus auium incomparabiliter vincant: quibus duabus rebus, quantum ad aëreum corpus attinet, præditi, hoc eſt, acumine ſenſus, & celeritate motus, multo antè cognita nunciant, quæ homines pro ſenſus terreni tarditate mirentur. Acceſsit etiam dæmonibus per tam longum tempus, quo eorum vita protenditur, rerum longè maior experientia, quàm poteſt hominibus propter breuitatem vitæ prouenire. Hoc quoque ethnici obſeruarunt. Plato enim ex Heſiodi ſententia arbitratur, dæmones quaſi δαήμονας dici, hoc eſt, prudentes & ſcientes. Idem ſentit Trismegiſtus, ſicut à Lactantio citatur, & addit: Sciunt illi quidem futura multa, ſed non omnia, quippe quibus penitus conſilium Dei ſcire non licet, & ideò ſolent reſponſa in ambiguos exitus temperare. Sed ad propoſitum. Quin etiam affirmabat iſte, eſſe peculiarem locum in quodam promontorio inter horrendos maritimos ſcopulos, vbi ſæpè priuſquam, interdum etiam eodem tempore, quo prælium aliquod, diuerſa in parte orbis terra-

De religione & ſacrificiis veterum Boruſſorum.

De natura dæmonum.

In Cratylo.

Lib. 2. cap. 14. de orig. error.

terrarum committitur,aliæúe inſignes clades, in quibus multum humani ſanguinis effunditur, accipiuntur, vndæ marinæ ſanguineæ,& in iis veluti ebullientia cadauera humana,pleraque trunca tamen & mutilata, vtpote abſque capite,ſine manibus pedibusúe conſpiciantur.Hæc etiam OlausMagnus affirmare videtur,locum Islandiæ deſcribens,vbi ex ſpectris incolæ præſagiunt fata principum,quidúe remotiùs in orbe peragatur. Etſi autem non ignoro, quòd in aquis naturali modo ſæpenumero colores mutantur, inter quos nonnunquam,vt de mari rubro dicitur, apparet ſanguineus, ſicut apud Athenæum quoque Dipnoſophi de aquarum natura & earum varietate pro diuerſitate locorum latè differunt. Aquarum,aiunt,talis color eſt,qualis terræ quam lauant. Babylonis lacus aqua rubet per aliquot dies: Boryſthenis verò certis temporibus cœrulea eſt, quamuis omniū tenuiſsima, vel hoc indicio, quòd Hypani ſupernatat,ob ſummam aquarum leuitatem,quæ ex Septentrionalibus locis fluunt: Tamen ſi reliqua,quę modò de cadaueribus ebullientibus diximus, quibuſdam fabuloſa & inania videntur;audiamus,aiebat noſter,porrò quid alius vir fide dignus, velut oculatus teſtis ſæpiùs dicere ſolitus ſit. fuit enim diu in Ægypto & aliis Aſiæ locis: Vidiſſe videlicet non ſemel haud procul à pyramidibus Ægypti,in quodam loco (vbi menſe Martio certo die conuenire ſoleat magna multitudo hominum,ad videndam reſurrectionem carnis, vt ipſi vocant) ex ſepulturis apparentia, & velut paulatim emergentia cadauera defunctorum, non quidem integra,ſed interdum manus, interdum pedes; nonnunquam majorem partem corporis conſpicuam eſſe, & rurſus ſub terram velut ſe abſcondere. Hæc quum pleriſq; mira & inſolita viderentur, & ego quoq; certiùs ſcire cuperem,ſciſcitatus ſum ab affine quodam & amico meo ſummo, viro genere, virtute,dignitate,& experientia multarum rerum præſtanti (qui in illis locis vnà cum Alexandro Schullenburgio, viro nobiliſs. & intima familiaritate mihi conjuncto, qui in Friſia ſuperioribus tumultibus bellicis, dum conſanguineos & amicos in caſtris inuiſere vellet, exorto fortè prælio crudeliter eſt occiſus, dignus ſanè ob rariſs. virtutes longiore vita, peregrinatus fuit) an ea quæ recenſuimus vel ſibi comperta haberet, vel ab aliis audiuiſſet. Is mihi retulit, ſe quidem ea non vidiſſe, ſed à multis audiuiſſe, ita ſeſe rem habere,adeò

Lib.2.cap.3.de mira.natural. rer.Septent.Et lib.3. cap. 22. de ſuperſtit. cult. dæmon.

Lib.2.cap.2.

re, adeò vt in Cairo vrbe, & aliis Ægypti locis ea neutiquam pro vanis, ſed pro tritis & ſolennibus haberentur. Ceterùm vt mihi dubitationem conceptam eximeret, monſtrauit mihi librum Italicum ante multos annos Venetiis editum, in quo continebantur variæ deſcriptiones itinerum Legatorum Venetorum ad Aſiaticos Scythas, Æthiopes, aliasque gentes, vix nomine nobis notas. Inter alia etiam erat inſerta narratio Itinerarij, cuius titulus erat: *Viaggio di Meſſer Aluigi di Giouanni di Aleſſandria nelle Indie*, vbi prope finem eius verba ita tranſtuli: Die XXV. Martij, Anno M. D. XL. multi ex Chriſtianis, aſſumtis cuſtodiæ cauſſa militibus aliquot, ex numero prætorianorum, quos Ianizeros appellant, proficiſcebantur Cairo, ad montem quendam diſtantem duobus milliaribus à Nilo, olim deſtinatum ſepulturis defunctorum, ſicut hodie apud nos de Campo ſancto dici poſſet: quo in loco quotannis ſolet conuenire immenſa multitudo hominũ, ut videant cadauera ibi humata, velut emergentia de ſepulchris. Hoc incipit veſperi die Iouis, & durat vſque ad diem Sabbathi, tunc omnia rurſus euaneſcunt. Eo autem tempore videre poteris quædam cadauera faſcijs inuoluta, ſicut olim humabantur defuncti. Non autem conſpiciuntur, ſe erigentia, multo minùs ambulantia. Sed modò videbis vnum atque alterum, & attrectabis eius brachium, vel crus aliamúe partem corporis: pòſt ibis in remotiorem locum, ſique mox reuerſus fueris, inuenies illud brachium, crus, aliudúe membrum, magis extans è ſabulo quàm antea. quòd ſi eo modo hincinde obambulaueris, manifeſtò apparebit diſcrimen, quòd ea quæ modò ſub terra fuerunt, magis eruta & conſpicua appareant. Eodem tempore multa videbis tentoria circa montem. Nam perſuaſum eſt & ſanis & ægrotis, qui agminatim eò properant, quòd qui ex palude quadam vicina, nocte illa, quæ præcedit diem Veneris, ſe lauerit, ei mirificè proſit ad conſeruandam & recuperandam valetudinem. Verùm ego hoc miraculum non vidi. Hactenus ille. Huius rei quoque mentionem facit Felix Vlmenſis Dominicanus, qui illis in locis fuit, & ſuam peregrinationem in Palæſtinam & Ægyptum ſua vernacula lingua diligenter conſcriptam edidit. Vtrùm autem hæc miraculoſè, ut homines iſti ſtolidiſſimi (fuit enim olim Ægyptus, & nunc eſt ſuperſtitionibus plena, mater Idololatriæ) reſurrectionis & futuræ vitæ commonefiant, an

 impoſtu-

impoſtura diabolica accidant, ſicut plerique autumant, vt neque confirmare argumentis, neque in animo eſt refellere, ita ex ingenio ſuo quisque demat, vel addat fidem.

De cacodæmone Camontino & Schiltacenſi.

CAPVT LXXIIII.

Lib. 4. annal. Boior.

AVENTINVS refert hiſtoriam, quæ in pago Camontio ad Rhenum accidit, ſanè memorabilem, de mirificis illuſionibus diaboli, quæ vt rectiùs cognoſcatur, eius verba inſerere volui. Ibidem, inquit, hisce diebus deſertor ac perfuga ſpiritus, multa miracula edidit, circulatorias præſtigias luſit, incolas infeſtauit. Primò vmbra feralis, à nemine quidem conſpecta, lapides in homines iactare, pultare fores cœpit. Mox ſub humana effigie peſtilens ac nequiſſimus ille genius deliteſcens, reſponſa reddidit, furta prodidit, criminatus quoscunq; nota infamiæ aſſperſit; diſcordias, ſimultates excitauit. Paulatim horrea, caſas omnes ſuccendit atque exuſſit. Sed vni moleſtior extitit, perpetuò eius lateri, quocunque diuerteret, hærens, atque domum comburens. Et ut viciniam vniuerſam in necem innocentis concitaret, ob ſcelera illius hunc locum infamem ac deuotum eſſe, prauus mendaciorum faber iactabat. Coactus eſt homo ſub dio manere. Ab omnibus enim, quaſi lemuribus nocturnis ſacer, tecto arcebatur. Atq; vt ille confinibus ſatisfaceret, candens ferrum manibus portauit, ac quum non violaretur, inſontem ſe comprobauit. Nihilominus tamen in agris frumenta eius in aceruos compoſita, idem Lar contaminatus ac perditus combuſſit. Et quum odioſus indies magis atque magis eſſe pergeret, coacti pagani rem ad pontificem Moguntinum deferunt. Sacerdotes miſſi agros, villas, ſacris ac comprecationibus, luſtrali aqua, ſaleque luſtrico expiant, atque conluſtrant. Praua ac conturbata mens primò quidem renitebatur, ac lapidibus quoſdam vulnerauit. Verùm diuinis carminibus incantatus, efficacibusque ſupplicamentis adiuratus, tandem conticuit, nec vſquam gentium apparuit. Vbi diſceſſerunt Myſtæ, ſpiritus

ritus ater atque peſtilens rurſus adeſt. Interim dum illi, inquit, caluaſtri ſacrificuli, neſcio quid immurmurarent, ſub lineo amiculo ſacerdotis (nominatim huncce notabat) qui meo ſuaſu filiam hoſpitis ſui ſuperiore nocte compreſſit, delitui. Hactenus Auentinus. Huius vel ſimilis hiſtoriæ, ni fallor, ex Sigeberto & Vincentio mentionem facit Vuierus. Tale aliquid accidit & noſtro ſeculo, Anno videlicet MDXXXIII. Schiltaci, in ducatu Vuirtebergenſi oppido. Quum enim cacodæmon oppidanos per aliquot dies, præſertim cauponem quendam cum ſua familia in foro, cuius diuerſorium aurea ſtella, ſi rectè memini, notabatur, clamoribus ac clangoribus mirificè exagitaſſet, obſeruatumque eſſet, ancillam in iſtis ædibus huius rei, inſtigante eam incubo ſuo, conſciam eſſe; re deliberata ab ijs, qui ſuſpicionem non leuem de ea conceperant, iuſſa eſt aliò migrare. Quo facto, pluſculis interiectis diebus, illud diuerſorium, & totum oppidum, diabolico planè furore, incendio intra duas horas, ita ut vicini in tanta celeritate neque accurrere, neque vllum remedium ad reſtinguendam vim ignis inuenire poſſent, miſerè conſumtum eſt. Inprimis autem memorabile fuit, quòd globi ignei volitantes hinc inde, veluti grandines in domos illapſi ſint, ita ut qui ad extinguendum incendium initiò ortum accurrerent, mox proprias domos incenſas conſpexerint. Tanta autem vis incendij diabolici fuit, vt arx quæ procul in edito monte ibidem conſpicitur, & ex ſolido lapide conſtructa eſt, vix ab igne ſeruari & defendi potuerit. Hanc deplorandam tragœdiam, audiui ante aliquot annos recitari à parocho, & alijs fide dignis hominibus, qui eius ſpectatores fuerant, quum à Furſtenbergicis Legatis (ex quibus primâs fuit Ampliſs. vir, & celeberr. I.Ctus D. Ludouicus Grempius, qui me filij loco complectebatur, & ita nominare ſolebat, quem honoris & obſeruantiæ cauſſa nomino) in illo oppido ad tranſigendas quaſdam graues controuerſias, cum Legatis Vuirtebergicis, adhibitus eſſem. Narrabat autem ſenex Parochus ille, & ſcripto nobis exhibebat miras artes diabolicas, & quomodo ſpiritus ille verſipellis, varias auium voces, & modulationes ſuauiſſimas imitari ſolitus fuiſſet; aſſeuerans albicantes & diuerſicolores illos, quos mirantes intuebamur circumcirca, coronæ inſtar, in canis ſuis capillos, eum colorem traxiſſe, ex iniecto ſibi à nequam illo ſpiritu, quodam, quo dolia vinciri ſolent, circulo;

Lib. 2. cap. 22. De præſtig.

culo;

culo; ioco illum interroganti, an etiam corui vocem noſſet; eumque mox tam horribilem crocitatum edidiſſe, ut planè inuſitato pauore conſternati, illum, ſi diutiùs duraſſet, ferre nequiuerint. Dixiſſe autem deinde eum (ſenex ille non abſque rubore affirmabat) ſibi inprimis, & ſingulis, ſua vitia, & quæ clàm commiſiſſent, vt omnes confuſi diſceſſerint.

De mira agilitate quorundam.

CAPVT LXXV.

IN aula Principis Pabepergenſis, ſæpiùs cum admiratione vidimus quendam hominẽ inter pecora in vicinis montanis locis, vt aiebat ipſe, educatum, tanta agilitate & pernicitate corporis, vt ſtuporem magnum intuentibus inijceret. Multi itaque in ea fuerunt opinione, præſtigijs & faſcinationibus oculos hominum eum præſtringere, de qua tamen re mihi nihil certi compertum eſt, neque putem illud in eius poteſtate, ſi voluiſſet, fuiſſe. Mirum autem præ ceteris in eo erat, quòd non erecto corpore, ſed quadrupedis inſtar agilitatẽ ſuam oſtendebat. Habebat idem princeps in aula nanum quẽdam, qui illum agilem hominem veluti equum conſcendebat, quẽ deinde in gyrum ducebat & hinc inde cõcurſitationibus varijs modis exercebat: verùm quando volebat, vno ſaltu ſeſſorem ſuum, licet pertinaciter illius dorſo inhærentem, abſque omni difficultate excutiebat. Pòſt quadrupes ille cum moloſſis & generoſis canibus, inter quos erant ferociſſimi, quos Anglicos vocamus, certamen inibat, eoſque ſuo latratu & fremitu canino pendulaque coma conſternatos è cubiculo exigebat. Exactis canibus & moloſsis, miris ſaltibus, ſurſum & deorſum, quadrupes tamen, ferè omnes angulos ſublimiores cubiculi permeabat, vt ſimia vix hoc perficere poſſet, quod tam ruſticum & quadratum corpus, abſque omni difficultate, vti videbatur, faciebat. Vidi ſemel atque iterum quum apud Principem in prandio eſſem, poſtquam ſuum ſeſſorem nanum excuſſerat, & canes ſuo ficto latratu ex cubiculo exegerat, eum ſalientem à tergo ſuper humeros vnius ex conuiuis; inde in menſam, intactis poculis, & vaſis appoſitis; mox in ſublimiora loca, tanta celeritate, vt inſtar

inſtar ſciuri, vel felis Indici, de quibus Iulius Cæſar Scaliger ſcribit, volare videretur. In tectis ædium, licet faſtigiatis, illi hinc inde diſcurrere, ſicut feles noſtrates ſolent, facilimum & conſuetum erat. Alias quoque ſua agilitate ineptias fecit, vt nunc paſſim de ipſo ſermo ſit, quaſi de re inſolita, & inaudita. Etſi autem hæc narratio quibusdam præter fidem videri poteſt, quam reticere maluiſſem, ſi non & ipſe oculatus teſtis eſſem, & alij multi huius rei ſpectatores adhuc ſuperſtites eſſent; Quin etiam ille ipſe agilis homo, adhuc dum hęc ſcriberem, ducta vxore in viuis fuit: tamen legimus ferè ſimilem pernicitatem habuiſſe Habidem filium Gargoris Regis Curetum. Ita enim de eo ſcribit Iuſtinus hiſtoricus celebris. Saltus Cartheſiorum, in quibus Titanas bellum aduerſus deos geſſiſſe proditur, incoluêre Curetes, quorum Rex vetuſtiſs. Gargoris, mellis colligendi vſum primus inuenit. Huic quum ex filiæ ſtupro nepos prouenilſet, pudore flagitij varijs generibus extingui paruulum voluit: ſed per omnes caſus fortuna quadam ſeruatus, ad poſtremum ad regnum tot periculorum miſeratione peruenit. Primùm omnium quum eum exponi iuſſiſſet, inuentus eſt vario ferarum lacte nutritus. Deinde relatum domum, tramite anguſto, per quem armenta commeare conſueuerant, proijci iubet, crudelis prorſus, qui proculcari nepotem, quàm ſimplici morte interfici maluit. Ibi quoque quum inuiolatus eſſet, nec alimentis egeret, canibus primò ieiunis, & multorum dierum abſtinentia cruciatis, mox etiam ſuibus obijci iubet. Itaque quum non ſolùm non nocerent, verùm etiam quarundam vberibus aleretur, ad vltimum in Oceanum abijci iuſsit. Tum planè manifeſto quodam numine inter furentes æſtus, ac reciprocantes vndas, velut naue non fluctu veheretur, leni ſalo in littore exponitur, nec multo pòſt cerua affuit, quæ vbera paruulo offerret. Inde denique conuerſatione nutricis eximia puero pernicitas fuit, interq; ceruorum greges diu montes ſaltusque haud inferior velocitate peragrauit. Ad poſtremum laqueo captus, Regi datus dono eſt. Tunc ad lineamentorum ſimilitudinem, & ex notis corporis, quæ inuſtæ paruulo fuerant, nepos agnitus, admiratione deinde tot caſuum periculorumque ab eodem ſucceſſor regni deſtinatur. Huc referri poſſunt ea, quæ Solinus, ſi modò vera ſunt, memoriæ tradidit de Lada quodam, qui tanta agilitate & velocitate præditus fuit, vt ſupra

De ſubtil. exercitat. 217. num. 9.

Lib. 44.

caūum puluerem curſitaret, & arenis pendentibus nulla indicia relinqueret veſtigiorum. Item de Polymneſtore, Mileſio puero, qui paſtor ludicro leporem conſecutus eſt. Eodem modo, vt miſceamus ſacra profanis, legimus in ſacris literis, Azaëlem fratrem Ioabi principis militiæ Regis Dauidis tanta velocitate currendo valuiſſe, vt capreis æquipararetur. In Suidæ quoque hiſtoricis mira de quodam velociſſimo homine legimus. Indacus, inquit, ſub Leone Marciani ſucceſſore floruit, homo audaciſsimus, & pedibus valentiſsimus, læua manu robuſtior, celeritate pręſtans. Fuit enim Euchide & Aſſopo, & Chryſomazo & Echione, & ſi quis alius celeritate pedum celebratur, velocior. In eundo conſpiciebatur, & rurſus euaneſcebat, fulguris inſtar, per præcipitia, non currenti magis quàm volanti ſimilis. Quam enim viam homo equis mutatis vno die conficere non poterat, eam hunc ſuis pedibus abſque dolore percurrere aſſerebant. Nam à caſtello Chereo vno die Antiochiam perueniebat, & poſtridie in idem caſtellum reuertebatur, ex eoque denuo, quietem non deſiderans, vno die Neapolim Iſauriæ proficiſcebatur. Sic recentiores peregrinatores memoriæ tradiderunt, in nuper repertis inſulis, Americanos pleroſque velociſsimos eſſe, ita vt ceruos aliaſque feras in venatione non rarò curſus celeritate aſſequantur. Inprimis autem Petrus Martyr Mediolanenſis hac de re ita ſcribit: In vltima ad Occidentem regione Guaccaiarima, in regiuncula Zauana homines viuere aiunt, montium cauernis & ſilueſtribus fructibus contentos, qui nunquam manſueuerint, neque aliorum vnquam commercio vſi ſint: ſine certis ſedibus, ſine ſationibus aut cultura vlla, vti legitur de aurea ætate. Hos certo aiunt idiomate carere. Cernuntur aliquando. Habuerunt ad manus neminem. Si quando venientes ad conſpectum hominum quemquam ad ſe moueri cognouerint, ceruo celeriùs aufugiunt: Canibus aiunt Gallicis agiliores eſſe. Recenſet autem ibi hiſtoriam, quomodo ex hoc genere hominum quidam puerum rapuerit, quem tamen in biuio incolumem reliquerit. Poſtremò mirum, ſi verum eſt, quod in additionibus ad Lamberti Schafnaburgenſis de rebus geſtis Germanorum librum, de puero quodam ita legitur: Anno M D X L I I I I. quidam puer in partibus Haſſiæ eſt deprehenſus: hic ſicut poſtea cognitum eſt, & ipſe retulit, quum trium eſſet annorum, à lupis eſt raptus, & mirabiliter

Regum lib. 2. cap. 2.

Oceanea decad. 3. lib. 8.

biliter educatus. Nam quamcunque prædam lupi pro cibo rapuerant, ſemper meliorem partem ſumentes, & arbori circumiacentes ipſi ad vorandum tribuebant: tempore verò hyemis & frigoris foueam facientes, folia arborum & alias herbas imponentes puerum ſuperponebant, & ſe circumponentes ſic eum à frigore defendebant: ipſum etiam manibus & pedibus repere cogebant, & ſecum currere tam diu, quoad ex vſu eorũ velocitatem imitabatur, & ſaltus maximos faciebat. Hic deprehenſus, lignis circumligatus erectus ire ad humanam ſimilitudinem cogebatur. Idem verò puer ſæpiùs dicebat, ſe multo cariùs cum lupis, ſi in ſe eſſet, quàm cum hominibus diligere conuerſari. Puer iſte in curiam Henrici principis Haſsiæ pro ſpectaculo eſt allatus. Hoc etiam eodem anno contigit in Vuederauia, in villa Echzel/ ibi enim puer XII. annorum, cum lupis erat in ſilua, quæ vulgò dicitur die Hardt/ & in venatione à nobilibus hyberno tempore captus fuit. Hæc ex autoris incerti additionibus aſſcribere volui. Quis hanc diſparem natura conuerſationem non admirabitur? quam tamen diuturna conſuetudo ita gratam effecit, vt infeſtiſſimis hominum generi belluis puer iſte cohabitare maluerit, quàm hominibus, qui ab humanitate dicuntur, & naturali inſtinctu congregari ſolent. Vnde apparet verè dictum eſſe: Conſuetudinem eſſe alteram naturam, interdum potiorem natura. Eius enim tanta vis eſt, vt nos ſæpè cogat res aliquas ſua ſponte duras & aſperas amare, atque in illis tractandis iucundè verſari.

Gladium non ſolùm indicem iuſticiæ, & olim fuiſſe, & nunc eſſe, ſed etiam veram fortitudinem in prælijs eo demonſtrari.

CAPVT LXXVI.

IN proximis Imperij comitijs Spirenſibus quendam illuſtrem & generoſum virum recenſentem audiui, Non ita pridem ortam eſſe contentionem inter dedititios Chri-

ſtianos, qui ſub iugo Turcico in prouincia illa quæ Daciæ, vel vt hodie vocatur, Transſiluaniæ, præſide Themisuarenſi (quem vulgò Baſſam vel Vaſſum nominant, vocabulo, Caroli Magni temporibus, vt in eius conſtitutionibus videre licet, vſitato) contermina eſt, viuere coguntur, de ſtatuis & imaginibus in templis. Erant enim illi Chriſtiani, partim pontificiæ, partim reformatę religioni addicti. Vnde ut illi, præſertim vulgus, imaginibus & ſtatuis diuinum nonnunquam cultum attribuunt: ita hi eas, velut res idololatricas, mandato diuino ꝓhibitas, in templis abominantur. Quum igitur in vno eodemq; ſacello, ſatis anguſto, ad preces & ſacra ſua illis cõuenire conceſſum à præſide Turcico eſſet, & vna pars propter retinendas, altera propter abijciendas imagines ex templo, in conuentibus & priuatim acriter inter ſe contenderent, ita vt parum abfuerit, quin â iurgijs, ad manus & arma deuentum eſſet: præſes vel Baſſa ille Themiſuarenſis audita re vtrosque ad ſe vocari iuſſit, & diſceptatione eorũ cognita, mox è templo omnes imagines & ſtatuas, vt par vtrorumq; eſſet conditio (licet alioquin Turcæ ſtatuas mirificè abominentur, ſicut in ipſorũ delubris, quæ ab eis Moſchea vocantur, apparet, & ob eam rem Chriſtianos velut idololatras derideant, quemadmodũ Busbequius teſtatur) eijci iuſſit; pôſt vtriq; parti certum locum in vacuo deſignauit, in quo ſua ſacra ſeorſim & pacatè, certis limitib. incluſa, peragere poſſent. Vt autem ſcirent qualis pœna illos maneret, ſi ſecus facerent, ante oſtium templi iuſſit appendi Acinacem vel gladium incuruum Turcicum euaginatum, quo ſignificare voluit, vltorem gladium ſtrictum, & pœnam capitis, in turbatores pacis & tranquillitatis conſtitutam eſſe. Hac ratione metu pœnæ ita illos compeſcuit, vt deinceps neutra pars, neq; ſeſe commouere, neque alteram verbis factóue ob ſtatuas offendere auſa fuerit. Etſi autem hoc factum quibuſdam nimis rigoroſum, & barbarum videri poteſt: tamen à Romanis quoq; olim gladius ad deterrendos ſeditioſos & ſceleratos, publicè propoſitus fuit. Vt enim, ſecundùm Feſtum, apud eos inſigne imperij & armorum haſta fuit (Proconſules enim de ciuilibus prouincialium cauſſis cognoſcentes, pro tribunali haſtam erigebant) ita in facinoroſos homines animaduertentibus illis gladius ſemper in conſpectu erat, ſicut eruditè admodúm illud tradit Iacobus Ræuardi, vbi hoc ex Cypriano confirmat. is enim ita ſcribit:

In itinerario Conſtantinopolitano & Amaſiano.

De diuers. re-

ſcribit: Sæuit inuicem diſcordantium rabies, & inter togas, pace *gulis iuris*
rupta, forum litibus mugit inſanum: haſta illic & gladius, & car- *lib.2.*
nifex præſtò eſt. Huc pertinet quod Dio de Traiano ſcribit. Nam
quum præfectum prætorio, quem creauerat, circundaturus eſſet
enſe, nudum eum illi porrexit. Cape hunc, dixit, & ſiquidem benè
imperauero, pro me hoc vtere: ſin malè, aduersùs me. Hoc etiam
attigit Plinius. Sic videmus gladium euaginatum, quòd in ſolen- *In Paneg. vel*
nitatibus Imperatori & Regibus præfertur, indicare iuſticiam, vt *Traiano.*
terror ſontibus incutiatur, & inſontes ſciant, ſe ſub protectione
ſummi magiſtratus ab injuria & vi tutos eſſe. Hoc quoque olim
apud Maſſilienſes vſitatum fuiſſe, teſtatur Valer. Max. Ceterùm, *Lib.2.cap.6.*
inquit, à condita vrbe gladius eſt ibi, quo noxii iugulantur, rubi-
gine quidem exeſus, & vix ſufficiens miniſterio, ſed index, in mini-
mis quoque rebus omnia antiquæ conſuetudinis momenta ſer-
uanda &c. Moribus quoque noſtris receptum eſt, quando Equi-
tes, qui aurati vulgò vocantur, à Cæſare vel Regibus creari ſo-
lent, vt gladius euaginatus illis tradatur, eorumque humeri leuiter
eo perſtringantur, cum commonefactione, vt juſtitiam foueant,
viduas, pupillos, aliasque miſerabiles perſonas à vi injuriaúe de-
fendant. Rectè itaque Hartmanus Hartmani ab Eppingen, in
dedicatoria ſua epiſtola, quam præfixit practicis obſeruat. Came-
ræ, refert, Priſcos poëtas, qui etiam Theologi ſunt habiti, quum
principes officii admonere vellent, Iouem medium inter Themin
& Cratos, in ſtellato ſolio, miro ſplendore quaquà versùm coru-
ſcante ſedentem, finxiſſe, cuius iuſſu aquila, quæ Iouis armigera
& geſtatrix fulminis dicitur, ſceptrum flammas vndique euomens
principibus in manus porrigat: Themi, quæ iuſticiæ, legis & pa-
cis mater habita eſt, enſem: τοῦ κράτος, quæ latinè potentia eſt, dia-
dema aureum Regibus largiente: hoc inuolucro ſignificare vo-
lentes, dum ſceptrum ab aquila Iouis juſſu tribuitur, imperium
non niſi à Deo dari: & ideo à Themi gladium porrigi, vt princeps
nihil agat præter id, quod fas & iura permittunt: à potentia verò
coronam exhiberi, ne coronas, id eſt, ciuitates, quæ turriũ ac mœ-
nium figuram habent, vi atque armis opprimat, ſed legibus & hu-
manitate conſeruet. Id ipſum Poliphilus ſuis hieroglyphicis figu- *In hypneroto-*
ris demonſtrare voluit, vbi in circulo trutinam pingit, quæ à gla- *machia.*
dio, cuius mucronem corona circundat, dependet, cũ tali ſubſcri-

ptione: IVSTICIA RECTA AMICITIA ET ODIO EVAGINATA ET NVDA ET PONDERATA LIBERALITAS REGNVM FIRMITER SERVAT. Eſt etiam ibi depicta arca veluti repleta auro, qua capulus gladii nititur, & ab vna parte anguis, ab altera canis. Eodem modo patet, olim noſtram gentem iuſtitiæ obſeruantiſs. ideoque frequenter gladio erga ſontes vſam fuiſſe. Immò adhuc, vt fertur, in quadam Imperii vrbe extat gladius rubigine propemodum, non ſecus ac Maſſilienſis, exeſus, quo olim coactus fuit is, qui poſtremò in Senatum eorum aſſumtus fuerat, ſupplicium de ſontibus ſumere. Neque illi hoc ignominioſum, ſed potiùs honorificum, vtpote factum ad tuendam iuſticiam, fuit. Huc referri poteſt, quòd in quibuſdam locis Franciæ Orientalis longiſs. conſuetudine receptum eſt, ſicut Generoſus Comes Conradus Caſtelli, locũ in ſua ditione ex arce editiſſima demonſtrans, mihi retulit, vt is, qui in illo pago, vbi furtum commiſſum eſt, nuperrimè vxorem duxit, furi in flagranti crimine deprehenſo, laqueum innectat; pòſt omnes eius loci viri, quando nouus ille maritus, ſignum eis peculiare dat, illi adiutores ſint, vt fur de annoſa quercu, ad hanc rem ſuperioribus ſeculis delecta, ſuſpendatur. & hoc ipſorum vernacula lingua *Buien* vocatur. Sic Maximilianum I. huius nominis Cæſarem ferunt loca deſtinata ad ſupplicia ſontium, venerabundum cum hac voce, SALVE IVSTICIA, prætere ſolitum. Legimus quoque in genealogiis Comitum Flandriæ, quæ nuper cum exquiſitis iconibus, opera Petri Baldaſaris in lucem prodierunt, Balduinum XII. Comitem, tam ſeuerum in puniendis criminibus fuiſſe, vt à ſecuri, qua de ſontibus ſupplicium tunc temporis ſumebatur, cognominatus ſit. Hic vndecim equeſtri dignitate viris, eò quòd tres mercatores ſpoliaſſent, eoſque interfeciſſent, in palatium ſuum vocatis, & in tabulam collocatis, laqueos ſingulis inijci iuſsit: pòſt proprijs manibus ſubtracta tabula, illis gulam fregit. Hinc apparet, quàm tenaces, nonnunquam etiam rigidi abſq; legitimo iuris ordine in puniendis delictis præter dignitatem quidam olim fuerint. Hac autem in re facilè peccatur, ſi ius æquitate non temperatur. Ita enim dicit regula Iuris: In omnibus quidem, maximè tamen in iure æquitas ſpectanda eſt. Igitur quale obſecro ius, vel lex municipalis olim apud Morauos fuit? cuius mentionem facit Dubrauius; ita vt rectè dicatur à ve-

In hiſtor. Bo-

teribu

teribus, SVMMVM IVS, SVMMA CRVX. Vt autem res apertiùs cognoſcatur, verba Dubrauii aſſcribam. Vladislaus, inquit, in Hungariam reuertens, aliquantùm in Morauia ſubſtitit, Olomuciumque ingreſſus cognitioni nouæ ac vix auditæ præſedit. Ciuis Vratislauienſis honeſto domi loco natus, copijsque rei familiaris locuples, & vt exiſtimabatur, inter primos habitus, negocij ſui cuiuſdam gratia in Poloniam profectus, diuertit in oppidũ quoddam ad domum meritoriam. Ibi caupo quingentos hoſpiti aureos clam ſubducit, accuſatusq; furti, crimen metu tormentorũ fatetur, reddere ablatum paratus. nec aliud quicquam hoſpes petebat. Ceterùm Iudex & Decuriones oppidi inſtare, vt legibus illorum ſatisfiat, quæ ſanciant, vt accuſator furti, ſuis manibus furem in furca ſuſpendat; aut ſi ad manus carnificem ſuum non habeat, ipſe à fure ſuſpendatur, ſi fur id exequi voluerit. quod ille promtiſsimè ſe facturum recepit. His verbis exanimatus metu hoſpes, ignominiam, infamiamque ſupplex deprecatur, donatque gratuitò Iudicibus totam illam ſummam ſibi ereptam, modò abire incolumi inde liceat. Negant illi fas eſſe legum cuſtodibus, contra leges quicquam agere. Quid multa? quando nihil æqui impetrat, facere quàm pati, quod neceſsitas iubebat, maluit, continuoque Cracouiam ad Regem Poloniæ perrexit, qui legis huius barbaræ non ſolùm teſtem ſe exhibuit, ſed literis præterea ſuis regijs ab omni infamia illum purgauit, quas Vladislaus quoque Rex ſuo diplomate confirmauit, addita mulcta, ſi quis factum illud illi opprobrare auderet. Hactenus ille. Rectiſsimo itaque & prudentiſs. conſilio eiusmodi abſurdæ & iniquiſs. leges & ſtatuta ſublata ſunt in Conſtit. Imper. pœnalib. Ad quod fortaſſe præbuêre occaſionem verba Iuſtin. Imp. vbi dicit: Neque conſuetudines nominare liceat aut quærere, quas forſitan aliqui prædictorum in propriũ lucrum iniuſtè adinuenerunt. Malè enim adinuenta, malæque conſuetudines neq; ex longo tempore, neq; ex longa conſuetudine confirmantur. Sed meditationem noſtrã abſoluamus. Sanè, apud Alanos gladius tam religioſa res fuit, vt eum tanquam numen venerati ſint. Ita enim ſcribit Ammian. Marcellin. Nec templum apud eos viſitur, aut delubrum, ne tugurium quidem culmo tectum cerni vſquam poteſt: ſed gladius barbarico ritu humi figitur nudus, eumq; vt Martem, regionum, quas circumeunt, præſulem, verecundiùs colunt. Sic ab

hem. lib. 32.

Cap. 218.

In Authent. vt nulli iudicum lic. c. 1.

Lib. 31.

Iuſtin. hiſtor. lib.43.
In hyerogly-phic.lib.42.
In hiſtoria deorum,ſyntagmate I.

ab origine rerum veteres gentiles pro diis immortalibus haſtas coluêre, ob cuius religionis memoriam, adhuc deorum ſimulacris haſtæ adduntur. Huius rei quoque meminit Pierius. Fuerunt autem deæ, quibus haſtæ dicarentur affigerenturque, Materæ ab antiquis vocatæ.Nam Materes Gallorum tela fuêre,vt Lilius Gyraldus notat. Memorabile & laudabile certè eſt, quemadmodum olim, ita & noſtra ætate, viros militares & ſtrenuos,gladijs inprimis, contra hoſtes pugnando vſos fuiſſe, parumque honeſtum & fortibus indignum putaſſe,alijs telis,exceptis haſtis in primo concurſu, vti.Ideoque diligentiſſimè curarunt,vt gladios egregios, & ſingulari arte & materia exquiſitè fabricatos haberent, quibus heroës,quemadmodum etiam ſuis equis generoſioribus peculiaria nomina indiderunt. Sicut de Rolando duce fortiſſimo,Caroli Magni ſororis filio (cuius infrà prolixior mentio fiet) legimus, qui tam eximia temperatura gladium Durindanum,vel Durandalum, fortaſſe dictum à duricie, habuiſſe fertur, vt quum cæſis ſuis copijs, antequam ipſe labore & ſiti conficeretur, in duriſs.cautibus,ne hoſtes eo potirentur, illũ frangere magnis viribus conatus fuiſſet;illæ potiùs ipſius aciei ceſſerint,quàm gladius fractus ſit,ſicut Girardus refert, dicitq; hunc gladium iuſſu Caroli Magni, in ciuitate Blaienſi ad Garonnã, in monaſterio S.Romani,ad Rolandi ſepulchrũ vnà cum eius cornu appenſum fuiſſe. Arturus Britonum Rex, qui vixit Anno CCCCLXX. gladium habuit Caleburnum & lanceam Ronam,quo gladio,vno prælio occidit quadringentos & ſeptuaginta ex hoſtibus, ſi vera ſunt,quæ Sigibertus Gemblacenſis memoriæ tradidit. Sic enſis Alexandri Magni mira tinctura ac leuitate, ex dono Regis Citieorum, laudatur à Plutarcho in eius vita, vbi dicit, ſolitum eum fuiſſe in pugna plerunque rem gladio gerere. Georgij quoque Caſtrioti Epirotæ viri fortiſſimi facta infrà attingemus, cuius gladium, quo in prælijs vtere-tur, Mahometes Turcorum Imp. & ipſius hoſtis acerrimus, videre cupijt. Hunc quum Caſtriotus (qui à Turcis Iſchenderbeg, id eſt,dominus Alexander, vocatur, vnde vulgò Schanderbegus appellatur) ad eum,accepta cautione, Conſtantinopolim miſiſſet; nemo tanti roboris in Turcica aula repertus fuiſſe dicitur, qui eo commodè & peritè vti potuerit, ita vt Mahometes remiſſo eo, veluti ad terrorem ſuppoſititio gladio ſe hoſtili animo & arte delu-

Cap.82.

Lib.3. hiſtor. Franc.

In Chronographia.

Cap.82.

luſum

luſum eſſe renunciare iuſſerit. Cui Schanderbegus reſcripſit, ſe bona fide & abſq; fuco doloúe miſiſſe acinacem ſuum, quo in prælijs validè ſtrenueque vteretur: verùm manum & brachium ſuum, quo medios Turcos proſcindere, transuerſos diuidere, integrosq; artus detruncare ſoleret, non miſiſſe, ſed ſibi retinuiſſe. Id ipſum ſe mox re ipſa oſtenſurum. Quod & perfecit. Laudatur itaque non ſine cauſſa Turcicus miles, qui hodie gladium ſuum leuiter incuruum (qui illis Kilitſch, Arabibus verò Seife, dicitur: hi acinaces nobis ſunt, quos Xenophon & alij Græci hiſtorici copides nominant, teſte Leunclauio noſtro) tam magni facit, vt maximo precio eos comparare, diligentiſſimeque aſſeruare, neque permittere, vt ij ad exteros venales exportentur, ſoleat. Nam gladijs vera fortitudo in prælijs, non ſagittis vel globulis ex tormentis miſſis, à viris magnanimis demonſtratur. Rectè itaque monachus, qui primò Bombardarum vſum inuenit, ab Arioſto in ſuo Orlando furioſo, ingenioſè & grauiter exagitatur, quòd autor fuerit, vt vera virtus bellica corrupta, & ferè ſublata ſit. Hinc videmus Romanos in prælijs ſemper maiorem fiduciam in gladijs, quàm alijs telis, poſuiſſe, hocque modo maximas victorias conſecutos fuiſſe. Quò reſpexit Liuius dicens: Ventum eſt ad gladios, vbi Mars acerrimè furit. Et apud eundem, necnon & Plutarchum, non vno in loco, Imperatorum, moræ impatientium, monitiones & increpationes ad milites ſuos factæ leguntur, vt omiſsis pilis, gladijs ſuis contra hoſtes in conflictibus rem gerere feſtinarent, & hac ratione victoriam citiùs adipiſcerentur. Ob hanc rem Claudius Marcellus, vt idem Plutarchus refert, quum eſſet admodum in rebus gerendis ſtrenuus & ferox, vir & manu promtus, & talis natura, quales belli ſtudioſos, & agerochos ſua lingua, hoc eſt, gloriæ bellicæ nimis quàm cupidos, Homerus nominat, Gladij nomen à Romanis ſortitus eſt. Econtra Fabio Maximo, quòd is tutis & lentis conſilijs niteretur, Annibalemque ſenſim, veluti amnis ſine ſtrepitu allabens, continenterque lambens, ſubrueret, atq; abſumeret, prælijsque defatigaret, Scuti nomen tribuerunt, præſtantius hoc quàm illud cenſentes. prior enim ſui tegendi, quàm hoſtis lædendi cura habenda eſt. Quocirca conditores legum apud Græcos, non eum qui gladium aut lanceam, ſed qui clypeum amiſiſſet, puniebant.

Clamorem militarem in prælijs magnam efficaciam ad terrendos hoſtes habere.

CAPVT LXXVII.

SÆPIVS audiui ab ijs, qui præſentes fuerunt, in conflictu cum Turcis, eos non ſolùm in prælijs vti tympanis alijsq́; clangoribus ad animandos milites inuentis, verùm etiam horribili & truci vlulatu hoſtes, præſertim in velitationibus, adoriri ſolere, ita vt inſuetis facilè terrorem incutiant. Etſi autem nonnullis audacioribus hic mos Turcicus inanis eſſe videtur, exiſtimantq́; iſtos clamores bellicos ex timiditate quadam proficiſci, ſiquidem, teſte Solino polyhiſt. timor vocis eſt incitamentũ, quam nõ ſolùm acuit, ſed etiam, ſi nunquã fuerit, extorquet, vnde etiam prouerbiũ, quod Bactrianis peculiare olim fuit, ortũ eſſe opinor, Canes timidiuſculos plus latrare, quàm mordere, cùm præſertim vera fortitudo in animi magnitudine & dextris conſiſtat. Hoc etiam quidã Regulus Mauritanus, pugnaturus cũ Luſitanis, animaduertit. Ita enim inſtructa acie compellat ſuos milites: Non clamoribus, ſed viribus eſt agendũ: Non ſunt hi homines, qui vocibus exterreri ſoleant: In virtute, non in vlulatibus eſt ſpes victorię collocanda. Cupio nunc nõ eos, qui voces inanes fundant, ſed qui hoſtẽ feriant, aſſpicere: Conſtat tamen ex hiſtorijs clamorem militarem Romanis & alijs bellicoſis nationibus ante prælium, & in ipſo conflictu fuiſſe olim, & nunc quoq; eſſe vſitatum. Idq́; non ignorant Indi occidentales, qui inter ſe continenter bella gerunt, captosq́ue mactant & deuorant. Sic enim Lerius (qui ſpectator fuit conflictus in Braſilia, Tououpinambaultiorum, confœderatorum Gallorum, cum Margaiatibus Luſitanorum amicis) de illis ſcribit: Quum primùm illi hoſtes conſpexêre, in tantos, tamq́ue editos vlulatus proruperunt, vt qui lupos hîc venantur, cũ illis vlulatibus comparandos minimè edant. Clamor verò aërem adeò feriebat, vt tonitru vix exaudiri tum potuiſſet. Accedentes verò propiùs clamores ingeminabant, cornibus concrepabant, fiſtulis denique canebant, minas alij in alios intentabant, oſſaq; mortuorum hoſtium oſtentabant, &c. Et paulo pòſt: Hæc gens adeò fera

Cap. 7.

Q. Curt. lib. 7. de rebus geſtis Alex. Magni.

Hieron. Oſorius lib. 8. de rebus Africis & Indicis.

eſt & truculenta, vt tantiſper, dum virium vel tantillum reſtat, continuò dimicent, fugamque nunquam capeſſant &c. Eodem modo ſilueſtrium Hibernorum animos, ſicut Camdenus recenſet, ridicula opinio peruaſit, & etiam perſuaſit, illum qui in militari illo barritu, ſiue clamore, quo in congreſſu magna vocis contentione vtuntur, reliquorum clamori non reſpondeat, ſubitò à terra arripi, & quaſi volantem in deſertas valles deferri, (hæc regio Kerri, ad Sinei oſtium auijs & ſilueſtribus montibus edita, quibus crebræ interſunt valles cauę, nemorib. etiam condenſæ) ibi gramine veſci, aquam lambere, nec malè nec benè eſſe ſibi ſentire, rationis non orationis vſum tenere, à venantibus demum miniſterio canum capi, & domos ſuas deduci. Et paulo pòſt de ijſdem ſilueſtribus Hibernis: In bello pro tuba, tibia vtricularis in vſu eſt: ligaturas portant, preculas recitant, & in congreſſu PHARRHO quàm acerrimè clamant (barritum illum militarem exiſtimo, de quo Ammianus) cum hac perſuaſione; qui reliquorum clamori non reſpondeat, ei hoc accidere, vt arripiatur ſubitò à terra, feraturque quaſi volans, ſemper poſtea hominum conſpectum fugiens in vallem quandam Kerrie. Sed has barbarorum ſuperſtitioſas ineptias omittamus, & audiamus Tacitum de moribus Germanorum, qui paulo pòſt principiũ ita de ijs ſcribit: Ituri in prœlia canunt. Sunt illis hæc quoq; carmina, quorum relatu, quem Barditum (ita enim doctiores, non barritum, qui elephantis propriè attribuitur) vocant, accendunt animos, futuræq; pugnæ fortunam ipſo cantu augurantur. Terrent enim trepidántue, prout ſonuit acies. Nec tam vocis ille, quàm virtutis concentus videtur. Affectatur præcipuè aſperitas ſoni, & fractum murmur obiectis ad os ſcutis, quò plenior & grauior vox repercuſſu intumeſcat. Cato ſanè ſenior, quando docebat iuuenes intrepidè pugnare, ſępenumero dicere ſolebat, Verba plus quàm gladiũ, & voces plus quàm manum hoſtes in fugam vertere, attonitosq; reddere. Talem militem Catonianũ fuiſſe M. Coriolanum Plutarchus ſcribit, videlicet nõ manu tantùm promptum, ictuque timendum, ſed & vocis ſono & aſſpectu hoſti terribilem. Quare idem Cato dicebat, ſibi inuiſum eſſe militem, qui ambulans moueret manus, pugnans moueret pedes, clariusque ſterteret, quàm inclamaret. Huc reſpexit Iulius Cæſar in ſuis commentarijs: Eſt, inquit, quædam animi incitatio, atque alacritas

In Hiberniæ deſcriptione.

In vita Coriolani.

tas naturalis innata omnibus, quæ pugnæ ſtudio incenditur. hanc non reprimere, ſed augere Imperatores debent. Neque fruſtra antiquitùs inſtitutum eſt, vt ſigna vndique concinerent, clamoremque vniuerſi tollerent, quibus & hoſtes terreri, & ſuos incitari exiſtimauerunt. Macedones quoque & Perſas clamoribus prælium inchoare ſolitos, patet ex ijs, qui res geſtas Alexandri Magni memoriæ tradiderunt, inter quos Q. Curtius (quem docti terſum & diligentem hiſtoricum nominare ſolent) ita ſcribit: Iam in conſpectu, ſed extra teli iactum, vtraque acies erat, quum priores Perſæ inconditum & trucem ſuſtulere clamorem. Redditur & à Macedonibus maior, exercitus impar numero, ſed iugis montium vaſtisque ſaltibus repercuſſus. quippe ſemper circumiecta nemora petræque, quantamcunque accepêre vocem multiplicato ſono referunt. Experientia igitur docuit, quemadmodum viſus, teſte Ariſtotele, longè celerior auditu eſt, ſiquidem, vt in libro de Mundo dicit, quod oculis percipitur, ei quod auribus obiectum eſt, anteuertere natura comparatum eſt: quippe illo è longinquo aſpectabili, hoc tum demum exaudibili, quum auribus appulſum ſit: Ita conſtat ex omnibus ſenſibus auditum maximè conturbare animam, & circa eam paſſiones excitare: inprimis autem intellectum terrere, cogitandique facultatem excutere. Hoc non ignorarunt Abari, qui teſte Suida ſtatuerant in belli motu ſonitũ excitare confuſum & agreſtem, vnaque cum fremitu bellico pulſare tympana, vt tantùs tumultus exiſteret, quo percellerent & terrerent Romanos. Quod Bonus præcognitum militibus indicauit, ne re ſubita conſternarentur: ſed id quod futurum erat, animis ſibi repræſentantes & opinione, aſſueſcerent per id quod nondum aderat ei quod futurum erat: eosque iuſſit pulſatione tympanorum audita, viciſſim ſcuta concutere, & bellicum clamorem tollere, & Pæana canere, & ligneas ſitulas collidere. Secus autem accidit in memorabili illa expeditione & clade contra Parthos, in qua M. Craſſus, cũ filio Publio, optimo & Ciceronis amantiſſimo adoleſcente, atque cum vniuerſo ferè exercitu fraude hoſtiũ occubuit. Nam Plutarchus ita ſcriptũ reliquit: Poſtquam prope hoſtem peruentum eſt, datumq; à duce ſignum; illicò graui ſonitu, terribiliq; fremitu tota remugijt planicies. Non enim cornibus aut tubis Parthi præliũ accendũt, ſed pelles cauo aheno inductas malleis vndequaq; pulſant hæ[c]

Lib.3.

In hiſtoricis.

In vita M. Craßi.

hæc tympana ſic perculſa raucum murmur, ſonumque terrificum edunt, quaſi fremitu feræ alicuius & tonitru permiſto. Eo tum ſonitu perturbatis Romanis, ſubitò Parthi &c. Non diſſimilia inſtrumenta bellica apud Indos quoque vſitata fuiſſe legimus. Etenim ea in aëre ſuſpenſa ſcuticis diuerberabant, vnde horrendus quidam ſonitus emittebatur. Conficiebant autem ea ex trunco abietis cauato, orichalci tintinnabulum in eo collocantes, & taurino corio circumtegentes: hoc in pugnas elatũ ferebant. Quum verò ſtrepitum maximum excitare, aut ſigno aliquid ſignificare volebant, conuertentes ad os ligneum vas concutiebant: at quæ in eo erant tintinnabula multa & magna in arcto reſonantia, intus obſcurum quendam ſonitum faciebant, quẽ mugituum non diſſimilem huius rei ignari difficilè poterant diſcernere, inſtrumentum, an belluæ ruditus eſſet. Huc ſpectat Henrici Percij Comitis Northumbriæ limitis orientalis Angliæ præfecti clades notabilis, ſicut à Buchanano refertur. Is enim quum in Scotiam cum ſeptem millibus hominum ex improuiſo irruiſſet, à ruſticis & paſtoribus, crepitaculis, quibus ceruos & pecora abſterrere ſolent, fugatus eſt. Eius crepitaculi, inquit Buchananus, hæc forma eſt: In ſummo haſtili ſatis longo, infixis coſtis ligneis, in ſemicirculum curuatis, ſuper eas pellem circumtendunt, ad eam maximè formam, qua ſunt laternæ, quas vulgus Lutetiæ Fallotas appellat. Huic lapillos paucos, ſed duriſsimos indunt, quibus agitatis, cum ingenti ſonitu feras à ſegetibus abſterrent. Hoc genere crepitaculorum ingenti ſtrepitu in imminentibus caſtris collibus edito, equi Anglorum perterriti, vincula rumpunt, ac paſsim per agros palantes in prædam agricolis cedunt. &c. Sed vt redeat vnde digreſſa eſt oratio. Paulo pòſt idem Plutarchus de Craſſo tradit: Ille ſermone ſuos ad meliorem ſpem erigere conatus, paucorum vidit animos incenſos. Quin & clamorem militarem tollere quum iuſsiſſet, mæſticiam eorum culpauit, quòd imbecillum, exiguum; & inæqualem vociferationem edidiſſent. At barbarorum aſpera & ſonora conclamatio aures perſtrepebat, &c. Ex his apparet, quantam vim, tàm ad excitandos, quàm ad perterrefaciendos animos hominis vox & clamor habeat; quæ vis clamore immenſæ multitudinis excitata & velut vnita, efficaciſsima eſſe, & latiſsimè ſeſe extendere, velutiq; telum obuia quæque magno cum impetu pe-

Lib. 9. rerum Scoticarum.

netrare ſolet. Sicut ex eodem Plutarcho videre licet. Scriptum enim reliquit, in vita Pompeij, plebem indignatione motam ita acclamaſſe, vt ſuperuolans coruus attonitus in turbam deciderit. Eodem modo legimus apud Liuium, Volucres ad terram delapſas clamore militum, quum tanta multitudo naues conſcenderet, vt nemo mortalium aut in Italia, aut in Sicilia relinqui videretur. Similis hiſtoria extat apud Paulum Æmilium, quæ etiam à Petro Iuſtiniano recenſetur. Quum Tyrus, inquit Æmilius, ab exercitu Chriſtianorum obſideretur; ſunt autores, columbam aduolaſſe. Eam quum noſtri vſu docti, tabellariam eſſe cognoſcerent; clamorem tantum à terreſtribus naualibusque copijs ſublatum, vt ales tanquam turbine moti cœli acta, in terram delaberetur. Demtam epiſtolam, barbarorum literis ad Tyrios exaratam; Breui auxilia occurſura: bono animo eſſent: paucos dies obſidionem tolerarent. Noſtros contrà alteram epiſtolam curaſſe ſcribendam, manu linguaque eorum barbarorum, quos in fide habebant, quibuſdam etiam Latinorum longinquitate temporis, commercioq; mutui per interualla bellorum vſus, Barbarorum ſermonis non ignaris, volucremq; cum ſubditítijs fallacibusq; literis remiſſam; Sibi ex vſu præſenti obſeſſi conſulerent: virtutem eorum fidemq; ſatis perſpectam: fortunam deeſſe: ſpem propinquam auxilij nullam oſtendi poſſe, interclusis ab hoſtibus itineribus. Dolo ceſſere Tyrij &c. Similium columbarum aſſuefactarum ad afferendum in aëre literas ſub alis corpori alligatas, frequens vſus fuit, in bello illo diuturno Hiſpanorum cum Belgis, cuius nondum finis apparet. Iisque inprimis vſi ſunt Harlemenſes, quum diu fortiter hoſtium obſidionem perferrent. Non rarò autem hæ volantes tabellariæ clamore militum, & boatu tormentorum, ex alto collapſæ & interceptæ ſunt. Vnde manifeſtè noſcitur, quum vox magna, vt idem Plutarchus teſtatur, atque multa effertur, ea diuulſum aërem volantes non ſuſtinere, facereque vt aues ita, atque ſi in vacuo ſint loco, delabantur, niſi potiùs ictu tum quodam aëris aues veluti ſagitta transfixæ, deturbantur atque decidunt. Poteſt & ad aëris vorticem ſeu procellam referri, cùm maris ille inſtar ob clamoris magnitudinem inuoluatur, rurſumq; cum impetu ſe explicet. Poſtremò notandum eſt, licet, vt paulò antè diximus, viſus nonnunquam celerior ſit, præſertim ſi nihil obſtat, quàm auditus: tamen hunc

Lib. 19. dec. 3.

De rebus geſtis Francorum, in vita Ludouici Craßi lib. 5.

In hiſtoria Veneta lib. 2.

In vita T. Quinctij Flaminij.

hunc interdum quàm longiſſimè ſeſe extendere. Vnde, vt de tonitruis taceam, ſæpenumero accidit, vt tormentorũ maiorum bombi, duodecim vel quindecim milliarium Germanicorum, vel longiori interuallo audiantur, ſicut noſtra memoria in obſidione Lipſenſi & Magdeburgenſi, & deinceps in oppugnatione vrbis Mediomatricum accidit. Quare à veritate non abhorret, quod Lemnius ſcribit: in conflictu quodam inter Flandros & Batauos, fragorem, ſtrepitum, clamorem, vociferationem, vlulatum pugnantium, plus quàm trium milliarium ſpacio exauditum fuiſſe. Immò magis mirandum eſt, quòd in proxima obſidione Melitenſi, fragor tormentorum tantus fuerit, vt in ipſa Sicilia per tantum locorum ſpacium exaudiretur. Vſi enim ſunt Turci ad euertenda propugnacula & mœnia Morlachis: tormenti id genus eſt: ex quibus globos lapideos trecentorum pondo; ex baſiliſcis verò globos ferreos centum ſexaginta pondo; ex canonibus octoginta, emittebant, ductaque inde ratione amplius ſeptuaginta millia emiſſionum pro certo fuiſſe creduntur, ſicut Vbertus Folieta teſtatur. Sed propemodum fidem excedit, tormentorum fragorem, vti exiſtimatur, in ſummis montibus Tirolenſibus Anagninis ab incolis exauditũ eſſe, quum Chriſtiana & Turcica claſſis ad Naupactum, Anno Chriſti 1572. acerrimè confligeret, & hæc ferè vniuerſa ab illa ſubmergeretur & vinceretur. Auditus enim eſt, quamdiu prælium illud in mari duraret, fragor horrendus in aëre, non ſecus ac tonitrua, magno cum pauore hominum, neſcientiũ quid ſereno cœlo accideret. quumq; præfecto iſtius loci ſequenti die hoc indicaſſent & tonitrua fuiſſe exiſtimaſſent: notatum deinceps eſt, circa illud ipſum tempus id accidiſſe, quo pugna celebris illa naualis cõmiſſa eſt. Hæc niſi fide dignus vir mihi recenſuiſſet, propter diſtantiam locorũ immenſam ſilentio potiùs preſſiſſem, quàm huic capiti inſeruiſſem. Rationem autem adducit Lemnius. Nam, inquit, in mari editus ſonus, aut excitatus fremitus, incredibili diſtantia percipitur, præſertim tacita ſilenteq; nocte. Cùm enim nihil obſtet, vel nemora, vel montes, aut in cœlum erecti ſcopuli; clangor per æquoris planiciem, velut patentem atq; vndiq; exporrectum campum, longè lateq; ſe diffundit, ac per aëra voluitur.

Lib. 3. cap. 2. De occult. nat. mirac.

De obſidione Melitenſi.

Glori-

Gloriam rei militaris præferendam prædæ hoſtili.

CAPVT LXXVIII.

EX hiſtorijs liquet, quòd fortes & egregij Imperatores & duces militum, plerunq; gloriam & celebre nomen pluris fecerint, quàm opes, ſpolia & prædas hoſtiles, illaq; contenti militibus ſuis has reliquerint. Ferunt enim, vt poſt alios hiſtoricos Plinius ſcriptum reliquit, M. Curium Dentatum, quum interuerſæ pecuniæ argueretur, cadum ligneum, quo vti ad ſacrificia conſueuerat, in medium protuliſſe, iurauiſſeque, ſe nihil amplius de præda hoſtili in domum ſuam conuertiſſe: quum tamen antea in ſenatu ita dixiſſet: Tantum agri cepi, vt ſolitudo futura fuerit, niſi tantum hominũ cepiſſem: tantum porrò hominum cepi, vt fame perituri fuerint, niſi tantum agri cepiſſem. Hunc imitatus eſt L. Paulus Æmilius. Is enim quum Perſeo potentiſs. rege Macedoniæ deuicto, Macedonicis opibus veterem ac hæreditariam vrbis paupertatem ſatiaſſet, penates autem ſuos nulla ex parte locupletiores feciſſet; præclarè ſecum actum exiſtimauit, quòd ex illa victoria alij pecuniam, ipſe patriæ ſalutem & gloriam ſibi paraſſet. Eadem de Catone perhibentur. Is enim quum Hiſpaniam citeriorem, & in hac quadringentas vrbes cepiſſet; de præda, quæ fuit ingens, ad ſe nihil redijſſe affirmauit, niſi quæ ederit & biberit. Neq; enim, inquit apud Plutarchum, culpo eos, qui bello rem facere ſtudent: ipſe cum optimis de virtute, quàm de pecunia cum ditiſs. aut auaricia cum auariſſimis contendere malo. Sic aiunt Themiſtoclem, quum aliquando poſt victoriam, ad mare, viſendi cadauera gratia acceſſiſſet, ac torques, armillasq; paſſim diiectas videret; ipſum quidem præterijſſe, ſed amico qui ſequebatur dixiſſe: Collige tu tibi, nam tu Themiſtocles non es. Quin etiam ob hanc rem Ammianus Marcellinus Iulianum Imp. celebrat. Diuiſa, inquit, perpenſis meritis, & laboribus præda, ipſe vt erat paruo contentus, mutum puerum oblatum ſibi ſuſcepit geſticularium, multa quæ callebat nutibus venuſtiſſimis explicantem, & tribus aureis nummis partæ victoriæ præmium iucundum, vt exiſtimabat

De vir. illuſtrib. cap. 33.

Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3.

Lib. 24.

hat & gratum. Eodem modo, vt ad exempla recentiora perueniamus, apparet ex oratione Tamberlanis Tartarorum Principis potentiſſimi, quam ad captum Baiazetem Turcorum tyrannum habuit (ea autem eſt adiuncta Imperat. Manuelis præceptis ad Iohannem filium, nuper opera Leunclauij noſtri editis) eum tam barbarum non fuiſſe, quin magis gloriam quàm ſpolia ſectatus ſit, cùm præſertim Iuſtinus hiſtoricus de Scythis ſcribat, eos victores præter gloriam nihil concupiſcere. Ita enim captiuum ſuum, muliebriter aduerſam ſortem deplorantem, inter alia compellat: Valeat aurum, valeant vniuerſa ſpolia, magnæ diuitiæ tuæ vndecunque collectæ, quando abeſt gloria, quam equidem expetebam. Imitatus autem eſt forſan Tamberlanes Paulum Æmylium. Quum enim Perſeus rex captus coram eo in faciem concideret, manibusque genua Æmylij tangeret, vocesq; & deprecationes homine ingenuo indignas proferret; eas ne audire quidem dignatus Æmylius, triſti eum vultu in hæc verba compellauit: Quid ô miſer, hęc agis, quibus crimine tuarum calamitatum fortunam liberas, & oſtendis non immeritò tibi hæc accidiſſe, teque non præſenti ſed priore conditione indignum fuiſſe? Quid victoriæ meæ laudem imminuis, demonſtrans te non alti animi virum, neq; dignum fuiſſe, quem Romani aduerſarium ſuum haberent? Virtus profectò hominis aduerſa patientis etiam apud hoſtes magnam ſui verecundiam excitat: timiditatem, etiamſi fortunata ſit, Romani inhoneſtam cenſent, &c. Id etiam videre licet ex oratione Imp. Turcorum Solimani, quam capta Rhodo ad Philippum Valerium Magnum Magiſtrum habuit. Ita enim illum, poſtquam Babba, hoc eſt, patrem appellaſſet, licet fictè, allocutus eſt: MAGNA MIHI LÆTICIA EST, quòd te Deus monuerit, vt aliquando pacem quàm bellum malles. Atque hoc vtinam tibi à principio placuiſſet. profectò à ſumma potentiſſimaq; maieſtate mea, ad hoc tempus, plura bona accepiſſes, quàm mala perpeſſus es. Quæ, quòd nullo odio intulerim, ſed ſola dominandi libidine, vel hinc colligere potes, quòd te tuosque inuiolatis corporibus, intactis fortunis, hinc dimittam. Haud enim bella gero, vt diuitias & opes comparem: ſed ad gloriam, famam, immortalitatem, protelationem imperij tendo. Eſt enim Regis ſanguine Regum orti proprium, rapere atq; inuadere aliena, non quidem auaritia, ſed glorioſa cupi-

Lib. 2.

Plutarchus in vita Pauli Aemilij.

IacobusFontanus lib. 2. de bello Rhodio.

dine dominandi, cui quum obſtat vicinus, armis & vi eum tollere ſatis habeo.&c. Verùm omiſſis his & alijs hiſtorijs, præ cęteris memorabilior illa viſa eſt, quam M. Antonius Muretus in ſua oratione, quam habuit ad Pium IIII. Pontif. Rom. nomine Antonij Borbonij Regis Nauarræ, recenſet. Ea edita eſt Romæ, inter alias ſuas orationes, anno MDLXIIII. ex qua hanc hiſtoriam propter orationis elegantiam, & alias res memorabiles, integram noſtris meditationibus inſerere, operæ precium exiſtimaui, cùm præſertim in manibus paucorum apud nos ea verſetur. Memoriæ, inquit, proditum eſt, Caſtellæ regnũ in Hiſpania quondam à triginta barbarorum Regibus, duce atque Imp. Smaragdo occupatum fuiſſe. Vnde quum illi magnum Chriſtianis terrorem inijcerent, breuiq; ſe tota reliqua Hiſpania, quæ Chriſtianorum erat, potituros eſſe confiderent; Sanctium Nauarrorum Regem, collecto forti magis quàm numeroſo exercitu, aduerſus eos profectum eſſe, quum priùs pulcherrimum, clariſſimumque iuſiurandum iuraſſet, nunquam ſe ex eo bello, niſi parta victoria, reuerſurum. Excogitauerant barbari cùm alia multa, ad prohibendas noſtrorum incurſiones aptiſſima, tum catenas quaſdam ferreas, quibus ita vias omnes occluſerant, vt equitatui, quo plurimùm valebant noſtri, omnis adempta ſpes faciendæ in hoſtem irruptionis videretur. Sed nihil virium habent aduersùs prudentiam ſubdola & aſtuta conſilia: debiles ſunt omnes aduersùs conſtantiam machinæ: imbecilla & inutilis aduersùs fortitudinem multitudo. Deo duce per medios hoſtes ſibi & ſuis viam ferro faciens Sanctius, non priùs deſtitit quàm barbaros fuſos, fugatos, caſtris exutos, docuit, victoriam non in munitionibus, operibusque bellicis, ſed in cauſſæ bonitate poſitam eſſe: qui pro Chriſti nomine dimicarent, eorum impetum non poſſe, ne collatis quidem in vnum aliorum omnium viribus, ſuſtineri. Superatis igitur, & in poteſtatem redactis hoſtibus, omnium noſtrorum & imperatorum & militum incredibilis concurſus ad Sanctium factus eſt: alius amplexari eum: alius ad genua accidere: alius fortem illam dextram barbarorum domitricem, Hiſpaniarum liberatricem, victoriæ confectricem exoſculari: qui propter multitudinem propiùs accedere non poterant, vultu, oculis, manibus, corpore, quaſcunq; poterant animi ſui ſignificationes dabant: vna omnes voce, & bellatorem fortiſs. & Imp. inui-

ctiſſimum

ctiſſimum conſalutabant. Inde quum de diuidenda præda agi cœptum eſſet, quę tanta erat, quantam triginta potentiſs. Regum collatæ in vnum locum opes coaceruare potuerant, nemo erat in vniuerſo exercitu, qui non ita ſentiret, itaque prædicaret; Quantamcunque ſibi partem ex ea vel depoſceret, vel etiam ſuo iure ſumeret Sanctius, nunquam tantum ad eum peruenturum eſſe, vt non multò plus ipſius virtuti præclarisque factis deberetur. Erat in caſtris barbarorum, auri, argenti, facti infectiq; permagna vis; gemmarum maximi precij admirabilis multitudo; multum tapetium; multum conchyliatæ veſtis; multum periſtromatum: vt eſt illa etiam in bellis luxurioſa gens; armorū omnis generis optimorum & exquiſitiſsimo artificio fabricatorum infinitus propè numerus; equi præſtantes permulti; phalerarum, ephippiorum, ceterorumque ornamentorum equeſtrium incredibilis copia; captiui longè plurimi, ex quibus ingens pecunia confici poſſet: quibus omnibus ex rebus Sanctium, vt quantum vellet ſibi ipſe ſumeret, ſummo omnes conſenſu obſecrabant. Ille alacri vultu, quum gratam ſibi illam eſſe exercitus voluntatem ſignificaſſet, Non me, inquit, barbaricarum opum cupiditas, vt in hoc bellum ingrederer, aut in prima acie ſtans corpus meum telis hoſtium obijcerem, induxit: Chriſtianæ mihi pietatis ardor, & huius pulcherrimæ regionis ab iniuſto immanium belluarum dominatu vindicandæ ſtudium, faces ad eam rem & ſtimulos ſubdiderunt. Nunc quum id quod voui, diuino beneficio, & veſtra, milites, virtute conſecutus ſum; non committam, vt maiori animo videar armatorum & ſtantium copias, quàm inermium & iacentium ſpolia contemſiſſe. Ornamento iſta ſint primùm immortalis DEI noſtri diuorumq; templis ac delubris, vt partim in ſacrarijs repoſita, partim è tholis pendentia propagent in omne tempus memoriam noſtri, poſterosque noſtros ad ſuſcipiendam ſemper magno animo religionis noſtræ defenſionem exſuſcitent: ditent ceterà egenos & exhauſtos, pro ſuis quemq; meritis, milites, vt quum iuuentutis ſuæ firmitatem in periculis & laboribus conſumſerint, habeant olim, quo ſenectutis infirmitatem in tranquillitate atque in ocio ſuſtentare poſſint. Ego quidem, quod ad me attinet, præter has catenas, quas ſpectantibus adiuuantibusque vobis perfregi, atque perrupi, & præter illam gemmam, quam meis manibus deiectam illic iacen-

tem videtis (hæc autem dicens, oſtendebat illis proſtratum, & in ſanguine ſuo inuolutum exanimem Smaragdum) nullam omnino mihi mercedem, nullum præmium aut poſtulo aut appeto. Ergo ad conſeruandam tam nobilis victoriæ memoriam, ſimulq; & incitandos ſucceſſorum ſuorum animos, & ipſe poſtea catenas pro inſignibus geſtauit, & inſtituit, vt ijſdem inſignibus ceteri poſt ſe Reges vterentur. Ac quoniam eo in prælio prçipuum, quem dixi, barbarorum ductorem Smaragdum ſua ipſe manu obtruncauerat; eiuſdem nominis gemmam medio illarum catenarum complexu voluit contineri. Quin etiam, propter hanc aliasq; ſimiles victorias, Regibus Nauarræ honoris ergò tributum eſt, vt inungantur, coronentur, conſecrentur &c. Rectè itaque Bodinus ex ſententia Ariſtotelis Principem inſtituendum putat, vt ſolida veraq; laude paſcatur, in eaque ſenſim adoleſcat. qui ſi gloria, inquit, non erit contentus; in tyrannum euadet. Quæret enim opes ac voluptates: hinc ad rapinas & ſtupra conuertetur. Id quod accidit Dionyſio iuniori, quem pater in ocio ac delicijs ita educauerat, vt neque ex ergaſtulo in lucem prodiret, neq; vllis omnino diſciplinis imbueretur, nec veræ laudis guſtum vllum haberet. Itaque cum adulatoribus pernicioſiſſimis tantiſper voluptatibus indulſit, dum ex illa tyrannide, veluti ex carcere deturbaretur. Qui autem gloriæ cupidus erit, non modò infamiam ac vitæ turpitudinem fugiet, ſed etiam intelliget, verum decus in ſola virtutis actione verſari, qua quidem regat improbos, tueatur bonos, factaque fortium & ſapientium laudibus ac præmijs, cum improborum ignominia ſempiterna, proſequatur.

In methodo hiſt. cap. 6.

De ſimplicitate & frugalitate veterum & noſtrorum militum.

QVEMADMODVM olim, quum militaris diſciplina & virtus apud Romanos (quę tamen illis aliquanto antiquior fuit liberorum caritate, vt Paulus IurisC. dicit) decreſceret, & degeneraret, quando vt Ammian. Marcellin. ait, non ampliùs ſaxum, vt antehac, armato cubile, ſed plumæ & flexiles lectuli & grauiora gladijs pocula erant; etiam ipſorum imperium labefactatum,

L. poſtliminiũ. §. filius De captiuis.

Lib. 22.

factatum, & externis hoſtibus prædæ fuit: ita quoque noſtro tempore accidit. Quamprimùm enim miles, vt idem Marcellinus refert, ferox in ſuos & rapax, ignauus verò in hoſtes & fractus eſſe cœpit, vt per ambitionem ociumque opibus partis, auri & lapillorum varietates diſcerneret ſcientiſſimè, contrà quàm recens memoria tradidit; tum priſtinus vigor & virtus euanuit. &c. Nam deeſt remedij locus, vbi quæ vicia fuerant, boni mores fiunt. Vel vt Iuuenalis conqueritur:

Nullum crimen abeſt, facinusq; libidinis, ex quo
Paupertas Romana perit.

Rectè itaque M. Cato apud Plutarchum laudatur, quòd quum Quæſtor Scipionis in bello Africano eſſet, eumque conſueto luxu vti vidiſſet, pecuniamque in milites effusè largiri, id ferre nequiuerit, non ſumptibus factis potiſſimùm ſe moueri dicens, ſed quòd abundantia rerum milites ad voluptatem & luxuriam conuerterentur, itaque frugalitas antiqua perderetur. Vnde idem dicere ſolitus fuit: Iampridem vera rerum vocabula amiſimus, quia bona aliena largiri, liberalitas; malarum rerũ audacia, fortitudo vocatur. eò respublica in extremo ſita eſt. &c. At vbi miles contemtor opum & diuitiarum, tantùm virtuti ſuæ fidens, bella gereret, & adhuc diſciplina (vt Charidemus apud Q. Curtium de exercitu Alexandri Magni dicit) paupertate magiſtra ſtaret; fatigatis humus cubile eſſet; cibus, quem occuparant, ſatiaret; tempora ſomni arctiora quàm noctis eſſent: nihil tunc imperuium conſpiciebatur. Hoc admonere voluit & Ageſilaus, qui, vt refertur ab Athenæo, quum ad Hellespontũ barbaros bello premeret, & Aſiaticos homines ſumptuoſis ſtolis excultos, ſed imbelles & inutiles corporibus eſſe intueretur; captiuos omnes iuſſit veſtibus exutos ad præconem duci, qui venales prædicaret: indumenta verò ſeorſim vendi, vt ſocij & fœderati cognoſcerent, præmiorum ampla ſpe aduerſus homines nihili bellum ſuſceptũ eſſe, ideoq; animo promptiore & alacriore cum hoſtibus dimicarent. Hanc ob cauſſam Peſcennius Niger apud Spartianum iuſſit, ne in zonis milites ad bellum aureos vel argenteos nummos portarent, ſed publicè commendarent, recepturi poſt prælia quod dederant; addens liberis eorum, & vxoribus, & hæredibus certè reddendum, qui veniſſent, ne ad hoſtes aliquid prædæ perueniret, ſi quid fortè aduerſi fortuna fe-

Lib. 12. cap. 28.

 na fe-

Lib.2.cap.20. na feciſſet. Hinc Vegetius diuinitùs inſtitutum ſcribit, vt quum milites publica ſuſtinerentur annona, ex donatiuo, quod conſequebantur, pars dimidia ipſis ſeruaretur, ne inutiliter ſua abſumerent, & depoſiti memores, ſigna non deſererent. Domitianus tamen vltra mille nummos deponi noluit, quòd L. Antonius, vt Sueton. dicit, apud duarum legionum hiberna res nouas moliens, fiduciam cepiſſe etiam ex depoſitorum ſumma videbatur. Sic apud Lampridium Alexander Seuerus dicit: Miles non timet niſi veſtitus, calceatus, armatus, & ſatur, & habens aliquid in zonula.

De vera nobilitate. Veriſſimum enim eſt, quod ad Vrſinum Platina ſcriptum reliquit, Romanam ſcilicet rempub. omnium florentiſs. fuiſſe, quum ciues paupertate gloriarentur. Siquidem eo tempore, teſte Petrarcha, omnium gentium fuêre victores: tum verò vinci cœpêre, dum diuites facti ſunt. Ita ad aduentũ diuitiarũ ceſsêre victoriæ, ac virtutes, ſimulq; opum comites deliciæ ac libidines ſubiêre, vt non immeritò ſcriptores quidam temporũ illorum Romanæ paupertatis *Lib.7.* interitũ queſti ſint. Rectè itaq; Demaratus apud Herodot. ad Xerxem in expeditione contra Græcos ait, Græciam ſemper alumnam paupertatis fuiſſe, hoſpitem virtutis, quam à ſapientia aſſciuerit, & à ſeuera diſciplina, quam vſurpans & paupertatem tueatur & dominatum. Eius etiam opinionis fuit Pertinax Imp. apud Iuliũ Capitolinũ, vbi inquit: Sanctius eſt inopem Remp. obtinere, quàm ad diuitiarum cumulũ per diſcriminum atq; dedecorum veſtigia peruenire. Laudatur ergò non immeritò M. Curius Dentatus. Is enim Samnitibus magnam vim auri offerentibus reſpondiſſe dicitur, Nõ egere ſe auro, quandiu cupiditatibus ſuis imperare poſſet. Hoc quoq; Carolo Magno, poſtquã Cæſar & Auguſtus appellatus fuit, curæ fuiſſe apparet ex eius oratione, quam habuiſſe ad ſuos milites fertur, quum exercitũ debellatis Saxonibus & Longobardis, cum quibus diuturnum bellum geſſerat, dimitteret. Hanc autem, quia „ memorabilis eſt, integram inſerere volui. Ite, inquit, milites mei: „ vos heroes vocabimini, ſocij Regum, iudices criminum. Viuite „ poſthac laboris expertes, conſulite Regibus publico nomine, fa„ uete feminis, iuuate pupillos, conſilio circundate principes, ab his „ victum, veſtitum, ſtipendium petite: Si quis negauerit, inglorius „ infamisque eſto. Si quis injuriam vobis intulerit, reum ſe maieſta„ tis agnoſcat. Vos autem cauete, ne tantum decus, tantumque pri-

uilegiu

uilegium iuſto bellorum labore partum, aut ebrietatis, aut ſcurri- "
litatis, aut alio quouis vicio maculetis, ne quod largimur vobis ad "
gloriam, redundet ad pœnam, quam de vobis ſumendam, ſi forſan "
exceſſeritis, nobis & ſucceſſoribus noſtris Romanorum Regibus "
perpetuò reſeruamus. Hinc apparet, quòd pulchrum quidem ſit vincere Reges, oppugnare regiones, caſtra & vrbes: multo tamen pulchrius, proprijs affectibus imperare, omniumque admirabiliſſimum, quum is, qui multos vicerit, ſeipſum demum vincat. Ea enim, vt Plato ait, omnium victoriarum eſt tum prima, tum optima, νικῆσαι τὸν ἓν ποιοῦντα καὶ ἑαυτόν. Hoc ipſum Inſulani Flandri deſignare voluerunt, inſcriptione ſua in arcu triumphali, quum iſtac tranſiret Philippus Rex Hiſpaniæ, ſicut à Calueto in Itinerario ſuo deſcribitur. Ea fuit talis, ſub imagine Caroli V. Cæſaris: *Lib. 1. de legib.*

Quis te victorem dicat qui vinceris ipſe,
Inuictus victo Cæſar ab hoſte tuo?
Si veniam victus petit hoſtis, protinus illi
Parcis, & errati te meminiſſe piget.
Non te hoſtis Cæſar, ſed te clementia vincit,
Et ratio, cùm ſis victor & ipſe tui.
Vincere laus ingens hoſtes, & parcere victis
Gloria, ſed ſeſe vincere maior erit.

Ad hanc omnium pulcherr. victoriam reſpexit Fridericus Cæſar, victis in Hungaria Guinzienſibus. Ita enim, teſte Ænea Syluio ſuos Germanos milites allocutus eſt Imp. Magnum actū eſt opus: nunc maius reſtat, vt vincamus nos ipſos, atque auariciæ & vlciſcendi cupiditati finem imponamus &c. Hæc autem victoria abſq; frugalitate & contemtu opum obtineri nequit. De quo ſcribit idem Ammianus: Notum eſt, ſub Maximiano Cæſare, vallo Regis Perſarum direpto, gregarium quendam poſt ſacculum Parthicum, in quo erant margaritæ, repertum, proiectis imperitia gemmis, abijſſe, pellis nitore ſolo contentum. Idem euenit noſtrorum patrum memoria, quum Carolus Dux Burgundiæ ad Granſonium ab Heluetijs magno prælio victus eſſet. Fugiente enim illo, vt refert Cominæus, victores ingentem prædam fecerunt: verùm, quantas conſecuti eſſent opes, ignorabant. Tabernaculum inquit, quoddam illius longè pulcherrimum & exquiſitiſſimum partitum fuit ab eis in multa fruſta. Patinas argenteas nonnulli, *Lib. 7. commentar.*

quum

quum ſtanneas eſſe putarent, viliſs. precio vendebant. Adamantem ipſius toto orbe celeberrimum, cui erant appenſi aliquot vniones, quidam vbi reperiſſet, in pyxidem repoſuit: mox ſub currum abiecit: paulo pôſt reuerſus ſuſtulit, & ſacrifico cuidam vendidit aureo nummo. Is deinde à ſui oppidi magiſtratu, cui miſerat, accepit aureos duos. Breuiter quicquid eximium habuit ille, in eorum manus totum peruenit, eaque primùm occaſione, quæ ſit vis auri, cœperunt cognoſcere, &c. Hæc gemma precioſiſsima, quum deinde à mangonibus gemmarum eius præſtantia cognoſceretur, & propter immenſum precium diu nullum emtorem inueniret, tandem ad Turcos allata, & eorum Imperatori vendita eſſe dicitur, qui eam vti conſtans fama eſt, in ornatum diadematis ſui, tanquam peculiare monile, tranſtulit, in eoque hodierno die in magnis feſtiuitatibus oſtentatur. Idem Cominæus ſcribit, ſe vidiſſe torquem eiusdem Caroli, illo ad Nanceium cruento prælio interfecto, valdè precioſum & eleganter fabrefactum, quem collo geſtare & honorificè circumferre ſolitus fuerat, Mediolani, vbi duobus aureis venditus fuit. Tantam autem fuiſſe ante illud tempus tenuitatem & frugalitatem Heluetiorum legimus ibidem, vt qui ad Carolum Ducem Burgundiæ de pace miſsi legati & deprecatores fuerant (quod tamen mirum videtur) confeſsi ſint, tantam eſſe ipſorum inopiam, vt calcaria & equorũ frena per ipſius exercitum pluris deberent æſtimari, quàm omnis ea pecunia, quæ ex ipſorum agris cogi poſſet. Rectè itaque potuiſſent Heluetij Pauſaniam imitari, & poſt victoriam de præda Burgundica parta ſentire, ſicut ille, quem opes & luxum Perſarum, victo Mardonio, iriſiſſe ſcribit Herodotus. Ferunt, inquit, Xerxem, dum è Græcia fugit, omnem apparatum ſuum ex auro argentoque & peripetaſmatis Mardonio reliquiſſe, & Pauſaniam, dum eum apparatum vidit, iuſſiſſe piſtores & coquos; cœnam ſibi, vti Mardonio, inſtruerent. Quod quum illi feciſſent; tum Pauſaniam lectos intuentem aureos argenteosq; probè inſtratos, menſas etiã aureas ac argenteas, magnificumque cœnæ apparatum, propoſitis bonis ſtupefactum, imperaſſe per iocum ſuis miniſtris, vt Laconicam inſtruerent cœnam. Id quum illi feciſſent; ibi eundem cachinnantem acceriſſe Græcorum duces, eisque vbi conuenerant, inter oſtendendum vtriusq; cœnæ apparatũ dixiſſe: Viri Græci, hàc ego vos de

In Calliope.

de cauſſa conuocaui, quòd volebam vobis amentiam Medorum ducis oſtendere, qui dum talem vitam duceret, ad nos ſubigendos venit, qui tam miſerè victitamus. Huc referri poteſt id quod apud eundem Herodotum, Tritantechines, Artabani filius, præſente Xerxe dicit, quum audiret victores in ludis Olympijs oleagina corona donari, non pecunia: Papè, inquit, Mardoni, in quos viros induxiſti nos ad pugnandum, qui non pecuniarum certamen agitent, ſed virtutis?

Leuiſsimam occaſionem ſæpius ad maximas res perficiendas ducem ſe præbere.

CAPVT LXXX.

NON fruſtrà Porcius Latro L. Catilinam ita compellat: Num in gerendis negocijs ignoras ſequendas temporum opportunitates, & in occaſione rerum deſidiam, ac tarditatem omnem, quàm diligentiſsimè fugiendam? Mutabiliſsimæ quidem ſunt deorũ voluntates, & Fortunam, quũ abire permiſeris, fruſtra poſtmodũ diſcedentem ac fugientem ſis imploraturus &c. Quod autem gentiles Fortunæ, veluti deæ, cuius arbitrio res mortalium (ſicut C. Iulius Cæſar omnes credere volebat, Fortunam ſecum nauigare, per campos comitari, ſibi adeſſe in caſtris, in adminiſtrandis omnibus bellicis muneribus iuuare) ſubiectæ eſſent, & fatis ſuis, inani ſuperſtitione excæcati, tribuêre, quemadmodum etiam poëta teſtatur:

In declamatione apud Salluſtium.

——ſuperat quoniam fortuna ſequamur.
Quaq; vocat, vortamus iter.

Et alibi:

Fata viam inuenient.

Hoc nos Chriſtiani, patefacta veritatis luce, æternæ prouidentiæ, & voluntati Dei omne, ſiue nobis aduerſa ſiue proſpera accidant, rectiſsimè attribuimus. De qua re extat elegans Epigramma, neſcio cuius autoris, tale:

Si vitam ſpectes hominum, ſi denique mores,
Artem, vim, fraudem, cuncta putes agere.

 Si

Si propiùs ſpectes, fortuna eſt arbitra rerum:
Neſcis quam dicas, & tamen eſſe vides.
At penitus ſi introſpicias, atque vltima primis
Connectas, tantùm eſt Rector in orbe DEVS.

Siquidem experientia teſtatur, quàm leuis occaſio interdũ prꝛter omnem ſpem ad res maximas gerendas, veluti ſeſe ducem prębeat, quum videlicet eò deuentum eſt, vt permiſſione diuina aliquid accidere neceſſe ſit. Hac de re habemus memorabile exemplum, quod accidit quum Borbonius, patrum noſtrorum memoria, ex improuiſo ad occupandam Romam Cæſareanum exercitum duceret. Quum enim tormentis & alijs rebus ad oppugnationem deſtitueretur, & veluti indagine incluſus ab hoſtibus eſſet, mirificus caſus (vt Bellaius refert) accidit. Etenim ſignifer quidam, cui ruina muri ad Compitum Petrinum commiſſa erat, quum Borbonium aliquot militibus comitatum, vinetum perrumpentem, ad explorandum locum vidiſſet; tanto metu perterritus eſt, vt quum in Vrbem profugere cogitaret, ipſa ruina ſigno elato, egreſſus ad hoſtes contenderet. Borbonius hominem ad ſe venire conſpicatus, alios ſubſequi & eruptionem in ſe fieri arbitratus, gradum ſubitò ſiſtit, eo conſilio, vt ſuis collectis, impetum tantiſper ſuſtineret, dum reliquus exercitus appropinquaret, qui confeſtim omnis in armis erat. Signifer extra vrbem ad paſſus ferè trecentos progreſſus, audito ad arma capienda clangore, & clamore, ad ſe redit, & inſtar eius, qui ê ſomno excitatus animum colligit, è veſtigio vrbem versùs ſe proripit, eademque ruina qua exierat, ingreditur. Borbonius hominis geſtum admiratus, ſcalis arreptis ad murum accedit, ibiq; illo interfecto, milites ſui in vrbem irruperunt. Simile quidpiam ſe in expugnatione Sampauli vidiſſe idem Bellaius ſcribit, quum alius quidam ſignifer in propugnaculo ſtaret, ſignum manu tenens; & hoſtes ad oppugnandum venire conſpiceret. Eum enim tanto repentè terrore correptum, vt quum in oppidum fugere cogitaret, feneſtra tormentaria egreſſus ad hoſtes ſigno elato excurrerit, à quibus ibidem trucidatus ſit. Sic inopinatus caſus ex leuiſſima occaſione accidit, quo Belgradum, munimentum natura & arte validiſſimum, abſente Pręfecto amiſſum eſt. Quum enim is (vt Dubrauius in hiſtor. Boiem. aliter quàm Paulus Iouius, refert) per cauſſam petendi ſtipendij Budam in aulam regiam, relicta

Lib. 3. Comm.

Lib. VIII.

Lib. 28.

arc

arce ſine capite, ſe contuliſſet; Quæſtore illum fruſtrante, & ad extremum nihil adnumerante, conſtat pleriſque, inquit Dubrauius, nec enim adhuc omnes mortui ſunt, centum tantummodo aureis pro ſtipendio adnumeratis, Belgradum retineri potuiſſe, ne in poteſtatem Turcæ veniret: ſed dum præfectus abſque nummis regredi ad ſuos non audet, & illi ſine duce inter ſe diuerſi ac diſcordes agunt, & mox circumfuſo pauore, quem eis Turca modico exercitu incuſſit, ita torpent, vt ad defenſionem nec animus nec vires ſupereſſent, priuſquam illis ſuccurri potuit, deditionem fecerunt. Ad hunc modum Belgradum, aliorum quoque regnorum, præter Hungariam, munitiſſimum propugnaculum, ad confluentem Draui, Saui, Danubij, inclytorum fluminum ſitum, turpiſſimè eſt amiſſum. Hæc ille. Huc referendum eſt, vt ad vetuſtiores hiſtorias paulatim perueniamus, quod Vrſpergenſis & alij hiſtorici de Hunnis memoriæ tradiderunt. Scribunt enim Hunnos citra Mæotidem paludem habitaſſe, tantumque venationibus operam dediſſe, neque de alijs regionibus ſolicitos fuiſſe. non enim putabant in altera ripa terram cultam, vel homines reperiri. Verùm quum fortè venatores quidam conſpicerent ceruam lento greſſu paludes tranſeuntem, atque interdum, quaſi vadum exploraret, ſubſiſtentem, donec in alteram ripam euaderet; idq; illis mirum & inſolitum videretur; eius ſemitam procul ſubſecuti ſunt, quoad ipſi quoq; continentem attingerent. Ibi videntes regionem amplam & à Scythis habitatã, remeantes eadem via ad ſuos, illis indicarunt, quid accidiſſet. Hi quũ audirent, paludes vadoſas & permeabiles eſſe, vix ſermonibus ipſorum fidem habuerunt: tandem perſuaſi, magno exercitu coacto, concluſerunt vadum illud à cerua illis diuinitus indicatum eſſe, traiectoque lacu, Scythas & finitimos nihil tale opinantes oppreſſerunt, eoque interiecto tempore mira felicitate progreſſi ſunt, vt toti orbi terrarum formidabiles fuerint. Eodem modo Clodouæo Francorum Regi, pugnaturo contra Gothos, ceruam vadum in flumine Vigenna demonſtraſſe memoriæ tradidit Annonius vel Amoinus. Sozomenus autem in hiſtor. tripartita Eccleſ. vbi hanc hiſtoriam de cerua Hunnis vadum demonſtrante, recenſet, bouem œſtro percitum, lacum tranſmiſiſſe ait, eumque ſecutum bubulcum; hunc quum terram incognitam ab altera parte vidiſſet, tribulibus ſuis id nunciaſſe. Primò

Lib. 1. cap. 21. de geſt. Franc.
Lib. 6. cap. 37.

mò igitur exigua manu militum de Gothorum viribus Hunnos feciſſe periculum: poſtea cum omnibus copijs illos aggreſſos prælio deuiciſſe, & omnem eorum regionem occupaſſe. Gallis autem olim obſidentibus Capitolium nõ ita felix euentus reſpondit, vel, vt ethnicorum more loquar, fortuna, licet illis veluti viam ad occupandum Capitolium monſtrarit, attamen nõ, ſicut expetebant, arriſit. Quum enim (vt hanc hiſtoriam poſt Liuium Plutarchus in libro ſuo peculiari, prope finem, De fortuna Romanorum, luculentè deſcribit) reliquiæ Senatus poſt acceptam cladem ad Alliam, in Capitolio à Gallis arctiſs. obſiderentur, & in illis difficultatibus Furius Camillus (quem proſperis rebus populus elatus damnatum peculatus Vrbe eiecerat) ab ijs, qui ex prælio & ſemicapta Vrbe effugerant, & Veios conuenerant, Dictator creatus eſſet; is ne temporum magis iniquitate, quàm è legum præſcripto magiſtratum accepiſſe videretur, neúe tanquam complorata repub. palantis conuenæq; exercitus armis ad imperium raptus cenſeretur, voluit caſtrenſem imperij delationem ſenatus autoritate confirmari, qui in Capitolio obſidebatur. Caius igitur Pontius (libet enim Plutarchi verbis, interprete Gulielmo Budæo, Pariſienſi regio ſecretario, vti) erat vir impiger; hic mandata ad Senatum quum ſe perlaturum recepiſſet; ingens adijt periculum. eunti fallendũ per medios hoſtes erat, quum excubijs valloq; circundata arx vndiq; eſſet. Is vt ad amnem peruenit, ſuberibus latis incubans, corpus vectabuli leuitati credens, ſecundo ſe flumini permiſit, à quo clementer placideque deuectus alteram ad ripam nullo negocio peruenit. Vnde digreſſus per hoſtium rariſsima vadebat, ex ignium ipſa raritate ſilentioq; captans. Ad collis inde prærupta quum veniſſet, quà molliorem cunq; aſcenſum comperêrat, arrepens, quaque aſpera ſupinitas enitendi præbebat adminicula, ad hæc in ſalebrarum anfractus ſeſe inſinuans, omni ope, omnibusq;, vt aiunt, vngulis connixus, ad ſummum tandem euaſit: ibi à vigilibus admiſſus mandata obſeſsis expoſuit, acceptoque decreto, rurſus quà venerat ad Camillum regreſſus eſt. Ceterùm poſtridie luce orta, Barbarus quidam locum temerè oculis, vt fit, luſtrans, cùm ſumma pedum veſtigia, fallentisque ſe pedis lapſus, tum in obtrito flacceſcenteque gramine, quà terrena loca erant, obliquos corporis tractus, & ſurreptantis veſtigia animaduertens, popularibus

ſuis

ſuis detulit. Hi viam interpretati ſe ab hoſtibus edoctos, tentandæ rei conſilium capiunt, noctuq; quà infrequentiſsima interdiu obſeruauerant, ſcandentes, canes quoq; excubitores, vigilumq; comites, nedũ vigiles ipſos ſomno ſopitos latuerunt. Nec ideo tamen Romana fortuna vocis indiga fuit, quæ tantũ malũ prodere indicareq; poſſet. Anſeres Iunoni ſacri ad deæ templũ alebantur. Hoc animal cùm natura facilè conſternabile eſt, & ad omnem ſtrepitum ſolicitum, tũ id temporis premente cibariorum inopia neglectũ, tenuis à fame ſomni erat. proinde illicò ſenſerunt hoſtes iugũ ſuperaſſe, turbidoq; admodum id clamore prodidêre aduolitantes. Armorum deinde ſplendore conſternati, clangore vehementi Romanos, ad omnia collis loca pertingente, exciuêre, qui re, vt erat, animaduerſa, hoſtes celerrimè deturbatos in præceps impulerunt. Miratur ſe nunc etiam fortuna commemorandis his caſibus. Canis in crucem ſublatus, anſer in eleganti grabatulo geſta, oriolóue quàm decentiſſimè ſedens. Huc ex recentioribus exemplis non incommodè referri poteſt, quod Fazellus de accipitre ſcribit. Quum enim Aragonij Caſiblim munitum locum Claremontorum occupare conarentur, & noctu cuſtodibus ſomno captis rupem caſtro prominentem ſcalis inſcendentes, vnam arcis turrim, effractis magna vi portis, cepiſſent, erectoq; ex ea Regis inſigni aliam turrim eminentiorem eſſent aggreſſi; paruo eam negocio occupaſſent, niſi accipiter armatorum ſtrepitu experrectus, ſublatis vocibus Præfectum & arcis cuſtodes excitaſſet. Qui vbi hoſtes arcem ingreſſos vident, tribus facibus de more accenſis vicinos amicos ad ferendas ſuppetias inuocant, atque ita Aragonij ab incepto interturbantur. At Seueriani, vt apud Herodianum legimus, feliciorem euentum rebus ferè deſperatis ex improuiſa occaſione habuerunt, quum munitionem Tauri montis, à Nigro magna diligentia ad prohibendum tranſitum conſtructam, oppugnarent, triſtes vtique ac citra ſpem victoriæ. quippe valida inexpugnabiliſq; per ſe, & quæ monte ipſo præcipitioque defendebatur. Igitur iam defatigatis, alta aduerſariorum ſecuritate, ecce tibi noctu maximi repentè ruere imbres, oppleri omnia niuibus, vt ſunt difficiles in Cappadocia hiemes, maximeq; ad Taurum montem. Quocirca ſubitus impetu magno erumpit torrens, curſuque impedito (quòd munitio exitum prohibebat) maior iam violentiorque factus, quando ar-

De reb. Sic. poſter. decad. lib. 9. cap. 6.

Lib. 3.

tem ſuperante natura, tantùm impetum ſuſtinere munitio non poterat, laxatis paulatim coagmentis, ac fundamentis loco emotis, iter ſibi torrens patefecit. Quo animaduerſo, qui in præſidio erant, metu, ne ab hoſte circumuenirentur, nullo mox futuro propugnaculo, ſimul vnda reſediſſet, prodita cuſtodia, cuncti fuga dilabuntur. Itaq; læti Seueriani, confirmatique animis, veluti dijs ipſis immortalibus manu ducentibus, cognito cuſtodes aufugiſſe, facilè ſcilicet nullis prohibentibus Taurum ſupergreſſi in Ciliciam mox impetum fecerunt. Eodem modo leuiſſima occaſio Mario obſidenti in Numidia caſtellum natura & operibus munitiſſimum, vt Salluſtius memoriæ tradidit, præter opinionem omnium curas ſuas & anxietates leuauit. Quum enim inter ſpemque metumque anxius hæreret, omitterétne inceptum, quod fruſtrà erat, an fortunam opperiretur, qua ſæpè proſperè vſus fuerat; fortè quidam Ligur miles gregarius, caſtris aquatum egreſſus, haud procul ab latere caſtelli, quod aduerſum præliantibus erat, animaduertit inter ſaxa repentes cochleas, quarum quum vnam atq; alteram, deinde plures peteret, ſtudio legendi paulatim ad ſummum montis egreſſus eſt: ibi exploratis omnibus, quæ mox vſui fore ducebat, eodem regreditur, & Marium edocet, quo in loco aditum inter præcipitia ad caſtellum notauerit. Explorata itaque re, hac occaſione vſus Marius, tàm à tergo quàm à fronte oppugnationem vrgens munitionem illam occupauit. Quare ita concludit hanc ſuam narrationem Salluſtius: Sic fortè correcta Marij temeritas gloriam ex culpa inuenit.

De bello Iugurth.

Conatus irriti.

C A P V T L X X X I.

In Hippolyto.

APVD L. Annęum Senecam Tragœdum introducitur perſona, inter alias querimonias ita loquens:

——————————— diuites
Regnoq; fulti, plura quàm fas eſt, petunt.
Quod non poteſt, vult poſſe, qui nimium poteſt.

Hæc quum meditarer, venit mihi in mentem, Senecam verè & prudenter dixiſſe. ſiquidem non raro olim & recentioribus temporibus

poribus Cæſares atq; Reges nimia ſua potentia opibuſque freti, magnas & inſolitas res perficere aggreſſi ſunt, idque eo conſilio, vt vel potentiæ ſuæ documentum poſteritati relinquerent, vel hoſtibus ſuis terrori eſſent, vel etiam publicæ vtilitati inſeruirent. Priora duo in C. Caligulæ pompoſo conatu, qui nihil tam efficere concupiſcebat, quàm quod poſſe effici negaretur, videre licet. Baiarum namque medium interuallum, teſte C. Suetonio, & Puteolanas moles, trium millium & ſexcentorum ferè paſſuum ponte coniunxit, contractis vndiq; onerarijs nauibus, & ordine duplici ad anchoras collocatis, ſuperiectoque aggere terreno ac directo in Appiæ viæ formam. Scio, inquit Suetonius, pleroſq; exiſtimaſſe talem à Caio ponte excogitatum æmulatione Xerxis, qui non ſine admiratione aliquanto anguſtiorem Helleſpontum contabulauerit: Alios, vt Germaniam & Britanniam, quibus imminebat, alicuius immenſi operis fama territaret. Adijcitur & tertia cauſſa ibidem, quæ ab eo, licet alij aliter ſentiant, verior habetur. De hoc ponte extant adhuc aliquot fornices ex lapide quadrato conſtructi, quos prope Puteolos vidi magna cum admiratione latiſſimi tractus, quem pons iſte integer olim, admixtis onerarijs occupauit, ab vno latere ad aliud, vſque ad Baianam arcem, quæ vlteriore littore, edita in rupe cum præſidio Hiſpanico conſpicitur. Sic Claudius eius ſucceſſor teſte eodem Suetonio, Fucini lacus emiſſarium aggreſſus eſt, non minùs compendij ſpe quàm gloriæ, quum quidam priuato ſumtu emiſſuros ſe repromitterent, ſi ſibi ſiccati agri concederentur. Per tria autem paſſuum millia partim effoſſo monte, partim exciſo, canalem abſoluit ægrè, & poſt vndecim annos, quamuis continuis xxx. millibus hominum ſine intermiſſione operantibus. Extant & alia monumenta Romanæ potentiæ in vijs publicis, pulcherrimo lapide viuo conſtratis, ex quibus meo iudicio integrior adhuc, reliquis vetuſtate propemodũ collapſis, eſt Via Appia, quæ Brunduſium vſque (licet incuria incolarum ea quoq; multis in locis ruinoſa ſit, mare quoq; partem eius diſiecerit) excurrit. nec non loca ſubterranea, & aquæductus teſtes ſunt huius rei locupletiſſimi. Habuerunt autem Romani non ſolùm opes maximas, ſiquidem tradunt autores, Ægypti fructus annuos fuiſſe Ptolemæo Aulete regnante, duodecim millia quingenta talenta. hanc ſummam noſtri temporis viri docti redigunt ad ſe-

In vita Caij Caligulæ.

ad ſeptuagies & quinquies centena coronatorum aureorum millia. quum verò in populi Romani ditionem veniſſet, multò putant fuiſſe fructuoſiorem, propter Indiæ & Æthiopiæ commercia. & vt de ceteris reditibus taceam, ſolummodò argenti fodinæ Hiſpaniæ prope Carthaginem nouam, teſte Budæo de aſſe, ſingulis annis noningena duodena millia & quingenos aureos ſuppeditarunt: ſed etiam mancipiorum multitudine abundarunt, quæ veluti bruta tenuiſsimo victu, laboribus aſſcripſerunt perpetuis, non ſecus ac Turcę hodie ſuis mancipijs faciunt. Ceterùm quemadmodum fatendum eſt, Romanos perpetuo labore & ſudore mancipiorum, quorum infinitus numerus, vt dixi, apud illos inſtar brutorum fuit, eiuſmodi ſtupenda opera minori difficultate, & exiguis ſumptibus, longeq; alio modo, quàm quo apud nos fieri neceſſe eſt (licet Claudius Imp. in aquæductus, quos ſuis impenſis in vrbem perducendos curauit, erogarit talentûm ſexaginta millia, cuius ſummæ calculum idem Budæus ponit auri millionem, trecenta inſuper & octoginta quinq; millia coronatorum & quinquaginta coronatos) & inſtituere & abſoluere potuiſſe: ita ſæpè, quum veluti naturæ vim inferre voluerunt, operam & oleum, vt eſt in prouerbio, perdiderunt. Hoc ſanè euenit, teſte Corn. Tacito, Seuero & Celere magiſtris & machinatoribus, quibus ingenium & audacia erat, etiam quæ natura denegauiſſet, per artem tentare, & viribus principis Neronis illudere. Namque à lacu Auerno nauigabilem foſſam, vſque ad oſtia Tiberina depreſſuros promiſerant, ſqualenti littore, aut per montes aduerſos. Neque enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quàm Pomptinæ paludes: cetera abrupta aut arentia; ac ſi perrumpi poſſent, intolerandus labor, nec ſatis cauſſæ. Nero tamen, vt erat incredibilium cupitor, effodere proxima Auerno iuga connixus eſt: manentq; veſtigia irritæ ſpei. Huius foſſæ cœptæ ab Auerno Oſtiam vſque, vt nauibus, nec tamen mari iretur, longitudinis per C L X. milliaria, latitudinis, qua contrariæ quinqueremes commearent, meminit quoque Suetonius. Quorum operum perficiendorum gratia, quod vbiq; eſſet cuſtodiæ in Italiam deportari, etiam ſcelere conuictos, non niſi ad opus damnari præceperat. His autem non contentus, etiam in Achaia Iſthmum perfodere aggreſſus (vt idem autor tradit) prætorianos pro côcione ad inchoandum opus cohor-

Lib. 15. annal.

In vita Neronis.

cohortatus eſt, tubaque ſigno dato, primus raſtello humum effodit, & corbulæ congeſtam humeris extulit. Verùm illi accidit ſicut alijs compluribus, qui ſæpiùs ante eum idipſum repugnante natura, infauſto exitu conati ſunt facere, eorumque ſemper irriti labores fuerunt. Inter quos fuit Demetrius Rex, C. Cæſar Dictator, Caius princeps, Caligula, Domitius, & alij, quorum mentionem poſt Plinium facit Læuinus Torrentius. Huius rei quoq; Sa- *Lib. 4. cap. 4.*
bellicus meminit, vbi etiam ſcribit, Venetos quindecim dierum *In commentarijs ſuper Suetonium.*
ſpacio, totam Iſthmi longitudinem, quæ ab Ægæo ad Ionium mare quatuor habet paſſuum millia, quamquam murorum ambitus aliquanto eam reddit ampliorem, muro & duplici foſſa, muniuiſſe. *Decad. 3. lib. 8. De rebus geſtis Venet.*
Vnde prouerbium, Iſthmum perfodere, veluti de laboribus & conatibus ingentibus, ſed vanis & irritis ortum ſuum habere cœpit. Herodotus quoq; memoriæ tradidit, Gnidios Iſthmum, quà an- *Lib. 1.*
guſtiſſimo ſpacio, nempe quinq; ſtadiorum, ſpectabat continentem, perfodere molitos, vt inſulam facerent (hi ſunt incolæ Cariæ, & coloni Lacedæmoniorum, quorum regio ſpectat mare quod vocatur Triopium) ceterùm ictos ſcopulos in fodientium oculos reſilijſſe. Quum autem oraculum Delphicum hanc ob rem conſuluiſſent, ita reſpondiſſe Pythian:

> Ἰσθμὸν δὲ μὴ πυργοῦτε, μηδ᾽ ὀρύσσετε.
> Ζεὺς γὰρ ἦ ἔθηκε νῆσον, εἰ κ᾽ ἐβούλετο.
> *Neq; cingite iſthmum mœnibus, neq; fodite.*
> *Nam ſi Ioui id viſum, locaſſet in ſalo.*

Ceterùm Xerxis Regis Perſarum opus magis fauſtum fuit, dum Athon perfodere aggreſſus eſt. Eſt autem Athos, teſte Herodoto, *Lib. 7.*
mons ingens & nobilis, ad mare pertingens, ab hac parte hominibus cultus, ad continentem deſinens in ſpeciem Cherſonneſi, id eſt peninſulæ, cum iſthmo duodecim ſtadiorum. Hodie incolitur à Calogeris, qui ſunt Monachi Græci, & ſequuntur ritus traditos à Baſilio. Hanc foſſam, inquit Herodotus, Xerxes, vt ego coniectura colligo iactantiæ gratia deprimi iuſſit, potentiæ oſtentandæ cupidus ac memoriæ relinquendæ. Nam quum liceret nullo negocio naues per iſthmum tranſportare, iuſsit iſthmum intercidi ad mare recipiendum, in foſſam tantæ latitudinis, vt duæ triremes pariter illuc agitari poſſent. Deniq; Nicanor Seleucus aggreſſus eſt Iſthmum (qui dirimit Euxinum & Caſpium mare) perfodere,

In adagijs. nec perfecit, à Ptolemęo Ceranno interfectus, vt Eraſmus notauit. Eodem modo nonnulli Reges Ægypti, immenſis foſsis ductis, longitudinis quatuor dierum nauigationis; latitudinis, vt per eam duæ poſſent ſimul agi triremes; in quibus fodiendis, ſub Rege Neco, *Lib. 2.* centum viginti millia Ægyptiorum, teſte Herodoto, perierunt; quarumq; veſtigia in hodiernum diem (vt mihi ij, qui illis in locis fuerunt, retulerunt) prope Sues conſpiciuntur, efficere voluerunt, vt ex Nilo fluuio in mare rubrum vel Arabicum ſinum nauigaretur. Verùm eorũ cœpta irrita fuerunt, ſicut quoq; Cleopatræ Reginæ, quæ opus arduum & ingens ibidem aggreſſa eſt. *Plutarchus in vita Antonij.* Intenderat enim per Iſthmum, qui rubrum mare ab Ægypto diſtinguit, videturq; Aſiæ & Africæ limes eſſe, quà is maximè vtroque mari arctatur, & ſtrictiſsimus CCC. ſtadiorum latitudine patet, claſſem transferre in Arabicum ſinum, cum exercitu & magna vi pecuniæ, ibiq; ſeruitute & bello euitato habitare. Sed ab Arabibus circa Petram habitantibus impedita fuit. Eodem modo Traianus, teſte Dione, foſſam aggreſſus eſt, per quam Euphratem in Tygrim deriuaret: ſimul etiam vt nauigia ponti faciendo deueheret. Sed vbi Euphratis alueum Tygri multo excelſiorem eſſe comperit, ab incepto deſtitit, veritus videlicet, ne Euphrates conuerſo in decliuiorem partem fluxu extenuaretur. Non abſimilis conatus fuit veteris Romanorum ducis, imperante Nerone; qui Moſellam atque Ararim, facta inter vtrumq; fluuium foſſa, conuertere parauit; vt copiæ per mare, dein Rhodano & Arari ſubuectæ per eam foſſam, mox fluuio Moſella in Rhenum, exin ad Oceanum decurrerent, ſublatisq; itinerum difficultatibus nauigabilia inter ſe Occidentis Septentrionisq; littora fierent. Deterruit Gracilis Belgicæ legatus, ne legiones alienæ prouinciæ inferret, ſtudiaq; Gallorum affectare diceretur; formidoloſum id Imperatori dictitans. quo plerunq; prohibentur conatus honeſti. Refert Iohannes Marius propter iuges pluuias, quæ egeſtam humum in foſſam reiecerant, inchoatum opus omiſſum fuiſſe. Hæc Ricardus *In aduerſarijs.* Dinothus ex Tacito refert. Verùm ſi quis exactiorem huius conatus deſcriptionem requirit, is reperiet eam in Belgij hiſtoria Ludouici Guicciardini. Ne autem planè priſcis & exteris exemplis inhæreamus, audiamus quoque quid noſtri Imperatores ſæpenumero conati ſint. Carolus enim Magnus perſuaſus à quibuſdam

fuit

fuit, hominum labore effici poſſe, vt à Danubio in Rhenum naui-garetur, ſi inter Rhedoneſſum & Alemanum flumina Nariſcorum, vt Auentinus memoriæ tradidit, vbi vligo paluſtris erat, foſſa duceretur, quæ nauium capax foret, in quam paluſtres aquæ ſubſidentes vtrinq; flumini committerentur. Nam Rhedoneſſus Bambergæ, inquit, Mæno, hicq; Rheno Moguntiaci miſcetur. Alemanus verò millia paſſuum octo à patria mea in Danubium profluit, iuxta oppidum Kelhaim. Fit igitur iuſſu Regis à maximo Boiorum, Francorum, Sueuorumq; numero foſſa lata trecentos pedes, longa millia paſſuum duo. Totum autumni tempus in tam præclarum opus vtileque abſumtum eſt, quod à pago ad pagum Graben / inde Vueiſſenburgium versùs tendebat. Sed inuidit fortuna labori, qui inuito cœlo cœptus erat: prodigijs, portentisq; iram ſuam natura rerum oſtendit. Immenſi aceruì frumentorum, & omnis generis granorum reperti in campis, quæ ſi pecus guſtarat, è veſtigio peribat: farina inde facta ſub manibus euaneſcebat. Noctibus auditæ ſunt voces mugientium & laſciuientium, confuſi ſtrepitus circùm ſuperiorem foſſam. Accedebant continui imbres in loco alioqui paluſtri. ideo quicquid terræ interdiu egerebatur, noctu humo relabente ſubſidebat. Huius rei quoque meminit Amoinus. Quin etiã ſimile vel maius opus inchoauit Carolus IIII. Imp. (quamuis qua ratione fieri hoc potuerit, ex ſitu loci & horum fluminum curſu colligere non poſſim) qui Vultauiam, quod flumen montis radices, in quo regia arx Pragæ ſita eſt, alluit, & Bohemici regni Metropolim interſecat, cum Danubio coniungere voluit, ſicut videre licet apud Dubrauium. Quid multis? eiuſmodi conatus, ſi non omnes, pleriq; tamen infauſti reperiuntur. Statuit enim Deus, vt Regius propheta ait, mari & fluminibus ſuos terminos, quos non tranſgredientur, & in ijs manendum conſiſtendumq; illis eſt, quàm diu illi placuerit. Id teſtatur propheta Hieremias, vbi dicit: An me non timebit populus, qui pono terminos maris arenam? Hoc ipſum oraculum Delphicum, cuius ſuprà mentionem fecimus, non ignorauit. Et recenſetur à Ruffino elegans hiſtoria, de inundatione Nili, quæ deſtructo templo Serapis, cuius ethnici iram verebantur, contigit, quã ſuprà retulimus. Hæc ita eſſe ante pluſculos annos Turcæ quoque experti ſunt, qui adductis maximis copijs militum & mancipiorum, Rha vel

Regnitz. Altmühl.

Lib. 4. annal. Boior.

De reb. Franc.

In Bohemicis hiſtorijs.

Pſalm. 103.

Cap. 5.

Lib. 2. cap. 30. Eccleſ. hiſtor.

Cap. 39.

Volgam flumen (teſte Ptolemæo, Sarmatiæ Aſiaticæ maximum, inq; mare Caſpium ſe exonerans, quod à Tartaris Elatach, ab Armenis autem Thamar appellatur) in Tanaim (qui fluuius Europam ab Aſia diuidit, & ab incolis Don, ab Italis autem Tana vocatur, inq; pontum Euxinū ſeſe effundit) perfoſſo monte altiſſimo, deriuare conati ſunt. Verùm non tantùm inedia, labore immenſo, & venenatis animalibus, in regione inculta & deſerta, impediti à cœpto opere Turci fuerunt; ſed etiam à Moſcis magna clade affecti, & tandem Tartarorum dolis in reditu circumuenti, ad internecionem deleti ſunt. Manebunt itaq; fines & termini maris, fluminumque, quos Deus poſuit, inuitis hominibus, qui fruſtra eos ſuis viribus, refragante ipſo, transferre conantur. Idipſum Ægyptij ſuis hieroglyphicis deſignare voluerunt, quum lutram & vitulum marinum eodem vinculo colligarunt. Hæc enim media ſunt animalia inter terreſtria & aquatica, vinculumq; illud oſtendunt, quo terræ applicitæ ſunt aquæ, ſuisq; coërcentur finibus. At is qui flumina & maria concluſit abyſſis ſuis, ea ad demonſtrandam ſuam omnipotentiam & iram aduerſus delinquentes nonnunquam erumpere, & inundare iubere poteſt, ſicut teſtatur diluuium vniuerſale, quod cœpit poſt conditum mundum anno CIↃ IↃCLVI. & durauit annum integrum & dies decem, ſubmerſis omnibus hominibus, & animantibus in terra, exceptis paucis qui cum Noë, diuinitus in arca conſeruati ſunt. Etenim menſe ſecundo, die menſis XVII. inundare cœperunt aquæ ſuper terram, & inſequenti menſe ſecundo, die menſis XXVII. arefacta eſt terra, anno Noë ætatis IↃCI. ſicut deſcribitur diligenter à Moiſe in Geneſi. Nec non iræ diuinæ index eſt perpetuus, euerſio Sodomæ & Gomorrhæ, vbi nunc lacus eſt, quem ſuprà deſcripſimus, quo in loco antea fuêre amœniſſima regna & ciuitates. Eodem modo Ortelius, depingens Hyberniā, de lacu Erno monet, quòd olim fons fuerit: ſed ob incolarū nefandam cum beſtijs Venerem, Deo irato, in tantam aquarū diluuiem erupiſſe, vt totum eum tractum cultiſſimum cum hominibus inundatione ſubmerſerit. Atque in rei geſtæ veritatem hodie ſereno tempore etiamnum templorum turres ſub vndis hinc inde conſpici. Terram, inquit Giraldus, tam turpium contra naturam facinorum conſciam, nō tantùm primis, ſed cunctis in poſterum habitatoribus indignam autor naturæ iudicauit.

Pierius lib. 25.

Cap. 7. & 8.

Capite 62.

In Theatro orbis Tabula X.

dicauit. Hunc lacum ſcribit Camdenus triginta millia paſs. in longitudine, quindecim in latitudine diffundi; ſiluis opacis coronatum, & adeo piſcoſum eſſe, vt piſcatores nimiam frequentiùs piſcium copiam, retiumq; rupturas potiùs quàm defectus conquerantur. Similes calamitates ex inundatione Hollandia & Friſia quoque, magna cum clade pulcherrimi agri, & internecione hominum pecorumq; non ſemel experta eſt, extantq; indicia huius rei adhuc manifeſta. *In Hibernia.*

De miro robore & fortitudine quorundam principum virorum, nec non & de Gigantibus nonnulla memoria digna.

CAPVT LXXXII.

MEMORIÆ tradidit Iulius Capitolinus & alij hiſtorici, Maximinum tyrannum interfectorem & ſucceſſorem Alexandri Seueri Imp. optimi, tanta proceritate & robore præditum fuiſſe, vt octo pedes digito videretur egreſſus: pollice ita vaſto, vt vxoris dextrocherio vteretur pro annulo. Item vt hamaxas manibus attraheret: equo ſi pugnum dediſſet, dentes ſolueret: ſi calcem, crura frangeret; lapides tophicios friaret: arbores teneriores ſcinderet. Vnde ab alijs Milo Crotoniates; ab alijs Hercules; Antæus à nonnullis vocatus eſt. Conſtat igitur eum, vt Herodianus refert, ob immanem corporis ſtaturam & militare robur ac peritiam pugnandi ad imperium aſſcitum, ob crudelitatem autem ita inuiſum plerisque fuiſſe, vt illum alij Cyclopem, alij Buſiridem, alij Scyronem, nonnulli Phalarim, multi Typhonem vel Gygem vocarent. Erat enim illi perſuaſum, vt idem Capitolinus refert, niſi crudelitate imperium non teneri. Neque enim, inquit, fuit crudelius animal in terris, omnia ſic in viribus ſuis ponens, quaſi non poſſet occidi. Deniq; quum immortalem ſe propè crederet, ob magnitudinem corporis ſui, virtutisque munus; quidam

in theatro præſente illo dicitur verſus Græcos recitaſſe, quorum hæc erat ſententia:

Et qui ab vno non poteſt occidi, à multis occiditur:
Elephas grandis eſt & occiditur:
Leo fortis eſt & occiditur:
Tigris fortis eſt, & occiditur.
Caue multos, ſi ſingulos non times.

Hoc ſanè ei accidit. Nam quum diu Aquileiam magnis viribus, ſed irrito conatu oppugnaſſet, & ideo crudelior & immanior, ferarum more, quæ vulneratæ magis exulcerantur, erga ſuos milites euaſiſſet, ab ijs vnà cum filio trucidatus eſt. De C. Mario quoque, qui, vt dicitur, ex fabro ferrario, tempore Gallieni à militibus Imperator factus eſt, memoriæ tradidit Trebellius Pollio, Nullius manus vel ad feriendum, vel ad impellendum fortiores fuiſſe, cùm in digitis neruos videretur habuiſſe, nõ venas. Nam & carra venientia digito ſalutari repuliſſe dicitur, & fortiſſimos quoſque vno digito ſic afflixiſſe, vt quaſi ligni vel ferri obtuſioris ictu percuſſi dolerent. Multa duorum digitorum alliſione contriuit. Hic vna die factus eſt Imperator, alia die viſus eſt imperare, tertia die interemtus eſt, & quidem à milite, qui eius quondam operarius in fabrili officinà fuiſſet, cum his verbis: Hic eſt gladius, quem ipſe feciſti. Huius imago in numiſmate reperta, tanquam res rara depingitur à Piſone in ſua tabula, cuius nota eſt litera N. habens talem inſcriptionem: Imperator Caius Marius Pius, Felix, Auguſtus. Poſſet igitur aliquis idem de hoc triduano Imperatore dicere, quod Cicero de Vatinio Conſule iocatus eſt, Eo nimirum Imperatore magnum oſtentum accidiſſe. nam nec brumam, nec ver, nec æſtatem fuiſſe. Sed cùm neruorum mentio facta ſit, libet paulíſper ad magis vetera exempla diuertere. Maximam virium ſubſtantiam neruos facere, certiſſimum eſſe, quantoque fuerint denſiores, tantò propenſiùs augeſcere firmitatem, Solinus affirmat. Vbi etiam ait Varronem, in relatione prodigioſæ fortitudinis annotaſſe, Tritanum Samnitem gladiatorem natura fuiſſe, qui & rectis & transuerſis neruis, non modò crate pectoris, ſed & manibus cancellatis & brachijs, omnes aduerſarios leui tactu, ac penè ſecuris congreſſibus vicerit: eiusque filium, militem Cn. Pompeij, pari modo natum, ita ſpreuiſſe hoſtem prouocantem, vt inermi eum

In hiſtoria triginta Tyrannorum.

Cap. 4.

dextra

dextra & ſuperaret, & captum digito vno in caſtra Imperatoris ſui reportaret. Milonem quoque Crotonienſem ferunt egiſſe omnia ſuper quàm homo valet. De quo etiam proditur, quòd ictu nudæ manus taurum fecerit victimam, eumque ſolidum, qua mactauerat die abſumſerit ſolus non grauatim. Sed ad recentiora reuertamur. D. Aurelianum, ſcribit Flauius Vopiſcus, ſtatura procerum, & neruis validiſsimis fuiſſe; vtiturque teſtimonio Theoclij Cæſareorum temporum ſcriptoris, Aurelianum manu ſua bello Sarmatico vna die quadraginta & octo interfeciſſe. Plurimis autem & diuerſis diebus vltra nongentos quinquaginta, adeo vt etiam baliſtea pueri & ſaltatiunculas in Aurelianum tales componerent, quibus diebus feſtis militariter ſaltitarent: Mille, mille, mille, mille, mille, mille decollauimus: Vnus homo mille, mille, mille, mille decollauimus. Mille, mille, mille viuat, qui mille, mille occidit. Tantum vini habet nemo, quantũ fudit ſanguinis. Item apud Maguntiacum tribunus legionis ſextæ Gallicanæ Francos irruentes, quum vagarentur per totam Galliam, ſic afflixit, vt trecentos ex his captos, ſeptingentis interemptis, ſub corona vendiderit. Vnde iterum de eo facta eſt cantilena: Mille Francos, mille Sarmatas ſemel occidimus. Mille, mille, mille, mille, mille Perſas quærimus. Similes gratulationes & cantilenæ in laudes heroum, hoſtibus deuictis, in ſacris literis paſſim extant, ſicut de Saulo & Dauide alijsque legimus. Vt autem omittamus, quod de Gigantibus & heroum priſcorum monſtroſis viribus, videlicet Sigonotho, Goffredo dentato, Amadiſio, eiusque fratribus, Item de Orlando, Rugiero, Rodomonte, Sigfrido corneo, Vuolfardo, Ilſungo monacho, & de alijs multis, nec non & de feminis militaribus, Bradamante & Marfiſa, plerunq; ex vaniſſimis figmentis paſsim decantatum eſt, & ad noſtratia & minus fabuloſa exempla veniamus; Mihi ſanè præ cæteris memorabile viſum eſt id, quod ſcribitur de fortiſsimo heroë Georgio Caſtrioto, partis Albaniæ Principe, quem Turci propter magnitudinem rerum geſtarum Iſchenderbegum, hoc eſt Dominum Alexandrum appellarunt. Alexandria enim hodie Turcis Iſchendrie eſt, ſicut à Leunclauio noſtro notatur. *In pandectis Turcicis.* Eius res geſtas peculiari libro deſcripſit Marinus Barletius Scodrenſis, quem poſtea ex lingua latina in vernaculam noſtram tranſtulit Iohannes Pinicianus, & præcipuas attigit

git Paulus Iouius in elogijs illuſtrium virorum, vbi recenſet, Eum nunquam detrectaſſe pugnam, nunquam hoſti terga vertiſſe, nullo vnquam in diſcrimine metu occupatum, nunquàm vulneratum, niſi leui ſemel ſagitta in crure fuiſſe, cùm tamen contra duos potentiſsimos Imperatores Turcicos, Amurathen & Mahometen, perpetua bella geſſerit, & non ſolùm ipſorum impetus ſuſtinuerit, ſed ſeptem eorum clariſsimos duces è purpuratorum Baſſarum ordine acie deuicerit, & caſtris exuerit. Hunc Caſtriotum, addit Iouius, ſupra duo homiuum, vel vt Barletius ſcribit, tria millia, barbarorum pręſertim diuerſis in prælijs, ſua manu interfeciſſe, quando ſingulis tantùm ictibus ſingulos, qui congreſsi eſſent, conficere eſſet ſolitus, quòd prægrandi, ponderoſoque acinace tam validè quàm peritè vteretur, quo medios hoſtes ad vmbilicum proſcindere, transuerſos diuidere ſoleret, & ſæpè per ceruices integros cum humeris brachiorum artus, facilè detruncaret. Quorum immanium vulnerum truculentiam hoſtes, qui ex prælijs euaſiſſent, quum Bizantij in aula, admirantibus cunctis enarrarent; Mahometes ipſe, illum potentis dextræ, inuſitatæque violentiæ gladium videre cupiuit, impetrauitque facilè à Georgio, vt ſibi Byzantium mitteretur. talem namque eius eſſe temperaturam prædicabant, vt eius ictum nulla vel ferrea corporum munimenta ſuſtinerent. Tanta autem inuſitatæ virtutis eius viri fama erat, vt Turcæ poſt mortem eius, potiti ferè Epiro, ſepulchrũ ipſius apud Liſſum quæritarent, admirabundique vsque adeo piè venerarentur, vt ſuperſtitioſi homines eruta demum ſepulchro tanti herois oſſa, religiosè deriperent, quum quisque ſe bello inuictum, tutumque fore crederet, ſi fruſtulum ex oſsibus reliquijsq; inuictiſsimi imperatoris in amuleto ceruicibus ſuſpenſum, iturus in prælium geſtaret. Hactenus Iouius. Dignum autem de illo memoratu refert idem Barletius de eius vita & geſtis, quòd inituro prælium, vel in ipſo etiam ardore, præter cetera mirabilia mutati vultus ſigna, labrum inferius ſcindi ſolitum ſit, cum copia multa ſanguinis, quod etiam nedum in bellicis rebus, ſed ciuilibus quoque negocijs frequenter viſum, quum præter modum excanduiſſet. Extinctus hic fortiſsimus heros eſt tandem febri, ætatis ſuæ anno LXIII. qui plerunque magnis viris fatalis eſſe ſolet, imperij XXIIII, poſt natum CHRISTVM M CCCC LXVI. die Ian. XXVII. Huc referri poteſt,

Lib. 8.

teſt, quod Thomas Fazelli de Galeatio, ſiue Galeoto Bardaſino Catanenſi memoriæ tradidit, Eum videlicet ſingularibus naturæ incrementis euectum admirabili corporis magnitudine eò proceritatis exceſsiſſe, vt communem hominum ſtaturam verticesque humeris ſuperaret: cuius robuſtis ac teretibus membris, vniuerſæque corporis magnitudini par virium robur habitusque adeo reſpondebant, vt tota eius compago exactiſsimo naturæ ingenio exculta elaborataque eſſe videretur. Igitur haſtæ, lapidisque iactu, lancea, ſaltuque omnem hominem facilè vincebat. Membrorum quoque robori ingens animi decus affuit. Equo ac pede bellator acerrimus. Neque illi ſitus, quo minùs fortitudinis ſuæ experientiam ederet, officere potuit. Armatura enim graui armatus, galeatusque humi ſtans, ſiniſtra ephippium, dextra haſtam militarem tenens ſtrenuo ſaltu equum inſiliebat. Grandi etiam ſtatura equum abſq; freno velociter currentem inſidens, cruribus coxisq; ſiſtebat. Aſinum præterea magna lignorũ congerie, ſiue quocunq; alio onere grauem, manibus è terra extollebat. Duos præterea ex robuſtiſsimis ſimul aggrediebatur, dumq; alterũ attrectaret, alterũ genibus compreſſum vrgebat, nec antea deſiſtebat, quàm priùs hunc, deinde illũ pedibus ſubijciendo, amborum manus poſt terga vinciret. Is, quum Plumbinum Florentinorum eo tempore oppidum, ab Alfonſo Aragoniæ & Siciliæ Rege obſideretur, à tribus hoſtium equitibus petitus, vnum ex eis gladij capulo ſeminecem equo excuſsit; alterum citato equo medium amplexus, è ſella extractum humi proſtrauit; tertiũ cubito grauiter percuſſum in fugam vertit. Singulari certamine quater præliatus, bis in Italia, bis in Gallia Tranſalpina, toties victor euaſit. Eodem modo in Cl. Marij Aretij Siciliæ Chorographia legimus, Galeoctum Bardaxim Catinenſem patritium, ad Gigantis prope ſtaturam acceſsiſſe, humanique corporis noſtræ ætatis vires exceſsiſſe. Is, inquit, vt multi qui eum viderunt, referunt, aſinum lignis oneratum manibus à terra ſubleuabat, equumque abſque freno velociter currentem, transuerſum lignum amplexus coxis cruribusque ſiſtebat. Quin etiam Tamerlanem Scytharum Imperatorem ferunt corpore ingenti, validisque neruis adeò firmo lacertoſoq; fuiſſe, vt Scythici arcus ingentis chordam, quod paucisſimis præſtare licebat, vltra aurem extenderet, cupreumque mortarium pro ſcopo ſagittarijs

Lib. 3. cap. 1. de reb. Sicul. prior. decad.

in ludo propoſitum, emiſſæ arundinis ſpiculo perfoderet. Simile aliquid legitur apud Herodotum de Æthiopum Rege, qui Macrobij appellantur. Quali robore & fortitudine noſtrorũ patrum memoria Georgius Fronsbergius Baro in Mindelhaim fuerit prædituſ, multi adhuc norunt. Et extat hac de re peculiaris quoq; liber, continens eius res geſtas, in noſtra vernacula lingua conſcriptus. Etſi autem idem Iouius in illũ tanquam hoſtem pontificis aculeos orationis intendit, tamẽ prædicat tandem eius fortitudinem & robur. Poſtquam enim recenſuit, quàm vtilem operam Carolo V. ſæpiùs, præſertim in pugna ad Biccocam, & prælio Ticinenſi, in quo Rex Franciſcus captus eſt, nauauerit, vtpote qui iuſto prelio quindecies, extraordinaria verò acie ſupra vicies, vt fertur, dimicauerit; Fuit, inquit, Georgius membrorum robore vsque adeo validus, vt extento tantùm medio dextræ manus digito, validiſsimum quenq; firmo innixum veſtigio facilè dimoueret; prætercurrentem equum, arrepto freno, ſiſteret; tormentumque murale ſolus, innitens humero, quò vellet, propelleret; in itinere faciundo libenter abdicaret equum, & pedibus gregariorum militum & iuuenum iuſtos paſſus anteiret. Simili robore & viribus corporis, coniuncta magnitudine animi, & ſingulari prudentia excelluiſſe generoſum Baronem Iohannem Schuuarzebergium Francum, non ſemel audiui à parente meo, qui familiariter cũ illo ſæpè verſatus eſt. Aiebat enim, ſe aliquoties obſeruaſſe, quòd articuli manuum exteriores quaſi neruei, & velut cornei apparuerint. Porrò vulgatam rem fuiſſe, reſtem eum ſatis firmam (quas nos nummularias vocamus) facilè rupiſſe; ferrum, quod ſoleis equorum impingi ſolet, nullo negocio flectere potuiſſe. Eiuſdem roboris fuit Potocoua Polonus fortiſſimus Coſacorũ dux; qui tanquam fœdifragus & pacis violator, in comitijs Varſouienſibus, vrgente Zauſio vel legato Turcico, permiſſũ Regis Poloniæ Stephani ſuperioribus annis capite plexus eſt. Tantum enim in hoc Potocoua robur erat, vt equorum ſoleas ferreas, etiam recentes, nullo negocio manibus inſtar chartæ, vel alterius rei fragilis, rumperet, vt Leonclauius noſter notauit. Perhibetur etiam Neithartum Fuchſum in Burchpraipach, nobilem Francum (qui in bello, quod geſſit Albertus Dux Saxoniæ contra Phriſios, admirabilia facinora fortitudinis edidit, tandemq; inſidijs ab incolis, qui illum vernacula lingua

In ſupplem. annal. Turcicor.

lingua, non aliter quàm Grotte foſſe, hoc eſt grandem vulpem nominarunt, exceptus & interfectus eſt) inuſitatæ magnitudinis & roboris fuiſſe, cuius ocreas inter alia parens meus piæ memoriæ vidit apud VVilhelmum illius fratrem, quas ſibi, quum eſſet mediocriter procerus, vsque ad axillas attigiſſe aiebat. De quibus ita ille tum luſit:

Germani exuuias equitis pace inclyti & armis,
Quiq; habuit veteris grandia membra ſtatus,
Vidimus hac arca, aſt ipſum trux Phriſia bello,
Secli eſſent priſci ne monumenta, tulit.

Reinerus Reineccius quoque ſcribit, in monumentis Brandeburgicis ſua ætate inuenta fuiſſe oſſa tam grandia, vt tibiæ attingerent coxendicem hominis mediocris ſtaturæ. Hinc apparet, quòd noſtra ætas & natio etiam tales viros produxerit, quos fortitudine & robore cum veteribus conferre licet. Immò ne vnus quidem ex omnibus quorum mentionem fecimus comparari poteſt, cum Ænothero gigante ex Durgia pago Sueuiæ orto, qui ſub Carolo Magno militauit, & hoſtes in modum fœni demetere, atque in morem auicularum haſta veluti cuſpide fixos, humeris ſuſpendere ſolitus fuit, Si modò vera ſunt, quæ de illo Auentin. refert. Etſi autem me non fugit, nonnullos Rolando filio Bertæ ſororis Caroli Magni, qui perfidia Vaſconum à Saracenis exercitu eius profligato, nimia defatigatione & ſiti extinctus dicitur, molem inuſitatam corporis aſſcribere, idq; probare velle ſtatuis armatis, quæ inſtar Gigantum in Saxonicis ciuitatibus, pro ſigno libertatis, paſſim in foro conſpiciuntur, & hodierno die Rolandi vocantur: tamen à fide dignis non ſemel audiui, Franciſcum I. Regem Galliarum, monumentum eius, cupiditate cognoſcendi an vera eſſent, quæ de illo ſpargerentur, aperiri iuſſiſſe; oſſaque eius vnà cum arcu, putrida, verùm panopliam & arma, licet ærugine obducta, integra tamen reperta fuiſſe. Hæc Regem induiſſe, quæ ita ſuis artubus conuenientia fuerint, vt manifeſtò apparuerit Rolandũ, Regem Franciſcum non multùm ſtatura corporis ſuperaſſe. Notum autem eſt hunc Regem, licet procerus fuerit, tamen virilem ſtaturam nõ admodum exceſſiſſe. Sanè in vrbe Vangionum, alijsque ciuitatibus ad Rhenum, paſſim oſtenduntur oſſa publicis in locis, quæ dicuntur fuiſſe priſcorum heroum. Verùm vtrùm piſcium ea ſint, an hominum

In vita Hugonis Marchionis Brandeburgenſis.

Lib. 4.

minum, dubitare multos audiui. In Italia quoque Puteolis vidimus oſſa ſtupendæ magnitudinis, cum hac inſcriptione, cuius autor perhibetur Pomponius Lætus:

Huc quicunque venis ſtupefactus ad oſſa Gigantum,
Diſce cur Hetruſco ſint tumulata ſolo.
Tempore quo domitis iam victor agebat Iberis
Alcides, captum longa per arua, pecus;
Colle Dicæarcho clauaq; arcuq; Typhones
Expulit, & ceßit noxia turba deo.
Hydruntum petijt pars, & pars altera Thuſcos,
Interijt victus terror vterque loco.
Hinc bona poſteritas immania corpora ſeruat,
Et tales mundo teſtificatur auos.

Huc non incommodè referri poſſet narratio Hamonis Eremitæ Ægyptij de multis ſtupendis rebus, ſicut à Franciſco Patritio recenſetur, ſi non potiùs ſapientiam illam fabuloſam Ægyptiorum, quàm veram pietatem redoleret. Inter alia autem, inquit, iſtud adhuc memoriæ proditum conſeruamus, quòd in primo annorum ambitu homines fuerunt vſque adeo grandi corpore, vt pedibus in terram nixi capita inter ſidera conderent, & Emephimos fuiſſe appellatos; atque ſecutos deinde alios annorum ſucceſſu Phtaimos nomine, paulo minores, ſed qui tamen capitibus nubila contingerent; quos alij itidem grandes poſtea ſecuti ſunt, in Ægypto Gygini nuncupati. vos puto gigantes appellatis, cuiusmodi certè vſque ad Noachi tempora durarunt, & vt erant grandi corpore, ita etiam per multos annos ſani incolumesque viuebant. Sed à diluuio cœpêre omnia in peius ruere, cùm in ceteris rebus, tum maximè in ijs, quæ artes atque virtutem concernunt. &c. Concedamus autem iſta præter fidem & hyperbolica eſſe, attamen mira ſunt, & ab his non multum diuerſa, quæ Thom. Fazelli, de gigantibus eorumque origine, & quàm multa ſtupendæ magnitudinis corpora & oſſa in Sicilia reperta ſint, tanquam αὐτόπτης ſcribit. Ad illũ remitto ſtudioſum lectorem (ne in reprehenſionem nonnullorum incurram, me inſolitis, & quæ fabulas redoleant, delectari) vbi adiuncto peculiari libro Iohan. Caſsionis de Gigantibus multa reperiet mirabilia, & lectu digna. In Britañia vel Anglia olim quoq; Gigantes fuiſſe, teſtantur verſus, quos Camdenus ex antiquo poëta ita refert.

Dialog. 3. de hiſtor.

De rebus Siculis prioris decad. lib. 1. cap. 6. & cap. 1. lib. 1. poſter. decad.

—Titani-

——————— Titanibus illa
Sed paucis famuloſa domus, quibus vda ferarum
Terga dabant veſtes; cruor hauſtus; pocula trunci;
Antra lares; dumeta thoros; cœnacula rupes;
Præda cibos; raptus Venerem; ſpectacula cædes;
Imperium vires, animus, furor; impetus arma;
Mortem pugna; ſepulchra rubus: monſtriſq; gemebat
Monticola tellus; ſed eorum plurima tractus
Pars erat occidui, terror maiorq; premebat
Te furor, extremum Zephiri Cornubia limen.

Eodem modo in ſacris literis, vtpote in Genes. Num. Deuter. Iehoſua, Iudic. Samuel. & Paralip. alijſque locis legimus, & ante & poſt diluuium Gigantes immanes fuiſſe; Inter quos Goliath, qui à Dauide inermi, funda ſua, adiutore Deo, interfectus fuit, non poſtremus recenſetur. eius moles & robur ex armis ſuis cognoſci poteſt. Habuit enim loricam quinq; millium ſiclorum ponderis, lanceam verò inſtar iugi textorij, & in haſta ferrum ſeu cuſpidem ſexcentorum ſiclorum, vt facilè credi poſſit, ſicut in libris Samuelis videmus, eum ſex cubitorum cum palmo fuiſſe. Cubitus verò, ſi rationem Græcorum ſequamur, duos pedes habet; ſin verò Latinorum, ſeſquipedem, vt diligenter obſeruauit Petrus Martyr. Ob hanc eius immanem corporis molem, quæ à Dauide mediocris ſtaturæ iuuene, vnico ictu lapidis proſtrata fuit, ni fallor, ſcribit Philo Iudæus, Dauidem ei moribundo monſtraſſe angelum Domini Ceruihelem præpoſitum ſuper virtutem, ſibi aſſiſtentem. Quo conſpecto dixiſſe Goliathum (quem ibi Goliam nominat) Non ſolus occidiſti me, ſed qui tecum erat, cuius ſpecies non eſt ſicut ſpecies hominis. Demonſtrare quoq; ibidem Philo conatur, Dauidem & Goliam fuiſſe conſobrinos. Sed ſit fides penès autorem. Conijcimus præterea Ogi Regis Baſan ingentem molem corporis ex eius lecto, qui, quum ferreus eſſet, nouem cubitos longitudinis habuit. Sic Iſraëlitæ, vt eorum exploratores referunt, collati cum Anachim locuſtæ videbantur. Ceterùm quòd dicitur, ex filijs Dei, id eſt piorum Patriarcharum, & filijs hominum, id eſt ex impia poſteritate Caini, natos fuiſſe gigantes, vt vulgata verſio habet; hi in hebræa lingua Nephilim vocantur, quæ vox perinde ſonat, ac ſi dicas, apoſtatas vel defectores, qui à Deo & ſancta pa-

In lib. Iudic. cap. 1. & 6.

In biblicis antiquitatibus.

Genes. 6.

trum traditione, Eccleſiaq; Dei vera deficientes, & corruptiſſimis ſuis obſequentes affectibus, nefanda quæuis patrare contra Deum & omnem æquitatem auſi ſunt facinora. Vt enim vxores impiæ maritos ſuos à pietate ad impietatem abſtraxerunt; ita & liberos impia educatione prorſus corruperunt, vt hi tandem nullam amplius religionem habuerint. Hæc piè & accuratè obſeruauit Bullingerus. Apud Ethnicos quoque, vt idem Martyr ex Philoſtrato aliijsq; collegit, miranda, & quæ fidem quorundam opinione vincant, legimus. Viſum ſcilicet Gigantis cuiuſdam cadauer XXX. cubitorum, alterum XXII. & aliud quoddam XII. Et Auguſtinus dicit ſe vidiſſe in littore Vticenſi molarem dentem adeo magnum, vt diſſectus ad formam & magnitudinem vſitatorum noſtra ætate dentium, centuplo maior facilè iudicari potuerit. Ibi etiam talia fuiſſe antiquitùs permulta hominum corpora, ex Virgilij carminibus demonſtrat, vbi Turnum induxit è terra ſaxum adeo ingens ſuſtuliſſe, ac in Æneam vibraſſe, vt

In epitome tẽporum. *In lib. Iudicũ.* *Lib.15. de ciuitate Dei cap.9.* *Lib.12. Aeneid.*

Vix illud lecti bis ſex ceruice ſubirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Quem locum ex Homero expreſsit. Plinius quoq; ait in Creta, dum terræmotu quidam mons diſrumperetur, cadauer quadraginta ſex cubitorũ ſtans fuiſſe repertum, quod alij Orionis, alij Cethi fuiſſe crediderunt. Oreſtis etiam corpus, oraculi iuſſu effoſſum, cubitorum ſeptem fuiſſe hiſtorici tradunt. Auguſtinus autẽ libro modò adducto hanc reddit cauſam, Deum quoſdam interdum homines tam vaſtis corporibus naſci voluiſſe, vt nobis videlicet teſtatum relinqueretur, tàm pulchritudinem corporũ, quàm etiam ſtaturæ magnitudinem viresq; carnis, non eſſe in bonis præcipuis ponenda, cùm ea non minùs impijs quàm pijs ſint communia. Ceterùm Gigantes non fuiſſe adiutos immani ſtatura quicquam ad ſalutem, teſtatur Baruch propheta. Vbi ſunt Gigantes, inquit, à ſeculo, viri famoſi, bellorum periti: non hos elegit Dominus, neq; viam illis ſcientiæ dedit, ſed interierunt, quia non habuerunt ſapientiam. Et habemus multa in ſacris literis paſſim exempla, Gigantes fretos proprio robore & viribus, nec non & pulchritudine atque amplitudine immanium corporum, propter ſuperbiam, faſtum & violentiam à Deo reiectos & extirpatos fuiſſe. Hoc etiam poëtæ olim innuere voluerunt, vbi finxerunt Cyclopes, Titanas, aliosq;

Iliad. 6. *Lib. 7.* *Cap. 23.* *Cap. 3.*

alioſq; Gigantes ad Phlægram, Iouis fulminibus extinctos. Reliqua & non vulgaria, vt paulo antè diximus, ſtudioſus lector ex Fazello & Caſſione petere poterit.

Veſper Siculus, & de alijs lanienis improuiſis.

Capvt lxxxiii.

Regnante Carolo Andegauienſi, poſt natum Chriſtum, Anno m.cc.lxxxi. in vtraque Sicilia, eius milites præſidiarij, Galli omnes, propter ipſorum, vt fertur, libidinem & rapinas, Siculis ita exoſi fuerunt, vt nihil aliud cogitarent, quàm quo pacto ſeſe vindicare, & iugum ipſorum à ceruicibus excutere poſſent. In hac re præ cęteris ſtrenuus ſeduluſq; fuit Iohannes à Prochyta, vir nobilis, & qui Manfredo Rege, dominus eius inſulæ fuerat, vt Paulus Æmilius, vel vt Collenucius vult, Regis Manfredi Medicus, & ab eo Procula appellatur. Hic, quum eius vxorem Galli, vt Petrarcha refert, violaſſent, ira & vindictæ cupiditate inſtigatus, nec non fretus benignitate & familiaritate præcipuorum principum, & nobilium virorum in Sicilia, eorundem ope & auxilio mirifica conſilia agitare cœpit, quibus Gallos illos irretire, & in inſidias præcipitare, immò ipſorum nomen funditus extirpare poſſet. Ob hanc cauſſam primò profectus eſt Conſtantinopolim ad Imp. Michaëlem Palæologum, eiq; conatus & inſidias Caroli contra ipſum, vel fictas, vel veras indicauit, donec perſuaſus fuit, omnes eius actiones eò ſpectare, qua ratione Græcorum animos ab Imperatore vel abalienare, vel ſeditionem aliquam contra illum excitare poſſet. His veluti fundamentis iactis, ad Petrum Regem Aragoniæ in Cataloniam ſe contulit, huic enim erat nupta Conſtantia, ſoror Regis Manfredi; eique detexit quid moliretur contra Gallos, promittens ſimul communi nomine Siculorum, ſi res proſperè ſuccederet, eum ad regni Siciliæ moderamen vnanimi conſenſu procerum, vocatum iri: cùm præſertim eius coniux hæres legitima, & non proximior adeſſet. Omnibus autem illis non contentus, ſemel atq; iterum Romam ad Papam Nico-

Lib. 7. de rebus geſtis Francor.

Nicolaum III. venit, cui multis rationibus ſuaſit, & tandem perſuaſit, vt promitteret, ſi Galli ex Sicilia expellerentur, vel delerentur, ſe Regi Petro, nomine coniugis ſuæ, inueſtituram regni Siciliæ conceſſurum. Iſta omnia tanta taciturnitate, & occulta calliditate, & quidem octodecim menſibus peracta ſunt, vt deinceps omnibus mirum atq; inſolitum fuerit, qua ratione tam ardua & difficilia conſilia inter tot & diuerſos homines, variasq; nationes agitata, tamdiu ſuppreſſa fuerint, & non emanarint. Teſſera autem vel ſymbolum huius cruentæ tragœdiæ fuit, Quando ipſo die, vel vt alij volunt, tertia feria Paſchatis, hora pomeridiana ſolita ſignum campanis ad veſpertinas preces (ſicut ſingulis, præſertim diebus feſtis maiore ſolennitate conſuetum eſt) daretur; confeſtim omnes, qui arma ferre poſſent, facto vnanimi impetu, coniunctis viribus concurrere debere in toto regno Siciliæ, ad delendos Gallos. Dato conſcijs hoc ſigno, deſtinata hora in tota Sicilia ſubitò, & veluti vno momento in diuerſis locis conclamatum fuit ad arma, & Galli improuiſa re, & tam celeberrimo feſto, pleriq; inermes, ex omnibus inſulæ angulis concurſu multitudinis efferatæ extracti, ita oppreſſi, & ad vnum omnes occiſi ſunt, vt feminis etiam grauidis, & infantibus (ne reliquiæ Gallorum, vel vt Hebræorum prouerbium eſt, ne mingens ad parietem ſupereſſet) non parceretur. Tradunt autem autores, Siculos in illa laniena tam auidos ſanguinis Gallici fuiſſe, vt ex tot millibus (Fulgoſius enim ſcribit VIII. millia Gallorum militum interfecta fuiſſe) non habita ratione ſexus, aut ætatis, ne vnus quidem euaſerit, præter paucos, qui in munita arce Sperlinga ſe tutati ſunt. qui tamen omnes paulo pòſt deficiente commeatu, obſeſſis omnibus itineribus, inedia perierunt. Ob eam rem poſtea, quaſi notæ nomine ſupra portam inſculptum eſſe ferunt:

Quod Siculis placuit ſolùm Sperlinga negauit.

De reb. Sicul. poſterior. decad. lib. 8. Scribit autem Fazellus ſuo tempore Panormi in æde diuorũ Coſmæ & Damiani, alijsq; vicinis ſacellis, ex hac cæde Francorum cadauerum oſſiumq; congeries, ſtruesq; maximas extitiſſe. Is nuncius Romam ad Carolum delatus, eius animum mirificè turbauit, vnde vocem illam protulit, quam Ricordanus, & Franciſcus Malaſpinus illius ætatis hiſtorici, ſicut à Papirio Maſſono citantur, *Lib. 3. annal. Francor.* memoriæ mandarunt: QVANDO FORTVNAM MIHI ADVERSAM

VERSAM ESSE VIS DEVS, FACITO VT SENSIM AMITTAM, QVÆ BREVI TEMPORIS SPACIO PARTA SVNT. Hoc etiam illi accidit. Etenim, licet omnes & extremos conatus adhiberet: tamen neq; ſuis neque alienis viribus Siciliam recuperare potuit, fortunam indies magis magisq; aduerſam expertus, quæ vbi alumnos ſemel deſeruit, nullis artibus reuocari conſueuit. Fuit autem alioquin Carolus, vir non acri modò ingenio ad prudenter cogitandum; ſed etiam ea quæ decreuiſſet, ſtrenuè exequebatur, & animi vigore, præſtantiq; ſapientia maiores ſuos longo interuallo ſuperabat. Paulus autem Æmilius eandem hiſtoriam *Lib. 7.* ita recenſet: Rei nefariæ coniuratio, anno eius ſeculi octogeſimo primo, ſanctis diebus facta; ſanctiſſimo omnium anni tempore ſcelus admiſſum: Dies Domino reſurgenti feſtus, quum ex templorū turribus campanæ ſonitu conſuetudine quotidiana ſignum ad veſpertinos hymnos daretur, ater funeſtusque Francis factus. Tota inſula cædes inermium, nihil timentium, incautorumque Francorum vno temporis veſtigio fœdè facta. Paulò poſt inquit: Defectio Siculorum, vt frequentior fama prodit, à me commemorata eſt: ſed ſunt non contemnendi autores, conſternationis initium à Panormitanis ortum: quum die ſanctæ reſurrectionis ad templum, quod ad montem Regium, tertio à Panormo lapide abeſt, religionis cauſſa, promiſcuè conueniretur; Francos per cauſſam ſcrutandi, ſi quis cum telo eſſet, etiam matronas virginesque excutere, licentiusq; pertentare ſinus, tractareq; cœpiſſe. Ea ex re ira viris mota, primùm lapidationem factam: mox ex vrbe arma correpta, & Francos cæſos. Hac continuò fama Siciliam totam peruagante, à nullo Franco vſquam temperatum. Quum ad Pontificem de hac conſternatione ageretur, à Panormitanis miſſos ad eum viros ſanctos, qui ad pedes illius ſtrati, veluti pro ara hoſtiaq; Chriſtum agnum Dei ſalutantes, illa etiam ex altaris myſterijs verba ſupplices effarentur: *Qui tollis peccata mundi, miſerere noſtri.* iterum: *Qui tollis peccata mundi, miſerere noſtri.* Tertiùm: *Qui tollis peccata mundi, da nobis pacem.* Pontificem reſpondiſſe, Panormitanos agere, quod feciſſent, qui quum Chriſtum pulſarent, eundem Regem Iudæorum ſalutabant: re hoſtes; fando ſaluere iubentes. Hæc Æmylius. Igitur expulſis & deletis ex Sicilia hoc cruento aſtu Gallis vniuerſis, Petro Aragoniæ Regi, eiusque con-

iugi Conſtantiæ, vtpote legitimæ hæredi regnum Siciliæ reſtitutum eſt. Hinc ortum eſt prouerbium de veſperis Siculis, quod paſſim nunc in ore eſt, propter *Matineé Pariſiennes*, ſicut Gallicè vocantur, in quibus, alijs tamen de cauſſis, tantum Chriſtiani ſanguinis, ab ijs qui Chriſtianiſſimi perhiberi volunt, effuſum eſt, vt paſſim riuuli eius in plateis fluerent. Quin immò tam diu in vtrumque ſexum ſæuitum eſt, quoad publica & nobiliſſima flumina repleta cadaueribus & atrata ſanguine conſpecta ſint, ita vt accolis etiam longè diſſitis, vſus aquæ ad potum aliasque res neceſſarias, nec non & eſus piſcium humana carne ſaginatorum, magna cum execratione crudelitatis, & inauditæ carnificinæ, aliquantiſper exoſus & inutilis fuerit. Agathias tradit olim Francos à Narſete ita in prælio ad internecionem vſque cæſos eſſe, vt circa Capuam campi cruore & ſanie inundarint, & proximum flumen exceſſerit ripas, quia vltrà quàm ferre poſſet hoſtium cadaueribus repleretur: Ideoq; ibi in Caſilini fluminis ripa talem inſcriptioné in lapide factam eſſe: AQVAS CASILINI FLVMINIS MORTVIS GRAVATAS SVSCEPIT TYRRHENI MARIS LITTVS. QVANDO FRANCORVM GENTEM OCCIDIT AVSONIVS ENSIS VBI MISERO HÆC GESSIT MOREM BVLTINO. FELIX ETIAM ISTE FLVCTVS ET ERIT BARBARICO PRO TROPHÆO DIVTINE ERVCTANS SANGVINEM. Hæc autem cædes in iuſta acie contigit Francis ab externo hoſte, ideoque trophæum victoribus, ſicut & olim, teſte Thucydide, & deinceps vſitatum fuit, ſtatuere pro libito licuit. Verùm recens laniena Lutetiana, & alibi paſſim in toto regno Galliæ, cuius mentionem fecimus, ſub prætextu nuptiarum, & quidem in eos, qui ab omni fraude inſidijsque, fidentes ſolenni fidei regiæ, in lectis ſecuri quieſcebant (ſiquidem verum eſt prouerbium Gallicum: *Qu' il aiſe a tromper qui a nul mal ne penſe.* vnde experientia teſtatur, quòd nemo celeriùs opprimatur, quàm qui nihil timet: & frequentiſſimum initium calamitatis ſit ſecuritas) perpetrata eſt: & ab ijs, qui veluti ſibiipſis dextram ſuam ſiniſtra abſciderunt. Non ſecus ac olim Macedoniæ accidit. Ea enim, vt Iuſtin. deplorat, in duas partes diſcurrentibus ducibus, in ſua viſcera armabatur, ferrumque ab hoſtili bello in ciuilem ſanguinem vertebat, exemplo furentium manus ac membra ſua ipſa cæſura. O rem

Lib. 2. De bello Gothico.

Lib. 13.

rem cùm viſu crudelem, tum auditu nefariam! cuius labem nullus Oceanus poſsit eluere. Simile aliquod propemodum Veſperis Siculis accidit olim, vt veteres hiſtorias recentioribus conferamus, quum aſtu Mithridatis multa millia Romanorum in Aſia ex improuiſo, diuerſis in locis ſimul necata eſſent. Miſit enim literas ad vrbes regio ſigillo munitas: iuſsitque vno die mandata exequi, ne qui re præcognita ſibi cauerent. Pręmia inſuper non ipſis tantùm interfectoribus, ſed & populis apud quos cæderentur, pro numero cæſorum propoſuit, contraque magnas pœnas comminatus eſt ijs, qui illis peperciſſent. Eodem modo, teſte Herodiano, Parthis improuiſa clades ab Antonino Caracalla ſub prætextu nuptiarum, dum immemor iurisiurandi præſtiti, eos inermes & ſecuros, vtpote nouum ſponſum excepturos, cum parato exercitu inuaderet, magna cum ipſorum indignatione & deteſtatione periurij, accidit. Qui etiam non quieuerunt, donec collectis viribus, recuperatis captiuis & rebus ademtis, Romanos ad iniquas pacis conditiones adigerent. Sed recentior eſt inopinata & miſerabilis cædes & exitium Equitum & ordinis vniuerſi Templariorum, qui licet hæreſeos, auerſæ libidinis, contemtæ crucis, læſæ maieſtatis, aliorumque nefandorum criminum & flagitiorum accuſarentur, quæ à Gaguino recenſentur: tamen eos Regem Philippum Pulchrum, falſis aulicorum perſuaſionibus, & ſpe lucri, fictisque criminationibus, inſtigante Clemente V. Pontifice Romano, inductum, inſontes accuſaſſe, & ſupplicium de illis ſumſiſſe, plerique tradunt. Inter hos Papirius Maſſonus ſuam narrationem de hac re ita concludit: Quid hîc lectores dicturi ſunt? Regem illum certè impium, pontificem inclementem fateantur neceſſe eſt. mitiorem enim ſententiam dicere non poſsint. Paulus Æmilius autem, vbi huius rei mentionem facit, Sunt non obſcuri autores, inquit, Iacobum Burgundionem ordinis principem, quum productus ad ſupplicium, circumfuſa ingenti multitudine, dum pyra extruitur, ſtaret, propoſita vitæ ſpe ac impunitate, ſi quæ in cuſtodia faſſus de ſe ſuisque eſſet, nunc quoque confeſſus veniam publicè peteret, huiuſmodi verba feciſſe: Ego » nunc ſupremis rebus meis, quum locum mendacio dari nefas ſit, » ex animo vereque fateor, me ingens in me meosque ſcelus con- » ſciſſe, vltimaque ſupplicia cum ſummo cruciatu promeritum, » qui

Florus in epitome ſuper LXXVIII. librū Liuij & Suidas in hiſtoricis.

Lib. 7. cap. 5. hiſtor. Franc.

Lib. 8. de rebus geſtis Franc.

„ qui in gratiam, quorum minimè decuit, dulcedineque vitæ, fla-
„ gitia impia ſceleraque ad tormenta ementitus ſum in ordinem
„ meum, de religione Chriſtiana optimè meritum. Nec mihi nunc
„ vita opus eſt precaria, & nouo ſuper vetus mendacio retenta.
Exin rogo impoſitum, ac admoto paulatim igne primoribus pedibus, ad exprimendam ſcelerum confeſsionem, ne tunc quidem, quum reliquo corpore depaſto, vitalia fædo nidore torrerentur, ab huius orationis conſtantia deſciuiſſe, aut mutatæ mentis vllam ſignificationem præbuiſſe, neque ipſum, neque duos cum ipſo ſupplicio affectos nobiliſsimos eius ordinis viros, quorum alter eſſet Delphini Allobrogis frater. Factum hoc eſt, vt dixi, Clemente V. Pontifice Romano, quum vniuerſus ille ordo Equitum, Anno MCCCXI. in concilio Viennenſi condemnatus, & neci deſtinatus fuiſſet. Non mitiorem lanienam, ſed multo atrociorem Amanus, excæcatus ambitione, odio, vindictæque cupiditate machinatus eſt, parumque abfuit, quin eam perfeciſſet, Ahaſuero Rege potentiſſimo imperante, ſicut in ſacris literis legimus. Inſtinctu enim iſtius ambitioſiſſimi atque inſolentiſſimi hominis omnes Iudæi vnà cum vxoribus & liberis, in toto Ahaſueri (quem nonnulli Cambyſen filium Cyri, alij autem, & rectiùs, vt puto, Darium Hyſtaſpis, patrem Xerxis, fuiſſe autumant) regno, centum videlicet & viginti prouincijs, degentes, quorum fuit innumerabilis multitudo, vno die; is erat tertius decimus menſis duodecimi Adar; iuſſu Regis, doloſis & ſubreptitijs perſuaſionibus decepti, prætextu religionis & rebellionis crudeliter interfecti, & bona eorum direpta fuiſſent, ni Deus reginam Ediſſam, vel Eſther excitaſſet, eaque detectis falſis delationibus Amani, animum Regis ad ſaniora conſilia pietate & prudentia ſua flexiſſet, & hac ratione ſuum populum ab exitio imminenti conſeruaſſet.

Lib. Eſther cap. 3.

De

De nonnullorum nefanda vindictæ cupiditate.

CAPVT LXXXIIII.

CVVM Roma per Picenum iter vnà cum ſodalibus facerem, tranſeundum nobis fuit oppidum hodie Terni appellatum, quod Veteribus Interamna Vmbriæ fuit, ſitum in valle amoeniſsima & fertiliſsima velut inter ramos Naris fluuij. Municipium vetus Romani populi fuiſſe plures antiquæ marmorum inſcriptiones demonſtrant, cuius, ni fallor, etiam Cicero, Liuius, Plinius & alij ſępiùs mentionem faciunt. Nam & aliam Interamnam ad Lirim fluuium in Latio, coloniam Romanorum olim fuiſſe, eamque veteres Interamnam Lirinam appellaſſe, ad differentiam municipij in Vmbria eiuſdem nominis, de quo nunc loquimur, nonnulli ex recentioribus autoribus notarunt, inter quos eſt antiquitatis ſedulus indagator Pighius. In ingreſſu, ſupra portam huius oppidi, in excelſa turri conſpeximus tabulam, in qua affixi erant, vt nobis primo intuitu videbatur, plures veſpertiliones: quod quum nobis inſolitum eſſet, & ambigeremus quid in tabula iſta, in tam conſpicuo loco potiſsimùm, propoſitum eſſet; quidam ſciſcitantibus nobis retulit, quid paulo antè accidiſſet. Fuerunt, inquit, in hoc oppido duæ nobiles familiæ, diuitijs & clientelis potentes, quæ longo tempore capitales inimicitias inter ſeſe exercuere, ita vt hæc odia illis hæreditaria, multique vtrinque interfecti fuerint. Tandem vna ex illis propter nimiam cupiditatem vindictæ, moræ impatiens conſtituit, non vnum atque alterum ex aduerſarijs, per ſicarios, paulatim ex inſidijs è medio tollere: ſed vno impetu vniuerſam familiam aduerſæ partis funditùs delere. Conuocarunt igitur ſub alio prætextu, ex agro vicino ex clientelis ſuis magnam multitudinem hominum in oppidum, eosque vnà cum ſuis ſicarijs domeſticis, qui hodie Praui vocantur, clam armis inſtruxerunt, iuſſeruntque vt parati eſſent, ſigno dato ad aliquod egregium facinus perficiendum. Mox captata occaſione, nocte intempeſta eos armatos ad prætorium clàm adduxerunt, & præfe-

In Hercule Prodicio.

ctum oppidi, nihil tale metuentem, in ſuam poteſtatem redegerunt, relictiſque aliquot, qui prætorium cuſtodirent, donec ſuam intentionem perfeciſſent, ne ſignum aliquod tumultus vigiles ciuibus dare poſſent, magno deinceps ſilentio ad ædes aduerſariorum acceſſerunt, ceteriſque in angiportu ſubſiſtere iuſsis, decem circiter ex eis Prætorem, veluti ſui domeſtici eò deduxerunt, eumque coëgerunt, vt pro autoritate ſua ſibi patefieri ædes iuberet, quaſi rem ſeriam cum familia aduerſæ partis abſque mora tractaturus, cum hac interminatione, ni faceret, ſe illicò ſica confoſſum iri. Prætor animaduertens in inſidias ſe delapſum& ſubito metu perterrefactus, paruit, iuſsitq; aperiri ianuas ædium. Illi viſo Prætore, nullaſque inſidias ipſo præſente metuentes, portas omnes, alioquin benè munitas patefecerunt, eumque, cum facibus obuiam progreſsi, honorificè exceperunt. Patefacto aditu, Prætoreque in veſtibulo, cuſtodibus adhibitis, relicto, mox reliqui ſubſidiarij omnes, ſigno dato, in ædes aduerſæ factionis irruerunt, omneſque quos repererunt, mira crudelitate, & planè diabolico furore inſtigati, nõ habita ratione ætatis, aut ſexus, interfecerunt, ita vt equis generoſioribus non parcerent. Peracto hoc ſcelere, Prætorem iuſſerunt portas oppidi reſerare. Quod is attonitus pauore, & incertus de ſua ſalute, continuò fecit. Egreſsi igitur ſimul ex oppido, varia latibula quæſiuerunt. nonnulli enim ex illis ſicarijs cautiores, portus maris vicinos petierunt: alij ad amicos fideliores diuerterunt. Verùm vt illi omnes, paucis exceptis, beneficio maris euaſerunt; ita hi euulgato rumore tam horrendę carnificinæ, plerique perquiſiti, & ex latibulis extracti, meritiſque ſupplicijs ſubiecti ſunt. pòſt membratim diſſecti; eorum manus & pedes, in tabula, quam intrantes oppidum ſupra portam in turri conſpexiſtis, affixi, oculis hominum ad terrendum alios facinoroſos expoſiti ſunt. Hi aduſti ſole, propter altitudinẽ turris, inſcijs huius tragœdiæ, veſpertiliones videri poſſent. Nos audita hac horribili laniena, crudelitatem hanc & vindictæ cupiditatem deteſtati, iter noſtrum proſecuti ſumus. Etſi autem hoc facinus deteſtandum, & immane fuit, tamen Iouianus Pontanus maiorem, & plus quàm belluinam rabiem quorundam recenſet. Ea enim, vtpote Chriſtianorum, meo iudicio, longè ſuperat Locrenſium Ethnicorum vindictam atrociſſimam, quam iniuria affecti publica, de vxore & liberis

beris Dionyſij iunioris, teſte Athenęo ſumſerunt. Nam quum miris modis in eos ſæuijſſent, tandem contumelia ſatiati, carnem ſub manuum digitis acubus pungentes, interfecerunt: pòſt oſſibus defunctorum in mortario contuſis, & conſciſſa minutim carne reliqua, eos deuouerunt, qui non aliquid inde guſtaſſent: deinde poſteaquam diras ſunt imprecati, carnes eas molis obtriuerunt, vt ab ijs vorarentur, qui fruges in alimenta ſibi molebant, & quęrebant: reliquias autem in mare demerſerunt. Auiam meam Leonardam, inquit Iouianus, rariſſimi exempli matronam, non ſine multis lacrimis puer audiebam referentem, quum inter digladiantes quaſdam inter ſe familias inimicitiæ ſummis exercerentur odijs, captum quempiam factione ex altera, eumq; è veſtigio conciſum in minutiſſima etiam fruſta, moxque exemtum illi iecur, in prunis, candentiſſimisque carbonibus, à factionis eius principibus toſtum, perque buccellas minutim diſſectum inter cognatos ad id inuitatos in ientaculum diſtributum. Quæ autem luporum tam anhelata rabies, aut ſæuientis pro erepta prole tigridis, hanc ipſam ſuperauerit? Allata etiam poſt deguſtationem tam execrabilem pocula, non ſine collecti cruoris aſpergine: congratulationes habitæ inter ſe, riſus, ioci, leporesque cibum ipſum condientes. Denique & dijs ipſis propinatum, tantæ vindictæ fautoribus. Similem hiſtoriam de Trincio Vmbro idem refert. Conradus Trincius, inquit, qui Fulgineæ in Vmbria imperitauit, cæſo Nicolao eius fratre, à præfecto arcis Nucerinæ, ob adulterij ſuſpicionem, præfectum ipſum ita expugnare aggreſſus eſt, vt ille, amiſſa tandem omni ſpe euadendi, interfectis prius vxore & liberis, ſeſe è ſumma turri deiecerit, ne viuus in Conradi poteſtatem perueniret. Itaque Conradus deceptus opportunitate in viuum illum ſæuiendi, quotquot familiares, cognatos, amicos, notos, quiq; cum illo conſuetudinem exercuiſſent aliquam, captos cruciatosque ad excarnificationem, ad vltimũ comminui in fruſta exenterariq; imperauit, ac per ſentes, maximeque frequentium viarum ſepes ac margines eorum viſcera inteſtinaque ſuſpendi, ac paſſim diſpergi, vt neq; aut vindictam appellare hanc poſsis, aut punitionem. Hæc Pontanus. Leander quoque in ſua deſcriptione Italiæ recenſet hiſtoriam, quę ſuo tempore accidit, ſanè memorabilem, tum propter crudelitatem belluinam, tum propter pœnam tyrannidis. Altobellus

Lib.12. cap.19. in dipnoſ.

lus quidam ciuis Tudertinus, patriæ ſuæ, neſcio qua de cauſſa, bellum intulit, eamque occupauit. Quum autem in ciues ſuos mira crudelitate non ſolùm aliquantiſper ſæuijſſet, ſed vicina oppida & ditionem excurſionibus hoſtilibus & rapinis afflixiſſet; tandem ab exercitu pontificio profligatus & captus eſt. Mox in publico loco nudus tabulæ affixus, vt omnes quos læſiſſet, de eo vindictam ſumere poſſent. Accurrerunt igitur matres, quæ ab eo liberis orbatæ eſſent, ſicut rabioſæ feræ; ex quibus nonnullæ dentibus eius corpus dilaniarunt, aliæ alijs modis eum ſauciauerunt. Patres quoque & amici eorum, qui ab eo interfecti erant, oculos, cor, & alia membra extraxerunt, nihilque omiſerunt, quo cruciatus eius augeretur. Verùm ille magna obſtinatione omnia conſtanter tulit, affirmans nihil noui ſibi accidere. ſe enim iſtud ſupplicium animo ſuo iampridem concepiſſe. Tandem mortuo illo, erga cadauer nihilominùs ſæuitum eſt. diſſectum enim ita lacerũ, in minutas partes, & ad pondus, ſicut aliæ carnes in macello ſolent, diuenditum eſt ijs, qui nondum ſatis vindictæ de eo ſumſiſſent, vt quod reliquum eſſet, deuorarent. Res ſanè auditu horrenda, multo magis viſu nefanda, emtam eſſe carnem humanã ab hominibus & manducatam ad ſatiandum animum vindictæ cupidum. &c. Atrociſſima hæc ſunt: ſed in libro Gallico, cuius titulus eſt: *Traitte preparatte a l'apologie pour Herodote,* recenſet autor multo atrocius vindictæ exemplum de Italo quodam, quale vix credi poteſt hominem cogitaſſe, multò minùs exuta omni humanitate perfeciſſe. DEVS enim, vt Lactantius docet, qui ceteris animantibus ſapientiam non dedit, naturalibus ea munimentis ab incurſu & periculo tutiora generauit. Hominem verò, quia nudum, fragilemque formauit, vt eum ſapientia potiùs inſtrueret, dedit ei præter cetera hunc pietatis affectum, vt homo hominem tueatur, diligat, foueat, contraq; omnia pericula & accipiat, & præſtet auxilium. Summum igitur hominum inter ſe vinculum eſt, humanitas: quod qui diſruperit, nefarius & parricida exiſtimandus eſt. Et capite ſeq. Conſeruanda eſt humanitas, ſi homines rectè dici velimus. Id autem ipſum conſeruare humanitatem, quid aliud eſt, quàm diligere hominem, quia homo ſit, & idem quod nos ſumus? Diſcordia igitur atque diſſenſio non eſt ſecundùm hominis rationem. Verumque eſt illud Ciceronis, quod ait, hominem naturæ obœdientem homini nocere non

Chapitre diſhuictieme.

Lib. 6. cap. 10. de vero cultu.

re non

re non poſſe. ergo ſi nocere homini contra naturam eſt: prodeſſe igitur hoimini ſecundùm naturam ſit, neceſſe eſt. Quod qui nō facit, hominis ſe appellatione diſpoliat. quia humanitatis officium eſt, neceſsitati hominis ac periculo ſubuenire. Verùm ne præter conſuetudinem longiùs digrediamur à propoſito, audiamus hiſtoriam omnium crudeliſsimam, quam planè omiſiſſem, ſi non antea edita fuiſſet, & ignota ampliùs non cenſeretur. Non enim ignoro, tametſi verè omnia in hiſtoria conſcribenda ſint; aliqua tamen nimis ſcelerata, quæ exemplo ſuo nocere magis, quàm prodeſſe poſſint, præſertim iunioribus & imperitis, omitti longè ſatius ac vtilius eſſe: verùm confido, eius lectionem non plus incommodi allaturam, quàm vtilitatis, in dehortando ab ijſdem ſceleribus, cùm præſertim, vt Iulius Capitolinus vult, ea in hiſtoria poni debeant, quæ aut fugienda ſint aut ſequenda. Ob eam cauſſam eandem hiſtoriam Iohannes Bodinus (qui alioqui valdè cautus in recenſendis ijs, quæ reticenda eſſent, deprehenditur, & VVierum maximè reprehendit, quòd nimia licentia & libertate in ſuis libris de prꝗſtigijs vſus fuerit) in ſuam dæmonomaniam inſeruit. Italū (vel vt Bodinus, Mediolanenſem) quendam, ait autor ille Apologiæ, odia ſua erga alium, ſuum paulò antè familiarem, decem integros annos aluiſſe, & toto hoc tempore multiplices quæſiuiſſe occaſiones, quomodo cupiditatem ſuam nefariam vindictæ expleret. Tandem fruſtratum ſua ſpe, humili geſtu & blanditijs ſimulaſſe, ſe planè reconciliatum ſuo aduerſario; qui perſuaſus ab illo, abſq; metu cum eo (immemor præcepti Siracidæ, qui vetat, inimico fidem vnquam habendam. vt enim, inquit, æs contrahit ſitum, ita & prauitas ipſius. atq; vbi abiecerit ſe & dimiſſus incedet, ibi aduerte animum & caue ab illo tibi) familiariter, vt antea ſolitus fuerat, conuerſari cœpit. Obſeruato igitur commodo loco, à tergo eum alter ex inſidijs de improuiſo aggreditur, & humi proſtrato ſica mortem minatur. Is oppreſſus ab aduerſario, quem putabat ſibi reconciliatum, ſuppliciter vitam deprecatus eſt, qui quaſi exoratus, hac conditione ſe illi obtemperaturum promiſit, ſi renunciaret Deo, & omnibus eius beneficijs, ad animæ ſuæ ſalutem conceſsis. Etſi autem illi miſero homini hoc durum eſſet, tamen metu mortis, extremaq; neceſsitate coactus, morem ſuo aduerſario, licet inuitus, geſsit. Sceleſtus ille, indignus qui homo appelletur, aſſecutus id

In vita Gordianorum.

Lib. 4. cap. 1.

quod voluerat, mox ſupplicem illum ſuum ſica confodit. Neque hoc facinore nefando contentus, auſus fuit præterea gloriari, ſe tam exoptatam & ſuauem vindictam de ſuo inimico ſumſiſſe, qualem nunquam ſperare auſus fuiſſet. Non ſolum enim corpus inimici ſe confeciſſe, ſed etiam autorem fuiſſe, vt animam ſuam abiuratione ſua perdiderit. Vtinam autem hic crudelis ſicarius, ſi Platonem, tanquam gentilem, monitorem habere noluiſſet, qui
» monendo ita dicit: Crudelitas in tartari barathrum improbos ab-
» ijcit, vnde nunquam egrediuntur; ſaltem tamen cogitaſſet id, quod
Super 12. Prophet. » D. Hieron. ſcribit: Sicut miſericordia ſurſum eleuat ad Deum; ita
» deorſum crudelitas in infernum abijcit.

De fertilitate Regni Neapolitani, & eius prouentibus.

Caput LXXXV.

Magna cum voluptate vidimus amœniſs. partem Regni Neapolitani, præſertim agrum Campanum, vel, vt Veteres locuti ſunt, Campos Laberios, qui, vt Vbertus Folieta ſcribit, ita dicti ſunt, ſiue quòd in eo agro colendo plurimus exudetur labor, quòd pingue ſolum vi ſua molientium manibus reluctetur; ſiue quòd hoc in primis ſolum dignum ſit, in quod hominum induſtria & labor inſumatur, neq; vnquam à cultu ceſſet. Mirabamur autem inter alia fertilitatem eximiam. Eſt enim ver ibi perpetuum, & arbores propemodum toto anno onuſtę frugibus, Vel vt Poëta de laudibus Italiæ canit:

De laudibus vrbis Neapolis.

Bis grauidæ pecudes, bis pomis vtilis arbos.

Lib. 4. Id ipſum Polybius memoriæ tradidit, vbi dicit, Campanũ agrum eſſe & copia rerum, & fertilitatē regionis, denique & amœnitate ac pulchritudine ſitus excellentiſſimum. Hoc Plinio quoque & Floro ignotum non fuit. Omnium non modò Italia, inquit Florus, ſed toto orbe terrarum pulcerrima Campaniæ plaga eſt. nil mollius cœlo, nil vberius ſolo; denique bis floribus vernat, ideo Liberi Cererisq; certamen dicitur. Nihil hoſpitalius mari; Hîc illi nobiles portus, Caieta, Miſenus, & tepentes fontibus Baiæ, Lucrinus

Lib. 3. cap. 5.
Lib. 1. cap. 16.

nus & Auernus, quædam maris otia: Hîc amicti vitibus montes, Gaurus, Falernus, Maſſicus, & pulcherrimus omnium Veſuuius, Ætnæi ignis imitator. Vrbes ad mare, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Neapolis &c. Verùm in hac eximia vbertate licet egregiam nobilitatem habeat, tamen tanta eſt improbitas quorundam hominum illis in locis, vt illic vernaculum prouerbium paſſim audiatur; *Il regno Neapolitano é un delicato paradiſo, ma habitato da gli diauoli.* Vix poteram autem adduci, vt crederem cuidam nobili viro, affirmanti, Regem Hiſpaniæ ex toto illo regno fertiliſſimo, quotannis perpaucos, interdum etiam nullos prouentus habere certos, illos enim ferè omnes inſumi ad alenda præſidia Hiſpanica, quæ in toto regno, & munitionibus; tum ad continendos ſubditos, iugo externo non penitùs aſſuetos; tum contra improuiſas incurſiones Turcicas, in maritimis & alijs opportunis locis diſpoſita ſunt. Siquidem ob eam cauſſam, Neapoli tres arces milite & armis munitiſſimæ conſpiciuntur: vna prope vrbem in editiſs. monte, infra quam eſt cœnobium Carthuſianum; quam Pighius Caſtrum Santeremenſe nominat, & à Roberto rege Caroli II. filio ante CCL. annos extructam putat: altera Arx Lucullana, vel vt hodie vocatur, *Lo Caſtello del Ouo*, quæ propter formam oualem ſcopuli marinis vndis inſulæ in modum circumfuſi, illud nomen accepit, non procul à portu: tertia ad portum, quæ non ita pridem Regia ſedes Aragonum fuit. Hanc arcem Caſtrum nouum nunc appellant, & ante CCC. amplius annos extructam à fratre diui Ludouici Francorũ Regis Carolo I. Neapolitanorum Rege & Andium Comite, vt vrbi & portui aduerſus maritumos hoſtium inſultus eſſet præſidio, idem Pighius refert. Eandem quoq; rationem prouentuum eſſe in Sicilia aiebat ille Neapolitanus. Percunctanti autem mihi: Quare ergo tam magnos ſumtus absq; certo emolumento Rex in tam procul à ſe diſſitum Regnum impendit? cùm præſertim propter diſtantiam locorum, ab illo, tempore belli parum auxilij expectandum ſit, neque tutò præſidia externorum militum inde auocari poſsint (Animaduerteram enim neminem ex ciuibus & inquilinis, vel perpaucos, at fidiſsimos in iſtas tres munitiones intromittti. immò quum nobis poteſtas introëundi ab Hiſpanis præſidiarijs conceſſa eſſet, ſedulò inquirebant, an omnes Germani eſſemus, nec fortè Italus, Gallus, Polonusúe inter nos deliteſceret)

In Herculè Prodicio.

Dicam, inquit, quid Rex noſter faciat: Is enim ſi pecunia numerata opus habet, petit mutuò à ſtatibus Regni aliquot tonnas auri, vt vulgò vocantur: hi cùm ſciant principum preces habere vim mandati, ſecundùm Mimum: Rogando cogit qui rogat potentior; libenter gratificantur Regi ſuo, quod alioquin fortè coacti facerent, licet certò ſciant, ſibi ne teruncium reſtitutum iri. Et hi prouentus non negligendi, ſed propemodum inter certos reditus numerandi ſunt. Vera autem fuiſſe ea, quæ nobilis indicabat, & alij quoque cenſent, & patet ex Ludouico Viue Hiſpano doctiſsimo, qui ſcribit, Italiam tantùm illis vtilem eſſe, qui in pace & ſine vlla poſsident controuerſia, vt Siciliam olim Regibus Aragonum. Nam alijs non ſolùm annuos illic reditus alendis pręſidijs non ſufficere, ſed multũ de ſuo addendum eſſe. Equidem, inquit, de ijs, qui id ſcire belliſsimè exiſtimabantur, audiui, quũ dicerent, ad fiſcum Ferdinandi Regis nummum ſeſtertium ex Neapolitana ditione, nunquam redijſſe; quin potiùs mitti illuc ſolitum ad tolerandos militares ſumtus, ex prouentibus Caſtellæ. Sit hoc tibi maximi argumenti vice, quòd Gallia & Hiſpania, ex quo cœperunt in Italia res gerere, exhauſtæ & profligatæ ſunt: Italia non eſt drachma facta pauperior, niſi quantum militaris furor vaſtauit.

In libro de bello Turcico.

Imprecationes eſſe vitandas.

CAPVT LXXXVI.

MAGNA eſt interdum hominum facilitas, ne grauiùs dicam, qui, vt ea quæ expetunt faciliùs conſequantur, vel verbis ſuis fidem autoritatemúe maiorem concilient, non dubitant plerunq; caput ſuum deuouere, & ſibimet dira imprecari. Hac de re habemus memorabile exemplum in Carolo Borbonio, qui, vt refert Bellaius inſignis hiſtoricus, quum à Mediolanenſibus magnam vim pecuniæ, ad ſtipendia militibus ſoluenda poſtulaſſet, ijque propter exactiones & continua bella, numerare eam recuſaſſent; promiſit illis, ſi hac vice tantùm obſequerentur, & deſcriptam pecuniam militibus numerarent; optare ſe à Deo, & à Deo immortali precari, ſi fortè illis vlla præ-

Lib. 8. Comm.

terea

terea fieret iniuria, vt vbi primùm inter hoſtes verſaretur, ſiue in prælio, ſiue in oppidi oppugnatione, plumbea pila necaretur. Vel vt Franciſcus Guicciard. recenſet, reſpondit Mediolanenſibus, ſi ſibi triginta aureorum nummûm millia in menſtruum ſtipendium militi darent, ſe exercitum extra vrbem ducturum, & quamuis ipſos aliàs huiuſmodi promiſſis deceptos fuiſſe ſciret, tamen verbis ac fide ſua fretos, id certò credere poſſe affirmauit, ſimulque ſe Deum orare, vt ſi fidem falleret, primus hoſtilium tormentorum globus ſibi caput auferret. Hac ſpe immunitatis freti Mediolanenſes, maxima cum difficultate, ſiquidem vniuerſa ciuitas exhauſta erat, pecuniam corraſerunt, & militibus ſtipendia perſoluerunt. Verùm nihilo mitiùs deinceps, quamuis ad egeſtatem extremam plerique redigerentur ab æruſcatoribus, exactoribus, ipſisque militibus, fruſtra implorata fide Borbonij, tractati ſunt. Hoc facto, paulo pòſt Borbonius Cæſareanum exercitum ad Florentiam, & quum ab hoc conatu depulſus eſſet, ad Romam occupandam duxit, vbi dum ipſe acriter vrgens oppugnationem, antequã nebula, ſiue fortuita, ſiue fatalis diſcuteretur, mœnia tranſcendere conatur, globo, incertum à ſuis, vel ab hoſte, traiectus interijt. Quod plurimi diuina vltione, vt idem Bellaius refert, accidiſſe putant, quia fidem Mediolanenſibus datam ſoluiſſet. Eius tumulo hæc verba inſcripta fuiſſe ait Arnoldus Ferronus: AVCTO IMPERIO. SVPERATA ITALIA. DEVICTO GALLO. PONTIFICE OBSESSO. ROMA CAPTA. CAROLI BORBONII HOC MARMOR CINERES CONTINET. An autem hæc inſcriptio, quæ fortaſſe temporaria & militaris fuit, adhuc extet, Pighius, qui Caietæ eius monumentum, vnà cum Odeti Lautrechij ſumtuoſum, cum elogio honorifico Carolo principi Cliuiæ, vnà cum alijs viſu dignis monſtratum fuiſſe dicit, non addit. Accidit hoc die VI. Maij, Anno poſt natum Chriſtum MDXXVII. ſicut numerum annorum ſequentes verſiculi indicant:

In Italicis hiſtorijs lib. 17.

Lib. 8. de rebus geſtis Gall.

In Hercule Prodicio.

> *ALtera poſt Captos GaLLos popVLIqVe fVrores,*
> *Aeſtas te Capta, RoMa, CrVenta fVIt.*

Eadem de re hiſtoria extat apud Cranzium. Scribit enim Cæſarem Fridericum I. Erfordiæ in conuentu D. Petri, mirabiliter ſuper latrinam periclitatum fuiſſe, quum collapſis trabibus, vix ad cancellos feneſtræ ferratos adhæſiſſet. Perijſſe autem in iſtis ſordibus,

Lib. 6. cap. 45. De rebus Saxonic.

 cùm

cùm alios nobiles, tum Henricum Schuarzeborgenſem Comitem, qui exitus ſui præſagium quoddam ferebat in prouerbio: Si, inquit, hoc fecero, mergar in latrina. Imprecationes autem, quando cum periurio falſoque teſtimonio, in perniciem aliorum coniunctæ ſunt, celeri pede, vt poëta ait, pœna grauior manet, ſicut in memorabili exemplo, quod ab Euſebio recenſetur, videre licet. *Lib. 6. cap. 8. hiſt. Eccleſ.* Homunculi quidam, inquit, Narciſſi Epiſcopi Hieroſolymitani vitæ ſoliditatem & conſtantiam ferre non valentes, veriti videlicet, ne ſi deprehenderentur, noxæ ſubijcerentur, eo quòd ſibi ipſis innumerorum malorum conſcij eſſent, inſidias illi præueniendi gratia ſtruunt, ac grauem quandam accuſationem obijciunt. Deinde vt audientibus fidem facerent, obtrectationes ſuas iureiurando confirmant. Primus iurabat, Si mentior, peream igne: alter, Si verum non dico, ſæuo morbo corpus meum conſumatur: tertius, Si falſum teſtimonium dico, aciem oculorum amittam. Verùm quantumuis iurantibus neque ſic tamen quiſquam fidelium credidit, quòd apud omnes caſtitas ac optima vitæ conuerſatio Narciſſi, perpetuò fuiſſet illuſtris. Ipſe verò nequitiam eorum, quæ dicebantur, haudquaquam ferens, & quoniam aliàs iam olim philoſophicam vitam complexus fuerat, vniuerſam Eccleſiæ multitudinem fugiens relinquit, inque ſolitudine & obſcuris agris plurimos annos clanculùm moratur. Verùm magnus ille vindictæ oculus, impios in ijs, quæ malitioſè egerant, quieſcere non permiſit, ſed velociſſimè illis ipſis maledictionibus inuoluit, quas ſibi ipſis fuerant, ſi mentirentur, imprecati. Primus igitur, nulla prorſus occaſione, ſed ſic ſimpliciter modica ſcintilla in domum eam, in qua manebat, noctu, delapſa, cum omni familia incendio conſumtus eſt. Alterius corpus eodem morbo, cui ſe ipſe deuouerat, à pedibus ad caput vſque corripitur. Tertius quum priorum exitus vidiſſet, & Dei inſpectoris omnium ineuitabilem vindictam timeret, omnibus quidem, quas communiter inter ſe contra ſanctū virum inſidias ſtruxerant, confitetur; verùm iuxtà tantis lamentis ſeipſum pœnitendo conficit, & tam diu tantumq; illachrymatur, donec ambo illi oculi perderentur. Et hi quidem huiuſmodi falſi teſtimonij pœnas dederunt &c. Narratur quoque vulgò hiſtoria, de caupone quodam, qui militi depoſitum multis diris imprecationibus negauerat. Quum autem diabolo ſemetipſum

ipſum deuouere non ceſſaret, ſi non vera diceret; ferunt eum ex turba aſtantium, per aërem ſublatum eſſe, neque ampliùs comparuiſſe. Hanc hiſtoriam & aliam ſimilem de muliere Megalopolitana refert Vuierus. Sic Abbas Panormitan. Ioan. And. & alij Canoniſtæ referunt ex Gregorij dialogo, puerum quendam quinque annorum ſolitum iurare, blaſphemare & imprecari, fuiſſe à Sathana raptum. Memorabilis quoque hiſtoria de Aluarado, quæ à Benzone refertur, prætereunda non eſt. Eo enim in expeditione contra Indos Xaliſci prouinciæ incolas mortuo, Beatrix de Cueua vxor eius, femina vana & ſuperba, mariti mortem adeò indignè tulit, vt inter alias imprecationes & facta, quæ mentis compotem non decent, in blaſphemas voces eruperit, dicens, Nihil peius grauiusque à Deo mali inferri ſibi potuiſſe, quàm quod viro orbata eſſet. Accidit autem paulo pòſt, vt imber ingentibus procellis effundi cœperit, & repentè magna vis aquarum ex monte, qui Guattimalæ vrbi nuper ab Aluarado conditæ, proximè imminet, tanto impetu & violentia, torrentium inſtar eruperit, vt ſaxa ingentis magnitudinis deuolueret; quæ mox incuſſa ſubiacentibus petris, maiore vi, quicquid obuium eſſet, proterebant. Simul audiebantur per aërem lugubres vlulatus & ſtridores horrendi. Inter multas ædificiorum ſtrages, quas ea eluuio aquarum dedit, primam Aluaradi domum rapuit, & ea clade perijt Beatrix ipſa cum ijs omnibus, quæ cum illa orandi cauſſa, vt fertur, in abditum conclaue ſeu ſacrarium aliquod penetrale conceſſerant. Ad eum modum breui ſubmerſa & concuſſa repentina vi tota propè ciuitas illa proſtrata eſt. Centum circiter ac viginti Hiſpani vtriusq; ſexus eo caſu periêre: nonnulli qui ſub initium ruentis tempeſtatis vrbe ceſſerant, perniciem effugerunt. Accidit hoc VIII. die Septemb. qui Virgini vulgò ſacer eſt, Anno MDXLI. Verùm ne exempla tam longè petamus, viſum fuit inſerere, quod frater meus D. Ioachimus ante pluſculos dies ex Cattis peregrè reuerſus mihi retulit. Nuper, inquit, apud Illuſtriſsimũ Principem Vuilhelmum Landgrauium Haſſiæ vidi puerum mutum & ſurdum, adeo ingenioſum, vt mirari eius ſolertiam in exequendis rebus ſibi commiſsis non ſatis potuerim: ſiquidem ex vnico nutu mox deprehendere is certò potuit, quid Princeps & alij vellent. Longè autem ſuperat Mutum illum noſtrum geſticularium in aula Pabebergenſi, quamuis & illi

Lib. 4. cap. 19. de præſt. dæmon.
In c. 1. Ext. de delict. puer.
Lib. 2. noui orbis, cap. 17.

& illi natura, quod in duobus ſenſibus negauit, alijs in rebus miro quodã fœnore abundè compenſauerit. Landgrauius quum ita me admirabundum videret, Ecce, ait, mutus ille, quicquid inter ciues & aulicos noui accidit, quamprimùm reſciſcit, id omne, qualecunque ſit, ſuis geſticulatorijs notis dexterrimè indicare ſolet. Sed audi præterea inſigne diuinæ iuſticiæ exemplum. Mater eius furti fuit accuſata, quæ quum videret, ſe alio modo purgare crimen nõ poſſe, confugit ad imprecationes, quumque eſſet eo tempore grauida, vt maius pondus verbis ſuis adderet, inter alias imprecationes dixit: Si vera eſſent, quæ illi obijcerentur, ſe optare & à Deo petere, vt fœtus ille quem geſtaret vtero, in lucem editus, ne verbulum proferre poſſet, ſed dum viueret, mutus maneret. Quod poſtea, vt vides, factum eſt, & ipſamet ſeſe ſuis imprecationibus prodidit, furtoque periurium adiecit. Quæ enormia delicta etiam in filio punita fuêre. Quoniam verò in mentionem mutorum incidimus, ſciendum eſt mutos tales Sultanis Oſmanidis hodie in delicijs eſſe, qui animi ſenſa ſignis quibuſdam aperire ſolerter norunt, & viciſſim intelligere nutibus ac ſignis indicata. De quibus Leunclauius noſter talem hiſtoriam recentem de Murate III. Turcorum Imperatore refert. Solebat, inquit, Murates, mutos equis prægrandibus, & ob molem corporum tardis imponere, quum ipſe maximè agilibus ac præſertim Arabicis vteretur, & modò in hunc, modò in illum prouectus, nerui bubuli (carauazzam ipſi vocant,) verberibus tàm mutos quàm equos eorum cæſos, ad curſum impelleret. In hoc ludo correptus comitiali morbo, ſibi familiari, tam graui lapſu ex equo decidit, ad pauimentum alliſus, vt omnino per vrbem, vel iam moriturus, vel mortuus crederetur. Adeo Genizari pro more, veluti exſtincto Sultano, iam Chriſtianorum Hebræorumq; tabernas inuolando diripiebant, ita vt vix cohiberi potuerint. Sed reuertamur ad imprecationes, à quibus pauliſper digreſſi ſumus. Sanè memorabile eſt exemplum, quod non ita pridem in vicinia contigit, quum quidam nobilis multis imprecationibus & execrationibus ſubditos ſuos miſerè afflixiſſet, & coëgiſſet, vt arcem ſuam duriſsimis laboribus ædificarent, eosque inter laborandum & aliàs, nullo alio nomine, quàm canes ſuos appellaret. Nondum enim ædificio abſoluto in grauiſsimum morbum incidit, quumque nondum ab imprecando, & ſub-

In ſupplem. annal. Turcic.

& ſubditos canes ſuos appellando deſiſteret, Deum ita offendit, vt prorſus elinguis fieret, & dum hæc ſcriberem, nulla articulata humana vox, ſed ſolummodò latratus caninus ab eo exaudiretur. Alterum exemplum non minus memorabile in vicini cuiuſdam principis aula nuper accidit, quum nobilis quidam accuſatus eſſet de nonnullis iniurioſis verbis temerè profuſis, isque ſtrenuè inficiaretur, & vt accuſationem illam confictam eſſe demonſtraret, caput ſuum diris deuoueret. Inter alia enim dixit, ſi eiuſmodi iniurioſa verba protuliſſet, petere ſe à Deo, vt mox ſignum iræ ſuæ in corpus ſuum ederet: ſin Deus hoc differret, conteſtatus eſt diabolum, vt ipſe hoc faceret. Vix abſolutis his & alijs diris imprecationibus, ſubitò pronus corruit, & epileptico morbo, quem antea nunquã ſenſerat, tam acriter correptus eſt, vt veluti ſemimortuus cum horrendo vlulatu, ex oculis aſtantium & obſtupeſcentium in cuſtodiam aſportatus ſit, in qua pœnas meritas ſuæ impietatis & temeritatis luens afflictiſſima valetudine adhuc detinetur. De parentum imprecationibus etiam multa exempla iræ diuinæ extant, quæ & olim, & noſtro tempore acciderunt. Non enim fruſtra Deus præcepit, vt liberi parentes, addita & promiſſione erga morigeros, & maledictione erga inobœdientes, venerentur. Sanè Fribergi oppido Miſniæ adhuc conſpiciuntur veſtigia, in quibus ſtetit ſuperioribus annis filius contumax per aliquot annos, neq; viuus loco moueri potuit, donec peſte moreretur; cui pater, prouocatus ab eo ad iram, imprecatus fuerat, vt quamdiu viueret, illo in loco immobilis ſtaret. Aliud exemplum non ita recens Rodericus Santius memoriæ tradidit, de Alfonſo Henriques Comitis Henrici Lotharingiæ filio, qui dum ſuam matrem Theraſiam, Alfonſi ſexti regis Hiſpaniæ filiam, eò quòd vitrico nupſiſſet, in vinculis teneret; ita filio imprecata eſt: Quia crura mea vinculis alligaſti, & mihi abſtuliſti honorem à patre relictum, Deum precor, vt ab hoſtibus ſis captiuus, vt ego ſum; demum crura tua fracta conſpicias, ſicut mea ferro vinxiſti. Quod paulo pòſt expletum eſt. Nam quum bellum cum Ferdinando rege Legionis Alfonſus gereret, exiens per portam ciuitatis Pacenſis ad prælium iam cœptum, tibia vectis ferro inuoluta eſt pariter, & rupta: ille verò in bello victus & captus eſt. Lazius quoque refert, puellam quandam Anno MCCCXLVIII. in Auſtria, tempore magnę Chariſtiæ,

In hiſtoria Hiſpan. parte 1. cap. 14.

In Genealogia Auſtriaca co-

mentar. lib. 2. quum à matre panem poſtulaſſet, & illa fortè impatiens doloris, famem decennem imprecata fuiſſet, decennio omni cibo abſtinuiſſe, raro admodum aquæ potu ſe reficientem. Vuierus inſuper refert memorabilem hiſtoriam, quæ circa annum M D L X X V. in Geldria accidit. *Lib. 4. cap. 18. de præſtigijs dæmon.* Quidam, inquit, non obſcuri nominis, Regi Hiſpaniarum apud Geldros militans, quum è familia nobili honeſtam duxiſſet coniugem, quam & duriùs tractabat, intelligeretq; tandem ipſam vterum ferre, indignanter veluti ſiniſtrè precatus, ait illi: Tu infernalem geſtas dæmonem, quem gladio confodiam. Non longè pòſt filiolum genuit, dimidia corporis inferioris parte bene formata; verùm ſuperior pars lituris rubris & nigris fœda apparuit, oculis in fronte locatis, ore rotundo, nigro, tetro, vt Satyrus, auribus longis veluti canis venatorius: in vertice duo cornua nonnihil intorta, quæ manibus contrectata reddebantur ſanguinea. Non immeritò itaque Plato, nihil parentis imprecatione filijs cenſet periculoſius: contrà verò accidit pijs, quemadmodum in Iacobo, Iſaaco, eiusque liberis, item Tobia, & eius filio apparuit. &c. Illuſtrantur hæc memorabili hiſtoria, quæ à Fazello recenſetur. *Lib. 3. cap. 1. prior. decad.* Duorum, inquit, fratrum ſepultura & pietate Catana celebrata eſt, quos Catanenſes quidē Anapiam & Amphinomum; Syracuſani verò, qui de eorum patria contendunt, Emanthiam & Critonem vocant. Hi Ætna quondam latè incendijs graſſante, parentes ſenio confectos, & ad ſui ab igne fluente liberationem impotentes, vt eorum vitæ conſulerent, patrem vnus, matrem alter humeris ſufferentes ab incendij loco quàm celerrimè aſportarunt. Quumque parentum preſſi pondere, tardiùs (vt par erat) iter conficerent, à vicinis & inſequentibus ignibus viſi ſunt opprimi: qui tamen quum ab incepto pio opere ob periculi metum non deſiſterent, ardentium ignium fluenta, quum ad eos perueniſſent (mirum viſu) iuxta illorum pedes in duas partes ſunt diſiecta, ac ipſos cum parentibus adoleſcentes, nullo eis illato æſtu neq; incommodo præterierunt. Sed poſt eos, vt res mira dilucidiùs appareret, rurſus flammæ in vnum corpus coiērunt. Qua virtute ac miraculo commendatis adoleſcentibus, poſt obitum eorum Catanenſes monumentum regia magnificentia erexerunt, regium perpetuum nomen indicentes. Piorum namq; campum eum appellarunt, ac ſtatos ſolenneſq; honores perpetuò illis impendendos dedicarunt.

Quos

Quos anno quolibet ætate etiam ſua Pauſanias magna pompa perſolutos fuiſſe docet. Hinc videmus, Deum verum ethnicos quoq; ſingulari miraculo erudijſſe, quòd liberi poſthabito proprio periculo, curam parentum habere, omnique ratione illis opitulari, ne imprecationem illorum incurrant, teneantur. Quemadmodum autem duo illi fratres Siculi, memoria æterna propter ſingularem pietatem erga parentes, illorumque benedictione digni ſunt: ita perpetuæ infamiæ impiorum liberorum extat monumentum, cum ſæuis imprecationibus, Veronæ, ſicut ab Appiano in ſuis antiquitatibus refertur: *Lib. 9.*

D. M.

MITRIVS PIVS DIVES IAM HABES DECREPITVS ET MENDICANS LVCE CARENS A TRIBVS LIBERIS ET DVABVS LIBERTABVS EXPVLSVS SITI PERII. SACRVM MIHIMET CONSTITVI. HIC HVMATVS SVM CINERES ET OSSA HOS NATOS RENVO. IN HOC VT REQVIESCANT NOLO. SOBOLEM NEGO. PRIVO POSTEROS. OMNES ME LEGITOTE ET SINITE. VIX. ANN. CXXV. MENS. III. DI. II. ET NEMINI POSTERI.

Rectiſſimè igitur faciunt, vt meditationem noſtram abſoluamus, qui ſibi & alijs potiùs ſtudent benè precari, quàm absque legitima cauſſa imprecari. Itaque non fruſtra prædicatur prudentia C. Fundanij, & T. Sempronij Ædilium, qui Appij Cæci filiæ, ob eius vota improba ac inciuilia mulctam dixerunt, æris grauis viginti quinque millia, ſicut in fragmentis Attei Capitonis, qui etiam à Gellio refertur, legimus. Ea enim, exiens à ludis, quos ſpectauerat, quum à turba vndique confluente, fluctuanteq; populo, iactata eſſet; quum ſe malè habitam diceret, hisce verbis & imprecationibus vſa eſt: Quid in me tunc factum eſſet, quantoq; arctiùs preſſiusque conflictata eſſem, ſi P. Claudius frater meus, nauali prælio claſſem nauium, cum ingenti ciuium numero, non perdidiſſet? certè quidem maiore nunc copia populi oppreſſa intercidiſſem: ſed vtinam reuiuiſcat frater, aliamque claſſem in Siciliam ducat, atque iſtam multitudinem perditum eat, quæ malè nunc miſeram conuexauit. Eodem modo meritò Plutarchus laudat ſacerdotem quandam, quod etiam fecit Ludouicus XII. Rex Gal- *Lib. 10.* *In Alcibiade.*

Arnold. Ferronus lib. 4. de bus geſtis Gallorum.

liarum. nam quum Pontifex diras in ipſum euomeret, Atqui, ait, precandi ille, non imprecandi cauſſa, pontifex conſtitutus eſt; repetens laudabilem eam vocem ſacerdotis, quæ adduci non potuit, vt Alcibiadem execraretur. Damnato enim Alcibiade, quum omnes vtriusq; ſexus ſacerdotes iuſſi eſſent, vt abſentis caput execrarentur; vna ex illis hoc detrectaſſe dicitur, PRECIBVS, NON IMPRECATIONIBVS SE SACERDOTEM CONSTITVTAM, dicendo. Vtinam auté hoc conſiderarent & perpenderent nonnulli ambitioſiſſimi homines, qui temerè damnando, & ſibi ipſis alijsq; pro libitu impotentis animi imprecando & conuiciando, inani oſtentatione, & non ferenda leuitate, fauorem principum, & auram popularem captitare ſolent. Cùm tamen, ſi illis armis quotidianis, ſed futilibus, ex quibus ipſorum dignitas & exiſtimatio dependet, deſtituerentur, planè inermibus illis nihil reliquũ manſurum ſit, quo ſuam ementitam eruditionem, & autoritatem vmbratilem, ac parum duraturam, oſtentare & tueri poſſent. Ii enim, vt Quinctiliani verbis, vbi Caſſium Seuerum taxat, vtar, cõtemto ordine rerum, omiſſa modeſtia, ac pudore verborum, ipſis etiam quibus vtuntur armis incompoſiti, & ſtudio feriendi plerumque deiecti, non pugnant, ſed rixantur. Ceterùm ſi ita, vt cœperunt, absque diſcrimine, neque habito reſpectu vel abſentiæ, vel innocentiæ, defunctorum aut ſuperſtitum, mordicùs pergere conſtituiſſent: ſaltem meminiſſe deberent, ſibi multò faciliùs quàm pontificibus Romanis contingere poſſe id, quod Papirius Maſſonus ſcribit, videlicet, Olim quando rarò interdicti fulmen iaculabantur, pungentes aculeos in mortalium animis reliquiſſe: ex quo autem dirarum fuêre prodigi, minus virium habuiſſe. Nec mirum, ſiquidem rara admirari, & quotidiana deſpicere, humanum eſt.

Lib. 7. de præmio cap. eod.

Quare cum Lactantio dicere poſſemus, Quòd incredibilis ſit error eorum, qui cùm aliquã ſectam probauerint, eiq; ſe addixerint, ceteras damnant, tanquam falſas, & inanes, armantq; ſe ad prælіandum, nec quid defendere debeant ſcientes, nec quid refutare; incurſantque paſſim ſine delectu omnia, quæ afferunt, quicunque diſſentiunt.

De

De miris ſupplicij generibus.

CAPVT LXXXVII.

PLutarchus in vita Regis Artoxerxis recenſet ſupplicij genus, quo Mithridates quidã ex eius familiaribus affectus eſt, horrendũ ſanè & immane. Duas ſcaphas, inquit, quæ mutuò quadrant, accipiunt: in alteram harũ is, qui plectendus eſt, ſupinus collocatur: alteram imponunt, itaq; aptant, vt caput, manus, pedesq; promineant; totũ alioquin corpus occultetur. Ita incluſo cibus præbetur, ac ſi edere nolit, oculos compungendo eum cogunt. Quum edit, mel lacti mixtum ei potus loco infundunt: ita verò ſemper eũ collocant, vt aduerſus ſolem oculos habeat. Porrò autem muſcarum identidem aſsidentium multitudine facies eius tota obtegitur, & cùm in ſcaphis interius ea faciat, quæ neceſſe eſt hominem cibo potuq; fruentem; ex putrefactione & corruptione excrementorũ tarmes atq; vermes pullulant, qui in inteſtina ſubrepentes, corpus conſumunt. Quum enim iam conſtat eum mortuum eſſe, remota ſuperiori ſcapha, intuentur carnes quidem deuoratas, inteſtinis autem inhærentia huiusmodi animalculorum examina. Hoc modo ſeptendecim dies cruciatus, lenta morte abſumtus eſt. Hactenus Plutarchus. Sæpiùs autem legens hoc inſolitum & immane ſupplicij genus, miratus fui, quid mouerit Artoxerxem, alioquin non prorſus crudelem Regem, vt de ſe optimè meritum Mithridatem (licet non ignorem, Papirium Maſſonum verè dixiſſe, Reges quàm amant, lubentiùs oderunt, ac neque in amore neque in odio modum habent) tam lenta & ſæua morte, nulla ſanè de cauſſa, quàm quòd temulentus aſtu aſſentatoris cuiuſdam euirati aulici, ad liberiorem ſermonem, iactando intempeſtiuè ſuam fortitudinem, prouocatus fuerat (ferè enim fit, vt qui bonam & fidelem operam præſtiterunt, arbitrentur ſibi aliquanto plus licere) vel ipſe interfici iuſſerit, vel vt hoc, procurante Paryſati matre ſua, fieret, permiſerit. Quisquis enim, vt Stobæus ex Themiſtio refert, intolerabiles, crudeles & immoderatas pœnas exquirit, legitimis non contentus, ac belluinæ iracundiæ locum dans, inſtarque mulierum exacerbatus, is non intelligit, ſe præter

Lib. 2. annal. Franc.

Sermo. 44. de magiſtratu.

ſas in eiuſdem naturæ genus contumelioſum eſſe. Ignorat enim, quod maximum eſt, & quod aduerſus reos pronunciaturum ſcire oportebat, nempe, quòd mors ipſa ab ijs, qui primùm conſtituerunt, non ceu malum aliquod ſontibus impoſita ſit, ſed tanquam extremum præſidium, & loco medicamenti, pro illis, qui malitia abſolui nequeunt, vt hoc ſaltem modo, quoniam aliter fieri non poteſt, in præſentia liberati malitiæ vinculo, ipſam effugiant. Verùm mirari deſij, quum in hiſtorijs paſsim extet, plerunque eos, qui ambitione quadam ſeſe à ſuis contemni ſuſpicati ſunt, mirum in modum ob timiditatem & libidinem imperandi crudeles fuiſſe. Idque confirmatur Mauricij Imp. dicto. Quum enim ſomniaſſet, ſe tradi iugulandum ſuo militi Phocæ, ideoque Philippicum ſororium interrogaret, qualis eſſet Phocas; isque reſpondiſſet, Centurionem ambitioſum eſſe, ſed timidum: Si timidus eſt, inquit Imperator, homicida eſt. Hoc etiam vetuſtas dixit, πᾶν δειλὸν φονικόν. Hinc videmus hoc genus hominum, & vi & dolis armatum eſſe, &, vt ille ſuadet, quò pellis leonina non attingit, aſſuere eos ſolere vulpinam. Vnde etiam ſcriptura ſacra, ſicut Auguſtinus obſeruauit, vulpes appellat doloſos, & timidos, quos terret virtus aliena. Hoc Thucyd. quoq; animaduertit, vbi ita dicit: Fraus cùm in omnibus fæda eſt, tum verò in his qui maiore ſunt dignitate præditi fædior eſt, quàm aperta violentia. Quidam autem ex hoc tyrannorum genere tam crudeles fuere, vt mortis accelerationem in ijs, quos è medio tollere conſtituerant, beneficij loco putarent. Hac de re locuples teſtis eſt Suetonius, qui de Tiberio Cæſare ita ſcribit: Quibuſdam cuſtodiæ traditis, non modò ſtudendi ſolatium ademtum, ſed etiam ſermonis & colloquij vſus. Citati ad cauſſam dicendam, partim ſe domi vulnerarunt, certi damnationis, ſed ad vexationem ignominiamq; vitandam; partim in media curia venenum hauſerunt, & tamen colligatis vulneribus ac ſemianimes, palpitantesque in carcerem rapti. Et paulo pòſt: Mori volentibus vis adhibita viuendi. Nam mortem adeo leue ſupplicium putabat, vt quum audiſſet, vnum ex reis Carnulium nomine, anticipaſſe eam; exclamauerit: Carnulius, vel, vt Torrentius legendum putat, Caruilius, ſeu Carrilius me euaſit. Et in recognoſcendis cuſtodijs precanti cuidam pœnæ maturitatem, reſpondit: Nondum tecum in gratiam redij. Sic Caligula eius ſucceſſor, vt idem

Super Pſalmũ 88.

Lib. 4.

In vita Tiberij.

idem Suetonius refert, non temerè in quenquam niſi crebris & minutis ictibus animaduerti paſſus eſt, perpetuo notoq; iam præcepto, ITA FERI, VT SE MORI SENTIAT. Idem curatorem munerum ac venationum per continuos dies in conſpectu ſuo catenis verberatum, non priùs occidit, quàm offenſus putrefacti cerebri odore. Hoc etiam imitatus eſt, teſte Iouio, Acciolinus tyrannus: Inauditæ, inquit, crudelitatis fuit, quòd capitale erat tortori atque carnifici, maturaſſe ſupplicia, vt vita per articulos momentaque temporis ad longos cruciatus extenderetur. Sed vt redeat vnde digreſſa eſt oratio, Hanc ob rem Plutarchus, in allegato loco de Artoxerxe ſcribit, eum, quum putaret ſe à ſuis contemni, plerosque primores ſuſpectos habuiſſe, & multos iratum occidiſſe; plures quòd ab ijs ſibi metuebat. Quæ enim, obſecro, poteſt eſſe in tyrannorum vita, fides? quæ caritas aut ſtabilis beneuolentiæ fiducia? Omnia ſemper ſuſpecta & ſolicita ſunt: Nullus locus eſt amicitiæ. Quis enim aut eum diligat, quem metuit? aut eum à quo ſe metui putet? Nam timiditas, inquit idem Plutarchus, tyrannorum maxima eſt cauſſa cædium; fiducia ſui, placidos eos ac manſuetos, & à ſuſpicionibus vacuos reddit. Ita ferarum quoque eæ, quæ à cicuratione ſunt alieniſſimæ, timidæ ſunt, & omni ſtrepitu terrentur; generoſæ autem non aſpernantur huiuſmodi blandam tractationem, quia propter fiduciam ſui faciliùs alijs ſe committunt. Huc Claudianus quoque reſpexiſſe videtur, dum canit:

In elog. illuſtr. viror. lib. 1.

Qui terret, plus ipſe timet: ſors iſta tyrannis
Conuenit, inuideant claris, forteſque trucident,
Muniti gladijs viuant, ſeptiq; venenis,
Ancipites habeant arces, trepidiq; minentur.

In Panegyri De quarto Conſulatu Honorij.

Vnde Xenophon Tyrannum mala ſua commemorantem, ſic loquentem introducit: Timeo celebritatem hominum, timeo ſolitudinem, incuſtoditos aditus, timeo ipſos cuſtodes, neque inermes illos habere vellem circa latus, neque armatis multum confido. Prudenter itaque M. Tullius aſſerit, Nihil eſſe aptius ad opes tuendas ac tenendas quàm diligi, nec alienius quàm timeri. Et preclarè Ennius: Quem metuunt, oderunt. Et; Quem quiſque odit, perijſſe expetit. Valeant igitur metus & violentiā, adamantina, (vel veriùs viminea) illa vincula tyrannica Dionyſiana ad ſtabiliendum imperium. Siquidem inexpugnabile munimentum amor ciuium

De offic.

ciuium eſt, vt Seneca Neronem monet. Quid enim pulchrius quàm viuere, optantibus cunctis? Quis huic ſtudeat ſtruere aliquod periculū, ſub quo iuſticia, pax, ſecuritas, dignitas floret; ſub quo opulenta ciuitas, copia bonorum omniū abundat? Quò reſpexit Plinius, vbi dicit: Quanto nunc tutior, quanto ſecurior eadem domus? poſtquam non crudelitatis, ſed amoris excubijs; nō ſolitudine & clauſtris defenditur. Et quid ergo non diſcimus experimento, fidiſſimam eſſe cuſtodiam principis ipſius innocentiam? hæc arx inacceſſa; hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere: fruſtra ſe terrore ſuccinxerit, qui ſeptus caritate non fuerit: Armis enim arma irritantur. Hoc ſanè conſiderauit & animaduertit patrum noſtrorum memoria quidam opt. & prudentiſſimus princeps Germaniæ: Quum enim in quodam conuentu imperij reliqui principes gloriarentur de rebus precioſioribus, quas ſinguli in ſua ditione vel theſauris haberent; illum dixiſſe ferunt, Se habere quidem ditionem non ita latam, quàm omnibus rebus refertiſſimam: nihil tamen precioſius in ea ducere, quàm ſe ita amari à ſuis ſubditis, vt ſi vel in venatione, vel aliàs aberraret, & ſolus in deuijs locis relinqueretur, nullas prorſus inſidias metueret, ſed abſque omni ſolicitudine, ſomnum capere poſſet in ſinu cuiusuis ſui ſubditi. Rectè itaq; Marcus Imp. prudentiſſimus & opt. in ſua oratione, quam paulo ante ſuam mortem ad filium Commodum, & amicos habuit, vt Herodianus memoriæ tradit, monet, Neque aut pecuniæ vim tyrannidis luxuriam explere, aut ſtipantia ſatellitum agmina tueri principem poſſe, niſi illi ipſi quos regas, animum imperanti, beneuolentiamque accommodent. Quippe ij demum diu tutoque imperant, qui non metum ex crudelitate, ſed amorem ex bonitate ciuium ſuorum animis inſtillant. Neque enim, quos ſeruire neceſſitas coëgit; ſed quos obtemperare, ſua quemq; voluntas adegit; ij ſunt in agendo patiendoque, à ſuſpicione omni aſſentationeque vacui: nunquam imperia detrectant, niſi violenter contumelioſeque ſint habiti. Huc Plutarchus reſpexiſſe videtur, vbi Aratum introducit ita Philippum Regem Macedoniæ alloquentem: Multi, ô Rex, in Creta, magniq; montes ex terra enati ſunt; multi in Bœotia & Phocide; tum in Acarnania quoque & mediterranei & maritimi loci mirificè muniti: quorum tu cùm nullum occuparis, omnes tamen incolæ vltrò imperata faciunt: quippe

In Traiano.

Eberhartus Wirtenbergensium dux, Naucl.

In vita Arati.

quippe ſaxis & præcipitijs latrones inhærent, rex fidelitate ſuorum & fauore fortius tutiusúe habet nihil: iſta tibi Creticum mare aperuerunt, iſta Peloponneſum: his tu fretus ea ætate eò perueniſti, vt aliorum iam dominus, aliorum dux ſis. Vt autem ad ſupplicium Perſicum reuertamur, non abſimile ſub Iuliano, Marcus Arethuſiorum Epiſcopus perpeſſus eſt. Is enim primò in cuniculos, vel loca ſubterranea coniectus, pueris compungendus aciculis traditus fuit: deinde caueæ incluſum, garoq; & melle perunctum, in ardore æſtatis ſub dio ſuſpenderunt, ad eum depaſcendum crabrones & apes allicientes, quæ omnia teſte Suida in hiſtoricis conſtanter pertulit. His propemodum ſimile aliquid noſtrorum patrum memoria contigiſſe legimus. Mortuo enim Duce Limburgenſi absque liberis, Dux Brabantiæ, & Comes Geldriæ de ſucceſſione contenderunt, & vterque ducatum hunc ad ſe pertinere voluit: quumque tranſigere non poſſent, ventum eſt ad arma. Tandem in prælio quodam victor extitit Brabantus, in quo cum alijs captus eſt Epiſcopus Colonienſis, qui à partibus Geldri ſteterat. Quum autem poſt ſeptennem captiuitatem apud Comitem Hanoniæ, acceptis conditionibus propoſitis, liberaretur, & à Comite peteret, vt ſe in ditionem ſuam honoris cauſſa deduceret, & Comes non grauatè hoc feciſſet, eumq; vſque in pagum Tuiſcum nō procul à Colonia deduxiſſet: nihil tale metuens, ab equitibus ex inſidijs in illum irruentibus, captus eſt, coniectusque ab Epiſcopo in carcerem, in quo etiam vitam clauſit ſuam. Vt autem illi ægrè faceret epiſcopus, iuſſit fabricari caueam ferream, eamque vndiq; melle inungi, in qua Comitem muſcis vexandum ad ſolem expoſuit. Quin etiam conſtat ſupplicium quoddam huic non abſimile apud Turcos in hunc vſque diem vſitatum eſſe. Leui enim de cauſſa ſontes & inſontes palo affixi, vel vnco ſuſpenſi, muſcis & caloribus ſolis expoſiti, vt cruciatus eorum ſenſim augeantur, ad necem vſque excruciantur. Et hanc tyrannicam ſæuitiam experti ſunt nuper propemodum innumeri Chriſtiani Græci, qui pertæſi duriſſimæ ſeruitutis, ob victoriam Chriſtianorum naualem contra Turcos prope Naupactum, ad recuperandam libertatem paulo ſeſe audaciùs commouerant. Simile aliquid non ita pridem Bizantij accidit, ſicut à Iuſtiniano refertur. Bizantij, inquit, duo Chriſtianæ religionis viri, paternarum legum obſeruantiſsimi, accuſati coram *Lib. 15. hiſtor. Venet.*

coram

coram Cadi, quòd Mahumetanam fidem deſpicerent, Chriſtianamque extollerent, crudeliſsimo mortis genere affecti ſunt: nam vnus qui appellabatur Nicolaus Græcus, in vncos nudo corpore proiectus eſt, qui diu maceratus acerbiſsimo ſupplicio mortem obijt. Alter Lucas, patria Mitylenæus, cunctis membris laniatus, excruciatusq;, per ſæuiſsimos cruciatus animam efflauit. ita vterque pro fide Chriſtiana extinctus, nobilem ſempiternamque ſibi martyrij coronam parauit. Huc referri poteſt, quod Gonz. Ouiedus memoriæ tradidit. Grauiſsimũ inquit peccatũ, & à quo huius inſulæ (de Hiſpaniola loquitur) indigenæ vehementer abhorrerent, quòdque acerbiùs vindicarent, furtum erat. Itaq; vel minimo in furto deprehenſus, adacto per medium corpus ſtipite (familiari Turcis ſupplicio) ibi affixus tam diu relinquebatur, quoad inter cruciatus vitam finiret. Hoc crudeli mortis genere vſi ſunt Slauini, quum regnante Iuſtiniano, traiecto Iſtro in Romani imperij ditiones irupiſſent. Omnes enim teſte Procopio, quos obuios habuiſſent, non enſe, non telo occidêre, vel armorum genere aliquo conſueto; ſed acutiſſimos in terram palos figentes, ſumma vi miſeros ſuperimpoſuêre, ſummumque pali, & id præacutum, per inferiorem pudendamque partem trudendo, & per viſcera adigendo interiora excruciauêre. Queramur nunc, cum natura rerũ, vt Valer. Maximi verbis vtar, quòd nos multis & aſperis aduerſę valetudinis incommodis obnoxios eſſe voluerit, habitumq; cœleſtis roboris humanæ conditioni denegatũ moleſtè feramus, cùm tot cruciatus ſibimet ipſa mortalitas, impulſu crudelitatis excogitauerit!

Lib. 5. cap. 3. hiſtor. Indic.

Lib. 3. de bello Gothorum.

De libidine regnandi.

CAPVT LXXXVIII.

MORTVO Selime Solimani filio Imperatore Turcico, Anno cIↃ IↃ LXXXII. paſsim circumferebantur chartæ venales, in quibus ipſius & filiorum feretra conſpiciebantur depicta; ſingula cum diademate; & ſtragulis precioſiſsimis exornata. Ii iuſſu fratris Muratis III. (qui nunc ſolus longè lateque dominatur, & rerum inter Turcos potitur) interfecti, & regio funere

nere in monumenta maiorum ad minuendam inuidiam vnà cum defuncto patre illati fuerant. Murathes enim patris ſucceſſor recepto more barbaro, ſtrangulari quinque fratres ſuos, natu ſe minores, in præſentia ſua iuſsit. quorum minimi ceruicibus & iugulo, quum pro more neruus adhiberetur: incertum an tenerioris in hunc amoris cauſſa motum; an conſcientia patratæ crudelitatis in omnes, illacrumaſſe quidem ipſum conſtat. Eodem modo & anno Iſmaël Techmaſis Regis Perſarum vel Parthorum filius, ſecundo loco genitus, non ſolùm Sultanos ſibi ſuſpectos, verùm etiam fratres ſuos omnes, quotquot nanciſci potuit, è medio ſuſtulit: qui tamen ſexto regni menſe à ſorore veneno ſublatus eſt, ſicut Leunclauius noſter refert. Quum autem hæc fratricidia pleriq; , & rectè quidem, deteſtarentur, cogitatio ſubijt animum, nihil noui accidere inter illos, qui libidine regnandi excæcati, neutiquam turpe vel flagitioſum ducere id ſoleant, quod ipſorum cupiditatibus impedimento vel eſt, vel ſuſpicantur eſſe poſſe. Siquidem, vt Robert. Gaguin. ait, nihil apud dominandi cupidos probitatis aut fidei eſt. Libidine enim habendi Reges feruntur, nec amicis nec generi indulgent ſuo. Hoc ita eſſe apparet in Antonino Caracalla. Quum enim fratrem Getam in gremio matris interfeciſſet, & quidam ei ſuaſiſſet, vt fratrem interfectum ad mitigandam inuidiam parricidij, diuum appellaret; Sit, inquit, diuus, dum non ſit viuus. Tam neſcia eſt pietatis & iuris regnandi cupiditas. Rectè itaque de Tyrannis illis Lucani hoc dici poteſt:

In ſupplem. Annal. Turcic.

Lib. 1. cap. 5. hiſtor. Franc.

> *Nulla fides regni ſocijs, omniſq; poteſtas*
> *Impatiens conſortis erit.*

Sic videmus bruta pleraque, quæ (quod tyrannorum proprium eſt) rapto viuunt, & quibus ſolius pabuli cura impreſsit aliqua tyrannicæ naturæ veſtigia, in proprios fœtus ſæuire potiùs, quàm vt illos ſocios venationis accipiant. Eodem modo Plinius ſcribit: Aues vncos vngues habentes, omnino non congregantur, & ſibi quæque prædantur. Ad ſummam, non fruſtra barbara illa vox tam ſæpè ab hiſtoricis repetitur, NVLLVM REGNVM SINE DOMESTICA CÆDE AVT PARRICIDIO ESSE SOLERE. Secutus autem eſt Murates ille exemplum proaui ſui Selimis Baiazetis filij, qui pâtre veneno, opera Iudæi Medici, vt aiunt, ſublato, quum libido & cupiditas regnandi naturalem mortem expectare non

Lib. 10. cap. 19. nat. hiſtor.

permitteret, non modò fratres ſuos & eorum liberos, omnesque conſanguineos è medio ſuſtulit, ne æmulos regni relinqueret, ſed etiam quũ in expeditione Ægyptiaca eſſet, veritus ne ſibi abſenti, Solymanus filius vnicus imperium adimeret, quemadmodum ipſe Baiazeti patri ſuo illud extorſerat, veſte quadam veneno tincta dono miſſa, filij vitæ pater, vt multi indicarunt, inſidiatus eſt. Eadem diffidentia Solymanus erga filios laborauit. Quum enim anno M D L I I. Muſtapha filius maior natu (ſicut poſt alios à Bodino refertur) fractis Perſarum opibus, ad patrem, accepta fide, ſine comitatu redijſſet, tanto exercitus clamore, tantaque gratulatione exceptus eſt, vt mortalium antea nemo. Pater iſtam gloriam ferre non potuit, ſed filium ſubinde ſtrangulari mandauit in cubiculo interiore, & eodem momento coram exercitu proijci; tum præconem altiſsima voce promulgare iuſsit, Vnum in cœlo Deum, in terris vnum Solymanum Imperatorem eſſe oportere. Totus exercitus terrore attonitus obmutuit. Iunior natu biduo pòſt veneno ſublatus eſt, quòd ingemuiſſet. Tertius metu patris ad Regem Perſarum confugerat; ſtatim per legatos reuocatus eſt, ac ſecuri percuſſus. Reſtabat Selimus, cui pater minas intentauit, niſi ſolus reſtaret. Atque ita vſitatum eſt in gente Othomanorum, quia apud illos Muſulmanos Reges mos eſt perpetuus, vt ſpes imperij ad omnes, exitus ad vnum recaſurus ſit. Ob hanc cauſſam mortuo Saladino Sultano Ægypti, Saphadinus patruus eius nouem filios Saladini, extra vnum Norradinum, amicorum virtute tectum, libidine regnandi necauit. Deceſſit autem Saladinus domitor ille Orientis, ac noſtrorum terror, Anno cIↄ. C C C. L I I. teſte Iacobo Meyero. Rectè itaque dicit Augerius Giſlenius Busbequius, legatus Cæſ. Maieſtatis, Nihil omnino miſerius Turcicorũ Imperatorum filijs eſſe, è quibus, ſi quis patri ſucceſſit, reliquos ineuitabilem mortis neceſſitatem manere. Nam neque, inquit, Turcæ imperij æmulos ferunt, nec per milites prætorianos omnino ferre poſſunt, qui, ſi quis fortè fratrum ſit, præter eum qui regnat, ſuperſtes; congiariorum petendorum nullum finem faciunt: Si recuſantur, ſtatim audis: Saluus frater ſit, fratrem D E V S nobis ſeruet. Quo verbo deſignari illum imperio non eſt obſcurum, adeo vt fratrum ſanguine manus polluere & parricidio regnum Turcis Imperatoribus ſit neceſſe. Olim quoque ſimilia parricidia Aſiaticis illis regibus

In Annalibus Flandriæ lib. VII.

In ſuo itinere Conſtantinopolitano.

gibus (licet Oſmanica ſtirps nimis Europæa, cum magna clade & dedecore Chriſticolarum, iam pridem eſſe cœperit) conſueta fuêre. Siquidem apud reges nihil tam ſanctum eſt, vt Papirius Maſſonus monet, quod non facilè violetur, ſi vtilitatem oſtendas. De qua re audiamus, vt de innumeris ferè exemplis vnum atque alterum memorabile adducamus, Plutarchum. Ait enim Deiotaro plures fuiſſe filios, quorum quum ipſe vni relinquere imperium, atque omne patrimonium ſuum cuperet; quò id faciliùs efficeret, ceteros omnes manibus ſuis trucidaſſe, vinitorum exemplo, qui quum vitis aliqua complures emiſerit ſurculos, vnum modò ex eis relinquere, alios amputare conſueuerunt, vt is qui relinquitur maior & robuſtior fiat. Iuſtinus præterea de Horode Parthorum rege (qui paulo antè fratrem ſuum Mithridatem, licet fiducia cognationis vltrò ſe in poteſtatem ipſius tradidiſſet, in conſpectu ſuo trucidari iuſſerat) quum filius eius Pacorus vnà cum toto exercitu à Ventidio interfectus eſſet, ita ſcribit: Hæc quum nunciata in Parthia eſſent, Horodes pater Pacori, qui paulo antè vaſtatam Syriam, occupatam Aſiam à Parthis audierat, victoremque Pacorum Romanorum gloriabatur, repentè filij morte & exercitus clade audita, ex dolore ad furorem vertitur: Multis diebus non alloqui quenquam; non cibum ſumere; non vocem mittere; ita vt mutus factus videretur. Poſt multos deinde dies, vbi dolor vocem laxauerat, nihil aliud quàm Pacorum vocabat: Pacorus illi videri, Pacorus audiri videbatur; cum illo loqui, cum illo conſiſtere; interdum quaſi amiſſum flebiliter dolebat. Poſt longum deinde luctum, alia ſolicitudo miſerandum ſenem inuadit, quem ex numero XXX. filiorum in locum Pacori regem conſtituat. Multæ pellices, ex quibus generata tanta iuuentus erat, pro ſuis quæque ſolicitæ animum ſenis obſidebant. Sed fatum Parthiæ fecit, in qua iam quaſi ſolenne eſt Reges parricidas haberi, vt ſceleratiſſimus omnium, & ipſe Phrahartes nomine, Rex ſtatueretur. Itaque ſtatim, quaſi nollet mori naturaliter, patrem interfecit; fratres quoque XXX. trucidat: ſed nec in filijs ceſſant parricidia. Nam quum infeſtos ſibi optimates propter aſſidua ſcelera videret, nec eſſet qui nominatim poſſet Rex creari, adultum filium interfici iubet. Rectiſſimè igitur de hoc barbaro Rege, vel potiùs tyranno dici poſſet, quod Polybius refert, Phi-

Lib. 2. annal. Franc.

Lib. 42.

Lib. 2.

larchum hiſtoricum de Ariſtomacho memoriæ tradidiſſe, Eum non ſolùm tyrannum fuiſſe, verùm etiam è tyrannis genitum. Quo quid grauius aut pernicioſius dici poteſt? hoc enim nomen, inquit, quaſi ſeminarium in ſe continet crudelitatis, & omnes hominum iniurias ſceleraque complectitur. Simili morbo laborauit etiã populus Iſraeliticus: qualis enim regnandi cupiditas coniuncta cum inſigni tyrannide fuit in Abſalomo filio Regis Dauidis? nonne parricida fuit (vt de Amnone fratre ab hoc interfecto taceam) ſi conatus ipſius ſpectes, patris optimi? Quid Adonias ipſius frater cõſanguineus aliud meditatus eſt, quum opera Ioabi præfecti militum & Ioathari ſummi ſacerdotis, Solomoni deſignato Regi, regnũ & vitam præripere, nimia regnandi libidine conaretur, ſicut ſacra hiſtoria expreſsè teſtatur. Sed ad profanas hiſtorias reuertamur. Hæc parricidia Artoxerxes potentiſſimus Rex Perſarum, in ſe à filio Dario, quem ſucceſſorem regni conſtituerat, præparata, mira prudentia & aſtu vitauit, vt Plutarchus in eius vita refert; qui tamen in extrema ſua ſenectute paulo pòſt conſpicere cogebatur, quomodo filij ſui propter libidinem regnandi inuicem ſibi inſidias ſtruerent, & alter alterum ad moriendum adigeret. Mitiore ſanè animo ſunt Reges Æthiopum vel Abiſſinorum (ex quibus vnus, teſte Aluareſió, ſuo tempore Negus & Iochan Belul, id eſt, gemma precioſiſſima appellabatur) in Africa omnium potentiſſimi. Ii enim regnante legitimo ſucceſſore, reliquos filios ſuos & conſanguineos, ne ad regnum aſpirent, neue habeant occaſionem turbas libidine imperij excitandi, procul remotos, in monte altiſſimo, qui ab Aluareſio Anga vocatur; ad quem propter præcipitia vnus tantùm aditus eſſe dicitur (ſcribit enim Hieron. Oſorius, Multos in ea regione montes editos & excelſos contineri, vndiq; præruptos, aditu peranguſto, adeo vt vnus tantùm homo per oſtium penetrare poſsit; in ſummo autem faſtigio eſſe miras planicies latè patentes, aquas perennes, pabula & fruges lætiſsimas, amnes pellucidos, pecorum & boum multitudinem, aluearia, ex quibus ingens vis mellis exprimitur) perpetuis, ſed liberis cuſtodijs potiùs incolumes detinere, quàm parricidia committere malunt. Inde nulli, niſi qui ad imperium magis idoneus ex filijs, & ijs deficientibus, ex proximis agnatis, optimatibus videtur, egredi, & habenas imperij abſque æmulo liberas capeſſere,

Lib. 9. de rebus Afric. & Indic.

mortuo

mortuo tamen antè Rege, licet. Experientia enim docuit, quòd plerique Orientales populi impatientes oligarchiæ, ariſtocratiæ vel democratiæ; monarchiæ ſemper deditiſsimi fuerint, neq; potuerint vno eodemque tempore pati plures reges & dominos. De qua re etiam exemplum in ſacris literis, quum indignante Deo Rex à Iudæis more gentilium expeteretur, habemus. Rectè itaq; Nicoclem dixiſſe perhibent, Non ſolùm conſiderandum eſſe ingenium tyrannorum, cur benigni & difficiles ſint, ſed ciuium quoq; mores. Multi enim hactenùs propter ſubditorum malitiam, aſperiores ſe dare, quàm pro ingenio ſuo coacti ſunt. Huc referri poſſunt ea, quæ Alexand. Magnus apud Q. Curtium dicit, Regum videlicet, ducumq; clementiam non in ipſorum modò, ſed etiam in illorum qui parent, ingenijs ſita eſſe. Teſtatur id quoq; memorabile exemplum, quod Stobæus ex Serini apomnemoneumatibus refert. Nam quũ Lydis Crœſus imperaret, & fratrem in cõſortium imperij aſſumſiſſet: tum quidam ex Lydis accedens dixit: Omniũ in terra bonorum, ô Rex, autor eſt ſol, neq; quicquã extaret in terra, ſole nõ illuſtrante. At ſi gemini ſoles forent, periculum immineret, ne omnia conflagrantia peſſum irent. Ita & regem vnum quidem accipiunt Lydi, & ſeruatorem eſſe credunt: duos verò ſimul tolerare non poſſunt. Huc quoq; Homeri illud ſpectare videtur:

Lib. 7.

Serm. Quòd opt. ſit monarchia.

Iliad. β.

> οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω,
> εἷς βασιλεὺς, ᾧ ἔδωκε κρόνου παῖς ἀγκυλομήτεω
> σκῆπτρον, ἠδὲ θέμιστας ἵνα σφισὶν βασιλεύσῃ.
> *Haud bonum multorum dominatio, vnus dominus eſto,*
> *Vnus Rex, cui dedit Saturni filius callidi ingenij*
> *Sceptrum, atque iura, vt his regnet.*

Idipſum fortaſſe idem Alexander Magnus conſiderauit, eique in mentem venit, (diligenter enim legit, & magni fecit libros Homeri: nouerat etiam ſeipſum, quòd impatiens conſortis eſſet) quum reſponderet legatis Darij, vt apud eundem Q. Curtium legimus, Mundum duobus ſolibus non poſſe regi, nec duo ſumma regna ſaluo ſtatu terrarum poſſe habere. Huc reſpexit & M. Anton. Zimara, & quærit rationem, quam ob cauſſam multitudo principum ſit mala. An, inquit, quia, ſi imperium in tyrannidem tranſeat, ac conuertatur; ſatius eſt vnius quàm plurium ſubire iugum? An quia ad commune reipub. commodum, rarò imperantium

Lib. 4.

Problem. 28.

tium

tium multitudo reſpicere conſueuit? Quo fit, vt vno diſſentiente, maximũ vniuerſitati immineat malum. Facilius quippe eſt vnum quàm plures ad bonum diſponi. In principatu enim multorum non deſunt inuidiæ, iurgia, contentiones, rixæ. Proinde cùm experimento comprobatum ſit, regnum non capere duos, quàm veriſsimè illud Ariſtoteles enunciauit: Multitudo principum praua: vnus ergo ſit princeps. Hoc etiam Machiauello placuit, qui reipub. ſtatum condi & componi non poſſe aſſerit, ſi plures pari imperio rerum arbitri exiſtant. Quippe commune duobus aut pluribus imperium cùm rarò concors ſit, vnius hominis ingenio atque autoritate omnia conſtitui multò eſſe ſatius. Rectè autem faciet ſtudioſus lector, ſi Herodotum adhibeat, vbi ſeptem principes Electores in Perſia mortuo Cambyſe conſultant nunquid democratiam, vel ariſtocratiam, vel etiam monarchiam in conſtituenda imperij forma, debeant anteferre. Buchananus ſanè licet democratiam non probet, tamen Regem monarcham ita aſtrictum legibus eſſe vult, vt Rex ſit lex loquens, lex verò, rex mutus, id eſt, vt Rex & populus communicato conſilio communiter ſtatuant, quod ad omnium ſalutem communiter faciat. Nam, inquit, multitudo ferè meliùs quàm ſinguli de rebus omnibus iudicat. Singuli enim quaſdam habent virtutum particulas, quæ ſimul collatæ vnam excellentem virtutem conficiunt. Quod in Medicorum pharmacis, ac inprimis in antidoto eo, quod Mithridaticum vocant, perſpicuè cerni poteſt. In eo enim pleræq; res per ſe noxiæ, vbi confuſæ fuerint, ſalutare aduerſus venena remedium afferunt. Similiter in hominibus alijs tarditas & cunctatio; alijs præceps temeritas obeſt: hæ in multitudine commixtæ temperamentum quoddam, & quam in omni genere virtutis quærimus, mediocritatem pariunt.

Lib. 4.

De iure Regni apud Scotos.

Quo pacto vires Barbarorũ præter opinionem mirificè auctæ fuerint.

CAPVT LXXXIX.

Paulus Aemylius lib. 1. de re-

ETSI eo tempore, quo Siſebutus Rex Viſigothorum Iudæos in Hiſpania cogeret Chriſtum agnoſcere, atque ex

ijs

ijs aliquot millia in Galliam effugerent, & reliquis, quorum antea ingens numerus erat, ſeſe coniungerent, Dagobertus I. huius nominis, XI. Rex Francorum (cui turpe videbatur, Franco, à Viſigothis eiectos religionis noſtræ hoſtes indomitos, finibus ſuis receptos diutiùs retinere, ac Viſigothis religione cedere) diem Iudæis præſtituit, intra quam, quicquid mortalium religionem noſtram non profiterentur, hoſtes iudicarentur, comprehenſiq; capite luerent. Plures autem eorum exilium pietati antetulêre: reliqui Chriſtiani effecti, incolumes manſêre. Sunt qui ferant, inquit idem Æmilius, per legatos Heraclium Græcorum Imp. Regem Dagobertum monuiſſe, ingentem impendere Chriſtianis à gente circumciſa metum: quicquid eorum hominum in Gallia eſſet, cogendos effici Chriſtianos. In Gallia & cæteris ab Aſia magno interuallo diſiunctis regionibus, Iudæorũ vetus mos cognoſcebatur: Mahumetis verò Saracenorumq; gliſcens circumciſio, ignorabatur, cuius vim Chriſtianis formidandam, ſortes, an magicæ vanitates, an mathematici per ambages Heraclio ceciniſſe feruntur, qui ſibi etiam à Saracenis, ſed alio, reor, conſilio cauebat. Sed ne longiùs à cœpta meditatione digrediar, Etſi, inquam, olim Iudæi à Viſigothorum Rege ex Hiſpania, & à Dagoberto ex Gallia expulſi ſunt: tamen ſub Ferdinando & Iſabella Caſtellæ Regibus deinceps in Iudæos miris modis ſæuitum fuit. Innumera enim multitudo propter ſcelera nefaria contra religionem Chriſtianam, vt illis imputabatur, commiſſa, vel ſupplicio affecta, vel alias ſedes quærere coacta fuit. Idem contigit in Luſitania, regnante Emanuele, qui omnibus Iudæis atq; Mauris, qui Chriſto dare nomina nollent, vt è regni finibus excederent, diem dixit: intra quem omnes, ſi non aliò ſe contuliſſent, & pòſt in illius regno fuiſſent inuenti, libertatem amitterent. Hoc accidit, poſtquam Conſtantinopoli à Mahomete capta, imperium Græcorum euerſum eſſet. Quum autem propter irruptiones illas hoſtiles, interfectis aut captiuis abductis incolis, non ſolùm Conſtantinopolis, ſed tota iſta regio ferè deſolata eſſet; vt rurſus ea frequentaretur, iuſſu Turcici Imp. lex promulgata eſt, qua vnicuiq; ſua religio libera, modò quotannis certum tributum penderet, relinquebatur. Commoti igitur Iudæi hac immunitate, qua apud Chriſtianos frui non poterant, ſeſe eò cateruatim, cum ſuis fa-

milijs, & rebus quas exportare poterant, contulêre; & fam
eſt, vt quidam ſcribunt, ad centum millia hominum vtriusqu
ſexus ad Turcos migraſſe. Memoriæ autem traditum eſt, Turci
cum Imperatorem dicere ſolitum, Se mirari Chriſtianorum Re
gum ſtoliditatem, quòd tantam multitudinem, quam ſi non in
terficere voluiſſent, attamen mancipiorum loco ad vtilia & ido
nea ſeruitia præſtanda retinere poterant, potiùs in propriam per
niciem expellere, quàm ad ſuum emolumentum retinere malue
rint, iuxta præceptum Horatianum:

Vendere cùm poßis captiuum occidere noli:
Seruiet vtiliter. ———————

Iudæi enim illi primùm ad Turcos attulerunt, tum varia artifici
tum etiam perfectiorem vſum machinarum bellicarum, aliarum
que rerum, quibus antea iſta barbara gens deſtituta fuerat. Id
magno incommodo Chriſtianæ reipublicæ accidit. Hoc ſanè
olim, licet diuerſis de cauſſis, eueniſſe, magna cum iactura im
Lib. 3. perij Romani, ſcribit Herodianus. Quum enim in Oriente N
ger à Seuero victus eſſet, magna vis hominum trans Tygrim, m
tu Seueri ad Barbaros abierunt. quo effectum eſt, vt validior
deinceps Barbari aduersùs Romanos conſerenda manu euaſerin
gnari antea pugnare tantùm arcu, ex equis, neque armatura mu
niti, neque haſta gladióue ſatis audaces, leui pendulaque veſt
plurimumq; inter fugiendum auerſi ſagittas intendebant: poſt
ea verò, quàm Romani aliquot milites, fabrique nonnulli i
eas regiones confugerunt, ibi ætatem acturi; non ſolùm arm
vti, ſed ea quoque fabricari barbari didicerunt. Hanc ob cau
ſam & veteres & recentiores leges prohibuerunt, ne quid ad h
ſtes deferretur, quod eorum vires augere, ipſoſúe ad bellum in
ſtruere poſſet. inter quas extat lex Honorij & Theodoſij Imp
quæ vltima eſt in Codice Iuſtiniani, ſub titulo de pœnis, cu
hæc ſunt verba: His qui conficiendi naues incognitam antè per
tiam barbaris tradiderint, capitale ſupplicium proponi decern
mus. Reliqua quoque quæ ad barbaros exportari non debean
comprehenſa ſunt ſub peculiari titulo ibidem, qui duas leges V
lentiniani & Gratiani Impp. & Martiani Imp. continet, vbi po
na capitis & confiſcatio bonorum contra inobœdientes ſtatuitu

Quibu

Quibus conuenit lex Valentiniani & Valentis, ſub titulo C. de maleſ. & math. inſerta, vbi dicitur: Culpæ ſimilis eſt, tàm prohibita diſcere, quàm docere. Inprimis autem prohibetur non ſolùm, ne barbaris aurum præbeatur: ſed permittitur, ſi apud eos inuentum fuerit, vt ſubtili ingenio ab eis auferatur. Sic quoque interdicuntur commercia cum Perſis, ne alieni regni ſcrutentur arcana. Hoc etiam à Canonibus reprehenditur, vbi in tit. de Iudæis & Saracenis Specul. & alij Canoniſtæ plura tradunt. Extat præterea bulla Pontificis Romani, quæ Iouis Sanctæ à publicatione, quæ ſolenni Cœnæ Domini die, Romæ fit, vulgò appellatur, in qua excommunicantur ij, qui ad hoſtes Chriſtiani nominis res prohibitas deferunt, hisce verbis: Excommunicamus, & anathematizamus omnes illos, qui equos, arma, ferrum, ligamina, & alia ꝓhibita deferunt Saracenis, Turcis, & alijs Chriſtiani nominis inimicis, quibus Chriſtianos impugnant. Hæc autem latè explicantur ab Angelo de Clauaſio in Summa, quæ vulgò Angelica vocatur, in verbo Excommunicatio. Similes leges peculiares habent Hiſpani in regni ſui conſtitutionibus, ſub titulo, *De las venditas*, vbi textus in principio dicit, *Arma de fuſte ni de hierro ni deuen vender los Chriſtianos alos Moros, ni alos enemigos de nueſtra ſe.* Etſi autem arma apud illos indiſtinctè prohibentur exportari ad hoſtes; tamen merces & victualia tantùm tempore belli prohibita ſunt. Itaque in d. l. Hiſpanica ſequitur: *Otroſi defendemos, que ningano lieue à ſutierra trigo, ni cebada, ni vino, ni olio, mientra guerrarencon.* Pœna autem committentium contra hanc legem conuenit cum iure communi, quia bona pertinent ad fiſcum, *y el cuerpo es à merced del Rey*, vt videre licet in conſilio II. Roderici Suarij Iuriſconſulti, De nauibus transuehendis & mercibus exportandis.

In l. 2. C. de commerc. & mercat.

In l. 4. Cod. eod.

Caſu. 21.

Libertatem monendi ab aulis plerunque exulare.

CAPVT XC.

PARENS meus, cuius memoria vt ſanctiſſima mihi, ita non poteſt eſſe niſi ſuauiſſima; in ſuo peculiari libello, cuius titulum fecit ὑποθῆκαι, quem olim ad Mauricium Huttenum, præſulem Aiſtetenſem, ſuum amicum veterem (hoc nomine enim in literis ad parentem meum ſcriptis antè & poſtquam conſecutus eſſet hanc dignitatem, ſeipſum appellare ſolitus fuit) libero & candido animo ſcripſit, inter alias monitiones ſaluberrimas, facit mentionem, quòd potentum parietes & laqueata tecta aulæ libertatis non ferè reſonent voces: Quin etiam, inquit, principes amicos habere pudet, ſuamque excellentiam lædi putant, hac rerum vna omnium ſaluberrima & optima, coniunctionis animorum & mutuæ voluntatis quaſi exæquatione & ſimilitudine. Non igitur mirum, deeſſe qui illos ex animo & ſyncerè atque grauiter moneant; quiq; illis fideliter conſulant, cùm perpauci inueniantur, vel propè dixerim, nulli, qui ipſos, ac non fortunæ ſplendorem & ſuas commoditates ſequantur. Antiochum Regem, eũ qui Parthos oppugnauit, ferunt in venatione aliquando aberraſſe à comitatu ſuo, & diu per ſyluas, ignarum loci vagatum; tandem in caſam ruſticam delatum, quum illum nemo eorum, qui incolebant, Regem eſſe ſciret: quumque in cœna fortè ſermo de Rege iniectus eſſet, adiuuiſſe hunc & produxiſſe longiùs, cupidum reſciſcendi, quid de ſe plebs ſentiret, atque loqueretur. Nullo autem crimine illius, ac contrà plurimis virtutibus commemoratis, niſi quòd in exequendis regni negocijs vteretur miniſterio improborum hominum, quibus nimium fidei haberet, neq; ipſe rempublicam reſpiceret, atq; capeſſeret, quòd venandi ſtudio totus eſſet deditus, atq; vni occupationi iſti vacaret: Regem quidẽ tunc tacuiſſe; ſed quum manè veſtigia illius ſecuti ſatellites cum inſignibus regni adeſſent, contemplatum diadema & purpuram dixiſſe: Heri primùm, ex quo vobis vtor, audiui de me veritatem. Patrum noſtrorum memoria Regem fuiſſe opt. atq; fortiſſ. accepi-

accepimus Matthiam Huniadem; qui quum Pannoniam ſolam teneret, formidabilis tamen & Aſiæ & Europæ Imperatoribus fuit. Idem mirifico ardore flagrauit bonarum literarum atque artium, quarum profeſſores magnis præmijs affecit, & libros vndique grandi pecunia conquiri iuſſit, quorum ſpectabilis copia ad Turcicam irruptionem vſque durauit. Eum igitur hoc nequaquam fugit, Vix eſſe aditum atque acceſſionem Veritati & libertati in Regum atque principum domos. Itaq; quum haberet circùm ſe non tam belli, quàm pacis artium peritos; ſolitum tamen traditur ſæpè illum data opera à comitatu in venationibus ſuo ſeſe abducere, atque in ſolitarijs caſulis ruſticorum, vel aliquo pago pernoctare, colligentem famam & rumores de Rege, & adminiſtratione Reipub. Ita illum nihil fermè vitiorum, vel quibus ipſe, vel quibus ſui laborarent, neque vlla peccata adminiſtrationis, fugiſſe. Hactenus ille. Hoc fecit etiam olim Mithridates potentiſs. & bellicoſiſs. Rex, qui XLVI. annis cum Romanis varia victoria bellum geſſit. Is enim Aſiam, cum quibuſdam amicis tacitus à regno profectus, nemine ſciente peruagatus eſt, omniumque vrbium ſitus ac regiones cognouit. Noluit enim fidere aliorum oculis & indicationibus. Prudenter itaque & grauiter Gordianus ad Miſitheum ſocerum ſcribit, Miſerum eſſe Imperatorem, apud quem vera reticentur: qui cùm ipſe publicè ambulare non poſſit, neceſſe eſt, vt audiat, & vel audita, vel à plurimis roborata confirmet. Quod etiam ante eum T. Manlius Torquatus prudenter conſiderauit. Is enim quũ eſſet declaratus conſul, oculorũ valetudinem excuſauit, " Impudentem dicens & gubernatorem & Imperatorem eſſe, qui " cùm alienis oculis ei omnia agenda ſint, poſtulet ſibi aliorũ capita " ac fortunas committi. Huc Horatius ſpectaſſe videtur, vbi dicit: "

Iuſtin. hiſtoric. lib. 37.

Iulius Capitolinus in vita Gordianorũ.

Liuius decad. 3. lib. 6.

> *Segniùs irritant animos demiſſa per aurem,*
> *Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus, & quæ*
> *Ipſe ſibi tradit ſpectator.*

Vnde Iuriſconſulti aſpectum rei, cuicunq; probationi præferunt. Sed ad recentiora exempla, huic meditationi magis conuenientia, redeamus. Franciſcum Galeatium, Iouius ſcribit, ita amari ſimul & metui cupiiſſe, vt nonnunquam ſordidi mercatoris ſimulato habitu, diſcurrens per ditionis regiones, oblatos in via, aut in diuerſorijs hoſpitalibus ſimpliciſsimos homines ad ſerenda de principe

In elog. illuſt. virorum.

colloquia pertraheret, eruendoq; certiſsimos de ſe rumores, vtraque ſui nominis fama frueretur, paratus vtique ad præmium exſoluendum, aut infligendam pœnam. Nam in Pado, Abdua, Ticinoque cuſtodes ad traiectum lintribus præpoſitos, qui abs ſe precibus atque pecunia tentati eſſent, vt ſine teſſera properantem transueherent, ex merito, aut ſupplicijs extremis, aut peramplis præmijs afficere conſueuerat. Imitatus autem eſt Galeatius hac in re Leonem Imp. Græcum, qui etiam cum proprio periculo fidem vigilum ſæpenumerò expertus eſt. Extat præterea egregium epigramma Georgij Sabini, viri doctiſs. & poëtæ inſignis, de quodam Duce Norico, cuius nomen non exprimitur, quod licet editum ſit in ſuis operibus, tamen propter eius elegantiam huic meditationi aſſcribere volui.

Luidprandus Ticinenſis lib. 1. cap. 3 & 4. De reb. per Europam geſtis.

Sæpè rudes inter mutata veſte colonos,
Noricus agricolæ Dux faciebat opus.
Nunc paſcebat oues; nunc gramina falce ſecabat;
Vomere proſcindens nunc ſubigebat humum.
Et ſimul illato de ſe ſermone, rogabat
Plurima, nempe quibus moribus ipſe foret?
Iuſtus an exigeret pœnas à ſontibus vltor?
Debita conferret præmia númne bonis?
Quærenti verò cauſſam, cur Regibus ortus
Princeps, agricolam ſe ſimularet, ait:
Me iuuat è rudibus cognoſcere vera colonis.
Seruit adulatrix auribus aula meis.

Laudantur itaque non immeritò reges & principes, quibus adminiſtratio regnorum commiſſa eſt, quando non ab aliorum nutu & conſilijs planè pendent, omniaque in ſuos familiares reijciunt, ipſi planè deſides, & ad imperium inutiles; ſed ipſimet induſtrij ſunt in rebus ad ſalutem & incolumitatem ſubditorũ ſuorum ſpectantibus. Hoc ſanè obſeruauit Maximilianus I. Imp. præſtantiſsimus. Ideoque eum dicere ſolitum fuiſſe ſcribit Iouius, Turpe quidem eſſe magno principi neſcire literas; ſed longè turpiſsimum his eum moribus atque virtutibus omnino caruiſſe, quæ populis & gentibus imperantem cum eximia pietatis atq; excellentiæ laude, contra ſuperbiam atque libidinem, & reliquas immoderati animi cupiditates inuictum penitùs & incorruptum præſtarent. Huc reſpexit

In vita Had. V I. Pontificis Romani.

ſpexit Iohan.Tilius. Quemadmodum,inquit, non eſt temerè hæredi regni indulgendũ; ita etiam peſsimè agitur,ſi quum ad iuſtam ætatem peruenit,non educabitur & informabitur in negocijs grauiſsimis, conſilioque prudente dirigetur. Magiſtra enim artium munerumque experientia, in regni adminiſtratione apprimè eſt neceſſaria, cùm ſit omnium difficilima, & Xenophontis iudicio, diuina,mentemque humanam ſuperans. Hanc docet ſcriptura ſancta ſpeciatim à Dei ſpiritu procedere, cuius gratia ſit opus & inſtitutione maxima. Eadem admonet Iohan.Bodinus, vbi dicit: Ad vnius principis inſtitutionem,optimi ſapientiæ magiſtri ac moderatores maximis propoſitis præmijs conquirantur; non qui ſola peregrina lingua,id quod ineptè ac perniciosè antea factum vidimus; ſed qui religione vera molles principis animos leniter imbuant. Nam omnium, quæ de legibus & repub. diſputantur, nihil maius eſt, aut maiore ſtudio dignum, quàm vt princeps intelligat, ſe ad verum Dei cultum in hanc lucem veniſſe. In eo ſolo verſatur Reipub.ac legum omnium ſuprema ſalus. Qui enim princeps ſic erit informatus,vt ſuarum omnium actionum iudicem ac ſpectatorem Deum eſſe cogitet; nihil impiè, nihil ſceleratè faciet, nihil turpe cogitabit. Hunc vnum ſui ciues amabunt,metuent, ac eius exemplo vitam, moresque ſuos informabunt. Felices ſanè non ſolùm principes,ſed etiam ſubditi cenſendi ſunt, quibus hæc contingunt. At exempla ferè innumera in promtu eſſent,quibus doceri poſſet, Inſtitutionem optimam in iuuentute principes habuiſſe, ideoque magnam expectationem & ſpem optimæ indolis præbuiſſe: verùm vnà cum ætate ita adulatorum ſuggeſtionibus corruptos fuiſſe, vt nulla veſtigia optimæ diſciplinæ & inſtitutionis reliquerint. Licet igitur optare cum Budæo: Quod vtinam tam confertis manibus compertam comprehenſamque veritatem ſemel retinere poſſemus, quàm protinus agnitam feſtiuis oculis hilares exoſculamur. Hæc enim veluti faſtidioſa eſt, vel hoſpita, vel amica; cui quum ſecularium rerum amorem, quaſi æmulum quendam, ſuperinducimus; ſenſim ipſa à fluxis abhorrens, ex mente noſtra quaſi ex contubernio faceſsit, animumque noſtrum ſuas res habere ſibi iubet, clàm remiſſo nuncio, cùm interim æternitatis ſecuri alias res agamus. Rectè itaque Flauius Vopiſcus ita ratiocinatur: Et quæritur quidem, quæ res malos principes faciat?

In comment. de rebus Gall. lib. 2. de filijs regũ, eorumq; aßignat.

Cap. 6. metho. hiſtor.

Lib. 4. de aſſe.

In D. Aureliano.

Iam primũ nimia licentia, deinde rerũ copia, amici preterea improbi, ſatellites deteſtandi, Eunuchi auariſsimi, aulici vel ſtulti, vel deteſtabiles: & quod negari non poteſt, rerum publicarum ignorantia. Ludouicum XI. Regem Galliæ quoque aliquando dixiſſe ferunt, ſe in regno ſuo, & potiſsimùm in aula propria, abundare omnibus rebus vna excepta. Quam verò innueret rem, dum quæreret vnus ex ſuis familiaribus aulicis; Veritatem eſſe reſpondit. Id ipſum Lucas Contilis ſuo feſtiuo ænigmate denotare voluit. Habent, inquit, principes nonnulli apud ſe feminam quandam vultu formoſiſsimam, quam magnifaciunt, induuntque veſte longiſsima ad talos vſque deſcendente: hæc altero pede plerunque claudicat; nonnunquam vtroque etiam: quo fit, vt ægerrimè ferant, ſi ventus quiſpiam ab Auſtro aut Septentrione ſpirans, veſtes, quibus hæc puellæ vitia teguntur, quandoque attollit. Quare inſtituêre permultos, qui non ſecus huiusmodi ventos buccis plenis abſorbeant, atque Charybdis & Scylla marinas aquas, & quæ in ijs ſunt, deglutire conſueuerunt. Hoc ipſemet ita ſoluit: Principum vitæ conditio permultis expetita, potentia prudentiaque nititur, & magna autoritate exornatur: quam veritas denudare & imminuere; adulatorum autem ora obtegere conſueuerunt. Non deeſt enim, vt Q. Curtij verbis vtamur, pernicioſa adulatio, perpetuum malum Regum, quorum opes ſæpiùs aſſentatio, quàm hoſtis euertit. Hinc euenit, ſicut paſsim exempla in hiſtorijs teſtantur, vt plerunque Reges, ſi perperam ira cupiditateue ſua, vel adulatorum inſtinctu adducti, aliquid fecerunt; aut neminem habuerint, qui eos reprehendere liberè auſus fuerit; aut ipſi quoq; ,licet admoniti, id quod ſemel in animum induxerant ſuum, obſtinatione quadam mutare erubuerint. Hoc prudenter animaduertit magnus ille Monarcha Auguſtus. Quum enim ſuapte natura ad iracundiam & vindictam propenſior eſſet, Mecœnate inprimis, quum ira commotus eſſet, vtebatur. ab ea enim & furore eum auertebat, pacatioremq; animo reddebat. Ferunt, quum aliquando pleroſque eſſet proſcripturus Auguſtus, nec ad illum præ aſſtantiũ multitudine poſſet Mecœnas accedere; chirographo ſcripſiſſe: Surge carnifex; & tanquam aliud porrigentem, in illius ſinum immiſiſſe, ne videlicet eorum quempiam occidi iuberet, quod & factum eſt. Idem & ſæpè aliàs feciſſe, autor eſt Dio. Diuerſo ingenio fuit Cambyſes Rex, prȩſtantiſſimi

Franciſcus Patritius de hiſtoria dialogo V.

Lib. 8. de rebus geſt. Alexand. Magni.

tiſſimi Regis Cyri filius degener. Quum enim nimis eſſet vino deditus, ex cariſſimis eius vnus, fretus familiaritate regia, illum admonuit, vt parciùs vino & moderatiùs vteretur, quòd Regi turpe foret, in quem omnes coniectos oculos haberent, ebrietate agi. Hac libera & fideli admonitione adeo Cambyſes excanduit, vt non modò non abſtinuerit, ſed liberaliùs capacioribusq; quàm aliàs ſcyphis quum bibiſſet, adduci ſibi iuſſerit ab ipſo monente amico filiũ, in quem rex arcũ intendens eius pueri cor ſagitta transfixit. Vide, inquit, an Regis ebrij certa ſit manus & oculus? Harpalus quoque quum liberior in admonendo ſuo Rege fuiſſet, ea libertate ita commotus eſt rex, vt epulandos illi liberos appoſuerit. Sotades quoq; ob libertatem monendi iuſſu Philadelphi regis Ægypti miſerè perijt. Quũ emin Arſinoën ſororem ſuã Philadelphus duxiſſet vxorem, Sotadem fretũ familiaritate regis dixiſſet ferunt: εἰς ὀὐχ᾽ ὁσίην τρυμαλίαν τὸ κέντρον ὠθεῖς. Ne in ſanctam rimam trudas aculeum. Hanc liberam vocem rex adeò indignè tulit, vt planè immemor familiaritatis priſtinæ, Sotadem carceri mancipauerit, vbi miſerè contabuit. Cautè ſanè Demaratus apud Herodotum, ob hanc cauſſam reſpondit Xerxi, in expeditione contra Græcos, quum ſententiam ſuam dicere iuſſus eſſet. Vtra, inquit, apud te Rex, vtar, Veritatene an iucunditate? Quòd ſi Apollodorus architectus celeberrimus, qui Traiani forum & Odæum, & gymnaſium Romæ fabricauit, hac cautione erga Adrianum Cæſarem vſus fuiſſet, non eius iuſſu ſublatus eſſet. Quum enim deſcriptionem & formam templi Veneris, vt à Dione Caſſio refertur, Adrianus ad eum exulem miſiſſet, quippe ſignificans, ſine illius opera & miniſterio etiam ingentia ædificia extrui poſſe; & quæreret, num id templum benè & ratione ædificatum eſſe videretur: reſcripſit Apollodorus, altius ampliusque multo fieri oportuiſſe, quò magis & propter altitudinem ipſius in viam ſacram emineret, & propter amplitudinem machinas reciperet, quæ clam in eo compactæ, de improuiſo in theatrum perducerentur. Porrò ſimulacra maiora facta eſſe dicebat, quàm ratió altitudinis amplitudinisque templi pateretur. Etenim, inquit, ſi deæ ſurgere, atque inde exire voluerint, non poterunt. Quæ quum Apollodorus apertè reſcripſiſſet, Adrianus ira incitatus, magnum animo dolorem cepit, propterea quòd inciderat in eum errorem, quem iam

Lib. 7.

In vita Adriani.

corrigere non poterat. Itaque hæc res tantum ei cruciatum doloremq; attulit, vt illum ob eam cauſſam interfici iuſſerit. Prudens itaque & pia fuit admonitio Ludouici Regis Galliæ, qui Sanctus appellatur, ad filium ſucceſſorem in regno, quæ inter alias multas recenſetur à Tilio, talis videlicet: ITA TE GERITO, VT CONFESSARII NECESSARIIQVE ET FAMILIARES TVI POSSINT TE LIBERE ADMONERE MALI QVOD FECERIS, ET DOCERE FACTA TVA. Siquidem natura humana in his rebus quæ ad voluptatem pertinent, ad id ſæpiùs inclinatur, quod ſibi detrimento eſſe ſolet, atque id vnum profuturum putat, quod ipſa cupit perficere, hincque reuera in fraudem inducta, neq; quid conducat ſolertia perſpicere, neque periculis admonita, vel modeſtiam animi diſcere, vel ad id quod decet, redire poteſt. Meritò igitur Arrianus laudat Alexandrum Magnum, quòd ſicut interdum præceps ad delinquendum fuerit, ita ſtatim eum hoc pœnituerit. Ceterùm, inquit, delicti pœnitentia duci, id ego ſoli ipſi inter veteres Reges tanquam eximiũ ac genuinum quiddam aſſcribo. Plerique enim, tametſi alicuius delicti conſcij ſint, tuentes id vt rectè factum, obtegere ſe culpam ſuam putant, iniquè ſtatuentes. Vnicam enim peccati medicinam eſſe cenſeo, peccati agnitionem & confeſſionem, manifeſtumque pœnitentiæ documentum edere. Nam qui iniuriam accepit, non ita grauiter læſum ſeſe iudicat, ſi is qui læſit, perperàm ſeſe feciſſe fateatur: & bona alicui ſpes ſit, ſe non ampliùs iniuria affectum iri, ſi is qui affecit pœnitentiam facti ſui præ ſe ferat. Hæc Arrianus. Hanc artem optimè calluit Ludouicus XI. Galliarum rex perſpicaciſſimus. Quum enim fortè ob intemperantiam linguæ lapſus eſſet, & durior fuiſſet; mox agnouit culpam, & conuerſus ad eum quem offenderat, Non me latet, inquit, obfuiſſe mihi linguam; ſed & profuit aliquando: nunc autem, vt quod illa peccauit, emendem æquum eſt: ac ſimul quum ad eum modum familiariter ageret, donum aliquod dabat non contemnendum. Rectè itaque ibi addit Cominæus: Eſt profectò magnum Dei beneficium, agnoſcere quod vitioſum eſt, ac mentem ad meliora conuertere. Melior eſt enim in malis factis humilis confeſſio, quàm in bonis ſuperba gloriatio, vt D. Auguſtinus ait. Non rarò etiam accidit, vt Reges (contra præceptum Ariſtotelis, qui vult communem in dominatu cuſtodiendo legem eſſe, ne princeps

Lib. 2. de rebus Galliæ.

Lib. 7. hiſt. prope finem.

ceps vlli homini, vel digniſſimo, totam ſuam autoritatem committat: ſed ita in multos diuidat, vt alter ſupra alterum nihil tentare audeat) tantùm vni ex ſuis familiaribus, repulſis ceteris fidant, eique veluti liberas habenas imperij concedant. Quod rarò felicem ſolet habere euentum. De qua re extat inſigne exemplum apud Papirium Maſſonum. Igitur, inquit, apud Sueſsionem Carolus, anno nongenteſimo decimo nono à proceribus regni derelictus eſt propter Haganonem Laudunenſem. Hic modicæ originis, ſolus omnium conſiliorum particeps erat, ac ſine illo neque domi, neque foris quicquam ardui gerebatur. Tanta obſcuri hominis gratia Regi ipſi exitio fuit, quum proceres moleſtè ferrent, vnum omnibus, eumq; ignobili proximum, nobiliſsimis viris anteponi. Hoc morbo Regem laborare, & turpe & periculoſum eſt, ſemperque fuit. Nam qui vnum amat, videtur ceteros odiſſe: eſtq; mera ſeruitus regnantis, impotens amor paucorum. Huc referri poteſt ex vita & literis M. Aurelij Imp. ſalutaris doctrina, quam Lucullum in expeditione contra Mithridatem in ænea tabula reperiſſe Chaldaicis literis, & in triumpho ſuo vnà cum gaza regia Romam attuliſſe idem autor ibidem ſcribit: Non eſt ſapientis principis, ſi ſibimet accerſit periculum, vt alterius, quem euexit, autoritas conſeruetur, neque vult ſecurè viuere amabilis omnibus. Non eſt prudentis principis, qui in vnum omnia congerit, vt ceteri egeant. Non eſt iuſti principis, ſi magis vnius cupiditatibus inſeruire, quàm omnibus gratificari cupit. Fatui eſt principis, ſi obnoxius eſt vni, contemtis reliquorum conſilijs. Audax eſt nimiùm princeps, qui vt amet vnum, ſeſe omnibus reliquis inuiſum facit. Illuſtratur id exemplo memorabili, quod extat apud Hugon. Falcandi. Quum Rex Gulielmus Maionem Barenſem humili ortum genere, ex notario magnum Admiratum conſtituiſſet, eique totius regni cura & adminiſtratione commiſſa, plenam verbis fidem adhibens, nihil alij cuipiam credere, nihil prorſus ab alio audire vellet; ceteros omnes excludens, cum illo ſingulis diebus habebat colloquium: ſolus is regni tractabat negocia, regisque animum, quocunque libuerat, inclinabat, cùm falſa pro veris ingerens, tum adulationibus illius temeritatem demulcens. Sic idem Maſſonus in Philippo rege Francorum, qui cognomen Pulchri è re nactus eſt, (omnium enim mortalium ſuæ ætatis formoſiſsimus fuit, procera admodum

Lib.2. Annal. Franc.

Cap.61.

De Sicilia calamitatibus.

Lib.3.

ſtatura, membris decenter compoſitis, venationis, belliq́ue auidus) maximè reprehendit, quòd, vt ipſius verbis vtar, reip. administrationem totam, quod minimè decuit, alieno arbitrio commiſerit; præſertim aulicorum, quod genus hominum priuatis ſtudijs regna euertere conſueuit, &c. De hac autem re, ſtudioſus lector prolixam diſputationem cum multis memorabilibus exemplis inueniet, in commentarijs de regno, aut quouis principatu rectè & tranquillè adminiſtrando, qui ſcripti ſunt Gallico idiomate aduerſùs Machiauellum. Rectè itaque & prudenter Franciſcus Guicciardinus hiſtoricus inſignis ita monet: Nihil profectò magis neceſſarium in rebus arduis, nihil rurſum periculoſius, quàm ex alterius pendêre conſilio. nec cuiquam eſt dubium, alieno conſilio minùs egere prudentes, quàm imprudentes; & tamen fructum maiorem ex conſilio capiendo ſapientes percipiunt. Quis enim tanta præditus eſt ſapientia, qui per ſe omnia perſpiciat, & cognoſcat, atque in contrarijs ſententijs, quæ ſit potior, diiudicare valeat? Verùm quis alium conſulens certò ſcit, ſe fidele conſiliũ auditurum? Nam qui dat conſilium, ni valdè ſit fidelis, aut benè erga eum, qui petat, affectus, non modò inſigni vtilitate impulſus, verùm exiguo quouis propoſito commodo, quauis leui cupiditate, ſæpè conſilium in eum dirigit finem, qui maximè ſibi accommodatus eſſe videatur. Cumque hi fines non rarò ab eo, qui conſilium capit, ignorentur, conſilij infidelitatem, niſi prudens ſit, non animaduertit.

Lib. 1. De principis conſilio.

Lib. 1.

Inimicitia, quæ teſtem à teſtimonio repellit, qualis eſſe debeat, & quæ capitalis dicatur.

Caput XCI.

Inimicvm repelli à teſtimonio dicendo, vnicuiq́ue mediocriter verſato in iure noſtro notum eſt. Vt autem hac de re iura ſunt clara; ita paſſim ab interpretibus ambigitur, qualis & quanta eſſe debeat cauſſa huius inimicitiæ. Quidam enim dicunt, ſatis eſſe ad repellundum teſtem à teſtimonio, quando lis

Per l. 3. de teſtib. l. 1. §. quæſtionum. de Quæſtion.

do lis eſt in ardua cauſſa, vel de vniuerſa ſubſtantia, quia pecunia hodie præſertim, pleriſque eſt loco ſanguinis. Alij aliter dicunt. Tandem autem concludunt, eſſe hanc rem iudicis arbitrio permittendam, præſertim in ciuilibus. Nam in criminalibus quæ inimicitia capitalis dicatur, habemus Conſtitutionem Imperij ſub Carolo V. promulgatam. Meo autem iudicio hæc quæſtio ex legibus faciliùs decidi poſſet, ſi obſeruaretur, qualis mos olim apud Romanos fuerit, quem morem Iacobus Ræuard. euidentiſs. argumentis, vt ipſe ait, demonſtrauit. Vbi ex Suetonio, Valerio Maximo, Cicerone, Sidonio Apollinari, alijsque autoribus nonnulla memorabilia exempla adducit, ad quæ ſtudioſum lectorem remitto. In ſuo autem commentario, de diuerſis reg. iuris, ita hunc morem explicat: Si quæſieris, inquit, quænam dicantur inimicitiæ capitales, illud habeto: moris fuiſſe apud Romanos, vt ſi quæ graues inter eos inciderent ſimultates, amicitias ſolenni modo renunciarent, & inimicitias præſentibus profiterentur. Quæ inimicitiæ ſic denunciatæ capitales dicebantur, eò quòd ſanguinem ſpirarent ex profeſſo, iuxta Arnobij illud aduersùs gentes: Aſſumerent ex corporibus cauſſas, quibus ferè fierent & immanes ſimultates, atq; inimicitias gererent. Quibus etiam illud adiungi poteſt, quod Seneca ſcribit: Ne viua quidem vxore per omnia conueniebat; mortua verò inimicum profeſſus eſt. Hæc ille. Eodem modo, ſi quem contracti hoſpitij pœnituiſſet, renunciare hoſpitium ſolebat, ne hoſpitij ius violaret, ſicut apparet ex Cicerone: Itaq; iſte, inquit, vehementer Sthenio infenſus, hoſpitium ei renunciat, domo eius emigrat. Et apud Liuium, Badius ciuis Campanus, Quinto Criſpino Romano in conſpectu duorum exercituum hoſpitium renunciaſſe ſolenniter perhibetur, vt cum eo hoſtili animo congredi poſſet. Erat autem ſanctiſſima hoſpitij neceſſitudo, & publicè interdum contrahebatur, quæ Græcis proxenia dicitur. Vnde Iupiter Xenius deus hoſpitalis dicebatur, quem hoſpites inuocabant, ſi quando hoſpitium violaretur, quemadmodum amici φίλιον Iouem inuocabant, & ſodales ἑταιρεῖον, & gentiles, id eſt, cognati, ὁμόγνιον, & qui eiuſdem phratriæ erant φράτριον, & fœdere cõiuncti ἐνόρκιον, quaſi iuriſiurandi vindicem: ſicut eruditè Budæus in l. ſolet §. quantum ad exenia (vbi xenia legendum putat) De offic. proconſ. obſeruauit. Præterea

Et Authent. de teſtib. §. ſi vero quis dicat.
gl. in l. aduocati C. De aduoc. diuerſ. iud.
In ordinationib. criminalibus Imperij, artic. 26.
Lib. 5. cap. 15.
In Varior. ſiue de iuris ambig. Reg. 19.
Lib. 2.
Lib. 10. Declamat.
Verrin. 3.
Lib. 5. Secundi belli Punici.

terea moris fuit apud priſcos, vt hoſpites, id eſt, externi amici teſſeras hoſpitij ſeruarent, vt ius hoſpitij etiam ad poſteros tranſiret: teſſeram enim ſecum ferentes hoſpitum liberi, agnoſcendos ſe prębebant: quum autem hoſpitium renunciare volebant, teſſeras frangebant. Eodem modo ex Tacito conſtat, quòd qui amicitiam renunciabat, etiam interdicebat domo. Cæſar, inquit, miſſis ad ſenatum literis, diſſeruit morem fuiſſe maioribus, quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eum finem gratiæ ponere. Et Clemens Alexandrinus teſtatur, hanc renunciationē ſicut nonnunquam per fœcialem publicè, ita quandoq; priuatim per pręconem factam fuiſſe: Amicitiam, inquit, quam diu coluerat, miſſo præcone renunciauit, non quòd pœniteret, ſed quòd fortunæ ſtatum pertimeſceret. Hoc etiam apud veteres heroës noſtrates vſitatum fuiſſe, in hiſtorijs paſſim legimus. Nefas enim putarunt, aliquem vel dicto vel facto lædere, niſi priùs iuri amicitiæ & hoſpitij renunciaſſent; quo facto, licitum putarunt, hoſtiliter agere, ſicut hodie quoque inter Reges & principes, quum alicui bellum inferre conſtituerunt, per fœciales eiuſmodi denunciationes hoſtiles fieri ſolent. Extant autem conſtitutiones Imperatorum aliquot, quibus ſtatuitur, neminem vi hoſtili lædendum eſſe, niſi priùs triduum antè alicui id denuncietur. Sicut videre licet in conſtitutione Imperatoris Friderici, quam Vrſpergenſis ſuis Chronicis inſeruit. Nec non & Alberti Cæſaris, quæ in fine iurium feudalium Saxonicorum adiuncta eſt. Idipſum poſtremò in Conſtitutionibus Caroli IIII. quæ in Aurea bulla, vt vulgò vocatur, collectæ ſunt, repetitum conſpicimus.

Lib. 5.

Part. 3.

Simultates inter amicos & conſanguineos eſſe grauiſſimas.

CAPVT XCII.

ETsi prudentes & minimè malitioſi homines, memores dicti; Inimicitias mortales, amicitias verò immortales eſſe debere; irritati, ita ſolent exercere ſimultates & odia, ne præcidant ſibi cum aduerſarijs omnem ſpem concordiæ & reconci-

conciliationis. nam videmus interdum coaleſcere amicitiam inter eos, qui antea fuêre hoſtes infenſiſſimi: tamen longè aliter ſeſe res habet in malignis, liuidis & faſtu tumentibus hominibus, qui aliter ſuam autoritatem imaginantur conſiſtere non poſſe, niſi ex deſpicientia & detractione aliorum. Hacque re veluti opſonio, vel vt de ſalamandra dicitur, igne paſci videntur. Huc reſpicere monitionem veterum arbitror; Inimico reconciliato cum cautione aliqua fidendum eſſe. Experientia enim docuit, inter exacerbatos hoſtes reconciliatæ amicitiæ fidem (de degeneribus & vindictæ cupidis, non generoſis & heroicis naturis loquor) plerumq; lubricam atque infirmam fuiſſe. Siquidem rariſſimè ſuſpicio inimicitiæ tollitur per reconciliationem, quoties nuper ea contigerit. Neq; enim, vt Fazellus dicit, facilè propagata odiorum ſementis ſtirps interit: quippe vt gratiæ in odium deflexus facilis; ita odij ad gratiam difficilis eſt tranſitus: raroque animus, quem ſemel indignatio ſubit, ſincera fide excolitur, aut cum quo vehementes primùm inimicitias geſſit, affectuosè poſtmodum in gratiam redit. Idipſum ethnico more Antoninus Diadumenus admonuit patrem ſuum Macrinum, in ſua epiſtola, quæ à Lampridio eius vitæ inſerta eſt, cuius initium eſt tale: Patri Auguſto, filius Auguſtus. Non ſatis mi pater, videris in amore noſtro tenuiſſe tuos mores, qui tyrannidis affectatæ conſcios reſeruaſti, ſperans eos vel amiciores tibi futuros, ſi ijs parceres, vel ob antiquam familiaritatem dimittendos: quod nec debuit fieri, nec potuit. Nam primùm omnium iam te exulceratis ſuſpicionibus amare non poſſunt. Denique crudeliores inimici ſunt, qui obliti veteris familiaritatis ſe inimiciſſimis tuis iunxerunt. &c. Inprimis autem odia acerbiora & immortalia inter eos exiſtere ſolent, qui in fide & religione coniunctiſſimis animis fuere (Nihil enim magis coniungit & diſiungit mentes hominum, quàm vel ſimilis vel diſpar religio) & inter ſe poſtea diſſidere cœperunt, tranſitione facta ad hoſtes. Vnde prouerbium nimis verum ortum eſſe ſcimus; Omnem transfugam vel apoſtatam eſſe perſecutorem ſui ordinis, vel eorum à quibus deſciuit. De qua re aliàs plura commodiore loco dici poſſunt; Iam redeamus vnde digreſſi ſumus. Ob hanc rem iure noſtro aliquis, mox poſt reconciliationem, non cenſetur iudex, aut teſtis idoneus, qui paulo antè erat inimicus, cùm adhuc dubium

De reb. Siculis. poſter. decad. lib. 3. cap. 2.

c. accuſatores in 2. & gl. ibi. 3. q. 5. Didac. Couarr. cap. 18 n. 3. in pract. quæſt.

dubium ſit, an remanſerint quædam reliquiæ odij: ſed expectandum eſt, vt amicitia longo tempore ſit confirmata, & ſint oblitera ta, obliuionique tradita omnium ſimultatum veſtigia. Vnde etiam Cicero non vno in loco inimicitias reconciliatas eſſe ſuſpectiſſimas docet. Inprimis autem, vbi inquit: Ego cùm omnes amicitias tuendas ſemper putaui ſumma religione & fide, tamen eas maximè, quæ eſſent ex inimicitijs reuocatæ in gratiam, propterea quòd integris amicitijs officium prætermiſſum, imprudentiæ, vel vt grauiùs interpretemur, negligentiæ excuſatione defenditur: poſt reditum in gratiam, ſi quid eſt commiſſum, id non neglectum ſed violatũ putatur; nec imprudentiæ, ſed perfidiæ aſſignari ſolet.

Pro Milone.

Ad Ruffinum.

Rectè itaque diuus Hieronymus profitetur, ſe reconciliatas inimicitias purè colere, & non iuxta Plautinam ſententiam, altera manu lapidem tenere, panem offerre altera. Et alibi monet amicos poſt reconciliatam ſimultatem, etiam leues vt ſuſpiciones fugiant, ne quod fortuitò fecerint, conſultò facere putentur. Hinc videmus plerunque euenire, vt ſimultates accedentibus præſertim conuicijs & probris, quæ inter amicos coniunctiſsimos accidunt, implacabiles ferè eſſe ſoleant, & iſta vulnera rarò aut nunquam penitus, vel abſque cicatrice coaleſcant: tantum abeſt vt benignitate aut beneficio vincantur. Etenim, quemadmodum omnis natura, quæ à ſua ſpecie degenerat, in multò deteriorem abit, quàm ſi eam natura ingenuiſſet. ſic hydrus vel natrix, ſicut poſt Nicandrum & Aëtium Mathiolus in ſuo herbario obſeruauit, quando aquam elementum ſuum conſuetum relinquit, & terram incolit, longè deterior euadit, & deinde Cherſydrus appellatur: Ita hoſtes ex amicis facti omnium acerrimè odiſſe ſolent aduerſarios. Hoc admonere voluit Siracides, vbi dicit: Qui conijcit in volucres ſaxa, fugat illas, & qui conuicia facit amico, diſſoluit amicitiam. Si gladium eduxeris contra amicum, ne deſperes, fieri enim poteſt reconciliatio. Si aduersùs amicum os aperueris, ne verearis, relinquitur enim compoſitio: excepta contumelia probri & ſuperbiæ, & detectione arcani & ictu fraudulento. In his enim reſilient amici omnes. Hoc autem non ſolùm inter extraneos, quos amicitiæ conſuetudo ſolummodo coniunxit, euenire videmus, vt exemplum ſatis recens extat in Sfortia & Braccio, quos Iouius duo belli fulgura nuncupat. ij ab initio fraterna caritate inter

In Ruffinum lib. 1.

Libro Sapient. cap. 22.

In elogijs.

inter ſe coniuncti, pari ſpe, pariq; induſtria militarunt, donec ambitione & ſuperbia diducti, ex amicis hoſtes facti, vsq; ad extremum ſpiritum multis prælijs inter ſe conflixerint, neq; reconciliari potuerint: ſed etiam (dolendum ſanè) inter eos id ipſum contingere ſolet, qui cõſanguinitatis vinculo arctiſſimo connexi ſunt. Id quod Iuriſconſulti, inter quos fuit Baldus, obſeruarunt, vt odia inter eos neque interceſſione amicorum, neq; alia ratione ſanari potuerint, donec ferro res definita ſit. Pulchrum eſt itaq; præconium Æliorum. Etenim ſedecim vnius gentis Ælij, vnam exiguam domum poſsidebant, vniusque prædij fructibus ſe ſuſtentabant, vnaq; iſta in domo, multis cum liberis & vxoribus habitabant, inter quas Æmilij etiam, qui duos conſulatus geſsit, bisq; triumphauit, filia fuit: neq; eam paupertatis viri pudebat, quin virtutem potiùs, qua paupertatem ferebat, miraretur. Elegans quoq; exemplũ concordiæ fraternæ adducitur à Iuſtino hiſtorico, quum inter Arthemenem & Xerxen filios Darij contentio de ſucceſsione in regno Perſarum mortuo patre eſſet, & minor maiori natu prælatus fuiſſet; Adeo enim fraterna contentio fuit, vt nec victor inſultauerit, nec victus indoluerit, ipſoque litis tempore inuicem munera miſerint, & iucunda quoque inter ſe, non ſolùm credula conuiuia habuerint; iudicium quoq; ipſum ſine arbitris, ſine conuitio fuerit. Tanto moderatiùs tum fratres inter ſe regna maxima diuidebant, quanto nunc exigua patrimonia partiuntur. Ideo pergit Plutarchus ibidem: Noſtro tempore, fratres & cognati, niſi regionibus, fluuijs muriſque communia bona diſtinguant, longoque à ſe inuicem ſint remoti ſpacio, altercandi finem nullum faciunt. Quemadmodum autem plura exempla tàm vetera quàm recentia hac de re extant: ita vnum ex priſcis, de duobus Hiſpanis agnatis, mihi præ ceteris dignum, vt ex Liuio huic meditationi inſereretur, viſum fuit. Corbis & Orſua, inquit, patrueles fratres, de principatu ciuitatis, quam Ibem vocabant, ambigentes, ferro ſe certaturos profeſſi ſunt. Corbis maior erat ætate: Orſuæ pater princeps proximè fuerat, à fratre maiori poſt mortem eius principatu accepto. Quum verbis diſceptare Scipio vellet, ac ſedare iras: negatum id ambo dicere communibus cognatis, nec alium deorum hominumúe, quàm Martem ſe iudices habituros eſſe. Robore maior, minor flore ætatis ferox, mortem in certamine,

In l. cum oportet C. De bon. quæ liber.

Plutarchus in vita Aemilij Pauli.

Lib. 2.

Lib. 28. ab V. C.

quàm vt alter alterius imperio ſubijceretur, præoptantes, quòd à tanta rabie dirimi nequirent, inſigne ſpectaculum exercitui præbuêre, documentumque, quantum cupiditas imperij malum (ſicut ſuprà quoq; aliquot exempla adduximus) inter mortales eſſet. Maior uſu armorum, & aſtu, facilè ſtolidas vires minoris ſuperauit. Huc pertinet duorum fratrum Polynicis videlicet & Eteoclis filiorum Oedipi regis Thebanorum exemplum, quod apud veteres propter ipſorum odium perpetuum, eſt celebre. Inter illos enim non ſolùm in vita nulla reconciliatio locum habuit, verùmetiam quum in prælio mutuis vulneribus concidiſſent; vnus rogus cadauera ipſorum coniuncta pati noluit. Vnde Statius poëta:

Cap. 86.

Ecce iterum fratres! primos vt contigit artus
Ignis edax, tremuêre rogi, & nouus aduena buſto
Pellitur, exundant diuerſo vertice flammæ.

Et Lucanus:

Scinditur in partes geminoq́ cacumine ſurgit
Thebanos imitata rogos.

Sic in quæſtione illa grauiſſima, An nepos præferatur patruo ſecundò genito in ſucceſſione aui, ſi nepos ipſe natus eſt ex primogenito prædefuncto, allegant Iuriſconſulti id, quod Ottone imperante accidit. Quum enim inter nepotem & patruum controuerſia de ſucceſſione amicè ſopiri non poſſet; iudicauit, vt ſingulari certamine oſtenderent, vter ſuccedere deberet: tandem bis pugna inter eos ſecuta, nepos bis vicit, & iudicio gladiatorio quęſtio finita eſt. Memorabilis quoque, ſed nimis tragica eſt hiſtoria, quæ à Bernardino Scardeonio, de geminis fratribus Limineis ex familia antiquiſs. oriundis, recenſetur. Legimus, inquit, ex hac gente fuiſſe aliquando duos fratres, qui per æſtatem ruri noctu poſt cœnam, quum ambo ſub dio in atrio domus, de diuerſis rebus diuerſa inter ſe loquentes, ſtarent, ſuſpicientes & contemplantes innumeras ſtellas, quas tunc fortè ſereno cœlo fulgere videbant: per iocum alterum velut ridendo dixiſſe, Precari ſe tot ſibi boues eſſe, quot ſtellas fulgere conſpiceret. Alterum mox itidem per iocum reſpondiſſe, Vtinam mihi pratum eſſet, inſtar cœli latum: & ad fratrem conuerſum dixiſſe, Vbi tuas paſceres boues? At illum, In tuo prato, dixiſſe. Rurſum alterum, Si nollem? Te etiam inuito, alterum reſpondiſſe. Túne me inuito? inquit. Te etiam inuito

Lib. 3. claſſ. 13. in deſcriptione Vrbis Patauij.

mito, ille reſpondit. Et ita altercando riſu in iram, & mox ira in rixam, & in ſerium furorem conuerſo, dum neuter alteri cedere vult, exertis vtrinque gladijs, quibus fortè ambo erant infeliciter accincti, ſe inuicem transfixerunt. Et hinc vnus, illinc alter humi decidentes, exanimes in ſuomet ſanguine volutantur, donec à domeſticis, qui eos altercantes audierant, delati intra domum, fatali hora properante extincti ſunt. Non minùs tragicam & recentem hiſtoriam recenſet Petrus Iuſtinianus. Nouus, inquit, inſolitusque caſus in Hetruriæ finibus euenit. Nam ex Coſmi Florentiæ Ducis liberis, Iohannes Cardinalis, magnæ indolis adoleſcens, in venationem cum duobus fratribus Hernando & Cartia, alijsque comitibus profectus, dum canes leporem aſſiduo, per latam planiciem, curſu inſecuti fuiſſent, feramq; morſu apprehendiſſent, in controuerſiam cum fratribus venit. Vnusquisq; enim canibus ſuis captæ prædæ palmam tribuendo, in dicacia verba inuicem prorupêre. Cardinalis autem probri impatiens, vt elati animi erat, Cartiam fratrem, cum quo iurgabatur, colapho percuſſit. Tum ille iniuriam non ferens, gladio educto, Cardinali fratri in femore magnum vulnus intulit, quo paucis horis interijt: atq; ipſe à Cardinalis heri ſui famulo ſauciatur, patrique Coſmo ex illa infelici venatione inter ferarum ſpolia occiſi filij corpus relatum eſt. Cartia quoque non multo pôſt ex vulnere interijt. Ita leuiſſima ex cauſſa pater fratricidio filios amiſit. Huc vsque Veneta hiſtoria. Hinc apparet, quòd quemadmodum ſcintillula parua eſt res, & penè dum cernitur, tamen non videtur; ſed ſi fomitem comprehenderit, & nutrimenta ſui, quamuis paruus ignis, inuenerit; mænia, vrbes, latiſſimos ſaltus, regionesque conſumit: ita ſtudium contendendi exiguum, ſæpè odio occaſionem præbeat, ex quo orta rixa, eaq; inualeſcente acerba exiſtit æmulatio: hanc occulta ſubſequitur inuidia, & ex hac rurſum animi exardeſcit acris ira, quæ homicidijs fædis cauſſam exhibet, niſi præſtantioris, nimirum prudentiæ conſilijs ea auertantur. Non fruſtra igitur Solomon dicit, Litis initium eſſe perinde, ac ſi alueum ruperit aquæ. Fugiendas itaque eſſe contentiones, priusquàm ijs implicetur aliquis. Ne autem planè in exteris exemplis inhæreamus, parum abfuit, quin noſtro tempore, inter duos agnatos principes Imperij, ſimile aliquid accideret, ſi non improuiſus caſus interue-

Lib. 14. hiſtor. Venet.

Prouer. cap. 17.

teruenisset, & violenta conſilia impedijſſet. Noſtra enim ætas non caruit admirandis & propemodum inexplicabilibus controuerſijs, quæ nonnunquam inſperatos euentus habuêre. Hoc autem cùm paucis cognitum ſit, ego ſicut à viro præcipuæ autoritatis, & diu verſato in aulis Marchionum cognoui, huic capiti inſerere volui. Quum quorundam hominum turbulentorum, quorum nomina hîc referre non eſt neceſſe, inter illuſtriſſimos principes Georgium & Albertum Caſimiri filium, Marchiones Brandeburgenſes &c. non exiguæ exortæ eſſent ſimultates, & tandem eorundem opera effectum, vt animi principum planè diſtraherentur, atque eam ob cauſſam paternæ ditiones inter ipſos diuiderentur, pactaque conuenta ob eam rem ſolennibus ſcriptis conficerentur; accidit, vt Georgius Marchio (qui longa experientia rerum edoctus, perſpicaci cura Albertum patruelem adoleſcentem inſtituere cupiebat) animaduerteret, abuti nonnullos eius iuuenili feruore, ita vt eorum inſtinctu potiùs turbulenta conſilia, quàm pacata amplecteretur. Quare heroica quadam indignatione, attamen iræ præter modum indulgens, quum comperiſſet principem Albertum patruelem veniſſe Neoſtadium, re cum nullo ex ſuis conſiliarijs communicata, literas ſua manu exaratas ad Albertum mittere conſtituit, quarum fuit argumentum: Cùm omnino videat, ſe multipliciter falſis conuicijs peti, & plurima contra decorum ab eo agi, nolle tamen ſe propterea bellum aliquod mouere, & ſubditos miſeros, inſontes, & harum controuerſiarum planè ignaros, præter omnem culpam bello affligere, ſed potiùs ſe, quamuis ſenem, prouocare eum iuuenem ad duellum, & monere, modò ſuo honori conſulere velit, vt ad certũ diem, nullo planè miniſtro comitatus, eques cum equeſtribus armis principe dignis, in quandam vicinam ſyluam (locum certum deſignans) veniat: ibi & ipſum equitem, eodemq; modo armatũ præſtò adfuturum; vbi ambo remotis arbitris, aperto Marte cõgrediantur, deq; tota cauſſa concertent: Se enim (vt eſt mos Germanicè loquendi) canam ſuam barbam paratiſſimo ac planè intrepido animo, ipſius ruffæ lanugini eſſe oppoſiturum, & experturum, vtra eſſet melior. Cum his literis ad principem Albertum, ablegat puerum quendam nobilem, natione Polonum, ſeuerè illi iniungens, vt nulli alteri niſi ipſi principi eas tradat. Puer iuſſa principis ſui quàm primum

primùm exequi ſtudens, ſtatim ad iter ſeſe accingit. Sed ecce iam equum conſcenſurus, ab alio ſuo ſodali, qui planè aliud agens, incautiùs bombardulam, vt vocant, manuariam, tractat, per laſciuiam globo traijcitur. Quo occiſo literæ ad Principem referuntur, & conſilio eius cognito, ob tam improuiſum caſum à Conſiliarijs ad ſaniora conſilia conuertitur. Miſero etiam illi, qui fortuitam illam cædem perpetrarat, & ideo in fœdiſs. carcerem fuerat coniectus, iam principis ira lenita, ab ijſdem venia impetratur. Hęc facta ſunt, anno CHRISTI M D XLI. Dura ſanè & atrocia ſunt hæc quæ diximus, Sed longè atrociores ſimultates inter liberos & parentes, planè contra naturam interdum oriuntur & exercentur. De qua re inſigne extat exemplũ apud Trithemium de Friderico Pfirtenſi Comite, qui año ſalutis MCCXXXIIII. à proprio filio poſt longam carceris inediam crudeliter occiſus eſt. Similem hiſtoriam habemus apud Philippum Cominæum. Erat id temporis, inquit, Geldriæ dux Adolphus adoleſcens, qui vxorem duxerat ex familia Borboniorum. Is horribili & inaudita quadam audacia patrem ſuum de nocte, quum eſſet quieti ſe daturus, acerrima hyeme ceperat, & per quinq; milliaria deductum abſq; calceis, in teterrimum carcerem & obſcuriſſimũ detruſerat, in eoq; per ſex menſes eum detinuerat. Et hac demũ occaſione graue fuit excitatum bellum à Duce Cliuenſi, ſororio ſenis captiui, aduerſus Adolphũ. Intercedebat quidem Carolus, vt eos pacificaret, ſed fruſtra. Quumq; pontifex etiam Romanus & Cęſar tandem ſeſe immiſcerent; Carolus illorũ mandato, captiuum Arnoldum è carcere liberauit. Adolphus enim, quoniam & autoritatem pontificis atq; Cæſaris, & Caroli quoq; potentiam verebatur, non audebat ei petenti hoc negare. Vidi ipſe, quum ambo ſuam cauſam non ſemel apud Carolum, in cœtu & concilio multorum hominum diſceptarent: Vidi quum pater filio deferret duellum. Carolus etſi cupiebat eos componere, magis tamen erat propenſus in filium, cui & Burgundiæ præfecturam & Geldriæ poſſeſſionem deferebat, vno tantùm excepto oppido; Grauiam vocant; quod eſt ad Moſam, Brabantiæ vicinum. Illud patri voluit ſeruari, & ſimul tria florenorum millia quotannis, & tantundem ex annua penſione, & Geldriæ titulũ. Vt eas conditiones Adolpho proponeremus, mihi fuit cum alijs me prudentioribus à Carolo mandatum. Verùm ille reſpondit, ſe malle præ-

In Chronicis.

De rebus geſtis Ludouici XI. Galliarum Regis, lib. 5.

le præcipitem dare parentem in puteum, & ſeipſum deinde eodem conijcere potiùs, quàm eiusmodi conditiones accipere patrem, iam præfuiſſe per totos quadraginta quatuor annos; æquum eſſe, vt tandem ad ſe quoq; redeat principatus: ferre poſſe, vt ille quotannis habeat ad tria florenorum millia, ſed ea conditione, vt ex Geldria diſcedat, nec vnquam eò reuertatur. Hæc & id genus alia multa nobis, parum quidem prudenter, reſpondit, & accidit iſtud, quo tempore Rex Ambianum ademit Carolo, qui tum vnà cum his duobus, parente & filio erat Dorlani, & accepto nuncio de occupato Ambiano diſceptationem hanc intermiſit, & Heſdinum ſe contulit. Adolphus autem ſumta veſte Gallica, comitatus vno tantùm famulo, rediturus in Geldriam, quum apud Namurcum traijceret flumen, & pro vectura perſolueret, agnitus ab vno & altero, captiuus Namurcum deductus eſt, & in carcere detentus fuit, donec mortuo Carolo Gandauenſes ipſum eriperent, eique bello, quod cum Tornacenſibus gerebant, præficerent: quo quidem in loco miſerabiliter fuit trucidatus, vltore & vindice Deo, qui ſcelus nullum ſinit impunitum. Hinc apparet verum eſſe, quod vulgò dicitur, Amorem deſcendere potius quàm aſcendere, ideoque patrem minore moleſtia alere & tueri decem liberos, quàm decem liberos vnicum parentem. Illuſtratur hoc egregia hiſtoria, quæ olim Gandaui accidit, & adhuc ibi in ære inciſa conſpicitur. Quum enim pater & filius, vterque propter enormia ſcelera morti adiudicati eſſent; Comes Flandriæ, cupiens periculum facere, in quo eſſet ardentior στοργῆ, dicitur conceſſiſſe alterutri vitam, qui alteri caput prçcideret. Tandem patrem multis argumentis ægrè perſuaſiſſe filio, diu renuenti, vt carnificis officio in genitorem fungeretur. Vnde leges Imperatoriæ ſtatuunt, in quæſtionibus habendis, priùs filium quàm patrem, ſed tamen eo præſente vel ſciente, torturæ ſubijciendum, quòd naturale ſit, patrem magis metuere pœnam, & grauiùs ferre cruciatus filij, quàm proprij ſui corporis, ideoque duriùs filij, quàm ſui ipſius pœna affectum, faciliùs ad veritatis confeſſionem compelli. Sed reuertamur, vnde paulìſper digreſſi ſumus. Meritò laudatur Pomponius Atticus à Cornelio Nepote, qui ab eo ſe audiuiſſe ſcribit, quòd cum matre nonagènaria, quam ipſe natus annos ſexaginta ſeptem, extulit, nunquam in gratiam redijſſet; neque vnquam cùm ſorore, quam propè æqualem

L. iſti quidem. De eo quod met. cauſ. iuncta gl. in verbo magis & §. fin. Inſtit. De noxal. action.

lem habuit, fuiſſet in ſimultate, Tacitè innuens, plus eſſe non redijſſe in gratiam, quàm non fuiſſe in ſimultate. Matrem enim nunquam offenderat; inter ipſum & ſororem etiam, ſi quid incidit offenſarum, nunquam exierunt in ſimultates, quæ tamen inter fratres & ſorores frequentes acerrimæ ſolent exiſtere. Sanè Ethnici, vt de Chriſtianis, qui expreſſum mandatũ diuinum de parentibus honorandis habent, modò taceam, in eos, qui parentes ſuos malè habent, vel illis debitum honorem non reddunt, pœnam grauem conſtituerunt. Talis eſt enim lex Platonis, quam integram, cùm ſit memorabilis, aſſcribere volui: SI QVIS MINVS QVAM DECET PARENTES COLAT, NEQVE MAGIS EOS QVAM FILIOS NEPOTESVE, ET SEIPSVM ETIAM, DILIGAT, VT OMNIBVS OBSEQVIORVM OFFICIORVMQVE GENERIB. ILLIS OBTEMPERET, ILLORVMQVE VOLVNTATIBVS ET MANDATIS OBSECVNDET: PATER QVI NEGLIGITVR, VEL IPSE, VEL PER ALIVM, AD TRES DE LEGVM CVSTODVM COLLEGIO SENIORES REM DEFERAT, ET AD TRES QVOQVE DE MATRIMONIORVM CVRATORIBVS EXIMIOS. ILLIS VERO HOC SCELVS ESTO CVRÆ, ET RE DILIGENTER EXPLORATA, IN LIBEROS INIVSTE AGENTES ANIMADVERTVNTO. SI IVVENES ADHVC FVERINT, PLAGIS ET VINCVLIS AD TRIGESIMVM VSQVE ANNVM, SI MASCVLI FVERINT: SIN FEMINÆ, AD QVADRAGESIMVM VSQVE ANNVM, IISDEM SVPPLICIIS COERCENTOR. SI AVTEM EAM ÆTATEM EXCESSERINT, NEQVE DESINANT PARENTES NEGLIGERE, IMO ETIAM CVM ILLIS ACERBE ET DVRITER AGANT: TVM AD MAGNA CIVIVM OMNIVM COMITIA PERTRAHVNTOR, ET EX OMNI COETV SENIORES DE RE QVÆSTIONEM HABENTO. DAMNATVM SENATVS HVIVSMODI POENIS PLECTITO, QVANTAS POTEST MAXIMAS ET ACERBISSIMAS MORTALIVM ALIQVIS PERFERRE ATQVE EXPENDERE. QVOD SI SENEX PATER FILIORVM ACERBITATE IMPEDITVS REM DEFERRE NON POSSIT, QVILIBET INGENVVS, SI REM AVDIERIT, EAM IPSE AD MAGISTRATVS DEFERRE TENETOR: NI FAXIT, IMPROBVS HABETOR, ET CVILIBET FAS ESTO

Eraſmus Roterod. lib. 6. apoph.

Lib. 11. de legib.

EVM

EVM IGNOMINIÆ ACCVSARE. SI SERVVS REM INDICARIT, LIBER ESTO, ET SI VEL IN VTRIVSLIBET FVERIT POTESTATE, PARENTVM ILLORVM VEL FILIORVM, ID EST EORVM QVI VEL MALE HABENT, VEL MALE HABENTVR: A MAGISTRATV NVLLO PERSOLVTO PRECIO LIBERATOR. SI CVIVSQVE ALTERIVS CIVIS: . CIVITAS SERVI PRECIVM DOMINO RESTITVITO, ET SERVVM IVBETO LIBERVM ESSE. CVRÆ VERO MAGISTRATVI ESTO, NE EI QVI REM DETVLERIT INDICATIO FRAVDI SIET. Poſtremò non omittenda eſt lex Clotharij Regis, inter leges Alemann. XXXV. quæ fuit talis: Si quis Dux habet filium contumacem & malum, qui rebellare conetur contra ipſum patrem ſuum per ſtulticiam ſuam, vel per conſilium malorum hominum, qui volunt diſſipare prouinciam; & hoſtiliter ſurrexerit contra ipſum patrem ſuum, dum adhuc pater eius potens eſt, & vtilitatem Regis poteſt facere, id eſt, exercitum gubernare, equum aſcendere, voluntatem Regis implere; & filius eius vult eum dishonorare, aut per raptum regnum eius poſſidere: non obtineat, quod inchoat. Et ſi pater eum vicerit, & apprehendere potuerit, in ſua ſit poteſtate, aut exiliet eum de prouincia, aut vbicunque transmittat eum, aut Regi Domino ſuo, & de hæreditate paterna ampliùs ad eum nihil pertineat, quia illicitam rem contra patrem ſuum fecit.

Quare Bacchus pingatur cornutus. Et de varijs modis inebriandi.

CAPVT XCIII.

VVLGO Bacchi imago cornuta pingitur. Quum autem inter amicos hac de re diſputatio orta eſſet, quam ob cauſſam olim & nunc cornua Baccho, tam in picturis quàm in ſtatuis plerunque attribuerentur (nam conſtat ex hiſtorijs, eum virum militarem & acrem, ſed neutiquam tam monſtroſa forma fuiſſe) quidam putabant ei tanquam deo Ethnicorum olim radios appictos fuiſſe, eosque cornua denotare, ſicut etiam Moiſes, licentia pictorum, paſſim cornutus in picturis conſpicitur, cùm ex colloquio

loquio Dei radiatam faciem habuerit. Apud Hebræos enim radius & cornua ſunt æquiuoca, vt Pierius vult. Nonnulli cenſebant Bacchum more Indorũ ex crinibus ſuis cornua faſtigiata inſtar criſtarum (non ſecus ac nonnullę mulierculæ Venetæ hodierno die, neſcio vnde deſumpto ritu, faciunt) geſtaſſe, cùm præſertim quidam cornua criſtas vocent, vt Virgilius: *In Hieroglyph.*

——————— *Et rubræ cornua criſtæ,* *Aeneid.12.*

hoc eſt comas, quas Græci κέρατα nominant. Vnde & κείρειν tondere dicunt, & cornua volunt cincinnos eſſe, ſicut cornutũ Lyſimachum Regem in eius numiſmatibus videmus. Eodem modo Armenij adhuc, & Lydi ſacerdotes, cum huiuſmodi cincinnis & capillis conſpiciuntur, vt hæc & alia eruditè obſeruauit Lilius Giraldus. Moris etiam eſt Indis & Arabibus hodierna die, vt peregrinatores affirmant, ituris in prælium, ex proprio capillo ſibi cornua & cincinnos nectere, & ita bicornes ad terrorem hoſtium prælia inire. Alij in ea ſententia fuêre, hac pictura, myſtica admonitione, depingi ſub imagine Bacchi, animum eorum, qui ebrietati dediti eſſent. Ii enim vino onerati plerunque audaciores ſeſe exhibere, eaque interdum attentare ſolent, quæ ſobrij ne cogitare quidem auderent. Cornua igitur audaciam, & ferociam illam intempeſtiuam, & momentaneam denotare. Quippe ij, cùm ne veſtem quidem interdũ poſſideant, nec alimenta in craſtinũ habeant; regnant & exercitibus imperant, dum ebrij ſunt; ac ciuitates ædificant, & pecunias his atque illis largiuntur. Talibus imaginationibus, & tanto errore corda ipſorum implet vini feruor. &c. Hoc confirmatur autoritate poëtæ, vbi mores ebrioſorum ita deſcribit: *De diis gent. 8. ſyntag.* *Baſilius in deſcript. ebrietat.*

——— *Tum pauper cornua ſumit.*

Et Horatius: *Lib.3.od.21.ad Amphoram.*

Tu ſpem reducis mentibus anxijs
Vireſq; , & addis cornua pauperi,
Poſt te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.

Huc referri poſſunt, quæ idem Giraldus ex Porphyrio recenſet, Cornua videlicet Libero patri & nonnullis alijs aſsignari, quoniam ſcilicet vinolentia proteruitatem & contumaciam addere ſolet, quæ per cornua ſignificetur. Cornua, inquit Feſtus, Liberi patris ſimulacro adijciuntur, quem inuentorem vini dicunt, eò quòd *In 2. Carm. Horat. ſuper ea verba: Aureo cornu decorum.*

homines nimio vino truces fiant. Quò etiam Horatius ſpectaſſe videtur hiſce verſibus:

Quid non ebrietas deſignat? operta recludit,
Spes iubet eſſe ratas, in prælia trudit inermem,
Sollicitis animis onus eximit, addocet artes:
Fecundi calices quem non fecere diſertum?
Contracta quem non in paupertate ſolutum?

Sic quoque Bacchum vel Dionyſium, complures inſanientem finxerunt, quòd ij qui vino immoderatiùs vtantur, fiant tumultuoſi, vt Athenæus hoc aſſerit, vbi hoſce verſus addit:

Lib. 14. cap. 1. dipnoſoph.

Sic tibi, ſic alijs nocuerunt dulcia vina,
Qui fuſim potare ſolent, nec iuſta requirunt.

Lib. 2. cap. 1. Eodem modo idem Athenæus dicit, Ex ebrietatis habitu cum Pardali & Tauro Bacchum comparare quoſdam ſolere, quia ad vim conuerti temulentos faciat. Hoc ſanè ſuperſtitioſa antiquitas thyrſo ſignificare voluit. Fuit enim thyrſus haſta Baccho attributa, cuius mucro hedera lambente protegebatur, quod ſignificabat, teſte Macrobio, vinculo quodam patientiæ obligandos impetus furoris. Habet enim hedera vinciendi obligandique naturam: vini verò calor ad furorem ſæpè hominem propellit. Notat inſuper Giraldus in allegato loco, quòd Bugenem, βουγενῆ Διόνυσον, id eſt, boue genitum Bacchum, Argiui coluerint, vnde Græcorum pleriq; ταυρόμορφον, id eſt tauriformem Bacchum, & ταυροκέφαλον, id eſt tauricipitem, item ταυρῶπον ab Orpheo effingebant, & appellabant, natumque ex Perſephone, vt Clemens & Euſebius tradunt. Quinimmò etiam Taurus dictus eſt, & illi cornua attributa, & cognomen etiam factum ταυροκέρως, vt eſt apud Nicand. Idem & ab Orpheo in hymnis βουκέρως & Δικέρως. Hinc Ouidius:

In hiſtor. deor. ſyntag. 8.
In Stromat.
Lib. 2. De præpar. Euang.
Comment. in Alexiph.

Accedant capiti cornua, Bacchus eris.

Lib. 5. Diodorus autem cornua Baccho ideo attributa tradit, quia primus boues iugo iunxerit, & Bacchus idem ſit & Oſiris. Idem tamen
Lib. 4. iccirco cornutum Dionyſium prodidit, quòd Ammonis filius fuerit, qui arietino capite cum cornibus fuiſſe dicitur. Quamuis autem hæ cogitationes non ineruditæ ſint: tamen non negligendam eſſe arbitror opinionem eiuſdem Athenæi, qui vt à Pomponio

ponio Læto refertur,ideo Bacchum cornutum pingi putat, quòd *In vita Valentiniani.* veteres ad conciliandam maiorem lætitiam, vt pleniùs ſe ingurgitarent, magnis cornibus potare ſoliti ſint. Is enim non ſolùm cor- *Lib.11.cap.8.* nutum fingi Bacchum, & taurina facie conſpici in Cyzico ſcribit: verùm etiam addit,Philippum Regem cornu præbibere ſolitum his, quos perbenignè excipiebat. Ea forſitan, vel ſimilia pocula, capto Perſeo vltimo Rege Macedoniæ,in triumpho Æmylij oſtentata fuêre. Scribit enim Plutarchus, Crateres argenteos,pocula in *In vita Aemylij.* cornu formam tornata, pateras caliceſque, ſingula pulcherrimè ornata, craſſitieque & mole nimia ſpectanda in pompa geſtata eſſe. Idem Athenæus recenſet Athenienſium,aliorumque ritus,qui cornibus argenteis & aureis in conuiuijs vſi ſunt. Sic Cæſar ſcri- *Lib.6. De bello Gall.* bit, Germanos cornua Vrorum ſtudioſè conquirere,& ab labris argento circumcludere,atque in ampliſs. epulis ijs pro poculis vti. Eiuſmodi cornua ingentia & magnæ capacitatis,laminis aureis argenteiſúe circa oram medium ac finem circundata,Friſijs & olim & hodiè poculorum loco in conuiuijs vſitata eſſe,teſtatur Cornelius Kempius. Putat autem Athenæus Craterem à cornu,quaſi ce- *De origine, ſitu, qualitate & quantitate Friſiæ, cap.20. prope finem.* raterem (κέρας enim cornu Græcis dicitur) appellatum eſſe.Sanè eiusmodi cornua magnæ capacitatis,& ſingulari arte cum Gothicis rythmis celata, auroque & argento elaborata, ad nos quoque ex remotioribus ſeptentrionalibus locis allata ſunt, quæ apud mercatorem quendam noſtratem, qui in illis regionibus negociabatur,magna cum voluptate,propter nouitatem rei, vidi.Is affirmabat,in hodiernũ diem,illos homines ſeptentrionales,præ cæteris poculis talibus cornibus delectari,& ſuauiſsimè ex eis, ſępiusq́; ad inſaniam vſque potare ſolere. Hoc quoque confirmat Olaus *Lib.13. de humano victu, cap.38.* Magnus. Sciendum autem eſt,hanc vim inebriandi, non ſolùm in nimio potu (ſiue ex vino is ſit,ſiue ex ſicera. Hæc enim, vt D.Hieronymus ſcribit,genus potus fuit,quod vinum imitabatur, vel ex *Ad Nepotianum.* frumento, vel pomis, vel ex palmulis, vel ex frugibus decoctum) qui cerebrum fumis prægrauat, & rationi ſobriæ impedimento & nocumento eſt,exiſtere; ſed alio modo etiam inſaniam momentaneam,eamque voluntariam,excitare quoſdam de induſtria ſolere. Exemplum habemus vetus in Thracibus,qui epulantes focos am- *Alexand. de Alex. lib. 3. cap. 11. genial dier.* bire ſoliti fuerunt,herbarum ſemine ignibus iniecto, cuius nidore capti,ebrij effecti ſunt,& velut temulenti iacuerunt. Babylonios

quoque incenſo arborum fructu, & fumo hauſto, ita ebrios factos idem autor recenſet, vt tripudijs & cantibus exultarint. Noſtro tempore idem videmus in Mahometanis, quibus lege vini vſus interdictus eſt. Illi enim opio frequentiſſimè vtuntur; item alio puluere efficiente temulentiam (nonnulli ſemen cannabis contritum, vel ſolani maniaci eſſe contendunt) vt ad pugnam magis excitentur, & incendantur. Hodie Turci puluerem illum Maslach vocant. Notum autem eſt opij ex papauere albo vſum, præſertim in aſſuetis, non tam torporem & ſomnum, quàm leuem inſaniam & furorem inducere. De hac autem re Bellonus, Nicolaus Nicolai, Theuetus, alijque peregrinatores plura indicant, atque VVierus ſuis commentarijs de præſtigijs, caput peculiare hac de re inſeruit. Et extat in hiſtoria Scotica Buchanani exemplum memorabile, quomodo veneficio ſolani plantæ ſomniferæ, cuius magna copia in Scotia naſcitur, exercitus Suenonis Regis Noruegiæ dolo & inſidijs Scotorum victus & deletus ſit. Hac herba enim quum commeatus, qui in caſtra vehebatur, infectus eſſet; facilè Noruegi ſomno vinoque graues, ab hoſtibus ſub ſpecie comeſſationis & beneuolentiæ vincebantur & cædebantur. Immò ſæpenumero inter frumenta naſcitur lolium zizaniáue, quæ comeſta homines ebrios, & velut temulentos facit. Hoc mihi nuper conqueſtus eſt villicus noſter in fundo paterno ad Auracum amnem. Aiebat enim ſe ignarum huius rei panem inde confeciſſe, ſeque vnà cum ſua familia ad talem temulentiam & veluti amentiam, qualem in vita nunquam ſenſiſſet, ex eius eſu redactum fuiſſe; quæ tamen in ſomno, durante nihilominus aliquot dies grauedine capitis, rurſus abijſſet. Monſtrabatq; mihi aceruum huius zizaniæ, quam ſegregauerat, quæ tantùm colore nigricante à reliquo frumento diſcerni poterat, ita vt facilè aliquis, qui eius effectus neſciret, decipi poſſet. Iuſſi itaq; eum, & panem & aceruum remouere, ne periculũ maius oriretur. Hæc zizania in Italia quoq; frequens eſt, eamq; Imbriacam, id eſt, herbam inebriantem appellant, & ex ea aquam parant ſtillaticiã ad quoſdam vſus ægris neceſſarios. Huius etiam lolij vel zizaniæ meminiſſe videtur idem VVierus, vbi lepidam hiſtoriam recenſet. Eadem dici poſſunt de herba vel frutice Tabacco, quam ex India aduenam, paſſim nunc horti noſtri producunt, de qua audiamus Benzonem, vtpote oculatum teſtem. Is hanc mirabilem

Lib.3.cap.18. *Lib.7.* *Lib.3.cap.17. de præſtig.*

rabilem herbam vel arbuſtum, prouenire apud Indos occidentales, præſertim in inſula Hiſpaniola, vnde ad noſtras regiones primùm allata eſt, teſtatur. In hac inſula, inquit, vt & alijs noui eius orbis prouincijs, arbuſta quædam naſcuntur modicæ magnitudinis, arundinum fermè ſpecie: folia vt nucis habent, aut paulo maiora, quæ ab indigenis (apud quos hic mos inoleuit) plurimi fiunt, & ab ipſis quoque mancipijs, quæ Hiſpani ex Africa eò deuexêre. Vbi maturum eſt, ea folia ſtringunt, & in faſciculos collecta ligataque in fumario ſuſpendunt, donec inaruerint: quumque illis vti volunt, ſpicæ patriæ folium vnum eius herbæ vni folio innectunt, eaque ſimul fiſtulæ aut tubi inſtar compingunt, & eius capitum altero igni admoto, alterum ori inſerunt, & ſpiritum flatumque ad ſe retrahunt. Denique tantum fumi ſorbent, vt ora, guttura, & capita impleant, tantam interea patientiam præſtantes, durantesque, quoad voluptatis quam inde percipiunt non pœniteat, ſeque immiti illo fumo adeò inebriant, vt penitùs ſopito omni ſenſu è mentis poteſtate exeant. Reperiuntur etiam, qui adeo auidè ac furenter eum hauriunt, vt tanquam exanimes in terram concidant, ibique maximam diei partem aut noctis, velut ſtupefactis ſenſibus, & capti mente, iaceant. Nonnulli temperantiùs & hactenus tantùm ſorbent, quoad vertigine capitis corripiantur, neque vlteriùs progrediuntur. Quàm peſtiferum, obſecro, & noxium hoc Tartareum venenum eſt? Mihi quidem perſæpè vſu venit per Guatimalam & Nicaraguam prouincias iter facienti, vt domum Indi alicuius ingrederer, qui eam herbam deguſtaſſet (quæ Mexicano idiomate Tabacco dicitur) & ſimul ac fætor acutus tetri illius & verè diabolici fumi nares meas contigiſſet, cogerer præproperè inde excedere, & aliò migrare. De hac vel ſimili herba multa ſcribit Petrus Martyr, qua Inſulani iſti abſorpta per nares, in furorem vertantur, domum ilico tectis ſurſum deorſum moueri, & homines verſis veſtigijs ambulare, arbitrantes. Eam autem herbam inebriantem, & ſenſus omnes deprauantem, ipſe Cohobbam appellat.

Lib. 1. cap. 26. hiſt. noui orb.

Tabac Vir... fu...

De reb. Oceanicis & nouo orbe decad. 1. lib. 9.

De nimia ingurgitatione, & quæ inde mala eueniant.

CAPVT XCIIII.

RETVLIT mihi nuper ex amicis quidam, nuptias nobilis cuiuſdam in Nariſcis celebratas eſſe; in his fuiſſe ꝓpoſita ijs, qui erant ex famulitio, præmia, qui plurimum meri ebibiſſent. Quum autem pleriq; ſtrenuè potando ſeſe exercuiſſent; tandem vnum ex illis palmam obtinuiſſe, qui decem & octo menſuras noſtrates paucis horis exhauſerat. hæ faciunt ſecundùm quorundam computationem paulò plus quàm congios ſex. Etſi autem hæ ingurgitationes nimiæ, non dico in benè conſtituto regno, vel repub. ſed inter Chriſtianos ferendæ non ſunt, & absque dubio pœnas imminentes Germaniæ accelerant: tamen plerique, non ſolùm, qui ſunt minorum, ſed etiam qui perhibentur maiorum gentium, laudi ſibi ducunt, & ſtrenui prædicantur, quibus vires ſufficiunt, vt innumera pocula potando euacuare poſſint, immemores planè præterea præcepti Eccleſiaſt. vbi dicit: In vino virum ne te exhibeas. Quaſi vellet dicere, Ne tuas oſtendas vires in bibendo. Vbi etiam pergit vir ſapiens: Vinum enim multos perdidit. Verùm ita fieri neceſſe eſt, quando vera rerum vocabula amittimus, & virtutes in vitia degenerant. Vel, vt quidam noſtro tempore ſolidè doctus vir, ſeculum præſens apertiùs deplorat: Siquidem, inquit, vitia & flagitia omnia tolerantur, non ſicut quondam tempus fuit, quum homines peccare & delinquere pudebat, ſed quaſi vitium virtute ſit præſtantius. Sanè diuus Petrus inter libidines & proteruiam gentium, vinolentiam, comeſſationes & compotationes etiam numerat, eaque vitia vitare Chriſtianos iubet. An præterea impunè iſta fiant, licet videre ex concione Iſaiæ prophetæ. Væ, inquit, qui conſurgitis manè ad ebrietatem ſectandam, & potandum vſq; ad veſperam. Cithara & lyra & tympanum & tibia, & Sechar, (id eſt vinum vel quicquid inebriat) in conuiuijs veſtris, & opus Domini non reſpicitis, nec opera manuum eius conſideratis. Propterea captiuus ductus eſt populus meus, quia non habuit ſcientiam; & nobiles eius interierunt

Cap. 31. *1. Petri 4.* *Cap. 5.*

terierunt fame; & multitudo eius ſiti exaruit. Et paulo pòſt: Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem. Sic Amos propheta obijcit optimatibus Iſraëlis, quòd bibentes vinum in phialis, & cantantes ad modos lyræ, non afficerentur rebus patriæ. Eadē minatur & monet propheta Ioël: Expergiſcimini ebrij, & flete, & vlulate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine, quoniam perijt ab ore veſtro. Gens enim aſcendet ſuper terram meam, fortis & innumerabilis, &c. Et Paulus Apoſtolus, Nolite, ait, inebriari vino, in quo eſt ἀσωτία, ſed implemini ſpiritu. Quo in loco D. Hieronymus dicit: Non poſſumus impleri ſimul vino & ſpiritu ſancto. Nam Apoſtolus hæc vt ἀντίθετα poſuit, quemadmodum duobus dominis ſeruire non valemus. Qui ſpiritu impletur, habet prudentiam, manſuetudinem, verecundiam & caſtitatem: qui vino, inſipientiam, furorem, procacitatem & libidinem. Hinc colligere poſſumus quàm modeſta, caſta & ſobria ab initio inter Chriſtianos fuerint conuiuia, quæ Agapæ appellabantur. De qua re teſtis eſt locuples Tertullianus, vbi ait: Comeditur quantum ad famem valet depellendam. tantum bibitur, quantum ſatis eſt pudicis & caſtis. oratio auſpicatur & claudit cibum. confabulantur inter ſe quaſi Dominum præſentem habeant, qui audiat. Quumque ventum eſt ad aquam manualem, & lumina poſita ſunt; tum prouocatur vnusquiſque, vt quantum è ſacris nouit, aut de ſuo ingenio poteſt, cantet & diſſerat. Inde non egrediuntur ad vagationes aut libidines, vt qui ſciant noctu quoque ſibi orandum eſſe: ſed eſt quaſi comederint & biberint diſciplinam. Rectiſſimè igitur D. Auguſtin. dicit, Ebrioſus ſi vinum ſorbet, ab illo abſorbetur: Deo fit abominabilis: ab angelis deſpicitur: ab hominibus deridetur: à dæmonibus confunditur: conculcatur ab omnibus. Ebrioſus confundit naturam, amittit gratiam, perdit gloriam, incurrit damnationem æternam. Sanè prudens, attamen ſuperſtitioſa antiquitas, quum animaduerteret vinum nimium & immoderatum præcipuum eſſe nequitiæ fomentum, in illa perſuaſione fuit, ſignum Virginis vitem auerſari. Cauendum enim, vt Orpheus monet, ne Luna ſignum Virginis percurrente vitem ſeramus, eam enim Virgo odio proſequitur. Quumque animaduerteret & illud incommodum, quòd linguam præpedire ſoleret; ſtatuit Mercurio non vino, ſed lacte, ad

Cap. 6.

Cap. 1.

ad Ephes.

In apolog. cap. 39.

Lib. de pœnit.

ipſam eloquentiæ dulcedinem indicandam, eſſe ſupplicandum, ad eamque rem Romæ vicum Sobrium nuncupatum deſtinauit. Vt autem nimia & intempeſtiua crapula, quemadmodum diximus, ſicut omnia alia immoderata, meritò & iuſtè reprehenditur, & ijs qui ea delectantur à bonis vitio & probro datur: ita non ſine cauſſa Plutarchus vini modico vſui inuentionem & facundiam tribuit. *In Sympoſiacis.* Nonnulli, inquit, ingenio ad inueniendum apto, ſed dum ſobrij ſunt, minùs audaci & quaſi concreto, quando ad pocula ventum eſt, thuris in morem à calore correpti exhalant. Enimuerò metum, quo nulla alia res magis impedimento eſt conſultantibus, vinum profligat: multas etiam alias adfectiones illiberales & degeneres exſtinguit: & malignitatem ac ſimultates, tanquam duplices animi (vt ille ait) plicas explicat: ac verbis omnes vtriusque generis in animo adfectus detegit. Ad hæc libertatis dicendi, ac per eam veritatis fœcundiſſimum eſt vinum, quibus abſentibus nihil peritia, nihil iudicij ſolertia prodeſt. Vnde doctiſs. vir Adrianus Iunius ſuum emblema ſumſit, vbi Bacchus iuuenis & alatus depingitur, cum hac inſcriptione: VINVM INGENII FOMES. *Emblema. 34.* Voluit enim ſignificare, vinum ſi modicum adſit, vt triſticiam ſedare, ita ingenium agile reddere & alacre, nihilo ſeciùs, quàm aues pennis euehuntur, vti à Pauſania proditum eſt. *In Laconicis.* Talis fuit Bonoſus Hiſpanienſis origine Britannus, qui apud Aurelianum Imp. ſummo in honore fuit. Is ſi quando legati Germanorum veniſſent, vt Auentinus ex Flauio Vopiſco, vt puto, refert; *Lib. 2. annal. Boior.* ipſis propinabat, vt hoſce inebriaret, atq; ab his per vinum cuncta ſecreta cognoſceret. Ipſe quantumlibet bibiſſet, ſemper ſecurus & ſobrius, & adhuc in vino prudentior. Rectè itaque Plinius dicit, quòd neq; *Lib. 14. cap. 15. natural. hiſt.* viribus corporis vtilius aliud, neque è voluptatibus pernicioſius, ſi modus abſit. Hæc mihi meditanti venerunt in mentem ea, quæ Herodotus de Æthiopibus, *Lib. 3.* qui Africam ad Auſtrale mare incolunt, & Macrobij appellantur, ſcribit. Quum enim ſub ſpecie legationis ſpeculatores ad eos miſiſſet Rex Cambyſes, ijsque dona quæ afferrent, tradidiſſet, amiculum videlicet purpureum, aureum torquem tortilem, & armillas, vnguentum precioſum, & cadum vini Phœnicei; Regem Æthiopum ſumto amiculo primò rogaſſe, quidnam eſſet, & quomodo confectum. Quumque legati de purpura, eiusque tinctura edocuiſſent; Doloſos, reſpondiſſe, homines

homines doloſa expetere veſtimenta. Exponentibus deinceps legatis de monili tortili & armillis, eiusque ornatu & precio; Regem riſiſſe, atque ratum vincula ea eſſe, vincula robuſtiora apud ſe eſſe dixiſſe; multosque captiuos aureis compedibus manicisque nexos oſtendiſſe. De vnguento eadem ſenſiſſe, quæ de veſtimento purpureo. Verùm vbi ad vinum peruenerit, eiusque conficiendi rationem audiuerit; maiorem in modum delectatum eius potu. Pòſt interrogaſſe legatos, quibúsnam rebus veſceretur Rex, & quàm longiſſimum tempus à Perſis viueretur? legatos reſpondiſſe, Veſci Regem pane, exponentes rationem pinſendi, perfectiſſimumque diu viuendi ſpacium homini Perſæ proponi octoginta annos. Ad hæc Æthiopem nihil ſe mirari dixiſſe, ſi ſtercore viuentes paucis viuerent annis. Nam ne tot quidem annis victuros, niſi hoc vino acceptum referrent. Hæc de illis Æthiopibus Macrobijs, ex Herodoto aſſcribenda duxi. Sanè Indi occidentales illi, quos plerosque Hiſpani noſtro tempore ſubegerunt, tam barbari non ſunt, quin guſtata vini Hiſpanici dulcedine, eum potum reliquis præferant. Ita enim ſcribit Benzo: Omnium rerum, quas Hiſpani in Indiam tranſtulerunt, nulla Indis gratior acceptiorque extitit quàm vinum: & quanquam ipſi è Maizio alijsque rebus fictitia vina & potus moliantur, vulgò tamen dicunt, non ita ijs quæ ipſi faciunt, ali vires vigoremque animi, recreari ſpiritus, ventrem excalefieri, nec ſomnos ita dulces ſuauesq; conciliari, vt illo Caſtellæ. Sed vt ad certamina noſtra de plus bibendo reuertamur, libet adijcere, quid hac de re ſentiat Baſilius in deſcriptione ebrietatis. Certaminis huius, inquit, arbiter & moderator eſt diabolus, & præmium victoriæ peccatum. Qui enim plus meraci hauſerit, is aduerſus alios præmia conſequitur. Reuera gloria illorum eſt ignominia. Siquidem inter ſe contendunt, ſed ſeipſos vlciſcuntur. Quæ ratio turpitudinem eorum, quæ ab illis fiunt, aſſequi poteſt? Omnia inconſiderantia plena ſunt, omnia confuſione. Victi ſunt temulenti, & qui vicerunt ſunt itidem temulenti, Et quæ ſequuntur. Similes monitiones ſunt Plinianæ, vbi mores ebrioſorum deteſtatur. Alij, inquit, mortifera loquuntur, rediturasque per iugulum voces non continent, quàm multis ita interemtis? Hoc ipſum Græci demonſtrare voluerunt, quibus Bacchus Lyæus eſt: Latinis vero Liber. Ob eam rem explorandis adoleſcentium ingenijs

Lib. 2. cap. 17. hiſtor. noui orbis.

In fine lib. 14. nat. hiſtor.

genijs conuiuia nonnunquam indulta Plato ſcribit, quò illi ad pocula ſe largiùs inuitarent, vt omnia ſua ſtudia cupiditatesque omnes propalarent, & ab intimis præcordijs effunderent. Olim quoque, vt conferamus vetera cum recentioribus, ſimiles concertationes, de quibus initio diximus, apud Ethnicos in vſu, ſed non absque noxa fuiſſe, patet ex Plutarcho. Alexander enim Magnus, ſepulto Calano Indo, multos ex amicis & ducibus conuocauit ad cœnam, certamenque poculorum, coronamque ei, qui plurimum meri ebibiſſet, propoſuit. Victorem autem huius certaminis Promachum quendam extitiſſe, qui ad quatuor choas proceſſerat, ac victoriæ præmium nactum talentum. Verùm eum tres dies tantùm ſuperuixiſſe: reliquorum verò compotorum XLI. mortuos, teſtatur Chares Mitylenæus, oborto poſt ebrietatem vehementi frigore: qui etiam in ſuis hiſtorijs dicit, ſicut allegatur ab Athenæo, hoc certamen ab Alexandro ob Indos ſtudioſos vini inſtitutum fuiſſe. Quòd autem nimia & intempeſtiua ingurgitatio & temulentia, non ſolùm mortem, vt demonſtratum eſt, acceleret, ſed etiam mentis alienationem adducat, ἔτυμον ipſius vocabuli indicat. Temulentia enim quid aliud eſt, quàm voluntaria inſania, qua vino nos ingurgitantes, non ignoramus mentem noſtram fore capiendam, vinciendamque? Vnde temetum dictum aiunt, quòd tentet ac labefactet nimirum mentem, denique & membra. Quò reſpexit poëta:

In vita Alexandri.

Lib. 10. cap. 12.

Lib. 2. Georg.

Tentatura pedes olim vincturaque linguam.

Cap. 54. De vir. illuſtr.

Idque confirmat exemplo memorabili Plinius. Dicit enim Antiochum Regem à ſodalibus, quos temulentus in conuiuio pulſauerat, occiſum fuiſſe. Ibi interpres addit: Præſenti docemur exemplo, ebrietatem nō absq; ratione à celeberrimis autoribus voluntariam inſaniam dictam eſſe, ſed ita etiamnum, vt ſi in plures paulo extendatur dies habitus is, etiam manifeſtarius euadat furor. Hinc Ambroſius abundantiori vini vſu homines, velut immutata naturæ vi, equos fieri hinnientes, & pedibus omnia conculcantes, ait. Maximinus quoque Imp. vinolentia & ebrietate vsque adeo abſorptus fuit, ſicut Euſebius memoriæ tradidit, vt inter potandum inſaniret, & mente captus redderetur, ac talia temulentus præciperet, quorum poſtea ſobrietati reſtitutum pœniteret. Auguſtinus

Lib. 8. cap. 16. eccleſ. hiſt.

guſtinus itaq; ad ſacras virgines rectè definit ebrietatem hoc modo: Ebrietas eſt flagitiorum omnium mater, culparumque materia, radix criminum, origo viciorum, turbatio capitis, ſubuerſio ſenſus, tempeſtas linguæ, procella corporis, naufragium caſtitatis, amiſſio temporis, inſania voluntaria, ignominioſus languor, turpitudo morum, dedecus vitæ, honeſtatis infamia, animæ corruptela. Ob eam cauſſam ſex indicia obſeruantur, quæ plerunque ebrios comitantur. Alarum elatio: titubatio & tremor: delirium ſermonis: dolor capitis: dementia, vt tandem ſiderati intereant. Huc ſpectat Ægyptiorum opinio, quibus perſuaſum fuit, vitem ex fuſo in terram Gigantum ſanguine pullulaſſe, vnde & amentiam & furorem ineſſe vino, ſicut Pierius obſeruauit. Hos effectus ebrietatis animaduertit quoque Iſocrates, ideoque potandi conſuetudinem fugiendam eſſe cenſet. Menti enim, inquit, vino obrutæ, idem accidere videmus, quod curribus auriga excuſſo. Siquidem currus ſpoliati rectore, nullo ordine rapiuntur: animus quoque ratione orbatus in multos errores incidit. Hoc ipſum egregia & lepida hiſtoria illuſtrat Athenæus. Iuuenes, inquit, quidam ob ebrietatem amentes, vino calefacti, eò vſque dementiæ proceſſerunt, vt ſe in triremi nauigare, & mare magnopere eſſe perturbatum arbitrarentur. Deinde ita dementes facti ſunt, vt omnem domus ſupellectilem vnà cum lectis proiecerint. Nam viſus erat nauis gubernator, nauem exonerari oportere ob tempeſtatem, dixiſſe. Sed quum multi congregarentur, diriperentque ea quæ proiecta fuerant, neque tamen iuuenum dementia idcirco, vel die ſequenti deferbuiſſet; acceſſerunt militum duces in domum, vbi laborantes nauſea etiam tum iuuenes iacebant. quibus interrogantibus reſponderunt iuuenes, ſe ob tempeſtatem defatigatos ſuperuacaneis oneribus nauem exonerare oportuiſſe. His admirantibus dudum iuuenum ſtuporem, vnus eorum iuuenum, qui maior ætate reliquis eſſe videbatur, Ego, inquit, viri Tritones, ob timorem me in hos thalamos proieci, vt quàm maximè liceret, inferiùs iacerem. Veniam igitur duces mentis eorum alienationi concedentes, iubenteſque non plus vini bibere, quàm conueniat, eos dimiſerunt. Iuuenes gratiam ſe habere faſſi ſunt. nam ſi portum poſt tantam tempeſtatẽ attigerimus, dixit quidam; vos manifeſtè ſeruatores noſtros inter ceteros deos marinos in

Lib. 53. hieroglyph.

ad Demonicũ.

Lib. 2. cap. 1. Dipnoſoph.

patria noſtra conſtituemus, tanquam nobis ſalubriter apparentes. Hinc domus illa Triremis dicta eſt. Rectiſſimè itaque Seneca dixit, animũ hominis vino nimio turbari, & nihil aliud eſſe quàm voluntariam inſaniam, quæ hominem efficiat ſui ignorantem, item capitis vertiginem gignat, & ingenium obrutum prorſus ſepeliat. Quare optimo iure amicitia illa, quæ inter pocula, vt plurimùm, contrahitur, vitrea à quibuſdam dicitur. Nonnunquam enim fit, vt inter potandum ſimus amiciſſimi & humaniſſimi: At manè concocto vino, illa humanitas & coniunctio, quæ arctiſſima videbatur, plerunque ſimul cum vino euaneſcit, vel potiùs ita aceſcit, vt nonnunquam in ferinam rabiem vertatur. Hoc ſemel atque iterum obſeruaui in equitibus noſtratibus, non procul ab Argentorato, alijs ad Regem Galliæ, alijs ad principem Condæum militatum diſcedentibus, & veluti ſub præcone, vt Plutarchus de equitibus Romanis ait, proſtantibus, atque ijs, qui plus dediſſent, ſe adiungentibus. Hi vbi in ijſdem diuerſorijs fortè conueniſſent, & vino incaluiſſent; fratres, conſanguinei, & affines inter ſe erant, paulo pòſt in bello ſe mutuò interfecturi. Non omittendum poſtremò, quòd olim Manduci effigies inter ceteras ridiculas & formidoloſas imagines ire ſolebat in antiquorum pompa, magnis maxillis, lateque dehiſcens, ingentem dentibus ſonitum faciens. Hanc perſonam egregiè ſuſtinere potuiſſet Mimus ille Phago, cuius Flauius Vopiſcus mentionem facit. Ait enim, eum vſque eò multum comediſſe, vt vno die aprum integrum, centum panes, veruecem & porcellum comederet, biberet autem infundibulo appoſito plus orca. Orca enim Varroni vas vinarium teres eſt, quod Itali hodie Bottacio vocant. Plinius autem orcam vocat cadum ſalſamentarium, quod Itali Barile de tonina appellant. Ex hoc genere fuerunt quidam Philœni, vel potiùs, vt Athenæi verbo vtar, Philotoconiſtæ, qui optauêre, vt in balænas conuerterentur, dum modò mare mutaretur in precioſiſſimum vinum, in quo continuo volutandum illis foret. Certè eiuſmodi hominum (ſi modò homines, non amphoræ, doliaue pertuſa, nominandi ſunt) ſepulchris inſcribendum eſſet epitaphium cuiuſdam paraſiti, repertum Romæ extra portam Capenam, vbi olim ſepulturarum monumenta apud veteres Romanos poſita erant, quod eſt eiuſmodi:

In vita Bruti.

In Aureliano.

HEVS

HEVS HIC SITVS EST OFFELLIVS BVBALVS BIBVLVS QVI DVM VIXIT AVT BIBIT AVT MINXIT. ABI PRÆCEPS.

Non multùm diſſimile eſt Epitaphium Timocreontis, vt à Lilio Giraldo refertur: *De poëtar. hiſtoria.*

πολλὰ πιὼν καὶ πολλὰ φαγὼν καὶ πολλὰ κακ' εἰπὼν
ἀνθρώπους, κεῖμαι Τιμοκρέων ῥόδιος.

Multa bibens, & multa vorans, mala multaque dicens
Ipſe viris, iaceo Timocreon Rhodius.

De conuerſione in arboribus, alijsq; rebus, circa brumalem diem.

CAPVT XCV.

IIs, qui rei ruſticæ & hortenſis ſtudioſiores ſunt, perſuaſum vulgò eſt, circa natalem Seruatoris noſtri, qui incidit, vt apud nos receptum eſt, quotannis in diem XXV. Decembris, ſuccum vel animam vegetatiuam in arboribus ex radice ſurſum aſcendere, cùm antea in hyeme deorſum in radicem tranſierit, idque mirabili proprietate & conuerſione naturæ. Etſi autem & alia circa id tempus accidere ſolent, de quibus omnibus reddi ratio non poteſt, ita vt potiùs miraculoſa quàm naturalia videri poſſint; vt de pomis conſtans fama & opinio eſt, quæ in nocte Natiuitatis & florent, & vnà fructus, licet immaturos, producunt: tamen concedendum eſt, multa ſuperſtitioſa à ſacrificulis conficta eſſe, vt maiorem deuotionem hominum circa id tempus, proprij lucri cauſſa (licet propter res ſalutiferas eo tempore geſtas, circa id meritò ſanctiſsimis actionibus & cogitationibus vnusquiſque occupatus eſſe debeat) excitarent. Ea autem quæ de arboribus ſuprà dixi, non tantùm ſimilia vero ſunt, ſed conſtat à Veteribus quoque mirabilem conuerſionem arborum aliarumque rerum circa Brumam obſeruatam. Ita enim ſcribit. A. Gellius, vel vt nonnulli volunt Agellius: Vulgò & ſcriptum & creditum eſt, folia arborum brumali & ſolſtitiali die conuerti, & quæ pars eorum fuerat inferior, atque occultatior, eam ſuprà *Lib. 9. cap. 7.*

fieri, atque exponi ad oculos & ad ſolem. Quod nobis quoque ſemel atque iterum experiri volentibus ita eſſe propemodum viſum eſt. *Lib.1.ludicræ hiſtor.* Quam rem & alij docti viri,& Suetonius etiam Tranquillus, ſatis compertam eſſe,ſatisque ſuper ea re conſtare affirmat, neruias in fidibus brumali die aliàs digitis pelli, aliàs ſonare. Ciceronis quoque locus memorabilis eſt, vbi dicit: *Lib. 2. de diuinat.* Puleium aridum ipſo brumali die floreſcere ſolet. Sic enim legitur in emendatis exemplaribus. Puleium autem eſt ea herba, quam Pulegium frequentiùs dicimus. *In libro de odoribus.* Huc referri poſſunt ea, quæ Theophraſtus ſcribit. Huiusmodi,inquit, naturæ conſenſio atq; contagio, in alijs etiam quodammodo euenit: Vinũ enim quum vua effloreſcit tentari videtur,& allia cepæq; tum acerrimi ſunt odoris quum in terra germinant. Sed præterea accidit, vt vnà etiam ipſa germinent: atque omnino omnia quæ tunicata conſtant radice, modò non exaruerint, germinationis tempore mouentur, cùm inſita cuique vis ſolicitetur & exercitetur. Sed omnium iſtorum admirationem facilè ſuperat, quod in adipe vrſino euenit, qui latebrarum tempore exundat,intumeſcensque vaſa implet, ita enim ex verſione Turnebi legendum putat Muretus,non coctas carnes vrſinas, ſi aſſeruentur, certo quodam tempore anni, quo latêre vrſi & ſupra modũ pingueſcere,altiſſimo ſomno oppreſſi ſolent,increſcere, ideoque Plinium non ſatis ex fide hæc ex Theophraſto retuliſſe dicit. *Variar. lection. li. 13. ca. 13.* *Libro 8.*

Quæ dicantur laruata funera, Et de quibuſdam miris mortis generibus.

CAPVT XCVI.

QVI non ita pridem ab amico quodam meo interrogatus, quæ fuiſſent apud Veteres laruata funera. Hæc enim verba dicebat ſe nuper in quodam libro legiſſe: Cui, quum mihi eo tempore nihil aliud in mentem veniret, reſpondi, Apud Italos vſitatum modò eſſe, & olim fuiſſe, cadauera defunctorum precioſiſſimis veſtibus induta, & lectis ſplendidè exornatis impoſita,palàm publicè efferre, ita vt vnusquisque defuncti faciem, & ex veſtibus & ornatu ſexum noſcere poſsit. Hoc etiam apud Græ-

cos

cos Impp. ni fallar, vſitatum fuiſſe, ex Pompon. Læto apparere, vbi dicit: Quum defunctæ Fabiæ coniugis Heraclij funus efferretur; puellam ſorte quadam per feneſtram ſpuiſſe, tetigiſſeque elatum cadauer: ideoque illam, nulla facta mora comprehenſam, & rogo Fabiæ impoſitam, viuam exuſtam. Non rarò autem Italos ſolere faciem fucare, præſertim feminarum & puellarum, vt mortuæ interdum venuſtiores appareant, quàm viuentes, ita vt non cadauera, ſed ſtatuæ videantur. Conſtare item illud ex eo, quod de Britannico Cæſaris Tiberij Claudij ex Valeria Meſſalina filio, qui & Germanicus vocatur, memoriæ traditum eſt. Quum enim à Nerone fratre ſuo adoptiuo veneno ſublatus eſſet, hocq; fratricidium apparentibus liuoribus, & maculis, quas toto corpore venenum excitârat, abundè proditum eſſet; Nero ad contegendas eas, corpus gypſo liniri iuſsit. Verùm quum id efferretur, decidente copioſo imbre, deterſum eſt tectorium, & ſceleris immanitas omnibus patuit. Sic imagines funerum apud Romanos vſitatas fuiſſe, quum mortuos Imperatores conſecrarent, vt loco numinum, quæ Indigetes appellabantur, deinceps colerentur, ſicut poſt Dionem & Herodian. hæc Conſtantinus Landus Complani Comes elegantiſsimè deſcribit. Hoc ipſum præterea Antonium Piſonem, & Thomam Porcacium, in eleganti libro Italico, cui titulus eſt, *Funerali Antichi*, & deſcribere, & depingere. Item ceremonias, quæ mortuis Regibus Galliæ, teſte Ioanne Tilio, adhibentur, etiam hoc nomine vocari poſſe. Mea igitur tunc ſententia fuit, funera talia non immeritò perſonata & laruata dici poſſe. nihil enim diſtare mortuorum faciem à laruis depictis. Verùm quum hac de re diligentiùs cogitarem, incidi in monumentum, quod Romæ adhuc conſpicitur: ex eo, ni fallor, rectiſſimè explicatio huius noſtræ quæſtionis ſumi poterit. Apparet enim inde, vt opinor, olim ea laruata funera dicta fuiſſe, quando cadauera ipſa, ruina ædium detrita, vel alio caſu mutila, propter deformitatem publicè oculis expoſita efferri non potuerunt; ſed loco eorum vel laruæ quædam, quæ eorum faciem repræſentabant; vel planè inuoluta, & veſtibus tecta. Nam cadauera in honeſtiſs. veſte efferri moris fuiſſe, quæ in vulgo ciuium & in tacito funere toga vulgata fuit; in magiſtratibus toga prætexta; in Cenſoribus purpurea tota; multis eruditis rationibus, & veterum hiſtoricorum autoritate aſſerit Iuſtus Lipſius

De origine Mahumetis.

Lib. 4.

In Miſcellan. de veterũ numiſ. in conſecratione D. Antonini Pij.

In diſcurſ. de numiſ. antiqu. tabul. litera L ſignata n. 6.

Tabola 5. & 6.

Lib. 2. de obitu ſepulturaq; Regum.

Lib.1.Electarum cap.6. pſius Vir ſolida eruditione,& eximio iudicio præſtantiſs. vbi quoque librum ſingularem de funeribus promittit. Sic ſuprà ex Plinio *Capite 21.* allegauimus,Scipionem Æmilianum obuoluto capite elatum, ne liuor vel tumor in ore appareret. Vt autem non ſolùm hoc, ſed triſte & miſerabile mortis genus duorum coniugum in toro coniugali oppreſſorum, rectiùs cognoſcatur, epitaphium ipſorum huc aſſcribere volui:

ASPICE VIATOR Q. SER. TVLLI ET DVLCICVLÆ SPON. MEÆ.) RANCILIÆ VIRG. SIMVL AC POST INDE. QVID FACIAT LICENTIOSA SORS LEGITO. IN IPSA FLORIDA ÆTATE CVM ACRIOR VIS AMORIS INGRVER. MVTVO CAPT. TAND. SOCERO E. ET M. SOCR. ANNVENTIBVS SOLENNI HYMEN. NVPT. COPVLAMVR. SED Ô FATVM INFELIX. NOCTE PRI. CVM IMPORT. VOLVPTATIS EX. LI. FAC. EXTINGVERE. ET D. M. V. VOTA COGEREMVR REDD. HEV IPSO IN ACTV DOM. MARITALIS CORRVENS AMB. IAM EXTRE. CVM DVLCITVDINE LÆTISS. COMPLICATOS OBPRESSIT. FVNESTAS SOROR. NEC NOVI QVID FECISS. PVTA NON ERAT IN FATIS TVM NOSTRA LONGIOR HORA. CARI PARENTES LVCTV NEC LACHRIMIS MISERA AC LARVATA NOSTRA DEFLEATIS FVNERA NE REDDATIS INFELICIORA. AT VOS NOSTROS DIVTVRNIORES VIVITE ANNOS OPTIME LECTOR AC VIVE TVOS.

D. M.

Eodem genere mortis olim quoque Eupolis, filius Niciæ Atheni-enſis, prima nocte nuptiarum ex ruina thalami vnà cum vxore ex-*In Ibin.* tinctus eſt. Vnde Ouidius:

Sit tibi coniugij nox prima nouiſſima vitæ,
Eupolis vt periit & noua nupta modo.

Rauennatis etiam cuiuſdam libidinoſiſs. fœminæ, inſolitum genus mortis, non ſine ipſius perpetua infamia poſteritati traditum eſt, cuius monumentũ Rauennę conſpicitur cum tali inſcriptione:

F. I. DICAT.

CINERES ET OSSA LAODICEÆ PHILOCAPTÆ HIC

SITA

SITA SVNT PERPETVÆ MEMORIÆ FACTI ET INFAMIÆ CAVSSA. QVÆ INSATIABILI VENERE EXHAVSTA SVBTER VIVO VIRO MORTVA EST. VIX. ANN. XXIII. MENS. VIII. D. IIII.

INFELICISSIMI PARENTES TACITO NOMINE EXTRA SORTEM AD RVDERA POSVERE. Ô VORAGINEM EXVRIENTEM.

S S S.

BST. FFFFF.

R R.

Rectè itaque Seneca ſcribit: Quorundam vitam mors in medio flore præcidit: aliorum interrupit ipſa principia: alius inter cœnandum ſolutus eſt: alterius ſomno continuata mors eſt: aliquem concubitus extinxit. *Epiſt. 67.*

De profanis & religioſis Ethnicis.

CAPVT XCVII.

ETSI apud Ethnicos maior pars fuit, qui immortalitatem animæ vel deriderent, vel certè de ea dubitarent: tamen multi conſtanter eam crediderunt, & putarim etiam, ſi liceret dicere, non paucos ex ijs de reſurrectione carnis guſtum aliquem, & non vulgarem notionem habuiſſe, vt ex nonnullis argumentis & monumentis, ſi modò ea non recentiora ſunt, quàm vulgò cenſentur, apparet, ita, vt ſæpiùs miratus fuerim, quomodo in tantis tenebris, quibus immerſi fuerunt, ſolummodò ex doctrina ſapientiæ humanæ, tantam lucem in articulo omnium difficilimo, aſſequi potuerint. Ex his Plato diſciplina inſtructus Pythagorica μετεμψύχωσιν ponit, genus quoddam reſurrectionis, quod Phariſæi (quæ ſecta ſub Iohanne Hircano Simonis Machabæi filio primùm orta eſt, in populo DEI, deprauata doctrina cœleſti) ab Pythagoricis, teſte Ioſepho, mutuati ſunt. Phariſæi, inquit, incorruptam quidem animam eſſe dicunt, ſed eas tranſire in alia corpora. Similis etiam Manichæorum fuit error, vt Ruffinus teſtatur. *Lib. 1. cap. 17. Eccleſ. hiſtor.* Theopompus quoq; ſcribit, Zoroaſtris fuiſſe opinionem, omnes

In fragmentis. aliquando reuerſuros in vitam. M. Varro & Plinius, in lucem re-
Lib. 7. cap. 22. hiſtor. dijſſe tradunt plurimos, verùm id quod de Auiola conſulari, Corfidio, & Gabieno ſcribitur, inprimis memorabile eſt. Æſopum quoq; dijs adeo carum fuiſſe, in Suidæ hiſtoricis legimus, vt reuixerit, ſicut Tyndareus, Hercules & Glaucus. Zenon præterea Stoicus eſſe inferos docuit, & ſedes piorum ab impijs eſſe diſcretas: & illos quidem quietas ac delectabiles incolere regiones; hos verò luere pœnas in tenebroſis locis, atque in cœni voraginibus horrendis. Id etiam Socrates non ignorauit, quum ad Anytum & Melitum criminatores ſuos ſimulans ſe dicere, reuera dicebat ad iudices: Anytus & Melitus interficere me poſſunt, incommodo aut detri-
De tranquill. animi. mento afficere non poſſunt. Apertiùs autem Plutarchus ſuam ſententiam declarat, ex qua apparet, eum ſacrorum librorum & præceptorum non vulgarem cognitionem habuiſſe. Enimuero, inquit, ſi quis naturam animæ noſtræ vel quoquo modo ſubodoratus ſit, ſecumque reputauerit tranſitum ex hac vitæ conditione ad aliam meliorem fieri per mortem, aut certè non deteriorem; profectò is non modicum iam viaticum habet, quo ſe ad ſecuritatem animi ac tranquillitatem conferat, mortis ſcilicet contemtum. Et paulo pòſt: Menandro ita reſponderi poteſt: Non eſt omnino dicere, Viuus hoc non patiar; ne ſit ſanè: at eſt dicere, Viuus hoc non faciam, non mentiar, non veteratoria verſutia circumſcribendis hominibus vtar, non interuertam, non inſidioſè captabo. Omiſſis autem modò ijs, quorundam ex primo genere hominũ monumenta præ cæteris mihi memorabilia viſa ſunt. Igitur Sardanapalus potentiſs. Aſiæ Rex, delicijs, ſicut ſus luto, prorſus immerſus, omnium mortalium profaniſſimus fuit. Qua de re teſtis eſt, vt de tota ipſius belluina vita taceam, (adeo enim aſſidua animũ oblectatione perfuderat, vt ne puncto quidẽ temporis, voluptatis ſenſu carere poſſet) monumentũ ipſius locuples. In eo enim ſculpta fuit imago, dextræ manus coniunctis digitis, velut ad ſonum elidendum, in eoque
Lib. 12. cap. 12. dipnoſoph. literis Aſsyrijs hoc inſcriptum, vt Athenæus ex Ariſtobulo refert:

SARDANAPALVS ANACYNDARAXIS FILIVS ANCHIALEN ET TARSVM VNO DIE CONDIDIT. EDE BIBE LVDE. RELIQVA NE DIGITORVM QVIDEM STREPITV DIGNA SVNT.

Lib. 4. Geograph. Strabo autem ex Chœrilo poëta hos verſus ſubijcit:

Cum

Cùm te mortalem noris, præſentibus exple
Delicijs animum, poſt mortem nulla voluptas.
Namq́ ego ſum puluis, qui nuper tanta tenebam.
Hæc habeo quæ edi, quæq́ exſaturata libido
Hauſit; at illa manent, multa & præclara relicta.
Hoc ſapiens vitæ mortalibus eſt documentum.

In hoc monumentum, (teſte Cicerone) quum aliquando incidiſſet Ariſtoteles, ſubſtitit; partemque primam epitaphij quum legiſſet, ait: Ecquid aliud in bouis, non in Regis ſepulchro ſcripſiſſet? Deinde quum poſteriores verſus legeret, riſit, dixitque: Hic ea ſe mortuum habere dicit, quæ ne viuus quidem habuit, niſi quamdiu deglutiebat. Huius quoque rei Plutarchus mentionem facit. In Sardanapali, inquit, inſcriptum monumento, hoc viſitur: Hæc habui quæ voraui, quæque per iniuriam abſtuli. Quis iſtis dicterijs tum voluptuariam vitam neget, tum impietatem, tum iniuriam, violentiſſimamque improbitatem promi? Hunc deinceps alij plures, immemores futuræ vitæ, imitati ſunt, ſicut ex eorum monumentis poſteris hoc notum eſſe voluerunt, quorum vnum conſpicitur in Aragoniæ vrbe clariſſima, ſicut ab Appiano refertur, tale videlicet:

Lib. 5. Tuſcul. quæſt.

De fortuna & & virtute Alex. Mag. lib. 1.

In antiquitatibus.

QVO VADAM NESCIO. INVITVS
MORIOR. VALETE POSTHVMI.
M. POSTVMIVS EQVES.

Simile Romæ in domo Petri Chiauelucij Notarij legitur:

DIS MANIBVS
SEXTI PERPENAE FIRMI.
VIXI QVEMADMODVM VOLVI. QVARE
MORTVVS SVM NESCIO.

Item ibidem prope forum Iudæorum.

IVLIA B. PRISCA VIX. AN. XXVI.
Q. CLODIVS HILARVS VIX. AN. XLV.
NIHIL VNQVAM PECCAVIT NISI
QVOD MORTVA EST.

Patauij quoque hodie adhuc viſitur epitaphium Pæti, in ædibus Cartulariorum ad diuum Thomam Apoſtolum.

MER. S.
D. POPILIVS PÆTVS. GN. LABE. F. POETA

COS. DESIG. FRATRI SVO B. M. F.
HVNC SOMNO ÆTERNALI PATRIA RETINET.

Item Brixiæ;

D. M.

QVI ME VOLENT,
VALETE MATRONÆ MATRESQVE
FAMILIAS. VIXI ET VLTRA
VITAM NIHIL CREDIDI. ME
VENERI ALVMNÆ ADDIXI.
QVOS POTVI PELLEXI FILTRIS
ET ASTV. VIRO HVMATO
NON VIDVA FVI NEC MARITI
NOMEN ADEPTA. QVÆSO NON INVIDETE.
PORTIA FAMILIA EST VENERIS DOMVS
ILLICIVM CVPIDINVM. CAVE VIATOR
NE ME DIV CALCATAM CALCES.

Huc referri poſſunt verſiculi Hadriani Cæſaris, quos moriens, vt Ælius Spart. memoriæ tradidit, compoſuiſſe dicitur. Ex quibus apparet, quàm is perplexus & dubius fuerit, quodque nullum certum religionis & fidei ſuæ ſaltem opinione habuerit fundamentum, licet in colendis ſuis dijs, & ſacris eiſdem conſtituendis ſedulus & diligens fuerit.

Animula vagula, blandula,
Hoſpes, comesq́ corporis,
Quæ nunc abibis in loca,
Pallidula, rigida, nudula,
Nec vt ſoles, dabis iocos?

Conſtat igitur pleroſque ethnicos non ſolùm in magna ſecuritate, immemores futuræ vitæ, impiè vixiſſe, illisque impunè hoc fuiſſe; ſed etiã perpetua monumenta ſuæ profanitatis ad poſteritatem extare laudi ſibi duxiſſe. Imò Ariſtoxenus philoſophus, ſicut à Lactãtio citatur, aſſerere auſus fuit, nullam omninò eſſe animam, etiam quum viuit in corpore; ſed ſicut in fidibus ex intentione neruorum effici concordem ſonum, atq; cantum, quem Muſici harmoniam vocant; ita in corporibus ex compage viſcerum, ac vigore membrorum vim ſentiendi exiſtere, quo nihil delirius dici poteſt. Maiori autem admiratione dignum videtur, quòd in populo Dei Saddu-

Lib. 7. cap. 13. de diuino præmio.

Sadducæi, qui corrupti philoſophia græca, multa cum Epicureis habebant communia, palàm carnis reſurrectioné, Angelos & ſpiritus impugnare & negare auſi fuerint, ſicut ex ſacris literis videre licet, cùm tamen Iuſti vel Iuſticiarij ab omnibus nuncupari voluerint. Zaddic enim Iuſtus Hebræis eſt. Quis porrò ſine rubore, vel potiùs horrore, proferre audet, non paucos reperiri, qui etſi Chriſtiani perhiberi volunt, tamen præcipuum articulum fidei ſuæ, vel non credere aut in dubium vocare, vel etiam omnino impugnare audent, vt noſtro tempore de Serueto & alijs memoriæ proditum eſt, qui etiam animæ mortalitatem aſſerere conati fuêre. Hoc ni fallor, M. Anton. Zimara innuere voluit, vbi quærit, propter quam cauſſam Clerici & Monachi mortem præ alijs ægrè ferant ac perhorreſcant? Vtrùm, reſpondet, quia natura eorum frigidi cordis extat, & melancholica eſt? An quia prorſus funditusque interire ſe animaduertunt, quandoquidem nec in propria, nec in poſterûm natura conſiſtunt, vbi ex vita migrauerint? Manichæi ſanè, vt ex Auguſtino liquet, reſurrectionem carnis fore negabant, pro qua corporũ μετεμψύχωσιν ſubſtituebant, vt ſuprà quoque attigimus, per quam humanæ animæ in alia corpora migrarent, eorum nempe, quos quiſque in hac vita amaſſet, vel etiam occidiſſet: vt, qui muſcam vel murem occidiſſet, in muſcam vel murem mutaretur: atque, vt vlteriùs delirare pergebant, contrariam ſortem illi ſortiretur homo, quam hîc quiſque noſtrum habuiſſet: diues nimirum in pauperem, pauper in diuitem renaſceretur, ſicut etiam Epiphanius hánc ridiculam opinionem notauit. Hinc ſuperſtitionis huius aſſeclæ eſum carnium vitarunt, nefas arbitrati ex vllo animantis genere quicquam deguſtare, ne vt ſalsè Tertullianus, bubulam de aliquo proauo quiſquam obſonaret. Quid autem obſecro veris Chriſtianis abſurdius hac opinione, aut quid illis reliquum ſolatij eſſet, ſi ſpes alterius vitæ feliciſſimæ poſt tot ærumnas illis auferretur? Rectè itaque poſt Apoſtolum Ignatius dicit: Si in hac vita tantùm in Chriſto ſperamus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Si mortui non reſurgunt, edamus & bibamus, cras enim morimur? Hoc verò modo affectis nobis, quod diſcrimen erit inter nos, & canes, & aſinos, qui futurorum nullam habentes rationem, ſolum edendi, & eius quod tunc ſubſequi ſolet, nimirum coëundi appetitum habent?

Problem. 50.

De hæreſib.

1. Corinth. 15.

Epiſt. ad Tarſenſes.

bent. Deſtituti enim enim ſunt ratione, mentem intus guber- nante. Huc ſpectat doctrina Chryſoſtomi. Quum, inquit, vide- ris iuſtum premi & vexari aduerſa valetudine, & innumerabilibus alijs aduerſitatibus præſentem vitam finire; dic ipſi, Niſi eſſet re- ſurrectio, & iudicium, nequaquam DEVS tanta mala paſſum, nullo bono fruitum, ſineret hinc demigrare. Vnde planum eſt, quòd aliam ipſis vitam parauit, præſente hac ſuauiorem, ac multo optabiliorem. Enimuero quánam id ratione conſiſteret, quòd improbos multos præſentem hanc vitam in delicijs degere paſſus eſt, iuſtos verò multos in innumerabilibus reliquit malis: cùm ſit & appelletur iuſtus, noueritque iuſtè cuique pro meritis gratiam referre &c. Et idem Chryſoſt. dicit: Prouidit bonitas Dei, vt in hac breui & exigua vita agones eſſent, & labores: in illa verò quæ æterna eſt, corona & præmia meritorum. vt labores quidem citò finirentur: meritorum verò præmia ſine fine durarent. Non ſo- lùm autem hunc articulum reſurrectionis diabolus, hoc quo di- ximus modo, impugnare conatus fuit; ſed etiam ſpecioſo præ- textu hominibus perſuadere voluit, ſi veram doctrinam Chriſti & Apoſtolorum contemnerent, ſuasque nugas ſectarentur, eos pla- nè immortales fore. Ad hanc rem vſus eſt opera Menandri Sa- maritani, ſeipſum ſeruatorem dicente, cœlitus ex inuiſibilibus ſe- culis ad ſalutem hominum miſſum; ac docente, non poſſe quen- quam aliter etiam angelos mundi huius opifices vincere, niſi pri- mùm ad hoc magica experientia à ſe tradita, & baptiſmate ab ipſo accepto inducatur: quem ſi ſortiantur, ſempiternam immortali- tatem etiam in hac præſenti vita acquirant, nec ampliùs morian- tur, & ſiquidem apud ſe perpetuò maneant, ſenectutis expertes & immortales futuri ſint, vt Euſebius memoriæ tradidit. Vbi ex Iu- ſtino Martyre de hoc Menandro plura recenſet. Menandrum, in- quit, quendam & ipſum Samaritanum ex vico Caparattæa ortum, Simoniſque diſcipulum, & à dæmonibus percitum, atque Anti- ochiæ conſtitutum, multos per magicam artem ſeduxiſſe cogno- uimus, qui & ſectatoribus ſuis, quòd morituri non eſſent, per- ſuaſit. Et iam quoq; nonnulli ſunt, qui hoc de illo fateantur. Erat itaque diabolicæ operationis propoſitum, per huiuſmodi magos Chriſtianorum nomine tectos, magnum illud pietatis myſterium per magiam infamare, & per eoſdem Eccleſiaſtica dogmata, quæ

De aduerſa valetud.

De reparat. lapſi.

Lib. 3. cap. 26. eccleſ. hiſt.

animæ

animæ immortalitatem, reſurrectionemque mortuorum concernunt, conuellere: verùm qui hos ſeruatores complexi ſunt, veram ſalutis ſpem amiſerunt. Alios verò malitioſus dæmon, quum à ſyncero erga Chriſtum DEI affectu excutere nō poſſet, eos quos hæſitabundos, & in vtramque partem nutantes reperit, ſibi appropriauit. Idem Euſebius ſcribit, exortos eſſe alios in Arabia, qui animas in hoc præſenti tempore vnà cum corporibus mori ac corrumpi, & in futura reſurrectione ſimul cum illis vitæ denuò reſtituendas dixerunt. Sed ad Ethnicos noſtros reuertamur. Ex altera quoque parte non minùs memorabilia teſtimonia religioſorum Ethnicorum, & qui certam ſpem futuræ vitæ conceperunt, extant. Nam tales verſus in vrna quadam magna Romæ leguntur: *Lib. 6. cap. 37. eccleſ. hiſtor.*

D. D. S.

VRNA BREVIS GEMINVM QVAMVIS TENET ISTA CADAVER
ATTAMEN IN COELO SPIRITVS VNVS ADEST.
VIXIMVS VNANIMES LVCIVSQVE ET FLAVIVS. IDEM
SENSVS AMOR STVDIVM VITA DVOBVS ERAT.

Eodem modo ibidem in tabula marmorea legitur:

AVLI EGNATII.

AVLVS PALATEINA EGNATIVS PRISCILIANVS
ARTE SVPER GEMINA NOBILIS ET SOPHIA.
DVM VIXI DIDICI QVÆ MORS QVÆ VITA HOMINI ESSET.
ÆTERNA VNDE ANIMÆ GAVDIA PERCIPIO.

Et Veronæ tale monumentum Feliciani cuiuſdam extat. Id licet Appianus inter ſuas Antiquitates ponat; tamen an inter antiqua locum habeat, cùm præſertim mihi indicatum ſit, Felicianorum familiam adhuc ibi florere, affirmare non audeo:

MIHIMET FELICIANVS VERONEN. SACRVM CONST. QVI INQVIETVS VIVVS NVNC TANDEM MORTVVS NON LVBENS QVIESCO. SOLVS CVR SIM QVÆRIS? VT IN

DIE

DIE CENSORIO SINE IMPEDIMENTO FACILIVS RESVRGAM.

Item Romæ tale legitur:

D. M.

AVRELIO BALBO VITA INTEGERRIMO MORIBVSQVE ORNATO QVI SE QVIETIORIS PERFECTIORISQ. VITÆ DESIDERIO EX NEGOCIIS CIVILIBVS IN QVIBVS FVERAT CVM LAVDE VERSATVS IOVIS OP. MA. BENEFITIO DVCTO HIC IN SPE RESVRRECTIONIS QVIESCENTI LOCVS PVBLICE DATVS EST.

Huc referri etiam poteſt Attilij Grammatici Comenſis monumenti inſcriptio, quæ fuit ſub eius ſtatua in patria, talis:

Morborum vitia, & vitæ mala maxima fugi;
Nunc careo pœnis, pace fruor placida.

Notandum ſanè eſt, quòd adhuc notæ in monumentis antiquiſſimis reperiantur, ex quibus apparet, qui immortalem animam eſſe vel crediderint vel deriſerint. Paſſim enim conſpiciuntur ſculptæ in marmore & in ære, absque vlla inſcriptione, portæ ſemiapertæ, vel clauſæ. Illis indicatum fuit defunctis perſuaſum fuiſſe, tranſitum eſſe ex hac vita ad alteram. His autem poſteritati ſignificare voluêre, cum corpore & animam interire. Hoc me admonuit Romæ quidam doctiſs. & antiquitatis ſtudioſiſs. vir, cuius nomen de induſtria non exprimo. Ideoque primum monumentum in hoc genere obſeruaui in Capitolio, vbi nunc eſt palatium Conſeruatorum (ſicut hodie appellatur) ibi in tabula marmorea artificiosè figuræ ædificiorũ ſculptæ ſunt: in medio autem eius apparet porta ſemiaperta. Alterum vidi in monte Cælio, non procul à veſtibulo templi Iohannis Lateranenſis, in quo conſpicitur aliquis planè nudus intrare portam, maiori ex parte apertam, & quaſi conatur eam omnino pandere. Tertium huic ſimile eſt Florentiæ prope templum cathedrale. Huc ſpectant & figuræ in Trebiæ monumento, cuius ſuprà mentionem fecimus. *Capite 53.* Vt autem illos Gentiles cultiores, apud quos ſtudium philoſophiæ mirum in modum floruit, & qui cum ratione aliqua ſuperſtitionibus dediti fuêre, vel potiùs inſaniêre: ſiquidem ij ex libris Moiſis (non enim vetuſtius ſcriptum extitiſſe opinor, licet Gentiles de Homero & Heſiodo glorientur, qui longè poſteriores fuerunt. Nam ſicut in

Cornelij

Cornelij Nepotis fragmentis legimus, vixerunt ante Romam conditam annis circiter centum & quinquaginta, & vt L. Caſsij Heminæ fragmenta teſtantur, poſt bellum Troianum annis plus CLX.) & Biblijs, cùm præſertim opera ſeptuaginta Interpretum, iuſſu Ptolemæi Philadelphi Regis Ægypti, ij diuini libri in linguam Græcam, quod accidit Anno Mundi termilleſimo ſexcenteſimo nonageſimo quarto, ſecundùm Ioſephum, translati fuerint, commonefieri potuerunt de reſurrectione carnis. Hoc ita eſſe apparet ex oratione Conſtantini Magni ad Sanctorum cœtum, quæ adiuncta eſt Euſebij Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, vbi inter alia ita dicit: Quinetiam Pythagoras, qui modeſtiam admodum exercêre, & ſilentium egregiè præter ceteros amplecti præ ſe ferebat, deprehenſus eſt falsò ementitus eſſe. Quæ enim iam olim à prophetis prædicta fuiſſent, tanquam ſibi, dum in Ægypto verſabatur, eſſent ſeparatim à Deo patefacta, Italis tradidit. Huc referri poſſunt ea quæ Bodinus in methodo hiſtorica ex Simplicij comment. refert, Ariſtotelem videlicet literas ad Calliſthenem dediſſe, vt tantiſper Chaldæorum antiquitates ac monumenta conquireret, dum alij prædæ intenti Babylonem diriperent. Tum Calliſthenem reſcripſiſſe, conquiſita diligenter à ſe Chaldæorum monumenta, ſeque reperiſſe hiſtoriam annorũ MCCCCIII. qui numerus ad vnguem congruit cum ſacra hiſtoria Moiſis & Philonis, ſi ab Alexandro Magno regrediamur ad illud tempus, quo primùm diſperſos tradit filios Nohæ in orbem terrarum, ac Semi gentem in terra Senaar ad Orientem Armeniæ, in qua nauis illa ſalutaris conſtiterat, ſedes quæſijſſe. Hinc poſtea, ni fallor, orta ſunt tam egregia edicta Diuorum fratrum & aliorum Imperatorum leges, quæ inſertæ ſunt Pandectis Iuſtiniani, ne inquietarentur oſſa corporum eorum, qui iuſtæ ſepulturæ traditi, id eſt, terræ conditi fuêre: neque loco mouerentur, niſi iuſſu pontificum vel principum: Vt inquam hoſce philoſophos Gentilium omittamus, qui fabulis imbuti Græcis & Ægyptiacis, aut omnino nihil, vt Lactantius ait, ſciunt, idque ipſum pro ſumma ſcientia præ ſe ferunt: aut qui non perſpiciunt etiam quæ ſciunt: aut qui, quoniam ſe putant ſcire, quæ neſciunt, ineptè arroganterque deſipiunt: mirum eſt Indos illos occidentales alioquin parum à brutis diſtantes, & Idololatriæ craſſiſsimæ & abſurdiſſimæ præter omnem rationem immerſos, non tantùm

Lib. 12. cap. 2.

Lib. 1. de cœlo.

Sub tit. de relig. & ſumpt. fun.

Lib. 6. cap. 18. de vero cultu.

immortalitatis animæ, ſed etiam reſurrectionis corporum (qui articulus ſapientiæ humanæ, cui potentia diuina ignota eſt, omnium difficilimus, immò abſurdiſſimus eſſe ſolet, carnẽ videlicet in terram, terræq; puluerem reſolutam, & quaſi ad nihilum redactam, reſurgere denuò atque reuiuiſcere) guſtum aliquem habere, id quod tum ſepulturæ eorum ritus indicant, tum quòd Hiſpanos ſpe auri & argenti eruentes & perſcrutantes ſepulchra ipſorum, orare ſolent, ne oſſa humatorum diſſipent, quò videlicet illi ocyùs & minore negocio reſurgant; vt Aug. Zarat. & Benzo teſtantur. Præterea de incolis idololatris inſulæ Virginiæ ante pluſculos annos ab Anglis inuentæ, quæ Americæ verſùs Septentrionem coniungitur, ita ſcribit Thomas Hariotus: Animæ immortalitatem etiam credunt: Eam ſtatim atque à corpore ſoluta eſt, transferri ſecundùm opera quæ fecit, vel ad Deorum ſedes perpetua felicitate fruituram; vel ad ingentem foſſam ſeu ſcrobem (quam in extremis mundi finibus, procul ab ipſis, verſùs occidentem ſitis eſſe cenſent) ad perpetuum ignem: eum locum ipſi Popoguſſo appellant. & ibi recenſet aliquot exempla de ijs, qui in vitam redijſſe dicuntur. Eodem modo Oſorius ſcribit, Indos orientales Narſingenſes animum immortalem credere, & poſt hanc vitam præmia bonis, improbis autem ſupplicia eſſe iudicio diuino conſtituta. Immò vt idẽ Benzo refert, Indis illis Peruanis Guaiuacauam Regem ſuum, dum olim viueret, adeo carum & venerabilem fuiſſe, vt eum hodie etiam lugeant, ac vulgò perſuaſum habeant, illũ ad vitam propediem reuocatum, regni gubernacula ſuſcepturum. Iacet, inquit, in Quitenſis vrbis finibus, maiorum ſuorum tumulis illatus, cum immenſa auri & argenti elaborati copia, hominũ, feminarum, animaliumque omnis generis ac piſcium effigie. Hiſpani ſedulò ſepulchrum eius à compluribus Indis, etiam tormentis vehementiſſimis, quæſiuêre, ſed fruſtra. Neque illi vnquam eum locum indicio ſuo prodiderint, etiamſi omnes ad vnum interficiantur. Quòd ſi Hiſpani in eiuſmodi monumenta inciderent, qualẽ fuit Semiramidis Orientis Reginæ potentiſſimæ: fortaſſe cautiores efficerentur, ne oſſibus defunctorum, ſpe eruendi auri, ita inſultarent. Ea enim monumentum cum tali inſcriptione, ſibi fieri curauit: QVICVNQVE EX Regibus pecuniæ inopiam ſenſerit, conditorio recluſo, ſumat inde quicquid viſum fuerit. Id quum

Lib. 1. cap. 12. hiſtor. Peru.

Lib. 3. cap. 20. hiſt. noui orb.

Lib. 4.

Lib. 3. cap. 5.

quum legiſſet Darius, vt qui auri foret auidior, ſepulchrum iuſſit recludi; ſed in eo pecuniam inuenit nullam, at talem reperit inſcriptionem: NI MALVS vir fores, & pecunia prorſus inexplebilis, non vtiq; mortuorum loculos moueres. Exprobatio ſanè lepida in ſacram auri famem. Eundem morem ſepeliendi, vt paulisper à propoſito digrediar, cum auro & argento, olim apud Romanos vſitatum fuiſſe, apparet ex Vlpiani reſponſo, qui tamen hisce verbis prohibetur: Non oportet ornamenta cum corporibus condi, nec quid aliud huiuſmodi, quod homines ſimpliciores faciunt. Hinc infertur, quòd quis precioſioribus rebus ſepeliri non debeat, licet ipſe hoc mandaſſet, ſicut in l. fin. §. fin. de auro & argento legato, videre licet. Eodem modo de Braſilienſib. barbaris Lerius ita ſcribit: Non modò immortalitatem animæ credunt, ſed pro certo quoque habent, poſt mortem eorum animas, qui virtutem coluerunt (virtutem autem illi definiunt ſuo more, nempe vltionem ſumere de hoſtibus, & quàm plurimos mandere) poſt altiſſimos montes euolantes, patrum & auorũ ſuorum animis aggregari, ibique in amœniſs. hortis, perpetuis delicijs ac tripudijs lætum æuum agere: ignauorum contrà manes, qui ſine vlla propugnandæ patriæ cura inglorij vixerunt, abripi ab Aignan (ſic illi Cacodæmonem vocant) & cum eo ſempiternos inter cruciatus viuere.

in l. & ſi quis. § nõ oportet. De religioſ. & ſumpt. fun.
Eod. tit. De religioſ. & ſump. fun. & in l. fin. §. fin. De auro & argento legat.
Cap. 16. nauig. Braſil.

De dicto: Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.

CAPVT XCVIII.

FERVNT hoc dicto Chriſti Seruatoris noſtri: Omnia quæcunq; volueritis, vt faciant vobis homines, hoc itidem faciatis eis; ita Alexandrum Seuerum delectatum fuiſſe, vt id in palatio & publicis operibus perſcribi iuſſerit. Immò Ælius Lampridius refert, eum Chriſto templum facere, & inter deos recipere eum conſtituiſſe, quod & Hadrianus cogitaſſe fertur, qui templa in omnibus ciuitatibus, ſine ſimulachris iuſſerat fieri, quæ hodie idcirco, quia non habent numina, dicuntur Hadriani; quæ ille ad hoc paraſſe dicebatur: ſed prohibitus eſt ab his,

qui conſulentes ſacra, repererant, omnes Chriſtianos futuros, ſi id optatò eueniſſet, & templa reliqua deſerenda. Vt autem ad dictum noſtrum aureum reuertamur, inde Edictum ex Vlpiano, qui Alexandri præcipuus fuit conſiliarius, ſumtum, & propter ſummam æquitatem in Pandectas à Iuſtiniano, ſub titulo: Quod quisque iuris in alterum ſtatuerit, vt ipſe eodem iure vtatur, inſertum eſſe notum eſt. Fuit autem eiuſmodi: Qui magiſtratum poteſtatemúe habebit, ſi quid in aliquem noui iuris ſtatuerit: ipſe quandoque aduerſario poſtulante eodem iure vti debet. Si quis apud eum, qui magiſtratum poteſtatemque habebit, aliquid noui iuris obtinuerit, quandoque poſtea aduerſario eius poſtulante, eodem iure aduerſus eum decernetur. Scilicet vt quod ipſe quis in alterius perſona æquum eſſe crediditſet, id in ipſius quoq; perſona valere patiatur. Ea de re & Valer. Max. nonnulla exempla recenſet, & inprimis quoque memorabile eſt, quòd ſicut omnes interfectores Cæſaris violenta morte, & ijſdem gladijs, quibus cædem perpetrauerant, perierunt: ita etiam hoc Gordiani percuſſoribus Cordus eueniſſe ſcribit. Omnes enim quicunque illum gladio appetiuerunt, qui nouem fuiſſe dicuntur, poſtea interemtis Philippicis, ſua manu, ſuisq; gladijs, & ijſdem quibus illum percuſſerant, interijſſe dicuntur. Fuit autē is Gordianus vltimus ex Imperatoribus Gordianis, & fraude Philippi præfecti prætorij, Arabis humili genere oriundi, interfectus. Et conſpiciuntur Romę in monumento quodam antiquiſs. ſed mutilo & obſcuro inter alia hæc verba:

Lib. 3. *Lib. 2.* *Lib. 8. cap. 6.*

AB ALIO SPERES ALTERI QVOD FECERIS.

Et ibidem in alio monumento talis eſt inſcriptio:

ASPVLENA GERIA VIX. ANN. XXII. QVOD QVISQVE VESTRVM OPTAVERIT MIHI ILLI SEMPER EVENIAT VIVO ET MORTVO.

Hanc ſententiam varijs verſibus Iambicis aliquando expreſſit D. parens meus piæ memoriæ.

Quod vis tibi fieri, hoc idem fac alteri.
Fac alteri, quod ipſe vis fieri tibi.
Fac alteri, tibi ipſe quod fieri cupis.
Quod tibi vis vt homines faciant, idem fac hominibus.
Hoc fac alijs, quod cupis fieri ab alijs tibi.
Quod tibi non vis fieri, id & alteri ne feceris.

Hoc

Hoc dictum, quod ex lege naturæ promanat, olim veteres ſapientes ſecuti ſunt. Lycurgus enim legislator Lacedæmoniorum celeberrimus, nihil vnquam in alios ſtatuit, quod ipſe non antè ſeruauerit. Id ipſum Mahometes etiam inter ſua octo præcepta inſeruit, quæ ſuis Muſulmanis, tanquam cœlitus à Gabriele Archangelo ſibi per manus tradita, ſubdolè inculcauit. Cuius præcepti memor eſſe debuiſſet Baiazetes I. captus à Temiro Scytha, qui vulgò Tamerlanes dicitur. Is enim ab hoc interrogatus, ſi in eius poteſtatem veniſſet, quid facturus fuiſſet, ferociter reſpondit: Equidem te, ſi fortuna propitia meam in poteſtatem veniſſes, ferrea concluſum cauea mecum hinc inde circumducerem. Quo Temir audito, mox è ferro caueam parari iuſſit, & in eam carceris loco Baiazetem incluſit, donec contumeliarum impatiens caput ad illam illideret, & animam indignabundus efflaret, ſicut latiùs in Annalibus Turcicis refertur. Sed pergamus in propoſito cœpto. Lucianus ſanè eadem quæ diximus innuere viſus eſt, vbi facetè Menippum introducit, decretum apud inferos ſancitum recitantem, vt diuitum animæ, quæ rurſus in vitam remittendæ eſſent, in aſinos demigrarent, donec in tali rerum ſtatu ad multa annorum millia aſini ſemper ex aſinis renati, onera ferrent, atq; inſuper à pauperibus, ſicut ipſi pauperibus feciſſent, agitarentur. Debuiſſet item huius præcepti meminiſſe quidam ex ijs, qui in arce quadam Selandiæ à Carolo V I. Rege Gallorum capti fuerunt. De quibus Rob. Gaguinus ita ſcribit: Captiuis aliquot quum mortem Carolus remitteret, mori maluerunt: quorum vnus, tametſi ſanguinis gradu alios contingeret, eos tamen ſupplicio afficere, ſi ſaluus euaderet, obtulit. Itaque immanis carnifex concaptiuos conſanguineosque necauit. Deteſtatus autem Rex hominis impietatem, pari eum pœna plecti iubet. Huc referri quoque poteſt hiſtoria memorabilis, quæ Romæ accidit. Hanc Benno Cardinalis, ſicut à Balæo refertur, ita recenſet: Henricus Imperator ſolitus erat frequenter ire ad orationem, ad Eccleſiam ſanctæ Mariæ, quæ eſt in monte Auentino. Pontifex autem quum per exploratores ſuos omnia eius opera diligenter inquireret, locum in quo frequentiùs Imperator, vel ſtans, vel proſtratus, orabat, notari fecit, & quendam promiſſa pecunia ad hoc induxit, vt ſupra trabes Eccleſiæ (ſanctum papæ conſiliũ) occultè lapides magnos collocaret, & ita

In Necromantia.

Lib. 9. cap. 3. hiſtor. Franc.

De actis Roman. pontif. lib. 5. in vita Gregorij 7.

aptaret, vt de alto ſuper caput orantis Imperatoris demitteret, & ipſum contereret. Quod miniſter tanti ſceleris quum feſtinaret implere, & lapidem magni ponderis ſuper trabes aptare vellet; lapis pondere ſuo eum traxit, ac fracta ſub trabibus tabula, & lapis & ille miſer homo, Dei iudicio, in pauimentum Eccleſiæ cecidit, & eodem lapide cõtritus penitus eſt. Huius rei geſtę ordinem poſtquã Romani cognouerunt, pedem illius miſeri fune ligauerunt, & triduo per plateas vrbis ad exemplum trahi fecerunt. Imperator autem ſolita clementia iuſſit eum ſepeliri. Rectè & verè itaque Sapientiſs. Rex monet: Fodiens foueam in eam incidet, & voluens ſaxum, in ipſum impinget. Poſtremò omittenda non ſunt, quæ in hiſtoria perſecutionum Valdenſium, Pædemontium incolentium, à Chriſtophoro Richardo Biturige nuper latinitate donata, de Iohanne Martino Trombantio Briguerano legimus. Is enim, inquit Chriſtophorus Richardus, quum vſquequaq; ſe Angrunico paſtori nares abſciſſurum iactare ſolitus eſſet, non multo pòſt à lupo furibundo compreſſus fuit, qui illi naſum dentibus auulſum deglutiuit, vnde ſubitò perijt. Neque ex illo auditum eſt, cuiquam lupum illum damni aliquid attuliſſe. Memorabile quoque exemplum reperitur, in Narratione de quinta Gallorum in Floridam nauigatione ſub Guorgueſio, Anno M D LXVII. quæ cum altera Gallorum in eandem Americæ prouinciam, duce Laudonnierio Anno M D LXIV. nauigatione, additis pulcherrimis figuris, typis VVechelianis, ſumptibus verò Theodori de Bry, nuper Francofurti edita eſt. Ibi enim quum tria caſtra munita Hiſpanorum à Gallis, auxiliantibus illis incolis barbaris expugnata vno ferè impetu eſſent, Hiſpani qui reliqui facti ſunt cum ſuperioribus adducti, poſtquam Præfectus illis iniuriam inſignem, qua totam gentem Gallicam immeritò affeciſſent, exprobraſſet; omnes ſuſpenſi ſunt è ramis earundem arborũ, è quibus Galli priùs ſuſpenſi ab ijs fuerant: quorum vnus, qui quinque Gallos ſtrangulauerat, culpam agnoſcens, iuſtum Dei iudicium, ſibi meritas pœnas irrogantis, confitebatur. Sed loco tituli, quem Petrus Melendez Gallis impoſuerat, his verbis Hiſpanicè ſcriptis: Hoc non facio tanquam Gallis, ſed tanquam Lutheranis; Gourgueſius tabulæ abietinæ ferro candenti inſcribi iuſſit: Hoc non facio tanquam Hiſpanis, vel nautis; ſed tanquam proditoribus, homicidis & latronibus

In prouerbijs capite 26.

tronibus &c. Ideo autem ab irritatis Gallis in Hiſpanos captiuos ſæuitum hoc modo eſt, quòd Melendeſius ille præfectus Hiſpanorum, ante pluſculos annos tam Gallos in illo loco, quem nuper arcis inſtar munierant, præſidio relictos; quàm reliquos, duce Iohanne Ribaldo præfecto Regio, naufragos, inermes & ſeminudos in littus eiectos, Mendeſijque fidem datam ſecutos. (nam extrema neceſſitate & fame coacti ampliſſimis promiſſis eius fidentes, eos ſaluos & incolumes fore, ſeſe dediderant) circiter noningentos vtriuſq; ſexus, pecudũ more mactare & interfici iuſſerat. Sicut integra hiſtoria de hac clade conſcripta, & lugubris libellus vel Epiſtola ſupplicatoria Regi Galliarum Carolo IX. eiuſdem nominis, oblata per viduas, orphanos, cognatos, affines, &c. quorum conſanguinei per Hiſpanos in ea Galliæ antarcticæ parte, quæ vulgò Floridæ nomen inuenit, crudeliter trucidati perierunt, (talis enim eſt titulus) abundè teſtantur. Manet itaque veriſsimum id, quod olim prolatum fuit ab oraculo:

οἷα τ' ἀνὴρ ἔρξει, τοῖον τέλος αὐτὸν ἱκάνει.
Qualia quisque facit, talis finis manet ipſum.

Verùm cùm hæc meditatio magnam cognationem cum ſequenti habeat, ea quæ hîc deeſſe videntur, ex illa petere ſtudioſus lector poterit.

De pœna Talionis.

CAPVT XCIX.

ARISTOTELES allegat Pythagoræorum ſententiam, qua definitur ſimpliciter ius, id quod viciſsim perfertur, & reciprocata affectione ſeu pœna. Idque ius volunt Rhadamanti perhiberi: *Lib. 5. cap. 5. Ethic.*

Quod fecit, ferat, hæc fuerit directio iuris.

Vnde talionis pœna originem ſuam traxit, quam Græci appellant ἀντιπεπονθὸς, alij eam nominant ταυτοπάθειαν: à nonnullis vocatur Retaliatio. Reciprocas taliones vocat etiam Cecilius apud Gellium. Hanc pœnam in veteri teſtamento conſtitutam & vſitatam fuiſſe, patet ex lege Moſaica, & illuſtratur exemplo Regis Adoni- *Exodi 25. Leuit. 24.*

Deut. 19. donibezeci,qui amputatis pollicibus manuum & pedum occiſus
Libro Sophe- eſt, quum itidem antea ſeptuaginta Regibus feciſſet. Legibus
tim vel Iudi- quoq; XII. Tabul. hæc pœna continebatur his verbis, vt vulgata
cum capite 1. lectio habet: SI MEMBRVM RVPERIT MEVM, E PACTO
Tit. de iniur. TALIO ESTO. Vel vt Cuiacius vir doctiſs. & eruditæ antiquita-
tis peritiſs.legendũ putat; SI MEMBRVM RVPIT, NI CVM EO
PACIT TALIO ESTO.Scribit enim antiquũ fuiſſe verbum PACO
Lib. 4. Orig. pro paciſcor. Quod & Feſtus notat. Cato quoq; huius legis men-
tionem facit.Si quis,inquit,membrum rupit,aut os fregit; talione
proximus cognatus vlciſcitur. Quid autem CHRISTVS,vnicus
Matthæi 5. Seruator noſter, de hac lege doceat, apud Matthæum videre licet.
Alibi quoque expreſsè dicit: Qua menſura metimini, eadem re-
Capite 2. metientur alij vobis. Et in libro Sapientiæ legimus; Quòd per
quæ quis peccat, per eadem etiam puniatur. Et Habacuc Prophe-
ta exclamat: Quia tu ſpoliaſti gentes multas,reliqui te quoq; ſpo-
„ liabunt. Nam lege DEI, lege naturæ, & lege omnium gentium,
„ receptum eſt pro æquiſsimo, vt quisq; expectet ſibi irrogaudum,
Geneſ. 9. „ quòd alteri priuata cupiditate intulerit. Ideo dicit DEVS: Qui ef-
Apocal. 13. fundit ſanguinem,huius ſanguis effundetur. Et: Si quis in capti-
uitatem duxerit,in captiuitatem abijt; ſi quis gladio occiderit, o-
L. vlt. C. Ne portet eum gladio occidi. Etſi autem in noſtris legibus huius pœ-
ſanct. baptiſ. nę paſsim mentio fit,& in primis aduerſus iudicem,qui delatum ad
iteretur. ſe crimen punire neglexerit, ſtatuitur,vt eandem pœnam pati de-
beat,quã alijs indulſit, & diſsimulando remiſit, quo modo & olim
accuſatores regulariter ſe inſcribere ad ſimilitudinem ſupplicij te-
nebantur, ſi in accuſatione deficerent,& ita iure puniebantur: Ta-
L. libellorũ §. men olim talionis ſupplicium Prætorij iuris clementia reuoca-
item ſubſcri- tum eſt,& hodie non ſolùm ea pœna ferè in deſuetudinem abijt;
bere. Et L. ſi ſed etiam illæ inſcriptiones deſierunt, & in eorum locum ſatisda-
cui de accu- tiones vel cautiones ſucceſſerunt, vt in conſtitutionibus Imperij,
ſat. præſertim de pace publica ſancita in Comitijs Auguſtanis Anno
L. 3 vbi DD. C. M D XLVIII. videre licet. Affert autem Gellius duas cauſſas, le-
Qui accuſ. non gis ſcilicet incommoditatem,& rependendæ pœnæ,id eſt retalian-
poſſ. L. 2. C. De dæ difficultatem. Licet calumniatori,ſi conuictus fuerit, & ſuæ
exhibend. reis. pœnæ talionis, hodierno die conſtitutæ, neque abrogatæ ſint. Ei
l. vlt. C. De ac- enim fiet,quod fratri ſuo fieri voluit, inquit lex diuina. Hoc teſta-
cuſ. L. non prius C. De calumnijs cum ſimilibus. Lib. 20. L. 1. §. 1. Ad legem Corneliam de Sicarijs. Authent. omnes peregrini C. cõmun. de ſucceſſ. Deut. ca. 19. ad finem.

tur

tur Iouius in ſuis hiſtorijs, vbi exemplum, quod Neapoli accidit ſanè memorabile, recenſet. Aliud non minùs memoria dignum refert Iuſtinianus, de Alexandro Bono, de quo propter calumniam ſupplicium ſumptum eſt. Immò in Conſtitutionibus Imperij pœnalibus, apparet nonnulla huius pœnæ veſtigia adhuc reliqua eſſe. Et nouis Conſtitutionibus Electoralibus Saxonicis peculiaris titulus de iure Retortionis vel Talionis, inſertus eſt, vbi ſtatuitur, quatenus, & erga quos hoc ius locum habeat. Verùm vt ad noſtras meditationes hiſtoricas veniamus, memorabile exemplum pœnæ Talionis recenſet Iohannes Dubrauius Epiſcopus Olmucenſis his verbis, quum res geſtas Caroli IIII. Cæſaris attingit: Pro tribunali Carolo ſedente, ſacerdos quiſpiam vtroq; oculo à viro quodam nobili patrono ſuo priuatus, propterea quòd illum erroris in religione arguiſſet, iniuriam querebatur ſuam. Non ibat inficias Zachora, id nobili huic cognomen erat: ſed per animi impetum, quem tunc in poteſtate non habuiſſet, facinus admiſſum excuſabat, offerebatque pecuniam pro ſatisfactione, arbitrio iudicum æſtimandam. Interpellauit dicentem Carolus, atque hanc tulit ſententiam, Non poſſe in hoc caſu ſatisfactionem abſque talione ſibi conſtare, quando cæco in integrum reſtitui oculi nequeant: ſed oportere Zachoram pariter atque Sacerdotem perdere oculos ſuos, neq; enim aliter ius eſſe æquabile. Hactenus ille. Olim quoque Aſiaticæ gentes ad Talionis pœnam inclinatæ fuêre, ſicut apud Herodotum de quodam Hermotimo, & Panionio Chio legitur: quamuis non inficias eam, iræ & vindictæ nimium illum indulſiſſe, & Talionis terminum exceſsiſſe. Ille enim quum captus ab hoſtibus, & huic venundatus eſſet, iuſsit illum caſtrare. Ducebat enim Panionius ille ex hoc impuriſsimo quæſtu, quem factitabat, vitam. Nam quos pueros forma præditos coëmerat, eos caſtrabat, ductosq; aut Sardes aut Epheſum magna pecunia venundabat. Etenim apud Barbaros, ait Herodotus, precioſiores Eunuchi ſunt, quàm qui non ſunt caſtrati, in omni genere fidei gratia. Hoc quoque Cyrus apud Xenophontem ſentit, ideoque illis ſui corporis cuſtodiam præ ceteris commiſit. In ſacris autem literis, quod omittendum non eſt, nomen Eunuchorum non ijs ſolis, qui natura tales ſunt, verùm etiam alijs principum ſeruis attribuitur. Hermotimus ille quum ad Regem Xerxem cum alijs mune-

Lib. 26. *Lib. 15. de rebus Venetis.* *Tit. 68. de falſis teſtib.* *Tit. 107.* *Tit. 180.* *Tit. 38.* *In hiſtoria Bohemica li. 22.* *In Vrania.* *Lib. VII.*

ribus deductus eſſet, progreſſu temporis ex omnibus Eunuchis maximo in honore apud eum eſt habitus. Quum autem Rex aduersùs Athenas moueret è Sardibus, per id tempus Hermotimus cuiuſdam negocij gratia deſcendit in agrum Miſium, qui à Chijs incolitur, ſed Atarneus vocitatur. Ibi inuentum Panionium, atque agnitũ allocutus eſt,& multis & communibus verbis primùm recenſens ei, quæ per illum eſſet aſſecutus bona; deinde pollicens, quam gratiam illius meriti foret relaturus, ſi homo cum ſuis domeſticis illuc commigraſſet. Ea oratione libenter audita, Panionius contulit ſe illuc cum vxore & liberis. Quem poſteaquam cum omni re familiari adeptus eſt Hermotimus, his verbis affatus eſt: O omniũ poſt homines natos ſceleſtiſsime, qui ex nefandiſs. negociatione quæſtum facis: quid aut ipſe ego, aut meorum quiſpiam, tibi, vel tuorum cuipiam mali feci, quòd ex viro neutrum me reddidiſti? putabas fore, vt quæ tunc machinabaris laterent deos? qui iuſta lege vtentes, te infandorum opificem tradiderunt in manus meas, vt de pœna à me tibi irroganda queri non poſsis. Hæc vbi exprobrauit homini, filijs in conſpectum eius adductis, qui quatuor erant, coëgit patrem illorum genitalia reſcindere: quod quum coactus feciſſet, filij ſui adacti ſunt eius virilia abſcindere. Ita ſupplicium ab Hermotimo in Panionium redijt. Hactenus Herodotus. Etſi autem, vt paulo antè attigimus, olim apud Aſiaticos, ſicut hodie apud Turcos fit, Eunuchi vel caſtrati (qui ab illis Chadi vel Hadi nominantur) in magno precio & autoritate fuêre, quod etiam poſterioribus temporibus apud Græcos Imperatores accidit: tamen Romanis Imperatoribus & legibus ij ſemper inuiſi fuerunt, & inter eos habiti, qui neque virorum neque mulierum numero haberi poſſent, ſicut videre licet apud Val. Max. vbi Genutius quidã, qui ſibi ipſi genitalia membra amputauerat, tanquam obſcœna perſona indignus fuit habitus, qui aliquid ex teſtamento caperet. ſiquidem, inquit, perinfame fuit, huius monſtri tertijúe generis hominum inquinata voce, ſub ſpecie petiti iuris tribunalia pollui. Eodem modo acerba inſectatio horum eſt in quadam epiſtola Baſilij ad Simpliciam. Et apud Claudianum iſta deſcriptio Eunuchorum legitur in Eutropium:

Lib. 7. cap. 7.

Alter quos pepulit ſexus, nec ſuſcipit alter.
Execti Veneris ſtimulos, & vulnere caſti.

Miſt

Miſta duplex ætas inter puerumq́; ſenemq́;.
Nil medium.
Adde quòd Eunuchus nulla pietate mouetur,
Nec generi natisque cauet.

Hæc mihi meditanti, venit in mentem hiſtoria non illepida, quam ex Luitprando Diacono Ticinenſi refert Alciatus; quam, licet enim pauliſper à propoſito deuertere, ſi huc aſcriberem, non inconuenientem putaui. Theobaldus, inquit, Vmbrorum Dux, aduerſus Græcos, qui Beneuentum tenebant, bellum gerebat. Is quoscunq; ex hoſtium exercitu captiuos facere poterat, amputatis virilibus dimittebat, donec quædam mulier ante eum gemebunda, hominum deûmque fidem implorans conſtitit, Quid, inquiens, Theobalde, feminæ egimus, vt bellum nobis indiceres? Haud quaquam nos Amazones ſumus, ſed Mineruæ operibus deditæ, armorum vſum nullum tenemus. Quid ergò virorum noſtrorum teſtes amputas, nosque noſtris voluptatibus priuas? Sunt oculi, ſunt nares, ſunt manus: quid ad ea quæ noſtro vſui natura conceſſit belli iura producis? Quo ſermone delectatus Theobaldus, ei pœnæ modum impoſuit. Optimo ſanè iure, vti opinor, reprehenſus fuit Theobaldus ille à muliercula Beneuentana, non tantùm ex illis priuatis cauſſis ab ea adductis, ſed potiùs, quia ignorare is non debuerat, eos qui abſciſſis virilibus facerent Eunuchos, eſſe inimicos & deſtructores naturæ, cùm ita liberorũ procreationem impediant. Vnde legibus Cæſareis tales, bonis cõfiſcatis, pœna capitis puniuntur, æquè ac ſi hominem occidiſſent. Eodem modo plectuntur, qui pueris præputium virgæ virilis circumcidunt, vt faciunt Iudæi. Ex quo apparet, genitalia membra, non eſſe vllo modo lædenda, & in eos qui ſecus faciant, grauiſſimam pœnam, ſicut in crimine læſæ Maieſtatis, conſtitutam eſſe. Immò ſicut prohibetur, ne pro delicto ſtigmatibus alioúe modo deformetur facies hominis, ſic quoq; infertur, neminem genitalium abſciſſione torquendum. Ea enim pœna in iure non eſt permiſſa, ſed potiùs prohibita. Quoniam autem in hanc materiam obiter incidimus, mirum eſt, quòd Ariſtoteles dicat; Omne animal caſtratum plus manſueſcere, excepto homine, qui non manſuetior, ſed ferocior efficitur. Idque multis exemplis demonſtrari poſſet. Memorabile preterea dici poteſt, quod Dion de ſpecu Hierapolitano ſibi compertum ſcribit:

Lib.4.capit.4.
Lib.7. parergῶn iur.ca.23.
L.3.§. qui hominem & l. Cornelia §.cõſtitutum. Ad leg. Corn. de Sicar.
L. Iudæi C. De Iudæis.
L.1.& 2.C.De Eunuchis.
L. in metallũ. C.De pœnis.
In vita Traiani.

Ciſterna, inquit, vndique circumſepta ſtat, quam ſuper theatrum conſtructum eſt: ſpirat aura omnibus animantibus noxia, intereuntque cuncta protinus, quæ halitum olfactumúe hauſerunt. Hi duntaxat impunè peſtifera alioquin ſpiramenta hauriunt, quibus genitalia exciſa ſunt. Cauſſa facti incomperta mihi adhuc eſt, quanquam diligentiſſimè perſcrutatus de ea fuerim. Eadem refert

Lib. 23. Amm. Marcellinus. Poſtremò non omittendum eſt, quòd Eunuchi non caluescant, nec ſint podagrici ſecundùm Hippocratem, Galenum & Ariſtotelem. Sed hæc de Eunuchis παρέργως: quippe, vt præcipit Cato, nonnunquam ſerijs ioca miſcenda ſunt: & redeamus, vnde digreſsi ſumus. Quemadmodum autem olim tam apud Græcos, quàm apud barbaras gentes, pœna talionis frequens fuit; ſic etiam nunc apud Turcos ea vſitatiſs. eſt. Siquidem apud Areo-

Capite 4. de magiſtrat. Atheniens. pagitas forma talis iudicij fuit, ſicut Gulielmus Poſtellus obſeruauit. Coniecto, inquit, reo in vincula (finge de cæde agi) per præcones & apparitores vocabantur interfecti hominis neceſſarij, domeſtici, parentes, amici, quorum arbitrio (quod hodie iudicij æquitate fit) de pœna ſtatuebatur, ferebaturque ſententia ſecundùm damni accepti rationem. Qui mos quia eſt Turcis hodie in vſu, à me referri ampliùs poteſt. Cadhi, quod nomen apud Arabes iudicem ſignificat, comprehenſo reo homicida, curat ſtatim ſiſti parentes peremti, & ſi illi deſint, neceſſarios aut illos, ad quos ex illius vita vtilitas peruenire poterat. Alioquin, ſi deſint illi, nomine Principis & legum, more Procuratoris aut aduocati Regij iuris ſcripti & talionis pœna punit. Rogat præſentes, vtrùm malint hominem talione aut mulcta puniri, ferturq; pro illorum voto, ſi tamen modum non excedat, ſententia. Æſtimant hominem ſolidum ſexaginta Aſprorum millibus, quæ ſumma ad noſtram pecuniam æſtimata, mille & ducentos aureos nummos reddit. Nam Aſprum genus argenteæ monetæ eſt noſtro Caroleo nummo penè par. Id æris compenſat mortis damnum. Dimidium hominis dimidij loco adiudicatur. Dimidius homo eſt, cui pes, manus, oculus, aut præcipuæ partis vſus deeſt. Paris proportionis ratio in corporibus aut in vtilioribus partibus obſeruatur. Hæc Poſtellus. Huc referri

Lib. 1. hiſtor. Turcic. poteſt quod de Tamerlane Scytha Lonicerus refert. Quum ei in minore Aſia lachrimabunda mulier ſe obtuliſſet, querens ab eius milite nullo dato precio coctum lac, parumque caſei erepta,

repta,

repta eſſe, ſtatim conſiſtere exercitum iuſſit. Agnito igitur Rex per pectus ſe præſente aperiri corpus iuſſit, in cuius ſtomacho lac, quod mulieri eripuerat, fuit inuentum. Cui ſupplicio talionis mulier deſignata erat, niſi eius rei, qua ſe ſpoliatam queſta erat, ſigna fuiſſent inuenta. Similis hiſtoria etiam inuenitur apud Georgouizium, vbi dicit, Ianizarum accuſatum à muliercula ſe præſente in Damaſco pedibus ſuſpenſum rurſum lac euomuiſſe, ideoque ſtrangulatum fuiſſe. *Lib. de Turcorum moribus.*

Mitiorem ſententiam, quando ſubeſt cauſſa, in pœnis ſequendam.

CAPVT C.

ETSI laudabile, boniq; Iudicis officium eſt, delicta commiſſa non ſinere impunita, cùm præſertim pinguior victima mactari DEO nequeat, quàm homo ſceleratus, vt ait Seneca; rectéque dicitur: Is qui parcit malis, nocet bonis. Id quod etiam ſacræ literæ teſtantur in exemplo Phineæ, qui Iſraëlitam ſcortantem cum Madianitide, vnà cum ſcorto transfixit. Quod factum ita gratum DEVS ſibi fuiſſe profitetur, vt eo furorem iræ ſuæ placatum; & à populo Iſraëlitico auerſum eſſe affirmet. Et alibi dicit propheta veri DEI ad Regem Achabum: Quoniam dimiſiſti virum dignum morte, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius, ſiquidem bonorum ſalutem cuſtodit, qui malos punit. Habemus etiam ea de re inſigne Ludouici, cognomento Diui, Galliæ Regis exemplum, ſicut Annales Galliæ teſtantur. Is enim quum fortè aliquando ex pſalmis Dauidis preces ad Deum conciperet, & aliquis, qui pro reo quodam capitalis criminis gratiam peteret, interueniſſet, & Rex, quaſi aliud agens annuiſſet; mox verò incidiſſet in verſiculum Pſalmi CVI, vbi dicitur: Beati qui faciunt iuſticiam omni tempore: protinus reuocari iuſſit eum cui gratiam conceſſerat, eamq; irritam fecit, memorabili edita ſententia, Principem qui punire poteſt « crimen, nec punit, non minùs coram Deo reum eſſe, quàm ſi id « ipſe perpetraſſet. Pietatis eſſe opus non ſæuitiæ, iuſticiam facere. « Huc referri poteſt hiſtoria Herckinbaldi, quæ ex autore neſcio *Lib. 3. Regum cap. 20.*

quo refertur in Itinerario Philippi Regis Hiſpaniarũ in Belgium, à Chriſtoualle Hiſpanicè diligenter conſcripto; hiſce verbis: Herckinbaldus vir magnificus, præpotens & illuſtris, in iudicio non acceptans cauſſam pauperis, vt potentis: agnati tanquam ignoti ſemper æqua lance iudicauit: hic dum grauiter infirmus lecto diſcumberet, in prima camera tumultum rigidum clamoresque femineos exaudiuit. Cui, quidnam eſſet, ſciſcitanti, ab omnibus celata eſt veritas. Sed tandem quidam ex pueris, vt veritatem diceret, ſub oculorum euulſione commonitus, paucis aſſerit, reſpondendo: Domine, filius ſororis veſtræ, quem omnes poſt te primum timent, colunt & venerantur, puellam oppreſſit, & hæc fuit cauſſa clamoris. Quo audito & re plenè cognita, ſenior ſuum nepotem cariſſimum ſuſpendi mandauit, quod Seneſcallus, cui id iuſſum fuerat, ſe facturum ſimulans, egreſſus iuueni nunciauit, admonens eum, vt ad tempus lateret. Poſt horas autem aliquot Seneſcallus ad infirmum rediens, ſe impleſſe quod iuſſerat, mentitus eſt. Quinto verò die iuuenis exiſtimans auunculum de culpa immemorem, aperto oſtio cameræ introſpexit, quem vt infirmus vidit, blandis verbis aduocans ad lectum reclinare permiſit. Herckinbaldus itaque capillorum arrepta cæſarie, ſui conſanguinei caput læua manu retorquens, & dextra cultellum gutturi eius validè infigens, zelo iuſticiæ occidit eundem. Ad id reſpexerunt leges quoque noſtræ, quæ ſtatuunt, quòd, quando facinoroſi dimittuntur impuniti, contaminentur lætitiæ & gaudia hominum: Id tamen omne intelligi debet, cum grano (vt dicitur) ſalis, videlicet, in atrocioribus & notorijs criminibus, ne præbeatur materia delinquendi ob ſperatam impunitatem, ſed deterreantur ſcelerati atrocitate ſupplicij, iudicem non debere mitiorem eſſe lege vel conſuetudine. Quando verò cauſſa aliqua apparet mitigationis, vel dubium aliquod, præſertim in facto, emergit: tunc non audiendi ſunt ἀκριβοδίκαιοι, (ita enim ab Ariſtotele vocantur ij, qui ſtrictum ius æquitati præferunt) ſed ſemper facienda eſt interpretatio in benigniorem partem, quæ ſcilicet tendit ad liberandum, non ad obligandum. Vnde Marcellus IurisC. dicit: In re dubia benigniorem interpretationem ſequi, non minùs iuſtius eſt quàm tutius. Sanctiusq; hoc caſu eſt nocentem dimittere, quàm innocentem condemnare. Idipſum eo diligentiùs conſiderandum eſt,

L. 3. C. De Epiſco. audient.

L. ea quæ. De regul. iuris.

L. abſentem. De pœnis.

eſt ijs, qui ad conſilia adhibentur. Siquidem ſemper fuêre iniqui conſultores, qui affectione mala vel aſſentatione cæci, inſontes pro nocentibus, vt cum principibus gratiam inirent, damnare magis quàm abſoluere curarent. In eam enim partem propenſiores ſunt, in quam principis animum procliuem vident. At tutius eſt, dicunt canones, propter miſericordiam reddere rationem, quàm propter crudelitatem. Idq; illuſtratur exemplo Iacobi Carrarienſis principis Patauini, ſicut à Bernardino Scardeonio recenſetur. Hoc, inquit, tanti viri poſtremum facinus minimè tacendum eſt, quod in nouiſſimo penè ſpiritu dignum memoratu feciſſe perhibetur. Nam facta ſui poteſtate omnibus, quicunque queri de ſe vellet, laxatis foribus liber aditus patebat, vt ſi fortè aliqua in re quempiam defraudaſſet, præſens ipſe indicaret, redditurus quicquid iniuſtè acceperat. Interim quum omnes eius dicta, factaque maximè approbaſſent; quidam arroganter petijt, pecuniam ob remiſſam ſibi capitis damnationē reſtitui, tanquam indebitè ſolutam. Cui Iacobus generoſo ſpiritu, ſed exili voce (animam enim exigua vitæ ſpe iam trahebat) Si tunc iuſticia in te reddita fuiſſet, reſpondit; nunc quod iniuſtè facis, queri de me non poſſes. Nam capitalis criminis reus eras factus, & eius pœna in pecuniam, non in tuam, neq; in meam, ſed in Reipub. gratiam commutata eſt. Quare abi bone vir, & qui hactenus malus fuiſti, mutatis in melius moribus, vir bonus eſto: cùm, ſi pecunia reddatur tibi, tu quoque caput (quod æquum eſt) pariter reddas neceſſe ſit. Id enim ea pecunia redemiſti. Nullius ego mihi peccati propterea malè conſcius ſum, niſi fortè quòd mitiùs, quàm merueras, mulctatus fueris. Huc referri etiam poteſt, quod cuidam ex Regibus Galliæ morio quidam reſpondit. Quum enim Rex de quodam conquereretur, qui homicidij veniam petebat, & diceret, Atqui iam tertium homicidium eſt: Quid ais, inquit, Domine, immò primum duntaxat homicidium perpetrauit: tu ſecundum & tertium. Nam ſi primi veniam illi non dediſſes, vnicum illud commiſiſſet. Vt autem hiſtorias recentiores proſequamur, illuſtrantur præterea hæc quæ diximus, egregio exemplo quod recenſet Cominæus. Quum enim Carolus, Dux Burgundiæ, pace cum Leodienſibus confecta, ab ijs obſides accepiſſet, ea conditione, vt ſi quid contra pactiones facerent, integrum eſſet ipſi ſupplicium

Robert. Gaguin. libro 10. hiſt. Francor. cap. 2. in vita Caroli VII.

in 36. q. 7.

Lib. 3. claſſ. 13. deſcript. Patauij.

De rebus geſtis Ludouici XI. *& Caroli Burgũdiæ Ducis lib. 2*

plicium de illis ſumere; Leodienſes autem furente populo, vt eſt leuis & inconſtans, immemores fidei datæ, violata pace Carolum rurſus ad arma concitaſſent: deliberatum fuit, quid de obſidibus ſtatuendum eſſet. Multi putabant eos necandos, inter quos fuit Contæus vir maximæ autoritatis apud Carolum: obtinuiſſetque tam crudelis ſententia, niſi Imbercortus Ambianus Carolum ad mitiorem ſententiam, quæ à maiori parte conſiliariorum approbata fuit, flexiſſet. Quum Contæus tam atrociter dixiſſet in obſides, qui ſimpliciter perſuaſi, & ſuorum fidem ſecuti, pro ſalute patriæ in eas anguſtias & diſcrimen deuenerant; ex noſtris, inquit Cominæus, quidam ad me tacitè, Vides, ait, Contæum, licet ætate ſit grauis, firma adhuc eſſe valetudine? ſed auſim affirmare, quandoquidem adeo crudeliter ſententiam dixit, intra annum eſſe moriturum. Atque ita quidem accidit. Cum hiſtoria hac ex Cominæo recitata, conuenit id, quod Benzo de Attabaliba Rege potentiſs. in Inſula Peru memoriæ tradidit. Is enim, quum captus eſſet ab Hiſpanis, eiq; libertas iureiurando promiſſa fuiſſet, ſi tantum aureorum & argenteorum vaſorum dediſſet, quantum implendo cœnaculo, in quo erat, ſufficeret ad id altitudinis, quò ſublimè elata manu pertingi poſſet; isque hoc præſtitiſſet: (ſuperauit autem ſumma precij pro eius redemtione perſoluti, cum eo quod præda cõtractum erat, duos auri milliones, id eſt vicies centies aureorum Caſtellanorum millia) tamen poſtea illi laqueo gulam fregêre. Ergo, inquit Benzo, non ſine omine ac Dei nutu contigit, vt omnes qui de necando Attabaliba conſenſerunt, poſtmodum infelicem vitæ exitum inuenirent. Multi enim in illa ſententia fuerant, eum ſoluto precio redemtionis, ſicut conuentum erat, dimittendum. Alij ſuaſerant, vt ad Cæſarem in Hiſpaniam mitteretur. Quod & ipſe cognita tam dura ſententia flagitauit. Hæc mihi in mentem venerunt, quum nuper quidam magnæ apud ſuos dignitatis vir, & noſtri nominis ſtudioſiſſimus, in captiuum quendam, diuturno ſqualore carceris ferè enecatum, priuata, vti dicebatur, ſimultate, aſperior in dicenda ſententia capitali fuiſſet, alijque ne eum offenderent, illi contradicere non auderent. Nam quum mihi fortè iſtâc iter facienti hoc indicatum eſſet, ſtatim ei metuere cœpi, quum eſſet alioquin licet grandæuus, attamen firma valetudine. Accidit autem, vt pluſculos poſt dies, quum, ſicut conſue-

Lib. 3. cap. 5. hiſtor. noui orbis.

conſueueram, officij cauſſa eum accedere vellem, illum ſubito & improuiſo morbo planè decumbentem, & propemodum animam agentem inuenirem, ita vt poſtridie ex hac vita decederet. Sanè Draco, vnus ex Legislatoribus Athenienſibus, tam aſper in puniendo fuit, vt de eo Demadis oratoris dictum celebretur, Eius leges non atramento, ſed ſanguine ſcriptas fuiſſe. Ideoque Herodicus, vt ſcribit Ariſtoteles, Eius leges non hominis, ſed draconis eſſe dicere ſolitus eſt. Et ob hanc cauſſam leges ipſius dictæ ſunt funebres, vel, vt Pauſanias ait, φονικοὶ νόμοι. Qua ſeueritate Draco tantum contraxit inuidiæ, vt in theatro apud Æginam, populari tumultu omnium conſpiratione, iniectu multæ veſtis præfocaretur, & eius leges, quoniam videbantur impendio acerbiores, non decreto iuſſoque, ſed tacito illiteratoque conſenſu Athenienſium, obliteratæ ſint. Ex hac ſchola fuit quidam ex iudicibus Gallicis, de quo ita ſcribit Henricus Stephanus in præfatione, quam præfixit elegantiſs. & vtiliſs. libello ſuo, cui titulum fecit: Iuris ciuilis fontes & riui. Eius, inquit, hæc erat perpetua cantilena, de ſene quidem; Suſpendite, ſuſpendite, alia multa furta commiſit: De iuuene autem, aut etiam puero; Suſpendite, ſuſpendite, alia multa committet. (ſed maiorem gratiam Gallicum idioma habet: *Pendez, pendez: il en a bien faict d'autrez,* Et: *Pendez, pendez: il en ſera bien d'autrez)* Sed tu Draco aut Draconiſta ſaltem, nullúmne Dei miſericordiæ ſimul & potentiæ relinquendum locum putas? Si ſenem, & quidem iam decrepitum miſeratus, eius mutare animum poteſt: pueri animum, qui ad omnia veluti cereus eſt, mutare non poterit? &c. Caueant igitur ſibi Draconiſtæ, qui in ſuis obſtinatis opinionibus, propemodum expertes omnis humanitatis, nimisq́; indulgentes affectibus, nil niſi ſanguinem, cædes, gladios & ignem, elato animo, ſpirare videntur, ne & ipſis dictum ſit: Viri ſanguinarij, doloſi & malitioſi, ne dimidium quidem tempus ætatis ſuæ viuendo complebunt, neque dimidium perficient eorum quæ inſtituunt & agunt: è medio curſu ſuo tollentur. Et, —— Frangit Deus omne ſuperbũ. Nam qui ſua intemperantiùs amant, & reliquos omnes deſpiciunt, obliti rationis, citiſſimè præcipites dantur, ut reliqua ſua omnia, quum fata vrgent, penitus euertant. Pulcherrima itaque admonitio eſt Claudiani,

———————— *diis proximus ille eſt,*

In Rhetoric.

Gellius lib. 2. cap. 18.

In Panegyr. de cõſulatu Manlij Theodori.

Quem ratio, non ira mouet; qui facta rependens
Conſilio punire poteſt: mucrone cruento
Se iactent alij, ſtudeant feritate timeri,
Abductoque hominum cumulent æraria cenſu.
Lenè fluit Nilus, ſed cunctis amnibus extat
Vtilior, nullas confeſſus murmure vires.

Hoc vicio Carolum Burgundum, cuius ſuprà mentionem fecimus, laboraſſe Iouius & alij teſtantur. Genij enim ſui captum ſenſumque, quàm alienæ prudentiæ placita ſequi maluit, quaſi arrogantis & elati ſupra æquum ingenij eſſet, amicorum bene conſulta contemnere, & contrà peculiari ſententiæ ſuæ ſemper adulari. Quæ res pleroſque perdidit. Quare ſalutaris monitio eſt Menelai apud Euripidem:

Si vela tendas nimiùm, nauis mergitur:
Sed ſi relaxes, rurſus vehitur tutiùs.
Odit Deus nimis vehementes impetus,
Odêre ciues: gratior eſt moderatio.

Problem. 22. Rectè itaq; M. Antonius Zimara ex Ariſtotele in propoſita quæſtione, quamobrem præ cæteris animalibus homo maximè ſuperbiat, poſtremò ita ratiocinatur: An illud reſpondebo, hominis ſuperbiam ex ſui ignoratione prouenire? Quippe ſi ſe inter ſtercus & vrinam conceptum fuiſſe reminiſceretur; ſi ſe nudum in lucem prodijſſe animaduerteret; ſi ſe cum miſerijs & laboribus vitam ducere perpenderet; ſi tandem ſe mortis vinculis asſtrictum penſitaret, non vtique ſuperbiret. Vnde Flaminius prope finem Pſalmi 83. Theodoretum allegat, ſentientem DEVM minari ibi, iniquos iudices ſic caſuros, ut diabolus cecidit, qui ob ſuperbiam & iniuſticiam deiectus eſt de altiſſimo dignitatis gradu, in quo Deus illum collocarat; & addit: Quidam vocabulo principum hoc loco exiſtimant ſignificari tyrannos, qui ad inferos præcipitantur. Hoc conſiderauit Bodinus, vbi dicit: Ex omnibus imperij legibus nullam ſanctiorem eſſe, quàm quæ vetat, principum reſcriptis ullam rationem haberi, niſi æquitati perinde ac veritati conſentanea ſint. Et hoc illuſtrat exemplo. Dicit enim, quum Henricus Rex Galliæ, Italum ſeruum in carcerem duci iuſſiſſet, non adiecta cauſſa; iudices hominem liberaſſe, priùs tamen admonito Rege, qui iuſſerit illum condemnari, quum dicèret, ſe hominem in ſce-

In methodo hiſt. cap. 6. circa medium.

in ſcelere turpiſſimo deprehendiſſe, quod euulgari nollet. Iudices nihilominus reum damnare noluiſſe; & liberatum eſſe. Hunc tamen poſtea iuſſu Regis in flumen Sequanam noctu demerſum, ne inſolentia facti populum perturbaret. Et paulo pôſt aliud exemplum recenſet. Quum Ludouicus XI. inquit, exitium Curiæ Pariſiorum intentaret, niſi leges à ſe latas promulgaret; patres, re intellecta, purpurati Regem adeunt. Tum ille: Quæ cauſſa vos huc impulit? Vt mortem, reſpondit Lauacrius, potiùs oppetamus, quàm leges iniquas ferri patiamur. Rex oratione Præſidis, & mirabili conſtantia magiſtratuum perterritus, eos humaniter accepit, & leges quas promulgari iuſſerat, coràm lacerari mandauit, iuratus ſe nihil poſthac, niſi quod æquitati congrueret, edicturum. Vt autem ad obſides noſtros Leodienſes reuertamur, Diſputatur quidem à Iuriſconſultis, Quando reus traditus fideiuſſoribus in caſu, quo pœna mortis ſit irroganda, aufugit, ita ut fideiuſſores eum exhibere non poſſint; an puniendi ſint ipſi pœna mortis. Pro affirmatiua quidam ſuas rationes allegant, & exemplum Appij Claudij Conſulis, qui teſte Dionyſio Halicarnaſſeo trecentos obſides in forum adduxit, atque ſpectante populo & approbante, virgis cæſos ſecuri percuſſit, quemadmodum & Liuius ſcribit, Tarentinorum obſides deductos in Comitio, virgisque cæſos approbante populo, de ſaxo Tarpeio deiectos eſſe. Sed obtinuit ſententia negatiua, vtpote mitior: alioquin ſequeretur abſurdum, vt innocentes condemnarentur. & leges volunt quòd pœnæ debeant tenere ſuos autores. Ceterùm cum paulò antè ex Pſalmo Dauidis * allegatum ſit, Viros ſanguinarios & doloſos non dimidium tempus ætatis ſuæ complere; attamen non rarò accidere videamus, vt eiuſmodi malitioſi, cruenti & verſipelles homines decrepitam ætatem attingant, ſicut multis exemplis tam veteribus quàm recentibus hoc illuſtrari poſſet. idque gentiles mirificè torſit, qui ab hoc nodo ſeſe extricare ſapientia propria nequiuêre, quemadmodum videre licet apud Ciceronem, qui miratur Dionyſium ſeniorem tyrannum ſanguinarium & ſacrilegum, non ſolùm regnū Siciliæ duodequadraginta annos obtinuiſſe, ſed etiam mortem in lectulo ſuo quietè obijſſe. Hunc, inquit, non Olympius Iupiter fulmine percuſſit; non Æſculapius miſero diuturnoque morbo tabeſcentem interemit; atqui in ſuo lectulo mor-

Lib. 6.

Lib.5.Decad.3.

L.Sancimus C. De pœnis.

23.q.5.c.cum homo & gl.ibi.

§.Damna.n.4 De pace Conſtātiæ, ibi Baldus & Roderic.

Suares de fideiuſſore in cauſſa criminali.

** Pſal.55.*

De nat. Deor.

tuus triumphantis in modum in rogum illatus eſt, eamque poteſtatem, quam per ſcelus nactus eſt, quaſi iuſtam & legitimam hæreditatis loco filio ſuo tradidit. Huc referri poſſunt ea, quæ Machiauellus de Cæſare Borgia (quem Iouius ſanguinario ingenio, immanique ſæuitia veteres tyrannos æquaſſe cenſeri poſſe, & viroſo ſanguine, execrabilique ſemine progenitum ſcribit) memoriæ tradidit. Hic enim fretus patris ſui autoritate, & potentia (is fuit Alexander VI. Pontifex Romanus) quum imperium totius Italiæ animo ſuo concepiſſet, & ſpe ſua veluti deuoraſſet, eamque ob cauſſam principes & nobiles omnes, quos ſibi impedimento futuros rebatur, vel vi & dolo è medio ſuſtuliſſet, vel hoc facere decreuiſſet: tandem deceptus ſua ſpe, in lectulo morti proximus dixit, ſe aduerſus omnia pericula, quæcunque ſibi euenire poſſent, multo antè remedia quæſijſſe, præterquam aduerſus mortem. quippe nunquam cogitaſſe, ſe tam citò moriturum: Immemor ſanè doctrinæ Democratis, qui, ſicut à Porphyrio citatur, dicere ſolitus fuit; Imprudenter & impiè viuere, non tam eſſe malè viuere, quàm diu mori. Viſum fuit itaque operæ precium eſſe, in fine huius centeſimi capitis, & libri primi operarum ſucciſiuarum aſſcribere, quomodo Flaminius locum allegati Pſalmi 55. explicet. Eſt enim hæc eius explicatio plena conſolationis & pietatis, vtque verum fatear, mihi nimis inhærenti verbis Dauidis, non leuem ſcrupulum exemit. Eius igitur verba ſunt hæc: Immatura mors homini pio nunquam poteſt accidere. Integritas enim vitæ, vel in prima adoleſcentia tempus maturum mortis affert, neque dicendus eſt aliquis parùm diu vixiſſe, qui purè ſanctèque vixit. Quin etiam vir pius, ſiue ſenex, ſiue iuuenis mortem obeat, expleuit tempus ſuum. Quippe qui ſemper paratus ſit ad diſcedendum, & benè maturum cenſeat, quacunque die ipſum DEVS iſtis corporis vinculis liberare voluerit. Contrà impius vitam ſibi longam ſemper pollicetur, immò, perinde ac ſit immortalis, ita viuit. Quo quidem fit, ut nunquam is expleat tempus ſuum; atque exceſſus è vita ſemper ipſi tanquam iuueni immaturus eſt, etiamſi centum confecerit annos. Quanquam igitur homines vitioſi & improbi aliquando ad extremam ſenectutem perueniant, tamen veriſſima eſt hæc ſententia: Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos. Hanc ſuam ſententiam & explicationem

In elog. illuſt. virorum.

cationem idem Flaminius ſuper verbis; Rebelles autem habita- *In pſalmo 61.*
bunt &c. repetit. Sed fac, inquit, impios & contemtores Dei vel in florentiſſimis vrbibus, atque in maxima rerum omnium affluentia vitam perducere ad extremam ſenectutem; tamen hæc ſententia veriſſima eſt. Vt enim vir pius, quocunque loco ætatem agat, in cœlo eſt: ſic impius vbique miſer eſt, & tanquam relegatus in vaſtam, & deſertiſſimam ſolitudinem, quæ ipſi omnem vitæ huius fructum auferat. Eodem modo verba Regij prophetæ nuper explicauit Conradus Heresbachius in ſuis ſcholijs in pſalmos *Super 55. Pſal.*
Dauidicos, accuratiſſimis, & vtiliſſimis. Et huc reſpexiſſe videtur Eccleſiaſtes Salomonis vbi dicit: Si genuerit aliquis centum filios, *Capite 6.*
& annis multis vixerit, & multi fuerint dies annorum eius; nec tamen anima eius fuerit bonis ſaturata, ac ne ſepulturam quidem conſequatur: an non dicam fœtum immaturum, abortu editum tali homine meliorem eſſe? Venit enim in vanitate, & in tenebris ambulat, & nomen eius caligine inuoluetur. Etiam ſolem non videt, nec acquieſcit in vlla re: ac vt viuat bis mille annis, non tamen ei benè erit. Et paulo pòſt: Etiamſi peccator centies malefa- *Capite 8.*
ciat, & diu viuat, tamen ſcio, quod benè erit timentibus Deum, qui reuerentur faciem eius, & non erit bene impio, nec longi erunt dies eius, ſed ſicut vmbra tranſibunt, qui non timent faciem eius.

FINIS.

INDEX
RERVM ET VERBORVM, IN HIS MEDITATIONIBVS, MEMORABILIVM.

A.

ABARI *clamorũ & tympanorum ſonitu improuiſo & maximo Romanos terrere conſtituunt.* 372.

Abbatia S. Dionyſij Iohanni VII *papæ, callida fictione donationis eam venanti, non obtingit.* 285.

Abdua fluuius. 287.

Abiſsinorum fidei confeſsio. 41. *prudentia in cauendis litibus & parricidijs ob regni ſucceſsionem.* 438.

Abortus nota in Hieroglyphicis. 98.

Abſentium & mortuorum mentio qualis fieri debeat. 8.

Abſolon fratris & (ſi conatus ſpectes) etiam patris interfector. 438.

Abſolonis coma ad oſtentationem nutrita ei exitio fuit. 82.

Abſynthij ſal chymicum. 119.

Abulabaz elephas. 112.

Acciolini tyranni crudelitas. 431.

Accipiter pro beneficio gratus. 87.

Accipiter arcem ab hoſtibus penè occupatam excitato præfecto & cuſtodibus ſeruat. 389.

Accipitres coruos pugna conſerta vincunt. 317.

Accipitrum variæ naturæ pennarum coloribus indicatæ. 256.

Accuſatores olim ad ſimilitudinem ſupplicij ſe inſcribere tenebantur, ſi in accuſatione deficerent. 496. *falſi diuinitus puniti.* 422.

Accuſatus quidam, &, vt periurio ſe purgaret, capiti ſuo dira imprecatus, epilepſia corripitur. 425.

Achaz R. Iudæ cur Idolis Aſſyriorum ſacrificârit. 168.

Acheron amnis. 31.

ἀκειβοδίκαιοι. 502. *quando non audiendi. ibid.*

Acrido-

Acridophagi. 55.
Acronius lacus. 287. Brigantiæ dictus à Marcellino. 288. olim ſyluarum horrore inacceſſus. ibid. Podamicus etiam appellatus. ibid.
Acquiſita tueri debere prudentem. 6.
Actionum humanarum diſtributio. 84.
Adamas contritus. 30.
Ad gradus, maris Gallici ſinus. 289.
Admiratio quantum valeat. 8.
Adoleſcens formoſiſſimus poſt pluſculos demum dies à ſepultura, ſe depingi permittit. 43.
Adolphi Ducis Geldriæ in patrem Arnoldum impietas 461. punita diuinitus. 462.
Adrianus Imp. equo ſuo monumentum ſtatuit. 89. Antinoum puerum immolat & inter deos refert &c. 271. Chriſto templa ſine ſimulacris fieri iubens, eumq; inter deos relaturus, à quibus prohibitus. 491. 492. magicis artibus aquam intercutem educit; at ea celerrimè iterum repletur. 350.
Adriani in morte trepidatio verſibus expreſſa. 484.
Aduerſa metuenda in rebus ſecundis. 49.
Adulatio Regum opes ſæpiùs quam hoſtis euertit. 448.
Adulatores principũ corruptores. 447. quos ventos abſorbeant. 448.
Adulterij crimen fuco faciei propemodum tolerabilius. 39.
Adulteræ capillorũ tonſura & veſtium abſciſſione punitæ. 153.
Aedes aurea D. Marci Venetijs. 301.
Aedituarum mulierũ nouendialis continentia apud ethnicos. 2.
Aegyptus in tria genera hominum olim diuiſa. 18.
Aegypti reditus annui Ptolomæo Aulete regnante. 391. ſub Romanis etiam locupletiores. 392.
Aegyptia lex vt ſinguli profiterentur vnde viuerent. 62.
Aegyptiorum, in cadaueribus ſuorum à putredine cõſeruandis, diligentia. 57. capita firma, & vnde. 58.
Aegyptius humana carne veſcens Solymano dono miſſus. 161.
Aegyptiorum ſacerdotum præſidium aduerſus dæmones ridiculum. 346.
Aegyptia monaſteria. 64.
Aegyptij reges foſſas quibus è Nilo in mare rubrum vel ſinum Arabicum nauigaretur, ducere fruſtra aggreſſi. 394.
Aegyptij mortis ſimulacrum in conuiuijs circumferebant. 45.
Aeliorum concordia. 457.
Aemyliani Africæ præſidis ad Dionyſium Epiſcopum Alexandr. & alios in exilium pulſos oratio. 264.
Aeneæ cur Venere præſente nulla alia numina conſpicua fuiſſe Virgilius fingat. 2.
Aenigma de principum conditione. 448.
Aenotherus Gigas Sueuus, ſub Carolo M. hoſtes ad quem modum tractare ſolitus. 403.
Aeris vis aduerſus putredinem. 57.
Aeſopus mortuus reuixiſſe traditur. 482.
Aeſopi de canibus & lupis fabula. 29.

Aetates

Aetates hominis, vt à Solone & Philone diſtinctæ. 54.
Affectus priuati à Conſultationibus publicis faceſſere debent. 141.
Affectuum Chriſti & noſtrorum diſcrimen. 127.
Affectibus ſuis imperare imperium omnium pulcherrimum & admirabiliſsimum. 383.
Africa vnde monſtrorum & inuſitatæ formæ animalium ferax. 340.
Agamemnon à Timanthe quomodo pictus. 129.
Agamemnonis laus apud Homerum. 7.
Agaſæi canes. 103.
Agenorium ſacrũ Romæ in vrbe conſtitutum. 63.
Ageſilaus Themiſtoclis frater Mardonium ſatellitem errore pro Xerxe interficit. 218. dextram ſuam igni comburit. ibid.
Ageſilaus Rex hoſtes in bello captos, veſtibus exutos ad præconem duci iubet 381. priuatorum errata modeſtè fert; principum maxima exiſtimat. 242.
Ageſilai de fortitudine & iuſtitia iudicium. 7.
Aggeres Nili rupiſſe, capitale. 17.
Aggeres artificiales apud Phriſios, Hollandos ac Selandos, & leges de iiſdem. 17.
Agilitas cuiuſdam ioculatoris; & quadrupedum imitatio mirabilis. 360.
Aglaus Pſophidius. 201. felicior rege Gyge ab Apolline prædicatur. ibid.
Agnes bella. 11. Ludouico XI. Gall. regi multum aduerſata. 12. Buſtum eius violari vetat Ludouicus. ibidem. à Carolo VII rege adamata. ibid. eius mors à Delphino procurata. ibid.
Agricolarum ſecuritas. 16. Imperij conſtitutionibus ſancita. 17. ſeruata in bello inter Carolum V. & Franciſc. I. in Pedemontio geſto. 18.
Agriculturæ neceſsitas. 16.
Agrũ malè colere, cenſoria nota. 16. 63.
Ahenum in montem flammiuomum Indiæ occidentalis miſſum, vnà cum catenæ partè liquefactum. 296.
Alani templa non habentes gladium humi figunt, & numinis inſtar venerantur. 367.
Alaricus Gothorum rex ſub amne Buſente ſepultus. 294.
Albani canes. 105.
Albertus Marchio Brandeb. vapore cubiculi calce recens illiti propemodum extinctus. 119.
Albertus Tudius à Carolo IX. Gallor. rege quantùm ditatus. 14. regem nomen DEI iurare docet. ibid.
Alberti II. Imp. ſymbolum. 148.
Alcibiadis damnati caput omnes vtriusq; ſexus ſacerdotes execrari iubentur. 428.
Alexand. de Alexandro Romæ decumbens muliebre ſpectrum videt. 325.
Alexander Leonis frater Imp. cur apro cuidam æneo dentes & pudenda addiderit. 277. rectè ſui comparatus. ibidem.
Alexander Magnus matre à dracone compreſſa natus. 319. munificus erga doctos. 14. Ariſtoteli dat octingenta talenta

talenta. ibid. Xenocrati mittit quinquaginta. ibid. cantu ad arma ſumenda & deponenda motus. 74. quem verſum Homeri ſemper in ore habuerit. 6. & præceps ad delinquendum & delicti pœnitens. 450. à leone ex omni venantium numero vnus impetitus. 92. propemodum à milite inſidiatore interfectus. 131. populo Epheſino materiam ſæuiendi erga optimates ſubtrahit. 177. legatis Darij quid reſponderit. 439. in pugna gladio rem gerere ſolitus. 368. Macedones pugnaturos barbam radere iubet. 154. diademate Lyſimachi capiti impoſito ſanguinẽ ex vulnere eius effluentem ſiſtit. 280. quod caſus Babylone futuri ꝓdigium habuerit. 281. relictis patrijs moribus diadema habitumq́ Perſicum ſumit. 282. flet Nearcho ex longinqua & antea incognita nauigatione reuerſo. 126. poculorum certamen inſtituit, corona victori propoſita. 474. ab Auguſto cur reprehenſus. 6.

Alexandri gladius. 368. equus. 89. equo monumentum poſitum. 88.

Alexandro canis leonum & elephantiũ victor dono datus. 105.

Alexander rex Epiri à transfugis, quibus ſe crediderat, occiſus. 31.

Alexand. Seuerus quod Chriſti dictum in palatio & publicis operibus perſcribi iuſſerit. 491. Chriſto templum extruere & inter deos eum recipere conſtituit. ibid.

Alexandri Schullenburgij laus, & obitus. 356.

Alexandriæ nomen Turcicum. 399.

Alexandrini induſtrij & minimè ocioſi, 72. Muſicæ peritiſſimi. ibid.

Alexandrinorũ mos in exagitandis ciuium vitijs. 307.

Alexius Græc. Imp. fratricida. 100.

Alphonſus Hiſp. & Siciliæ Rex quid facturum ſe fuiſſe dixerit, ſi tempore florentis Romæ natus eſſet. 142. valetudinem quam à medicis nõ poterat, à T. Liuio recuperat. 226.

Alphonſus Henriques Lotharing. Comes matrem in vinculis tenens, captiuitate & crurum ruptura, quam ei imprecata fuerat, punitus. 425.

Altobellus ob bellum patriæ illatum, quàm inauditis ſupplicijs è viuis ſublatus. 416.

Aluei à ſingulis regionibus Aegypti in Nilum deducti, frumenti Romam conuehendi gratia. 17.

Alumine illita non ardent. 118.

Amator quidam puellæ, dum magicis artibus ea potiri conatur, à dæmone in fruſta conquaſſatur. 330.

Ambitio & auaritia Eccleſiæ peſtes. 171.

Ambroſius Theodoſio perſuadet vt pœnas capitales ad 30. diẽ differat. 243.

Americanorum mira velocitas. 362.

Amici Philippi regis Mac. 311.

Amicitia temerè nec ineunda nec ſoluenda. 148.

Amicitiæ ineundæ ritus. 24. 25.

Amicitiam diſſoluunt conuicia & contumeliæ. 10. 456.

Amicitiam renunciandi mos apud veteres

teres. 453. 454. etiam heroibus noſtratibus olim vſitatus. 454.

Amicitiæ reconciliatæ plerunq; lubricæ. 455. ſumma religione ac fide tuendæ, & cur. 456.

Amicitia vitrea. 476.

Amidas Tunetorum rex in patrem quã impius. 83.

Amidæ crudelitas. 161.

Amnes auerſi defodiendorum ſub illis theſaurorum gratia. 292. 293. ſepulturæ defunctorum cauſſâ. 294.

Amoris inſania. 39.

Amoris dentes. 234.

Amorem deſcendere non aſcendere. 462.

Amorrheorum ſimulacra. 275.

Amphyctienſium aduerſa à Mineruæ Antiſtite Pedaſenſi ex ſignis certis præcognita. 352.

Amyntas Macedo. 31.

Anatum & anſerum pugna. 317.

Ancile quid, & quæ Romanorum in eo aſſeruando ſuperſtitio. 275.

Androcles leonis medic. & hoſp. 91.

Andronici Imperat. Conſtantinop. libidines. 122. canis. 105.

ἀνέστιοι *qui dicti. 70.*

Anglia ouibus abundat. 122. vnde lupis careat. ibid.

Anglici canes. 103.

Anguis ex medulla ſpinæ naſcitur. 43. id quid notet. 44.

Anguis colloquium Galliæ & Angliæ regum abſq; pugna inter acies duas tranſigere volentium diſturbat. 321.

Animæ immortalitatem ridentium aut credentiũ notæ in monumentis. 488.

Animam omninò nullam eſſe quis ſenſerit. 484. immortalem eſſe Ethnicorum nonnulli; pars tamen etiam vnà cum corpore interire, crediderunt. 481. & ſeqq. aliquot.

Animas cum corporibus in die extremo reſurrecturas eſſe, qui finxerint. 487.

Animalium eſculenta fœtuoſiora carniuoris. 92.

Animatis aliter quàm calceis aut vaſis vtendum. 87.

Animus ad aliquid agendum natus. 64.

Animis hominum non imperatur vt linguis. 268.

Annus 63. ætatis viris magnis plærunq; fatalis. 400.

Anni fertilitas aut ſterilitas fontis cuiuſdam indicio præmonſtratur. 353.

Annibal ex anguſtijs ope taurorum irritarorum elabitur. 110.

Annibalis riſus in fletu publico & reſponſio Aſdrubali Hædo eum increpanti data. 139. cõſilium regi Pruſiæ datum in oppugnatione hoſtium. 34.

Annuli, quæ à tergo fiunt, viſui exhibentes. 305.

Anſer cur Romæ in eleganti grabatulo, oriolóue geſta, cane in crucem ſublato. 389.

ἀνθρωπομαντεία. *271. Heliogabalo, Iuliano, Adriano & Valeriano in vſu. ibid. 272.*

ἀνθρωποφάγοι *nonnulli ab eſu Hiſpanorum abſtinent. 58. 59.*

Antichriſtum quando venturũ & quandiu rerum potiturum ſcripſerint veteres. 186.

Antido-

Antidotum aduerſus libidinē. 41. & ſeqq.

Antigoni regis de Pyrrho iudicium. 6.

Antilochus poëta à Lyſandro liberaliter donatus. 15.

Antiochus Seleuci fil. Stratonices nouercæ amore decumbit. 15.

Antiochus Rex in caſam ruſticam fortè delatus, primùm de ſe veritatem audit. 444.

Antiochus R. à ſodalib. quos temulentus in conuiuio pulſauerat, occiſus. 474.

Antiocheni ob exactiones in Imp. Theodoſium tumultuantur. 73. *veniam eius delicti Flauiani epiſcopi diligentia impetrant.* 74.

ἀντιπάθεια *leonis & galli.* 96. *equi & lupi.* 98. *elephantis & formicæ ac muris.* 113. *elephantis ac Rhinocerotis.* 114.

Antiſthenes cur ridere ſolitus Athenienſes. 197.

Antonij in Ciceronem odium. 134.

Antonini Caracallæ vox de fratre Geta: Sit diuus, dum non ſit viuus. 435. *periurium in Parthos, nuptiarum prætextu deceptos & cæſos.* 411.

M. Antoninus Philoſ. vnde zelotypus. 237. *cur Fauſtinam repudiare noluerit. ibid.*

Antonini Pij pro Chriſtianis Conſtitutio: 164. *fauoris in eos cauſſa. ibid.*

Antonini Diadumeni ad patrem Macrinum, quibuſdam tyrannidis affectatæ cōſcijs parcentem, epiſtola. 455.

Antrum Platonicum. 194.

Anus Indica cani ſupplicat. 162.

Apelles Alexandrum viginti talentis auri pingit. 14.

Aper Calydonius æreus Conſtantinopoli. 277.

Aper vno die cum veruece, porcello & panib. centū, à quo deuoratus. 476.

Apes, ſi mortuo patre aut matre familias, ſtatim nō comperto eo transferantur aluearia, plerunq; emori. 352.

Apis Aegypti R. eiuſq; cultus. 347.

Apollodorus Architectus ob reprehenſionem liberam templi Veneris occiſus. 449.

Apollonius philoſophus Empuſæ Menippo nubentis præſtigias & fraudes detegit. 323. 324.

Apollonij Martyris delator fractis cruribus punitus. 164.

Apollonius Tyaneus Epheſi in auditorio diſſerens, Domitianum Romæ occidi videt. 331.

Apoſtata quidam à Turcis excoriatus. 30. *ab Arianis capite plexus.* 31. *omnis, perſecutor ſui ordinis.* 455.

Appa & Gala. 27. *carnis crudæ fætore pudicitiæ conſulunt. ibid.*

Appij Cæci filiæ, populo Romano malè precatæ, multa 25 millium æris grauis dicta. 427.

Appius Claudius Conſul trecentos obſides in forum adductos & virgis cæſos ſecuri percutit. 507.

Aquæ marina incendijs reſtinguendis cur non apta. 114. 115.

Aquæ fluuiales lacubus quos permeant non miſcentur. 287. & *ſeqq.*

Aquarum color talis, qualis terræ, quam lauant. 353. *ſanguineus præliorum*

committendorum prænuncius. ibid.

Aquæductus Rom: quot millibus talentorum Claudio Imp. cõſtiterint. 392.

Aquila principibus ſceptrum Iouis iuſſu porrigere cur fingatur. 365.

Aquitani cuiuſdam inſigne reſponſum Carolo VII. Gallorum regi datum. 10.

Arabes prælia bicornes ineunt. 465.

Arare minus quàm verrere, Cenſoria caſtigatio. 63.

Aratus patriæ recuperator. 106.

Araxa cur ſemivipera fingatur. 320.

Arborum ſucci & foliorum conuerſio circa brumam & ſolſtitium. 477.

Arca fatalis Toleti non impunè à Roderico rege aperta. 279.

Areani quod hominum genus. 125.

Arelate, quaſi ara lata, ab humanis hoſtijs dicta. 272.

Areopagitæ in ocioſos & decoctores animaduertunt. 62.

Areopagitica iudicij forma. 500. Turcis hodie vſitata. ibid.

Argenteis haſtis pugnare quis iuſſus. 29.

Argenti fodinæ Hiſpanicæ quantam aureorum ſummam quotannis ſuppeditarint Romanis. 392.

Argonautarum nauigationis ſubter terram argumenta. 291.

Arietis conſpectus elephantis iram mitigat. 114.

Ariſtides cur facilimus ad ignoſcendum Themiſtocli. 142.

Ariſtoteles quid præmij pro deſcriptis naturis animalium tulerit. 14. Sardanapali epitaphiũ ridet. 483. Calliſthenem antiquitates & monumenta Chaldæorum Babylone conquirere iubet. 489.

Ariſtoxeni de anima delirium. 484.

Arma in vrbium quarundam introitu deponenda. 210.

Armamentarium Callipolitanum cum apparatu 100 nauiũ combuſtum. 218.

Armeniorum & Lydorum ſacerdotum cincinni. 465.

Arranicæ inſulæ. 59.

Arriæ in Cæcinnam Pætum maritum fides. 222. 223.

Arrogantia infelix. 505. 506.

Artabanus quid Xerxi exercitum ſuum cum fletu intuenti dixerit. 51.

Arthemenis & Xerxis filiorum Darij concordia. 457.

Artium ſtudia præmijs excitari. 13.

Arturus R. Britanniæ quando vixerit. 368. quot hoſtes vno prælio occiderit. ibid.

Arturi gladius Caleburnus & lancea Rona. 368.

Aruſpices Hetruſci perfidi. 35.

Aſclepiades interdiu philoſophis operam dans, noctu in piſtrino victum quærit. 62.

Aſdrubal à barbaro quodam, ob iram interfecti ab eo domini, obtruncatus. 219.

Aſinum lignis benè onuſtum manibus de terra extollere quis valuerit. 401.

Aſpectus rei cuicunq; probationi præfertur. 445.

Aſphaltites lacus. 289. Iordanem in ſe recipit & retinet. ibid. vndæ ſuperiectæ ferre inſtar ſolidi à Tacito ſcribitur.

bitur, at falſò. ibid. 290. bitumen egerit. 289. neque ventis mouetur, neq; nauigatur. 290. materiam nullã ſuſtinet, niſi alumine illitam. ibid.
Aſpremontenſis cuiuſdam Comitis conuiuia. 349 350.
Aſpri, monetæ Turcicæ valor. 500.
Aſſanus Baſſa Turcicus, ſuaſor prælij cũ claſſe confœderatorum Chriſtianorum committendi. 21.
Aſſaßini quale hominum genus. 131. 132.
Aſſentatores aulici. 429.
Athenienſes Bœotijs inſignem calamitatem accerſunt. 248.
Athenienſium epheborum iuramentum. 218.
Athenodorus philoſophus Auguſtum gladio adortus quid liberè monuerit. 217 *domum phaſmate infeſtam Athenis habitabilem facit. ibid. Auguſto autor eſt, vt iratus alphabeti græci literas recenſeat. ibid.*
Athos velis peruius à Xerxe factus. 393. *à monachis Græcis hodie incolitur. ibidem.*
Atmindan hippodromus Conſtantinopoli. 278.
Attabaliba rex Peruenſis, quantum aureorum & argenteorũ vaſorum Hiſpanis dederit. 504.
Attalus Martyr cur damnatus. 171.
Attia Auguſti mater à dracone compreſſa. 319.
Attici in Ciceronem liberalitas. 134.
Attilas oculorum ſcintillis hoſtes terret. 255.
M. Attilius Regulus Romanis captiuorum permutationem diſſuadet. 143. *à Carthaginenſibus quomodo necatus.* 144.
Auditus ex omnibus ſenſibus maximè animum conturbat. 372.
Auditus interdum ſe longißimè extendentis exempla, & ratio. 375.
Aues ad ſublatum ingentem clamorem ex alto cur decidant. 374.
Aues Diomedeæ. 102. *Memnonides.* 315. *Meleagrides. ibid. Seleucides.* 316.
Auium pugna ad Memnonis tumulum & regiam. 315. *in campis Beneuentum & Apicium interiacentibus. ibid. prognoſticon pugnæ inter homines ſecutæ. ibid.* 317. *Scytharum in Thraciam incurſionis.* 317. *cladis Venetorum fœdißimæ. ibid. pugnæ inter Francos & Britannos. ibidem. conflictus noſtrorum cum Turcis. ibid.* 118.
Auguſtus matre à dracone compreſſa natus. 319. *heroica vultus maieſtate ſeruatus ne in præcipitium à Gallo impelleretur.* 131. *in Alexandro M. quid improbarit.* 6. *proiectißimus in libidines.* 216. *in deorum conuiuium qualis introducatur à Iuliano. ibid. ab Athenodoro, pro muliere cupita curru ad eum vecto, quàm liberè reprehenſus.* 217. *iratus literarum græcarum nomina recitare iubetur. ibid. ira commotus Mecœnatis conuerſatione miteſcit.* 448. *qua ſchedula, ab eodem in ſinum eius immiſſa, à proſcriptione quorundam cohibitus. ibid. Apollinem de ſucceſ-*

ſore conſulens oraculum de Chriſto nato audit. 270. aram PRIMOGENITI DEI in Capitolio extruit. 271 in morte ſua riſum tolli iubet. 46.
Auguſti Sphinx ænigmatis inſtructa. 339
D. Auguſtinus in admirationem raptus Magnetis virtute primùm agnita. 352.
Aulæ monendi libertatē non ferunt. 444
Aulica gratia. 201.
Aurelianus Imp. quot hoſtes ſua manu interfecerit. 399.
Aureliani Imp. ad Vicarium ſuum præcepta de militari diſciplina. 21. 22. epiſtola de Heraclemone ꝓditore. 26.
Aurum & argentū cum mortuis in terram defodi legibus prohibitum. 491.
Auri auiditas lepidè reprehenſa. 491.
Auro benefaciendum amicis. 14.
Auſpicia quærentes ſemper anxij. 350.
αὐτάρκεια. 208.
αὐτόχθονες qui dici voluerint. 197. laudem cum cochleis communē habent. ibid.

B.

Babylonij arborū fructu quodam incenſo & fumo hauſto inebriari ſoliti. 468.
Babyloniorum conuiuia obſcœna. 147.
Bacchus vir militaris & acer. 464. quare cornutus pingatur. ibid. 456. 466. 467. inſaniens. 466. cum pardali & tauro comparatus. ibid. à tauri forma varia cognomenta ſortitus. ibid. primus boues iugo iunxiſſe, & idem cū Oſiride eſſe perhibetur. ibid. Ammonis filius. ibid. cur Lyæus & Liber dictus. 473.
Bachi thyrſus eiuſq; ſignificatio. 466.
Bacchanalia Romæ abolita. 263. Scythis improbata. 265
Baiazetes Turcorum Tyrannus à Tamberlane captus. 377. caueæ tali incluſus, quali ſe victorem incluſurum fuiſſe reſponderat. 493
Baiazetes Selimi pater, filij inſtinctu à Iudæo veneno ſublatus. 30
Balduinus Flandriæ Comes à ſecuri cognominatus. 366. vndecim viris, ſubmota ſua manu tabula, gulam frangit. ibid.
Balneorum promiſcuorū turpitudo. 144 Romanis legibus interdicta. ibid. 145. mulcta in transgreſſores conſtituta. 145. Turcis capitalia. ibid.
Barba in ſacris literis quid deſignet. 151. maxima cura nutrita orientalibus populis. 152. obligata alicui, ſanctiſſ. pignus. ibid. reſecta, ignominiæ & ſupplicij loco erat. ibid. 153. pœna ſtupri. 152. Diogenem cuius rei admonuerit. ibid.
Barbam detondere nolenti, prohibitum conſtitutione Imperatoria. 153. ll. Alemanorum veterib. ibid. radere Alexandri temporibus iuuentum. 155. quibus pugnaturis in vſu. 154. iubentur Macedones ab Alexandro. ibid. Lacedæmonij in labro ſuperiori ab Ephoris. ibid.
Barbaræ gentes vnde potentiores & belli gerendi peritiores factæ. 442.
Barbaris quæ vires eorū augeant, eoſq; ad bellum inſtruant, afferri legibus prohibitum. ibid. canonibus. 443.

Bar

Baro quidam à lamia, cum qua diu conſueuerat, legitimis poſtea nuptijs celebratis extinguitur. 325.
Bartholomæus Caſaus, Hiſpanus & rerum ab Hiſpanis apud Indos geſtarum oculatus teſtis. 162.
Beatrix de Cueua imprecationes & blaſphemias euomens, horribiliter punita. 423.
Beatricis Atheſtinæ corpus in ſepulchro motum & ſtrepitus in eius ſacello auditus quid portendant. 352.
Beduini quale hominum genus. 131.
Belgarũ induſtria in victu parando. 72.
Belgradum leuiſſ. occaſione à Turcis captum. 386. 387. munitiſſimum propugnaculum. ibid.
Beliſarius quantam ruſticorum curam habuerit in ducendo exercitu. 18.
Belli aut pacis prognoſticon ex fonte quodam. 353.
Bellorum cauſſa plerunq; dominandi libido. 377. omina, pugnæ ab auibus & alijs animalibus commiſſæ. 315. & ſeqq.
Bellica inſtrumenta ſonum emittentia. 373.
Belluinæ libidines cum brutis quo ſupplicio de iure diuino dignæ. 341. in Hybernia horribili & mirando diluuio punitæ. 396.
Benaci lacus laus & deſcriptio. 286. nominis etymon. 287.
Beneuentani à Theobaldo, Vmbrorum Duce, quid paſſi. 499.
Beneuolentiæ ſignum dextras porrigere. 149.
Berwolff. 343.
Beſtiæ malæ inter iudicia DOMINI peſſima. 95. mitiores hominibus. 160. 162.
Beſtijs obiectorum hominum horrenda ſpectacula. 160. 161.
Bezerillus canis Salazaris Hiſpani. 161.
Bias cum impijs deos invocantibus nauigans, eos tacere iubet. 1.
Bibendo parta præmia. 470. 473. vbi de gurgitum certaminibus multa ſequuntur.
Bibuli cuiuſdam epitaphium. 477.
Bibulorum quorundam votum, vt in balænas mutarentur. 476.
Biblia ſacra quo anno à LXX. Interpretibus in Græcam linguam tranſlata. 489.
Biculis theſaurorum Decebali ſub amne Sargetia defoſſorum index. 293.
Blancæ Rubeæ pudicitia & mors ob illam ereptam indigniſſ. 2[illegible]1.
Blaſphemiarum & execrationum pœnæ 423. 424.
Bombarda ingens triſte ſui ſpectaculum præbet Pariſijs. 38.
Bombardæ vſus, monachi inuentũ. 369. veram virtutem bellicam corrupit. ibidem. fragor earum quam procul exauditus. 375.
Bonæ Longobardæ laus. 226.
Bona animi in precio habita apud veteres. 136.
Bona terrena fallacia. 49.
Bonorum temporalium incrementum defectus ſpiritualium ſecutus in Eccleſia. 171. 282. 283.

Bonis præſentibus fruendum, & incrementum ſperandum. 209.
Bonus agricola bonusq́ue colonus: veterum laus. 16.
Bonitas amplior Iuſtitia. 87.
Bonoſus Hiſpanienſis quantumlibet bibiſſet ſobrius. 472. *Germanorum legatis quo dolo propinare ſolitus.* ibid.
Borbonius quo dicto delectatus. 10. *ea morte, quam ſibi fidem fallenti imprecatus fuerat, extinctus.* 421.
Borbonij epitaphium. ibid.
Borbonio qui caſus inopinatus viam ad occupationem Romæ patefecerit. 386.
Boryſthenes equus Adriani Cæſ. 89.
Bos, vel vt alij cerua, Mæotidem paludem vadoſam & permeabilem eſſe traiectu ſuo Hunnis prodit. 387.
Braccij & Sfortiæ coniunctio & odium. 456. 457.
Brachmani pueros nihil operatos impranſos extrudunt. 60.
Braſidæ dictum, digito eius à mure admorſo. 34.
Braſilienſium crudelitas & truculentia. 370. 371. *de anima immortalitate & futura vita perſuaſio.* 491.
Brennus Aſiam vaſtat. 26. *Dæmonicen Epheſi proditricem auri in eam coniecti multitudine necat.* ibid.
Britannos quid olim perdiderit. 140.
Britannici cadauer gypſo cur illitũ. 479.
Bruma quam conuerſionem in arborib. alijsq́ue rebus nonnullis adferat. 477.
Bruno VVirceburgenſ. epiſcopus à ſpectro compellatus paulo antè quàm ædificij ruina periret. 132.
Bruta non crudeliter tractanda. 85. *& ſua tela & hoſtium partes imbelles nôrunt.* 99.
Brutorum virtutes. 90. *ad nutus circulatorum aſſuefactio.* 104.
Brutus à ſpectro territus. 346.
Bubali vbi ceßim paſcantur. 109. *rubro colore irritantur.* ibid.
Bubalorum copia in Italia, Neapoli præſertim. ibid. *cornua inuerſa.* ibid. *robur & ira.* ibid.
Bubo cur auis ſecunda Tartaris. 312. *alioqui dirum mortalibus omen.* ibid. *mortis Cõmodi & Valentiniani prænuncius.* ibid. *Herbipolenſibus calamitatum ſubſecutarum triſtis oſcen.* 213. *Romæ in concilio adeſt.* ibid.
Bucephalus equus Alexandri M. 89.
Buda à Turcis occupata. 30. *proditores arcis ab iiſdem trucidati.* ibid.
Bulla Iouis Sanctæ vnde dicta. 443.
Bullas captantib. pueris qui ſimiles. 207.

C.

Cacanus Venetorum & Auarum R. quã de Rhomylda ſententiam tulerit. 27. *qua narratione legati Mauricij Imp. mitigatus.* 47.
Cadauer XXX *cubitorum.* 406. *pluriũ & pauciorum.* ibid.
Cadauera veſtibus amicta & lectis impoſita facie aperta efferendi mos apud Italos & Græcos. 478. 479. *vulgarium ciuium, toga induebantur; magiſtratuum, prætexta; Cenſorum purpurea tota.* 479. *bouis, equi, aſini, hominis, quid gignant.* 43.

Cadauerum à putrefactione conſeruatio.57. Orientalium & Europæorum differentia.58. truncorum ex vndis marinis quodam in loco ebullientiũ conſpectum quid ſequatur. 356. è terra emergentium ſpectaculum ſolenne prope Aegypti pyramides. ibid. 357.
Cæcias ventus. 242.
Cæcitas inſigni ſcientia & eruditione compenſata. 159.
Cædes cum voluptate ſpectare; peccatum. 213. *cui in more fuerit.* 214.
Cædium æſtimatio apud Turcos. 500. *plus quàm barbaricarum horrenda exempla.* 161. 162. *item* 413. *& ſeqq. vltio diuina.* 492.
Cæſar Borgia veteres Tyrannos æquat. 508. *imperium totius* Italiæ *animo ſuo concipit. ibid. aduerſus omnia pericula remedia ſe quæſiſſe ait, præterquam aduerſus mortem. ibid.*
I. Cæſar ad regni mentionem ſubiraſci ſolitus. 280.
Cæſaris de clamore militari iudicium. 371. 372. *interfectores omnes morte ſimiliter violenta & iiſdem gladiis quibus cædem eius perpetrauerant ſublati.* 492.
Cæſares imagine ſua pro ſigno vſi. 339.
Cæſaries veterum principum. 151.
Caij prænomen quibus ex Imperatorib. fuit omnes interfecti. 199.
Calamitatem aliis creantes à fortuna & ipſi deſeruntur. 248.
Calamitatũ cauſſæ partim fortunæ partim imprudentiæ imputandæ. 144.
Calcis tectoriæ virus. 119. 120.
Caligula Baiarum medium interuallũ & Puteolanas moles ponte coniungit. 391. *populo Romano ceruicem vnam eſſe cupit.* 212. *catenis verberatum quendam per dies continuos, non prius occidit quàm putrefacti cerebri odore offenſus.* 431.
Caligulæ crudelitas. 160. *præceptum: Ita feri, vt ſe mori ſentiat.* 431.
Calliſthenes Ariſtoteli ſcribit, ſe cõquiſitis Chaldæorum monumentis hiſtoriam annorum MCCCCIIII. *reperiſſe.* 489.
Calogeri Græci monachi. 393.
Caluitium rarum apud Aegyptios. 58. *furum & incendiariorum nota apud Longobardos.* 153.
Calumniatori pœna talionis conſtituta. 496.
Cambyſes quam gratiam monitori fideli retulerit. 449. *exploratores ſub ſpecie legationis ad regem Macrobiorum mittit.* 472.
Camillus exul Dictator creatus & à Senatu confirmatus. 388.
Camontij pagi ad Rhenum incolæ quibus ludibriis & damnis à Cacodæmone affecti. 358.
Campani agri fertilitas & amœnitas. 418.
Cancer qua arte teſtas oſtreorum ſibi patefaciat & carnes depaſcatur. 77.
Candaules vxoris inſtinctu cur occiſus. 147.
Candiotæ barbæ tonſuram pœnæ loco habent. 153.

Canis in crucem actus Romæ. 389. *cæcus arcana ſignis demonſtrat.* 104. *leonis & vrſæ contubernalis.* 91. *leonis & elephantis victor.* 105. *hominibus mitior.* 162. *Cadmi, à Sphinge eius coniuge vnà cum ciuium parte ſeductus.* 338.
Canis elogium. 107. *ſepultura.* 90. *generoſi & probi ſigna.* 107. *cum lupo coitus quid gignat.* 340.
per canem iurat Socrates. 106.
pro cane menſtruum ſtipendium domino numeratum. 103. 163.
Canes Britannici. 103. *Agaſæi. ibidem. Albani.* 105. *Indici orient.* 106. *ex cane & Tygride nati. ibid. humana carne paſti.* 161. *coitum inceſtuoſum abominantes.* 104. *in Græcos tantùm manſueti, in barbaros feroces.* 102. *ſacrilegos tantùm allatrantes. ibid. à domino capto, interfecto & ſepulto non diſcedentes.* 103. *oppidorum & arcium excubitores.* 106 *generoſi & feroces, latratu & fremitu pendulaq́; coma ioculatoris cuiuſdam fugati.* 360. *hoſtium ferocia ferociores & ipſi fiunt.* 104. 105. *quatuor Leonem occupant.* 106. *in acie militant.* 103. *victoriam Heluetiorum aduerſus Gallos præſagiunt.* 104. *in Chriſtianum hominem incidentes, eum ſaluum deducunt: Turcos lacerant.* 106. *proſtratis & ſeſe ſubmittentibus parcunt.* 162.
Canum genera. 107. *fida cuſtodia.* 102. 105. *fidelitas.* 103. 104. 106. 107. *auxilio Rex regno pulſus reſtituitur. ibid. latratus inconſuetus, mortis principum prognoſticon.* 353.
Cannabis ſemen contritum temulentiam efficit. 468.
Cannacarius cum fratribus proditus & necatus. 29.
Cantus in ſacrificijs. 261.
Canutus Angliæ rex inſigni facto aſſentatores reprimit. 47. *coronam nunquam ſibi imponit. ibidem.*
Capillus etiam vnus ſuam habet vmbram. 34.
Capilli in ſacris literis cuius rei ſignificationem habeant. 151. *prolixi veterum Germanorum. ibid.* 153. *veteribus Francis inſigne dominatus.* 151. 152. *reſecti pœnæ loco habiti.* 152. 153. *furum & incendiariorum nota.* 153. *captiuorum. ibid. deuotionis ad hoſtes occidendos aut mortem oppetendam.* 154.
Capillos quibus detondere ll. prohibitum. 153. *pugnaturi qui abſciderint.* 154. *detondendi exemplum primum Germanis & Gallis quis præbuerit.* 155. *præſecari viris, etiam D. Paulo placuit. ibidem. grauitate virili dignum & corpori ſalubre.* 156. *reſectos aut amiſſos ſomniare, quid opinione quorundam portendat. ibidem. omnes capitis noſtri numeratos, ex ſacris literis certum. ibid.*
Capitis & Caudæ Draconis contentio. 184.
Capitolium anſerum vigilijs & clamoribus ſeruatum. 389.
Captiuus quidam impunitatis ſpe ſocios & con-

& conſanguineos ſupplicio afficiens, eaſdem pœnas dat. 493.
Captiui vendendi potiùs quàm occidendi. 442.
Carabouluk equus Selimi Turc. Imp. (88.
Caracallæ ſcelera. 212.
Carceres horrendi, quos inuentor ipſe primus ſenſit. 35.36.
Cardiani quo aſtu à Biſaltis victi. 84.
Carnem mollem, prudentiam & ingenium; denſam, ſtupiditatem indicare. 256.
Carnes humanæ vindictæ cupiditate deuoratæ & in eum vſum diuenditæ. 315. 316.
Carnium humanarũ macellum.162.163
Carnifex cum triumphantibus eodem curru vectus. 46.
Carnulius,vel vt alij Caruilius ſeu Carrilius, Tiberiũ quomodo euaſerit.430
Carolus Andegauienſis quo animo cædem ſuorũ in Sicilia tulerit.408.409
Carolus Burgundiæ Dux à patre animam agente veniam admiſſorum in illum petit. 149. de obſidibus Leodienſibus ſupplicio (prout conuenerat) afficiendis, deliberat.504. præſidiarios Granſouienſes contra fidem datam ſuſpendi & ſubmergi iubet.247 deinceps nihil proſperè gerit. ibidem. fugiens occumbit. ibid. 383.
Caroli Burgundi arrogantia. 506. tabernaculum precioſiſſimum ab Heluetijs in fruſta diſſectum. 383. adamas toto orbe celeberrimus, aureo nummo venditus. 384. Imperatori Turcarum emptus. ibid. torquis precioſiſſ. Mediolani duobus aureis venditus. ibid. epitaphium. 247.
Carol. IIII Imp. cum Philippo Auſtriæ Duce bellum gerit. 28. duces eiuſdẽ corrumpit. ibid. ꝓditores adulterina moneta eludit. ibid. Vultauiam fl. cum Danubio coniungere voluit.395. nobilem, qui ſacerdotem vtroq; oculo priuauerat, ad pœnam talionis damnat. 497.
Carolus V. Imp. quantum ſolitudine ſua monaſtica delectatus. 204. quo epigrammate, imagini eius in arcu triumphali ſubſcripto, à Flandris ornatus. 383.
Carolum V. Imp. Italus de feneſtra Panthei præcipitem dare conſtituit. 130.
Caroli Aragoniæ & Siciliæ regis ante obitum oratio. 204.
Caroli M. irriti conatus Rhedoneſſum & Alemanum flumina foſſa inter vtrunq; ducta coniungendi. 395.
Caroli IX. Gall. R. ſymbolum eiuſq; explicatio. 214.
Caſpium mare ſeu Hircanum.290. exitu manifeſto caret. ibid. ob id Lacus orbis maximus dicitur. ibid.
Caſsius ſpectrorum terriculamenta pro nihilo ducit. 346.
Caſtè viuendum ijs qui res ſacras tractare volunt. 2.
Caſtra q̃d abundantia victu reddat.18.
Caſtrorum Turcicorum amplitudo.20.
Caſtrati.497. & ſeqq.
Caſtrata animalia omnia eo manſuetiora fiunt, excepto homine qui ferocior redditur. 499.

Catanenſium fratrum in parentes ſenio confectos pietas. 426. monumentum & honores eis quotannis perſoluti. ibid. 427.

Catenæ & ſmaragdus in inſignibus Regum Nauarræ, quid ſibi velint. 380.

Cato ex quadringentarũ vrbium præda quid ad ſe rediiſſe dixerit. 376. Scipionis Quæſtor in bello Africano frugalitatis antiquæ perditionem ferre nequit. 381. vera rerum vocabula amiſſa dicit. ibid. inhumanus. 88. iniquus in ſeruos vetulos & equum. ibidem.

Catonis verecundia in præſentia filij. 144. victoriæ monumentum. 8.

Catochites lapis. 351.

Q. Catulus cubiculi vapore noxio ſe necat. 120.

Q. Cauij Seueri cum coniuge concordia. 230.

Caupo quidam peierans & diabolo ſe deuouens, per aërem aufertur neq; amplius comparet. 423.

Cauſiani naſcentes lugent. 50.

Celeritate pedum mirabili præſtantes. 361. 362.

Cephaliæ rex canes inter aciem militum admiſcet. 103.

Cerua vadum in Mœotide palude Hunnis prodit. 387. Clodouæo Regi in Vigenna flumine. ibid.

Ceruihel Angelus à Dauide Goliæ moribundo monſtratus. 405.

Ceſellius Baſſus theſaurorum Didonis ad Neronem vanus index. 295. ſibi mortem conſciſcit. ibid.

Cethi cadauer. 406.

Chamæleontis natura. 216.

Changius Chamus Tartarorum Imp. I. à bubone ſeruatus. 312.

Cherſydrus. 456.

Childericus rex in gratiam Pipini regno motus. 65. cur in monaſterium relegatus. ibid.

Chirothecas mittere Reges Germaniæ & Imperatores quando ſoliti. 150.

Chœrilus pro ſingulis verſibus ſingulos ſtateres aureos accipit. 15.

Choreæ & pedum comploſio circũ aras in ſacrificijs. 262. phantaſticæ. 349.

CHRISTVS *lachrymari ſæpè, ridere nunquam viſus. 127. an diaboli opera ſuper pinnaculum Templi conſtitutus. 350.*

CHRISTI *quod dictum Alexand. Seuero Imp. perplacuerit. 491. Edicti Pandectis inſerti fons eſt. ibid.*

CHRISTO *templa condere eumq; inter deos referre qui voluerint. ibid. 263.*

Chriſtiana religio veluti commentum inſanorum hominum damnata. 264.

Chriſtiani hoſtes humani generis habiti turbatores pacis & Reip. 164. 165. 172. calamitates publicas accerſere putati. 165. 166. 167. 168. Sarmentitij & Semiſsij dicti. 165. populi furore interdum inuitis Præſidibus necati. 166. à Conſtant. Chloro ad honores euecti. 170. ferarũ tergis inſuti & canib. obiecti. 172. 173. à nemine præterquã CHRISTO *denominari debent. ibid. 174. deſinunt eſſe ꝗ aliud nomen aſſumunt. 174. Græci cur diris ſuppli-*

ciјs à Turcis affecti. 433. 434.
Chriſtianorum ſolum nomen olim capitale. 164. 171. perſecutioni ſub Impp. ethnicis cauſſam epiſcoporum odia mutua præbuêre. 170. delatores ſub Commodo morte puniri l. lata iuſſi. ibid. fides cum Iudæorum ſuperſtitione confuſim ſumpta in conſtitutione Antonini. ibid. precibus ſeruatus Antoninus cum exercitu. ibid. innocentia & integritas. 164. 165. 166. 171. 172. preces pro omnibus. 165. 166. conuiuia olim qualia. 471. perſecutorum ſtultitia. 165. 170. 179. vrbs quædam funditus deleta. 168. perſecutione proſperitatem amiſſam recuperari poſſe creditum. 166. 167. 168. cædes & exilia fame ac peſte horrendâ punita. 168. mentio odij & mendacij diabolici plena apud Tacitum. 172. 173. diſſenſiones quæ ſcandala pariant. 174. confeſſio qualis eſſe debeat. 174. 175. 176. à Paganis diſcrimen ſecundum Auguſtin. 264. ſub iugo Turcico viuentium contentio de imaginib. ab ipſis Turcis quomodo ſopita. 363. 364. ſic appellatorum quot ſectæ inimiciſſ. Hieroſolymis ſub vno tecto ſua ſacra exerceant. 266. perſecutiones ante Mundi finem grauiores veterib. futuræ. 173.
Chriſtianis domi deliteſcere à multis tyrannis permiſſum; cœtum inire nō item. 263.
Chriſtianis magnum metum imminere à gente circumciſa, quando prædictum. 441.
Chriſtianiſmum Magiæ ſuſpectum reddere conatur diabolus. 486.
Chrotildis regina nepotes interfici potiùs quàm tonderi permittit. 152.
Ciani qui. 70. (209.
Cicadarū rorem lambentiū emblema.
Cicero qua re notam non exiguam vanitatis incurrerit. 133. quanta pecunia ab Attico donatus. 134.
Ciceronis patria & ortus. 133. diuitiæ, & patrimoniū. 134. in Vatinij conſulatum iocus. 398. caput decuplo pluris quàm aliorum proſcriptorum æſtimatum. 134. 25000 aureis conſtitit Antonio. ibid. pro Roſtris vnà cum manu dextera poſitum. 135. monumentum. 135.
Cicuta ad reſtinguendam Venerem hauſta. 2.
Cimonis equo monumentū poſitum. 88. legati oraculum Ammonis conſulentes, quid reſponſi acceperint. 331.
Cinclus auis. 70.
Cingari manipulus furum. 69. proditores. 71.
Cingarorum origo, mores, & fabulæ. 70. 71.
Cingaris credere Canonibus interdictum. ibid.
Circenſia ſpectacula. 98.
Circulatorum ars. 104.
Circumciſæ gentis vim Chriſtianis metuendam, temporibus Heraclij prædicitur. 441.
Citaris quid. 281. 282.
Citharæ vſus apud Alexandrinos quàm frequens. 72.

Ciuis Vratiſlauienſis furem in Polonia ſuſpendere coacti hiſtoria. 367.
Ciuitates non opprimendas ſed conſeruandas coronæ figura monet. 365.
Ciuitatibus expellenda hominum genera tria. 66.
Clamor militaris. 370. à Turcis plerunque horrendus editur. ibid. Br. ſilienſium quantus. ibid. qua ſuperſtitione à ſylueſtribus Hybernis maximus tollatur. 371. Germanorum veterum, cantus erat. ibid. ſcutis ad os obiectis aſperior reddebatur. ibidem. Catonis ſententiâ hoſtem plus quàm gladius terret. ibid. Cæſaris iudicio & ad hoſtes terrendos & ſuos excitandos valet. 372. à Perſis & Macedonibus ante pugnam ſublatus. ibid. militum Craſſi imbecillus & exiguus ante prælium cum Parthis. 373. tantus aliquoties editus, vt aues ſupuolantes in terrã delaberentur. 374.
Claræ Ceruentæ in maritum Valdauram pietas & fides. 223.
Claui ærei inter oſſa mortuorum nuper inuenti. 57.
Clementis Alexandrini ſcitè & breuiter dictum. 205.
Cleomenis cadauer in crucem actũ. 43.
Cleopatra quo opere arduo & ingenti ſeruitutem & bellum euitare conata. 394.
Clerici cur mortem præ aliis perhorreſcant. 485.
Clodomirus ex cæſarie agnitus in prælio occiditur. 151.
Clodouæus baptiſmate ſuſcepto Ludouicus appellatus. 29. proditoribus adulterina dona dat. ibid.
Clodouæi cadauer à piſcatoribus in Matrona fluuio retibus captum & ex cæſarie agnitum. 151.
Clotarius cur Gondelbaldum aliquoties tonderi iuſſerit. 151.
Clotharij R. lex in Ducum filios contumaces, & debitum honorem patribus non præſtantes. 464.
Clypeum qui amiſiſſet in bello, punitus apud Græcos. 369.
Coactio ad religionem contemptum religionis omnis & atheiſmum parit. 267. 268.
Cogitatio Dei quid. 250.
Cohobba herba ebrietatem vel furorem potiùs inducens. 469.
Collegia licita aut illicita quæ. 263.
Collegijs licitis religionis cauſſa coire permiſſum. ibid.
Colonienſis epiſcopi in comitem Hannoniæ dolo captum crudelitas. 433.
Colophonij canes in primam aciem collocant. 103.
Coltkij, Coboli, & Cobaldi quid. 355.
Colubrorum pugna ꝓpe Tornacum. 318.
Columbæ literas ſub alis ferentes tabellarij vice funguntur. 374. ad clamorem militarem aut tormentorũ boatum ex alto decidunt. ibid.
Comam cur ali voluerit Lycurgus. 154. 155. Delphis deponebant Lacædemoniorum ephebi. ibid.
Comagra. 59.
Comagri reguli auorum atauorumq́ cadauera in camera quadam abſq́ putre-

putrefactione aſſeruata. ibidem.
Commani Segoregiorum regis ſtrategema & inſidiæ Maßilienſibus ſtructæ. 210. produntur. 211.
Commodi Imp. natiuitas & mores. 237.
Complexio animum interiorem prodit. 256.
Conatus impoßibilia perficiendi. 390. *irriti & infelices. ibid.* 396. 397.
Concordia inter fratres & conſanguineos. 457.
Concupiſcentia praua peregrino hoſpiti ſimilis. 79. *iuncto currui.* 80.
Conditionis crebra mutatio. 206. *cui rei ſimilis.* 207.
Confeßio in factis malis melior quàm in bonis gloriatio. 450. *vera qualis.* 174. *fructus fidei.* 175. *omnibus ſenſibus fieri debet. ibid.*
Coniugum concordia. 226. 230, *rara.* 231. *diſcordia. ibid. diſcordium monumentum.* 231.
Coniugalis amor & fides. 222. 223. 225. 226. 227. 229. 230. *parui fit apud Mahometanos.* 227.
Conradus III *Imp. lachrymas fundit admiratione fidei coniugalis.* 226. *Guelphum Bauariæ Ducem in gratiam recipit. ibid.*
Conradi Trincij diabolica crudelitas & vindictæ ſtudium. 415.
Conſanguinei ſeſe mutuò pſcribentes. 83
Conſcientiæ terror. 131.
Conſilium in omni negocio præire debet. 242. *imperitorum quantum noceat.* 198. *alienum res & neceſſaria interdum, & periculoſa.* 452.
Conſilium malum. 35. *& ſeqq.* 94. 95. *principes raro aut nunquam deficit.* 243.
Conſilij recti contemptus quid adferat. 505. 506.
Conſilio & armis Reſpub. conſiſtit. 5.
Conſilia in commune conferenda. 140. 440. *iuuenilia exitio eſſe ſolent Rebuspub. ibid.*
Conſiliariorum ſeu Senatorum Rom. iuramentum. 134.
Conſtans Imp. Theſſalonicam ſe venire ſomnians coniectoris de hoc diuinationem non falſam experitur. 336.
Conſtantius Chlorus Chriſtianos ad honores euehit. 170.
Conſtantij in Chriſtianos humanitas. 31 *qua ſimulatione exprimentum fidei eorum fecerit. ibid.*
Conſtantinus M. Chriſto nomen dat. 170
Conſtantini ſucceſſores quàm diu imperium Romæ tenuerint. 285.
Conſtantia. 217
Conſuetudo interdum potior natura. 363. *mala tollenda.* 367.
Conſulis Romani crudelitas ob balneas vxori non rectè curatas. 213.
Contæus in obſides Leodienſes aſperiùs ſententiam dicens, intra annum moritur. 504.
Contumelia ex amicis inimicißimos facit. 10. 456.
Conuiciatores furioſi. 9.
Conuiuia explorandis adoleſcentium ingenijs indulta. 474. *Chriſtianorum veterum qualia.* 471. *phantaſtica.* 323. 349. 350.

Cor

Cor in mortuis quadrageſimo die diffluit. 42.
Cor indurare & oculos excæcare, apud Deum quid ſit. 250.
Corbis & Orſuæ fratrum patruelium coram Scipione & Romano exercitu duellum. 457. 458.
Corcyrenſ. ſeditio. 177.
Cordigera nauis. 116.
Corinthiorum lex ſumptuaria. 65. 66.
Coriolanus non manu tantũ ſed & voce & aſpectu hoſti formidabilis. 371.
P. *Cornel. Anniæ viuæ cum marito ſepultæ monumentum.* 226.
Cornel. Tacitus homo nefarius & aduerſis prouidentia placitis genitus. 173. *falſa ſcripſiſſe alicubi à Vopiſco conuincitur.* 216.
Cornicum pugna cum coruis. 317.
Cornua quorundam aurea. 221. *inſignia cur in fori porticibus ab Andronico Imp. ſuſpenſa.* 222. *Hebræis idem quod radij.* 465. *aurea & argentea in veterum conuiuijs.* 467. *vrorum Germani ſtudioſè conquirere, ijsq́ pro poculis vti ſoliti. ibidem. adhuc præ cæteris poculis delectant homines Septentrionales. ibid.*
Cornuum ſignificationes variæ. 465.
Corona ciuitatum ac mœnium turritorum figurâ quid reges admoneat. 365.
Corporis ſpeciem venerabilem admirari barbaros. 254.
Corpora hominum vbi non putreſcant, nec humentur. 59.
Corporum pceritas & robur excellens. 397. 398. 399. 400. 401. *& ſeqq. à morte non ſeruat.* 398. *ad ſalutem nihil quenquam iuuat.* 406.
Corſica mancipia. 56.
Coruus plebis Romanæ clamore territus in turbam decidit. 374.
Corui cum miluijs pugnantes. 316. *cum cornicibus.* 317. *cum coruis. ibidem. cum accipitrib. ibid. quo ſtrategemate miluiorum victores euaſerint.* 316.
Corylorum ſurculi bifidi auri argentiq́ venas detegunt. 351.
Coſmi Florentiæ Ducis filiorum in venatione mutua cædes. 459.
Cracouia profeſſores magiæ publicos habuit. 327.
Craſſus milites ſuos ob imbecillem & exiguum clamorem ſublatum obiurgat. 373.
Craſſi exercitus tympanorum ſonitu à Parthis territus. 373.
Crater à cornu quaſi cerater dictus. 467
Creduli quidam prædictionib. vanis res ſuas ſtultè conſumunt. 184.
Crepitacula ſonitu ſuo feras & pecora abigentia. 373.
Cretenſium in Homerum liberalitas. 14. 15.
Criminari & infamia aſpergere quoſlibet diaboli proprium. 358.
Crocuta fera ex lupo & cane genita. 340.
Crœſi legati oraculum Delphicum fallere fruſtra conati. 248. *quid reſponſi tulerint. ibid.*
Crotoniatæ Sybaritas vincunt. 84.
Crudelitas ad tartara deprimit. 418. *quotidiana belluarum inſectatione*

addiſci-

addiſcitur. 214. ambitionis cum timiditate coniunctæ fructus. 430.
Crudelitatis omnem fidem excedentis exempla. 162. 163. 413. 414. 415. 416. 429. 430. 431. 433. 434.
Cubitus Græcorum & Latinorum. 405.
Culices leonem necant. 93. 94.
Cuniculi noſtris quadruplo maiores. 340.
Cupiditati terminum nullum ſtatuentibus quid accidat. 207.
Cupiditates equo furenti ſimiles. 244.
Curetes à tonſura dicti. 154. cur capillum anteriorem raſitarint. ibid. Calydoniorum vrbem oppugnant. 229. victi à Meleagro. ibid.
Curia fidum & altum Reip. pectus. 142
Curiæ inſcriptio inſignis. ibid. Pariſienſis conſtantia memorabilis. 507.
M. Curius Dentatus quantum & agri & hominum ceperit, quidq́ ex illa præda in domum ſuam conuerterit. 276. Samnitibus aurum offerentibus quid reſponderit. 382.
Cuſtodes rerum venalium in exercitu Turcico. 20.
Cybeles ſacerdotes ſeipſos caſtrabant. 2.
Cyclopum & Titanum Iouis fulminib. extinctorum fabula quid doceat. 406. 407.
Cynegij procurator. 103.
Cynoſſema. 90.
Cypro arcentur Iudæi, aut eò delati capite plectuntur. 191.
Cyrus bellum gerens agricolarum ſecuritati cauet. 17. à Daniele ex Eſaia edoctus, ſe Crœſi victorem fore. 248. poſt victoriam Iudæos captiuos in patriam remittit. 249. ab obitu corpus ſuum retegi prohibet. 145.

D.

Dæmonis cum Euthymo pugnantis forma. 331.
Dæmones in regionibus Septentrionalibus quàm familiares hominibus. 354. 355. ſenſuum acumine, motus celeritate & longa experientia pollent. 355. dicti q. δαήμονες. ibid. futura nonnulla ſciunt, ſed non omnia. ibid. mirificis herbarum, lapidum, & aquarum virtutibus, nobis incognitis, multa inſolita efficere poſſunt. 354. in occultis ædium locis vel lignorum congerie habitare putantur. 354. nutritoribus ſuis frumentũ alijs ablatum afferunt. ibid. interdum in nemora aliaq́ loca homines transferunt. 348.
contra Dæmones remedium, ſi dijs placet, hieroglyphicum. 346.
Dæmonum nomina à VViero data opera tranſpoſita. 297. concubitus. 323. 324. 325. 326. conuerſatio quibuſdam lucro & commodo eſt. 355. præmonitione morbos & pericula quidam vitant. ibid.
Dæmonium meridianum Dauidis quid nonnulli ſignificare putent. 324. Ruſſi metuunt & colunt. ibid. meſſoribus brachia & crura frangit. ibid.
Dagobertus R. Gall. cur Iudæos perſecutus. 441. (tæ. 428.
Damnationes ambitioſis ingenijs vſitatæ. 428.

Damnationum tabellæ apud veteres. 171. 172.

Damnum alijs ſtructum, in autores redundat. 35. & ſeqq. item 94. 95.

Daniel Ptolemæi & Antiochi prælium ad Raphiam prædixiſſe putatur. 113. *Cyro ex Eſaia victoriam aduerſus Crœſum prædicit.* 248.

Danubium & Rhenum nauigabiles inter ſe facere conatus Carolus M. 395.

Darius delicijs euerſus. 82. 83.

Dauid contumeliam legatis ſuis ab Ammonitarum rege illatam grauiter vltus. 152.

Dauidis populum numerantis peccatum, populi pœna. 251. 252.

Dauidis Elroi magi & impoſtoris Iudæi hiſtoria. 192.

Daulici canes. 102.

Decimarum diſtributio apud veteres Chriſtianos. 68.

in Decoctores inquiſitio. 62. 65.

Dedecus ſuperbiæ ac temeritatis comes. 247.

Deditionis ſignum, dextras nudas oſtendere. 149.

Deformitas futuro marito aut vxori quomodo detegenda. 147.

Defuncti non violandi maledictis. 9.

Degenerans natura à ſua ſpecie, in multò deteriorem abit. 456.

Deiotarus filios omnes præter vnum ſua manu trucidat. 437.

Deliciarum inexplebilis ſpes, irrita. 84. *incommoda.* 82.

Demaratus à Xerxe ſententiam dicere iuſſus, quid quæſierit. 449.

Democritus Abderites ſpectrorum terriculamenta vana ducit. 345.

Dentes amoris. 234.

Depoſita militum veterum, apud Romanos. 382.

Deſes vita an vita. 60.

Deſolatio locorum ab animalculis. 35.

Deſperata quædam ſubita occaſione feliciter perficiuntur. 389. 390.

Detractio quàm iniqua. 9.

Detrimentum ſuperbiæ & temeritatis comes. 247.

DEVS *ſolus rex.* 47. καρδιογνώστης. 258. 259. *talem credere quid proſit.* ibid. 260. *mentium rex.* 268. *oculo picto in Hieroglyphicis ſignificatus.* 259.

Dei potentia per exiguas beſtiolas operata. 34. *voluntas an mutabilis.* 250. *primogeniti ara ab Auguſto extructa.* 271.

Deum an facti ſui pœniteat. 250.

Dij aut homines repentè mutati viſi, tempore ſecundi belli Punici. 262. *quomodo colendi.* 1. 2. *cur in rebus ſecundis placandi.* 2. *ita inuocandi, vt manum etiam admoueas.* 63.

Deos nouos aut nouum deorum cultum introducere Romæ prohibitum. 262. 263. 264. *apud Scythas.* 265.

Dextera ſymbolum beneuolentiæ. 149. *honoris.* ibidem. *deditionis.* ibidem. *reconciliationis.* ibidem. *religionis & fidei.*

& fidei. 150. ſilentij & pacis. ibid. ſalutis & incolumitatis. ibid. beatitudinis & gloriæ vitæ æternæ. ibid. cur data in ſalutationibus. 149.
Dextram mittere Regum Perſarum mos. 150.
Dextrarum & pollicum implicatio in fœderibus. 24.
Diabolus milleartifex. 354. hominum infamiæ & cædium cupidus. 358. perditam & deſtructam omnem naturam cupit. 332. ocioſos facilimè illaqueat. 65. quam ſubdolè & seriò hominibus inſidietur. 327. 328. 330. nunquam benefacit niſi vt grauius ex eo redundet malum. 329. ab incantatore quodam vocatus qua forma apparuerit. 330. mago quærenti an Guleta à Turcis capta ſit, ſe neſcire fatetur. ibidem. mirificas imagines & formas hominibus obijcere poteſt. 347. corporibus nonnunquam ſe inſinuans valetudinem vitiat, morbos citat, ſomnijs terret, mentes furoribus quatit &c. 348. res corporeas interdum de loco in locum transfert. ibid. quæ in parte orbis diuerſa geruntur, eodem tempore nonnunquam indicat. 331. gloriatur ſe cogitationes hominum nouiſſe; at falsò. 248. 257. 258. ex vultu & diſpoſitione externa coniectat, quid animo & corde agitetur. ibidem. ſuggeſta à ſe curioſis hominibus, & admiſſa, magis diuinatoribus ſuppeditat. 252 oraculis abolitis ſtatuas fatales &c. ſubſtituit. 279. Camontinorum & Schiltacenſium varijs à ſe modis exagitatorum etiam domos & oppidum incendit. 358. 359.
Diaboli illuſiones nocturnæ quibuſdam in locis. 336. 337. pueris, mulierculis, vecordibus & ægrotis frequentiùs quam viris cordatis apparent. 344. 345.
Diabolis quàm prompta potentia ad imponendum miſeris hominibus. 298.
Diadema quid. 280. 282. nobile magis quàm felix. 280. vento abreptum, mortis Alexandri prodigium præbet. 281. ne ſuſpendio quidem aptum. ibid. Turcis vſitatum. 282. gemmis diſtinctum Sultanæ Muratis III coniugi ab aurifabro Germano paratur. ibidem. Agarenis quale ſymbolum. ibidem. cur manu κρατεῖ principibus apud poëtas porrigatur. 365.
Diamone populi ſemper Romanis ſuſpecta. 263.
Dido cur opes Tyro allatas defodiſſe putata. 294.
Didymus Alexandrinus, oculis captus, Eccleſiaſticæ ſcholæ doctor euadit. 159.
Dignitas virilis. 254.
Diluuium vniuerſale. 396. Hibernicum quoddam, nefandæ cum brutis Veneris pœna. ibidem.
Diocletianus depoſito imperio agriculturæ ſe dedit. 203.

Diocletiani in Chriſtianos tyrannis. 168. odium. 169. deſperatio de eis extirpandis & mentis ob id alienatio. 170. metus ab ictu fulminis. ibid. palatiū ac domus fulmine vaſtata. ibid.
Diodori vel Lyodori Siculi magi geſta quædam, & mors. 349.
Diomedes Aeneæ Palladium reddit. 274.
Dionyſius Epiſcopus Alexandrinus in exilium pulſus. 264.
Dionyſij Agrigentini ſenioris longæuitas & mors placida, Ciceroni admirationem mouet. 507. iunioris vxor & liberi quàm immani & plus quàm barbarica vindicta à Locrenſib. ſublati. 414. 415.
Diſciplina militaris veteribus Romanis liberorum caritate antiquior. 380. lapſa imperij ruinam ſimul attulit. 381. paupertate magiſtra olim ſtetit. ibid. diſſoluta inter ſigna extremum iudicium præcedentia à Lactantio recenſetur. 19.
Diſcordia in propulſandis periculis. 140.
Diſputationes cum perſecutoribus veritatis. 165.
Diſsimulatio regib. quantū placeat. 309
Diuitum pœna Lucianica apud inferos. 493.
Diuitiæ an artibus magicis acquiri poſſint. 298. regum Perſarū quantæ. 82.
Dolus in hoſtem. 28.
Dominandi cupiditas bellorum fomes. 377. libido pietatis & iuris neſcia. 435.
Dominici mater quid de filio ſomniarit. 268.
Domitianus porticuum parietes cur lapide phengite diſtinxerit. 305. cur à militibus vltra mille nummos deponi vetuerit. 382.
Domitiani cædes, eo tempore quo Romæ facta eſt, ab Apollonio Tyaneo in auditorio Epheſino nunciatur. 331.
Domus, Triremis appellata. 476.
Domi conſeneſcere feliciſsimū. 201. 202.
Donatio Conſtantini græcè ſcripta Romæ extare perhibetur. 282. vbi de ea plura.
Draco quàm aſper in pœnis. 505. inieсtu multæ veſtis à populo præfocatus. ibidem.
Draconis leges. ibid. tacito conſenſu obliteratæ. ibid. in ocioſos, quæ. 60.
Draconiſtæ. ibid.
Drulli, dæmones familiares hominibus Septentrionalibus. 355.
Durindanus vel Durandalus, Rolandi gladius, qualis. 368.

E.

Ebrietas non potu, ſed fumo naribus ac ore hauſto accerſita. 467. 468. 469. opij & alius cuiuſdam pulueris vſu. 468. zizanij cuiuſdam inter frumenta naſcentis eſu. ibid. à Chriſtianorum veterum menſis quàm aliena. 471. voluntaria inſania. 174. 176. ingenij ſepultura. ibid. Auguſtino quid. 475.
Ebrietatis incommoda. 429. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476.
Ebriorum audacia & proteruia. 465. 466. quorundam in mari nauigare

ſibi viſorum hiſtoria. 475.

Eccleſia ex paupere opulenta facta. 171. 282. per quos gradus aſcendit in temporalibus, per eoſdem deſcenſura. 283.

Eccleſiæ precatio pro purificatione mentis. 4.

Eccleſiarum præſules quando deficere cœperint ſpiritualibus donis. 171. 282. 283.

Edgarius Viſiſaxo Luduallo tricenos lupos annui vectigalis nomine imperat. 124.

Edicta non tantum valent quantū principum mores. 307.

Egeſtatis mater inertia. 64.

Eleemoſyna de iuſtis laboribus data, Deo grata. 64.

Elephas terreſtrium animalium maximum. 113. ad rationem humanam proximè accedit. ibid. murem & formicam pertimeſcit. ibid. furens ariete conſpecto manſueſcit. 114. vna pudicitiæ proſtitutæ merces apud Indos. 222. à cane victus. 105. ſaltans & pila ludens. 113. quidam nauigationem magiſtri ſui ſuaſu diu detrectans, tandem eiuſdem hortatu abduci ſe patitur. 111. 112. ad Carolum M. à rege Perſarum inter alia dona miſſus. 112.

Elephantis cum Rhinocerote capitalis inimicitia. 114.

Elephantes vtrum dentati an cornuti. 112. 113. à Pyrrho primùm in Italiam adducti. 112. Libyci Indicis ignobiliores. 113.

Elephantum 3 genera. 113.

Elephantes candido & rubro colore irritari. 110. propemodum humano ſenſu & affectu præditos eſſe. 111. 113.

Emephimi gigantes. 404.

Empuſa Menippo nubit. 323. 324. Mauricium Imp. infantem de loco in locum ſæpè mouet. 324. quale ſpectrum, & quibus apparere ſolitum. ibid. Dauidis dæmonium meridianum nonnullis. ibid.

Ennius obitum ſuum defleri vetuit. 50.

Q. Ennij tragœdia. 64. verſus de ocioſorum negocijs. ibid.

Epirrhopos Aſiæ nomen antiquum. 274

ἐπιταφικὰ certamina Athenis. 11.

Equus lupo vel lupi ſaltem veſtigio calcato horret. 98. lupum quomodo ſuperet. 99. cum lupo congreſſus, deinde præſtantior euadit. ibid. Traianum adorat. 101. inceſtus admiſſi pœnitentiâ ſibi ipſi genitalia morſu amputat. 101. amore domini inediâ moritur. 100. fratricidam ferre non vult. ibidem.

Equi laudatio. 99. 100. beneficio ſeruatus eques. ibid. ænei Conſtantinopoli vngulâ fractâ quid repertum. 275.

Equo ius redditum aduerſus dominum ingratum. 86.

Equum cataphractus quidam, ſiniſtra ephippium, dextra haſtam tenens ſtrenuè inſilit. 401. abſq; freno velociter currentem, inſidens, cruribus coxiſq; ſiſtit. ibidem. prætercurrentem freno arrepto ſiſtit Fronsbergius. 402.

Equi ſaltationibus aſſuefacti. 83. 84. *Anglorum, crepitaculis à Scotis fugati.* 373.

Equorum iubæ cur detondeantur, & caudæ mutilentur. 153. 154. *ſoleas ferreas nullo negocio flectit Baro Iohannes Schuuarzebergius.* 402. *frangit Potocoua Polonus. ibid.*

Equorum & equarum monumenta. 88. 89. *nomina. ibid.*

Equorum incantatio. 98. *capitalis.* 99.

Equis ob merita vacatio ab omnibus laboribus data. 88. *iudicium ineſt. ibidem.* 100.

Equites auratos creandi ritus. 365.

Eraſiſtratus Medicus Antiochum amore Stratonices decumbere deprehendit. 15. *ſexaginta millibus aureorum à Seleuco donatus.* 16.

Erdfall. 353.

Eremitæ remedium aduerſus feminæ adamatæ deſiderium. 42. 43.

Ernus Hiberniæ fons, inundatione ſua totum terrarũ tractum ſubmergit. 396

Errori ſubdere viros ſapientia claros temerarium. 197.

Eſtenſis familia quo indicio præmoneatur, ſibi aut noui aliquid, aut mortẽ calamitatemúe alicuius ex ſuis imminere. 253.

ἑταιρεῖαι *inſolitæ ſemper Romanis ſuſpectæ.* 263.

Ethnici ſtatus poſt mortem futuri planè ſecuri, animæq; immortalitatem ridentes. 482. 483. 484. *religioſiùs & rectiùs de his ſentientes.* 487. 488. *guſtum de reſurrectione carnis habuiſſe videntur.* 481. *ex libris Moyſis de ea commonefieri potuerunt.* 489.

Ethnicorum de fide Chriſtiana iudicium. 264.

Ethniciſmi reſtitutio à nonnullis in periculis tanquam ſacra ancora tentata. 166. 167. 178.

Eucrates Lucianicus piſtillum incantatum piſtillum deinde reddere non poteſt. 246. *quorum hominum imago.* 245.

Eunuchi apud Barbaros maiori in precio habiti, quàm non caſtrati. 497. *in ſacris literis quicunq; principum ſerui dicuntur. ibidem. Impp. Græcis & Turcis quàm chari; Romanis contrà & ll. eorum inuiſi.* 498. *ſoli halitus peſtiferos ſpecus cuiuſdam impunè hauriunt.* 500. *non caleſcunt nec podagra corripiuntur. ibid.*

Eunuchorũ acerba inſectatio apud Baſilium. ibidem.

Eunuchos qui faciunt, inimici & deſtructores naturæ ſunt. 499. *bonorum confiſcatione ac capitis ſupplicio, ll. Cæſareis, puniendi. ibid.*

Euphratem in Tygrim deriuare quis aggreſſus. 394.

Euthymus athleta cum dæmone congreſſus, puellam ſacrificio deſtinatam liberat. 330.

Exempla hominum animos mouent. 309. *ſummorum virorum quantum valeant.* 306.

Exercitatio quid cõferat corporibus. 58.

Expeditionũ noſtrarum infelicitas vnde. 19.

Expe-

Experientia artium munerumq; magiſtra vbi inprimis neceſſaria. 447.
Extis capita aut corda adempta, geminataue in ſacrificijs. 261.

F.

Faber ferrarius Imperator factus. 398.
Q. Fabius Max. filium Conſulem quomodo veneratus. 137. à Romanis cur Scutum dictus. 369.
Fabula capitis & caudæ Draconis cõtendentium. 184. aſini dominũ ſubinde mutantis. 206. 207. Lunæ tunicã ſibi cõuenientẽ à matre texi petentis. 208
Fabularum vſus. 77.
Facies animæ quid, ſecundum Chryſoſtomum. 5.
Facies animi index. 252.
Faciei agnitionem in mortuis tertio die amitti. 42.
Fames. 95. (395.
Farina ſub hominũ manib. euaneſcens.
Fatales ſtatuæ & figuræ. 274. & ſeqq. oraculis aſtu diaboli ſucceſſêre. 279.
Fauni quid ſint ſecundum Rabbi Abrahæ nugas. 336.
Fauſtina M. Antonini Philoſ. cõiux ſanguine gladiatoris adamati cur lota phibeatur. 237. eius monumentũ. ibi.
Fel in Iunonis ſacrificijs cur hoſtiæ ademptum. 231.
Feliciſsimos hominum qui ſe falsò putarint. 48. 201.
Felicitas nunquam alteram fortunam experta, periculoſa. 48.
Feminarum ope iuuentus effeminata correcta. 80. 81.
Feminarum obſcœna nudatio æquè ac marium in ſpectaculis ethnicis. 146.
Feræ hominibus mitiores. 160. hominum nutriciæ. 361. 363.
Ferchardus Scotorum rex à lupo vulneratus obit. 124.
Ferdinand. Hiſpan. & Sicil. R. valetudinem amiſſam à Q. Curtio recuperat. 226.
Ferdinandus Aragoniæ rex electus regnum fratris filio ſub chlamyde in concionem geſtato tradit. 137. 138.
Ferrum candens geſtatum manibus ſuſpectos criminis purgabat apud veteres. 234. 235. 358.
Fertilitatem an magi ſuis artibus dare poſſint. 298.
Fides exigua ſpei mora interdum extinguitur. 83.
Fidei conſtantia callida ſimulatione explorata. 31.
Fidei ſacrũ & eius ritus. 150. datæ violatio, & pœna. 247.
Fidem præmijs inexpugnabilem contumelia & iniuria ſoluit. 10.
Fideiuſſor an pœna capitali pro reo afficiendus. 507.
Filius patrem captum excæcat. 83. contumax, ad patris imprecationem in vno eodemq; loco ſtare cogitur, nec viuus inde moueri poteſt. 425. vbi de eiuſmodi caſib. plura. quidam officio carnificis in genitorem functus. 462.
Filium victũ quærere valentem à patre ali leges nolunt. 67. ante patrem eoq; præſente aut ſciente, quæſtioni ſubijcere ll. iubent. 462.

Filijs, parentes ſuos humeris ex incendio aſportantibus, ignis cedit. 426.
Fimus optimus qui. 63.
Finis mundi à parocho quodam prædictus. 184. *à monacho Græco Conſtantinopoli.* 185. *ab impoſtore alio ſub Antonino Philoſopho Imp.* ibid.
Flagellum & nola in curru triumphali. 46.
Flauianus epiſcopus Theodoſium Antiochenis iratum cantu placat. 74.
Floralium ludorum obſcœnitas. 146.
Florentij V. Hollandiæ & Selandiæ Comitis captiuitas & interitus. 103.
Flumina cadaueribus & ſanguine ita repleta, vt accolæ ab vſu illorum aliquandiu abſtinuerint. 410. *varia coniungere, aut in maria etiam deducere, ob nauigationis commodum qui conati.* 394. *& ſeqq.*
Fluminum vnda lacubus quos permeat non miſcetur. 287. *& ſeqq.*
Fluminibus & mari terminos ſuos DEVM *ſtatuiſſe, quos manere, quoad ipſi viſum, neceſſe.* 395.
Fœdera ſanguine mutuo ſancita. 24. *Scythis & Medis in more.* ibidem.
Folia lectis ſubſtrata, vt libidinem refrenarent. 2.
Fons in diluuiū erumpens cultiſſ. quendam terræ tractum ſubmergit. 396. *quidam decreſcens annonæ caritatem; exareſcens famem certiſſ. prænunciat.* 353. *Glomuzi, pacem & fertilem annum, frumento, auena & glande; bellum & peſtem ſanguine ac cinere innatantib. portendit.* ibid. *limpidus quidam à verme turbatus funeris index in nobili familia eſt.* ibidem.
Formica elephanti formidabilis. 113.
Formicarum pugna. 317. *quid portenderit.* ibid.
Fortitudo. 217. *& ſeqq.*
Fortitudo an Iuſtitia præſtantior. 7.
Fortuna aut prudentiâ ſuperanda, aut illi ſuccumbendum. 338. *gentium & vrbium in ſtatuis, opinione hominū ſuperſtitioſorum ſita.* 274. *& ſeqq.*
Fortunæ cum Sphinge elegans collatio. 338. *mutabilitas.* 388.
Fortunæ veluti deæ res mortalium falsò ſubijciunt ethnici. 385.
Fortunam qui ſemel abire permiſerit, fruſtra deinde implorauerit. ibidem. *nuſquam non ſibi adeſſe iactitat I. Cæſar.* ibid.
Fortunâ non fidendum. 249.
Forum Iulij Cagano proditum. 27.
Foſſa nauigabilis ab Auerno lacu Oſtiā vſq; duci cœpta. 392. *& ſeqq. de eiuſmodi foſſis multa.*
Franciſc. Carrerius Patauij Princeps ciues ſuos canibus lacerandos obijcit. 161.
Franciſcus Galeatius vulgi de ſe rumores quomodo expiſcari ſolitus. 445. *cuſtodum Padi, Abduæ, Ticini, flu. fidem experitur.* 446.
Franciſcus I. Galliæ rex quo verſu Homeri delectatus. 7. *ſtadiorum liberalium fautor.* 309. 310. *Rolandi arma induit.* 403.
Franciſcus Sfortia puellam filio ſuo deſponſatam

ſponſatam Medicis ſpectandam poſcit. 147.

Fratres concordes. 457. diſcordes. 458. duo Patauij iocos agitantes riſu in rixam conuerſo ſeſe mutuò transfigunt. ibid. 459. in venatione de re leuiſs. contendentes, cædes mutuas committunt. ibidem.

Fratricidia varia. 83. 100. 435. 436. 437. 438. Turcicis imperatoribus vſitata. 435. 436. Aſiaticis regibus. 437. 438.

Fraudes vlpinæ quorum propriæ. 430.

Fridericus Comes Pfirtenſis à filio poſt longam carceris inediam crudeliter occiſus. 461.

Fridericus I. Imp. Erphordiæ ſuper latrinam periclitatur. 420.

Friderici Barbaroſſæ periculum ab hoſtium inſidijs. 132.

Friderici II. conſtitutio de ſecuritate agricolarum. 17.

Frontis phyſiognomia. 253.

Frontem radere quibus gentibus vſitatum. 154.

Frugalitas. 63.

Frugum in ſacrificijs vſus. 261.

Frumenti grana pecori ea guſtanti lethalia. 395.

Fucinus lacus. 290.

Fucini lacus emiſſarium aggreditur Claud. Imp. 391.

Fucus faciei. 39. & ſeqq. 479.

Funera laruata quæ. 478. & ſeqq.

Fur ab honeſto ciue Vratiſlauienſi, ſuſpenſus. 367.

Furis aulici ex poculo Imp. Maximiliano I. recens donato aliquot aureos ſurripientis hiſtoria. 304.

Fures tonſura olim notati. 153. à quo aliquibus in locis ſuſpendantur. 366. 367.

Furtũ audaciſs. vidente Franciſco Galliarum rege commiſſum. 299. 300. in præſentia Caroli V Imp. 300. inſpicientibus famulis qui ſuper ablata ciſta conſederant. ibid. theſauri Veneti ſtupendum. 301. aliud inſigne ibidem commiſſum. 302.

Furti pœna in inſula Hiſpaniola quàm aſpera. 434.

Furor voluntarius. 467. 468. 469. 474.

Furoris vis. 32.

G.

Gabrinus Fundulus quid ſceleris in Sigiſmund. Imp. animo conceperit. 131.

Galeatius Sfortia formoſus & libidinoſus princeps. 221.

Galeon. Venetorum nauigium immenſæ magnitudinis ſubmerſum. 117. è profundo extrahi nulla arte, vi, aut ingenio poteſt. ibid.

Galeoti Bardaſini ſtatura procera & robur mirabile cum pari animi magnitudine coniunctum. 401. cum duobus congreſſus. ibid. cum tribus. ibid. monomachiæ quatuor. ibid.

Galerius Imp. armentarius re & nomine. 319. ex draconis concubitu natum ſe affirmat. ibid.

Galli cur olim literas contemſerint. 309. exemplo regum & cõtemptores & amatores ſtudiorũ facti. ibid. 310.

per vniuerſam Siciliam vna eademq́ hora veſperarum Paſchalium ex improuiſo cæſi, eiusq́ laniena cauſſæ. 407. 408. veteres Capitolium Rom. occupare conati anſerum vigilijs & clamoribus produntur. 389.
Gallorum veterum conſuetudo ad Calendas Maij tres iuuenes immolandi. 272. à Narſete cæſorum monumentum. 410. clades in Florida ab Hiſpanis accepta. 495. eius vltio. 494.
Gallorum & Hiſpanorum res Græcis planè incognitæ. 198.
Gallia olim felix, nunc afflictiſſ. 268. ſeditionũ & atheiſtarũ vnde ferax. ibi.
Garamantum rex regno pulſus, auxilio canum reſtituitur. 103.
Gargoris Curetum R. in filium, qui idem & nepos, crudelitas. 361.
Gelimer Vandalorum rex captiuus in conſpectũ victoris adductus ridet. 47.
Genios eſſe Caßius negauit. 346.
Genitalia alterutrius ſexus in trophæis virtutis aut ignauiæ notæ. 61. à Deo honeſta condita. 148.
Genitalium violatio ll. prohibita & in transgreſſores pœna grauiſſ. conſtituta. 499. abſcißione quenquam puniri, iure non permiſſum. ibid.
Genutius cur tanquam obſcœna perſona indignus habitus qui aliquid ex teſtamento caperet. 498.
Georgius Caſtriotus. Vide Scanderbegũ.
Georgius Fronsbergius quoties & iuſto prælio & extraordinaria acie dimicârit. 402. quanto robore pditus. ibi.
Georgius Marchio Brandeb. patruelem Albertum ad μονομαχίαν prouocaturus, quo caſu ad ſaniora conſilia reuocatus. 459. 460. 461.
Georgij Mori laus. 120.
Georgiana regio. 24.
Germani, olim à literis abhorrentes, nunc quantum profecerint. 310. veteres in prælium ituri canebant. 371.
Germanorum vitia, ob quæ ſe nequaquã illorũ arma formidare Turcicus Tyrannus dixit. 20. 21. veterum mos, vt fœdera ſanguine mutuo guſtato ſancirent. 24.
Germaniam vnam eſſe vrbem qui putent, eiuſq́ erroris occaſio. 197.
Germinationis tempore mouentur omnia quæ tunicata cõſtant radice. 478
Gentiliſmi reſtitutio in piculis. 167. 168.
Getæ, pijßimi mortalium habiti. 50.
Gigantes varij 403. Itali & Siculi. 404 Anglici. 405. Biblici. 405. Geneſ. 6. qui dicantur. ibid. 406. tam vaſtis corporib. naſci cur Deo placuiſſe putet Auguſtinus. 406. nihil ijs adiuti ad ſalutem. ibid. Iouis fulminib. cur extincti fingantur. ibid. 407.
Gigantum ſanguinem vites protuliſſe quibus perſuaſum. 475.
Gladius pro inſtrumento feudali monſtratus. 25. inter quatuor iudicia DOMINI peßima, quibus impij puniuntur. 95. animaduerſionis in ſontes inſigne, ſicut haſta imperij & armorum. 364. qua oratione præfecto pratorij à Traiano commendatus. 365. Imperatoribus & Regibus cur præferatur. ibidem. Maßiliæ ab vrbe con-

be condita ſeruatus. ibid. in Imperij etiam vrbe quadam à priſcis ſeculis. 366. Equitibus auratis à Cæſare & Regibus porrigitur. 365. Themidos manu principibus dari fingitur. ibid. nudus, iuſtitiæ nudæ & priuatis affectibus euaginatæ ſymbolum. 366. apud Alanos templa non habentes humi figitur & pro Marte colitur. 367. inter arma fortium virorū præcipuum locum obtinet. 368. Rolandi, Durindanus ſeu Durandalus dictus, qualis. ibid. Arturi Regis, Caleburnus. ibid. Alexandri M. ibid. Georgij Scanderbegi, Conſtantinopolim miſſus. ibid. 399. à Turcico milite qua cura comparetur & aſſeruetur. 369. Romanis ducibus ad victoriam obtinendam præcipuè in vſu fuit. ibid. dictus à Romanis Cl. Marcellus. ibid.

Gladiatoris à Fauſtina M. Antonini Philoſ. coniuge adamati ſiue hiſtoria ſiue fabella. 237.

Gloria militaris opibus & prædæ prælata. 376. 377.

Gloriæ ſtudium in principe quàm bonum. 380.

Goliath Gigas. 405. nō à Dauide ſolo, ſed ab angelo ei aſſiſtente ſe occidi ait ſecundum Philonem. ibid. Dauidis conſobrinus. ibidem.

Gordianus qua in re miſerum eſſe Imperatorem ſcripſerit. 445.

Gordiani interfectores nouem ſua manu ſuisq; gladijs, quib. illū percuſſerant, ſibi quoq; mortem conſciſcunt. 492.

Gothi Saracenis proditi. 27.

Graben pagus. 395.

Gracchus Reip. ſtatum conuulſurus interficitur. 138.

Graculorum & picarum pugna. 317.

Græcis ſerò res Romanas innotuiſſe. 198. Gallicas & Hiſpanicas planè ignotas fuiſſe. ibid.

Græcia paupertatis alumna à Demarato prædicatur. 382.

Gratitudo etiam feris à natura indita. 87. 90.

Grauitas Magiſtratuum. 8.

Grotte Foſſe quis appellatus. 403.

Gryphus Aegypti rex, matrem venenū, quod ipſi parauerat, haurire cogit. 37. 38.

Guelfus Bauariæ Dux virtute coniugis ex obſidione VVinsburgenſi liberatus & Imperatori reconciliatus. 226.

Gulielmus Bellaius Gallis ſtudij literarum autor. 309.

Guntramus Burgundiæ rex theſaurum in ſomnis ſibi monſtratum eruit. 295.

Gurgites quidam quantum vini exhauſerint. 470. 474. 476.

Gyges qua occaſione ad regnum euectus. 147. Arcadum pauperrimum ſe feliciorem ex oraculo diſcit. 201.

Gyginorum ſtatura. 404.

H.

Habidis à cerua poſt incredibilia vitæ pericula nutriti celeritas. 361.

Hæreſeos inſimulatio mutua inter Chriſtianos, perſecutionum cauſſa extitit. 170. nomen quàm opportunum ad populi rabiem cōmouendam. 180.

Hagano Laudunenſis quanto in precio à rege ſuo habitus. 451.

Haneygaban Indiæ occidentalis lacus. 290.
Hanno elephas. 112.
Hannoniæ Comes quidam ab Epiſcopo Colonienſi per inſidias captus, quàm crudeliter habitus. 433.
Harfleum à Carolo VII *Gall. rege obſidetur.* 12.
Harpalus benè monendo malam gratiam meretur. 449.
Haſta Imperij inſigne. 364. *pro tribunali Proconſulum erigi ſolita. ibid.*
Haſtæ deorũ ſimulacris cur additæ. 368.
Hebræi populi fletus extructo ſecundo templo. 126.
Hederæ natura. 466.
Heliodori Carthaginenſis monumentum apud Gades. 202.
Heliogabalus bipedum nequiſſimus. 212 *monſtrum ſceleratiſſ.* 271. ἀνθρωπομαντείαν *in pueris patrimis & matrimis exercet. ibid. ſuis inſidijs perit.* 37. *interfectus in latrina computruit.* 271.
Heliogabali mores profligatiſſ. 144.
Helpis Samius leonis gratitudinem experitur. 91.
Heluetij diſciplinæ militaris obſeruantiores mercenarijs Germanis. 19. *quantum ditati Carolo Burgundo ſuperato.* 383. 384. *opum ſuarum ignari. ibidem. pauperes ante illum conflictum. ibid.*
Henricus Imp. inſidijs cuiuſdam lapides grandes in eum ex alto demiſſuri impetitus, diuinitus ſeruatur inſidiatore ſuis artibus pereunte. 493. 494.
Henricus III. *Imp. in ædificij ruina quomodo ſeruatus.* 132.
Henricus IIII *Imp. è naui in Rhenum ſe proijciens, ſeruatur.* 132.
Henricus Galliæ R. à Iudicibus Curiæ Pariſienſis obtinere non poteſt vt ſeruum indicta cauſſa condemnent. 506. 507.
Henricus Percius Northumbriæ Comes à Scotis crepitaculis quibuſdam cum exercitu fugatus. 373.
Henricus Comes Schuuarzeborgenſis in ſordib. latrinæ, quemadmodum ſibi ſæpè imprecatus fuerat, perit. 422.
Henrici Ducis Brunſuicenſis epitaph. 52
Heraclemon proditor patriæ. 26. *occiſus. ibidem.*
Heraclius dicitur Magnes. 351.
Heraclius Imp. Dagobertum R. monet, magnum metum Chriſtianis à gente circumciſa imminere. 441.
Herckinbaldus decumbens nepotem ſuum ob facinus admiſſum ſuſpendi iubet, eoque neglecto, ad ſe allectum ſua manu interficit. 502.
Hercules cur nudus pingatur. 147.
Hercules Libycus in quæ monſtra inciderit. 79.
Hermotimus à Panionio caſtratus, iniuriam illam talione in eodem & quatuor filijs vlciſcitur. 497. 498.
Herodoti aurea ſententia de calamitate ſua cuiq; aptiſſima. 208.
Heroſtratus templum Dianæ Epheſiæ incendit. 32.
Heroſtrati nomen quo pacto penè abolitum. ibid.

Hetruſci

Hetruſci humanas hoſtias mactare ſoliti. 272.

Hiberni homines in lupos conuerti ſuperſtitioſè perſuaſi. 344. *ſylueſtres tibia vtriculari pro tuba vtuntur.* 371. *Pharroh clamant. ibid.*

Hibernorum ſylueſtrium in lupis colendis ſuperſtitio. 124. *in clamore militari tollendo.* 371.

Hibernia lupis referta. 124.

Hiberniæ tractus qdā cultiſſimus inundatione Erni fontis ſubmerſus. 396.

Hiero Tyrannus voluptatibus ſuis ſe priuatum fatetur, principem factum. 199.

Hieronymus Veronēſis tumultus Panormitani aduerſus Hebræos autor. 182.

Hieroſolymorum vrbs ab Adriano inſtaurata & Aelia Capitolina dicta. 190.

Hieroſolymitana expeditio quantum in periculum principes Chriſtianos adduxerit. 131.

Himantopodes quale hominū genus. 56.

Hippocentaurus ab eremita quodam conſpectus & compellatus. 336.

Hiſpanus ſe in vrſum mutatum ratus, deſerta petit. 345.

Hiſpani in Florida ex iiſdem arborum ramis à Gallis ſuſpenſi, è quibus antea Gallos ſuſpenderant. 494. *ab Inſulanis, Terceræ incolis, ope taurorū ferorum victi.* 110.

Hiſpanorū ſagacitas in inueniendis theſauris defoſſis. 292. *Reges regni Siculi & Neapolitani dominatu nihilo ditiores fiunt.* 419. 420.

Hiſpania Sanctij Regis Nauarræ opera & fortitudine à triginta barbarorū regum dominatu vindicata. 377.

Hiſpaniam vnam eſſe ciuitatem quis exiſtimârit. 198. *coſmographi* 1136 *milliaria Gallica excedere arbitrantur. ibidem.*

Hiſpanicæ cuiuſdam vrbis iuuentus per feminas à luxu & ignauia ad frugem perducta. 80. 81.

Hiſtoriæ medentur morbis. 226.

Hiſtoricorum neminem non aliquid mentitum probauit Flau. Vopiſcus. 216.

Homerus à Cretenſibus mille numiſmatis donatus. 14. *poëma eius columnæ inciſum.* 15. *cur Vlyſſem morti canis illachrymantem, coniugi flenti ſiccis oculis aſſidere fingat.* 129.

Homerus & Heſiodus Moyſe longè poſteriores. 488. *quo tempore vixerint.* 489.

Homo cur præ cæteris animalibus maximè ſuperbiat. 506.

Homo agilitate cum ſimiis & ſciuris propemodum certans. 360.

Homines in primo annorum ambitu qua ſtatura fuerint ſecundum Hamonem Aegyptium. 404.

Homines inter feras educati, velocitate nutritiis non inferiores. 361. 363.

Homines ſibi ipſis lupi viſi. 343. 344. *vaccæ.* 345. *vaſa fictilia. ibid. aues. ibid. leones vel dæmones. ibid. vrſi. ibidem.*

Hominum genera ciuitatibus expellenda. 66.

Homicidij ſecundùm ac tertiùm admiſsi culpa rectè à morione quodam Regi imputata, qui primum ſupplicio iuſto non punierat. 503.
Honos alit artes; vnde deſumptum. 13.
Honorarium conſulib. in prouincias aduenientibus datum. 304.
Honorius quartus papa quantum Medico dietim perſoluerit. 15.
Horodes Parthorum R. fratrem Mithridatem, dedititium licet, occidit. 437. *mortis filij Pacori impatientiſs. ibid. triginta filios habet. ibid.*
Horologiorũ ſonitus intempeſtiui mortis principum omina. 353.
Hoſpitij neceſsitudo. 453. *publicè olim contrahebatur. ibid. teſſeræ cur ſeruatæ, aut fractæ.* 454.
Hoſpitiũ renunciandi mos apud veteres. (453.
Hoſtes apum aluearib. ab oppugnatione depulſi. 33. *ſerpentib.* 34. *alijs venenatis beſtiolis. ibid. crabronib. & culicibus. ibid. leonibus.* 95. *tauris.* 110.
Hoſtium admodum multorum interfectores quidam. 368. 399. *fata in ſtatuis magorum perſuaſione ſita.* 277 *conatus anſerum clamoribus impediti.* 389. *accipitris. ibid.*
Hoſtes in modum fæni demetere, & haſtæ fixos velut auiculas humeris ſuſpendere quis ſolitus. 403.
Hoſtiles denunciationes. 454. *conſtitutionibus Imperatorijs ante violationem fieri iubentur. ibid.*
Hoſtias humanas mactandi mos. 271. *monumentũ eius adhuc integerrimũ Peruſij reliquum.* 272. *non ethnicis tantùm ſed & Iudæis in vſu fuit. ibid. in Gallijs quoq; frequentatũ, nomen Arelates & hiſtoriæ teſtantur. ibid. à D. Trophimo ſublatus. ibi. à Caribib. in bellũ ituris adhuc ſeruatur. ibid.*
Hota mariti defuncti deſiderio vitam inedia finit. 227.
Humana fragilitas. 45.
Hungariſſa, ſtatua Hũgaris fatalis. 276
Hungerbrunn. 353.
Hunni Mæotide palude vadoſa comperta terram in vlteriore ripa explorant, & occupant. 387.
Hyenæ per vrbes paſsim currere & vlulare viſæ. 191.

I.

Iacob. Carrarienſ. Patauij princeps moriturus, omnibus de ſe conqueri volentibus eius liberam poteſtatem facit. 503. *pecuniam ob ſupplicium remiſſum numeratam repoſcenti quid reſponderit. ibidem.*
Iacobus IIII *rex Scotiæ vulnera ſcientiſsimè tractat.* 308. *ſenis incogniti admonitioni non parens ſeipſum & potiorem nobilitatis partem perdit.* 244.
Iacobi Burgundionis Ordinis Templariorum principis ſupplicium & verba nouiſsima. 411. 412.
Iactantia damnoſa. 429.
Ianizarus quidam pedib. ſuſpenſus lac mulierculæ ereptum euomit, ideoq; ſtrangulatur. 501.
Ianus & Veſta in omnib. ſacrificijs præcipua numina. 261.

Icun-

Icuncula à Nerone culta. 57.
Ignoratio ſui. 506.
Ilus Ilij conditor. 273.
Imago hominis in calce equi ænei Conſtantinopolitani inuenta. 276.
Imagines è templo Chriſtianorũ ſup his contendentiũ à Turcis remotæ. 364.
Imagunculæ æreæ cur cadaueribus olim inſutæ. 57.
Imaginationis vis. 238. 345. etiam ad bruta ſe extendit. 239.
Imbercortus Ambianus Carolũ Burgundum, Leodienſes obſides (prout convenerat) ſupplicio affecturum, ad mitiorem ſententiam flectit. 504.
Imbriaca herba. 468.
Immolatio quid & vnde dicta. 261.
Imperator ex quo ſpectandus. 311.
Imperatores Conſtantinop. ipſo coronationis die interrogati de ſepultura. 46
Imperatorum miſera conditio. 199. 200. à Iulio ad Carolũ M. circiter 30 interfecti. 199. nonnulli inter iocos & comeſſationes à militib. electi, vt haberent quos occiderent. ibid.
Imperium quàm plenũ & oneris & periculi. 199. non niſi à Deo dari, poëtæ quo inuolucro doceant. 365. non niſi crudelitate teneri quis ſibi perſuaſerit. 397. omnium pulcherrimum ſuis imperare affectibus. 383.
Imperij augendi & conſeruandi ratio. 8. vincula adamantina, (veriùs viminea) Dionyſiana. 431.
Imperitia rerum exoticarum. 197. in priuato tolerabilior quàm in Rempub. adminiſtrante. 198.
Impoßibilia conantur qui multa poſſunt. 390.
Imprecationes Dei iudicio ſæpè efficaces & ratæ. 420 & ſeqq. Roma 25 millib. æris grauis multatæ. 427.
Imprudentia calamitatum cauſſa. 244.
Inachi à Mendoça conuiuia. 349.
Incantationes equorum. 99. mancipiorum fugitiuorum apud Turcos. 347.
Incantationum vanitas. 350.
Incendium à diabolo ortum. 358. 359.
Incubos quid eſſe nugetur Rabbi Abraham. 336.
Indaci prodigioſa celeritas. 362.
Indigetes facti Romani Imperatores poſt funera. 479.
Indi occidentales equos maximè reformidant. 101. quo fumo inebriari ſoleant ita vt ad terrã concidant. 469. qualem guſtũ de Reſurrectione mortuorum habeant. 490. ad prodendum Regis ſui Guaiuacauæ ſepulchrum nullis tormentis adigi poſſunt. ibidem.
Indi prælia bicornes ineunt. 465.
Indorum inſtrumentum bellicum, quod ſcuticis in aëre diuerberatum ſonitũ horrendum emittebat. 373.
apud Indos, agricolas in bello capere, aut agrum eorum vaſtare nefas. 18.
Indicæ mulieres nõ niſi elephantis mercede ſui copiam faciebant, neq; tum illis vitio dabatur. 222.
Ingenia adoleſcentũ conuiuijs explorata. 474. præcocia non ꝓbantur. 241.
Ingenij fomes, vinum. 472.
Ingrati. 86. iudicio arceßiti. ibidem.

peiores beſtijs. 87. humani generis concordiam diſturbant. ibid.
Ingurgitatio fœda. 470. Germaniæ pœnas acceleratura. ibid. laudi ducitur. ibid. ſacris literis ſeriò interdicta. ibid. 471. à Chriſtianorum veterum conuiuijs aliena. 471. quæ incommoda adferat. ibid. & ſeqq.
Inimici per occaſionem vtiles. 62.
Inimicitiæ ſignũ, dextrã ſubducere. 149.
Inimico manum tangere ſignum reconciliationis. ibid.
Inimicitiæ inter quos grauiſs. eſſe ſoleant. 455. 456. 457. & ſeqq. reconciliatæ, ſuſpectæ. 417. 455. 456. capitales quæ, easq; pſitendi mos. 453. à teſtimonij dictione repellunt. ibid.
Inimicitijs modus ſtatuendus. 9.
Iniuria vehementiùs penetrat animos beneficio. 9.
Iniuriæ pauperibus illatæ vltor Deus. 5.
Innocens quidam à diabolo viciniæ ſuæ vniuerſæ ſuſpectus redditur, & de vita periclitatur. 358.
Innocentes multi à Romanis virgis cæſi & ſupplicio extremo affecti. 212.
Innocentia Valentiniani Imp. vrſa. 160.
Innocentius Pp. ethnica ſacra fieri permittit Alarico R. Romam obſidente. 167.
Innocentius III pontifex quid ſui temporis Eccleſiam dicere poſſe negauerit. 171.
Inquiſitio in ocioſos in Rebuspub. benè conſtitutis. 65.
Inſidiæ in autores redundantes. 35. 36. 37. 38. 94. 95.
Interamnæ duæ. 413.
Inuidia. 121.
Inundationes. 396. in Hollandia & Friſia crebræ. 397.
Ioachimus Camerarius P. Nazianzeni verſus de pijs precib. latinè vertit. 4. quo dicto Clementis Alexandrini delectatus. 205. præcipites in rebus agendis cui comparare ſolitus. 245.
Ioachimi Camerarij conſilium de Muſicis exercitijs iuuentutis. 74. epigramma de oreis Neitharti Fuchſi Equitis Franci. 403. ὑποθῆκαι ad præſulem Aiſtetenſem. 444. verſiculi, ſententiam (Ab alio expectes alteri quod feceris) exprimentes. 492.
Iohannes à Prochyta Gallorum cædis in Sicilia veſperis Paſchalib. factæ præcipuus autor. 407.
Iohannes Fauſtus Cundlingenſis magiam Cracouiæ diſcit. 327. horrendo modo in viuis eſſe deſinit. ibid. circa brumam vuas maturas in vite pendentes ſodalibus ebrijs, & naſo ſeſe, ſi eas ſecuiſſent, mutilaturis exhibet. 328.
Iohannes Ferdinandus, cæcus à natiuitate, inſignis poëta, philoſophus & Muſicus euadit. 159.
Iohann. Mariæ Dux Mediolan. ciues ſuos canibus obijcit. 161.
Iohannes Patriarcha Conſtantinopolit. magus, Theophilum Imp. metu hoſtium, decuſsis ſtatuarum magicarũ capitibus, liberat. 277.
Iohannes Saxo Holſatus aurifaber Sultanæ Muratis III Turcor. Imp. coniugi

iugi diadema gemmis diſtinctum conficit. 282.
Iohannes Squarcialupus Panormitanæ ſeditionis autor. 178.
Iohannis Baronis à Schuuarzeberg vires prævalidæ cum prudentia & magnanimitate pari coniunctæ. 402.
Iohannis Baſiliadis Moſcorum Tyranni crudelitas. 160.
Iohannis XXIII Pp. ſcitum reſponſum de vulgi ſententia. 176.
Iohannis XXIIII Pp. geſta quædam. 313. 314. mors & epitaphium. ibid. 315.
Ioſephi, Iacobi Patriarchæ filij memoriam modio Serapis capiti impoſito ab Aegyptijs celebratam videri. 347.
Ioſina Scotorum rex medicis & chirurgis familiariter vſus. 307.
Ioſuæ imago equeſtris Conſtantinopoli. 276.
Iouiniani Imp. obitus. 119.
Ira DEI quid ſecundùm Auguſtinum. 250.
Irriti conatus. 190. 269. 390. 396. 397.
Iſchendrie Alexandriæ nomen Turcicum. 399.
Iſchenderbegus. ibid.
Iſlandiæ incolæ ex ſpectris fata principum & alia quæ remotiùs in orbe peraguntur cognoſcunt. 356.
Iſmaëlis Techmaſis Perſarum R. fratricidia & crudelitas. 435. mors ex veneno à ſorore dato. ibid.
Iſthmũ perfodere qui aggreſſi ſint. 393. 394. Achaia, Veneti ab Aegeo ad Ionium mare muro & foſſa muniunt. 393. Gnidij perfodere & prodigijs & oraculo prohibentur. ibid.
Italia Gallorum & Hiſpanorum dominatu ne drachma quidem pauperior facta. 420. tantùm illis lucroſa qui in pace & ſine controuerſia eam poſſident. ibid.
Italiæ vrbes quaſdam non niſi armis depoſitis intrare licere. 210.
Ithacus & Vrſatus ſupplicij de Priſciliano, etiam hæretico pronunciato, ſumpti autores excommunicantur & Itaciani hæretici dicuntur. 268.
Iudæi pro Chriſtianis confuſim poſiti in conſtitutione Antonini Imp. 164. ad Chriſti fidem conuerſi, penè omnes interfecti Olyſippone. 180. politiam ſuam inſtaurare fruſtra conati ſub Iuliano. 190. 269. ſub Adriano. 190. ſub Traiano. 191. quantis prodigijs territi. ibid. quanto numero à Iulio Seuero cæſi. ibidem. fame morbis & igni abſumpti. ibid. quot arces eorũ direpti & exuſti. ibid. non contenti cæde, humanis carnibus veſcuntur. ibid. inteſtinis ſanguine adhuc ſtillantibus cinguntur. ibid. vltra 200 hominum millia horrendo furore interficiunt. ibid. cædibus in Aegypto graſſantur. ibid. in Cypro 240000 trucidant. ibid. Cypro exinde legib. ac capitis ſupplicio prohibentur. ibi. à Traiani exercitu fuſi. 192. fœtentes & tumultuantes à Marcellino dicti. ibid. Marco Imp. plus Marcomannis, Quadis & Sarmatis, teſte eius exclamatione negocij faceſſunt. ibidem. à Moyſe Cretenſi decepti in

mare ſe præcipitant. ibid. Dauidem Elroi magum, Meßiam creditum, ab inceptis deſiſtere iubent. ibid. Leproſis infectionis puteorũ in Francia autores ſunt. 193. Vitriaci captiui, duos ex numero ſuo eligunt, qui cunctos interficiant. ibid. exemplo Chriſtianis eſſe debent. 194. in Hiſpania Chriſtum agnoſcere à Siſebuto R. coacti. 440. in Galliam fugientes, illinc etiam expelluntur. 441. ſub Ferdinando & Iſabella, Caſtellæ, & Emanuele Luſitaniæ, regibus perſecutionem perpeßi. ibid. Conſtantinopolim, magno Chriſtianæ Reip. incommodo migrant. ibid. 442. ad Turcos artificia & machinarum bellicarũ vſum adferunt. ibid.

Iudex idoneus non cenſetur qui paulo antè fuit inimicus. 455. 456. crimen punire negligens pœnam quam alijs indulſerat olim ipſe pati tenebatur. 496. victimam Deo pinguiorem mactare nequit quàm hominem ſceleſtum. 501. malis parcendo, bonis nocet, & DEVM offendit. ibid. æquitatem tamen iuri ſtricto, apparente mitigationis cauſſa, præferre debet. 502. tutius miſericordiæ quàm crudelitatis rationem reddit, 503. Gallicus quidam Draconiſta. 505.

Iudicibus iniquis quid DEVS minetur. 506.

Iudicium in ingratos conſtitutũ. 86. 87.

Iudicij extremi dies à quibuſdam falsò prædicta. 184. 185. certò aduentura. 186. ſigna pleraq; impleta. ibid. ſub Henrico IIII Cæſ. præ forib. eſſe credita. 187. expectatio non ampliùs quàm 200 annorum viſa Lactantio. ibid. Roma incolumi venturum num vero ſimile. ibidem. noctu venturum vnde conijciant quidam. 188. ita expectandum, vt nullo vnquam tempore nos imparatos offendat. ibid. eius prognoſtica Lactantiana, tempori noſtro ad amußim congruentia. 189.

Iudicia Domini quatuor, in impios. 95.

C. Iulius Cæſar, fortunam ſibi in omnibus quæ gerat, indiuiduum comitem adeſſe, credi vult. 385.

Iulianus Apoſtata magiæ deditus. 2. autor eſt Iudæis politiæ ſuæ & templi inſtaurandi. 190. 7 libros aduerſus Chriſtum euomuit. ibid. Galilæum in prælio ſenſit. ibid. callidior cæteris perſecutor. ibid. quale in numiſmate ſymbolum fecerit. 270. ad quem modum depingi ſe curarit. ibid. oraculum Apollinis, quod nato Chriſto obmutuerat, inſtaurare aggreſſus, quid reſponſi à dæmone tulerit. ibidem. Anthropomantiæ deditus. ibidem. ex præda quadam diuiſa, nil præter mutum puerum geſticularium ſibi capit. 376.

Iuliani Apoſtatæ facies & geſtus animi indices. 253. deceßionem puer ſpeculo adhibitus videt. 3. vulnerati & morientis voces blaſphemæ in Chriſtum. 269. ſacrorum quæ reliquiæ inuentæ. 270.

Iulianus Spartariorum Comes gentem ſuam Saracenis prodit. 27. ab ijſdem trucida-

, trucidatus. ibidem. vxor eius & filius necati. 28. de ipſius morte variant autores. ibid.
Iunoni ſacrificaturi veteres, cur fel hoſtiæ ademerint. 231.
Iupiter Xenius. 453. φίλιος. ibidem. ἑταιρεῖος. ibid. ὁμόγνιος. ibidem. φράτειος. ibid. ἐνόρκιος. ibid.
Iuramentum Athenienſium epheborum. 218. Senatorum Romanorum. 143.
Iurandi temeraria conſuetudo. 420. & ſeqq.
Ius Pythagoræorum ſententiâ quid. 495. in benigniorem ſemper partem interpretari debet Iudex. 502. æquitate non temperatum peccat. 366. ſummum ſumma crux. 367.
Iuſtina Romanarum virginum pulcherrima à marito zelotypo innocens obtruncata. 235.
Iuſtinian. Imperat. Gelimerem Vandalorum regem captiuum in triumpho ducit. 47.
Iuſtitia præter dignitatem & iuris ordinem ſeruata. 366.
Iuſtitiæ euaginatæ & nudæ emblema. 365.
Iuuenilia conſilia. 141.
Iuuentutis corruptio Rerumpub. pernicies. 80.

K.

Καρδιογνώστης ſolus Deus. 258.
κεραυνοβόλος legio. 164.
Kerri regio. 371.
Kilitſch gladij nomen apud Turcos. 369.
κίταρις. 281.
κράτος diadema principibus apud poëtas tradens, quid ſibi velit. 365.
κρυσταλλομαντεία. 3.

L.

Laberij campi. 418. vnde dicti. ibid.
Laboris honeſti commoda. 61. 66.
Lacedæmonij φιλόπονοι. 63.
Lacedæmoniorum in Timotheum Mileſium Muſicum decretum. 75. 76. grauitas. ibid.
Lacrymæ, tam gaudentium quam mœrentium. 126. in magnis perturbationibus cur non emittantur. ibid. inſtar ſanguinis animi perturbati ſunt. ibid. dictæ quaſi lacerrimæ. 127. ſpecies ſudoris ſunt quibuſdam. ibid. quorum affectuum comites. ibidem. feminis familiares. ibid. fructus mæroris. ibid. difficiliùs continentur in rebus inopinatis, quàm quas præmeditati ſumus. 129. vitam hominis ordiuntur & claudunt. ibid.
Lachrymarum cauſſa in mœſtis & lætis. 127. vtilitas. 128. muliebrium tria genera. 127.
in Lachrymas cur faciliùs ſoluti Sancti & CHRISTVS ipſe, quàm in riſum. ibidem.
Lactantius Criſpi Conſtantini M. filij præceptor. 188.
Lacus plerunque domitores rapidorum fluminum. 289. Benacus. 286. Larius. 287. Acronius. ibid. Lemanus. 288. Aſphaltites. 289. omnium maximus, mare Caſpium. 290. Hiſpaniolæ quidam eiuſdem nominis. ibid.

Fucinus. ibid. Lugæus, hodie Gyrknicenſis. 291. Hiberniæ quidam ex fontis inundatione miranda ſimul & miſeranda factus. 396.

Ladas tanta velocitate præditus, vt in arenis currens nulla veſtigiorum indicia relinqueret. 361. 362.

Lagrotta Ferrata monaſterium. 133.

La magna quam vocant Itali & Galli quidam. 197.

Lamia Menippi amica. 323. Baronis cuiuſdam Germani. 325.

Laniena Sicula in ferijs Paſchalibus perpetrata, eiuſq́ cauſſæ. 408. 409. aliæ, 177. 214. 332. 410. 411. 412.

Laodice veneno quod fratri & marito parauerat ipſa perit. 38.

Lapis imaginationis. 3.

Lapis impoſitas manus detinens & corporib. à quib. tangitur adhærens. 351.

Larignum oppidum. 118.

Larius lacus. 287.

Larix igni non cedit. 118.

Laſciuia. 76.

Laurentius Medices cuius hiſtoriæ narratione morbo leuatus. 226.

Laus vera quæ. 81.

Lazarus Seruiæ Deſpota à Turcis captus. 219. qua morte necatus ambiguum. ibidem.

Leæna cum pardis coitus qd gignat. 340.

Leges & arma Imperatorem decent. 5. Romanæ ceteris omnibus præſtantiores. 211. abſurdæ & iniquæ abrogandæ. 367. non atramento ſed ſanguine ſcriptæ. 505. non hominis ſed draconis. ibid. φονικοὶ *ſeu funebres. ibid. ſumptuariæ apud Corinthios. 65.*

Leo Imp. Græcus vigilum fidem ſuo ſæpè periculo expertus. 446.

Leo hoſpitij violati ſcelus in vrſa vlciſcitur. 91. paſtorem fugientem, veſte capiti iniecta, perſequi deſinit. 92. hominem complexus, ad aſpectum illius toruū dimittit, & ad pedes procumbit. 96. à cane victus & dilaceratus. 105.

Leones. 90. clementes in ſupplices. ibid. grati in benefactores. ibid. vlciſcendi cupidi. 91. percuſſores norunt. ibid. magnanimi & generoſi etiam in fuga. ibid. in venatorum turba viliores faſtidiunt, præſtantiores inuadunt. ibid. igne in fugam vertuntur. 92. parum fœtificant. 93. in Germania etiam aliquoties pepererunt. ibid. à culicibus ad furorem internecinum exagitantur. 94. parum & oculis apertis dormiunt. ibid. miſerabilem ſtragem Megaræ edunt. 94. 95. arcem Neapolitanam ab hoſtium occupatione defendunt. ibid. Samaritanis à Deo immiſſi. ibid. Danielis hoſtes interficiunt &c. ibid. generoſi generoſos homines verentur. 96. gallorum cantum & conſpectum cur expaueſcant, ridicula Epicureorum ratio. ibid. contrariū exemplum. 97.

Leonum vigor in oculis. 92. ſtatuæ cur ante templa poſitæ. 94. capita & anteriora membra in hieroglyphicis quid denotent. ibid. nomina quatuor apud Hebræos. 95. rugitus inconſueti, mortis principum quorundam progno-

prognoſticon. 353.
Leodienſes fidem Carolo Burgundo datam fallentes in præſentiß. capitis periculũ obſides ſuos adducunt. 504.
Leonidæ cadauer in crucem actum. 10.
Leporum miſera conditio. 92. mira fœcunditas. ibid.
Leproſi in vrbibus non ferendi. 66.
Lernæam hydram qui ſecent. 242.
Lettres de Louuetorie. 99.
Leuconoë zelotypa à mariti canibus interempta. 235.
Leucopetræorum inquiſitio in errones otioſos. 65.
Libationes & Litationes veterum quid fuerint. 260. 261. 262.
Liber & gladius, manib. Cæſaris geſtati, quid ſignificent. 5.
Liberalitas in artes & artifices. 13.
Liberalitatis ponderatæ emblema. 366.
Liberi à parentibus necati. 436. 437. in parentes impij. 461. 462. diſſimiles parentum ſæpè gignuntur ob matrum imaginationem, aut obiecta oculis eorum expoſita. 238. 239. 240.
Liberorum non corpus ſolùm ſed & animus rectè curandus. 233. educatio apud Romanos veteres. ibid. corrupta poſterioribus temporibus. 234. in parentes impietas quàm abominabilis etiam ethnicis viſa, & qua pœna, lege Platonica, vindicanda. 463. 464. DEVM vltorem non effugit. 425. 462. pietati ignis cedit. 426. impiorum monumentum Veronæ. 427.
Libido fœtore cadaueris adamatæ repreſſa. 43.
Libidines belluinæ cum brutis. 341. in Hibernia cultiſſimi terrarum tractus ſubmerſione punitæ. 396. dæmoniacæ. 318. 319. 320. 322. 323. 324. 325. 326. 359.
Libya cur monſtrorum & inuſitatæ formæ animalium fœcunda. 340.
Ligij homines vnde dicti. 23. 24.
Ligium feudum & iuramentum, eiusq; requiſita & ritus. 22. & ſeqq.
Ligo & iacula duo, maieſtatis regiæ inſignia. 19.
Ligna in ſacrificijs adoleri vetita. 262.
Lignea turris non ardet. 118.
Limineorum fratrum mutua cædes. 458. 459.
Litantium & ſacrificantium diſcrimen. 260. 261.
Litatio vnde dicta. 261.
Litationis requiſita. ibid.
Literæ an equeſtrem ordinem deceant. 309. deterioresne an meliores reddant homines. 310.
Lites tragicæ ex leuiſſimis cauſſis ortæ. 458. 459.
Lituanorum & Samogitarum ſuperſtitio in ſerpentibus fouendis & ad epulas ſacrificuli incantatione vocandis. 321.
Liuium alicubi falſa ſcripſiſſe conuincit Flau. Vopiſcus. 216.
Liuoni homines in lupos conuerti ſuperſtitioſè perſuaſi. 344.
Locrenſium in vxorem & liberos Dionyſij iunioris plus quàm barbarica crudelitas. 414. 415.
Longæuitas impiorum quorundam cum

verbis pſalmi (Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos) conciliata. 507.508.
Longobardi fures & incendiarios tondebant. 153.
Lotiones veterum, antequam ſacra facerent, quid monuerint. 3.
Lucæ boues. 113.
Lucius martyr, eiusq; cum Vrbicio ſuper Ptolemæi Chriſtiani ſupplicio colloquium. 172.
Lucretiæ mors & monumentum. 220.
Lucullus quam tabulam in expeditione aduerſus Mithridatem repererit, & Romam attulerit. 451.
Luctus ob Principum obitum annuus apud Romanos. 11.
Ludouicus Cortuſius I C. qua feſtiuitate & lætitia ex ſententia teſtamenti ſepultus. 50.
Ludouic. XI Gall. rex Agnetis bellæ buſtum violari vetat. 12. in Medicum ſuum quàm largus & cur. 13. ſponteneis vinculis ſeſe induit. 36. filium Carolum latinè ſcire vetat. 309. omnibus rebus in aula ſua ſe abundare dicit, vna excepta. 448. dona dare ſolitus ijs quos verbis aſperioribus offenderat. 450. in verſum pſalmi (Beati qui faciunt iuſtitiam) incidens, gratiam, quam reo cuidam capitalis criminis conceſſerat, irritam facit, &c. 501.
Ludouici Sancti Gall. regis periculum in expeditione Hieroſolymitana. 132. ad filium ſucceſſorem admonitio. 450.
Ludouici II Vngariæ & Bohemiæ R. cum Turcis congreſſus & interitus. 241. præcox ſtatura, barba, & cani. ibidem. natiuitas absque pelle. ibidem.
Lugæus ſeu Girknizenſis lacus, quotannis frumentum piſcationem & venationem exhibens. 291.
Lupi. 97. non omnibus à ſe præuiſis vocem adimunt. ibid. in paſcuis equo inſidiantur. 99. lapidum ictus malè formidant. ibid. lapidum concuſſu fugati. ibid. ex Anglia planè extirpati, & quomodo. 122. 124. triceni in ſingulos annos vectigalis nomine imperati. 124. piſcatoribus ad Mæotidem paludem familiares. ibidem. hominis nutricij. 363. noxij illi quos lycanthropos ſuperſtitioſi putant, aut lupi veri ſunt, aut diaboli. 343.
Luporum veſtigia, vel corpora, vel inteſtina ſaltem defoſſa, equis ſtuporem, equabus abortum inferunt. 98. venatoribus præmia legibus decreta. 99. interfectione crimina penſata. 122. cum canibus coitus qualem fœtum producat. 340. cum pantheris. ibidem.
Lupos in patrimos adſciſcunt Hiberni ſylueſtres & pro ijs orant. 124.
Lupoldus D. Auſtriæ à ſpectro perculſus paulo pòſt extinguitur. 330.
Lutra & vitulus marinus colligati, in hieroglyphicis quid notent. 396.
Luxuria. 77.
Lycanthropus in Boruſſia captus non

mutatur. 343. quidam à Pomponacio medio curatus. ibid.
Lycanthroporum metamorphoſis. 342. etiam Plinio fabuloſa habita. ibid. imaginatio hominum mente captorum deprehenſa. ibidem. 343. quibuſdam vera videtur. ibidem. 344. aut melancholiæ ſpecies, aut diaboli ludibrium. ibid.
λυκοσπάδες equi. 99.
Lycurgus nihil vnquam in alios ſtatuit quod non ipſe ſeruaſſet. 493.
Lycurgi inſtituta de puellarum exercitijs cum adoleſcentibus. 146. turpia. ibidem.
Lyodorus Siculus magus cruci tradendus, Bizantium ſubitò euadit, &c. 349.
Lyſandri in Antilochum poëtam liberalitas. 15.
Lyſimachus Alexandri M. dux quod primum regiæ maieſtatis auſpicium acceperit. 280.
Lyſimachi Regis imago in numiſmatibus cornuta. 465.

M.

Macedones ſcapham ſcapham dicunt. 29. 30.
Macedonicæ opes Romanam paupertatem ſatiant. 376.
Macedonius proditor occiſus. 26.
Machinæ naualis Bartholomæi Campi Veneti deſcriptio. 118.
Macrini cum coniuge concordia. 230.
Macrobij Aethiopes. 472. Regis eorum de donis Cambyſis; item de eiuſdem cibo & potu iudicium. ibid.
Magalis nauis. 116. incendio cum viris & omni apparatu perit. ibid.
Magdalenæ Cruceiæ libidines dæmoniacæ, & ſpectrum abbatiſſæ vice pro ea functum. 325.
Magiæ profeſſio publica Cracouiæ. 327. ſuſpectum reddere Chriſtianiſmum conatur diabolus. 486.
Magiam vniuerſam vanam Nero comperit. 350.
Magus res occultas in vngue puerulı videndas exhibet. 3. piſtillo & alijs vtenſilibus pro ſeruo vſus. 245. Iudæus carminibus ſuis è carcere regis Perſarum euadit. 192. flumine maximo traiecto, vna die dierum 10 viam conficit. ibidem. Siculus, breui temporis ſpacio Catanâ Byzantium & rurſus Byzantio Catanam per aëra vectus. 349. Palatinus à Zytone Bohemo deuoratus & in ſolium aqua plenum per ſedem deiectus. 326. 327. quidam Troiæ oppugnationem repræſentaturus, à dæmone viuus aufertur. 329. puellam amatori adducturus, cum eo, à dæmone in fruſta quaſſato, periclitatur & ipſe. 330.
Magi cur præſtigijs ſuis virgines & puros caſtosq; homines adhibeant. 2. ſanguine proprio obligationis ſuæ formulam ſcribunt. 25. an arte ſua diuitias comparare poſſint. 298. Aegyptij Moyſis miracula imitari non poſſunt. 350.
Magorum exitus horrendi. 193. 327. 330. 349. execranda à Deo defectio. 327.

327. 328. 329. ludibria non impunè ſpectata ab ijs, qui ſagæ captiuæ non credentes, experiri voluerant. 329.

Magis ſe, ſpectatorem eorum quæ gerunt, adiungere, aut operâ eorum maiores &c. videndos expetere, piúmne ſit & licitum Chriſtiano. 328. 329.

Magos qui conſulunt, ſemper anxios eſſe. 350.

Magicum circulum ingreſſus quidam commilitonis perſuaſu, fatetur ſe deinceps ſine horrere ſpectri tum viſi recordari non poſſe. 331.

Magiſtratuum vultus. 131.

Magnes. 351. annulos ferreos longiſſima ſerie coagmentatos attrahit. 352. D. Auguſtino admirationem mouit. ibidem.

Magnus montis quis dictus. 131.

Magnorum virorum exitus. 121.

Mahometes Turcar. Imp. Scanderbegi gladium videre cupit. 368.

Mahometus octo ſua præcepta cœlitus ſibi à Gabriele Archangelo per manus tradita mentitur. 493. à diſcipulo veneno necatus. 185. fingit ſe tertia die reſurrecturum. ibidem. vndecimo ab obitu die laceratus à canibus. ibidem.

Maio Amiratus magnus Siciliæ à quo & cur interfectus. 36.

Maledicta grauiora malefactis. 9.

Maledicentia. 121.

Malloniæ feminæ Romanæ caſtitas & fortitudo. 220.

Mancipia Romana & Turcica. 392.

fugitiua Turci incantationibus retrahunt. 347.

Mandati diuini neglectio. 95.

Manduci effigies. 476. in pompis veterum inter cæteras imagines ridiculas & formidoloſas ire ſolita. ibid.

Maniacus quidam nomina & res hominum nunquam viſorum ſibi notiſſ. habet. 332. quam περιεργίαν veluti præſentem ſe videre vocibus quibuſdam prodiderit. ibid.

Manichæorum μετεμψύχωσις ridicula. 485. abſtinentia à carnib. ſalsè à Tertulliano exagitata. ibid.

Manilij Cornuti liberalitas in Medicum. 15.

T. Manlius Torquatus Conſul declaratus oculorum valetudinem excuſat. 445.

Mantuæ Ducis cubiculum mirabile. 125.

Manus dextra & ſiniſtra quarum rerum ſymbola habeant. 149. 150.

Manuum defectus pedũ miniſterio compenſatus. 157. 158. colli & menti. ibi.

Maqueda regina Sabæ ad Solomonem profecta. 41.

Marcellus in flore ætatis morbo extinctus. 14.

Cl. Marcellus à Romanis cur Gladius dictus. 369.

Marcus Arethuſiorum epiſcopus quale ſupplicium perpeſſus. 433.

D. Marci ædes aureæ Venetijs. 301.

Marci Imp. morituri ad filium Commodum & amicos oratio. 432.

Margaritæ in ſacculo repertæ à milite

imperito & ſacculi nitore contento abÿciuntur, 383.
Mari & fluminibus termini ſui à DEO conſtituti, quos nemini mutare integrum. 395. 396.
Marini Phalerÿ Ducis Veneti ſcelus & pœna. 32.
Maritorum amor & fides erga vxores. 129.
Marius percuſſorem à Minturnenſibus immiſſum vultus autoritate deterret. 255. qua occaſione caſtello, diu à ſe fruſtra oppugnato, ſubitò potitus. 390.
Marÿ cadauer à Silla refoſſum. 11.
C. Marius ex fabro Imp. factus. 38. 398. quanto robore prææditus. 398. à milite, operario quondā ſuo, gladio quem ipſe fecerat interfectus. ibid. oſtentum ſub ipſius imperio. ibidem. imago & inſcriptio eius in nomiſmate. ibidem.
Marones inter equos cōmendantur. 101.
D. Martinus & Priſcilianum, & ſupplicÿ eius autores hæreticos pronunciat. 268.
Martyrum ſanguis ſeminarium Eccleſiæ. 170. innocentia. 171. 172.
Maſlach Turcorum puluis inebrians. 468.
Maſiniſſa canum latratu hoſtium inſidias euadit, & victor exiſtit. 102.
Maſſilia Athenarum loco Romanis frequentata. 310.
Maſſilienſis Respub. quod hominum genus non tulerit. 67.
Maſſilienſes neminem armatum in vrbem ſuam ingredi paſſi. 210. Commano regi, patefactis eius inſidÿs, ipſi inſidiantur, eumq; cædunt. 211. feſtis diebus vrbem non ſecus ac belli tempore cuſtodiunt. ibid.
Materæ & Materes quid. 368.
Matrona nobilis ne Maxentÿ concubitu pudicitiam amittat, ſibi manus infert. 220.
Matthias Pannoniæ R. Aſiæ & Europæ Imperatoribus formidabilis. 445. literarum fautor ſummus. ibid. in caſulis ruſticorum pernoctans ſua & ſuorum vitia incognitus audit. ibid.
Mauricius Imp. infans ab empuſa ſæpè tranſpoſitus. 324.
Mauricÿ Imp. ſomnium. 430. de Phoca iudicium. ibid.
Maxentius in foueam quam fecerat incidit. 73. nobili matronæ pudicitiam eripere conatur. 220.
Maximinus Macedonium proditorem, gratÿs primùm ei actis, occidit. 26. è faucibus vermes eÿcit. 168. pœnas perſecutionum in Chriſtianos ſe dare fatetur. ibid.
Maximini temulentia. 474. ſtatura procera & vires præualidæ. 397. appellationes ob iſta. ibid. crudelitas. ibid. perſuaſio de ſe, quibus verſibus in theatro reprehenſa. 398. mors. ibidem.
Maximianus decreta in Chriſtianos reuocat & precibus illorum iuuari ſe petit. 169. horribili morte extinguitur. ibidem.
Maximilianus I. Imp. aulicum in furto

à ſe deprehenſum quomodo tractarit. 304. 305. ſupplicij loca venerari ſolitus. 366. quid neſcire principi turpiſſimum putârit. 446. corpus ſuum poſt mortem nudum aſpici vetat. 145.
Mecœnas iram Auguſti mitigat. 448. verba (Surge carnifex) ſchedulæ inſcribit, & in eius ſinum mittit. ibid.
Mecœnatis conſilium de religione vel verius ſuperſtione Romana Auguſto datum. 263.
Medicus ab incantatore diſcernendus. 232. non in vaſis iactura figulinam experiri debet. ibidem.
Medico ſtipendium menſtruum decem aureor. mill. datum. 13.
Medicina etiam eadem eundem morbũ non ſemper tollit. 232.
Medicinæ domeſticæ. ibid.
Medicaſtri & Medicaſtræ. 231.
Mediocre vitæ genus. 198. 200. 201. & ſeqq. ſimili elegantiſſ. commendatum. 205.
Militarium copiarum ductores quanto in periculo. 199.
Megarenſes miſeranda clade à leonibus affecti. 94. 95.
Megarenſium mores. 341.
Megaricæ Sphinges. ibid.
Meilech Solomonis ex regina Sabæ filius. 41.
Meleager ad ciuium, ſacerdotum, parentum, &c. preces ferreus, coniugis voce & periculo mouetur vt hoſti reſiſtat. 129.
Meleagrides aues. 315.
Mellis colligẽdi vſum quis inuenerit. 361.
Meluſinæ metamorphoſis. 320.
Membrorum à ventre diſſidentium fabula. 140.
Memnonides aues. 315.
Menandri Samaritani, Simonis Magi diſcipuli, horrenda dogmata & blaſphemiæ. 486.
Mendicantes validi non ferendi. 66. monachi. 67.
Mendici impoſtoris lepida hiſtoria. 68.
Mendico panis & colaphus debetur. ibid.
Mendici & fures plerunq; coniuncti. 67.
Mendicos cur ferri vetuerit lex Moſaica. 66. 67.
de Mendicis veterum Sapientum & Imperatorum ſtatuta. 67.
Mendicitati mors præoptanda. ibidem.
Mendicitatem vt probrum deteſtatur ſcriptura ſacra. 68.
Menedemus & Aſclepiades interdiu philoſophantes de nocte piſtori ſeruiunt. 62.
Menippi cum Lamia conſueſcentis ſiue hiſtoria ſiue mythiſtoria. 323. 324.
Mens deſiderijs mundanis & peccatis plena, cui rei ſimilis. 4.
Mercatorum 4, theſaurum Venetias afferentium, fabula. 303.
Mercurij ſimulacrum geminum, eiusq; ſignificatio. 7. 339.
Mercurio non vino ſed lacte ſupplicandum cur viſum veteribus. 471. 472.
Meretrices quo figmento veterum depictæ. 80. mimorum vice quando & quomodo functæ. 146.
Meretricum rapacitas & imperium in amatores. 341.

Metallicæ venæ virgula corylorum biſida deteguntur. 351.
Metellus diadematus vnde dictus. 281.
μετεμψύχωσιν quæ ſectæ præter Ethnicos ſtatuerint. 481.
Metoſcopia. 253. 256.
Metus vbi procul abeſt, ibi periculum proximum. 410.
Mica aurea, vrſa Valentiniani Imp. 160.
Mileſiorum conſpiratio. 171.
Miles cochleas legens inter præcipitia aditum ad caſtellum quoddam munitiſſ. expugnandum reperit. 390.
Milites olim quàm frugales. 380. 381. pecuniam in zonis ſuis ad bellū portare à Peſcennio Nigro cur prohibiti. 381. publicâ ſuſtentati annona, donatiui partem dimidiam ſeruandam deponere cogebantur. 382. quo elogio ſimul & priuilegio à Carolo M. ornati. ibid. ebrietatem, ſcurrilitatem, & alia vitia ab eodem ſub pœna ſibi & ſucceſſoribus reſeruata fugere iubentur. 383. Germani poſt victoriam in Hungaria partam etiam ſeipſos vincere à Friderico Cæſare iubentur. 383.
Milonis Crotoniatæ vires p̄ualidæ. 399.
Miluiorum & coruorum pugna. 316. ſtrages & vulnera admiratione digna. ibidem.
Minerua tibias cur abiecerit. 75. Palladem vulnerat & occidit. 274.
Mineruæ templum Hecatompedon Athenis. 88. ſimulacrum à plebe Conſtantinopolitana cur deſtructum. 278.
Minio vires Antiochi ex rebus in Aſia geſtis æſtimans, ſtultè ei bellum aduerſus Romanos ſuadet. 198.
Minyiarum vxores. 223.
Miſeria vitæ humanæ. 49.
Mithridates quidam ſcapharum ſupplicio affectus. 429.
Mithridates Armeniæ rex. 24. promiſſo fraudulento accepto, ſe nec ferro nec veneno impetitum iri, culcitra iniecta cum ſuis necatur. ibid.
Mithridates multa millia Rom. ciuium per Aſiam ex improuiſo necanda curat. 411.
Mithridates cur Aſiam cum amicis quibuſdam, nemine præterea ſciente, peruagatus. 445.
Mithridaticum pharmacum. 440.
Moderatio. 506.
Modeſtia. 47. 48.
Moiſes queſtus ſe iuuenem mori, quid reſponſi accepiſſe feratur. 54. quare cornutus pingatur. 464. 465.
Moiſis ſcripta omnium quæ extant vetuſtiſſ. 488.
Molæ ſalſæ in ſacrificijs vſus. 261.
Monachi cur mortem præ alijs perhorreſcant. 485. Aegyptij cur nullum abſq; labore ſuſceperint. 64.
Monachis & monialibus caſtitas à Iuſtiniano Imp. præcepta. 4.
Monarchia ſemper placuit orientalibus populis & ipſis etiam Iſraëlitis. 439. quatenus Democratiâ melior. 440.
Moneta adulterina proditoribus numerata. 28. 29.
Monitiones liberæ potentibus parum gratæ. 444. 449.

Monima Mileſia à Mithridate R. attentata non abſq; nuptiali pactione obſequitur. 281. *diademate ſe ſuſpenſura, ruptum illud execratur.* ibid.
Mons per tria paſſuum millia partim effoſſus partim exciſus à Claudio Imp. 391. *flammiuomus in India occidentali.* 296.
Monſtrum recens natum conclaue ſtridoribus implet & latebras quærens puluinis ſuffocatur. 240.
Monſtrorum circa Sirtes, partim muliebri, partim anguino corpore, fabula. 78. 79.
Montanarij poëtæ Patauini verſus aliquot. 308.
Monumenta quorundam nec animæ immortalitatem nec reſurrectionem vllam credentium. 482. 483. 484. *contrarium ſentientium.* 487. 488.
Morbi ſola hiſtoriarum medicina depulſi. 226.
Mormolyciæ, Empuſarum & lamiarum vetus nomen. 324.
Mors homini pio nunquã immatura accidit. 508. *impiorũ etiam ſenio confectorũ, tamen ſemper immatura.* ibid.
Mortis ſimulacrum in conuiuijs exhibitum. 45. *acceleratio beneficij loco habita.* 430. *terrorib. quæ commentatione mederi conati Ethnici.* 482. *Roman. pontificum prænuncium ſignum.* 352. *illuſtris cuiuſdam familiæ hominum.* ibid. *principum quorundam Germaniæ, nonnulla.* 353. *monachorum & monialium.* ibidem. *nobilium quarundam familiarum.* ibid. *coniugum Dominorum illuſtrium quorundam in Bohemia.* ibid.
Mortem cur clerici & monachi præ alijs hominibus formident. 485.
Mortuo homine, qui riſerint; nato fleuerint. 49. 50.
Mortui & in vitam reuerſi q̃dam. 482.
Mortuorum in bello pro patria celebritas Athenis. 11. *corpora olim lauari ſolita.* 145. *nono die diffluunt.* 42. *cor quadrageſimo die.* ibid.
Mortuorum ſepulchra violari ll. prohibitum. 489. *trina recordatio apud Græcos.* 42.
Mortuos ſpoliare turpe. 10. *maledictis inſectari cur nefarium.* ibid. *veſtib. ſplendidiſſ. amictos & lectis impoſitos facie retecta efferre quibus vſitatum.* 478. 479.
Moſchea Turcorum delubra. 364.
Mulæ monumentum. 89.
Mulæ cur ad mortem vſq; data alimenta Athenis. 88.
Muleaſſes Tunetorum rex à filio captus & occæcatus. 83.
Mulier quid ſecundùm Simonidem 228. *alium philoſophum.* ibid. *Chryſoſtomum.* ibid. *Smyrnæa ſepulchro mariti pertinaciter hærens interficitur.* 227. *aſſiduè picturas pulchras inſpiciens formoſos liberos parit.* 238. *Baptiſtæ imaginem intuita, fœtum hirſutum.* 239. *vrſos in pariete depictos; monſtrum vrſo ſimile.* ibid. *puellum marmoreum; infantem mortuum.* 240. *cum viro perſonato concumbens; cacodæmonem.* ibid.

Mulier

Mulier exuta veſte verecundiam ſimul exuit. 147.
Mulieris laus & vituperium ſecundum Solomonem & Siraciden. 228.
Mulieres fortes. 219. 220. caſtæ. ibid. 222. fideles in maritos. ibid. 223. 226. maritos humeris ex obſidione aſportantes. 226. Babylonicæ. 147. Italicæ. 39. Americanæ. 148. Gallicæ. ibid. Indicæ. 222. Inſubricæ. 221. Germanæ. 225. Mahometanæ. 227.
Mulieres duæ Phalaridi inſidiatæ ob ingenuam animi magnitudinem abſq; pœna dimiſſæ. 219. 220.
Mulieres nudas cum viris nudis luctari quis iuſſerit. 146.
Multitudo cur ferè melius de rebus, quā ſinguli, iudicet. 440.
Mumia quid. 56.
Murathes I. Turc. Imp. à Triballo quodam Domini mortem vlciſcente iugulatus. 219.
Murates III Turcor. Imp. morbo comitiali laborat. 424.
Muratis III Turc. Imp. fratricidia. 435.
Mus elephanti formidabilis. 113.
Muſica apud Alexandrinos floruit. 72. 73.
Muſicæ an vſus aliquis in Repub. & Oeconomia bene adminiſtranda. 75. vis in commouendis affectibus. 73. qui modi quibus affectibus apti. 74.
Muſicus Danicus modulatione ſua audientes mente abalienat. 74.
Mutij Scæuolæ fortitudo & dolorum patientia. 217.
Mutus & ſurdus à natiuitate, cum ſorore æquè ab vtero muta ac ſurda ſcitè legit, ſcribit, rationes computat & alia audientium ac loquentium munia præſtat. 158. 159.
Mutus quidam ex matre peierante, & hanc pœnam ſibi, cum grauida eſſet, imprecante, natus. 423. 424.
Muti geſticularij. 376. 423. 424. principibus accepti. ibid. Sultanis Oſmanidis in delicijs ſunt. 424.
Mycaleſſus à Thracibus occupata. 248.
Myſtica dogmata olim in arcanis habita. 339.

N.

Narciſſi Epiſcopi Hieroſolymitani accuſatores peierantes, ijs ipſis pœnis, quas ſibi imprecati fuerant, puniti. 422.
Nares paſtori abſciſſurum ſe minatus quidam, à lupo naribus ipſe mutilatur & perit. 494.
Narſetis theſaurus, domi ab eo ante obitum defoſſus. 295.
Naſturcij vis. 58.
Naſus Dei pro ira. 251.
Naſum magnum prudentiam & patientiam indicare. 256. Deus ſibi tribuit. ibidem.
Natali Chriſti nocte pomos floruiſſe & fructum produxiſſe, conſtans fama. 477.
Natum hominem qui planxerint; mortuum cum gaudio extulerint. 49. 50.
Natura paucis contenta. 72. vnius membri aut facultatis defectum ſubſidio alterius explet. 156. 157. 158. 159.

Naturæ potentia occulta. 351. abſtruſa & incognita, innumera. 353. 354.
Naturam mutare Deo æquè facile atq; condere. 354.
Natrix aquam relinquens & terram incolens deterior euadit. 456.
Nauarræ Regibus cur tributum vt inungantur, coronentur, conſecrentur. 380.
Nauis immenſæ magnitudinis Suecorũ. 116. Dienſium. 117. Venetorum. ibid.
Nauium conficiendarum artem barbaris tradere, capitale ll. 442.
Naualis machina mirabilis, ad extrahendum è profundo Galeonũ Venet. 118.
Nauigatio cum vita hominis elegantiſſimè comparata. 53.
Naumachia Gallorum & Anglorum miſerabilis. 116. Danorum & Suecorum. ibidem. Luſitanorum & Dienſium. 117.
Nazianzeni verſus de pijs precibus. 4. de Iuliano ex facie & geſtibus iudicium. 253.
Neapolitani regni fertilitas & amœnitas. 418. incolæ quo prouerbio Italico notentur. 419. reditus cur regi Hiſpano parum lucri adferant. ibidem. Ferdinandi R. fiſcum nunquã nummo ſeſtertio auxerunt. ibid. præſidia tutò auocari non poſſunt. ibid.
Nearchus præfectus claſſis Alexandri nautarum ſuperſtitionem de Noſala inſula vanam experitur. 346.
Nebucadnezar R. an κατὰ ῥητὸν in feram mutatus. 34.
Negri, Luſitanorum mancipia. 56. quàm miſeri, ac nihil ferè præter formam cum homine commune habentes. ibidem.
Neithartus Fuchſius Eques inuſitatæ proceritatis & roboris. 403.
Neocles Ageſilai pater filium vtranq; manum amiſiſſe per ſomnum videt. 218.
Nephilim qui dicti Hebræis. 405.
Nero icunculam colit. 57. polyphago cuidam crudas carnes mandere conſueto homines mandendos obijcere cupit. 160. vrbis Romæ à ſe incenſæ culpam & odiũ in Chriſtianos transfert, eosq; exquiſitis ſupplicijs afficit. 172. 173. habitu aurigæ permixtus plebi ſupplicia ſpectat. ibid. virtutem ipſam excindere concupiuit. 211. ſeruili habitu oberrans res venales rapit & in obuios graſſatur. 311. theſauros Didonis ingentes ſe inuenturũ perſuaſus à Ceſellio Baſſo fallitur. 294. 295. magiam, cui initiatus fuerat, vniuerſam falſam comperit. 350 incredibilium cupitor. 392. foſſam nauigabilem ab Auerno lacu vsque ad oſtia Tiberina molitur. ibidem. Iſthmum perfodere aggreditur. ibid.
Neronis in Chriſtianos edictum. 164.
Nerui maximam virium ſubſtantiam faciunt. 398.
Nicanor Seleucus Iſthmum qui mare Euxinum & Caſpium dirimit perfodere fruſtra aggreſſus. 393. 394.
Nicaſius de VVerda, ab anno tertio ætatis oculis captus, ſummos artium & facul-

& facultatum ſuperiorum gradus conſequitur,& publicè docet. 159.
Nicomedes Bithyn. rex patri inſidiatori regnum & vitam eripit. 38.
Niconis Thaſij ſtatua contumeliam vlciſcitur. 10.
Nili commoda. 346. 347. aquarum vlna pro Serapide ad verum aquarum Dominum in Eccleſia deferri cœpta. 167.
Nilum cum ſinu Arabico coniungere foßis immenſis inter vtrunq; ductis, Reges Aegypti conati,ſed fruſtra. 394.
Nobilis quidam ſubditos ſuos canes appellare ſolitus,diuino iudicio pro voce humana latratum caninum emittit. 424. 425.
Nocentem dimittere ſanctius quàm innocentem condemnare. 502.
Nolæ damnatorum ad ſupplicia geſtamen. 47.
Nomen ſcelere quæſitum. 32.
Noſala inſula à nemine impunè adiri poſſe falsò putata. 346.
Nudatorum vtriusq; ſexus corporum ſpectacula. 146. 147.
Nuditas corporũ an per ſe obſcœna. 147. 148. Americanarum mulierum minus laſciua ſuperfluo aliarum gentium ornatu. ibid.
Nudus ab initio conditus homo. 147. pingitur Hercules. ibid. nuda item Virtus. ibidem.
Nudum aſpici à femina, Romuli lege capitale. 144.
Numa Pompil. Fidei ſacrum inſtituit. 150.
Nuptiarum prætextu laniena crudeliß. perpetrata. 410. 411.

O.

Obſides Leodienſium ſub Carolo Burgundo de vita periclitantur. 504. trecenti ab Appio Claudio in forum adducti & ſpectante ac approbante populo virgis cæſi & ſecuri percußi. 507. Tarentini de ſaxo Tarpeio deiecti. ibidem.
Occaſio rerum gerendarum non negligenda. 385. leuißima interdũ ad res maximas ſeſe ducem præbet. 386. deſperatas etiam perficit. 389. 390.
Occidentis & Septentrionis littora nauigabilia inter ſe facere quis & quomodo cogitârit. 394.
Ocium. 59. legibus apud veteres prohibitum & punitum. 60. malarum cogitationum incentiuum. 64.
Ocij tàm ratio reddẽda quàm negocij. 63
Ocioſus plus negocij habet,occupato. 64.
Ocioſi & decoctores ſupplicio affecti. 62. 65.
in Ocioſos inquiſitio, in benè conſtitutis rebuspub. 65.
Octauia. 14. animo deficit ad verſus Virgilij de Marcello. ibid. dena ſeſtertia pro ſingulis verſibus numerarĩ poëtæ iubet. ibid.
Oculi in hieroglyphicis ſignificatio. 259.
Oculi mentis indices. 254. qualia morborum indicia medicis præbeant. ibidem. Romanorum, in acie Samnitibus ardere viſi. 255. Attilæ ſcintillantes, Aquileienſes milites ter-

tes terrent. ibidem. primi in prælijs vincuntur. ibid. Agamemnonis canini. ibidem.
Oculi peſte abſumpti. 168.
Oculorum phyſiognomia. 255. 256.
Odium corporis & animæ perditionem quærens. 417. 418.
Odij tenaces naturæ quales. 455.
Odia Chriſtianorum mutua, perſecutionum veterum cauſſas attulerunt. 170. quanta ſcandala pariant. 174. acerbiſſ. & immortalia inter eos qui amicitijs antea coniuncti fuerunt. 455. 456. qui religione. 455. qui conſanguinitate. 475. inter fratres. 458.
Officium ſponte præſtitum laude dignũ. 138. 139.
Ogi regis Baſan ſtatura. 405.
Oleagina Græcorum corona admirationem Artabani filio mouet. 385.
Oleum feruens, innocentiæ proba apud veteres. 235.
Olympias à dracone Iouis genio compreſſa. 319. Alexandro Iouis filium ſe ſcribenti quid reſponderit. ibid.
Olynthi proditorum conqueſtio ad Philippum R. eiusq; reſponſio. 29.
Olyſipponenſis tumultus aduerſus Hebræos. 179. & ſeqq.
Onocephali ſignificatio in hieroglyphicis. 193.
Ονυχομαντεία. 3.
Opera ſolito maiora & inaudita cur reges & principes libenter ſuſcipiant. 391. Romani longè minori difficultate & ſumptibus abſoluere potuêre, quàm noſtri homines. 392.
Opij vſus inſaniam leuem inducit. 468.
Opinionum ſuarum admiratores. 196.
Oppiani de piſcibus poëma. 15. aureum cur appellatum. ibid.
Oraculum Crœſi legatis datum. 248. Iuliano apoſtatæ. 270. Auguſto, nato Chriſto. ibid. Lacedæmonijs aduerſus Arcades pugnaturis. 321. Cymonis legatis. 331. Gnidijs Iſthmum perfodere volentibus. 393.
Oracula ſtatuis fatalibus à diabolo permutata. 279.
Orationis effectus. 5.
Orca quid. 476. plus, vno die quis biberit. ibidem.
Oreſtis corpus effoſſum, 7 cubitorũ. 406.
Orionis cadauer. 406.
Orthium carmen. 74.
Oſſa tibiarum coxendicem hominis mediocrter proceri attingentia. 403. priſcorum heroum in vrbe Vangionum paſſim oſtenduntur. ibid. piſciúmne an hominum, incertum. 404. ſtupendæ magnitudinis Puteolis. ibid. in Sicilia. ibid.
Oſſa corporum ſepultorum loco moueri niſi iuſſu pontificum vel principum, ll. Imperatorum prohibitum. 489.
Oſtentum ſub Conſulatu Vatinij & Imperio C. Marij. 398.
Oſtrea cancrorum eſca. 77.
Ouium in Anglia ſecuritas à lupis. 123.

P.

Pacorus à Ventidio interfectus. 437.
Palladis infauſtæ beſtiæ tres, earumq; ſignifi-

ſignificatio. 178.
Palladium quid fuerit, ſecundùm varios autores, quæq; ethnicorum in eo aſſeruando & colendo ſuperſtitio. 273. 274.
Palma, cuius ad radices ranæ & ſerpentes, quid deſignet. 121.
Palmariæ inſulæ habitatorum mos in amicitijs ineundis. 24. 25.
Pancratis Aegyptij Magi præſtigiarum fabula. 245.
Panem & colaphum mendico deberi. 68.
Panionij turpiſſimus quæſtus, & pœna. 497. 498.
Panormitanorum ſeditio. 178. tumultus aduerſus Hebræos. 182.
Panthera armentis grata & noxia. 76. 77.
Pantheræ & lupi coitus q̄d gignat. 340.
Pantheum Romæ. 130.
Papa quib. verbis, à Panormitanis compellatus. 409.
Paparum in Italia & vrbe Roma dominatus quando cœperit. 285.
Pardi & leænæ coitus qualem fœtum producat. 340.
Parentes à liberis necati. 435. 461. capti. 425. 461.
Parentum quorundam imprecationes ratæ & efficaces in libb. 425.
Pariſienſis laniena. 177. 214. 332. 410.
Parochi de Cacodæmone Schiltacenſi narratio. 359.
παῤῥησία ab aulis exulat. 444. 445. quam gratiam plærunque reportet. 449.
Parricidij exempla q̄dam. 38. 435. 461.
Parricidia inter Turcicos Imp. frequentia. 435. 436.
Parthi liberis victum non dant niſi ex labore ſudantibus. 60. non cornibus aut tubis ſed tympanis in prælio vſi. 372. ſub nuptiarum prætextu inermes cæſi ab Antonino Caracalla, periurium illud ſtrenuè vlciſcuntur. 411.
Partus infernè hominem ſupernè dæmonem referentis hiſtoria. 426.
Partus inſueti & monſtroſi. 239.
Paſchatis vigilijs ad medium noctis vsq; detinendi populum mos quid admonuerit. 188. collatio cum fine Mundi. ibidem.
Paſquilli & Marforij internuncij. 306.
Pater filio Magiſtratum gerenti honorem habet. 137. quidam à filio captus & cæcatus. 83. à filio publicè decollatus. 462.
Patibulum Leucopetræum. 65.
Patria nunquam egreſſi. 197. 198. 201.
Patriæ commodum liberorū amori prælatum. 137. cognationi. 138.
Patrimoniorum diuiſio. 457.
L. Paulus Aemilius, ex victoria Macedonica nihil locupletatus, patriæ ſalute & gloria parta contentus eſt. 376.
Pauli Aemilij ad Perſeum muliebriter lamentantem oratio. 377.
Pauperes ſuos alere quælibet regio debet. 67.
Pauperum arma. 8.
Paupertas extrema Cinclo denotata. 70.
Paupertatis commoda. 381. 382.
Pauſanias hoſtis cadauer in crucem agere recuſat. 10. cœna Perſica iuxtà

& Laconica inſtructa, ac apparatu vtriusq; ducibus Græcorum monſtrato, Mardonij ſtultitiam ac luxum Perſicum irridet. 384. 385.
Peccata miſericordiæ ac iuſtitiæ trutina penſat DEVS. 252.
Pecuniæ iactura omnium acerrima videtur hominibus. 139.
Pecuniam ob pœnæ capitalis remiſsionem numeratam repoſcere quidam auſus quid reſponſi tulerit. 503.
Pediculi alati. 55.
Perdiccas Alexandri dono de prouentibus Macedoniæ renuncians ſpes cum Rege communes habere mauult. 140.
Perfidia quantiſper grata. 26.
Pericles incantationes muliebres collo ſuſpenſas geſtat. 350.
Perilli inuentum & pœna. 36. 37.
Periurij exemplum memorabile. 504. diuinitus punitum. ibidem.
Periurij pœnæ diuinæ. 421. 422. 423. 424. 425.
Perſæ cur naſturcio frequenter in cibo vſi. 58.
Perſarum corpora vnde ſicca. 58. commercio ll. Cæſareis interdictũ Chriſtianis. 443. regum deliciæ & opes. 82.
Perſecutio ſi non à gentibus, tamen à diabolo Chriſtianis ſemper impendet. 328.
Perſecutiones Chriſtianorum veteres. 164. 168. 171. 172. 173. grauiores futuræ ante finem mundi. 173.
Perſei R. Mac. inſolentia & crudelitas quomodo punita. 249. diuitiæ Roman. paupertatem leuant. 376.
Perſonarum reſpectus poſt mortem nullus. 52.
Perſuaſio vana elegantiß. ſimilitudine depicta. 194. 195. 196.
Peſtis inter quatuor iudicia Domini in impios recenſetur. 95. horrenda ſub Maximino, oculos abſumens. 168. ſub Dauide in Iſraël. 252. Conſtantinopoli frequens eiusq; cauſſa ſuperſtitioſa. 279.
Peſtis prognoſticon fons quidam præbere ſolitus. 353.
Peſtilentiæ taurus non ita pridem ritu ethnico vbi immolatus. 168.
Petrum Apoſtolum ob Simonem Magum à Nerone ſupplicio affectum quis ſcribat. 349.
Petrus Apponenſis Medicus quanti conductus. 15.
Petrus Sabaudiæ Comes dextra corporis parte auratus, ſiniſtra armatus coram Ottone IIII Imperat. comparet. 25. Cancellario gladium euaginatum pro literis feudalibus monſtrat. ibidem.
Petitio callidè eluſa. 98.
Phalaris Eubuli & Ariſtophantæ vxores cur dimiſerit. 220.
Phantaſiæ deprauatio, organis vitioſo humore imbutis. 344.
Pharaſmanes Iberiæ regis filius. 24. eius in Mithridatem auunculũ fraudes. ibidem.
Phariſæi quando primùm orti. 481. μετεμψυχώσει Pythagoricæ ſubſcribunt. ibid.

Pharna

Pharnaces filijs præteritis fratri Mithridati regnum relinquit. 137.
Pharnuchi Perſæ in equum crudelitas. 85. 86.
Phago Mimus. 476.
Phengites lapis quæ à tergo fiunt videnda exhibet. 305.
Philippi Melanchthonis verſus de caſtis precibus. 4.
Philippus Auſtriæ Dux, dolo perſuaſus Carolum IIII *fugit.* 28.
Philippus Bonus Burgundiæ Dux comæ ponendæ Germanis & Gallis autor. 155. 308. *cur aulicis ſuis & nobilibus capita radi iuſſerit.* 155.
Pancras Indorum occidental. rex canibus cum ſuis aliquot principibus obiectus. 163.
Philipp. Maced. rex argenteis haſtis pugnare iubetur. 29. *proditionem, non proditores amat. ibidem. prodigus.* 311. *petulantium, impurorum, & audacium amicitia delectatus. ibid.*
Philippi Regis pocula. 467.
Philippus Pœnus Quintij Flaminij ſcortum. 212.
Philippus Pulcher R. Gall. Templarios equites ſupplicio afficit. 411. *reipub. adminiſtrationem totam alieno arbitrio committit.* 452.
Philippi Sydnæi laus & obitus. 120. 121. 122.
Philænorum ſiue Philotoconiſtarum votum. 476.
Philoſophorum gentilium ſcientia à Lactantio exagitata. 489.
Phocam cur Chriſtianis Imperatorem datum vox religioſo cuidam audita dixerit. 252.
Phrahartes XXX *fratrum ſceleratiſſ. patri ſuccedit.* 437. *patris, fratrum, & filij ſui interfector. ibid.*
Phrynes iocus conuiualis. 40.
Pthaimi capitibus nubila contigiſſe dicuntur. 404.
Phyſiognomia. 253.
Picarum cum graculis conflictus. 317.
Picticus murus ſiue vallum admirandum in Anglia. 125.
Pietate deſtituti fruſtra in vitijs vitandis & virtute comparanda laborant. 84. 85.
Pigritia & deſidia quàm graues morbi ſint, exemplo probatum. 68.
Pitheci pactum cum coniuge ridiculum. 231.
Plancus quo dicto Pollionem, poſt obitum orationes in ſe editurum, repercuſſerit. 11.
Plancus Plotius vnguentorum odore proditus occiditur. 83.
Planetarum omnium in Ariete congreſſus quid prænunciet ſecundùm Aſtrologos. 188.
Plato cur ab Euſebio & alijs Eccleſiaſticis ſcriptoribus iure reprehenſus. 146.
Platonis ſigillum. 9. *lex de non conuiciando. ibid. de non mendicando.* 67. *de pœnis liberorum in parentes impiorum.* 463.
Plinij de Chriſtianis mentio ad Traianum Imp. 171.
Plumbini Dux concubinam ex ſe prægnantem

gnantem credens fallitur & riſui habetur. 239.
Plutarchum ſacrorum librorum & præceptorum cognitionem nō vulgarem habuiſſe, vnde appareat. 482.
Poculorum certamina. 470. 473. 474. eorum funeſtus exitus. ibid.
Ποδώκυς Cadmi canis. 338.
Pœna facinoroſis remiſſa olim Iudici luenda. 496. Deum offendit & bonis nocet. 501. 502. quando mitiganda. ibid. & ſeqq.
Pœnæ maturatio beneficij loco habita. 430.
Pœnas ſigna ſua præcedere ſolent. 249. immoderatas exigere qui ſoleant. 429. 430. (172.
Poëtæ priſci ethnicorum Theologi. 365. quo emblemate principes officij ſui admonere voluerint. ibid.
Polycarpus martyr cur damnatus. 171.
Polycratis immoderata felicitas. 49.
Polymneſtor Mileſius puer ludicro leporem conſecutus. 362.
Polynicis & Eteoclis odium. 458.
Polyphagus quidam Aegyptius carnes crudas & quicquid daretur mandere aſſuetus. 160.
Pompeius venenatorum reptilium multitudine Hircania prohibitus. 34.
Pompeio M. frontis honor & os probum attributa. 254.
Pomponia Græcina Chriſtianiſmi accuſata. 164.
Pomponij Attici cum matre & ſorore concordia. 462. 463.
Pomponij Læti epigramma de oſſibus prægrandibus, Puteolis. 404.
Πομφόλυξ ὁ ἄνθρωπος. 51.
Pomum veneno tinctum ab infectoris filio comeſtum. 36.
Pontis à Caligula extructi fornices aliquot reliqui prope Puteolos. 391.
Pontifex precandi nō imprecandi cauſſâ conſtitutus. 428.
Pontifices Romani quo ritu & verbis in inauguratione ſortis humanæ admoneantur. 146.
Pontificum Rom. mors quo ſigno prænuncietur. 352.
Popæ & agones quid muneris in ſacrificijs obierint. 262.
P. Popilius legatione ad Antiochum R. quomodo perfunctus. 137.
Populi furor & immanitas. 166. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. non durabilis. 183. voces non audiendæ in iudicijs. 166. 177. natura. 178.
Porſena R. Mutij Scæuolæ virtute territus Romæ obſidionem ſoluit. 217. 218.
Portæ ſemiapertæ vel clauſæ in monumentis quid ſibi velint. 488.
Potentia terrena. 47.
Potocoua Polonus ſtupendo robore præditus. 402. capite plexus. ibid.
Præcipitantia in rebus agendis. 245.
Præcocia omnia parùm durabilia. 241. tria in Ludouico II Vngariæ & Bohemiæ R. obſeruata. ibid.
Præda militaris cur in templis ſuſpenſa. 379. militibus in quem vſum conferenda. ibidem.
Prædæ non cupidi victores quidam. 376.
Præfectus vrbis cuiuſdam à ſicarijs comprehen-

prehenſus quid facere coactus. 413. 414.

Prælium Ptolemæi & Antiochi ad Raphiam à Daniele prædictum. 113.

Præliorum committendorum prænuncium ſignum mirabile. 355. 356.

Præputium pueris circumcidentes, ll. Cæſareis bonorum confiſcatione & capitis ſupplicio puniendi. 499.

Præſtigiatores celebres, Alexandri Magni tempore & patrum noſtrorum memoria. 327.

Præſtigiatorum conuiuia qualia. 349.

Preces puræ & caſtæ Deo placent. 4. impiorum noxiæ magis quàm vtiles. 1. 2. & ſeqq. ocioſorum vanæ. 63.

Preces impœnitentium. 423.

Precum piarum effectus. 5. 164.

Priapi ſacellum in Exquilijs Romæ. 307.

Princeps non vni tantùm ex familiaribus omnia committere debet. 451.

Principis dos potentiſſima. 16. parochum cum præſidiarijs militib. deditit ijs ſuſpendentis hiſtoria. 246. 247.

Principi quid neſcire turpiſſimum. 446.

Principes fidelibus monitoribus plerunq; deſtituti. 310. 311. eius cauſſa. 444. opera ſolito maiora & inaudita cur libenter moliantur. 391. quàm liberales olim in artes & artifices. 13.

Principum educatio & informatio qualis eſſe debeat. 447. pernicies, adulatores. ibid. conditio feminæ claudæ & vitium veſte tegenti ſimilis. 448. mores ipſi parietes eloquuntur. 307. exempla mores etiam inueteratos & opiniones hominum facilè mutant. ibid. non mores tantùm ſed & colores ac formas veſtium & vtenſilium ſubditi imitantur. 305. 306. cuſtodia fidiſſima & precioſiſſ. theſaurus, ſubditorum amor & beneuolentia. 432. 433.

Principum errata. 242. delicta quos accuſatores & quem Iudicem habeant. ibid. 243. plus exemplo quàm peccato nocent. 309. interdum populi peccatorum pœnæ ſunt. 251.

Principum ruinæ præſagia. 249. obitus prænuncia ſigna. 353.

Principibus cur aquilam, Iouis iuſſu, ſceptrum flammiuomũ; Themidem gladium; κράτος diadema porrigere poëtæ finxerint. 365.

Principes malos quæ res faciant. 448. aurum facilius deficit, quàm malum conſilium. 243. multos ſimul eſſe cur malum. 439. 440. ſuos ad integrũ annum lugebant Romani. 11.

Priuata vita. 198. & ſeqq.

Priuata damna plerunq; maioris fieri publicis. 139.

Priuatæ amicitiæ Reip. mandatis poſthabendæ. 137.

Priuati affectus & ſimultates in conſilijs publicis. 141.

Priuatum commodũ abſq; publico conſiſtere non poſſe. 140.

Procacius quis dicatur. 109.

Procris à Cephalo marito ſagitta transfixa. 235.

Proculus inter iocos Imperator electus & occiſus. 199.

Proditorem cur amare ſe non poſſe ſcripſerit Aurelianus. 26.
Proditorum ſpes falſa. 25. 26. *præmia.* 26. 27. 28. 29. 30.
Promachus in poculorum certamine victor, tres tantùm dies ſuperuixit. 474. *compotorum eius* XLI *mortui. ibidem.*
Prometheus lutum ex quo hominem fingit, lachrymis macerat. 130.
Promiſſum fraudulenter eluſum. 24.
Proſperitas nimia. 48.
Protectio diuina magnorũ virorum 130.
Prouidentiæ diuinæ rectè aſſribũt Chriſtiani, quod ab ethnicis falsò fortunæ tribuitur. 385. 386.
Proxenia. 453.
Prudentia cum robore coniuncta. 7. 339.
Prudentiæ amiſsio prodromus pœnarum. 249. 250.
Pruſias Bithyniæ rex, filio inſidias ſtruens, ab eo interficitur. 38.
Pſalmi dictum (Beati qui faciunt iuſtitiam) Regem Galliæ mouet vt ſupplicium de ſonte ſumat. 501. *(Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos) cum impiorum quorundam longæuitate conciliatum.* 507. 508.
Pſammenitus in ſua ſuorumq́ calamitate tacitus amici ſortẽ plangit. 128.
Ptolemæus martyr cur damnatus. 172.
Ptolemæus Philadelphus flet porrectis ei libris ſacris, &c. 126. *ſororẽ Arſinoën ducens à Sotade reprehenditur.* 449.
Publica commoda priuatis anteferenda. 136. 140.
Publius Craßi filius qualis adoleſcens. 372. *occumbit. ibid.*
Pudicitia carnis crudæ fœtore ſeruata. 27. *morte vindicata.* 220. *ab aula quadam exulat. ibid. violata, ne probro quidem eſſe putata. ibidem. cornuum ſuſpenſione notata.* 122.
Puella cui mater panem poſtulanti famem decennem imprecata fuerat, decennio ab omni cibo abſtinet. 425. 426. *quædam ob ſputum in cadauer Fabiæ coniugis Heraclij deiectum, viua in rogo eiuſdem exuritur.* 479.
Puellarum cum adoleſcentibus exercitia Lacedæmone. 146. *reprehenſa. ibid.*
Puer quinq́; annorum iurare, blaſphemare, & imprecari ſolitus à Sathana rapitur. 423. *à cerua nutritus, pernicitate nutricem æquat.* 361. *à lupis educatus ex vſu velocitatem eorum imitatur & quadrupes.* 363. *cum lupis verſari mauult quàm cum hominibus. ibid. quidam in venatione à nobilibus captus. ibid.*
Pueri in ludo literario à Thracibus iugulati. 248.
Pugnantium fragor & clamores vltra 3 milliaria exauditi. 375.
Pulchritudinis duo genera. 254. *vanitas.* 41. 42. 406.
Pythagoras alienis plumis ſe ornans, prophetica pro ſuis venditat. 489.
Pyrrhus Epiri rex aleatori ſimilis. 6.

Q.

Quieti deæ extra Vrbem fanum conſtitutum. 64.

Quin-

Quintilianus matronam Aethiopem enixam defendit. 238.
Quintius Cincinnatus ab aratro in curiam deductus. 63.
L. Quintius Flaminius inter epulas, ad nutum ſcorti, nobilem Gallũ deditititium interficit. 212. *in gratiam formoſæ mulieris quendam in conuiuio ſecuri percutit. ibid.*

R.

Rara admirari, quotidiana deſpicere homines ſolent. 428.
Ratio reddenda non negocij tantùm, ſed & ocij. 63.
Rationem plurimarũ rerum, vt maximè naturalium, reddi non poſſe. 351.
Ratisponenſis curiæ inſcriptio. 142.
Reconciliati inimici cauendi. 417. 455. 456.
Rediuiui quidam ex mortuis apud ethnicos. 482.
Regillianus inter pocula Imp. electus & occiſus. 199.
Regis nomine quis dignus ſit. 47.
Reges autores ſuppliciorum non ſpectatores eſſe debent. 214.
Regum potentia friuola & vana. 47. *clementia non in ipſorum modò ſed & populi ingenijs ſita.* 439.
Reges duos, quemadmodum Soles geminos nequaquã vtiles Lydi cenſent. 439. *multos eſſe, cur malũ. ibid.* 440.
Regnũ nullum ſine domeſtica cæde aut parricidio. 435.
Regni & eremiticæ vitæ collatio. 204.
Regnandi libido pietatis & iuris neſcia. 435. 438. 458.
Religio quo conſilio ænigmatis quondã inuoluta & in arcano habita. 339. *in animis hominũ vel coniungendis vel diſiungendis maximam vim obtinet.* 455. *quomodo defendenda.* 179. *coacta nulla eſt. ibid. docendo non iubendo; monendo nõ minando propaganda.* 267. *coactione in contemptum adducitur. ibid.* 268.
Religionis mutatio ꝓhibita Romæ. 262. 263. 264. *apud Scythas.* 265.
Religionis libertas ſub Turcis. 265. 441. 442.
Religionem veram à falſis & ſtultis diſcernendi via vnica. 264.
Religiones diuerſæ an in eodem regno prouinciáue tolerari poßint. 265. *à Turcis feruntur. ibid.* 266. *ab Imperatoribus, Nerua, Alex. Seuero, Traiano & Adriano. ibidem. à Conſtantino Magno. ibid. ab ordinibus Imperij in Germania. ibid. in eodem coniugio. ibid. à celeberrimis quibuſdam Imperij vrbibus.* 267.
Reprehenſores temerarij. 197.
Res ſecundæ quid incommodi adferant. 48.
Rerum humanarũ fluxa conditio. 44.
Reſponſa diaboli qualia. 368.
Respub. & Oeconomia non cantu ſed prudentia benè reguntur. 75. *cum Muſica mutantur. ibid.*
Reſurrectio carnis à multis qui Chriſtiani perhiberi voluerunt, negata aut in dubium vocata. 485. *à Serueto. ibid. à Manichæis* μετεμψύχωσιν *ſubſti-*

ſubſtituentibus. ibidem. à Menandro Samaritano immortalitatem ſuis complicibus promittente. 486. niſi immota conſiſtat, non ſolùm ſpes Chriſtianorum omnis, ſed & diſcrimen inter noſtram & brutorũ conditionem collabitur. 485. iuſtitiæ Dei teſtimonium fert, ſimulq́; inſignes conſolationes ſuppeditat. 486.

Reſurrectionis carnis (quam vocant) ſpectaculum mirabile, in Aegypto quotannis menſe Martio viſendum. 356. 357. in fine mundi futuræ guſtum aliquem etiam ethnicos habuiſſe, vnde appareat. 481. 489. Indos occidentales. 490. 491.

Rhadamanti ius. 495.

Rhenus fluuiorum noſtrorum rex. 287.

Rheni per Acronium lacum tranſitus. ibid. curſus CXL milliaria germanica excedens. 288.

Rhinocerotis forma & cum Elephante inimicitia. 114.

Rhodani fl. deſcriptio. 288. 289.

Rhodi proditor dolis à Turcarum Imp. eluſus & pelle detracta necatus. 30.

Rhomylda. 27. forum Iulij Cagano prodit. ibid. palo ab eodem confixa. ibidem.

Rhymitacles Thracũ rex, proditor. 26. quibus verbis ab Auguſto in conuiuio notatus. ibid.

Richardus Angliæ rex Cor leoninum appellatus. 295. theſauri à nobili quodam reperti cauſsâ bellum gerens, ictu ſagittæ perit. 295.

Robur corporis inuſitatum & ſtupendum. 397. 398. 399. 400. 401. & ſeqq. aliquot. à morte tutum non reddit. 398.

Roboris nota. 94.

Rodericus vltimus rex Gothorum. 27. Iuliani Comitis filiam violenter opprimit. ibidem. Saracenis propterea proditus & cæſus. ibid. arcam quandam fatalem aperiens vaticinium de irruptione Saracenorũ in Hiſpaniam reperit. 279.

Rolandus Caroli M. dux defatigatione & ſiti extinctus. 368. 403. gladium ſuum, ne hoſtes eo potirentur frangere conatus. 368. Franciſcum I Galliæ Regem non multum ſtatura corporis ſuperauit. 403.

Rolandi ſtatuæ. 403. ſepulchrũ à Franciſco I Galliarũ rege apertum. ibid. gladius. 368.

Roma ῥύμη futura. 187. Lactantij tempore qualis. ibid.

Romæ paupertas Macedonicis opibus ſatiata. 376.

Romanus legatus cur bubulcum ſibi obuium lecticæ ſtuppis verberari iuſſerit, donec animam efflaret. 214.

Romana, fatalis ſtatua Conſtantinopoli. 276.

Romanã Rempub. quid deſtruxerit. 141.

Romanum nomen & potentia ſerò Græcis innotuêre. 198. imperium quibus præſidijs defenſum. 8. quando labefactari & externis hoſtib. prædæ eſſe cœperit. 381. florentiß. quum paupertate ciues gloriarentur. 382.

Romani in proſperis & arctis exercitati.

tati. 44. ἐπωδείας inſolitas & Diamonen ſemper ſuſpectas habuerunt. 263. veteres publica commoda priuatis anteferebant. 136. bona animi in precio habebant. ibid. populi religio noua, nouique ſacrificandi ritus tempore II. belli Punici. 262. à Magiſtratibus coërciti. 263.

Romanorum præcipuos in vrbis primordio manibus ſuis laboraſſe. 63. multa millia Mithridatis iuſſu paſſim in Aſia necata. 411.

Romanorum frugalitas. 63. leges ceteris omnibus præſtantiores. 211. in religione ſua & ſacris tuendis diligentia. 262. & ſeqq. principum filij decem S. C. ſingulis Hetruriæ populis propterea traditi. 264. 265.

Romanorum diuitiæ. 391. 392. mancipiorum multitudo. 392. crudelitas, libidines & helluationes. 211. 212. 213. pueri gula illecti pudicitiam & libertatem vendunt. 213. pleriq; ex plebe vino in comitium veniunt. ibidem.

Romuli lex in eos qui ſe coram feminis nudarent. 144.

Rona Arturi R. Britanniæ lancea. 368.

Rotæ volubilitas inſtabilitatis rerũ humanarum imago. 47.

Rutenus Tiberiũ interficere voluit. 131.

Ruteros quos dicant Germani. ibid.

S.

Sabina Poppæa Neroni adamata. 306. eius capilli. ibid.

Sabbæ Caſtellionei epitaphium. 52.

Sacerdos Noricus theſaurum effoſſurus ſoli egeſti ruina opprimitur. 297.

Sacerdotis cuiuſdã, Alcibiadis damnati & abſentis caput execrari iuſſæ, reſponſum laudabile. 428.

Sacerdotum conſilia in Rep. 139. 140.

Sacra dogmata ænigmatis à pleriſq; veterum occultata. 339.

Sacra nocturna ac peregrina Cic. damnat. 263.

Sacrificare & litare nõ idem. 260. 261.

Sacrificiorum ritus apud Romanos. 261. 262. accuratè ſeruatus & fideliter cuſtoditus. ibid.

Sadducæorum ἔτυμον. 485. deliria cũ Epicureis communia. ibid.

Sagarum vnguenta ſoporifera & ſomnia diabolica, addito exemplo quodam. 348.

Sal abſynthij chymic. 119.

Saladinus quid in funere ſuo fieri præceperit. 46.

Saladini filij nouem à Saphadino necati. 436.

Salij qui dicti. 275.

Salluſtius alicubi mentitus teſte Vopiſco. 216.

Salluſtij de Imperio retinendo ſentẽtia. 6.

Salomon. Vide Solomon.

Samaritani qui & vnde dicti. 95. à leonibus diuinitus immiſſis vexati. ibid.

Sanctæ Nymphæ Amorrheorũ ſimulacra. 275. ab Angelo in mare ſubmerſa. ibidem.

Sanctius Nauarrorum rex, Hiſpanias à trigintã regum barbarorum dominatu vindicat. 378. qua gemma ex omni

omni præda, quibusq; catenis contentus. 379. 380.
Sanguis humanus vindictæ cupiditate hauſtus. 415.
Sanguinis ex cadauere interfectorum aut partibus abſciſſis, præſente homicida, fluentis rationem qui reddere conati. 351.
Sanguinem mutuum hauriendi mos in fœderibus. 24. (505.
Sanguinarios non dimidiare dies ſuos.
Sapores à Niſibis obſidione quomodo repulſus. 34.
Sardanapalus ne puncto quidem temporis voluptatum ſenſu carere poteſt. 482. Anchialen & Tarſum vno die condidit. ibid. ſepulchri eius ſculptura & inſcriptio. ibid. 483. epitaphiū ab Ariſtotele reprehenſum & deriſum. 483.
Sarmatæ ſpiritus quoſdam viſibiles qua ſuperſtitione colant. 355.
Sarmentitij & Semiſſij appellati Chriſtiani. 165.
Sathanæ fœdus cum Magis inituri ritus. 25.
Saturninus inuitus imperatoria purpura à militibus indutus. 200. quid dixerit. ibidem.
Satyra eiusq; ſcriptores. 334. character. 335.
Satyrus captus & ad Syllā adductus, voce nulla, quæ intelligi poſſet, edita, dimittitur. 335. eremitæ cuidam obuiā factus, quid locutus feratur. ibid. Alexandro M. in ſomnis viſus, quid ſignificârit. 336. cum ruſtico in fabulis colloquens, ortum adagio dedit. ibid.
Satyri pro ſemideis & numinib. ſyluestrib. habiti apud veteres. 333. quatuor inter Praxitelis opera. ibid. Straboni dæmones. ibid. animalia perniciſſima humana effigie. ibid. Solino ſimiæ. ibid. in littus quoddam magno numero accurrūt nautis eò aduectis. ibid. quàm procaces in feminas. ibid. 334. à libidine nomen ſortiti. ibid. Dionyſio in Aethiopia oblati. 335. quid ſint ſecundùm Rabinorum deliria. 336.
Satyrorū ſcenæ in ludis publicis quales. 333. inſula. 334. Luſitanis nautis (q fidem de ea dubiam facit) incognita. 341. laſciuia & ſtrepitus nocturni in Athlante monte. 337. ſaltantium ſpectra cur interdum diabolus obijciat hominibus. ibidem.
Satyriaſmus, ſiue Satyriaſis. 334.
Satyrici dicti etiam Comici veteres. 334.
Saxonicæ conſtitutiones in ocioſos. 65.
Scandala ex diſſenſionibus Chriſtianorum. 174.
Scanderbegus ſerpente, matri eius per ſomnum viſo, denotatus. 320. gladij effigiē in brachio dextro habuit. ibid. gladium ſuum cautione accepta Cōſtantinopolim mittit. 368. brachij quo eum regeret ſpecimē in acie editurum ſe Mahometi reſpondet. 369. dux nunquam pugnam detrectans, nunquā fugiens, nunquā metuens, nunquam vulneratus niſi ſemel. 400. ſeptē purpuratos Baſſas caſtris exuit. ibid. quot millia ſua manu interfecerit.

cerit. ibidem. ſingulis ictibus ſingulos congreſſos confecit. ibid. ex labro inferiori ſanguinem emittere ſolitus. ibid. à Turcis qua ſuperſtitione ſepulchro erutus. ibid.
Schiltacum oppidum diaboli aſtu incenſum. 359.
Scipio Africanus matre ab angue compreſſa natus. 319. ſimul cum Aſdrubale hoſpitio à Syphace exceptus. 136. colloquium cum Pœno cur recuſarit. ibid. quid Antiochi legatis, recepto ab ijs filio captiuo, reſponderit. ibid. cur à virgine in conſpectũ adducta abſtinuiſſe dictus. 215.
Scipio cenſor precari non vult: Dij augete Rempub. ſed conſeruate. 6.
Scipio Naſica cur ædilitatis petitæ repulſam paſſus. 16. cur abſens Pontif. Max. factus. 138. iuſſis ſe ſequi qui Rempub. ſaluam vellent in Gracchũ conſobrinum impetum facit. ibid.
Scipionis Africani reſponſum legatis Antiochi à Romanis victi datum. 44. induſtria. 62. continentiæ veritas ſuſpecta. 215. à quo ſcriptorum negata. 216. reſponſum adducentibus captiuam datum, quale. 215. adoleſcentis famam haud ſinceram fuiſſe. 216.
Scipionis Aemyliani mors. 120.
Scipionis Naſicæ de rebus Roman. iudicium Carthagine exciſa. 62.
Scombri gratiam referunt nutritoribus. 87.
Scoti Anglorum equos crepitaculis terrent. 373.
Scotica nobilitas vulnerum curationis perita. 307.
Scutum quis dictus à Romanis. 369.
Scyles Scytharum rex cur regno pulſus & occiſus. 265.
Scythæ Græcis bacchandi conſuetudinẽ probro dant & à Deo inuentam negant. 265. regem Scylem ob eam interficiendum curant. ibidem. religionis mutationem non admittunt. ibidem.
Seditio eiusq; adiuncta. 177. 178.
Seife gladij nomen Arabibus. 369.
Seleucus rex Antiocho filio Stratonicen nouercam deſpondet. 16.
Seleucides aues. 316.
Selimus patrem Baiazetem veneno necari curat. 30. medico interfectori caput præcidi iubet. ibid. equi pernicitate ſeruatus. 88.
Semiramidis ſepulchrum à Dario eius inſcriptione ineſcato recluſum. 490. 491. in illud qui incidere digni. ibid.
T. Sempronij Gracchi in coniugem Corneliam amor. 229.
Senatori curiam ingreſſo quid deponendum. 141. 142.
Senatorum Venetorum mos. 141. Romanorum iuramentum. 143.
Senecam ſacris Chriſtianis initiatum, & D. Paulum familiarem ei fuiſſe, quorundam ſententia. 264.
Senex montis quis dictus. 131.
Senex Veronenſis villam ſuam nunquã egreſſus. 201.
Senſus hominum mobiles ac deceptu faciles. 346.

Sententiam aſperius ac crudelius dicentes nonnulli, haud diu ſuperuixiſſe deprehenſi. 504.505.
Sepeliendi cum auro & argento mos legibus prohibitus. 491.
Septentrio æquè atq; Africa monſtrorũ & nouæ formæ animaliũ ferax. 340.
Sepulcrum adamatæ feminæ cur reſeratum ab eremita. 42.43.
Sepulchra auri cupiditate aperta & violata. 490.
Serapis incrementi aquarum Nili autor putatus. 167. eius ſimulacro & templo deſtructo maior Nili inundatio, quàm antea nunquam, ſecuta. ibid. capiti cur modius ſuperpoſitus. 346. 347. etymon, quaſi σορὸμ Apis. 347. ſimulacrũ combuſtum & ſuperſtitionis de eo vanitas detecta. ibid.
Serpens hominis deceptor. 318. allegoricè voluptatem ſignificat ſecundùm Hebræos. 319. in ſomno viſus, felicitatis index. ibid. veteribus ſalacitatis ſymbolum. 320. immanis quidam tranſactionem placidam inter Anglos & Gallos diſturbans, cruenti prælij anſam præbet. 321.
Serpentes illecebris feminas attentantes. 318. imprægnantes. 319. puellarum amatores. 320.
Serpentes quo ritu & ſuperſtitione à Lituanis & Samogitis colantur. 321.
Serpentium terreſtrium & fluuiatiliũ pugna. 318. quid portenderit. ibid.
Sertorius Athlanticas inſulas adire cogitat, vt priuatus quietè viuat. 203. in conuiuio per ꝓditionem occiſus. ibid.
Seruij Tullij lex. 5.
Seruus liberos in parentes impios ad Magiſtratus deferens, liber eſſe lege Platonica iubetur. 464.
Serui dominis fideles. 219.
Seſoſtris Aegypti rex quid à rege captiuo admonitus. 47. ocio infenſus. 61. gentium ſubactarum virtutem aut ignauiam genitalib. in trophæo ſculptis indicat. ibid.
Seuerus Cæſ. Oppiano pro ſingulis verſibus ſingulos aureos numerari iubet. 15. duces Nigri, proditores à ſe ſubornatos ipſe cum liberis necat. 26. in Britannia foſſam & vallum à mari ad mare ducit. 124.
Seueri milites Tauri montis munitione quam citra ſpem victoriæ oppugnauerant, ſubiti torrentis beneficio potiuntur. 389.390.
Sfortiæ & Braccij coniunctio & odium. 456.
Sicariorũ quorundam in Italia horrendum & diabolicum facinus. 413.414.
Sicera quale potus genus. 467.
Siculus adoleſcens armamentariũ Callipolitanum &c. incendit. 218. captus fatetur ſtudio nocendi Turcis feciſſe. 219. medius diſſectus. ibid.
Siculi captiui tonſis crinibus in triumpho vſi. 153. fratres parentes ex incendio aſportantes. 426.
Siculi canes. 102.
Sigilla terræ condita à veteribus, qualia. 57.
Sigillum Platonis. 9. Auguſti. 339.
Sigiſmund. Imp. diuinitus ſeruatus ne

de turri

de turri Cremonenſi præcipitaretur. 131.
Signa futurorum euentuum prænuncia. 352. 353. mortis Rom. pontificū. 352. mortis, morborum, aut calamitatum in familijs quibuſdam illuſtribus & nobilibus. ibid. 353. mortis principū quorundam Germaniæ. 353. pacis ac fertilitatis anni; aut belli, peſtis, famis. ibid. præliorum committendorum. 355. 356.
Signifer Romanus Borbonij conſpectu territus dum in vrbē fugere cogitat ad hoſtes egreditur. 386. Sampaulinus itidem fugere cogitans feneſtra tormentaria egreditur & trucidatur. ibidem.
Sileni ſeniores Satyri. 332. dæmones ſecundùm Strabonem. 333.
S. Siluij Paterni cum coniuge concordia. 230.
Simi impatientes & cholerici. 256.
Similis milit. præfectus 7 annos quos vixerit ſepulchro inſcribi iubet. 205.
Simon Magus ſtatua donatus cum inſcriptione, SIMONI deo ſancto. 348. per aërem à dæmonibus ſubuectus ad D. Petri preces decidit. 349.
Simon Vignoſius Genuenſ. claſſis præfectus. 21. Chio potitus militibus ingreſſum in ciuium prædia interdicit. ibid. in filium edicti transgreſſorem ſeueriſſimè animaduertit. ibid.
Simulacra fatalia vel ſuperſtitioſa potiùs apud ethnicos. 273. 274. Conſtantinopoli. 275. & ſeqq. in oraculorū locum à diabolo ſubſtituta. 279.
Simultates inter amicos aut conſanguineos. 455. 457. & ſeqq. priuatæ in conſultationibus publicis ſeponendæ. 141. 142.
Siniſtra manus ſymbolum infelicitatis, miſeriæ, & æternæ damnationis. 150.
Sirenum pictura & ſignificatio. 80.
Slauinorum in Imperij Romani fines irrumpentium crudelitas. 434.
Smaragdus 30 regum barbarorum Imperator à Sanctio cæſus, Nauarræ Regibus ſmaragdi in inſignibus geſtandi cauſſam & occaſionem præbet. 377.
Sobrius vicus Romæ. 472.
Soclis Athenienſis equus. 88.
Socrates per canem iurare ſolitus. 106. corpus ſuum mortuum lauari non vult. 145. de morte q̄d ſenſerit. 482.
Solani maniaci ſemen inebriat. 468.
Solano infecti à Scotis commeatus hoſtium, vt eos inebriatos & ſopitos faciliùs cæderent. ibid.
Solimanni Turc. Imp. oratio Rhodo capta ad Magnum Magiſtrum habita. 377.
Solomon quo indicio pueros & puellas eodem habitu à Regina Sabæ indutos dignouerit. 41.
Solomonis ſepulchrum nullo impellente corruens quid portenderit. 191.
Solonis lex de defunctis. 9. ætatum diſtinctio. 54. in deſides lex. 60. 62.
Somnia & diuinationes per ea. 156.
Somnium Neoclis. 218. matris Dominici. 268. matris Scanderbegi. 320. Alexandri M. Tyrum obſidentis. 336.

Conſtantis Imperatoris cum Saracenis pugnaturi. ibidem.
Sontes in Anglia luporum interfectione crimen penſabant. 122.
Sorte ſua nemo contentus. 206. aliam ſubinde appetentes, cui ſimiles. 207. rectè ſuam ferentes. 208. dementibus nulla conueniens. ibid.
Sotades monendi libertate perit. 449.
Spartæ grauitas. 76.
Speciosa tria in conſpectu DEI. 226.
Spectacula Romana quantum crudelitatis & impietatis habuerint. 213. diuina vltione punita. ibid.
Spectrum Henrico III Imp. & cum eo nauigantibus in Danubio viſum. 132. quoddam Menippo nubit. 323. meridianum meſſoribus Ruſſorum brachia & crura frangit. 324. muliebre Alexandro de Alexand. Romæ ægrotanti apparet. 325. prope Auguſtam in forma Abbatiſſæ Eteſtetenſis apparens, ſignificanter loquitur & tangitur. 325. Magdalenæ Cruceiæ abſentis vices in templo gerit. ibid. ſcorti formoſi ſpecie virum nobilem ad libidines ſolicitat & picæ garritu ſubſannat. 326. cuidam cum mago in circulo ſtanti apparens, quam formam habuerit. 330. Athenis domum quandam infeſtam reddit. 217. Brutum terret. 346. femineo veſtitu lugubri apparens, mortis Dominarum quarundam nobiliſſ. indicium eſt. 353.
Spectra cadauerum truncorum aquis innatantium, prælij alicubi committendi, ſigna. 355. monachorum & monialium quib. mors imminet, in templis trunca capite videntur. 353. Iſlandiæ incolis de fatis principum & alijs quæ remotiùs in orbe peraguntur, indicia præbent. 356. raro viris cordatis, ſed vt plurimum pueris, mulierculis, vecordibus aut ægris apparere, etiam ethnici obſeruarunt. 344. videre interdū putant qui non vident. 345. pro nihilo ducit Democritus Abderites. ibid. Caſſius. 346. non veretur Athenodorus. 217.
Specus Hierapolitanus halitum omnib. animantibus noxium, præterquam Eunuchis, emittens. 499. 500.
Spei mora quàm difficilis hominibus. 83.
Sphinx quale monſtrum fingatur, quodq́; eius ænigma, per quem, & quo euentu ſolutum. 337. Amazon & vxor Cadmi fuit. 338. fortunam cuiq́; ſuam æquo animo ferendam docet. ibid. ab Auguſto cur loco ſigni aliquandiu vſurpata, tandemq́; repudiata. 339. quædam à circulatore circumducta. 340.
Sphinges marmoreæ aliquot Romæ viſuntur. 339. cur ab Aegyptijs ante templa poſitæ. ibid. inter ſimias habentur. ibid. 340. qua forma. ibid. meretrices Megarenſes. 341.
Spiritus viſibiles quidam à Sarmatis coluntur & nutriuntur. 355.
Spirituum acumen, celeritas, & experientia. 355.
Sponſi prima nocte cum nouis nuptis extincti. 480.

Sp. Tarpeij Romanì filia, Vrbem Sabinis prodit. 26.
Statua marmorea theſaurum defoſſum capitis vmbrâ monſtrat. 296.
Statuæ magicæ, quæ aut integræ ſalutem, aut confractæ exitium attulêre. 275. *& ſeqq. ſerpentib. aditum præcludentes.* 278. *peſti. ibid.*
Statura corporũ procera. 397. *& ſeqq. hominum in primo annorum ambitu quanta, ſecundùm Hamonem Aegyptium Eremitam.* 404. *ad ſalutem nihil quenquam iuuat.* 406.
Stephanus Poloniæ rex, equo ſuo monumentum erigit. 89.
Stichioſes Conſtantinopolitanæ. 275. 276.
Stigmatib. faciem hominis pro delicto deformare, prohibitum. 499.
Stimulæ in Vrbe Roma cultus. 63.
Strenuæ ſacra in vrbe Roma. ibid.
Suatocopius Bohem. & Morau. rex acie victus eremi cultoribus ſe adiungit. 203. *moriturus tranquillitatem illius vitæ regno præfert.* 204.
Subditi non pro canibus habendi. 424. 425.
Subditorum amor fidiſsima principum cuſtodia. 432. *precioſiſsimus omniũ theſaurus. ibid.*
Sublimia facilimè concidere. 113. 114. 200. 201.
Succini color in capillis & ornamentis à puellis Italicis cur affectatus. 306. *precium & copia Neronis tempore. ibidem.*
Sudor virtutis. 60. 61.
Suenonis Noruegiæ R. exercitus quo dolo à Scotis victus & deletus. 468.
Sulla in mortuos ſæuiens, ab obitu cremari vult. 11.
Summa præcipitio proxima. 200. 201.
Sumptuaria lex apud Corinthios. 65.
Superbia. 246. *quas comites ac pediſſequas habeat.* 247. 248. 249. *ex ſui ignoratione oritur.* 506. *qua commentatione facilè dediſcatur. ibidem.*
Superſtitio. 165. 178. 179. *& ſeqq.* 273. *quæſtuoſa.* 262. *detecta.* 274. 346. 347.
Supplicium inauditum & plus quàm barbaricum. 416. *ſcapharum.* 429. *crudelia varia.* 433. 434. *de ſontib. olim is qui poſtremus in ſenatum lectus erat, in vrbe quadam Imperij ſumere coactus.* 366. *de fure adhuc hodie, is qui nuperrimè vxorem duxit, in locis quibuſdã Franciæ orient. ſumit. ibid. de nonnullis ex equeſtri ordine viris Comitis Flandriæ manu ſumptum. ibidem. de fure furis accuſator aut ipſe ſumere, aut ab eodem perpeti legibus vbi cogatur.* 367. *exemplum honeſti ciuis Vratiſlauienſis. ibidem.*
Supplicij loca qua voce venerabundus præterierit Maximil. I. Imp. 366.
Supplicium maturaſſe, carnifici vbi capitale fuerit. 431.
Supplicia immania & noua exigere, quorum ſit. 429. 430.
Suppliciorum auidi ſpectatores. 173. 214.

Sybaritarũ luxus.83. exitio illis fuit.84.
Sybaritica menſa. ibid.
Sylla oculos bubonis habuit. 256.
Syluestri II. Pp. ſepulchrum ſudore & oßium colliſione quid p̄nunciet.352.
Symeon Bulgarorum Dux, decuſſo eius ſtatuæ capite, moritur. 277.
Symmachus vrbis Romæ præfectus Theodoſio & Arcadio veterem deorũ cultum reſtituendum perſuadere nititur. 166. refutatus ab Ambroſio & Prudentio. ibid.
Synaxes & conuentus Chriſtianorum cur à Plinio Traiani iuſſu diſturbati. 263.
Synodorum vſus. 267.

T.

Tabacco herba inebrians. 469.
Tabellariæ volantes. 374.
Tabula ænea in expeditione contra Mithridatem à Lucullo reperta & in triumpho Romam allata. 451.
Taciturnitas curiæ neceſſaria. 142.
Talentum auri quot ſolatis Gallicis valuerit. 14.
Talionis pœna. 495. 496. quatenus in deſuetudinem abierit, aut adhuc locum habeat. 496. 497. à Carolo IIII nobili cuidam irrogata. ibid. Turcis vſitatiſſima 500. mulierculæ militem Tamberlanis accuſanti ſubeunda, niſi ſigna rerum quas ſibi ereptas querebatur, inuenta fuiſſent. 501.
Tamberlanes flagellum Dei dictus.292. qua arte cauerit, ne gentes Aſiaticæ opes ſuas, paulo pòſt ipſi prædæ futuras, ſub terrã defoderent. 292. 293. in aratorem, qui vas aurea moneta plenum inuenerat, quàm æquus & abſtinens. 293. gloriæ quàm prædæ cupidiorem ſe oratione ſua ad Baiazetem captum oſtendit. 377. militis coram ſe accuſati corpus per pectus aperire iubens, lac mulierculæ ereptum inuenit. 500. 501.
Tamberlanis ſtatura & robur. 401.
Tanais fluuius. 396.
Tantali horti. 323.
Taraxippus, locus. 98.
Taurus à quo nudæ manus ictu occiſus, & eodem die abſumptus. 399.
Tauri rubro colore irritantur. 109. alligati ad ficum miteſcunt. 110. efferati in Hiſpanos immiſſi à Terceranis eos ſtationem deſerere cogunt. 110.
Temeritas quid. 243. quæ eius comites & pediſſequæ. 247. 248. 249.
Temeti etymon. 474.
Temperantia. 80.
Temperantia veterũ Chriſtianorũ.471.
Tempeſtas orta die & hora qua mundi finem adfuturum parochus quidam prædixerat. 184.
Templum ſepulchri Saluatoris Hieroſolymis quot ſectæ inter ſe inimiciſſimæ frequentent, & ſacra ibi ſeparatim peragant. 268.
Templa apud Alanos nulla, ſed eorum loco gladius humi fixus. 367.
Templarij equites iniuſtè accuſati & ſupplicio affecti. 411.
Temulentiæ damna. 429. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476.

Tenta-

Tentatio hoſpiti peregrino ſimilis. 79. facilimè vincitur initio. ibid.
Tercera inſula. 110.
Terra in voraginem ſubſidens propè arcem quandam, mortis indicium. 353.
Teſtimonium ab inimico dici iura non permittunt. 452. 455. 456. falſum diuinitus mirabiliter punitum. 422.
Thaddæus Florentinus Medicus quanti extra vrbem proficiſci ſolitus. 15.
Thales nec facta nec cogitata hominum deos latere ait. 260.
Theamedes quãdo Magnes dicatur. 351.
Theatri ruina 50000 hominum obruit. 213.
Themis cur apud poëtas priſcos principibus gladium porrigat. 365.
Themiſtocles vnde à ſe ſplendidum nihil fieri collegerit. 121. ex præda hoſtili ſibi nihil colligens, amicum ſequentem ſe id facere iubet. 376.
Theobaldus Vmbrorum Dux hoſtes captiuos caſtrare ſolitus mulierculæ rogatu deſiſtit. 499.
Theocnus ſuaſor perſecutionis Chriſtianorum. 168. à Licinio ſupplicio affectus. ibidem.
Theodati Gothorũ regis ad Iuſtin. Imp. epiſtola. 204.
Theodoricus Afer Arianus. 31. eius in apoſtatam ſententia. 32.
Theodoſius Imp. Antiochenis ob tumultum ſuccenſet. 73. à Flauiano epiſcopo cantu placatur. 74. plebem Theſſalonicenſem trucidari iubet. 243. ab Ambroſio perſuadetur vt omni pœnæ capitali ſpacium 30 dierum interponat. ibid.
Theogenæ in maritum Agathoclem fides. 226.
Theombrotus Medicus Antigoni. 14. regem centum talentis ſanat. ibid.
Thermarum Badenſium mos reprehenſus à Poggio. 145.
Theſaurus Venetorum publicus. 301. 303 vnde conflatus. 303. quotannis in ara templi publicè viſendus exponitur. ibidem.
Theſauri etiam in amnibus defoſſi, non latent hoſtes. 292. 293. à Turcis inuenti, Conſtantinopoli capta. 292. varia occaſione ab alijs eruti. ibid. & ſeqq. vetitis artibus nunquam feliciter quæſiti. 297.
Theſauris quem dæmonum præficiant magi, quaq; forma is eis appareat. 297.
Thoës ex panthera & lupo generantur. 340.
Thomas Nadaſtus arcis Budæ defenſor. 30. Solimano à ſuis proditur. ibid.
Thomas Schuueickerus abſq; brachijs natus omnia manuum officia pedibus dexterrimè exequitur. 157.
Th. Aquinatis reſponſum Innocentio III. pontifici datum. 171.
Th. Mori diſtichon de fragilitate humana. 46. de morte eius nonnulla. 121. epitaphium à Iohanne Secundo ſcriptum. ibid.
Thraces nidore ſeminum quorundam ignib. iniectorũ inebriari ſoliti. 467.
Thracum crudelitas & barbaries. 248.
Thronus vacuus, nigro velo opertus, inter Ve-

...ter Venetorum Ducum imagines q́d ſibi velit. 32.
Thyana ab Heraclemone prodita. 26.
Thyrſus Bacchi, eiusq́ ſignificatio. 466.
Tiberius Imp. Conſtantinopolit. in theſauris eruendis felix. 295.
Tiberius Cæſ. mortem quàm leue ſupplicium putârit. 430. pœnæ maturitatem precanti q́d reſponderit. ibid.
Tiberij libidines quo dicterio à vulgo notatæ. 220.
Tiber. Gracchi mors. 138.
Tibiarum varia genera. 72. 73. vſus à liberali inſtitutione remotus apud veteres. 75.
Tibicinis opera ſuperati Sybaritæ à Crotoniatis. 84.
Ticinus fluuius. 287.
Timanthes Agamemnonem lugentem in immolatione filiæ quomodo pinxerit. 129.
Timidi, crudeles & homicidæ. 430. 431. fraudulenti. 430.
Timocreontis Rhodij epitaphium. 477.
Timor vocalis. 370.
Timotheus Mileſius muſicis modulis Alexandrum ad arma ſumenda & deponenda impellit. 74. Lacedæmoniorum in eum decretum. 75.
Tityri dæmones ſecundùm Strabonē. 333
Toloſates patriam muris nudant. 139.
Tonſura Orientalibus populis ignominiæ & ſupplicij loco habita. 152. 153. pœna ſtupri. ibid. furti & ſyluarum incendij. 153. captiuitatis nota. ibid. deuotionis. 154. quibus vſitata ante pugnam. ibid.
Torlaqui, quale hominum genus. 71.
Totiles Gothorum rex, qua oratione ad milites vſus, Roma occupata. 6. agrorū cultorib. mali nihil infert. 18.
Traianus imperium tanquam intolerabile onus ſpernit. 199. ſine regio habitu ex generoſa canicie & oris maieſtate agnitus ab hoſtibus periclitatur. 253. Decebali Daciæ regis theſauros ſub amne defoſſos inuenit. 293. prætorij præfecto gladium porrigens quid dixerit. 365. Euphratem in Tygrim deriuare vult. 394.
Transfugis non nimium fidendum. 31.
Trauſi qui fuerint quidq́ in more habuerint. 49.
Tria ſpecioſa in conſpectu DEI. 226.
Triballus Seruiæ Deſpotæ ſeruus Murathen Turc. Imp. pugione iugulat. 219.
Trimalcionis conuiuium. 45.
Tritani gladiatoris robur. 398. 399.
Tritantechines Artabani filius ex oleagina corona, victoribus in ludis Olympijs dari ſolita, Græcos viros præſtantes iudicat. 385.
Triumphantes quo ritu ad ſuperbiam cauendam admoniti. 46.
Trophimus LXX Chriſti diſcipulorum vnus. 272. in Galliam miſſus. ibid. mactationes humanarum hoſtiarū abolet. ibidem.
Trutina à gladio, cuius mucronem corona circundat dependens, quid ſibi velit. 365. 366.
Tſpahia Turcicus vnà cum equo & miniſtro decollatus propterea, quòd

equus

equus arua cuiuſdam ingreſſus fuerat. 20.
Tubuli voces immiſſas in loca diſsita perferentes, vt exaudiantur. 125.
Tueri rem difficilius quàm acquirere. 6.
Tulipantum diadema Turcicum. 281.
Tumultus nocturni in arcibus mortem principum portendunt. 353.
Turbas excitare facilius quàm ſedare. 242.
Turca quàm vigilans & acer hoſtis. 7.
Turci promiſcui ſexus lauacra auerſantur. 145. vxores in publicum prodire facie aperta non ſinunt. ibid. mancipia fugitiua ad quem modum incantationibus retrahant. 347. ob vini vſum eis interdictum, opio & alio quodã puluere inebriantur. 468. forma iudicij Areopagitica vtuntur. 500. cædes pro voto parentum vel neceſſariorum interempti, talione aut multa puniunt. ibidem. à noſtris aliquoties victi. 318. Volgam fl. in Tanaim deriuare, irrito & infelici conatu aggreſſi. 396.
Turcorum ſuperbia & faſtus. 20. imperatori templum ingreſſo quid ab æditue ſacerdote dicatur. 7. diſciplina militaris. 20. opes ſuperabiles. 21. cura & ſtudium in comparandis & aſſeruandis gladijs. 369. horribilis & trux vlulatus in conflictu. 370. in ſupplicijs crudelitas. 433. Imperator Chriſtianorum Regum Iudæos expellentium ſtoliditatem ſe mirari ait. 442. potentia, migratione Iudæorũ ad eos, quantum creuerit. ibid.
Turcos quid inuictos tam diu præſtiterit. 19. terribiles orbi Chriſtiano quid fecerit. 21.
Turcicus Legatus fatetur ſe Chriſtianorum diſsidijs motum, vt Chriſto abrenunciaret. 174. libros diſcordiarum & hæreſiũ in Thraciam aſportat pro Turcis confirmandis. ibid.
Turcica mancipia. 392.
Turcicorum Imper. mos in audiendis legatis, eiusque origo. 219. parricidia & fratricidia. 435. 436. filij quàm miſeri. ibid.
Turres templorum ſub vndis conſpicuæ. 396.
Turni ſtatura & robur. 406.
Tuſculanum Ciceronis. 133.
Tute hoc intriſti &c. ab Auſonio quomodo redditum. 35.
Tympanis Romanos terrere qui voluerint. 372. territus exercitus Craſsi cæditur. 373.
Tyranni nomen q͛d complectatur. 438.
Tyrannorum vita, quàm caſſa fide & beneuolentia, metu contrà & ſuſpicione plena. 431. 432.
Tyrannis omnis cõſortis impatiens. 435.
Tyrij à Chriſtianis obſeſsi literis ſuppoſititijs à columba allatis perſuadentur vt deditionem faciant. 374.
Tyrtæus Lacedæmon. dux milites antea victos tibiarum modulis animat vt vincant. 74.

V.

Valentiniani Imp. crudelitas. 160. vrſæ. ibidem.

Valerianus magica & anthropomantica ſacra facere ſolitus. 271. captus à Sapore Perſarum R. pro pedum ſcabello habetur. 272. viuus excoriatus. ibidem.
Vandali Sorabi ad fontem quendam Glomuci idolis ſuis ſacrificare, & anni fertilitatē explorare ſoliti. 353.
Vaticinia vana. 184. 185. ex rationibus arithmeticis & literis numeralibus verborum euangelicorum. 184. ex inſpectione geneſeos. ibid. confingi ll. prohibita. 186.
Vatinij conſulatus quo ioco à Cicerone exagitatus. 398.
Venatio leonum. 90. luporum. 99. hominum inſtar ferarum. 162. 163.
Venceſlaus ignauus magorum præſtigijs & ludicris ſpectaculis delectatus. 326.
Veneficarum Romanarum hiſtoria. 37.
Veneta Respub. vltra mille annos floruit. 141. adhuc virgo. 142.
Venetarum muliercularum cornua ex crinibus. 465.
Veneti quomodo Ducis Phalerij coniurationem in patriam vlti. 32. inſignem apparatus bellici iacturam faciunt Galeono ſubmerſo. 117. Iſthmū Achaiæ muro & duplici foſſa muniunt. 393. Senatores quid curiam ingreſſuri apud S. Marcum deponant. 141.
Venetorum decretum poſt Tepulanam coniurationem. 32. arguta reſponſio de iuriſdictione maris Adriatici. 285. theſaurus publicus. 301. 303. à græco quodam fure ſpoliatus. 301. feminæ duodecim coronis aureis pro more exornatæ, interceptæ & receptæ. ibi.
Vento viuere nemo præſumitur. 65.
Verecundia veterum in balneis. 144.
Venus ocij comes. 65.
Venuſtas muliebris. 254.
Verecundiæ maxima habenda ratio in præſentia feminarū & iuniorū. 144.
Veritas vento, vitium veſte celatum retegenti, ſimilis. 448.
Veritatis cum hoſpita ſiue amica elegantiſſ. comparatio. 447.
Veritati ac libertati in regum ac principum domos aditus non patet. 445.
Veritatem premi ſed non opprimi. 170. vnam ex omnibus rebus aulæ ſuæ deeſſe queritur Ludouicus XI Gall. rex. 448.
Vermis incognitus, fontem quendam, alioqui limpidum, turbans, mortis nuncius eſt. 353.
Vermes è faucibus eiecti. 168.
Verus Imp. equo ſuo Volucri monumentum in Vaticano ſtatuit. 89.
T. Veſpaſianus corporis & animi dotibus egregijs ornatus. 254.
Veſper ſerus quid ferat incertum. 45.
Veſperæ Siculæ. 408.
Veſtæ in ſacrificijs inuocatio. 261.
Veſtales quo in honore habitæ Romæ. 273.
Veterum prudentia. 57. integritas & ſimplicitas. 148.
Vgolini Giradeſci felicitas & inſolentia triſtiſſimo fine clauſa. 48.
Via Appia. 391.
C. Vibius adoleſcens amoris impatien-

tia

tia ſibi mortem conſciſcit. 235. 236.
Vicarum oppidum apum aluearib. defenſum. 33.
Victima pinguior Deo mactari non poteſt quàm homo ſceleratus. 501.
Victoriarum prima & optima, ſe ipſum vincere. 383.
Victus ex vermibus. 55.
Victus ratio maximum ad valetudinem momentum. 233. parandi induſtria in quibuſdam Germaniæ locis. 72.
Vigilantiæ nota. 94.
Vindictæ nimia. 27. 247. 413. 414.
Vindictæ cupiditas in Eccleſia quid pariat. 171. ſtudium quàm non conueniens homini. 416. plus quàm barbarica horrenda exempla. 413. 414. 415. 416. planè diabolicæ. 417.
Vinum modicè ſumptum ingenio quid proſit. 472. corporis viribus. ibid.
Vini aſperſio & libatio in ſacrificijs. 261. ingurgitatio immodica eiusq; incommoda. 429. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476.
Vino & Spiritu ſancto impleri impoßibile. 471. inter dona à Cambyſe miſſa præcipuam laudem tribuit Macrobiorum rex. 473. omnium rerum ab Hiſpanis aduectarum nulla Indis gratior. ibid.
Virgilius cur Venere præſente numina nulla conſpicua Aeneæ fuiſſe finxerit. 2. tres libros Aeneidos Auguſto recitat. 14. paucis verſibus ſupra quinq; aureorū millia meruit. ibid.
Virga metallicas venas detegens. 351.
Virgo ſerpenti adamata. 320.
Virginis ſignū vites auerſari cur dixerint veteres. 471.
Virtus nuda pingitur. 147.
Virtuti debita olim pecunia emere non licebat. 136.
Virtutem non bonos tantum ſed & improbos ad ſe amandum allicere. 253.
Virtutes, niſi ad DEVM relatæ, non ſunt virtutes. 85. 271.
Viſcerum exploratio in ſacrificijs. 261.
Viſco illita materia non ardet. 118.
Viſus celerior auditu. 372.
Vita hominum quid. 51. cui rei ſimilis. ibidem. nauigationi comparatur. 53. ab ortu ad exitum vſque lachrymis plena. 129. longa aut breuis quæ dicenda. 508.
Vitæ ſpacium longiß. ſecundùm Mathematicos. 54. ſecundùm Iudæorum libros. ibid. ſecundùm pſal. XC. ibid.
Vitia ciuium quomodo reprehenſa Alexandriæ. 307. principum quantū noceant. 308. 309. 311.
Vitis aurea Darij. 82.
Vitem cur ſeri, Luna Virginem percurrente, veteres vetuerint. 471. è Gigantum ſanguine pullulaſſe, quis tradiderit. 475.
Vitilitigatores quibus infenſi. 121.
Vitreæ amicitiæ quæ. 476.
Vitulus marinus lutræ colligatus quid ſignificet. 396.
Viuere imprudenter & impiè, non tam malè viuere eſſe, quàm diu mori. 508.
Vltio diuina cædium & fidei non ſeruatæ. 247.
Vlyſſes in morte canis lachrymas fundens,

dens, cur ad vxoris fletum eaſdem continuerit. 129. *vulneratus ſanguinem fluentem carmine ſiſtit.* 350.
Vlyſsis anima ab inferis reditura vitam priuatã & minimè negocioſam eligit. 203. *facies etiã nudi & naufragi venerabilis Phæacibus apparet.* 253.
Vmbra fumi hominum vita. 51. 52.
Vnguentorum odor Plancum Plotium proſcriptum prodit. 83. *item Muleaſſem Tunetorum regem. ibid.*
Vocabula rerum vera quo ſenſu amiſſa dixerit Cato. 381.
Volga fluuius. 396.
Volucer equus Veri Imperat. 89.
Voluptas. 76. 80.
Voluptatis fugacitas. 61.
Vota ocioſorum vana. 63.
Vox tubuli beneficio in locis diſsitis exaudita. 125.
Vocis incitamentum timor. 370.
Vrbes ſtatuarum præſidio inexpugnabiles creditæ. 274. 275. 276.
Vrbium figuram corona gerit. 365.
Vrbib. captis quæ mala cõcurrant. 229.
Vrſa ob canem diſcerptum à leone laniata. 91.
Vrſæ hominum ambeſtrices. 160. *nominibus appellatæ. ibid.*
Vrſi cerebrum deuoratum imaginationem μεταμορφώσεος *in vrſum ingignit.* 345.
Vrſinus adeps, tempore quo latere illi ſolent, intumeſcit & è vaſis exundat. 478.
Vſtulationes ob religionem à quo primùm introductæ. 268.
Vtile interdum putatur non illud quod eſt, ſed quod magis expetimus. 450.
Vulgi iudicium & placita nihili. 176. 178. 183. *furor & immanitas.* 166. 176. 177. *& ſeqq. non diu durat.* 183. *natura.* 178.
Vulpes in ſacris literis qui dicantur. 430
Vultus heroicus. 131. 253. 255.
Vultus hominis rarò aut nunquã idem. 257.
Vxor qualis ducenda. 225.
Vxoris definitio Simonidea. 228. *alterius philoſophi. ibid. Chryſoſtomi. ibi.*
Vxores Germanorum veterum quo loco maritis fuerint & viciſsim ipſos habuerint. ibidem. Mahumetani plures habent. 227. *Turcorum facie aperta in publico conſpici nefas.* 145.
Vxorum fides erga maritos. 222. 223. 226.

X.

Xanthippus canem ſepulcro condit. 90.
Xenocrates quinquaginta talenta ab Alexandro dono miſſa accipere recuſat. 14.
Xerxes Ageſilai virtute terretur. 218. *Helleſpontum contabulat.* 391. *Athon montem velis peruium facit.* 393. *exercitum ſuum intuens, flet.* 51. *armatis viris, non paſtorib. bellum inferri vult.* 17.
Xerxis æmulus Caligula. 391. *exercitus ſumma.* 15.

Z.

Zabolus à Cypriano dicitur diabolus. 332.

Zachora vir nobilis à ſacerdote quem vtroq; oculo priuauerat accuſatus, Caroli IIII ſententia talionis pœnam patitur. 497.
Zauanæ Americæ regionis incolarum victus & feritas. 362.
Zelotypiæ definitio Ciceroniana & aliorum. 234. *leges à Deo Iudæis præſcriptæ. ibid. remedia curioſitate humana inuenta. ibid.* 235. *exempla tragica. ibid. feminæ magis quàm viri obnoxij, præſertim prægnantes. ibid. virorum etiam exempla. ibid.* 237. *ſpecies multæ. ibid.*
Zenonis Stoici de inferis, & ſedib. pioꝝ ac impiorum diſcretis ſententia. 482.
Zigeuner. 69.
Zindelo, rex Zigenorum. 71.
Zizanium inebrians. 468. *Italiæ frequens. ibid.*
Zoroaſtres primus magiæ diſciplinam tradit. 329. *dum Deus haberi & ſcintillas ex aſtris producere vult, à dæmone crematur.* 330. *omnes aliquando reuerſuros in vitam ſtatuit.* 481. 482.
Zyto magus Palatinum præſtigiatorem coram rege VVenceſlao & principe Bauariæ deuorat. 326. 327. *viuus à dæmone ſublatus.* 327.

ERRATA.

Pag. 4. verſ. 26. mens, lege meus. p. 24. v. 24. more, l. hodie. p. 35. v. 2. caniculis, l. cuniculis. p. 36. v. 24. Maioris, l. Maionis. p. 50. v. 14. Hieronymus, l. Bernhardinus. p. 51. v. 2. Horodotum, l. Herodotum. p. 60. v. 19. ἀγοῦσιν, l. ἀργοῦσιν. p. 61. v. 19. Æpypti, l. Ægypti. p. 63. v. 33. Agenorium qui, l. Agenoriam quæ. p. ead. v. 35. deos, l. deas. p. 70. v. 12. errores, l. errones. p. 71. v. 29. reponderint, l. reſponderint. p. 86. v. 15. beneficium, l. beneficum. p. 93. v. 7. exprobanti, l. exprobranti. p. 121. v. 4. aſſentatione, &, adde, (quemadmodum fertur) p. 122. v. 16. commemorandam, l. commemorandum. p. 130. v. 11. in tit. cap. 30. inſidijs, adde, & periculis. p. 144. v. 15. caput XXXIII, l. XXXIIII. p. 146. παιδέυντε, l. παιδεύετε. p. 154. v. 21. Sribit, l. ſcribit. p. 196. v. 32. in, l. pro. p. 198. v. 24. tamen, l. tam. p. 200. v. 27. mentibus, adde, Sunt diſcrimina morib. p. 240. v. 18. Magaritam, l. Margaritam. p. 262. in margine 35, l. 25. p. ead. v. 35. peſtes, l. poſtes. p. 263. v. 3. M. Attilio Prætori Vrbano, l. M. Æmylio Pr. Vrbis. p. 395. v. 23. Vultauiam, l. Multauiam. p. 410. v. 3. Matinée, l. Matinés. p. 443. v. 21. nueſtra ſe, l. nueſtra fe. p. 449. v. 14. dixiſſet, l. dixiſſe. In Indice p. Zzz. colum. 2. v. 22. quot arces, adde, ac vici.

05-70

J591
c1820

ASS
14258.

